biblioteca școlarului

VASILE VASILACHE

SURÂSUL LUI VISHNU

LITERA INTERNAȚIONAL

biblioteca școlarului

VASILE
VASILACHE

SURÂSUL LUI VISHNU

București • Chișinău
LIBERA INTERNAȚIONAL

Colecţie iniţiată şi coordonată
de Anatol Vidraşcu şi Dan Vidraşcu
Concepţia grafică a colecţiei şi coperta:
Vladimir Zmeev
Fotografii din arhivele editurii,
autorului şi a lui Nicolae Răileanu

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE:

Vasile Coroban,
Ion C. Ciobanu,
Mihail Dolgan,
Alexandru Burlacu,
Nicolae Bileţchi, Petru Creţia,
Felicia Cenuşă, Ion Ciocanu,
Constantin Dobrovolschi,
Mihai Cimpoi,
Aureliu Busuioc

Editura „Litera Internaţional“
O. P. 61; C.P. 21, sector 1, Bucureşti, România
tel./fax (021) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Grupul Editorial „Litera“
str. B. P. Hasdeu nr. 2, mun. Chişinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax (37322) 292 932, 294 110, fax 294 061;
e-mail: litera@litera.ro

Prezenta ediţie a apărut în anul 2003 în versiune tipărită
şi electronică la Editura „Litera Internaţional“
şi Grupul Editorial „Litera“.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol şi Dan Vidraşcu*
Lector: *Andrei Grumeza*
Tehnoredactare: *Olesea Paşa*

Tiparul executat la Tipografia „Universul“.
Comanda nr. 9497

CZU 821.135.1-3
V 32

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Vasilache, Vasile
Surâsul lui Vishnu / Vasile Vasilache; (Bibl. şcolarului; serie nouă/ col. iniţ. şi coord. Anatol şi Dan Vidraşcu; conc. gr. col. şi cop./ Vladimir Zmeev; nr. 453) – B.: Litera Int., Ch.: Litera, 2003 (Tipografia „Universul“). — 528 [p.]

ISBN 973-675-084-1 — ISBN 9975-74-722-1

821.135.1-3

ISBN 973-675-084-1
ISBN 9975-74-722-1

© LITERA INTERNAŢIONAL, 2003
© LITERA, 2003

TABEL CRONOLOGIC

1926

1 iulie

Se naşte în comuna Unţeşti, judeţul Bălţi, azi raionul Ungheni, Vasile, primul băiat din cei şase pe care i-au avut ţăranii Ion Vasilache (n. 1904) şi Elizabeta (nume de domnişoară Darie, n. 1908).

1932

Fragedul Vasile face clasa întâi a şcolii complementare sătească.

1937

Vasile susţine examenele de admitere la Liceul Naţional, Iaşi (actualmente „Mihail Sadoveanu“). Taxele şcolare (cinci mii de lei anual!) sunt insuportabile pentru agricultorul Ion Vasilache, de aceea – la sugestia directorului şcolii din sat Vasile Fuştei – tatăl îşi permută fiul la Seminarul Pedagogic Universitar, liceu de practică didactică de pe lângă Universitatea ieşeană „Al. I. Cuza“.

1937-1940

Vasile Vasilache absolveşte trei clase ale Seminarului Pedagogic, transformat între timp în Liceul de Aplicaţie al aceleiaşi Universităţi.

1940-1941

După ocupaţia Basarabiei, revine în satul natal.

1941-1944

Tânărul Vasilache urmează clasele IV-VI ale aceluiaşi liceu ieşean.

1944

15 septembrie

E numit învăţător în şcoala din satul natal.

În iunie şi iulie se sting din viaţă părinţii, şi majorul Vasile rămâne tutore a trei fraţi orfani.

1945

7 martie

Vasile Vasilache se căsătoreşte cu Elena Tofan (n. 1928), cu care avea să aducă

Cu I.Druţă, în Luceafărul *la o dezbatere a piesei* Păsările tinereţii noastre

Cu doi dintre cei 8 nepoţi şi 3 nepoate

pe lume patru copii: Lidia (1947), Valeriu (1949), Victor (1951) şi Elizabeta (1960). Şcoala din Unţeşti se transformă în şcoală de 7 clase şi tânărul Vasilache e confirmat – la 19 ani – profesor de matematici şi de limba franceză.

1949

În baza celor şase clase de liceu, susţine examenele de admitere la Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă“ din Chişinău. Dar în 1950 este exclus din lipsă de acte de studii sovietice.

1950

Pe baza aceloraşi şase clase de liceu românesc, este

Cu scriitorul M.Ştefan (Poiată), anii '60

admis la Institutul de Cadre Didactice din Soroca (fără frecvenţă), la Facultatea de Limbă şi Literatură.

1952

Susţine extern examenele de 10 clase la şcoala medie Ungheni, legalizându-şi astfel dreptul de a-şi continua studiile superioare.

1954

Absolveşte Institutul din Soroca şi se reînscrie la anul III al Institutului „Ion Creangă“ din Chişinău (Facultatea de Limbă şi Literatură), pe care îl termină în 1958. În tot răstimpul de după 1945, lucrând profesor de limba franceză în şcolile din Unţeşti, apoi din satul vecin Cetireni, Vasile Vasilache este prezent în presa periodică cu articole pe teme de limbă.

1957

Se transferă cu serviciul la gazeta „Cultura Moldovei“, organ de presă al Ministerului Învăţământului.

1959

Participă la un concurs literar (închis) anunţat de revista pentru copii „Scânteia leninistă“ cu povestirea *Cu obrazul cum rămâne?* şi obţine premiul I. Mai târziu povestirea a fost „rebotezată“ *Rubla*.

1961

Vasile Vasilache debutează editorial cu cărţuliile Trişca (povestiri pentru copii) şi *Răsărise un soare în vie* (publicistică).

1962-1964

Scriitorul învaţă la Cursurile superioare de scenaristică din Moscova (pe baza proiectului de scenariu *Povestea cu cocoşul roşu*). După absolvirea Cursurilor lucrează redactor al secţiei proză a revistei „Nistru“, e membru al Colegiului de Scenaristică al Studioului „Moldova-film“. După scenariul său *Eu şi ceilalţi* se filmează un documentar (operator Pavel Balan) distins cu Premiul I la un festival de pelicule documentare, desfăşurat la Riga.

Cu L.Bălteanu la o ţigară, anii '90

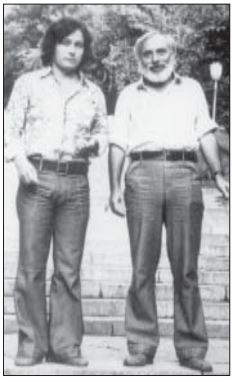

Cu Nicolae Esinencu

Acasă, sub mărul din curte. 1993

1964

Îi apar cartea de publicistică *Ale tale două mâini* şi cartea de nuvele *Două mere ţigance*.

1966

Vede lumina tiparului romanul *Povestea cu cocoşul roşu* (partea I), care îl consacră şi-i aduce elogii, dar şi o critică dură, necruţătoare din partea cerberilor regimului comunist, paznici la principiile de creaţie ale „realismului socialist“. Este anul afirmării plenare a scriitorului nu numai în cadrul republicii, opere aparte şi cărţi de proză ale lui Vasile Vasilache începând să apară la Erevan, Alma-Ata, Vilnius, Kiev, Praga şi în alte centre de cultură din Uniunea Sovietică şi din întreaga Europă.

1970

Cartea *Tăcerile casei aceleia* îl confirmă pe Vasile Vasilache în calitate de nuvelist. Dar critica acerbă a romanului *Povestea cu cocoşul roşu* (mai ales a părţii a II-a) nu încetează, mai curând se înteţeşte, drept care scriitorul se reprofilează în traducător. El semnează versiuni româneşti ale unor opere şi capodopere ca *Mizerabilii* de Victor Hugo, *Fata căpitanului* de Aleksandr Puşkin, *Pururi adu-ţi aminte* şi *Adio pentru Matiora* de

Valentin Rasputin, *Basme* de Mihail Saltâkov-Şcedrin, *Gargantua şi Pantgruel* de François Rabelais, *Pământenii* de Vasilii Şukşin ş.a.

1981

Este anul apariţiei cărţii pentru copii *Păţaniile celor doi verişori*.

1983

Vede lumina tiparului cartea de nuvele *Elegie pentru Ana-Maria*, dovadă concludentă a maturităţii creatoare a lui Vasilache în domeniul prozei scurte şi medii.

1986

Romanul *Povestea cu cocoşul roşu* şi nuvelele *Elegie pentru Ana-Maria*, *Surâsul lui Vishnu*, *Izvodul zilei a patra* ş.a. fac obiectul unei culegeri de Scrieri

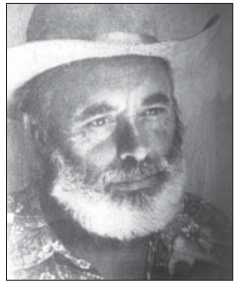

alese, prefaţate de Mihai Cimpoi.

1988

Vasile Vasilache perseverează în domeniul literaturii pentru copii şi tineret, cu cartea *Mama-mare – profesoară de istorie*. Este decorat cu ordinul Insigna de onoare.

1989

Vede lumina tiparului o nuvelă nouă a Scriitorului *Navetista şi pădurea* (Editura Literatura artistică).

1990

O culegere de nuvele pentru Şcoala medie – *Elegie pentru Ana-Maria* – este lansată de Editura Lumina

1992

Vasile Vasilache se învredniceşte de Premiul Naţional al Republicii Moldova.

1993

O variantă nouă a romanului *Povestea cu cocoşul roşu* (Editura Hyperion) şi o reeditare a nuvelei *Surâsul lui Vishnu* (Editura Uniunii Scriitorilor).

1996

Scriitorul e decorat cu Ordinul Republicii, pe care în 2003 îl returnează în semn de protest împotriva decorării cu acest ordin a lui Ivan Bodiul, odinioară persecutor feroce al culturii noastre naţionale.

2002

Romanul *Povestea cu cocoşul roşu* este lansat la Bucureşti, de Editura Fundaţiei Culturale Române. În carte e inclusă şi nuvela *Elegie pentru Ana-Maria*.

ELEGIE PENTRU ANA-MARIA

Ce amar obicei avem – stăm de vorbă cu răposații.
Yasunari CAVABATA

I

Parcă e coama pământului, negara. M-am dus, am văzut-o... În vânt șuieră: „șșșșșșu-șșșșș-șu!" Am auzit-o cu urechile mele, cum se întrecea cu vântul – așa se întrec doar coasele, între dânsele, șuierând. De acasă țineam minte, însă, că din negară se fac perii de văruit, iar când mama spoia pereții cu var, eu, copil fiind, auzeam parcă niște pași hârșiți de spital, curat peretele ar fi fost un suferind.

Nu, n-am de gând să smulg negară... Mi-a trecut așa prin cap să zic: nu cumva și pământul are glas, e? Costișa e doar o coamă – tot coame de negară în vânt: le văd, le aud și nu-mi arde mie acuma a le smulge, ca să fac perii de văruit.

Dă din cap negara:

„Mda?.. Ca să nu tulburi pe nimenea, ai!... Lasă-mă să te las, așa-i mai bine! Lasă-l pe răposat să doarmă în legea lui, șșșah! Acuși au să vină încoace oile, turma... Au să-i sune tălăngile ca celui din baladă, iar tu martor și chezaș rămâi, copile, căci sângele de aici, de sub iarbă, s-a scurs, s-a vărsat de oameniifiare".

„Stai! Mi se vorbește mie? Ce știe iarba asta de negară, de ce zice: taci? Ș-apoi cine-i copil pentru iarbă? Nu cumva eu, care sânt bunic pentru al șaptelea, optulea... Stai, câți nepoți am? Iau de martor și pe Immanuel Kant, cum-necum, ș-acela a luat parte la zaveră și, deci, numai copil nu sânt..."

„Șșș-a, ș-șș-a! – negara se vaicără în legea ei, chipurile, eu am capul alb ca tine, și suflu, și mă trec... De ce-mi vorbești de Immanuel Kant? Adu-ți aminte mai bine de cel ce a căzut la sânu-mi... C-atunci tot iarbă-negară eram – l-am ogoit, l-am primit-cosit spic, împreună cu vântul, așa cum te ogoi, îndârjitule, acuma pe tine... Șșșș-ah, auzi? Ți-ai amintit? Lasă-l pe Immanuel Kant acolo la cimitir, unde-i iarbă ca mine, atât!"

„Stai-stai! Nu cumva vrei să-mi zici „bunicule Negara"?

„Și dacă... Șșșș-ah! Șșș-ah! Mai bine taci!"

„Păi, daca-i așa, bunică Negară, vremelnicia e tot atât de veche ca și veșnicia... Mai la urma urmei, omul știe unde și cum cade, și află până la urmă unde se naște, așa că tu, iarbă-negară, bucură-te că ți-am adus mărire-nume, și dă-mi voie să povestesc mie însumi, ca unui bunic, ce-i omul și ce-i iarba... Mai ales că, fiind copil, am văzut multă moarte de om, iar tu, negară albă, nu știi nimic despre viață și moarte. Habar n-ai cum la vederea acelui mort, pe care zici să-l las „în somn și pace adâncă", eu am alergat de dădea inima din mine, și îmi tremura lacrima în geană: uh, alerg, le spun! Am să le strig: „Un soldat – mort în negară!.. Haideți... Săriți, veniți, fugiți! Zace omu în iarbă ca o gâză și nu-i nimenea în juru-i... Haideți, îl mănâncă furnicile!..."

Vă jur că așa a fost în '40, vara. Tot o fugă ținând, am ajuns la marginea satului și strigam spăimântat... De cine spăimântat? Păi, știi tu, negară, ce-i aceea moarte? Păi, cum nu – Caranfil, unchiul, taman era la fântână și lui i-am strigat – spaima și nedumerirea nu se uită – asta n-ai s-o știi niciodată, străbună negară.

„Șșș-ah: taci!"

„Lasă-mă să zic! Tu cum șuieri în vânt și nimeni nu-ți proptește șuierul?! Ca dimineață, în jurul măliguței aburinde, se vorbise despre război și moarte ș-acum repetam înfiorat: „Mărogu, fugim!.. Un soldat – mort în negară! îi spuneam lui Caranfil. Îl mănâncă gâzele!" strigam.

Da el, ca stăpânul:

— Nu zbiera, că nu-s surd! De ce alergi ca un zănatec pe drumuri? Pe cine ai lepădat oile, ai? Cine ți-a spus că omu-i gâză? Eu îs gâză la tine? Tu ești gâză, da? Ia răsuflă-te olecuță și răspunde: de unde știi, băiete, că omu-i mort? Cine l-a mai văzut?

De atunci eu cred că cel vârstnic și, parcă, judecat la minte nu-i decât un mare copil. Nici moartea nu-l face altmintrelea... Și mai cred că-i stă bine așa, cum zic, iar Immanuel Kant cu „Dinamismul" lui e tot un mare copil.

Căci eu, copil, strigam lui Caranfil:

— Oile s-au speriat, moș Caranfil! Să chiorăsc, nu spun minciuni... Hai și matale de vezi: pe costișa dealului, dinspre Necununați, zace un soldat, uite-așa doborât... Nu mă crezi? Pășteau prin negară oile, au dat peste dânsul și s-au speriat, iar când m-am uitat îndeaproape, furnicile îl mâncau!.. Să mor!

Mai limpede gura unui copil cred că nu poate lămuri: inima îți bate în piept, pasăre prinsă de picioare, sufletul ți-i pe buze ca la spovedanie, iar cuvântul ți-i curat ca fulgul de zăpadă... Da, și mai rămâneau oile, niște martori grozavi – speriate, se puteau duce cât lumea, căci de trei zile și trei nopți băteau tunurile – izbucnise războiul din '41.

Ca alaltăieri, în faptul zilei de duminică, peste iarmarocul de vite din Ungheni, peste cimitirul de alături, prins-au a cădea ghiulele și șrapnele, de săreau în aer dobitoacele, vândute și legate de gardurile crâșmelor, zburau crucile mormintelor și osemintele dintr-însele, de parcă însăși moartea intrase în revizia cea grabnica și atotștiutoare.

Da, și uitat-am să mai spun: toate acestea se petreceau pe malul Prutului meu drag, și ce să mai adaug? Da, de trei zile... Da, și după ce bătuseră așa, întruna, tunurile, iată-le, trecute de noi și intrate în inima codrilor: băteau Mileștii, Rădenii, Temeleuții – satele astea erau bătute, ca niște livezi de nuci...

Ei, să nu-l înjuri tu pe nenea Caranfil, că mai cere dovezi?!

— Da-i mort, moșule, ți-am spus: zace-n negară, neclintit!

Noroc am avut atunci de prostul satului, unul Pricop... Acela, cum vedea pe cineva șezând de vorbă cu un altul, se apropia și căsca gura la cei doi, ca la o minune în lumina zilei. De ce? Pentru că nenea Caranfil, om întreg la minte, era cu gândul la turma lui.

— Măi Vălică, și pentru atâta lucru să lepezi tu oile, dragul moșului? spunea el otrăvit. Pentru atâta lucru?! D-apoi oaia-i sperioasă, bre, și proastă ca tine. Dacă își ea lumea în cap și se duce ca lăcusta, cu ce ne-am ales atunci? Cu spaima ta, ai? D-apoi că eu mă descing acuși de curea și-ți dovedesc pentru ce te hrănesc de trei ori pe zi, și-i plătesc mâne-ta simbria pe-un an înainte, că mi-i soră păcătoasă, da!...

Auzind acestea, primul, ca o săgeată s-a rupt din loc Pricop-nebunul:

— La Caranfil, la morți!... Și dă-i goană pe hudițele satului: Hai la morți la Caranfil!

Uite cum uneori e lumea... Și știam, auzisem amândoi ce năpastă ne lovise, da nenea Caranfil, om așezat și cu mintea întreagă, nu-mi dădea crezare, căci eram copil.

Deși Ion al Nataliței ne mai strigase, el primul, ca alaltăieri:

— Mă-mă-măi! Ai lui Sângeră, ai lui Cotează, al Măftulesei, alde Arghir... îs morți, dispăruți. M-aude careva? Ei, e cineva în mahală, pe afară? Morți sânt – au căzut ai noștri, mă-măi, săriți, c-au căzut morți și răniți... Căutați-i, ajutați-i!

Auzisem limpede, împreună cu nenea Caranfil alaltăieri, așa cum îl auzeam acum pe Pricop – ședeam pitiți în gura beciului de spaima șrapnelelor, care zburau ca vrăbiile peste acoperișuri. Ca ieri doar... Nu! Ca alaltăieri, izbucnise războiul. Țineam și oile în ocol închise și înfometate, iar Ion al mătușii Natalița striga cât ce putea din goana mașinii, în timp ce-o lua la vale, spre Hârtop:

— Căutați-i! Vedeți-i! Țarina-ia-ia!

Acum, din gura mea, purta vestea asta pe la casele oamenilor Pricop-smintitul, așa cum i-o purtasem și eu pe a lui Ion al Nataliței, acesta mobilizat în vinerea dinaintea răspomenitei duminici. V-am spus, satul nostru e sub malul Prutului, iar alde ai lui Sângeră, Cotează, al Măftulesei, Arghir fuseseră încorporați și ei cu Ion al mătușii Natalița, chiar din pat. În cămașă și în izmene, îi luase militarii ruși și îi brânciseră în linia întâi – „hai la bătaie cu rumânu!" Ș-acum iată-l, ca și cum Pricop strigă prin șapte guri: „Săriți, avem morți, avem răniți!"

Ca ieri, alaltăieri, mașinile, căruțele se retrăgeau vălmășag, da Ion ne striga să strângem din urma lui, de prin țarină, morții și răniții rămași, ca pe niște snopi călcați. Săraca noastră țărișoară, ne ziceam, biata noastră țarină!... E cimitir, dar cum să-i strângem? Oh, mai bine-am muri și noi, să nu știm.

Dar ce-ai să zici? Ăsta ne era amarul, și atunci, în noi, trebuia să-l sorbim primii, și noi l-am sorbit. Că baba Măftuleasa, de cum l-a auzit pe Pricop-nebunul, a țâșnit smintită din ogradă, cu părul vâlvoi, și a prins a umbla din poartă în poartă:

— Săriți, oameni buni, nu mă lăsați... Of-of-of, aista mi-a mai rămas.

Ș-adevărat este, ceilalți doi se prăpădiseră mai înainte, și iată că bătrâna îl pierdea și pe-al treilea, da de colo răcnea fără noimă: „C-aista mi-a mai rămas!"

Eh, săracele mame... C-amu, peste zeci și zeci de ani, șed în marginea istui petic de negară cu fâșâit molcom – „taci" și mă întreb ca prostul: dar dacă n-ai fi fost tu, băiete, cu țipătul tău spăimos de copil, dacă n-ar fi fost și strigătul lui Pricop cel căscat și dacă n-ar fi fost plânsetul măicuței aceleia bătrâne, mai dezvăluiam noi numele aceluia, căzut pe moșia noastră?

— Alergați! Morți sânt ai lui Sângeră, Coteală, al Măftulesei, Arghir... strigase primul Ion al mătușă-mi Natalița.

Lumea se întreba, însă, de unde știa Ion adevărul curat? Dar dacă toate acestea sânt din auzite, zvonuri spăimântoase? Că mai fuseseră mobilizați și ai lui Căpraru, și ai lui Postolache, ginerele și feciorul... Ș-apoi cum să te pornești tu, nevinovatule, în căutarea lor? Nu mori oare și tu? Bat tunurile de trei zile și trei nopți, șuieră ghiulelele, bombele, șrapnelele, satul e pitit în pivnițe și lutării. De atâta strigă și Ion al Nataliței ca Ilie-prorocul, din goana mașinii, arătând cu mâna țarina, ogoarele fără stăpânire, neculese, nesemănate...

De ce sătenii stau ascunși prin râpi și tranșee, prin pivnițe și lutării? De ce? D-apoi când s-au mai văzut pe meleagurile noastre bătălii de tunuri, tancuri și avioane, care ouă din văzduhuri întâi moarte și după aceea „scrisori de dragoste și frăție"? Ne-au mai călcat turcii, tătarii, alte semințenii, aceia, însă, nu veneau, nu se năpusteau din înalturi, din ceruri, ci se șupureau ca fiara pe văiugi, prin ponoare, cu alte cuvinte – pe pământ, pe drum, ca să-ți ieie puținul tău comând, bruma de avut din bătătură, soața și fata pentru sultan, iar copilul pentru ienicerii lui Mehmet cel sfânt.

Firesc lucru, puneai mâna pe coasă și te apărai întrucâtva de acei dușmani din vechime... Puneai mâna pe topor și le dădeai în cap. Acum, însă, asupră-ți se sloboade pasăre de fier și te împroașcă cu foc, după ce cu un ceas în urmă aceeași pasăre ți-a aruncat în creștet un maldăr de hârtii, unde cu literă

de-o șchioapă stă scris: „Eliberarea!.. A sosit ceasul eliberării voastre dragi!...“ și tot dă-i: „În numele lui Dumnezeu și al sfintei cruci – am sosit!“

Știut lucru, c-ai să te ascunzi prin râpi, în borți, în lutării, în desișuri. Încotro să alergi? Să-ți semeni leșul în câmpul deschis? Ce fel de credincioși au mai năvălit? „De sânge, de neam, de cruce, de Dumnezeu – haideți să vă văd, hoituri de țistari?!“

Auziți-o și pe Măftuleasa, bătrâna, nefericita:

— Da al meu, mititeluuuuu!...

Așa a fost timpul, zic, timp câinos peste margini, istoric, zic, timp... Vântul țintuia bubuiturile tunurilor și bombelor în cer și în inimă, ca pe niște cuie. Lumea nu-ș-de ce nu „se încape“, „nu încape de sine însăși“, curat să zici că înăuntrul acestei lumi mai e o lume, care o roade, o sfâșie, o devorează... Cea lume, pe care o vedem la lumina zilei, nu-i cea mângâietoare, pentru că o arde sâmburele ei de foc...

D-apoi cum altfel să-i zici? Aduceți-vă aminte c-au murit după aceea zeci de milioane! Da eu vă povestesc – eram doar copil! – cum tunurile bubuiseră în zorii acelei duminici din ’41, adică se făcea că sânt martorul începutului acestor nesfârșite cimitire – căști și movile, movile și căști, pe care apoi le-am văzut cu ochii mei în Rusia, Polonia, România, Cehoslovacia, Germania...

Că asta te pune pe gânduri: și atunci, dar și acum negara știe una: „Șșș-ah, taci! Vezi, rămas-am pașnică și nemuritoare...“

Ciudat lucru, azi nimeni n-o ascultă, n-o ia în seamă!.. Bună-oară, oile o pasc în legea lor neștiutoare de moarte, ș-atunci, și acum... Atunci, în acea zi de pomină, omul zăcea prăvălit într-o rână și îl mâncau furnicile. Da oile rămâneau, ca și negara, nepăsătoare, iar eu alergam cu sufletul la gură: oare de ce l-au ucis? Pentru că i s-a scris din iroplan hârtie: „în numele lui Dumnezeu și al sfintei cruci“?

Da acum, bunic, mă întreb: nu cumva e mai înțeleaptă oaia și negara? Ele doar nu-și vorbesc de zei, credințe, nici nu se proclamă domni peste oceane și planete necălcate, peste alte nimicuri... Oare nu seamănă cu adevărat mai stăpâne oile peste Caranfil, decât stăpânul Caranfil peste oi? Uite-le cum bucură

pământul, îl veselesc iarnă și vara, prin rouă și sunet de talangă, prin șuierat alb de negară... Mai vârtos te bucură ca orice păstor, mai vârtos decât păstorul cerurilor...

Când m-am întors la turmă, acolo pe imaș – atâta lume se mai bulucise în jurul acelui mort! Da prima vorbă pe care am auzit-o și care mă doare și azi a fost cea a lui nenea Caranfil, făcându-și semnul crucii:

— Îi mort, săracu!...

Rostise așa, ca și cum războiul ar fi fost o joacă! Ca și cum Ion, primul vestitor, și eu, al doilea, n-am fi fost întregi la minte... În schimb Pricop, neștiutorul, lăsat pe pământ drept semn al nepriceperii noastre, se învrednicise în acest ceas de crezarea tuturora... Nu-s și ei, dar, niște Pricopi?!

Căci în jurul celui ucis roiau bărbați, femei, copii și bătrâni de toate vârstele și mințile, și eu așteptam, ca în vechime, ca în cărțile citite mai târziu, că, acuși-acuși, sătenii mei au să îngenuncheze cu toții în astă negară, și am să-l aud pe același nenea Caranfil, ca grecii din alte vremuri, imnificând: „Oameni buni! Acest viteaz a căzut într-o luptă nedreaptă cu vrăjmașii noștri, cu tunurile și avioanele, tancurile și stupitoarele de flăcari. A căzut pe moșioara noastră străbună... Să-l cinstim și să-l înmormântăm. Apoi să-l răzbunăm!"

Henea Caranfil, însă, atât că însăila mereu semnul crucii pe chip și îngăima ceea ce era limpede:

— Da, bre!... Îi mort, săracul...

Un Pricop și el, altfel cum să-i zici? Ori poate altceva era la mijloc? Nu cumva de atâtea războaie și calamități, ce macină de milenii omenirea, în alde Caranfil se tocise simțământul vieții? Cum că... dacă e mort, ce să ne mai frăsuim? De ce să-l jelim? De ce să ne mai frământăm? He-he, câtă moarte am mai văzut... Și am plâns, și am jelit, și nimeni n-a înviat de la Hristos încoace... Să-l dăm dar cuminte pământului, și noi să rămânem cuminți, amin! Să facem, drăguliță, un parastas ca niște creștini, zice-se!

La gândul acesta, strigătele lui Pricop prin hudițele satului, pe la porțile gospodarilor, se arătau a fi nu jelitoare, ci mai degrabă pline de amara ironie: „Deștepților!... Veniți și vedeți

cum vă ucideți. Alergați și culegeți-vă leșurile! Vă strigă... vă vestesc vouă eu, Pricop-nebunul!"

Ca cel nepriceput, acest Pricop alergase printre primii încoace, căscat și crăcănat, iar după ce sticlise niște ochi ca lupul la fulger, lăsase gloata în legea ei și pornise a răscoli lăsăturile, văgăunile, hârtoapele în căutarea altor morți și a altor vești, pe care să le trâmbițeze pe la porți...

Da țăranii atât că își vorbeau:

— Ia întoarceți-l! Ia uitați-vă... Unde a fost pălit? Ha?

— Adică nu vezi că e rănit drept în tâmplă?!

— Da lăsați-l, bre! Sărmanul, nici n-a avut când să-și deie sufletul și să strige „mamă"!

Auzindu-i și văzându-i așa cum sânt, eu primul am sărit și hai să le strig:

— Ce stați! Ce așteptați!.. Ridicați-l, duceți-l, că-l mănâncă furnicile. De dimineață zace aici... Eu l-am găsit!

Nu știu care mi-a dat un brânci, de m-am pomenit cine știe unde:

— Plodule, marș! Ce știi! Ce încurci lumea pe aici!?

M-am trezit tocmai lângă Măftuleasa... Purtam obidă grea în suflet, pe care de-abia azi o rumeg: amarul, scârba, groaza, bărbații le alungă prin ocări și înjurături, încât te gândești: oare ajută?

Că la început o fi fost tăcerea cea grea și smârcul cu broaște mute, sudalmă și aceea, așa-i?

Nimeni nu se gândea atunci la asta: pe baba Măftuleasa o sprijineau două femei, ca pe o răstignire – bocetul o sleise ca pe un sugaci:

— Da al meu, mititeluuuuu!...

N-o lua nimenea în seamă. Mai cred azi că bine făceau: dacă ai ședea și ai boci întruna, pământul s-ar preface din nou în același smârc cu broaște bocitoare...

— Ia tăceți, că nu se aude nimica! Uitați-vă încoace... Cine îl cunoaște? Al cui e? Dați-vă aproape!... Toată lumea privească-l... Cercetați!

Alergase la imaș și mătușă-mea Natalița și, cât ai bate din palme, se și făcuse dregătoare, vezi bine, adevăr grăise fecioru-

său în goana mașinii: avem morți, avem răniți... Iar acum o auzeam:

— Femeile îngreunate – la o parte! N-aveți ce căuta aici, feriți-vă, ca zămislirile să nu pătimească.

Da un văr de-al ei, împreună cu nenea Caranfil, hai amândoi să poruncească:

— Documentele! Ia controlați-l prin buzunare... Soldatu-i soldat, da țara-mamă îl însemnează, nu-l lasă fără nume... Cum îl cheamă? V-un document se cuvine să aibă... Căutați-i actele!

Azi stau și mă gândesc: parcă îl înviau!... Da, curat ca-l înviau, căci „îi mort, bietul" e un fel de îndoială... ca și „căutați-i documentele!" Numai negara alerga nepăsătoare cu bocetul Măftulesei în spate, și Pricop-prostul rătăcea ca un șuier-vaier peste coclauri...

— Da cine primu-întâi l-a găsit, ce spune? Cum l-a aflat? Ce i-a vorbit răposatul?

Reieșea că eu aș fi stat de vorbă cu ostașul!... Ca și cum mi s-ar fi spovedit dintâi mie și după aceea a murit, și-a dat sufletul...

Minte de copil – pentru a doua oară m-am vârât ca să-i dumeresc, dar am luat un pumn în ceafă:

— Diavole! Da piei odată din picioarele noastre!...

Mi-amintesc cu pioasă duioșie azi și vorba, și pumnul acela... Zâmbesc: adică, diavol să fi fost eu, atunci, printre picioarele lor?

Bogdaproste, bocetul Măftulesei cu sfâșietorul lui refren avea puteri să ogoiască o lume, nu numai pe mine, un copil neștiutor. Și-mi mai dădea putere și nădejde mătușa-mea Natalița de alături – ea cuvânta acum femeilor gravide lucruri mari. Puteai jura, satul nostru feciori ca al ei n-a avut și nici n-o să mai aibă.

— Da inima mea, dragelor, ba îmi glăsuia în glas, ba îmi șoptea... Taman că nici nu mâncasem... Stați, ce făceam? Ah, da, eram în stative și țeseam, of!... Dar de lucru nu mi se alegea nicicum din pricina bubuitului, că-mi strângea inima, când mă gândeam la Ionel... Acolo ești, zic, băiatul mamei, și bat în tine cu tunul și iroplanul, și ies eu plângând: am să închid ușile, și iar am să plâng... și numai ce aud ca de sub pământ: „Mamă, mamă, cer îndurare și ascultare... Se varsă sângele pe degeaba!.. Și frații ne mor, și nimica nu putem face!.." Și

izbesc ușile în lături, suratelor, și urlu, și ies pe prispă și ce credeți, ce aud?" „Mamă, auzi, mamă!? Răscoliți țarina! Avem morți și răniți..." – și iaca, priviți, unde a căzut, sărmănelul. Of, oare al cui o fi fiind, bietul?

Deodată mătușa Natalița se întoarse mâniată și blestemă:

— Trăsni-v-ar să vă trăsnească, cum ați împărțit lumea în lung și-n lat și nu încăpeți, nu v-ajunge pământ, nu vă mai săturați! În gât să vi se oprească, în ochi, în inimă vă putrezească! Acu, femeilor, faceți-vă semnul crucii, taman așa să se întâmple, cum zic.

Așa, dacă te uitai dintr-o parte, arăta lumea și vorbele ei: războinică e? Pașnică? La negară nimeni nu lua seama, ea își fluiera melodia sa poznașă – o alegorie a zilei aceleia de marți '41, eu, însă, copil, ce să știu? Și azi, dacă-s bunic și știu câte ceva, ce pot? Atât c-aș zice: ființa noastră e mereu neajutorată, viața și moartea înhămate fiind la aceeași roată, iar noi tot cârligăm roata asta, tot o dăm de-a berbeleacul și o izbim prin gropi și hopuri.

— Ei, Sângeră, neamurilor, auziți? Ia treceți încă o dată și uitați-vă bine... Ogoarele voastre doar îs alăturea... Alde frate-vost' s-o fi retras la vatră...

De-ai lui Sângeră sânt mulți, numai frați cinci la număr, iar la aceștia mai adăugați nevestele lor, socrii, nepoții, copiii lor... Da între timp vin și vin sătenii, curat să zici că a fost ucis preotul nostru – nu un străin. Toți se bulucesc, se dau aproape, se uită, clatină din cap, se feresc și iar clatină din cap: nu-i de-al nostru... Ca și cum răposatul e o spaimă întrupată fulger sub ochii lor, dar pe care o alungă cu un „of" înăbușit și cu acea clătinare din cap, când ochii se închid fără voia lor.

— Nu, nu-i de-al nostru... Uitați-vă, cine nu crede...

Ființa ce zace în negară și o colindă vântul, iarba și furnicile li se arată a fi căzuta din alt tărâm. Obosită de drumul său lung-prelung, a adormit un picușor, și pământenii păstrează pentru dânsa teamă și sfială: „Dar dacă se trezește și ne adoarme în locu-i?"

Poate de-atâta alde ai lui Coteală se arată și mai hotărâți:

— Nici de-al nostru nu e!... Cine îl ține bine minte pe Arghir? Ia vedeți, poate seamănă cu dânsul?

— Nu, nu, Arghir era năltuț și slab... sare cineva drept martor. Aista e... Adică nu vedeți ce bărbătoi a fost?!

De ce zic că sare iute câte un martor? Pentru că pe Arghir-țiganul nu are cine să-l caute: nici tu tată, nici tu mamă, nici tu nevastă, nici tu copil, nici tu mătușă, nici frate, nici soră – în scurt, puișor de cuc cu pană sură, vorba cântecului.

Odată s-a oprit în sat la noi un țigan lingurar. S-a oprit pe câteva zile ca să-și câștige un pumn-două de făină cu tocilitul. Spun gurile oamenilor că îl hrănea tocila și niște dălți; cu dălțile făcea linguri din lemn de tei... „Industriașul" îl porecliseră, căci lingura ieșea... din tocilă, din piatră adică! Piatra doar mânca fierul cuțitelor și dălților și acestea, la rându-le, mâncau lemnul, iar lemnul ista – lingura adică, mânca din noi câte olecuțică.

— Asta-i șmecheria vieții și a lucrurilor, și „industriașul ista" știe ce știe! râdea Gheorghe Lungu. Da noi, țăranii, nu pricepem nimica... Degrabă are să ne mănânce pe toți mitalu, că se fac linguri din fier de-acu!...

La mătușă-mea Natalița se mai rătăcește și azi o lingură din acelea de lemn, făcută de mâna tatălui lui Arghir. De atâtea ori o rog: dă-mi lingura ceea, mătușă, dă-mi-o s-o dau muzeului și să le spun c-o lingură e o viață de om! Da ea zice: „Ce-ce-ce? O lin-gură?! Mare copil ești. Dacă ar fi de argint ori de aur, te-aș crede..."

Da eu mă gândesc: „Săracul lemn!... Râde de noi teiul, lemnul cel mai moale și mai alb, și o să-l pomenim veșnic peste timpurile ce vin..."

De ce zic așa? Pentru că pe lângă tocilă mereu se învârtea un țigănaș, care prăpădea, mistuia prin gunoaie, prin buruiene, dălțile lingurarului. Tată-sau îl înjura de Dumnezeu și Hristos și de cea care l-a plămădit, adică de „mamă". Din acele înjurături sătenii mai desprindeau cum că mama era vie și învăscută cu ură în inima tatălui – fugise în lume cu un alt țigan...

Cam la două săptămâni de trai la noi, potopit de ducă și dor, lingurarul se roagă de-un vecin – îl adăpostea una din casele din margine, năimită pentru câteva linguri – îl roagă pe

stăpânul casei să-i lase în grijă pe-o zi, două copilul, căci are o nevoie, care îl arde.

S-a dus Casian și a lăsat copilul... V-am spus că pe țigan îl chema Casian? Nu-i trei zile, nu-i patru lingurarul Casian, iată-l că într-a cincea sosește și se oprește drept în cârciumă.

— Ce-așa acru arăți, Casiane? îl întrebă cârciumarul.

— N-a avut lumea mamă, stăpâne! zice lingurarul. Dă-mi un rachiu.

Ia rachiul, dar nu-l bea: șede și clipocește deasupra paharului. Stă așa pe gânduri, ca un om cu datorii grele. Se mai gândește, iar se gândește, deodată flutură din cap și zice:

— Nu, întâi trebuie să mă spovedesc!... și plătește paharul neatins. Dacă mă întorc sănătos, am să-l beau, zice vesel țiganul Casian. Păstrează-mi-l!

Și să vedeți cum i se păstra memoria: cârciumarul, duminica, când i se umplea crâșma de cheflii, dădea de sufletul lingurarului paharul acela de rachiu, povestind istoria tatălui lui Arghir. După asta urmau vorbele a două vecine cu casa preotului – Casian lingurarul, cică, ajunsese la acela, o vreme s-a tot rotit prin dreptul porții, gardurilor. Cele vecine credeau că așteaptă vreo pomană, vreo milă din partea capului creștinilor de aici...

Curând, însă, s-a îndreptat spre budăiul fântânii din poarta preotului. Nu cumva lăsase neatins paharul în cârciumă de dorul apei de aici? Pe urmă s-a răsucit, gata să se depărteze, când de-odată i s-a năzărit: „Ah, dar ei îs aici, încotro mă duc eu... Ei, auziți?! Voi, de aici!" – și s-a aruncat în întunericul fântânii, de vreo cinci stânjeni adâncime.

Cum povestea cârciumarul, ieșea un fel de spectacol; duminica dumnealui dădea aceste spectacole chiar la dânsul în cârciumă... Chipurile, iată paharul care a rămas nebăut, iată-mi-s eu, martorul! Că de ce arde în el lumânarea! Eu, pe crucea mea, iată paharul lui Casian, ia-l plinuț, ține-l în mână!

După ce îl întindea primului client, saftegiului adică, ciocanul acela de rachiu de sufletul lui Casian nemângâiatul, îl aștepta pe al doilea client, al treilea, al patrulea, după care le comunica visul despre Casian, pe care, cică, mereu îl visează cârciumarul. Și ce vis! Pe fundul apei, în fântâna popii, apare când și când

Casian... Curând după asta, cică, pe fața apei, iat-o broscuță plutitoare și pe mama lui Arghir cu acel ibovnic bălai, și atunci Casian se năpustește asupra-le să-i gâtuie.

— ...Iar eu mă trezesc în sudori, răsuflă năduhos cârciumarul, povestind. Îi văd și eu pe fundul apei și strig și eu, fraților, ca și Casian: „Icătă-i-s!" Of, că de ce? Pen-că i-am luat banii pe paharul nebăut, iaca de ce...

La ce bun aceste amănunte? Păi, asta-i viața lui Arghir, rămas copil al nimănui și trăitor din milă...

Până la urmă fiul deveni umbra tătâne-sau: înjura totul de Dumnezeu și mamă, zicând că viața asta... Cică, de la începuturi viața asta dacă ar fi fost zidită pentru vreun rost oarecare, apoi prima înjurătură ce-i vine omului pe limbă n-ar trebui să fie taman cea de mamă...

II

— La trup, n-ar fi de măsură, parcă ar semăna cu Mișa al vostru, măi Coteală, face acolo, în negară, același binevoitor martor. Ia uitați-vă bine-bine! Și pe loc dă înapoi. Stai, bre, ce grăiesc eu! El n-are față... Cum să-l citim, fraților?

Un bătrân face un fel de dezvăluire; e același Gheorghe Lungu, tălmaciul lingurilor.

— Stați olecuță! Moare omul și nu știi c-a fost, că nu-i. Dar nici să-l îngropi nu poți, dacă-i al nimănui.

Era timp de vară cu arșiță și ploi. În acele zile tot ce pierea, împrumuta pe loc chipul țărânii sure. Vai de cei răposați, dar și de gropari: taman că ieri plouase și iarăși coborâse arșița.

— Ian cătați, lovitura-i de glonte în tâmplă? Ori de schijă, poate?

— Da taci odată! Acopere-l și dă-te într-o parte!

Comanda e bărbătească – cel mijlociu al lui Sângeră a strigat, îs cinci la număr. Spuneam, acum frații pe al șaselea îl caută.

Ca cel pătimit să împuțineze scârba și oroarea, i-au acoperit chipul cu un sac. Apoi s-a găsit și lințoliu, un suman.

— Să aducem niște hârlețe și să-i facem obiceiul, zice cel mai vârstnic, Sângeră. Cine aleargă în sat după lopeți, hârlețe? Că dacă nimeni nu-l recunoaște... Haideți, haideți, că-i noapte!...

— Da al meu, mitite-luu-uu!...

— Nietale de ce plângi, babă, se întoarce același Sângeră încruntat. Ar trebui să te bucuri, că nu-i al matale mortul...

Grozavă judecată mai au aiștia ai lui Sângeră... Parcă n-ar fi români: „Moare unul – rămânem cinci... Și să ne înmulțim, bre, și să ne bucurăm de cele ce nu știm!"

Numai mătușa Nataliță parcă-i deprinsă de mititică să cuvânteze pe la mitinguri:

— Că Ionel al meu, când l-au luat în zorii zilei cu sila din așternut și l-a pornit la război, îl aud, îl văd, în ochi îmi stă: „Cu bine, mămuță, zice... Să știi, mort mă dau, dar de pușcat nu. Oi să pușc în sus – pe ai noștri cum să puști!" Iar când am auzit: „Morți, răniți, alergați... vedeți țarina-ia!", am uitat ce-i cu mine și am strigat nebună: „Ioane, cui mă lași, dragul mamei?!"

Mătușa Nataliță grăiește de acum singură, grăiește numai cu negara. Cele femei însărcinate au împresurat din nou mortul, pentru că a sosit bătrâna – bunica Sângerilor, oarbă și oghidnică, a fost adusă cu căruța!

— Cristea, ia ajută-mă să cobor, poruncește celui mai tânăr. Așa... se răsuflă ea. Acu uită-te la răposat și ia aminte... Ia vezi în colțul gurii din stânga n-are cumva o tăietură de brici? Că de amu și vederile mi-au slăbit.

Ca o străbună atotștiutoare, ea prinde a povesti, cum că dacă cel răpus de șrapnel și glonț o fi adevărat din osul Sângerilor, musai să fie cu crestătură de brici în colțul gurii, în stânga. Are încă ținere de minte baba.

— Când mă-sa, răposata de noră-mea, l-a născut, m-de, ca muierea, i-a dat pieptul să sugă, povestește baba. Și se uită, așteaptă mama, da plodul nu suge! Unde prinde ea a plânge! Mă duc și o văd și zic: de ce nu te bucuri, copilă?! Ai învețnicit, fato, rostul omului. Ai înviat, ești peste veacuri, proasto! Zice: bucuroasă sânt, mamă, dar plodul nu are viață – nu suge. Zic, ia dă-i țâța în gură, mândro! Da ea zice: i-o dau, n-o ia, n-o ține, n-o poate suge! Zic, să văd și eu, mai dă-i-o! Și când cat, femeile mele dragi, ce văd? Are plodul limba dedesubt prinsă. Pielița are sub limbă și nu i-o sloboade – n-are putere în limbă

să muște sânul mâne-sa. Am alergat acasă, iau briciul lui bărbatu-meu, răposatul, mă întorc și zic: ține copilul! Ține-l să-i tai spurcata de pieliță de sub limbă, altminterlea fonfăit, cepeleag rămâne, da neamul nostru vrăjește vârtos anume cu limba. Politică de-o fi să facă, popă de-o fi să se dreagă, da barem la urma urmei om să se aleagă din el, când a vorbi, să-l priceapă și pasărea, și pragul. Ziceam așa și mânuiam briciul, operam, cum se zice, dragelor... Proasta de noră, însă, cum ținea pruncul de cap, tremura ca varga. Copilul, pe semne, mai inimos ca mă-sa, în vremea asta nu-ș-cum smucește căpșorul... și na! că i-am luat colțul gurii, de-a ieșit mai largă. L-am crestat adică, pricepeți? Și a rămas cu semnul ista de bărbat.

Rămân eu primul cu gura căscată. Eu, atunci copil, toate îmi intrau în cap... Care vasăzică, omul are nu numai un nume, ci și fel de fel de semne, pornind în astă lume. Iar azi, bunic, mă mai mir: nu cumva bătrâna Sângeră o făcea pe Muma acelor muieri tinere, adunate în juru-i?

Întru mulțămirea (vremelnică, desigur) a neamurilor lui Sângeră, ostașul n-avea nici o crestătură în dreptul gurii... În schimb, se descoperi altceva: avea tăietură adâncă în dreptul sânului stâng! Adâncă și veche, o urmă, o cicatrice. Altă întrebare și nedumerire. Hai, sătenilor, aduceți-vă aminte, care și pe cine știți că... Cine a fost să fie și n-a fost ucis cu lovitură de cuțit în piept?

În loc de amintiri, ne lovește din nou un țipăt:

— Sări-iiți!.. Ne ucide!

Glasurile ale cui, credeți, sânt? Ale copiilor! Curat, văzduhul e spârcuit de vaiere, ca și cum pacea, tihna țarinei e pe strune, iar o mână de bețiv smucește, le zdrăngănește aiurea.

„Cine, Doamne, acu nu mai încape de noi? Ce vrăjmaș e-aista – și viața copiilor ne-o ia!"

Prima, din margine, sare mătușă-mea Natalia:

— Ia uitați-vă! Ia căutați încolo, încolo... Spre miriștea Butnăreștiior... Un neamț aleargă!

— Da al meu, mititeluuuu!...

„Care neamț, ce mititel?! Ogoiește-te, femeie! Îi vorba nu de flăcăul matale, ci de ai noștri, de iști mărunței. Păi, dacă

neamțul a ajuns să nu încapă de copiii noștri, de niște prunci. He-he, multe zile n-are neamțul, cum n-a avut nici Irod. Acușica îl culcăm pe ucigaș, acușica..." și cei inimoși s-au și aruncat iureș într-acolo.

Da acolo ce se întâmplă? O prostie, o neghiobie, căci acum îmi vine din nou să zic: copiii se țin de pașii nebunului și nu de sfaturile înțeleptului... C-anume așa s-a petrecut: Pricop, minte puțină, îndată ce-a pornit a răscoli văgăunile, hârtoapele, șanțurile și tranșeele de luptă, hai și copiii după dânsul să se țină. Războiul doar merge, dar ce rămâne din urma lui? Morți mai sânt?

Iată că sub buza unui hârtop dădură peste o cască, mai încolo se împiedicară de-un centiron cu litere de-o șchioapă pe paftală... Și ce litere! „Gott mit uns", adicătelea, Dumnezeu e pretutindeni cu noi. Dar care Dumnezeu, când Pricop l-a și potrivit în dreptul buricului său?! Mai mult, s-a repezit și la cel cu cască: e-a mea! Ori o dai, ori te calc, te sfarm.

Bucuriile mai încolo s-au înmulțit: iată și o mască antigaz, iată și o foaie de cort, culoarea miriștii, năpădită de otavă... Cui să-i revină, dacă nu celui cu „Gott mit uns" în brâu?...

O, tu, făptură neputincioasă și naivă, ce să-ți fac? un gând ai: să bagi lumea-n boale!...

Încântarea depășit-a marginile, când într-un șanț aflară două puști, cartușe – o movilă și un ciorchin de grenade. Puștile reveniră celor isteți și mai inimoși. Pricop, însă, cum să rămână mai prejos? Încercă să-și smulgă partea sa de voinic și hai să rotească însălbăticit deasupra capului ciorchinele de grenade, aidoma unui văcar, arapnicul. Copiii o luară la goană, hai de acuma și el din urmă-le, împopoțonat sperietoare în foaia aceea de cort nemțească și mugind răzbunări și sudalme. Cei copii hai să zbiere și ei: „Săriți, ne ucide!" Mătușa-mea Natalița – și ea, minte de femeie, iertați-o și pe dânsa, de departe ce se vede? – atât că strigă:

— Alergați! Săriți... Un neamț omoară copiii...

Dar dacă șezi și te gândești bine, mătușă-mea avea dreptate: câți copii nevinovați nu s-au sfârtecat apoi cu „jucăriile" frontului?

Și toate acestea se desfășoară în albeața zilei și a negarei.

Așa cătăm spre miriște și Pricop, când colo, mătușa Natalia scoate alt strigăt de prăpădenie:

— Apă! Dați apă! Femeia moare, măi!

Și se întoarce cu pumnii la ceruri, ce păgânie!, se apucă de amenințat și blestemat soarele, ca pe un tiran al lumii:

— Oh, tu, zbir-farmazoane! Crăpa-o-ai să plesnești ca păstaia și să te spulberi scrum-tăciune, că ne arzi de vii în ceasul ista al zilei, de ni s-au smintit mamele, nebunii și copiii. Și chiar strigă cu milă: Un picușor de apă, oameni buni, dacă puteți!

De unde să iei tu apă aici în inima dealului? Ce s-a întâmplat cu mătușa Natalia, atât de cumpănită și judecată la sfat? Nimeni nu se poate dezmetici, pentru că la picioarele ei se zbate o biata muiere ca de boala cea neagră. A muțit chiar și tânguitul molcomitor al Măftulesei: „Da al meu, mititeluuu…" În schimb cea doborâtă... De cine e doborâtă? De soare, de boale sau de blestemul mătușii-mele? Uite-o cum se zbate, mușcă țărâna, rupe iarba, ca o vietate sângerândă, dar ierbii negară nici că-i pasă: șuieră cosaș a pagubă – anapoda bărbăție, ai zice azi, de la cine s-o fi învățat? Ce voiește oare soarele? Ce voiește și ea, negara? De ce s-a apucat să ne sleiască cu nepăsare, nu cumva pentru vorbele noastre fără rost și mintea cea puțină, cu care s-au judecat până adineaori lucrurile?

Ah, da, pentru că Pricop cel deștept, chiar că-i ostaș neamț! În foaia cea de cort... taie miriștea de-a latul să se mistuiască în păpușoaie, în viile Butnărești lor. He-he, acum și copiii și sătenii îi țin urma ca ogarii – s-a speriat nebunul de atâta lume și urlă și el a spaimă... cu masca antigaz la gât și cu grenadele ca niște tinichele zăngănind.

Noi, puținii rămași în jurul răposatului din peticul de negară, am muțit: femeia de ce se jelește? Nu cumva bocește mortul? Ori nebunul și cele ce au să se întâmple acolo pe miriște? Ia uitați-vă cum din nou Pricop rotește și amenință cu ciorchinul de grenade, purtând cască și foaie de cort – curată măgăoaie, vedenie, arătare, stafie de zi albă... de sub care acuși-acuși răsuna-va bubuitura fatală și cu toții – tați și rude, și copii – au să se prefacă în pulbere.

— Arghi-hir!... Cui mă lași?!

Aha, aici e altceva. „Arghi-ir, cui mă lăsași!" Ah, iată de ce negara se lăfăiește albă, râzătoare, în coama dealului! Oare nu cumva ni se dă drept lințoliul jalea batjocoritoare? Oare nu de-atâta și-a ascuns fața femeia, bocitoarea?

— Da cine-i asta, fa?

— De bocitoare întrebi? D-apoi cine-o știe... Nu vezi, și-a ascuns fața în basma!

— Stați, că poate să se înăbușe! Ridicați-o...

— Arghi-ir!... Ia-mă, zile nu mai am! ea se tot zbate în jale.

S-au pornit șoaptele-hoațele...

— Ia-a-ălăi! Cui să-i deie prin minte!... O fi fiind ibovnica țiganului...

— Da tăceți, c-o fi bătut-o soarele...

— Ce soare, cumătră dragă! Are bărbat și o s-o bată cu parul: asta-i Ana-Maria lui Mitrică!

— Cum, cea cu nasul de ceară? Ia-a-lăi! Chiar că-i Ana-Maria lui Gheban!

Eu, copil, ce să știu? Casc gura, ascult... „Ana-Maria, Maria..." Stai, Ana-Maria lui Gheban, cea care trăiește trei case mai la vale de mătușa Sofronia lui Erete? O știe un sat – e văduvă de-un an: soțu-său nu s-a întors de dincolo de peste Prut în iunie '40... De ce nu s-a întors? Atâta se știe: își făcea acolo armata de activ în slujba lui Carol II. Bine, dar s-au întors toți basarabenii pe la vetre, de ce Mitrică Gheban nu s-a întors? Nu cumva regele l-a făcut caporal, numai ca să rămână peste Prut și i-a mai făgăduit grad de general, dacă o fi cu credință pentru rege?

Na, că și nevastă-sa l-a înșelat: „Arghi-ir, dragule... ia-mă..." Femeie gospodină și destoinică. Văduvă pătimită și răbdătoare și uitați-vă cum se topește în iarbă de dragul unui țigan. Îi zice pe nume, mai mult, îl cheamă, i se jeluie: „Dragule, ia-mă, zile nu mai am... ia-mă cu tine!"

Da mătușă-mea Natalița poruncește... Asta-i: bărbații fac și femeile poruncesc, și nimenea nu pricepe ce se întâmplă... Mai ales la înmormântări, la nunți femeile îs poruncitoare. Ca și aici, pe imaș...

— Da uitați-vă în marginea păpușoaielor Butnăreștilor, poruncește ea, alergați careva și strigați să scuipe asupra nebunului și să-l lase! Fuga, ce mai așteptați? Altfel și acolo o să fie moarte, pe miriște... Uf, ne-am prostit azi!

Adică totu-i limpede: cele câte s-au petrecut până acuma nu le judecați.

Dincolo, pe Pricop cel prost l-au împresurat sătenii, l-au înconjurat. Deși pe cap el poartă cască, pe trup o foaie de cort tărcată-vărgată, la gât mască antigaz și pe șale centironul cu „Gott mit uns", nimeni nu ține seama de asta – l-au înconjurat și vor să-i smulgă ciorchinele acela de grenade, cu care smintitul poate face vreo poznă nevinovată.

Ori poate mătușa Natalița știe ceva-ceva și nu vrea să fie de față nici un martor? Adică de ce i-a alungat pe bărbați încolo, spre păpușoaie, spre Pricop? De ce abate mereu șoapta femeilor încolo spre miriște, trimite bărbații încolo? S-a speriat de șarpele negarei albe, râzătoare.

— Dragă! Ana-Maria i-a fost țiganului ibovnică!... L-am văzut cosindu-i grâul an-vară, iar astă-primăvară i-a săpat grădina... Crezi, bocește fără pricină? Ce-i cu aist: „Dragule, ia-mă"? Azi-mâine sosește Mitrică Gheban și o gâtuie: „Curvo! Că bun m-ai luat – pe-un țigan m-ai dat! Treci acum să te spânzur!..."

Mitrică Gheban o să se întoarcă, garantat!

Ce mai vorbă, Mitrică a și sosit, poate. O fi așteptând nevăstuica pe prispă, s-o întrebe, cum a văduvit. Colonelul, comandantul lui de regiment a ordonat tunurilor:

— Foc! În numele patriei și al lui Dumnezeu! începem eliberarea!

M-da, „eliberarea" e bravă, începe cu răzbunarea. Uite cum îs oamenii!

Ce va să răspundă Ana-Maria? Ce ar putea ea să răspundă bărbatului și tunurilor, de-o vorbă? Dar șoaptelor „ibovnica țiganului" și rânjetului alb al negarei? Desigur, alte cuvinte nu-s: „Arghire! Ia-mă... zile nu mai am!"

Până ce, însă, nebunul, speriat de lumea care îl împresurase, plânge acolo pe miriște, lăsat singur și despuiat. Da dincoace, în negară, mortul îi mustră pe toți delaolaltă: înmormântați-mă!

Străbuna Sângerilor își face o cruce în dreptul unui nasture:

— Amu ce stăm? Ce așteptăm? Ridicați-l... puneți-l în căruță și haidem!

Ușurare e? Sau greul de acum începe?

L-au ridicat, l-au așezat grijuliu în căruță. Parcă nu-i mort, ci năsădit, operat, rănit numai... Căci abia acum, ridicându-l, se dezmeticesc cei vii:

— Ian cată cine era, da noi taman la dânsul nu ne gândeam...

— Sărmanul! De amu la cimitir să-l ducem, haida!

— Al nostru nici de-atâta n-o fi având parte, încheie, oftând, bunica Sângerilor. Apoi întreabă: Da de mine ce-ați uitat, bre? Și eu pe jumătate îs gata...

O urcă alăturea de ostaș, pentru că n-o slujesc picioarele și vederile.

Pe Ana-Maria, nu ca pe o îndoliată, pe o neajutorată, aproape că nici n-o iau în seamă. Ori, poate, ea bine face că a rămas în urmă? Da, o sprijină niște femei împreună cu mătușămea Natalia.

Cortegiul nostru funerar e strivit oarecum, apăsat. Credeți, moartea-i de vină? Ba bine că nu! Uite c-au alergat – credeau că-i sângele lor drag și scump, și s-au trezit fugărindu-l pe Pricopnebunul. Și s-au întors osteniți... și au alergat încoace și au dat peste alt „păcat" și rușine! Și încă cine știe ce-i așteaptă în sat. Ia viață! Ia neghiobii! Luați aminte, acolo, probabil, a și sosit... puterea cea eliberatoare: armata, administrația, notarul, jandarmul. Garantat c-au să se găsească și guri sparte, răzbunători, denunțători. Răul doar se urzește în tăcere: cele simțite și grăite se uită, cele tăcute capătă chip și răsuflă.

„Dom' șef? Vă raportez: cutare și cutare... au ieșit în ziua a treia în câmp. Știți ce făceau? Umblau prin țarină și-i căutau în dorul celor vii pe bolșevicii cei morți. Da, și-i boceau, dom' șef, apoi îi îngropau! Pe urmă strigau: „Răzbunare! Le-om arăta noi... O să le iasă pe ochi... eliberarea!" Nici soarele n-are să-i ierte, nu numai noi, muritorii."

Toate prind a lua forme stranii, bănuielile, teamă, neputința devin și vin, au picioare, își întind mâna și-și dau „bună ziua".

Care-i adevărul istui ceas? Și cine hățuiește neadevărul? Garantat c-au să-i judece! Ce-au să răspundă tribunalului?

„Dom' judecător... M-de, ca țăranii, ce știm noi? Da, adevărat e, creștini sântem! Da parcă noi ne gândeam la „bolșevici"? Ne gândeam la copiii noștri! Alergaseră să vadă și ei războiul... Dar dacă-i sfârtecă tunurile?! Ce-ar face alt părinte, în locul nostru? Pe neprins de veste doar a fost... Că asta-i, vă spunem doar. Prostul satului, unu Pricop, alerga smintit pe la porțile noastre – el ne-a strigat: „Alergați... ai voștri-s morți!" D-apoi, dacă auzi așa ceva, care inimă de tată, care mamă e cremene, e stană să rămână neclintită! Apoi, da, vă jur – puneți-vă în locul nostru! Că tot el, prostul, a și sărit la noi, da, da! Cică, dacă lăsați acolo bolșevicul mort și nu-l îngropați, zvârl cu grenata în voi! Așa a fost, să mor eu! Mă rog, dar cu ce sântem de vină? Noi l-am luat pe neghiob și l-am pus pe fugă, cum credeți? Da muierile noastre, dacă au rămas de capul lor, au prins a boci. Iată cum a fost... Nu credeți? Întrebați-le!"

„...Ei, și dacă sântem bărbați?... Aveți în vedere muierea aceea a lui Gheban Dumitru? Bine, dar nu știam nimic-nimicuța, dom' șef, nici de-un cuțit, nici de-o tăietură în piept!... Cine avea să-și pună mintea c-un țigan? Ea a prins a boci prima, Ana-Maria, iar noi, bărbații... Noi nici nu eram acolo! Parcă v-am spus: fugăream nebunul! Da de unde să știm de ce bocește muierea!... Da, e adevărat, am crezut dintâi... cum să nu-l crezi pe om, dacă plânge?! Ce dragoste, dom' judecător. Da tăceți dumneavoastră din gură... El e un... și ea e o... Muiere speriată și ea, ce vreți!"

Merge cortegiul și așa, în tăcere, fiștecare dezbate cazul Anei-Maria în fața notarului, judecătorului, jandarmului și a științei-priceperii sale. Sânt plouați, dar se țin băț, acesta-i adevărul clipelor care se înșiră bulgări, bolovani pe drum. Apoi vine un fior: „Am s-o pățim! Garantat c-am să intrăm în bucluc... Martor e Cel de Sus, n-ascundem nimica, dar oamenii cum îs? Desigur, răuvoitori!... Da, jurăm... Ce, spunem minciuni? Dați să jurăm dar: adevărul nu știm în mâinile cui e... Ce reiese? Aida-de! Morții dacă-s bolșevici, nici la mormânt nu mai au dreptul?!"

Mătușii mele Natalia, însă, îl umblă gura ca duruitoarea. Cei din jur nu pridídesc a-i ciuguli vorbele aidoma găinilor, hoaspa.

— Chiar dacă ai știi dinainte ce urmează, ai putere a te feri? C-a fost iată cum – numai eu știu! În patruzeci, sărmana, îl năimește pe răposatul... Da spuneți: cine avea să-i cosească leaca aceea de grâu, dacă bărbatu-său era peste granița Prutului, mobilizat în armată. Da Arghir credeți a ținut v-odată coasa în mâini? Spuneți, de unde țiganul să știe a cosi? Ș-apoi gândiți-vă: celui tânăr coasa i-i în gând? Da biata îl îmbie sa-i culce leaca aceea de spice, măcar cum a ști, că-i secerișul în toi – arșița îl scutură! Da Arghir, ca flăcăul, mde, credea c-o putea... Ia coasa, ia cutia și dacă nu știi a trage coasa pe cutie, nu te apuca, nu? C-a fost așa, că n-a fost – ascuțea coasa și na! o scăpă, dragelor! Și lunecă pe piept și na! coasa îl mușcă! Iată cum a fost – șotia coasei e la mijloc. De unde i se și trage semnul la sânul drept!"

Bravo minciună... Semnul tăieturii e-n stânga, iată, însă capul mătușă-mi de amu nu ține seama nici de stânga, nici de dreapta.

Coasa și moartea, și șuieratul negarei se așternd peste vorbele oamenilor.

Mergem le pas. O zi cât un veac se încheie cu o pătăranie. O, veac al copilăriei, sofismele îți sânt scutecele. N-am să te uit, veacule; o babă oloagă – cioclu, o căruță de lemn – dric, un cal șarg între hulube și o poveste de om – pe ultimul său drum. Și la urmă toate se încheie cu o minciună?

De ici, însă, aud:

— Tare frumos l-a bocit! rostește una aiurea.

Mătușă-mea Natalia nu rabdă nici un fel de aluzii:

— Fa, da cât e-a boci unei muieri! se revoltă ea. Parcă eu nu plâng? C-al meu viu era și bărbat cu cununie, și tot îl bo-ceam... De ce? întreabă-mă și n-am să-ți răspund! Asta-i partea noastră: să bocim...

— Că de asta și zic: frumos a bocit, apasă cealaltă.

— Hm! pufnește mătușa mea. Știi mătăluță ce-i frumos pe lume!

La marginea satului ne întîmpină Mihalache Căpraru. A plecat la iarmaroc la Ungheni încă de duminică și s-a întors azi, a treia zi, marți... Imediat s-a auzit: „Morți... răniți... Al tău nu-i printre dânșii?"

Acum venea spre imaș, la negară. De unde să știe el de sâmbătă seara, când și-a pus în gând să se ducă să vândă boii la măcelărie, c-o să i-i umfle războiul pe sus și o să i-i ridice în nouri? Au fâlfâit nevinovați ca niște îngeri, împreună cu osemintele cimitirului din dâmbul Prutului, gard în gard cu Nicolae Zaharia.

Acum Mihalache poartă în gât funia boilor și se spovedește:

— Mă vedeți? Mă auziți? Sânt viu, dragilor, dar n-am crezut... Tunurile bat, da eu boii îmi caut! Iaca funia... Zic, ce-i cu mine, Doamne? Ș-așa, trei zile în șir îi caut, umblu pe sub boambe ca prin ploaie. Zic, dacă nu-i găsesc, îmi fac seama! Da unde călcam – țărâna gemea: jumătate din Ungheni e îngropată vie, c-a fost iarmaroc de duminică. Și, iată, așa umblând, mi se face sete în amurg... Iaca-mi aduc aminte de jupâneasa Ruhla, că are cișmea în curte. Da casa ei o știți: cu opt ferestre dinaintea bisericii. Ajung acolo, mă uit – a suflat-o vântul! În salcâmul din colț șede aninat jilțul Ruhlei, și se leagănă... Da eu strig: „Jupunească Ruhlă! Jupunească Ruhlă, mă auzi?" Strig – nu mă aud, însă, pe mine! Mă credeți? Deloc nu mă aud... Ei, spuneți, nu-i bună funia asta de juvăț? Cine-a agățat jilțul în copac, dinaintea bisericii? C-amu iaca-iaca-ia – ceva în cap îmi cântă! Da mie mi-i a cânta, ai?

Și începe a mugi:

— Boii mei, bujorii mei, hu-hu... și se prăbușește în drum.

Asfinte soarele. Undeva în Orientul Mijlociu, beduinul, păstor de capre, își înalță ruga fierbinte către Alah, după ce a îngenuncheat pe un careva colnic. Acolo e pace... Mihalache Căpraru, însă, cântă-cuvântă povestea boilor săi, în război. Atâta pomenire doar merită Arghir, spre locu-i de odihnă? Da locul odihnei potrivite unde i-i?

Cimitirul nostru are umbră multă, cu iarbă grasă, moale, lucitoare. Iarba de aici se hrănește cu pulpe de prunci, cu sân de văduane, cu zgârci de săraci, cu creieri de preoți și primari.

Hm!.. Grozavă iarbă!Cine-o paște? Iarba asta, o pasc numai caprele lui Vasile Banu... Da Vasile Banu cine-i? E paznicul cimitirului. A pus mâna pe șaptezeci și opt de ani, a îngropat trei soții cu cununie, pentru că bea laptele cinic al caprelor ce pasc în cimitir. Adică aici să-i fie hodina de veci și a lui badea Arghir?

Vasile Banu a și răsărit, iată-l, ni s-a proțăpit în față: ca să întri în cimitir, trebuie să treci numaidecât prin ograda lui – așa e potrivit drumul la odihna cea veșnică! Vasile Banu nu e contra, numai că ne cere socoteală:

— Stați, cine-i răposatul? Și cine îl îngroapă? N-avem nici o știre, fraților! Dovada de la primărie unde-i? Cauza morții care e?

Sătenii sânt cenușii la chip, viața fiștecăruia s-a cântărit de acuma de câteva ori în astă zi și ba-i mare și necuprinsă, ba-i o ceapă degerată. Care primărie, ce fel de dovezi? Ce mai e și asta, cauza?!

Îl lămuresc potolit pe paznic: a fost găsit un ostaș sovietic în țarină. Cine să-l știe, cine-i – vede toată lumea, om e...

— Nu-i hoit, Vasile, n-ai să-l dai leș câinilor, în râpă! strigă Sângeroaia, baba.

— Să se fi tras măcar clopotele! spune slujitorul Banu. Așa iese cam păgânește: nici tu popă, nici tu clopot, nici tu bocet. Pot eu să bănuiesc că-i ucis și de mâna voastră, nu?

Iată că-i creștin Banu: bănuiește orice, inclusiv că ne ucidem. Aman creștin – aproape că și cimitirul ni-l refuză!

Îl ia în duret aceeași babă și mătușă-mea:

— Ce clopot, măi Bănică-Bănișor!... Unde ți-s popii? Dovezi mai vrei? Tu n-auzi tunurile? Că nu-ș-cum să-ți zic: de clopote și de popi îți arde acu?!

— Da cruce de ce nu vă faceți, femeilor? le aduce el aminte de lege. Botezate sânteți! Admit fără popă, însă barem clopotele să se tragă!... Și cine vi-s groparii? Unde-i groapa? Lângă cine îl îngropați? Că vă întreb alta: de ce l-ați adus acum, în amurg? Cum vine asta să-l dați pe creștin pământului, noaptea?! Este doar și aici o rânduială...

Asta-i... Viața – spectacol, moartea – spectacol... Și cel mai mare și ultim dregător în ceasurile de cumpănă și tângă – vedeți-l, priviți-l – e luntrașul pe uscat Vasile Banu. Și-a prefăcut

poarta, curtea în „Judecata de Apoi". Râul Lete, luntrașul Karon? Vasile Banu n-a auzit, nici nu voiește să audă: „Cum să-l îngropați noaptea, pe furiș, ca și cum voi l-ați fi ucis?"

Din teamă? Ori din câinie? Poftim, se arată a fi binefăcător Banu: dacă ostașul răpus e într-adevăr Arghir al lui Casian-lingurarul, înseamnă că vai ție, țară, patrie... Eroului să i se aleagă, deci, un locușor potrivit, umbros în cimitirul nostru, și o înmormântare în lumina zilei albe. Tată-său doar n-a avut parte nici de asta... A fost un lingurar rătăcitor, un țigan nebotezat, un sinucigaș și, din porunca preotului, creștinii zeloși l-au înmormântat la hotarul satului Grozasca, cu care sântem în vrajbă. Chipurile, când s-o vârî aceia în păpușoaiele noastre pe la miez de noapte, sinucigașul Casian-lingurarul să le răsară strigoi în față și să-i pună pe fugă.

Molcomit e paznicul cimitirului cu vorbe blânde: ești om, să zicem, sântem oameni, am să trăim și am să ne mai ajungem... Fă și tu bine să-l dosim până ce, c-am să mărturisim binele ista lui Dumnezeu pe ceea lume...

Coborâm pe răposatul din căruță. Îl depunem în mica storoșie a cimitirului, până o fi gata sicriul și groapa. Aici, în storoșia asta, lumea își lasă ustensilele cu care își grijește mormintele: săpălige, greble, o stropitoare, o toaipă, niște seceri, un tarpan. Mai degrabă să le zici unelte-jucării, cu care se amuză copiii, căci iarba se lăfăiește domniță în jur, curat că-și râde de dânsele, așa cum Banu râde de creștini, când bea laptele cinic al caprelor sale cenușii.

Așadar... O, clipă! Mâine iarba asta verde-neagră o să-l ieie în primire pe Arghir și o să-l lingă cu limbă de câine... Căci cine i-a împrăștiat pe țigani în lume, de n-au bordei și cimitir? Cine li-i Dumnezeu, care preot îi prohodește? Trăsnetul, fulgerul? Dairaua? Ori câinele? Știut e doar: câinele trebuie să-l lingă, așa se cuvine, ca să consfințească obiceiul strămbunilor – reîncarnarea... Câinele i-a fost și tovarăș de viață!

Mulțumire dar ceasului în care l-am recunoscut pe Arghir – ostașul. Atât că te gândești: cine îi îngroapă pe cei neaflați, nerecunoscuți, neștiuți. Amurgul, ploaia, negara, vântul, soarele? Cine-i bocește, în ceasul ista al celei de-a treia zi de război,

pe acei care și-au dat duhul la Nistru, să zicem. Da avioanele bombardează acum la Bug, la Nipru, la Don...

Străbunul meu păstor cânta oare și pentru ei?

Iar la nunta mea... a căzut o stea...
Soarele și luna... mi-au ținut cununa...
Brazi și păltinași... fostu-mi-au nuntași...

Vasile Banu nu știe balada: cată cu ochi mici, iscoditori la soldat. În strâmtoarea storoșiei, cu un ochiuleț de geam cât palma, dăinuie semiobscurul: e clădită zgârcit, din jertfele, din milosteniile celor care se gândesc că mai au de trăit. Oare nu de-atâta luntrașul de pe Lete se apleacă peste răposat: „Să-l îmbrace ori să-l dezbrace? Cum să facă să nu-l lase aici în haina militară?"

— Beleaua-i gata, fraților! Dar dacă-i un bolșevic, un politruc? Dar dacă se schimbă crugul vremii, vine apoi cineva și zice că noi l-am ucis, ai? De vine acu unul de la primărie, nu spune el că l-am dosit eu!

Îl trag într-o parte, cu șoapte, îl conduc pe Banu chiar după casa lui. L-au luat în duret pe sus ai lui Sângeră cu moșu Gheorghe Lungu. Acolo ceva inimos îi spun, dau din mâna, fără să se audă. În schimb Banu răspunde tare:

— Apoi, anume pentru că-i război! apasă el. Și răspund eu mai ceva ca sfinția sa lipsă. Răspund și de vii și de morți, țintirimu-i răspundere de veci! Că vine acușica o patrulă, ai? Dracu știe pe cine caută – moartea o-ncasez eu, ei? „Paznice, prin cimitir, prin pădure – urme de bolșevici nu-s?" Ce să le răspund? Am unu în storoșie?

— Doamne, își face cruce mătușă-mea Natalița, nici pe cei morți nu-i mai încape pământul! Ce-o să fie de capul celor vii, ce-i așteaptă?

Da Sângerii strigă într-un glas:

— Noi răspundem! Ai un pahar de rachiu? Scoate și adu, altminterlea te luăm la bătaie...

Doamne! Ce curați și frumoși am fost în peticul acela de negară, împreună cu soarele, cu oile, cu „păcatul" Anei-Maria!... Împreună cu nebunul Pricop, cu grenadele, cu gloanțele, cu blestemele mătușii mele Natalița, cu strigătele mele prostești, cu tângâitul Măftulesei, de care s-a uitat acum de-a binelea!...

Cine țese ițele-chichițele astea – răspunderile, zice-li-se –, apoi rânjetul și lacrimile, oful și spovedaniile?! Cine-i acel ce-și bate joc și râde până la urmă, ca de niște gogomănii ale firii noastre?

Acolo, în câmp, părea să fie negară... Aici, însă, la cimitir, mai dureros e: are chip de om și putere de lege, și nume, zău, Vasile Banu i se zice. Dumnealui se împotrivește: ca paznic și grijitor al cimitirului nu numai că are leafă și pomene – mai are și „răspunderi". Da „răspunderile" astea se cheamă imaș la capre și câte-o căpiță, două de fân din iarba aceea hazlie a cimitirului... He, dar numai asta!?

Bunicii, unchii, părinții-străbunii alor noștri, credeți, pentru Banu, numai „fân și lapte" sânt? Ei mai sânt și „legiuitorii celor vii", „străjerii noștri" întru legile lor, veghetorii asupră-ne! Cum vine asta? Păi, simplu, prin niște... La capul lor, noi, cei vii, sădim niște pomi roditori: „la un prun, un vișin acolo, un dud – s-or îndulci din poame copiii, păsările și ne-or pomeni...", zicem noi, încă vii. Cu gândul că și noi o să murim... În timpul ăsta pe cei morți îi umflă hazul... De ce? Păi, Vasile Banu, același Vasile Banu are iar rod din gândul-zeama acestor poame – el fierbe câte un butoiaș de țuică, suptă din inima celor trecuți pe tărâmul celor drepți, mai ales că pământul nostru din cimitir cu cei drepți e darnic și încăpător!

Mai departe ce urmează? Păi, an de an ne ducem și grijim mormântul bunicului – trebuie s-o facem. Ieșim, ne pornim de la lăcașul lui de veci foarte ușurați, oricum, „l-am pomenit", i-am grijit lăcașul de-a pururea, mai ales că și drumul nostru e tot într-acolo! Iar după asta ne întoarcem pe la gazde și trecem prin curtea lui Vasile Banu.

„Moș Vasile, ia dă un șfertișor de țuică, zicem... Ți-l plătim, moșule! Am fost și l-am grijit olecuță pe bunelu și voim să-l pomenim.

Da țuica lui Banu aman e veselă – are în măduvă taman inima bunicului. De la primul pahar ea îți aduce aminte... Nu, nu atât de bunicul, ci de-un politician care l-a amăgit pe bunicul. Apoi, deodată: „Of, așa-s partidele de când lumea, bre! Tu-l-aș

așa și pe dincolo de neam! Uneori îmi vine în gând să fac o moarte de om!..."

— Da crucea mă-si de viață! Decât s-o trăiești așa ca un pietroi și fiecare să te calce... Știut că mai bine moartea!

Ăștia-s al noștri: partidele, lumea, moartea, viața!

De-atâta ziceam de viclenia străbunilor, „legiuitori de cimitire". Uh, a străbunilor acelora primitivi și necivilizați, de sufletele lor care-și dau coate și chicotesc mereu în adâncuri:

„Văzuși ce-s de încurcați, deștepții veacului XX?"

...Ș-acum, în acea zi, a treia, iarăși era ceas de restriște – fusese adus încoace la cimitir un ostaș cu stea în frunte, iar în satele vecine băteau nu câinii, ci tunurile, bâzâiau nu albinele, ci gloanțele, iar patrulele și amenințările se cuibăriseră sub tot acoperișul, fie de stuf, fie de șindrilă ori de zinc... Că de-atâta furioșii lui Sângeră cereau lui Banu un păhărel de țuică din inima bunicilor drepți.

— Dacă nu dai, moșule, ți-o luăm cu de-a sila. Da dacă dai, mâine ți-o plătim, că n-om muri, poate!

Același moș Gheorghe Lungu, însă, îi oprește:

— Ptiu! Alt războel! Stați olecuță... Ia dă-o încolo de țuică! Iaca ce facem... Una-i militaru, alta-i țăvilu... Pricepi, Banule?... Aduc amu de la mine de acasă o pereche de hăinuțe vechi și primenim soldatul, dacă te temi de patrule! Așa-ți convine!? Vine v-o patrulă, întâi îi spui: „Să trăiți! Iaca am un om mort în storoșie. Un sărman de la noi a nimerit sub șrapnel... Ei, și unde aveam să-l ținem – n-are pe nimeni. L-au adus încoace la cimitir, până s-or milostivi oamenii și i-or face groapă!" – și încheie grav: N-ai încotro: lumea își preface cu dichis și morții, doar să alunge moartea! Viața-i viață!..."

Vasile Banu adaugă ursuz:

— Trebuie și încălțămintea schimbată...

El, Banu, a fost ostaș în „primul mondial", ca și Lungu.

— Ciubota rusească, Gheorghe, de la o poștă se vede, se cunoaște. Oftează: De-amu încălțări i-oi găsi eu... – și, scârbit, Banu se uită la șcroambele sale de bocanci.

Uite așa, pe nebăgate de seamă, încep să încapă toate în făgașul cel de-a pururea. Până și Vasile Banu e cu socotelile lui:

chipurile, păcat de ciuboțelele astea: ele sânt noi-nouțe – ciubota rusească o viață o porți și apă nu ia! De-a cui nevoie s-o dăm de pomană pământului și să se prăsească viermii în ea?

Mint? Până și eu, copil – căzuse de acum amurgul – uitasem că în zorii acelei zile eram cu grijă fierbinte să-mi văd oile sătule și pline de lapte – două zile zbieraseră, bietele, închise de dorul negarei și năucite de bubuitul tunurilor. Iar acum le uitasem, ba uitasem și de Caranfil, stăpânul, pe care nu-ș'de ce îl potopise o bunătate din senin, de care într-un târziu hăt aveam să-mi dau seama – nu era bunătatea lui, ci un gând ascuns, un „alibi" tăinuit.

Îmi spusese: „Țică, de-amu du-te și tu în sat cu ceilalți. Moșul o să pască oile până mai târzior".

Își făcuse și el o socoteală lumească: dacă îl cheamă și o să-l ieie din scurt, șeful postului de jandarmi, cum că umbla prin țarină, căuta „bolșevici necredincioși ca să-i îngroape ca pe niște creștini-eroi", el o să răspundă: „Dom' șef... prima dată aud! Eu nici cu spatele nu știu. Adevărat, în ziua aceea am ieșit în câmp și eu... dar am fost păstorul oilor mele! Trimisesem dintâi un băiețel... dar ce nădejde poți avea într-un copil! Că am văzut cu ochii mei lume adunată pe imaș? Da, însă vă jur, eram departe hăt, din urma oilor!... De ce m-am dus să văd și eu ce se face acolo? Păi, dacă am văzut atâta lume adunată! Cine mai era de la noi pe acolo? D-apoi vă spun: pe o secundă m-am repezit! Vă spun: cum puteam să părăsesc turma?"

Ăsta-i moșul Caranfil, bunătatea lui...

Ne împrăștiem pe la case, ca să înăbușim în somn și neveghe astă pidosnică zi. Mătușă-mea Natalia nu-ș'de ce se teme să rămână de una singură.

— Hai pe la mamă-ta să-i spun c-ai să dormi la mine.

Așa și facem. Ne-am dus, dar noaptea acelui iunie... țiuie glonte în suflet, scurt, și ne trezește în zori iar cu strigăte:

— Ei, deschideți!

Și iarăși, de ce să mint?

— Ionică, tu ești? a sărit bezmetică mătușa Natalia.

Ea n-a închis un ochi, s-a vârcolit, a așteptat. Ba ridica fitilul la lampă, ba iar îl cobora... A aprins și candela sub icoane. Adică

dragostea de mamă să-i fi fost mai vârtoasă ca cea de țară? D-apoi că vorbea altceva cu totul în peticul acela de negară!

A hodorogit răzlogul.

— Lelicăi, of, eu sânt! Nu-ș-ce mă cheamă la primărie, lelicăi. M-au pârât, se vede, că boceam sovieticii răpuși.

Abia acum, când și-a tras suflarea plină de alarmă și spaimă, mi-am dat seama că-i Ana-Maria. Are întotdeauna glas duios și plin de neliniști, ca auzul sălbăticiunii.

Mătușă-mea o aduce în odaie. Tace... Întâi stinge lampa cea chioară, care ne-a înăcrit sufletul cu fum.

— A hămăit careva, garantat! dă ea glas, în sfârșit. Se prea poate chiar Banu... apasă ea.

— Ce-am făcut, ce-am făcut! Of... se tânguie Ana-Maria.

— Nu te văita.

Mătușă-mea – asta-i: cum i-i greu cuiva, ea se împieptoșează.

— Cine te cheamă?

— Toți... Că m-au căutat de cu zi, de-amu știi unde eram de dimineață.

„Doamne, și ea s-a schimbat în astă noapte."

— Primarul e același Gorincioi din '40, mi-a spus vecina, cei refugiați s-au întors cu toții: și notarul, și șeful de post... Am venit la mata, pentru că Gorincioi ți-i văr, poate mergem împreună și-i vorbești...

— Iaca ce faci... mătușă-mea s-a dus să micșoreze candela, că prea s-a „holbat", flacăra scoate fum. Te du! apasă ea. Te du de una singură și, dacă te întreabă de ce ai plâns, spune-le: „Așa-s eu, o proastă!" Atâta, mai mult nimic... Că dacă merg eu, altceva are să se creadă. Dar dacă nu te-or crede pe tine, cheamă-mă! Atunci eu ți-oi fi martoră. Spune-le întâi așa: cum văd un mort, mă podidește plânsul... Și așa a fost și în negară: când l-am văzut, mi-am adus aminte de mine: cine mă va îngropa? Că nu-i bărbatu-meu, l-a oprit regele în armată! Și copii n-am... Că l-ați luat pe soțu-meu în armata voastră! Și poate că și el e mort, azi! L-ați luat, nu m-ați întrebat. Acum ce puteam să fac, la vederea mortului? Nici să nu plâng? Da dacă mă cheamă pe mine, le-oi spune-o: „Căcăcioșilor!... Voi vă uci-

deți, da noi, ca vacile, ragem. Pentru că v-am fătat, gogomani cu coarne!..."

Care vrasăzică, noaptea asta a schimbat-o și pe mătușămea Natalia. Ce-i la mijloc? Spaima ori durerea, moartea ori viața prăsește viclenia, fățărnicia, lașitatea, minciuna? Cine face din ele ziduri, metereze, paravane? Cine le întronează? Și toate celelalte nespuse, cum de le încape adevărul? În ce minte va să lămurească până-n răsadâncuri, până în măduva lumii acesteia?... Cine va să dezlege taina tainelor, căci gata-s să ni-l alegem de stăpân și să ne închinăm lui!

— Mă duc dar... Ana-Maria, totuși, mai rămâne în cumpănă. Deodată geme. Oh, măiculiță preacurată, ajută-mă!

— Du-te, du-te! Mătușă-mea aproape că o mână. Ie-te în mâini și nu te teme, poate mai este Dumnezeu... și-și trage sufletul: Da eu, iată, iau lumânările estea și mă duc la țintirim...

III

La cimitir groapa aproape că-i gata. O sapă doi Sângeri inimoși, Gheorghe Lungu, cel săritor la nevoie, și Mihalache Căpraru, care parcă olecuță e sărit, a rămas de veghe toată noaptea, a rătăcit în jurul storoșiei. Într-un târziu iată-l și pe Vasile Banu – vine să-și mute caprele.

Pune pe marginea gropii o jumătate de țuică, fiartă din cireșele și dudele de la căpătâiele străbunilor. Și zice:

— C-o fi... ori că n-o fi, cum se zice... Da eu, na, iaca, de sufletul răposatului! Și, deodată, trage aer în piept: Noutăți, bre! C-amu taman mă gândeam: „Doamne, oare cum de-ai făcut lumea asta așa de-a-ndoaselea? Maria aceea din Magdal a fost toată viața o curvă... Și când colo, na! C-am făcut-o și pe dânsa sfântă".

Lopețile, hârlețele, cazmaua au răscolit mai bine de un metru și jumătate pământul din preajma unei tufe de liliac. Acum, auzind de-o „sfântă, care a fost stricată", uneltele înmărmuresc și ele, de parcă au suflet.

— O știți pe Ana-Maria aceea, a lui Gheban noră. Din Grozasca, măritată la noi în sat! O știți?

Fețele groparilor, chinuite de pământul săpat, nedormite, s-au alungit ca la cei răstigniți. Paznicului, însă, i se pare că aceștia nu pricep bine de cine e vorba:

— Aceea, bre Gheorghe, se întoarce el către moșul cel vârstnic și știutor, aceea care o ținea a lui Gheban fecior, Mitrică acela. Casa li-i lângă Scripcaru, în vale...

— Scurt, moșule!

Al lui Sângeră, mezinul, a înfipt hârletul în pământ, mâinile îi tremură.

— Păi, decorată e! saltă dintr-un umăr Vasile Banu. Mă dusei la paracliser să aflu dacă n-a venit, nu s-a întors încă părintele Dumitru. Ce aflu? Paracliserul sosit e de la primărie... Ce mai aflu? Fălișteanu, presudatelu, stă închis la post în beci, pentru că a împărțit „sovieticilor" pământ. Da ce, parcă el l-a împărțit? Vorba vine așa, ca să-l aresteze... Când în tinda primăriei, ce vede? De la notar din cabinet scot o femeie pe brațe, aproape moartă... Ce-i la mijloc? A picat, zice, în cabinet! De ce? Păi, zice, decorată e! Paracliserului îl zic: grea-i decorația dar de la ist dom' notar. Nu, zice, paracliserul, Maria lui Gheban e o proastă, nu știe ce-i o decorație... A chemat-o notarul și-i zice: primiți mângâierile noastre, iată telegrama mareșalului-general, soțul dumneatale, Gheban I. Dumitru, e erou. Banu rânjește: Ha-ha, bună pleașcă, o tinichea pentru un bărbat, nu-i așa?

Mihalache Căpraru, cum stătea în groapă, ridică fața la cer și-și face o cruce cât coada cazmalei; Gheorghe Lungu leagănă capul ca un mahomedan, iar Sângerii, frații, se uită unul la altul, de parcă în clipa asta și-ar fi dat seama că își săpau groapă de mormânt. Vezi bine, sânt și ei printre cei care-au primit „pământ sovietic".

Banu, însă, rămâne în albia lui:

— O să aibă pensie, mi-a spus paracliserul. Tânără, fără copii... Da ea, proasta, na, pică amețită! Noroc că în coridor era căldarea cu apă și au stropit-o, de și-a revenit...

Acum, vă spuneam, sânt bunic și, peste atâția ani, mă uit la negara asta: ea mă tot șuieră. O ascult, îi aud giersul, voi să-l ghicesc, dar nepăsarea dintotdeauna e aceeași, ca și față de preaputernicul soare. O fi râzând, necruțătoarea...

Moarteo-Viațo, un-te duci?
De mi-s albe oasele,
Soarele mă mursecă,
De mă uită coasele,
Gerurile mă taie,
Cam de ce mă smulgi?
Iată ai coroana,
Iată ești nebunul,
Ce mai ai de ales?
Iată-mă-s cenușă,
Iată-mă, sânt vânt!
Hai adormi la sânu-mi...
Ei! Moarteo-Viațo, un-te duci?

Ascult, dar mi-s bunic și știu: omul, cu simțirea lui, pătimește mult. Că anii ce-mi apun azi? Anii sânt iarbă! Anii sânt rouă, anii sânt nouri, anii spun minciuni... De ce? Păi, că noi, satul, oamenii până la urma aflarăm că l-am îngropat, dar pe cine, credeți? Numai nu pe badea Arghir! Și asta ne-a dat gata, vestea! Cică, Arghir e viu, trăiește, ba ne-am pomenit și cu o vorbă de la dânsul printr-un om sosit de acolo, cum că să i se trimită o pereche de ciorapi groși de lână, cărora prin părțile noastre li se spun „bursuci", pentru că-s buni de frig, mai ales tălpăluiți cu pâslă.

— Așa, vrasăzică! au prins a se frăsui Sângerii. Îl înmormântăm, îl jelim... C-am fost chemați și la postul de jandarmi și cercetați, bătuți măr și închiși în beci: „De ce ați făcut dintr-un țigan martirul neamului?!" Acuma na! el e viu. „C-o țâră de reumatism"... Că dacă ne cere colțuni de lână, asta-i: i-s bolnave picioarele.

Taman era luna lui iunie sau iulie, când a venit vorba că badea Arghir este, trăiește și ne voiește atenția... Era plină vară a lui '45, iar noi, sătenii, femeile mai ales, și eu, copil mare, trecut într-a cincea clasă, de-a dreptul ne-am crucit: stați, pe cine am înmormântat în 194l, dar!

Ce-i drept, acel '45 pogorâse cu pace, iar între stăpâniri și hotare se așternuse iscălitură și ne-am gândit și noi: multe se dreg... multe se întâmplă... Chiar și minuni! Ia căutați cum celor vii li se face dor de meleagurile natale... Da, vor să vină, sărmanii, să se întoarcă la vatra străbună și ne trimit câte un semn: „N-ați

uitat de noi?" Că taman atunci mai sosește și din Moravia o scrisorică (să nu uit: Arghir trimitea vorbă din Königsberg), dar cel din Moravia preciza cum că-i plecat din sat și ne-întors din 1914. Cum că, probabil, ai casei îl vor fi socotind „putred" de mult, pentru că iată-s treizeci de ani de când n-a mai dat nici un semn de viața, el s-a dus în războiul cel prim cu „ghermanu", cel de pe vremea țarului!

Satul chiar că nu mai știa ce să creadă: minune e meleagul nostru, țarina cu negară ei – treizeci de ani încheiați să taci ca pământul, iar la urmă, na! „Ce mai faceți, neamurilor? Ezâstați? Mi s-a făcut dor de voi".

Cel răvaș din Moravia se adresa direct sovietului sătesc, președintelui personal:

„Eu, Tudor Buzescu, sânt din neamul Buzeștilor, a lui Gheorghe fecior, care Gheorghe era frate cu Onisim, Gavril și Cezar... Când m-a luat Țari Neculai la front în 1914 (scrisese „Țari" ca pe vremuri, cu majusculă, da Neculai, ca acasă), am lăsat pe tata jiu și patru surori: Anica, Tudosia, Ileana și Varvara. În aist ceas de cumpănire și pace, răsărit între seminți, vin către dumneavoastră, Soviet, cu rugăminte și plecăciune să-mi răspundeți. Mai ezâstă cineva din neamul nostru? Care dintre Buzești a mai rămas de trăiește? E că voi să-i văd, să-i aud... ori măcar două vorbe să le trimăt, că numai eu știu cum e veacul omului printre străini, te apucă hojma dorul de locul unde ai văzut dintâi iarbă verde..."

Poftim, își adusese aminte de „iarbă verde". Scrisoarea umbla din mâini în mâini, ca și cartea despre viața cea cucernică a Sfintei Paraschiva de la Trisfetitele. Buzeștile-surorile boceau, nepoții se indignau: „Ce buhăiți, babelor?! Mătușilor, tăceți! Scrieți-i rătăcitului să vină și puneți punct".

Da ele, muierile, tot lăcrimau: treizeci de ani pulbere și ofuri. Înstrăinatul având în cimitirul nostru și mormânt, și cruce, duminicile sfinților pomenit fiind în cele patru pomelnice ale surorilor, că avuseseră atâta frate, atâta nădejde și atâta milă și, ia cătați-vă cât a tăcut. Ce-a fost cu dânsul în treizeci de ani? Poate e un ocnaș? Poate e un fabricant-milionar? Poate e un altcineva, care se dă drept frate?!

— Ei, tămănuț că e dânsul! Uite că ne scrie de mărul cel domnesc din fața casei și de un dud din hatul de la deal, unde, mititelul, își făcea scrânciob! boceau surorile.

Să nu mai crezi că este, trăiește și-i viu după asta și Arghir al lui Casian Linguraru? Ei și ce dacă o muiere geloasă și lăcrimoasă a buhăit oleacă? I s-o fi năzărit, proastei, soarele o bătuse în cap – asta-i! Ne-am zăpăcit și noi, și bătrânii, că băteau tunurile, țipau copiii... Da iată ce vreme a sosit – tot ce-i jelit te dezmeticește: mari copii ați fost! M-ați bocit degeaba. Sânt! Trimiteți-mi o pereche de colțuni groși de lână. Da asta ce înseamnă?

— Da, se zice... Caranfil povestește că i-a spus nepotu-său cel din Vulpești. Dar vezi ce iese? Arghir ne adie: „Mă mai țineți minte? Desculț, desculț... da aici nu-i chip! Frig e ca în pivniță!"

— Așa-i, frate: cinci ani de zile tot în tranșeu, încasezi *rimatism*. Acum ce lună e? Iulie... Înseamnă că-l roade la os. Căutați la Zamfira lui Bucătaru – și ea are *rimatism*, c-amu vara de ce poartă colțuni groși? Lâna de oaie e de ajutor: suge geamătul osului.

— Mai țineți minte? Ana-Maria, vădana-ghiroaia aceea a lui Mitrică Gheban, bocea-bocea... Da de ce bocea?

— Bocitoare e, bre! Săptămâna trecută am înmormântat-o pe soacră-mea... Doamne, ce frumos mai bocește femeia asta!

Însă zvonul cel mai incredibil și mai neverosimil era cu totul altul: cică „mititelul" Măftulesei este, trăiește. Poruncă a trimis însă contra – să nu-l aștepte nimeni! Vestea o adusese nenea Caranfil din gura aceluiași nepot din satul vecin Vulpești. Nepotu-său fusese adus din gara Ungheni cu mașina „upolnomocenu-lui", că avea, cică, bagaj greu nepotul – roțile se învârteau pe loc de atâta greutate de cărți... Cărți, cărți, multe cărți, nici în podul bisericii nu-s atâtea. Niște cărțoaie cât râșnița, cu buchiile cât gâzele – le prinzi cu degetele, ca pe buburuze.

— Amu, nepotu-meu, dacă vre, e în drept și sâclitar să fie, că-i invalid! se laudă Caranfil. Am fost la dânsul chiar alaltăieri să-mi facă o jalbă. El a fost țintaș de iroplane, nepotu-meu... Odata luase la ochi un *misterșmidt,* da o spurcăciune de schijă

i-a atins nervul... Taman iaca-iaca aici, la tâmpla stângă, și ce credeți? Vede, da numai cu ochelari negri. Vede și citește tot-tot – iaca așa umblă cu deștele prin carte, cum umblu eu prin mahorca asta și aleg bețele. Sâclitarul nostru mi-a spus: „Nepotu-tău, dacă vre, te sloboade de postaucă că-i invalid prima-întâi categorie".

Vorbe de țărani... Vorbe pline de minciuni și nădejdi... Despre a Maftulesei, însă, se credea că-i un înveninat și un îndușmănit de război, de cruzimi, de atâta nu voiește să audă, să se răspundă, să ne mai vadă.

— Te întorci, te duci, nu te opresc! ar fi zis, cică, el către orbul din Vulpești. O rugăminte am, bre: eu nu-s! Dacă le spui, au să mă caute. Da eu nu voiesc. Sânt, dar să nu mă caute! Sânt, dar nu mă întorc! Legile lor le-am înțeles: chiar dacă ar rodi acolo pâinea în piatră, ei nu se mai schimbă! Crânceni au fost, și eu rămân...

Femeile, însă, judecau simplu:

— La cine, sărmănelul, să se mai întoarcă, ai? Măftuleasa s-a stins, cumnățelele s-au măritat, surori n-are. Că, iaca, a Buzeștilor, dacă a lăsat patru în patrie, inima nu i-a dat pace și acu tuspatru i-au făcut hârtie tocma-n Praga, și-i cheamă. Da neamurile orbului din Vulpești ce zic? „Slavă Domnului, că-i viu, slavă Domnului, că-l vedem! Slavă Domnului, că sântem!" Da a Măftulesei ce voiește să zică? Un nefericit și un păgân la suflet. Ce înseamnă „sânt"? Ce fel de „sânt" dacă nu mă întorc, cum nu se întorc pietrele din zborul lor?

Zvonul lui Caranfil cu legile și mersul lor luaseră, precum vedeți, altă întorsătură.

— Înseamnă că e ca și mort, nu se gândește deloc, nu are nici un dor.

Firească neliniște și osândire, mai ales pentru cei câțiva săteni, care nu aveau nici un fel de vești de la dragii și scumpii, de la osul și sângele lor. Printre dânșii se afla Mihalache Căpraru cu ai lui doi feciori: cel dispărut în '41, și Costică, al doilea, de la care în iarna lui '45 primise numai un răvaș: „Ne-am îndreptat spre front..." Urmau Sângerii. Aceștia, din șase, rămăseseră acum trei. Acel din '41 nu dădea nici un semn de viață, altul

căzuse în luptele de partizani, iar al treilea se zvonea că-i însurat departe, în Altai.

Mătușă-mea Natalița... Ea, ce-i drept, primise un fel de document, unde i se spunea că Ivan ai ei s-o fi pierdut, probabil, în încercuirea Odesei, da ea nu credea și gata. Ghiocurile, cărțile, bobii spuneau că totul e altminterlea.

— Femeie, ai o pierdere, dragă, dar degeaba ți-o închipui... Așteaptă, ia să aștepți, iată ți se arată drum lung și dumitale, și celui scump, și îți răsare o bucurie fără veste, la mare praznic și sărbătoare, fiindcă ai să ai o întâlnire cu unu pe care îl crezi pierdut.

Ce le rămânea celor așa așteptând și nutrind speranțe? Să mai întrebe, să mai afle și de la alții, să mai scrie pe undeva. În definitiv, ce-ar fi să-l întrebe și pe invalidul din Vulpești, să se ducă direct la orbul acela și să-l roage să răspundă concret: „Pe cine ai mai cunoscut, om bun, dintre cei ce nu voiesc să se întoarcă, să fie căutați și așteptați? Da cu a Măftulesei ce s-a întâmplat, exact? Destul flăcău parcă – portret era și nant ca un brad! Ce s-a întâmplat? Poate-i invalid greu – din trupul lui a rămas numai veșca, trunchiul, numai bustul? Că, știut lucru, dacă inima ți-i tare, omu-i ca și un copac – dezgolește-l de toate crengile, numai coaja las-o... ia uitați-vă la alde aiștia, care umblă prin târguri în cărucioare – muierile însărcinate își fac cruce și-și întorc fața. Dar trăiesc, săracii, s-au întors!"

Era vara mănoasă a lui '45, prășitul de-ai doilea fusese terminat, iar secerișul întârzia din pricina unei ploi de două zile și doua nopți. Dacă luai seama bine, și în zilele de lucru, și duminicile se puneau la cale scrisori către Marele Stat Major, către Jucov și Rokossovski, apoi se măcinau la răspântiile drumului fel de fel de zvonuri, iar în așteptarea poștașului se puneau la cale alte căutări.

— Orbul spune de-a Măftulesei... Dar în ce loc l-a văzut? Musai de dus și de vorbit cu orbul! Că nu-i... Nu-s nici ai tăi, Mihalache, nu-s nici ai voștri, Sângerilor! Da pe Arghir, mă rog, cine-l știe? Poate să nu se întoarcă nici el, orfan al nimănui ce-a fost – nu-l trage inima. Poate cu iști colțuni de lână mai șuguiește și el... Că, țineți minte, a lucrat într-o vară cu ziua la Buzești,

la Tudosia. Da Tudosia o știți ce zgârcită e! Magiun cu mămăligă, acasă, dimineață, magiun cu mămăligă la prășit, în amiază. Te rupe la linguriță dulcele! Da Arghir se apucă și unge binișor cu povidla aceea picioarele, căputele, gleznele, chipurile, na, stăpână, că numai dumitale și mușteloor le mai place dulcele... Mâncați și voi, mușteloor, dulce, să se bucure stăpâna ogorului.

— Că și eu, despre al meu, nu prea știu izact și concret! vorbea la gard mătușă-mea Natalia. I s-o fi încurcat documentele. Ia haidem mai bine noi cu toții într-o zi la nepotul lui Caranfil din Vulpești.

S-au hotărât, s-au dus. Că așa-s sătenii mei – nu că ar crede ei cum că moarte nu este. Da, cu toții murim, însă un nu știu ce dinăuntrul nostru ne șoptește: „Bre, osul nu-i cretă, bre! Nu-l ștergi chiar așa, ca și cu buretele! Că, de-o vorba, să-l luăm pe înviatul Buzeștilor, după treizeci de ani".

Nu am știut, n-am aflat când s-au dus, cine s-a dus, pentru ce s-au dus... I-am văzut întorcându-se. N-am să uit ceasul acela – tare aș vrea să nu-l uit! De ce zic așa? Casa ne era în vârful dealului și de acolo, copil, am gustat în legea mea de vietate mică niște mărețe apusuri de soare. Ele se desfășurau peste pădurea și țarina Vulpeștilor, peste acoperișul și prispele casei noastre. De aceea v-oi spune că apusul soarelui poate-i mai ceva ca răsăritul, îndeosebi pentru un copil ca mine, căruia la zori îi strigau: „Scoală, diavole, auzi? A răsărit soarele!"

Copil, trupul meu vlăguit din ajun de ponoare și haturi, de harță cu dobitoacele și ogoarele, își afla tihnă și nădejde în soare: cădea-va acușica dumnealui în sprânceana Cristeștilor, alt deal uriaș, și veninoasa asta de zi se va mistui. Vine hodina, sfânta hodină a aistui mănunchi de oase, care sunt eu. Oscioarele estea le-am presurat prin mărăcini, prin cuiburi de pitulici, prin covruri de dihănii, prin găurile țistarilor... Oare nu de atâta Buzescu acela Tudor, care ne-a scris din Moravia după treizeci de ani încheiați, și-a adus aminte de apusurile noastre de soare? Te pomenești că și el dorește din pleșul măgurii de la noi să-și reculeagă oscioarele. Barem acum să și le adune la loc mărunchește de vreascuri albe, iar șmecherul de soare să-i prelingă ghiduș un sâmbure de foc, o nevinovată scânteie, ca aste vrescurele

să pălălăiască țiuit flăcăruia comoarei! Și Buzescu să ne scrie: „Ați văzut minune? Iar sânt copil, bre! Ia drăcie, copil cândva, nu pricepeam nimic...”

Într-un astfel de apus își țărani din exod, pe când se întorceau de la invalidul acela orb din Vulpești, au contenit la poarta noastră.

— Soro, da școlerul ți-i acasă? a strigat mătușă-mea Natalia.

— Nepotul ți-i mai scump ca sora? a glumit mama.

— Niște adrese să ne scrie, a lămurit-o mătușa.

Eram pe atunci mare cărturar: primeam gratis și lunar patru litri de gaz lampant, pentru că în casa noastră, eu și nenea Caranfil, îi învățam pe săteni să se iscălească. Atât, să se iscălească, încolo tot eu rămâneam marele meșter de lăcrămații, epistole și adrese.

În urma mătușii stăteau tăcuți Mihalache Căpraru cu baba, cei trei Sângeri, ai lui Cotelă doi frați, o cumnată de-a „mititelului” Măftulesei și încă o altă parte femeiască, pe care n-o cunoșteam. Nu, Ana-Maria lui Gheban nu se afla printre dânșii și, sincer vorbind, nici nu s-ar fi căzut să fie: rușine trăsese destulă astă femeie – soțul cel legitim fusese îngropat... Unde, când? – fulg topit chiar în văzduh! Atât, ca amintire de la dânsul sub icoanele Anei-Maria o vreme spânzurase o tinichea, pe care, biata, o ascunsese după un păretar. Iar dincoace, printre săteni, Ana-Maria se făcuse, totuși, de rușine – bocise pe imaș într-un petic de negară pe un necunoscut, strigându-l cu numele de Arghir... După atâtea prostii mai poți scoate ochii în lume?

— Mă rog, de ce ați zăbovit atâta? Mama se bucurase de cei opriți în poarta noastră, ca de niște musafiri neașteptați, și-i pofti inimos în curte.

— Am fost, soră, la cel din Vulpești, c-atâtea vorbe umblă prin sat... Ia, zic, haidem azi la dânsul, că-i duminică.

Ceilalți săteni rămâneau în cumpănă. Adevărați pelerini, ei purtau în cârcă drum lung și obositor, „drum lăuntric”. Ei își tăceau mereu nopțile albe și lacrimile înghițite, ofurile stinse și arse, cugetările cele demne de numele oamenilor pentru toate timpurile. Vorbele mamei – „acușica răstorn măliguța și mâncăm” – îi întina, îi strivea, îi nimicnicea, – ședere la masă ți se cuvine

acum? Țol așternut pe prispă? Cană de apa rece? Cui va să-i fie sete? Pe cine aburii mămăligii și focul vesel să-l bucure? Ce să spună ei acum despre cei dragi? Dumnezeu să-i ierte!? Ce i-ar putea spune acestei femei, care-i poftește pe prispă? *KÖNIGSBERG*? Dacă au să scrie într-acolo, ce-o să li se răspundă?

— Dragilor! am intrat pe un minut și ne-am dus! îi îndemna mătușa să intre, totuși, în curte.

Țolul așternut pe prispă rămânea mărturie că sânt poftiți să ia loc barem sub o streașină de casă.

— Soro, crezi că dacă ne-am dus la nepotul lui Caranfil, cu ce ne-am ales? vorbea însuflețit mătușa. Ce ne-a sfătuit, crezi? Cică, la *KÖNIGSBERG* să scriem! Este acolo, cică, un profesor care știe totul. Acolo, cică, alde-ai noștri au luptat mai mulți. Da să-l vezi tu pe invalid, of... Nici nu ți-l închipui, femeie! Intrăm Dumnezeu cu dânsul, cu profesorul, să-l vezi pe nepotul iui Caranfil cum ne ia, în față ne striga: SÂNTEȚI NIȘTE ORBI. UMBLAȚI IZACT CA PE ÎNTUNERIC, CHIT CĂ SOARELE VĂ LUMINEAZĂ FRUNȚILE". El, orbul, dintâi ne-a batjocorit, fa! Da noi ce să-i răspundem unui neteafăr?

Mătușa iute s-a întors către Mihalache Căpraru:

— Cumătre, nieta ai văzut și războiul cel din paișpe și pe cel din patruzeci și unu. Ce ne-a vorbit el despre moarte? Este ori nu-i? Și cine zicea c-a ascuns-o? Profesorul din Königsberg, ei?

Mătușă-mea se află sub harul vorbei ei dintotdeauna: încântă-descântă, chipurile, las' că știu eu bunul simț. Nefericitul iată ce învață: „Moartea nu-i, nimeni n-a văzut-o! Atunci de ce să vorbiți de dânsa? Uitați-vă la mine: cine sânt eu? Nu sânt eu *un om mort*? Așa vă ziceți în sinea voastră: „Săracul! Asta-i viață? Ce vede el, ce știe el? Ce viitor are?" Da eu voi spune: văd! Văd și cele ce nu se văd și pe voi, orbilor, vă văd cum umblați și bâjbâiți mereu în întuneric..."

Mătușă-mea rămânea în picioare și mătăhăia din mâini, iar eu boldisem niște ochi cât cepele: „Un orb care vede în întuneric, îmi ziceam. Grozav e vulpești eanu... Mai ceva ca Hristos!"

— Apoi a prins a vorbi de Arghir. El, orbul. „Taman, zice, când să ne despărțim cu Arghir al 'neavoastră, că ne-am despărțit în fața casei profesorului... Casă de piatră, nantă, cu scări

multe... Că pe profesorul acela din Königsberg (e taman ca și doctorul Ciorbă din Chișinău) toți îl cunosc, toți îl știu, – merge pe stradă și toată lumea îl salută... Da Arghir, cum îl slujește? Iaca așa șede profesorul în scaun, ca mine, înfipt, când are nevoie de-o carte de pe polița de sus, ce face? Scumpe Arghir, zice profesorul, ia dă-mi-o, dacă ești bun. De unde, de la cine credeți, am adus eu cărțile mele? Tot de la profesorul Immanuel. Că Immanuel îi zice... Da Arghir ce-mi răspunde la despărțire? Pământene, zice, fă-mi doar un bine mic-mic: trimite-mi o pereche de colțuni groși de lâna... Nu că mi-i frig, da profesorul Immanuel nu suferă zgomotele, tropăitul. Zice supărat: asta-i bibliotecă, Arghire, nu *pleaț* de instrucție! Iaca, zice, ia cărțile astea! Profesorul Immanuel ți le dăruiește pentru Basarabia, c-o știe. Și, soră dragă, a prins a ni le arăta – cărți sfinte, cu buchiile cât cărăbușul. Câte cărți, crezi? Sute, mii de cărți cât râșnițele! Că orbul așa citește, iac-așa, parcă te-ar mângâia pe frunte cu degetele.

Ascultam vrăjit... Copil fiind, în momente de acestea aveam un năravurât: orice minunăție mă făcea să casc gura. Minunățiile, minunățiile lumii acestea! Câte oare au să se mai petreacă sub ochii mei? Odată l-am îngropat pe badea Arghir. Pe urmă a înviat badea Arghir și a învățat carte... Uite că este sănătos tun și este sluga credincioasă a unui mare învățat! Oare ce om luminat o fi fiind acea, dacă toate cărțile de mult sânt scrise? Adică se mai pot scrie și altele?

Cum ședeam așa, ca netotul la gard, același Pricop de altădată, am simțit cum o palmă îmi astupă gura, ochii, ca și cum m-ar fi ferit de un fulger orbitor.

— Of, iar năravul tău cei vechi! a spus amărâtă mătușă-mea.

— Da pleacă dintre oameni, copile! Locul nu ți-i aici, s-a năpustit mamă-mea, care nu știu de ce credea că tare bine ar fi să rămân mereu copil. Marș tot amu pe Măgură și sloboade vitele celea să mai pască oleacă în voia lor.

Uite, uitaseră pentru ce intraseră, pentru ce se ceruseră să intre în curtea noastră și, să nu mint, uitasem și eu cu gândul la minunățiile profesorului, scriitor de „cărți noi". În închipuirea mea de atunci el scria niște cărți cât râșnițele, pe care le citesc

orbii. Cum și când oare se lichidase pe acele meleaguri neștiința de carte, dacă citesc pe acolo și orbii? Și oare de ce numai țăranii noștri se dau la carte ca la beilicurile notarului?

— Cumătră Natalie...

Glasul lui Mihalache era gros, vorbea ca din butoi:

— Oare de ce vulpeșteanul zicea: „Tăt știu, tăt vă spun", da la urmă a întors-o: „V-am spus pe cât este voie și se îngăduie..." Adică ce înseamnă asta?

— Au jurăminte, cumetre! a sărit mătușă-mea atotștiutoare. La dânșii, la iști cu beteșuguri, cum e: ca în sectă! Tu ai spus, da adevărul musai să moară într-însul. Fiindcă se tem de câte știu. N-ai luat seama? Numai noi nu ne temem, pentru că vedem!

Spusele astea mă vrăjeau: curajul, spaima și... orbii cu vedere, mereu tăinuitori.

— Zic: care-i adresa taman izact a lui Arghir? continua aprins Natalia. K*ö*nigsberg, zice. Asta, zic, știm, am înțeles, ținem minte... Da vorbeai de o pereche de colțuni-bursuci... Și ai văzut cum a întors-o orbul? „Nu-l deranjați, nu vă deranjații, totul i s-a trimis!" Bine, dacă vrem noi să-i trimitem, ai? „Numai prin domnul profesor Immanuel, zice, trimiteți! Că orașul e-al sovieticilor! Pricepeți?" Că amu iar m-a furat gândul: dar dacă Arghir e prizonier la profesor?

Pe semne, căscasem o gură cât tinda...

— Marș de aicea, țâncule! s-a năpustit la mine Căpraru. Locul tău e în câmp, nu să casti gura la iști bătrâni!...

M-am depărtat furios: o să mă strigați, îmi ziceam, ați intrat în curtea noastră, să vă scriu o adresă, eu, însă, n-am să mă întorc, ca să știți și voi că cel ce cască gura nu e orb.

În câmp am rămas cu gura închisă. Împreună cu Măgura, cu țarina, cu pădurea, cu imașul și cu țistarii – niște exclamații cenușii pe fundalul alb ai negarei, apoi cu cele două vaci ale lui nenea Caranfil, cu profesorul Immanuel și cu vulpeșteanul acela orb în memorie, care pusese la cale un jurământ cu Arghir la *Königsberg*, am sărbătorit un mare apus de soare. Era și un apus de copilărie, azi, cât un veac de lumină.

Dimineața m-am trezit în glasul mamei.

— Scoală odată, că te așteaptă un om! Dorește să-i scrii iute ceva.

Aceeași tângă în trup, același blestem... De data asta blestemam ceasul în care am aflat să aștern pe hârtie prima buche. Dar după ce mi-am dat cu apă pe ochi, ce vad? La cuptoraș pune râpcă pe foc lelea Ana-Maria.

— Vălică, a spus ea rugător, n-ai cumva un creion chimic? Că la poștă am fost, da-i închis și credeam că-i prea de dimineață, când colo, e luni, iar lunea poșta nu lucrează. Amu, zic, tocmai la Ungheni trebuie sa mă duc!

— Da ce să faci cu creionul... la Ungheni? bombăneam acru ca un cinovnic.

— Tu să-mi scrii aici o adresă, te rog. Numai cu chimic, să nu se șteargă...

— Dă încoace plicul...

— Dacă nu-i plic, da-i colet, iată-l...

De la subsuoară mi-a întins o „păpușică" albă: într-un petic de pânză fusese ceva înfășat și cusut inimos, strâns.

— Ce ai înăuntru?

Semănam cu un vameș trezit în miez de noapte.

— De cum s-a zvonit că este bade-tău Arghir... am împletit o pereche de ciorapi groși de lână. Da nu știam adresa izactă și o aflu aseară de la lelica Natalia și zic: ia să-i trimit.

— Unde ți-i adresa?

Ea îmi întinse un petic de hârtie cu trei cuvinte. M-am zburlit mahmur:

— Nu-i aici nici o adresă! N-ai nici strada orașului, n-ai nici numărul casei.

— Da tu adă chimicul și fă ce te roagă femeia! m-a mustrat mama.

M-am dus după creion: ciorapii-bursuci, ghigosiți în peticul acela de pânză, căpătaseră chipul unui făt din cârpe, meșterit de niște mânuțe toante. Când m-am întors, Ana-Maria umezea cu limba locul pentru adresă și creion, curat să zici o sălbăticiune, o vietate își linge îmbucurată plodul nou-născut.

— Da cum să scriu eu fără stradă, fără număr? N-ajunge nicăiurea.

— E scris doar pe hârtie! apăsa Ana-Maria, întinzându-mi peticul de ziar. Că și lelica Natalia zice – vulpeșteanul doar i-a spus cu gura lui: *la Königsberg toată lumea îl ştie pe domnul Kant.* Însemnează că și poștașul îl știe!

În dimineața aceea de iulie cred ca am săvârșit cea mai neroadă binefacere. Întunecimea mea de cărturar așternea pe un înveliș de pânză albă, muiat cu saliva unei vădane-bocitoare, numele unui savant plecat în lumea celor drepți cu o sută cincizeci de ani în urmă. Iată la ce mă adusese cărturăria!

De unde să știu eu cine-i profesorul Immanuel? Scriam! Creionul chimic nu se sfia – liniile se îngroșau, deveneau litere majuscule, citețe. De pe albul pânzei de tort te apuca de ochi un violet de sânge închegat:

Or. *KÖNIGSBERG*
profesorului Immanuel KANT

— N-ar strica să adaugi, oftă Ana-Maria, „pentru ARGHIR CASIAN, sluga dumneavoastră și ajutor".

* * *

Sunt bunic, am spus. Acum v-aș ruga să mă credeți: m-am spovedit întru toate. Că de ce la bun început am intrat în gâlceavă cu negara? Iarba nu știe, n-aude, nu vede – e oarbă și ironizează. Oare să dai ascultare vorbelor vulpeșteanului orb?

Azi, când nu numai Kant, Arghir, Mihalache Căpraru, Vasile Banu, Gheorghe Lungu, ci și Ana-Maria au devenit iarbă, am simțit lăuntric că-i ceasul să mă spovedesc... Dator sânt cu osul și măduva să iau asupra-mi batjocura clipei acelei dimineți, când mânuța mea a expediat în nicăieri, în neant o pereche de ciorapi, lucrați pe ascuns de-o femeie care n-a avut parte de rod în satul meu. Căci ce este astăzi Immanuel Kant, dacă nu INFINITUL din noi? Și cu ce, prin ce...

Ah, la naiba întrebările!

În schimb negara... Păi, îmi susură: „Mă apropii! Vin! Am să te prind de picioare..."

IZVODUL ZILEI A PATRA

Ș-acela dintre oameni devină cel dintâi,
Ce mi-a răpi chiar piatra, ce-oi pune-o căpătâi.

M. Eminescu

Capitolul I

Răposatul Gheorghe Cruceanu zăcea neclintit de trei zile și azi de acum era a patra, pe la o amiază, dar despre înmormântarea lui nu se vestea încă nimic limpede. Desigur, s-ar fi cuvenit ca ieri să-l îngroape, ieri, a treia zi, ca pe un creștin, însă venise o comisie din raion – un medic legist, un maior de miliție și un anchetator, iar aceștia, în urma autopsiei, încheiaseră un proces-verbal și actul de deces, conform procedurii în astfel de cazuri. Totodată, se mai arăta ceva nelămurit, și medicul ceruse pentru analize de laborator inima răposatului. Dar ce-i o inimă? Ea acolo un mușchi, altceva ce poate mărturisi o inimă de om decedat? Ei, dacă nu-i întocmai cum se zice, nu e numai mușchi inima omului, nu-i numai o bucată de carne! Vezi bine, însăși comisia o pusese într-un borcan cu spirt și o luase la raion, iar de acolo se zvonise că au s-o trimită mai sus, la un institut din centru, deoarece membrii comisiei ajunseseră la un consens, în urma expertizei medicale, cum că omul acesta nu murise de moarte bună. Cică, ea, inima, i-ar fi fost îngemănată, i s-ar fi învăscut nu se știe cu ce, „hulchise", cum se zice în popor – mai să-i zici o inimă și jumătate de om! Acum le venea greu să stabilească pricina morții, iată de ce și îngropăciunea se amânase și se mai amâna, cică.

Eh, pricina pricinilor, poate că asta-i, dar poate că nu-i chiar ea, cine să știe? Mde, judecată de oameni simpli, muritori și ei.

Satul gemea de nedumeriri, dar, mai ales, se vânturau în fel și chip zvonuri, pribuluieli, unele chiar fără noimă, cum că de vreo patru ani și jumătate... Stai, stai, stai, că se împlinise chiar cinci de la moartea altuia – a acelui Costăchel, unchiașul, rudele căruia o săptămînă în urmă taman că îl pomeniseră... Adică nu-l pomeniseră în sensul acela creștinesc, străvechi, cu cande-

lele aprinse, cu lumânări și cu colăcei în pomi, ci în treacăt doar, venise vorba despre el la un pahar cu vin. Niște vecini de-ai unchiașului tocmai terminaseră un gard și, cum după orice temeinicire și zidire vine prilejul cinstirii, ei se pomeniseră cu paharele pline și cu amintirea unchiașului pe limbă. În fond, ce-i un gard, ce-i un vecin? Ea un loc unde își dau binețe doi semeni. Firesc lucru, să se și certe, ori să se grăiască de rău în acel loc, mă rog, hotărnicirea așa e!

— Și, zici, nu te-ai împricinat niciodată cu măhăleanul dumitale, moș Costăchel? Ei, dar fie-i țărâna ușoară! Să vărsăm un picușor de vin, să-l cinstim...

Cam în treacăt, cam doar că venise prilejul, acela prelinsese câteva picături de vin sub prispă, cam pe acolo pe unde se prelinge și streașina. Chipurile, și pentru matale, moș Costăchel, cinstește și mata pe ceea lume. Și continuase:

— Frate dragă... Ea veac de om! – de unde reieșea că a trăit și pătimit multe.D-apoi să trăiești atâta amar de vreme...(de ce vremea se măsoară cu amarul?). Numai sub câte împărății a slujit, sireacul!...

Continuase:

— Să înmormântezi patru țari, apoi doi sau trei regi, apoi să închei două războaie mondiale, apoi să vezi revoluții și reforme câte... și să nu-ți pătezi cinstea și obrazul, să nu te smintești de prin câte schimbări trec peste fața pământului... Vezi bine, cu unii se întâmplă...

Stăpânul gardului ascultase foarte liniștit acestea, după care spuse și el:

— Ei, las' că a brodit-o el bine și răposat fiind: de când a ajuns paznicul duhurilor din cimitir, știi... Stai, bre! Taman că, zău, ați luat seama! De când s-a petrecut dintre noi, n-a mai murit nici unul prin satul nostru.

Celălalt nu prea pricepea – pornise paharul spre gură și se oprise uimit: cum vine adicătelea? Cumpărase casă la țară, ca să vină și să trăiască în ea sâmbetele și duminicile, socotind satul loc de hodină și refacere a trupului.

— Apoi că este între poporeni așa o credință: mori, cică, și trebuie de îndată ce treci în tărâmul celor drepți, cică, se cuvine

dintâi și întâi să dai seamă răposaților mai dinainte ce și cum stau treburile pe pământ... O vreme, chipurile, cât ești proaspăt sosit, îi strângi laolaltă și le povestești, chipurile, uite așa și așa, schimbările din urma voastră au fost iuți și simțitoare pe ceea lume... Adică pe lumea care au părăsit-o ceilalți înaintea ta.

Un al treilea exclamase îmbucurat:

— Taman că moș Costăchel îți era și omul! El, dacă a fost contabil și toată viața s-a ținut printre fețe alese cu bilanțuri, de plus și minus, păi are ce le povesti.

— Ea-lăi! plesnise din palme însăși stăpâna gardului, după ce pusese între trei bărbați o strachină cu plăcinte; soața orășeanului doar că le asculta vorba. Neavoastră cred că șuguiți... Cum adică, pe ceea lume e taman ca pe asta? Paznicul iar e mai stăpân peste toate?

— Paznicul sufletelor noastre, femeie! porni a o dumeri soțul. Dumnealor nu șuguiesc. Așa-i credința prin partea locului... Trăiești nouăzeci și șapte de ani, vezi și auzi atâtea, cică, unchiașul ținea minte vremea lui Alisandru *Osloboditeliu,* apoi pe a lui Ferdenand și Karul... ș-apoi liberarea, pe care ne-a venit în patruzeci...

Gospodina continua să-i asculte pe cei trei bărbați și să-și frământe șorțulețul cu o pată – o cireașă înflorată devenise ruginie. De unde se luase?

— Grăiți și grăim, da eu cred altceva, continua al treilea, iaca îs patru ani pe cinci de când nimenea nu moare. Dar... de ce? Asta ce vrea să însemne? Binele... Ni-i bine, dragilor! Atât ni-i de bine, încât șăguim și pe seama morții. Da hârca cea cu coasa cum e la năr av? Nu te temi de ea, nici ea nu te deranjează...

— Apoi da, mata n-ai decât să crezi, ai să trăiești o sută de ani! Taman ca moș Costăchel, care le povestește celor plecați înaintea lui tot adevărul, taman binele de care vorbești – uite despre aceste păhărуțe, despre aceste plăcinte... Încetișor și pe ne luate în seamă paharele lunecau mințile înspre glume. În timpul ista adunarea de duhuri și suflete n-au nici un fel de păreri! Ascultă... cum ascultă copiii capra cu trei iezi! Până și moartea a înmărmurit, ascultând cum nimănui nu-i mai pasă de dânsa. Până la urmă, tot ce-i posibil ca moș Costăchel să le-o

trântească ca Gheorghe Cruceanu într-o adunare: „Proștilor! De ce ați părăsit pământul, când pe-acolo se mănâncă amu plăcinte?".

— Mai ales când îți aduci aminte că unchiașul a fost dulce la cuvânt: ținești minte, vorbea cu copacii și aceștia înfloreau, când îi ruga el...

Pătărania asta se zvonise prin sat, cum că moșneagul ar fi sădit un pui de cireș și l-ar fi rugat în taină: „Pomulețule,înflorește... Dacă înflorești în primăvara asta, chiar când te-am sădit, am să cred că n-am trăit nici eu strâmb!".

De data asta tustrei mai luară câte un pahar și se treziră că vorbesc despre puterea vrăjii, despre cele suflete de pe ceea lume, despre obiceiul lui moș Costăchel de a aprinde în ziua de arminden câte-o lumânare între crengile copacului înfrunzit: cum că veșnicia nu-i altceva decât în verdele primăverii...

Așa se mâncă strachina aceea de plăcinte, se mai aduseră două tocitori de vin, vorbindu-se câte în lună și stele, dar, mai ales, cum în urma celor nouăzeci și șase de ani și trei luni moș Costăchel devenise din nou copil, și sufletul lui se arătase de-a pururea deschis, curat, să zici, nu-i om, ci o oglindă în aer liber, iar tu, trecând prin fața ei, atât că ai trecut, dar cum te-ai răsfrânt în ea, nu mai știi – om ai fost sau maimuță. Judece urmașii, dacă îi duce mintea...

De pe la șaisprezece ani Costăchel slujise fără leafă în administrarea celor treizeci de desetine de pământ ale unui preot, ba acesta și cu biserica îl deprinsese, punându-l să vândă aici lumânări... Tot aici deprinsese buchiile, cifrele și socotelile la abac, se inițiase în coloanele registrelor. Se prăbușise țarismul și iată-l din nou cu un terfelog sub braț: devenise contabil la o bancă țărănească. O bancă fără bani, în schimb cu hârtii multe – polițe, conturi, credite...

Se prăbușise și aceasta, și iată-l dintâi casier cu bani mulți pe mână – i-i vărsa cooperativa sătească de consum, care avea nouă magazine și șase bufete. Aici, răstimp de treizeci de ani, urcase încetișor de la casier la contabil... Adică mai întâi subcontabil, contabil de rând, apoi contabil-șef, dar, spre mirarea celor mulți, după atâtea socoteli cooperatiste și bancare, cumpă-

rări și vânzări de tot felul, se arătase cinstit și drept cu lumea satului. Așa prețăluit și iubit, când veni sorocul să iasă la pensie, iată că obștea nu-l sloboade.

— Moșule, fără dumneata au să se înceapă mișmișurile și coțcăriile. Te-aș ruga, ca pe un obraz de om cinstit, să zăbovești un pic cu pensia, să mai aștepți până la alegerile celelalte... Barem până ies eu la pensie... îi mărturisea adesea președintele.

Acesta intrase în rețeaua comerțului de tânăr, de cum se întorsese în patruzeci și cinci de pe front, și iată-l îmbătrânit, iată-l și pe dânsul de pensie.

— Taci și slujește, Alioane, ești un copil pe lângă mine, bre... îl obrăza părintește bătrânul Costăchel. De ce pui alături cincizeci și șase de ani ai mătăluței cu ai mei aproape suta?! Îmi ești ca un nepoțel. Și dase din mână: Bat-o s-o bată de bancă raională, și-a făcut niște scări... și iarăși dase a lehamite din mână: Doamne, cimentul ista, curând, și în borș o să-l punem.

— Știu că n-ai dori să dărâmăm scările băncii raionale, glumise președintele.

— Eh, se frăsuia moș Costăchel. De când mă țin minte, băncile atâta știu: să-și zidească scări mărețe și lei cu aripi în față. Oare de la cine se trage născoceala asta anglizească? Și bătrânul scuipase scârbit.– Bre, mii de ani trec, da omul tot copil rămâne...

— Nu scuipa, bătrâne, în blidul cu lei – întingem în el și noi, comercianții.

— Și cu ce ne alegem? Mă tem că cifrele ne fac buimaci de cap... Simt, pe mine mă fac, în primul rând... Că nu mă asculți, nu vrei să mă ajuți, să mă retrag la vatra mea – îmi bate ceasul din urmă... Mă crezi? Îi aud ticăitul în pereții casei – da adevărul e aista, cum îl auzi: gătește-te de călătoria cea fără de întoarcere...

Peste trei săptămâni, în plină adunare de bilanț, după ce activitatea cooperativei de consum fusese apreciată cu același „foarte bine“ ca și cu treizeci și cinci de ani în urmă, când cei doi, președintele Alion și moș Costăchel, porniseră o cooperativă sătească numai cu trei rafturi, la patru sate, iar acum aveau în total vreo cincisprezece bufete, chioșcuri, magazine universale

și celelalte „puncte de desfacere", în această adunare, iată că bătrânul se scoală și ea cuvântul:

— Am să vă rog să vă căutați alt om în locul meu, tovarăși, Bătrânul trăsese aer în piept, de parcă s-ar fi despovărat de o rătăcire. Pentru mulți, pentru tare mulți oameni limpede e una: ai banul și bunul pe mâna ta, mă rog, cam așa arată dintr-o parte cooperativa sătească: este un fel de nadă din zaharicale, ei bine, cred dumnealor că aici, la ulucul consumului, se află și dulceața vieții. Eu, în clipa asta, ce-aș vrea să vă spun: am îmbătrânit și adevărul e simplu... Of, tare-i simplu! Credeți-mă, chiar și bătrânețea mi-a trecut,– și deodată exclamă alarmat, speriat parcă: He-he-he, de când a trecut bătrânețea și ce adevăr mi s-a arătat mie! Acum vreau să știu ce urmează, că vin și vin la slujba care nu mă lasă să-mi rugum cele dezvăluite!...

Aici, în urma celor rostite, zâmbise, dar și lăcrimase în același timp. Lumea căta la el nedumerită: plânge de scârbă că se desparte de noi ori lăcrimează de bătrânețea care îl doboară? Președintele rosti:

— Să-l slobozim... Hai, tovarăși, să-l slobozim... încerca el să curme clipa aceea duioasă, dar și penibilă, totodată.

— Da, te slobozim, bătrâne... Apoi iar către sală: Tovarăși, hai să-l poftim să rămână în comisia de revizie. Oricum, vedeți... doar simplul fapt că Constantin Petrovici, veteran al frontului contabilicesc, e președintele comisiei de revizie înseamnă foarte mult.

— Da eu nu i-aș da voie!...

Acesta fusese Gheorghe Cruceanu, care, cum s-a spus, zace de trei zile pe patru,– pe atunci însă amândoi se aflau plini de viață. Același Gheorghe tot atunci mai trântise alta:

— În locul matale, moș Costăchel, eu n-aș ieși la pensie. Bătrânii de sama matale se prăpădesc, se usucă dacă se pensionează.

— Ș-apoi, Gheorghe, mai bine să mor cu zile la casa mea, decât să trăiesc între *grafale* și *țîfre*...

Ambele replici se cuvin reținute: cum vine asta să mori mai bine la casa ta, decât zăpăcit să trăiești între cifre? Ce exprimau cifrele? Mărfuri? Bani? Ori noi, aceștia: consumatorii, prețe-

dintele, vânzătorii printre care urma să-și facă slujba de președinte al comisiei de revizie unchiașul Costăchel?

Asta, pe semne, îl și îndârjise pe Cruceanu, căci ridicase mâna și îl interpelase în public:

— Să răspunzi fără ocolișuri: cine-i, de-o vorbă, zero? Ce-ai avut în vedere, bătrâne, când ai zis: „Nu voiesc a trăi între numere?".

Pe atunci, Gheorghe Cruceanu muncea și el ca președinte al comisiei de revizie în colhoz și o daraveră cu niște araci și vreo șapte gheme de rafie, aflate la casa aceluia, răscolise obștea colhoznică, chipurile, ar fi fost de furăciune. Să se fi simțit dar Gheorghe cu musca pe căciulă? Dar cine să se fi gândit în acea clipă că între acești doi oameni, mai bine zis între firele vieții lor, este o legătură cu nod?

— Apoi iaca ce ți-oi spune eu, Gheorghiță... Să am iertare, mătăluță cred că nu iești acel „zero", adică un om de nimica... Poate că, dimpotrivă, ești *unu* – țîfra, altfel zis, bărbat brava și semeț... Ca să mă înțelegi mai acătării, socoate așa: lângă unu cum ești, dacă pui un zero ca mine, fac cât zece proști. Acum, însă, simt eu că nu-s nici zero – nu mai am vlagă nici de atâta lucru. Ce este un președinte al comisiei de revizie? Și acum se adresă sălii: Oameni buni, da dacă nu-i vlagă în vână, dar dacă nu mai ai văzul uliului și nu mai poți adulmeca ca să dezvălui ascunzișurile căpăcite și dosite ale bunurilor furluate, apoi la ce ești bun? Socoteala mea din urmă, asta care v-o spun, arată așa: țîfra nu face nici o ceapă degerată, dacă din dosul ei nu-ți dai sama că șede o lacrimă.

— Vă-hă-hă, cifrele ba-s lacrimi, ba nimicuri?! Și imediat întrebă cum de s-a întâmplat, slujind atâtor împărății și regate, că niciodată n-a dezvăluit acest lucru regimurilor din regatele și țarismele prăbușite...

— Eram precum sânt și ești mata – un biet socotitor, băiete! Mâna în buzunar n-am vârât la nimeni... Nici nu i-am pus sub urmărire pe cei faliți...

— Dar de ce nu ți-ai pus capăt zilelor, când ai luat seama că viața matale devine zero, adică ai muncit cinstit, dar ia aminte c-ai fost ca și un parazit de păduche, să mă ierți de cuvânt,

dintre aceia care poartă tiful, adică ucide taman trupul din care bea sânge?

— Gheorghe, vrei să mă faci să mă spovedesc în public? Nu cumva și juvățu-mi vezi?!

— Am pus și eu o întrebare...

— Tu și răspunde!...

Urmase lărmuială: care îl știstuia și-l mustra pe Cruceanu că nu poartă respectul pentru bătrâni; care presupunea că e o vrajbă veche și-l ogoia pe Costăchel. Glumeau, fiștecare se arăta și mai înveselit și găsea că cel mai nimerit lucru în jurul acestui caz e să spună și el o glumă, aplaudând:

— Acasă, acasă, moș Costăchel. Gheorghe-i înveninat în astă-sară, nieta iartă-l!

— El te pizmuiește că te așteaptă lejanca, moș Costăchel! Da pe Gheorghe îl așteaptă o dare de seama la conducerea colhozului.

— Pe scăunel la gura sobei, bătrâne... Da el o să șadă după gratii.

Bătrînul, acum și cu auzul, și cu vederile împuținate, luase larma asta drept un fel de urale; sâcâit, dase din mână a lehamite și, în timp ce părăsea sala, atinsese cu dreapta pe doi cumetri de-ai lui, cu care își alunga urâtul, poftindu-i să-l urmeze. Ajuns acasă, aprinsese un sfeșnicel cu un capăt de lumânare de ceară curată (ca să vedeți că mai iubea ceea ce iubise odată!), apoi coborâse în beci, scosese un burlui pântecos cu vin. Întors în casă, lăsase să ardă mai departe sfeșnicul, lumânarea, ziua în amiaza mare. Începuse:

— Cumătru Ștefan, fie-i țărâna ușoară, el taman că a fost sămașul meu, dar s-a cam grăbit. N-are de lucru, într-o zi o cheamă pe soră-sa Catinca, îi arată că are toți dinții întregi în gură – ședeau, măi fraților, cum șed caielele în potcoavă... După asta îi spune surorii – și aceea avea vreo șaptezeci împliniți: „Mă însor, Catincă! Te duci starostiță la a lui Onciu de pe vale și-i spui că o cer să facem gospodărie...". „Ha-ha! Gospodărie din *tiuli* de India". Alde soră-sa a prins a boci: „Nu mă fă de rușine, bădică-hăi! Are să râdă mahalaua, satul, câinii, dumbrava... Ai nouăzeci și trei-pe patru, ce, ai căpiat?". Și dacă a

auzit atâta jele și tânguire, el, cumătru Ștefan, s-a necăjit foarte... Și de ciudă a murit.

Așa, între un păhărel-două de vin și amintirea lui cumătru-său Ștefan, le vorbea celor doi invitați cum că are câteva rublișoare strânse și îi roagă din tot sufletul, ca în caz de ceva, în caz că o să slăbească, o să-și piardă memoria sau n-o să fie nimeni prin preajmă, când o să dorească și el să se „însoare cu cea cu coasa", îi roagă nu întru altă pomenire decât să-i tragă clopotele atunci când îl vor urca în deal spre cimitir.

— Mi-i dragă muzica clopotelor, fraților... Și iaca suta asta de ruble, vă rog, să i-o dați lui Casian, lui strănepotu-meu. Nădăjduiesc că până atunci s-a întoarce din armată... Cât a copilărit, tot pe lângă mine s-a aflat și multe i-am spus eu atunci și l-am învățat. Vă spun drept, mi-i drag. Și cât a fost copil, parcă m-a ascultat.

Ceilalți doi bătrâni, Candrea și al lui Gârneț, un moșneag doar cu un ochi mereu lăcrimând de roșeața ce i-l acoperea, de îndată ce-și ciocniră paharele, porniră să-l mângâie pe moș Costăchel, să-l împăciuiască cu gândul că-i voinic și vârtos, și un cincinal o mai întinde, vezi bine, tocmai a ieșit la pensie... Că și ei se miră acum: toată viața să te viscolească cifrele, tot cifre, cifre, cifre, stoluri de cifre, și cum nu te-ai încurcat într-însele...

— Ba-s tare încurcat, cumătrilor, dar nu mai spun nimănui, până n-am să mă descurc eu însumi... Treaba asta n-am s-o las nici pe ceea lume.

— Acu cel mai bun lucru – să nu te tulburi...

— Ba taman că mă tulbur și știu eu de ce... Și moș Costăchel umplu paharele, rostind: când ne bate ceasul să-i înapoiem firii-naturii ceea ce ea ne-a îndatorat, păi se cuvine să fim niște creditori... Ca să mă înțelegeți mai bine, trebuie să fim niște datornici cinstiți și cum se cade, să-i înapoiem, zic, firii-naturii bucuroși și cu mulțămire datoria. Am în vedere păcătoasa asta de carne, care mereu fericită voiește să fie și n-a fost... Trupu-i ca un lăieș hămesit... Cel mai nălțător ceas pe pământ e când se desparte partea cea frumoasă a ființei noastre de partea ei

cea hâdă, cea urâtă și lacomă! Credeți-mă, acu eu asta și aștept, da ei mă pun să revizuiesc!...

Ajuns aici, începu să le povestească tărăgănat, bătrânește, cum că, până una alta, în ședere și așteptare, a pus el un „ghici" firii-naturii și a rugat-o să-i răspundă.

— M-am rugat la ea, măi fraților... Ei, nu așa cum ne-am deprins noi să ne rugăm, ca pe vremea creștinilor, da oleacă mai altfel... Cum să vă spun, ca să mă pricepeți: am MENIT... Am MENIT în taină, iar în sinea mea având dorință și cuget curat... Aveam un cireș în hândichiul din vale, mă apuc, îl scot de acolo și-l sădesc într-un loc mai cu lumină, mai cu soare... De ici un neastâmpăr îmi dă ghes: roagă copăcelul ista ceva!... Să zicem, roagă-l să înflorească primăvara asta, în care l-ai răsădit... Ce credeți? M-am junghiat a râde la început. Pe urmă mi-am zis: bătrâne, dacă nu iești scrântit, cel puțin vezi că te-ai copilărit... De ce menești IMPOSIBILUL? De ce siluiești firea? În numele a ce faci rugămintea? Doar pentru că ți s-a năzărit ceva?... Probabil că te scoli dis-de-dimineață, n-ai somn, faci ocolul grădinii, copacilor, viei... Ei bine, tot plimbându-mă, tot meneam să înflorească puietele de cireș. Hăt într-un sfârșit de mai, ce bag eu de samă, fraților? Cireșul meu a făcut un smoc de flori!.. Era cât pe ce să țupăi danțul prostesc al bătrâneții mele. Parcă mi s-a umflat și mie pieptul ca unui copleș în scrânciob... Atât că m-am gândit: sfânt e VERDELE, vai-vai, mi-a dat ascultare!... Ei, și după aceea am mușit, tocmai că de la deal de casă mi-a dat cineva bună dimineața. Asta-i toată povestea. Acum ce vreau să vă spun: pentru că acest VERDE mi-a dat ascultare și a înflorit, scumpilor, mi-a venit un gând contabilicesc – iată pentru ce și v-am adunat în jurul meu, vere Candrea și frate Gârneț. Când s-a întoarce nepotul Casian, să-i vorbiți ceea ce vă spun și să-i dați suta asta de ruble – vă știe că-mi sânteți sămași și prieteni, și cred că are să vă asculte. Ce să facă cu banii? Tot acu vă spun: de sărbătoarea VERDELUI, adică de arminden, să cumpere dintr-înșii lumânările de ceară curată și... fie prin livadă, fie prin dumbravă, să lipească de trunchiurile copacilor câte o lumânare aprinsă... Să-i aducă aminte VERDELUI de floare, iar florii – de fluture și albină, că de acolo îi ceara! Să lipească de

umărul fiștecărui copac FOCUL soarelui ce-l îmbucură și arde... De data asta bătrânul scosese un oftat greu și vorbise mai mult ca pentru sine, cum că în ziua de astăzi, înainte de a ne gândi la lumea cealaltă, la lumea asta, la tărâmul binelui și al răului, se cuvine să ținem minte, în primul rând, Soarele și VERDELE... Că la adunare, dacă vă aduceți aminte, le vorbise: lumea înoată în tabla înmulțirii... da de ici VERDELE se face tot mai galben, tot mai galben este VERDELE! Și când, credeți? Taman vara!... Deodată îl prinseseră niște sughițuri, amestecate cu ofuri bătrânești și suspine. Parcă și din mână vroia să le facă celor doi: ori să se deie mai aproape, ori să iasă.

În clipa asta taman că întră un nepot de-al lui, același care-i purta de grijă, un nepot de la fecior. Ceilalți doi, Candrea și Gârneț, prinseră a se cioșmoli îngrijorați.

— Ia vezi, Sofrone, ce-i cu el... Dă niște *nașatâr...* Adă niște odecolon.

— Poate că să se alerge la doctor? își dădu cu părerea Gârneț.

Nepotul însă, un flăcău tomnatic, laborant la fabrica locală de vinuri, păru a se arăta foarte calm și-i întrebă:

— Nu cumva v-a vorbit de un cireș înflorit... de niște lumânări... prin copaci?

Seara, când se întorcea de la fabrica locală de vinuri, intra întotdeauna și pe la bunelul său să mai filozofeze în jurul unui pahar de „Raindor", căci era sătul de „Aligote" de la fabrică. Bătrânii arătau alarmați mai departe. Păreau copleșiți, confirmând:

— Da, iată și o sută de ruble, iată și o rugăminte...

— Fiți liniștiți și duceți-vă acasă... îi trimise ca pe niște copii nepotul Sofrone. Asta-i ideea lui fixă. Foaie verde, vorba cântecului.

Totuși, cei doi bătrâni nu se depărtară, până când nu-l întinseră pe moș Costăchel pe laiță. După aceea îl răcoriră cu o batistă de odecolon pe la tâmple. Obștescul sfârșit unchiașul Costăchel și-l dădu a doua zi până în asfințitul soarelui, ceea ce iarăși îi miră pe mulți, și printre aceștia pe vecinul care tocmai își terminase gardul dinspre moș Costăchel și acum cinstea vin, mânca plăcinte și se mira.

— Pe crucea mea, bre, a murit parcă a adormit... Că l-am întrebat cu gura mea: moș Costăchel, moș Costăchel, d-apoi noi n-am făcut gardul acela între noi, cum așa ne părăsești?! Da bătrânul știți ce mi-a răspuns: de-amu l-îi face tu... Altceva ascultă: știi ce mă mir? Uite mor, vecine, mor, bre, și nu simțesc nimic! Asta-i rău. Parcă-mi flutură cineva dinainte o basma albă, ca-n perinița, bat-o hazul.

Așa se petrecuse unchiașul Costăchel. Se scurseseră de atunci patru ani și mai bine. Parcă totul se încheia firesc, atât doar că firescul arăta pe alocuri cam ghiduș și sofisticat. Bunăoară, când îi trăgeau clopotele de îngropăciune, în timp ce-l duceau pe umeri localnicii, nu știu care se apucă și întreabă:

— Da clopotul, mă rog, cu ce ocazie se bate? În primul rând, biserica nu lucrează! În al doilea rând, el a fost un ateu! Povestea cu VERDELE și cu lumânările prin copaci e păgânie, cred eu...

— N-a voit nici un fel de muzică, afară de acea a clopotelor... și Candrea, același Candrea, care-i venea și văr drept, adăugase: Clopotele nu-s ale lui Dumnezeu, da ale oamenilor... e o muzică și asta... de altfel, cred că porunca e a lui Alion, către președintele său bătrânul s-a tot rugat, he-he, încă de când făceau servici în doi se destăinuiau: „Bre, a zis moș Costăchel, nu-mi țineți nici un fel de cuvântări, că am o soveste tare-tare pătată... Nimenea nu știe, numai eu o știu și n-o spun nimănui... Puneți să-mi bată din urmă clopotul... Asta-i muzica ce o merit, asta-i. Să mi se piardă sunetele clopotelor în tăcerea cimitirului...".

De data asta și ciudata lămurire, ce-o dădea vărul său Candrea, se mistuia în iarba grasă ce se lăfăia printre morminte. Totodată cineva chicoti din urmă și Candrea se întoarse să vadă cine-i neobrăzatul.

Capitolul II

Așa plecă în lumea celor drepți unchiașul Costăchel. Iată că trec patru ani pe cinci și se trece dintre aceiași săteni și Cruceanu. Taman acel Cruceanu care dase replica: „Fii bun, bătrâne contabil, și lămurește-ne de ce ai înecat corabia pe care pluteai tu, rozătorule".

Totodată, cu moartea acestuia din urmă, se dezgropară și îndoielile despre viață și moarte, ca și nedumerirea ultimelor cuvinte rostite de casier pe când își da sufletul: „Pătat suflet mai am eu și nu pot să răspund de ce, n-am puteri de cunoaștere...".

S-a spus, satul se vânzolea acum de trei zile pe patru, neștiind ce și cum să se rostească, ce să se mai creadă despre Gheorghe Cruceanu, ist cu o inimă și jumătate...Se uitase de-a binelea și de tăcerea cimitirului, și de muzica clopotelor, și de paza duhurilor... Unde mai pui că-i părăsea cogeamite hazman de om, intrat... ce zic eu, nici să-ți vină a crede! Gheorghe Cruceanu tocmai intra în a doua tinerețe și lăsa în urma lui o nevastă tânără și voinică, ca o statuie scitică de pe măgura roxolanilor. Mai părăsea trei copii, cel mărigan, ca mâine-poimâine fată de măritat; de asemenea, rămânea fără mână de gospodar casa nou-nouță, livada și jumătate de hectar de vie rodită, și neamuri – o jumătate de sat, și cinstea ce i se purtase, de unde reieșea că moartea... Eh, că el, spre deosebire de contabilul Costăchel, murise cu nepăsare prăpăstioasă, fără cel cuvânt din urmă, fără martori și un adio prietenilor, soției, copiilor, curat și-ar fi pus un *ambiț* orb.

Lumea se frăsuia: „Cum, de ce, aista, Gheorghe, tânăr, sănătos tun, nu ducea nici o lipsă, nimeni nu-i cășunase vreun rău de moarte, parcă...". Ei bine, cu cât se frământau mai vârtos, cu atât și răspunsurile se îndepărtau și se începoșau. Ca și cum Cruceanu se apucase să-i pună mulțimii satului o întrebare de om prost și beat. El, prostul, merge pe trei cărări de unul singur și bâiguie în glas:

— Hm, iaca de ce se tem mișeii, lașii, fricoșii... Ei se tem să nu moară! Da mie nici că-mi pasă... și le-o dovedesc, iată! și tot atunci se prăbușește pe-o cărare din râpă.

Căci, într-adevăr, sătenii îl găsiseră țeapăn în plină zi albă pe cărarea ce cobora în râpa din mijlocul satului.

De ajuns era să-l asculți pe Nicanor Bostan, vecinul răposatului, ca să-ți dai seama că nimeni nu pricepe o iotă din cele petrecute, deoarece el, Bostan, așa începea:

— Da mie nici azi, că-i a treia zi, nu-mi vine să cred că Gheorghe îi mort... Va jur, parcă-l și văd!... Ca mai dinioarea îl zărisem

pe picioare... Și răsufla adânc. Asta a fost când, bre? Ieri ori alaltăieri? Ptiu, ce mai zboară al dracului vremea!... Vă zic: cum vă văd, l-am văzut pe picioare!... Cobora pe râpă la vale, venea dinspre bufet, și-ncă l-am văzut fumând și m-am mirat: de când răposatul fumează?! Și deodată parcă m-a apucat și pe mine, așa din senin, un dor de-un fum de țigară. Și zic, am să-l aștept să treacă să-mi deie să trag și eu o dată, că tocmai săpam niște gropi pentru cârlige de vie: în primăvară mi-am pus în gând să sădesc vreo cincizeci-șaizeci de butuci de viță... Ei, și tot așa săp, săp, săp... Săp, cat o dată, cat dădăori – unde-i Gheorghe al meu, bre, de nu se arată? Am în vedere, Gheorghe Cruceanu. Că mi-am și zis pe loc: o fi luat-o în altă direcție, ia să mă duc eu la bufet! Ei și, ce să vă mai spun?.. Ajung în râpă, o iau pe aceeași cărăruie în sus, când colo... Ce credeți? El, oameni buni, șede! Șede într-o rână, rece ca de când lumea.

Vrăjmașe îi mai sunt omului emoțiile. De ce? Păi, Bostan de ici povestește că-l vede viu și nevătămat, umblând pe picioare, pe Gheorghe Cruceanu, și de dincolo, același Bostan se înfioară, de parcă taman el l-ar fi ucis și acum îi sapă groapa să-l pogoare nevăzut.

Vârf la toate, astă uimire și frică de cele întâmplate o are zugrăvită pe chip însuși ascultătorul, înfiorat și toropit, la rându-i... Amănuntele astei morți s-au răspândit ca fulgerul și umblă buimace, înflorate de mai răsalaltăieri printre săteni. Vezi bine, oamenii se află zilnic grămăjoară, e timp de toamnă, și ba ici culeg porumbul, ba dincolo strugurii, ba mai încolo curăță sfecla din urma combinei. Omul dintotdeauna, însă, cum e? Mereu îl mănâncă limba, nu-l rabdă rânza – iarăși simțirea și neastâmpărul, bată-le! Hai să-l mai ispitească o dată pe același Bostan, aproape martor ocular.

— Bade Nicanor, cum vine asta... care vasăzică, până ai ajuns nieta, el era mort-mort? Ori slăbise doar! Parcă nu ne vine a crede... Era doar coșcogea bărbat... Ș-apoi nieta știi bine, ca vecin ce-i ești... De altfel, ce mai știi, ce-ai mai aflat, trăiești doar în aceeași mahala cu răposatul!

La astă întrebare Nicanor Bostan începea din nou să-și amintească ce zi fusese mai răsalaltăieri, pe când grăise... Ah, da,

pe la poarta lui trecuse, mai răsalaltăieri, soața răposatului, iar el, Nicanor, o întrebase ce soi de viță de vie au ei, Crucenii, în fundul grădinii. Și aici exclama toropit: „Oameni buni, nu mi-ți crede... Așa arată de rodită via lui, de să zici că n-a făcut nici ea a bine!...".

Mai departe același Nicanor continua cum că are de gând și el chiar să se ducă să vadă și să lase niște semne pe butucii de viță rodiți... „Am să leg niște cordele de capron, că nu putrezesc, preciza Nicanor. La primăvară am să tai cârlige din butucii aceia". În mintea lui, Nicanor chiar vedea semnele acelea de capron – câte o fâșie din ciorapii neveste-si, din cei aruncați în pod. „Al dracului capronul în ziua de azi, nu putrezește, fraților, îi bun de lozie", și rostind acestea, în urechi îi suna răspunsul Irinei de mai răsalaltăieri, când o întrebase: „Ce fel de viță de vie aveți voi, Irină?" „D-apoi vină și îi grăi cu Gheorghe, poftim la noi de-l întreabă, că-i acasă...", îl invitase Irina.

Oh, acum vădană era Irina ca de când lumea, iar el, Nicanor Bostan, iată că nu s-a putut duce: săpase și săpase cele gropi, lua-le-ar pustia. Uh, că nesățioși mai sântem! Întocmai ca viermii în rană... Fiindcă a urmat, ce? Și-a adus aminte din nou despre Gheorghe Cruceanu, dar când? Când i s-a făcut dor de un fum de țigară. Adică să-și facă un chef și o poftă!... Îl aștepta pe răposatul să treacă pe lângă dânsul, ca să-i vorbească de cele cârlige de viță de vie... Adică iarăși întru veșnicia acelorași gropi săpate, rămase și azi neterminate, căci hârletul este și el martor – zace într-o rână în a douăsprezecea groapă, doar pornită. Vezi bine, când a dat cu ochii de Cruceanu rece-rece, țeapăn, în fundul râpii, i-a pierit pofta și de tutun, și de butoaie, și de viță de vie, și de gropi.

— Și na! Bostan încheia răpus. Îl văd țeapăn și zic: „Na! Că omu-i mort... De gropi să-ți mai ardă?!".

Tot ascultându-l așa pe Nicanor, oamenii luau seama că au terminat movila de sfeclă sau rândul de tufe, și uite așa, grămăjoară, cu toții, trebuiau să se mute la o altă movilă sau la alte tufe, parcă zicându-și în sinea lor: „Cât trăiești, n-ai vreme nici a muri, nici a gândi!..."

Câte un arișant de băietan dintre aiști cu zece clase și obraznici foc, auzind acest sfârșit, povestit de Nicanor, scotea garafa de vin din traistă și hai că-i dă omului în obraz pentru nedumerirea pogorâtă între toți aici:

— Ne-ai lămurit, bade, de ne-ai rupt. Numai că n-am înțeles un lucru: viu era ori mort?... În scurt...

— Nu cumva, bre, el l-o fi strâns de gât? Ha-ha! Altul de colo, ca toată lumea să nu creadă cele de mai sus, prefăcea replica de adineaori într-o glumă:

— Mai în scurt, să-ți trăiască până în primăvară gropile, bade Nicanor!

După astă urare diavolul, adică nu unul, ci tustrei!– hai să-și ciocnească sticlele și să le ducă în glumă la gură, clipindu-și vesel, șmecheros, sub alte clipiri dese ale acestui Bostan și ale celorlalți colhoznici, stând în cumpănă: să râdă de gluma tinerilor? Să se încrunte? Da Nicanor ce are să răspundă oare? Poate că o să-i mustre? Vezi bine, vecini au fost cu Gheorghe și unu-i fost membru al comitetului de conducere, celălalt a fost vocea treburilor din gospodăria lor colectivă.

Pe Nicanor, însă, parcă nici nu-l atingea ironia de mai sus, nici nu-l privea deloc. În loc de reproș, în loc de mustrare, el încheia cu glas scăzut și cu chipul spăsit, privind la cei în vârstă.

— Ei, ce să vă spun, oameni buni?. Până să ajung la dânsul, până să mă dumeresc ce și cum... era mort, tovarăși! ultimele cuvinte, repezindu-le ca și cum ar fi zis: „Copiii iștea păgâni mi-au dat în obraz, m-au luat peste picior... Ce-ați fi făcut dumilorvoastre în locul meu?!".

Lumea se oprea din lucru împovărată. Desigur, tăcea o clipă-două, după care și mai inimos se apuca de muncit, răzbunător oarecum, cu îndărătnicie. Careva dintre dânșii găsea de cuviință să rostească ceva străin și departe de cele auzite, ceva de genul: „Petrică, fii bun și întinde-mi... Adică potrivește-mi, înalță-mi din spate gulerul, că mă trage vântul ista câinos". Dar tot atunci se răzgândea: sărea din locu-i, se scula iute frecându-și coapsele, îi îndemna pe cei din jur să se mute la altă movilă de sfeclă sau glugă de păpușoi: „Haideți, bre, că asta-i gata, rămână cei amorțiți s-o termine...".

Da, și uite așa „subiectul Cruceanu" se perdea, se răsfira pe întinsul țarinii, precum se răsfiră funigeii în molcomul jar al arăturii de toamnă. În scurt, tăcerea, tăcerea, sub povara aceluiași gând: „Asta-i!.. Mori cât ai clipi... Hai mai repede să ne clintim de aici, să facem ceva, să uităm ce-am vorbit – nu-i când gândi, nu-i când muri... Gândească scăunelul cel cu trei picioare, rămas de la Costăchel contabilul, gândească scăunelul de unul singur, stârcind la gura sobei!".

Între timp și Nicanor amuțea... Avea păreri de rău, că, vorba veche, stricase orzul pe niște gâște netoate. Se simțea oarecum descumpănit și el. Greu i-ar fi venit să zică de ce – sfiiciunea, teama ori scârba și groaza îl potopeau? Nu! Simțea doar că a trebuit să tacă, dar n-a fost în stare. Acum își căuta îndreptățiri, c-a dat glas simțirii sale oarbe. „Așa am apucat... Încă din răstrăbuni, de cum ne-am pomenit pe lume, fiecare se gândește... La ce anume se gândește? Păi, nu o spune lumii, însă când și când se prinde cu gândul că dacă a muri și domnia lui, cei vii ce-au să zică? Nerozenii alde cele de adineaori întru grabnică uitare a vieții tale?! Dar ce-i uitarea? Pe chipul plecatului, avem obiceiul, așternem o pânză, un steag, la urma urmei, chiar haina de pe el, semn că cei din jur trebuie să-l dea uitării... Asta-i cea pânză –- uitare și tăcere, ca lumea să-și caute de necazuri... Ei, cum de te-ai însumețit să le-o spui, în gura mare, anume uimirea ta neroadă! Cum de le-ai înșiruit tu, Nicanor, de ce ai presărat peste tăcere și uitare pleava ta de vorbe proaste, pe care le rumegași adineaori! Pricini, motive, gropi de viță de vie, fum de țigări, vorbe neghioabe despre ciorapi de capron... și schimbarea de paznic al duhurilor din cimitir, precum se zice în cea credință neagră, cum că, de-amu Cruceanu ia locul contabilului Costăchel, fie-i și aceluia țărâna ușoară!

Ce face omul? Născocește fel de fel de chichițe, să se arate că e în treabă, că e în mișcare, așa că hoaspa ta de cuvinte se preface în peltea amară pe limba noastră neputincioasă... Ia dă-le încolo de cuvinte! Of, măiculiță, nu pot uita, căci și prin vis, și aievea mi se arată cea clipă, cea imagine – neuitatul Cruceanu șede țeapăn, într-o rână... Are țigara aprinsă, păcatele noastre, țigara îi arde, închipuiți-vă! – se ridica la cer un firicel

de fum albăstrui, așa cum se ridică de pe fețila lumânării stinse. Ce-o mai fi și acela, sufletul? N-o fi fost cumva cel cioroi negru, care țâșnise în văzduh din malul râpii, la apropierea mea?

Nicanor rămânea îndelung cu brațele moarte, precum stau ale îmblăciului atârnat... Nu i se mai mișcau: „Da, și țigărica asta „Belomor-canal", „Nistru", iaca ce nu mi-aduc aminte exact... Cine vede o dată fumul ista albăstrui, care șerpuiește în sus, dar dintâi zăbovește o clipă, făcând ocol-rotocol jarului țigării... Uite de ce asta n-o povestesc nimănui, că din ceasul acela mi-am zis: să crăpi, dar niciodată să nu mai fumezi, Nicanor! Răposatul zăcea într-o rână... Se oprise parcă pentru o țâră de hodină, să-și fumeze gânditor țigara. Dar unde-ți erau acum, rece, gândurile tale, vecine? Să am iertare, în colțul gurii lui Cruceanu se prelingea un picușor de salivă roză-roză... Îl năbușise sângele dinăuntru".

Nicanor Bostan scuipă hotărât în țărână și plecă din urma celor care demult se așezaseră în jurul altei movile. Dar se vede că nu-l părăsea gândul despre Cruceanu, căci ajuns acolo, începea să vorbească despre Costăchel unchiașul.

— Gata, moș Costăchel îi liber... glumea și Nicanor nitamnisam, chipurile, ce, nu-i în stare și el, precum cei doi băietani, să facă o glumă asupra morții?

Cei vii și harnici în jurul unei movile de sfeclă cătau în jur nedumeriți: care dintre ei e Costăchel și care e „liber"?

— De cine grăiești, Nicanor?

— Păi, de paznicul duhurilor noastre din cimitir, Costăchel contabilul, adică nu vi-l mai aduceți aminte?

Uite că despre acela porneau să vorbească în voia cea bună, ca despre Egiptul antic sau despre Buda, sau despre sfântul Ioan Botezătorul, ori sfânta Paraschiva.

— Țineți minte? Cât a trăit a tot surâs, și când a murit, la fel nu i se lua zâmbetul cela de pe față. Obrăzar de artist și capătul... Ca o lebădă peste unda apei... Fericit soi de om, ah!

De data asta nici un cuvânt despre Gheorghe Cruceanu, cum că s-ar fi făcut ghem în cărare, ori că ar fi fost aidoma unei făpturi neînțelegătoare, picată din alte lumi, de pe alte tărâmuri, unde nu se știe ce înseamnă a muri și ce-i aceea moarte

și, oprindu-se în loc, hai să-și aprindă o țigară, să reflecteze asupra acestei cărări, încotro duce? Și – închipuiți-vă pacoste!– cam în iastă clipă, pe de la spate, în timp ce țigara îi mai fumega, moartea noastră cu coasa – harști!–i-a tăiat suflarea.

...Îl readuse pe Nicanor la prezentul imediat glasul răgușit, certăreț al unuia dintre băietanii ce îl jignise, glumind cum că ar purta vina morții năprasnice a lui Cruceanu.

Capitolul III

Dar, s-a spus, trecuseră trei zile pe a patra și înmormântarea se amâna. Pe semne, pricinile și motivele erau de altă natură – nu numai cele de moarte! – dacă cei vii nu-l dăruiau supuși și împăcați pământului.

— Ca să vedeți, amu multe s-au ieftinit... Chiar și viața și moartea...

Gura lui Nicanor Bostan nu tăcea nici în a patra zi în casă la cumnată-sa.

— Se găsesc așa niște deștepți, cum ar fi, de-o vorbă, băieții iștea de zece clase.

Iute se întorsese spre nepotu-său, acesta fiind de față.

— Tudore, să nu mi-o iei în nume de rău, fiin'că nu am în vedere pe cei alde tine, bre, tu ai... Adică tu ești stătut, purtat, bărbat în toată legea, lăsat la vatră, și juma' de lume ai călcat, bre... Când mă gândesc că acolo, la submarine, ai purtat în spate oceanele și mările și adâncimile apelor negre, mă înfiorez tocmai, bre! rosti patetic, în curajii cei buni, unchiul Nicanor. Încerca să se arate informat și știutor întru hazul nepotului: Ce-i astăzi marina? De amu nu-i slujbă pe apă, da sub apă, mereu sub apă... și hojma cu scafandru pe tine! Mde, ești sub apă... Dacă cumva ceva, țuști pește în ocean, de-i mare primejdia, vreau să zic, e? C-amu armata n-o faci cu calul de acasă, de la tată-tău, și nici dinaintea ușii. Înainte cum se făcea slujba? În opincuțe, la stânile generalului, și nu în scafandre. Necuprinsa noastră țară trebuie să priveghească azi pacea, da ce-i un submarin? El e dator să steie de veghe ca grănicerul... Indiile sânt în primejdii? Da Vietnamul, da Cuba, și Etiopia ceea,

că pacea nu-i limpiada noastră raională, n-o anunți la microfoane. Acum de ce luasem taman sămânță de vorbă de mucoșii noștri din Ochiul Boului? Am motive!... Muncesc cât muncesc, de ici mai pișcă de la părinți, de colo își amăgesc bunicile, mătușile – rotunjesc un sutar-două, fuga la tren și cheltuiesc banii lui mâne-sa și ai lui tată-său, chipurile, au sesiune... Da cu adevărat ei mănâncă înghețată, bre, și merg *podrucică* la *chinău* o săptămână-două, apoi iar se întorc la coada sfeclei s-o curățe de hlei! Și nu m-aș necăji pe ei, dacă nu s-ar arăta foc de deștepți și căpoși... Taman ieri grăiam de vecinu-meu Cruceanu, răposatul cumătru Gheorghe, da un mucos de aiștea, să am iertare de cuvânt, hai să-mi tragă o urare. Mie – auzi, Tudore, mie, urare, mie, care-s mai mare decât tată-său –, unde-mi zice direct: „Să ne trăiești, moș Nicanor, cât gropile matale de vie, că așa zice și cumătru-tău Ptolomeu, gastronomul". Da ce au ei cu gastronomul, ai? Ce le-a cășunat omul? Că, adică, mi-i cumătru la magazinul „Darurile naturii" și hojma e cepeleag de limbă, chipurile, e cherchelit.

— Ha-ha! râdea cu poftă nepotu-său Tudor. Ha-ha-ha-ha! spusele păreau să-i provoace o veselie fără de margini.

Nicanor, însă, se încăpățâna să-l dumirească:

— Da eu n-am, bre, nu am nici un Ptolomeu cumătru, pricepi? Pe un leat de al meu de la „Darurile naturii" îl cheamă Platon, și-i adevărat că mi-i cumătru... De ce dar, pungașii, să-i stâlcească numele omului?

Din pricina râsului, care îi scutura nepotul, Nicanor amuți: aista oare de ce râde? Nu cumva și dumnealui e în cârdășia acelora și-i aprobă?

Nepotul Tudor se apucă să-i lămurească unchiului:

— Moșule, întâi și întâi nu zi *gastronom,* ci *astronom...* Așa! A fost un asemenea astronom cu vreo două mii de ani în urmă pe nume Ptolomeu... Acela ținea morțiș la o idee: „Pământul e o farfurie...". Desigur, lumea îl credea pe cuvânt, fiindcă el citea în stele, scria zodiace. Acum însă noi râdem de el, pentru că toate s-au descoperit a fi neadevăruri... Chiar gogonate minciuni de adormit pruncii...

— Bine, Tudore, dacă-i așa, de ce... De ce râdem, Tudore?!rămânea unchiul nedumerit.Râdem, vezi bine, de noi înșine,

e? Astăzi râdem că pământul n-a fost niciodată farfurie, de ce n-am râde dar de noi înșine, ai? Te întreb așa, fiindcă ai făcut în satul Necununați clocitoare de buburuze! Oare cine va să râdă de noi, urmașii lui Ptolomeu, ai? După ce-am descoperit că pământu-i dovleac, ne-am apucat de ucis buburuzele care umblă prin „farfuria" lui? Sântem mai deștepți decât Ptolomeu, da?! se indigna Nicanor. Ne-am trezit – n-avem buburuze, n-avem furnici pe țarină și în pădure, iar păduchii mănâncă tot ce-i verde... Întrebarea mea care-i? Unde-s buburuzele ce se plodeau singure, unde-s ele? Ți-oi răspunde eu: râde Ptolomeu de farfurie, râde... Trăim și pășim... „Să-ți trăiască borțile neatale, bade Nicanor", iaca ce-mi zice. Reiese ce? Hai să râdem de toate ce ne înconjoară? Și în timpul ista se duc dealurile la vale. Nistrul și Prutul le cară tovărășește în mare. Deșteaptă lume, n-am ce zice... încheie el cu năduf.

Era zi de duminică și Nicanor fusese poftit la cumnată-sa, sora soției lui, drept cap de tocmeală la nunta istui nepot Tudor. Deocamdată nu se prea simțea în apele sale drept cap de familie, mde, una e a fi cumnat de pe soție și alta ar fi fost dacă era cumnat de pe soț, adică frate cu tatăl mirelui. Un unchi de pe tată face mai mult decât un tată vitreg din alte timpuri... Dar la ce se gândea în clipa asta Nicanor? „Uite-l vezi, a râs de mine, că n-am auzit de Ptolomeu astronomul, dar ea să te văd acu pe mătăluță cum judeci lucrurile mai noi și mai simțite – lumea și adevărurile ce ne înconjoară! Mă adresez ție, nepoate, pentru că te arăți mai luminat și tobă de carte... Ai toată considerația mea, dar curios aș fi să aflu: pricepi tu ce se petrece în jur? Oricum, acolo, sub ape, în adâncurile Pacificului ori Atlanticului, având timp berechet, ca peștele înotând, te vei fi gândit și la necuviință, și la necinste, și la nemoarte... și la ce te așteaptă? Ia aminte, simțim noi, știm, bunăoară, venind încoace la tine, mătușa ta dreaptă mi-a strecurat o veste, de m-a dat peste cap!... Chipurile, mireasa demultișor, zice-se, e cu icre, bre...

Cu sarcină, adică... Ei, hai, o făcuși și pe asta?".

Se simțea Nicanor încurcat, oricum, iese că nu e nici logodnă, nici tocmeală... Treaba e ca și făcută, dar care?... În aer plutește

între ei, nevăzută, ori o ceartă, ori o împăcăciune!... Altminteri va să se râdă, amândouă familiile câte un copil au avut și uite ce le-a ieșit: un orfan, un baistruc, la urma urmelor!

Capul lui Nicanor părea că ar căuta tact și bunăcuviință: tot vorbind despre altceva, să ne... paștem oile noastre.

Un gând rămânea treaz: tânărul pe care-l întreb se cuvine să se țină numai și numai drept viitor cap de familie. Păi, că ești... nu numai mire ești! Hm, altfel cum să-i zici? Fustălău cu musca pe căciulă? Ia dar spune și tu colo o vorbă așezată, grea!... Socru-tău să se însenineze la chip. Căci, vezi-l, parcă-i ninge și-i plouă, bietul, iar eu, la rându-mi, vorba ceea, o să-mi bată în ușă și mie ceasul – sânt și eu tată a două fete! Ei, că ai tu zece clase și ai fost mare motorist acolo, pe submarin, o fi, ceva o fi... Că ești șofer clasa întâi la pompieria raională e bine, e o bucățică de pâine, da ea mai cată o dată spre viitorul tău socru: nu te apucă nici o milă pentru el? Amintește-ți, nu-și rupsese ochii de la tine, când râdeai cu gura până la urechi de Platon, gastronomul... Oare de ce? Mde, o fată are și dumnealui și, afară de fericire, ce-ar putea să-i dorească? Păi, că și tu, Tudore, mai cumpănește-ți hazul, zău! Din ziua asta multe au să se schimbe, crede-mă. Poți a-i deveni fecior, dacă-i iubești sângele, poți a-i deveni, însă, și ucigaș într-un fel... Cel puțin, nu hohoti, bine? Păstrează puțintica noastră bunăcuviință, care mai dă semne că este când și când. Dacă mintea ta nu i-a cruțat fata, care-i și onoarea lui... Cruță-i pe ei, bieții mamă și tată, care nu șed în casa noastră... ca și cum ar fi niște captivi îngenuncheați... Sântem din os mazilesc, destoinicia e un ceva în astfel de cazuri printre iști colhoznici puțini cărturari.

În clipa asta, însă, socrul cel mic strecură cu freamăt, să zici că i-i fecior de acu:

— Tudore, eu am un zodiac... Ia să-l citești tu, bre... Acolo-i totu-totului de pe lume: și lunile anului, și zilele săptămânii, și pe ce vreme au mâncat vârcolacii luna, și verile cu bolești, și hainele care trebuie să le porți în zi de lucru, apoi cele din zi de duminică.

Na-ți-o bună! Porniseră a se sfătui despre ce? Întâi le venise pe limbă moartea unui vecin, când colo iată ce-i la mijloc: mereu

cea viață de toate zilele! Casa plutește în aburi de mâncăruri și vinațuri. Face oare să te întristezi c-a murit năprasnic un om? D-apoi câți în loc se nasc, ai? De ce dar să nu mai vorbim despre ale vieții? Taman că istui tânăr nu i-ar strica și o zodie... El știe cine-i Ptolomeu și cum e viața pe sub apă și cum trebuie dezlegate, desferecate tainele din zodiac, precum motoarele știute, desigur. Prea poate că și pe cele taine de sub apă le știe, vezi bine, a șezut și le-a cercetat acolo patru ani... .

— Mdeh... face aiurea Nicanor și dă glas propriei sale neliniști. Coane mire, da de ce oare întârzie conu nostru staroste?

— Păi, o să aflăm... și ezită. O să ne-o spună, când a veni. Mai bine să nu ședem degeaba, mata toarnă, face el înveselit nu-ș-de ce... Apoi zice către viitorul socru: tată, te pomenești că zodiacul matale o fi fiind de pe vremea mamelucilor! și cată la socrul cel mic: a înțeles gluma au ba?

Prin partea locului de-ți zice cineva „mameluc", înseamnă că te-a numit „prostănac și nepriceput".

Socrul cel mic s-a luminat la obraz: flăcăul i-a zis „tată".

Ce mai tura-vura, dă-l încolo de zodiac, dă-i încolo de mameluci, mulțumită ție, băiete, toți aceștia din jurul mesei – și tânăr, și bătrân – urmează să ne zicem unul altuia „neamule". Ne înrudim doar!.. Și ce tânăr luminat ești, Tudore, și ce copii luminați ai să crești cu fata noastră, la rându-vă... Cum dar să nu ne spunem și câte o vorbă de duh pe seama mamelucilor, Ptolomeilor, ba chiar și a răposaților consăteni cum ar fi Costăchel și Cruceanu?! Prin iști vii sântem tari aici, nu? Ori poate că am greșit, da? Mai la urma urmei, oameni sântem, iar omul nu-i ca un clopot de biserică – una și una să scoată același dangăt. Omul mai râde, mai plânge... Unde mai pui că amândoi tu și fata mea, sânteți tineri și dacă s-a întâmpla ce s-a întâmplat, uite-ne întruniți în jurul unei mese, ca să dregem socoteala. Păi, tocmai până la așa-zisa logodnă șl tocmeală, mă rog, ne presează timpul? Îl presăm și noi cu două obiceie dintr-o dată, ca la cele clăci din bătrâni! De atâta, câte o glumă, câte o vorbă de duh rostind, hai să muiem vitregia celor sorți sub care ne-am cunoscut ... Te pomenești că-i îmbunăm, precum face saliva din gură cu miezul de pâine...

— Chiar să mi-l arăți tată. În viața mea încă n-am văzut zodiac. Zici că-s descrise și stele acolo? Noi, pe sub ape, pe sub oceane, pe sub mări, tocmai că ne orientam pe seama stelelor, unde ne aflăm...

— Dah, s-a însuflețit socrul cel mic, auzindu-se numit iarăși tată. Și viața ți-o spune ca în palmă, scrisă-i și seceta acolo, și zloata. Diana, nu știu, ți-a grăit? Ea a citit-o!... Știe că e în zodia Fecioarei... Nevastă, uitasem, ce haine trebuie... adică de ce culoare se cuvine să poarte?

Arată încântat socrul cel mic: cartea cărților e în casa lui. Când colo, bunica mirelui, o bătrânică trecută de șaptezeci și opt de ani, na, o trântește:

— Fie-i lui Gheorghe țărâna ușoară, amu și-a luat grija de toatele... și a clătinat o dată din cap, pungindu-și gura: mare diplomată!...

A spus-o, ca și cum ar fi spart un pahar sau un blid cu bucate. Bostan tresare și cată la mama soacră: „Oare sânt și astfel de nesăbuiți pe lume, care se înveselesc, pentru că i-au părăsit grijile? Oare cum arată dumnealor la chip? Nu care cumva soacră-mea ar dori și ea ceva asemănător? Atunci înseamnă că-și roagă moarte? Ori nemulțămită e de altceva: se înnemăluiește cu un cioban, ea – maziliță din veacul cincisprezece?

A tresărit Nicanor, însă a rămas mut: gândul i-a rămas la Cruceanu. Acela zace neînmormântat și vremea-i aman nepotrivită: toamna-i blândă-blândă... Iată dau cu capul în noiembrie și femeile mai gătesc bucate pe la cuptorașe, iar copiii doar dimineața se încalță... Nicanor și-a dres glasul, a ridicat un pic paharul ca să zică, să-i îndemne: „la luați din bucate... la să fim sănătoși, într-un ceas bun pentru cele ce ne-am adunat".

Când colo, socrul cel mic a prins la coraj de taifas... Se vede, din respect pentru bătrâna, ființa cea mai venerată aici –fi-va doar bunica fiicei lui de azi înainte!

— Ei, cuscră dragă... Poate este taman cum zici mătăluță, dă-mi voie să spun și eu ceva: grijile... Care-s grijile din ziua de azi? Ei, care-s ele? Ei, că nu-s azi cele griji, de odinioară, de-ale noastre, negre, cuscră... Adică, dacă vrei până la atâta, griji îți faci! Bunăoară, potop are să fie? Nimeni nu crede... Da război

atomic? Grija omului știi cum este, cuscră Zinovie? Ca și câinele meu de la stână – Hurmuz îl cheamă. Îl asmuț – aleargă, îi spun să se culce– se lungește dinaintea mea la picioare. De ce zic așa? Fiică-mea Diana, o știi de amu, are și școala de la Călărași, de învățători, și pe cea din Bălți, de profesori la clase mici, – apoi iaca îi zic și ei, da ea zice: neata ești cioban și de atâta grija ți-s câinii. Proasto, zic! Statul a luat de pe capul omului grijile. N-ai luat sama? Le-a luat pe sovestea lui, sireacul... Mai ales grijile tineretului de azi. Da tineretul își face griji, crezi? Atât cum să se îmbrace și unde să petreacă, ai? Că mă gândeam la Costăchel uncheașul: de ce i-a lăsat prin cuvânt de moarte lui nepotu-său Casian nu numai suta ceea de ruble, da și scăunașul, pe care moșneagul își muia oasele la gura sobei? Anume i-a lăsat scăunașul, ca să aibă pe ce ședea și muia ceara când a face cu mâna lui lumânări... Că așa vorbește Gârneț cel cu un ochi! Barem să-și suduie străbunicul – și tot într-un fel ține să-și aducă aminte de dânsul. C-amu Diana-mi zice că și-a cumpărat blugi – un fel de pantaloni, costă trei oi!

A spus acestea și prinde a chicoti: hi-hi-hi... Nu pricepi: a glumit? Ori chiar fratele de cruce al lui Costăchel, cum îșI zice Gârneț că este, a mai adăugat de la dânsul ca să-i tot dăinuie memoria răposatului printre cei vii? Că blugii într-adevăr costă... cât trei oi.

Prima, pe semne, își dădu seama soața socrului mic, și ca să curme chicoteala și impresia, zise către bunica mirelui:

– Taman e așa cum zici, cuscră dragă... Da eu ți-oi mai spune una: și băutura e o pacoste!... Petrecerea azi cu ce se-ncepe? Cu băutură. Mă întreb, de unde se întorcea răposatul Cruceanu dis-de-dimineață? De la bufet, așa-i? Da-n bufet cu cine petreci? Cu paharul... C-am auzit cu urechile mele vorbindu-se la radio-gazetă despre satul nostru și unde se critica bufetul – citea un învățător, îmi pare, tovarășul Untură, care-i cu botanica: „La grătar se frige oaia. În capul mesei de la bufetul nostru vă arde Aglaia".

Aglaia e bufetiera satului și într-adevăr îți poartă de grijă să te ardă de o capicuță-două, d-apoi că de atunci, de când a fost criticată, știi ce face Aglaia? Ține pîinea sub tejghea, și când

vine tovarășul Untură, că nu-i pâine! Ce vreau să zic? Vrem binele... când colo, mai binele parcă ne strâmbă din oglindă.

Ei, că aici n-a mai răbdat nevasta lui Nicanor Bostan, parcă atâta aștepta, să se vorbească despre o parte femeiască.

— Soră dragă, dacă nu știm, să nu grăim. Adevărul eu vi l-oi spune: pe Gheorghe Cruceanu Ochioșica l-a vârât în mormânt. Cățeaua, spurcăciunea, chiar că n-am cuvinte, văduvioara cea din deal a lui Candrea, care o lucrat o vreme grijitoare la ferma de rațe... Că el, fie-i țărâna ușoară – n-aș vrea să-l grăiesc de rău, că-i încă țapăn pe laviță, – dar din care pricină nu lăsa paharul din mână? Îl ardea!... Da, da, îl frigea inima. Pe de o parte, copiii... Pe de altă parte, Ochioșica! Fiindcă nu-i putea părăsi pe copii, dar nici de Ochioșica nu se putea lepăda! – și încheie apăsat, muierește: laca așa-i... că și dragostea de azi, doamne! – dar a dat cu ochii de mire și a mutit: „Nu-nu-nu!... laca-ia, cât pe ce s-o spun! Of, uitasem... Nici tu mireasa...".

Dar fără voie spusele ei sfârâiră ca un chibrit în căpița de paie. Ah, femeile, femeile! Dă-le pe mâna lor încă o femeie! Ochioșica asta rămânea doar vie și, arz-o s-o arză, era în stare pe cineva să mai frigă! Credeți că degeaba ele, femeile – satul întreg! – din Ruța, cum i se zicea de copilă, acuma îi preschimbaseră numele în Ochioșica? E-he, ehe, ce ochișori mai avea și mai are! Îi alignesc moale și îmbietor, când într-o parte, când în alta – blestem curat și capătul. Căci să ai, și taman că și ai doi, dar ce fac ai tăi? Mereu se zbat, clipind, de unde să mai iei o pereche, ca să ți-i smulgi dintr-ai Ochioșicăi, din cele bulboane învârtejite? Ei, cum dar să n-o blestemi? Pentru că dacă izbutești să te smulgi, închizându-i pe ai tăi, rămâi țeapăn locului, strigând ca un netot: „Săriți... Ajutor! Mă-nec...".

— Măi femeie, măi! face răpus Nicanor, soțul. Tare multă minte ne mai trebuie, bree! Tac și ascult, aud și mă întreb: cum poate să se omoare în ziua de azi un bărbat pentru o femeie, ha? Așa, vouă, femeilor, doar vă vine a crede... Da eu vreau să știu, oare poate să se omoare un bărbat de dragul unei muieri? Mai ales dacă o știi pe dumneaei și ai trăit cu dânsa... și răsuflă greu, chipurile, parcă am vorbit limpede, ai?

Prima s-a aprins nevastă-sa:

— Dar cine alta, dacă nu ea, Chioara, Holbata, de acuma înfierbântată nevasta lui Nicanor din Ochioșica o reboteza în Chioara și Holbata. Cine dacă nu ea i-a tulburat mințile? Ori vrei să zici că președintele poartă vina, da? Adică președintele a fost de pricină, pentru că l-a numit paznic la ferma de rațe și gâște, unde era Ochioșica? Adică însuși președintele, numindu-l, de ce nu l-ar fi lămurit ca pe un copil: „Bre Gheorghiță, acolo, dacă te duci paznic de păsări la baltă... Știi ce ai de făcut în primul rând, pricepi? Păzește-te pe tine, bre. Că vulpile nu se bagă în apă, da șed pe mal...".

Aici Nicanor își plecă fruntea, ca și cum s-ar fi dat bătut: a-ha, iată dovezile matale... Care vasăzică, un paznic nu face nimica, doar că-i un pierde-vară: vulpile, buliharii, și dihorii, și hoțomanii știu, simt ei acolo unde e pază cu pușca – n-au să se bage! Vera, nevastă-sa, de colo continua:

– Și ce-i rămânea de făcut? Să se smintească de farmecele Chioarei. Azi o vorbă, mâine o glumă, poimâine un scrob și un pahar cu băutură până ce drăcoaica de Ruța și-a înfipt binoclurile ei în bietul paznic și-i pică aceluia arma de pe umăr: „Bădicuță, ce șezi, ce-aștepți?... Vremea trece, matale te treci", și se întoarse către soț: Ori vrei să zici, Nicanor, că președintele se cuvenea să-l prevină, să-i deie de grijă: „Gheorghiță, ia seama la binoclurile Ochioșicăi...", da?

Mirele Tudor parcă-parcă să surâdă – ce de-a noutăți colhoznice! Marlin-Monro și... America. Și cea mai grozavă care-i? Șede în câmp singură și a nimănui o cioară cu binoclu. Te hrănește, te cinstește, taman cu ochiuri ca în restaurantul gării. Când cați bine – n-are binoclu, ci periscop, drept ca submarinul. Ei, că atunci și prinzi să tremuri ca într-o biată luntre în preajma furtunii. Ce mi-i că fața apei deocamdată e limpede!... Vezi-te, ești o surcică, dar a cui? A câmpului, țarinei, stufului din baltă, a rațelor?

Unchiul părea să-și încurajeze nevasta – își tot clătina aprobativ fruntea, ochii însă i se bolovăneau a șotii: auzit-ați ce nevastă isteață am? Un scrob și o garafă cu băutură te face țeapăn și rece – tocmai din asta i se trage moartea lui Cruceanu! Fețele mesenilor atât că se luminaseră și ele alb-alb. Ca niște

miriști, de îndată ce le-ar fi părăsit combainul și de după un nor le-ar fi mușcat soarele. Ei, că ar râde cu toții, nici vorbă! Ce s-ar mai bate dumnealor peste coapse cu palmele de-ar fi în altă parte, la horă ori în țarină!... Ce s-ar mai amuza ei pe socoteala fermei și a Ochioșicăi, apoi pe socoteala scrobului și a rațelor, care-și dormeau pacea în întunericul cotețului... Dar nu se poate. Cum să prefaci o împăcăciune într-o petrecere cu ghiveciuri de anecdote? Ș-apoi și răposatul zace pe laviță...

— Cuscre Nicanor, cinstite fețe de meseni, mai este ceva la mijloc, rostește molcom socrul mic.

Pare a voi cu orice preț să le dovedească celor din jur cum că el e o grădină de om... De mult năzuiește a vorbi adânc și mișcător, doar că-i lipsește momentul potrivit și cuvintele cele alese! Ei, dumnealui tot le dibuie, ca pe niște monede scumpe în întunericul buzunarului.

— Nimic nu te-a scoate din făgașul tău de om ca pușcăria... și tatăl miresei apăsa: Câtă vreme a șezut el acolo, ce se vorbea printre colhoznici? C-ar fi fost prins cu niște araci și erau din salcâmi boierești, araci de-ai colhozului!

Sare nevasta lui Nicanor:

— Nu-i adevărat, cuscră dragă! Din pricina haragilor doar că l-au scos afară din comisia de revizie. Da pușcăria i se trage din partea Irinei, care l-a dat pe mâna legii.

Combătut, socrul ist mic și-a tras respirația:

— Da închisoarea ce este? Cușcă, cuscră Vera! Poți spune, șezi acolo ca o pasăre...

Credința că a rostit un adevăr mare, pare a-l fi înălțat pe acest om mic la statură. În același timp se face limpede – iată pricina morții lui Cruceanu: l-a doborât scârba și rușinea.

Ginerele Tudor ... Hm, acesta se joacă: prinde cu un colț de furculiță un bob de mazăre de pe buza farfuriei. Ei, că asta-i bună! D-apoi anume pentru el, viitor ginere, au și fost rostite cele de mai sus – să-ți știi socrul, băiete! Cât trăiești, copile, păzește-te, pentru orice netrebnicie este ac de cojoc! Ii-ih! Ce-ai merita și mătăluță carcera! Cum de mi-ai amăgit fata...

Când colo, dumnealui se joacă cu furculița în farfurie. Ba mai cuvântează. Auziți-l:

— Tată! Mata crezi că pușcăria noastră e ca cea capitalistă?! A lăsat hotărât bobul de mazăre în pace. Tot așa și furculița. Încheie: La noi pușcăria te face om, te readuce printre cinstiți.

Toți erau gata să-l creadă pe tatăl-socru mic: adevăr mai limpede și mai lămurit unde s-a văzut? Pușcăria este o cușcă pentru suflet. Poftim, că Tudor, e-he... S-au schimbat și pușcăriile. Ce reiese dar? Cât ești paznic la fermele colhozului ești un netrebnic! Păi, sigur că da, te bagi peste o biată văduvioară, ca Ochioșica, îi sucești mințile; după asta mai stâlcești și nevasta, că aceea năzuia să te reeduce... Ei, și urmează acea reeducare vârtoasă – te ea legea în primire. Cam așa ar reieși din vorbele tale, nepoate! Și unde începe Nicanor, aiurea parcă:

— Tudore, nu-s proști oamenii în ziua de azi, dar au păcat... Da!

Mirele pe loc intervine:

— Păcatele? Nu-s, moșule, dar fie cum zici... Ai în vedere v-un ganci?

— Deștepții tare mult grăiesc!... parează convins unchiul. Apoi înfocat: Dacă tu nu faci nimica-nimicuța, șezi c-o rugină de pușcă pe umăr și fluieri, cam de ce nu te-ai reeduca singur-singurel, ai?! De-a cui nevoie să bagi legea în încurcătură... Avocat, judecător, procuror, miliție, gardieni, bucătari – mai în scurt, o armată întreagă, și de dragul cui? Doar ca să fii mai bun decât ești?! Vezi ce reiese din cele ce ai spus? Miezul nu-i aici. Și unde strigă el o dată: Măi! Apoi mai repetă pe a doua octavă: Măi. Șede dracul la spinarea ta: rațele dorm în coștereață, amurgul se lasă, câmpul scâncește pe înserate, orfan... Doar lebăda aceea, bătrână, o ții minte? A nu, tu erai pe atunci în slujba armatei...

— Erau două lebede! intervine inimos soacra cea mică. Din Chișinău le-a adus președintele, când a fost la cursuri. Că pe urmă a furat nu-ș-cine una.

— Ba n-a furat-o, cuscră, adevărul eu ți-oi spune: a mâncat-o o vrăjitoare din Floriței.

Nicanor Bostan clipește năucit: iaca așa-i lumea – nu-și duce la capăt barem un sfârc de idee, un crâmpei, necum o credință de religie. Cam de ce s-ar fi înfuriat cele două femei, ca și cum le-ar fi smuls cineva o lebădă friptă de la gură? El, Nicanor,

tocmai că vrea să-și continue gândul, cum că dracul de om poartă vina, când șede în câmp fără treabă: înserează, amurgul se lasă, câmpul se înceţoșează, lebăda e însingurată pe apă, ca un sufleţel alb-alb, iar tu, ca paznic, desigur, când rațele dorm, te uiți și simți cum năvălește tot necuprinsul lumii în tine, iar de ici te gândești: oare spre ce tărâmuri se călătorește și lebăda asta în noapte, pe ape?... Ce face amurgul, împresurând-o? Ce face unda, legănând-o? Ba că nici o legătură nu este între cele întâmplătoare, când deodată iată-l... „Fa Ruță, ia cată la lebăda asta! Frumoasă-i, fa, bat-o s-o bată. Cartincă e și capătul!". Nici vorbă că așa a strigat Gheorghe, cu pușca pe umăr. Nicanor pentru a câta oară îl vede-aude ca în seara aceea... Tot singură și singură, ca lebăda, Ruță?... Când ai să te măriți, dragul bădicăi?...

Da de colo Ruța se preface a nu auzi: „Ce-ai zis, ba-de?". Și Gheorghe de acolo: „Ia dă-te mai aproape, fetico. Adică nu, trage o fugă la căsoaie, adu niște fărâmături la pasărea asta. Stai, chiar am eu ceva, vino și om hrăni-o".

În definitiv, oricare păgân dintre noi, creadă barem în Dumnezeu, creadă în dracul, în ceas de amurg ar schimba mort-copt o vorbă cu un suflet pe malul unei ape. Așa s-a și întâmplat, Nicanor era la pescuit.

— Dar ce, ar fi fost mai cu cale să tragă cu pușca în lebădă? se înfioră el.

„Fa Ruță, fa, ea șezi olecuță să-ți spun o aricică... Ai auzit tu vreodată de niște păsări mulgătoare? Aripi au, sâni au, dorm spânzurate, fa, și-și hrănesc puișorii cu lapte! Ba nici cuib n-au, fato! Țin puii înfipți în sânii lor, căpușe!".

În timpul ista Ruța face ghiduș, anume spre Cruceanu, semnul crucii:

„Ho, bade, Dumnezeu cu mata! De când păsările fată? Ce iese din gura matale!".

„Da știi tu de ce păsările acelea se nasc și se alăptează? Pentru că au gustat dintr-un trup tânăr și fraged... Așa zic popii, fa! Zic ei, că odată un șoricuț lihnit de foame și al nimănui – îl părăsise orice nădejde între cele ziduri de biserică, negre și umede...Ei, și fără să-i mai pese de pedeapsa Domnului de sus,

unde se apucă a roade din trupul fiului, c-așa zic preoții, nafura – cea pâinică nedospită – e închipuirea lui Isus pe pământ. Ei, și tot rozând-o, a simțit că-i cresc aripi și puteri de zbor... Dar tot atunci a urmat și blestemul cel de-a pururi: ai să zbori... dar numai în întuneric... și puii tăi au să-ți sugă pieptul, precum căpușele meii... Iar în ceasul zilei și al luminii ai să atârni cu capul în jos, necugetatule, c-ai mușcat din Fiu...".

„Ia-alăi, bădicule, nu mai povesti, că mă bagi în boale!".

„Da fricoasă mai ești, fato... Pe când eram tânăr, pe când credeam că tot ce zboară se mănâncă, chiar am prins o pasăre de aestea și eram gata s-o frig pe cărbuni și s-o mănânc... Știi... vroiam s-o coc pe jăratic, ca pe cei pui de vrabie, fragezi... Nu mă crezi? Mă jur că am prins... ghici ce prinsesem? Și de odată Gheorghe Cruceanu o prinde pe Ruța de mijloc: Te-a luat cu frig, dragul bădicăi?... Lipește-te de badea, vlaga iazului te trage cu răcoare... Cum îți spuneam, eram prost și tînăr – în pumnișorii mei de copil țineam o pasăre cu țâță, fa!".

Și Gheorghe a și prins-o pe Ruța de mijloc, încheie Nicanor în sinea-și.

Ei, dacă a auzit Ruța asemenea vorbe, i-a tras o bleandă lui Gheorghe, l-a împins cât colo, oarecum revoltată:

„Ia-ți seama la mâini, când grăiești, bade!".

Da de colo Gheorghe își face semnul crucii cu amândouă mâinile:

„Ho, nebuno, stai, proasto! Ai și uitat! Îți vorbesc de liliac, o pasăre mulgătoare! Un liliac prinsese badea! Da cu mintea mea de copil nu știam că baba Postoloaia face dintr-înșii cârlige de prins... și de desprins dragostea, fato! Pe atunci prețul unui liliac era suta de lei, bani vechi și grei pentru mintea mea de copil... Fiecare oscior de liliac are un rost anume în iubire... Dacă-i de aripă osciorul, te face să zbori după iubită cu dorul! Dacă-i din furca pieptului, te trage înapoi la ea, precum canga, care agață toarta căldării din fundul fântânii...".

Alde Nicanor Bostan își trage răsuflarea, de parcă l-ar fi gonit cineva din urmă. Ceilalți să creadă, să nu creadă? Unde-i adevărul? Care-i aici brașoava? Ei, și bietul liliac de ce mii și mii de ani să îndure un blestem aiurea? Oasele lui descântate ce vor a spune? Îndulcirile de destin ori perpetuarea blasfemiei?

– Fraților, reia neutru Nicanor. Eram în stuf, tocmai îmi puneam etrele. Adică nu, le schimbam doar locul, nu-ș-cine prinsese năravsă mi le scuture. Ei, și am înmărmurit așa lângă etre – auzeam, dar să cred, să nu cred... Oricum, nu-mi mai ardea să le schimb locul. Auzeam din gura lui Gheorghe iastă poveste și mă cam lua și pe mine cu rece! Nu cumva seamăn și eu cu vreo bufniță? Vezi bine, amurgul a prefăcut malurile, stuful, văzduhul în tăcere de templu. Mutenie e totul în jur, iar lebăda, însingurată, ca o credință în vrajă, taie, despică oglinda apei... Vă jur – era o liniște ca în cel templu cu ziduri negre și umede, între care bâjbâise șoricuțul nafură. Eu tac în stuf ca un ochi bulbucat de miorcoi! Aud într-un târziu glasul șoptit al Ruței: „Bade Gheorghe, neata să nu mă amăgești, bade!". Da Gheorghe ce să zică? Mormăie el acolo, chipurile, cam din ce interes? Și atunci, fraților, o aud pe Ruța: „Te-am ascultat și de amu mă tem să umblu singură în întuneric, mă tem să pun și lacătul la magazie!... Nicidecum nu pricepeam de ce deasupra fermei așa se mai zburătăiesc liliecii! Că odată unul mi s-a prins în plete... Of, să fi știut menirea ce o poartă! C-amu de mi se mai prinde o dată, înnebunesc!". Aud pe Gheorghe, ogoind-o: „Mititica badei...". Aud pe Ruța îmbărbătată: „Chiar că-s mititică, bade, nu mă jelește nici mama!..". „Mititica badei, ea hai să prindem noi un liliac, să te învăț cum să rostuiești cârligul cel de dragoste...". Da eu, fraților, încheie Nicanor Bostan, șed ca un broscoi lângă etre, ochii mi s-au bulbucat, însă nu văd nimic, mă furnică însă! Doar pe apă lebăda își fâlfâie o dată aripa, o bate, apoi înmărmurește stană... E mândră de singurătatea-i oare? Și pe loc se întoarce către nepot: Tudore, ai priceput vreo aschie măcar din povestea asta?

Mirele strânge din umeri, chipurile, asta-i mai lipsea, să creadă în povești...

— Tare mulți tineri azi, cuscrilor, nu mai cred decât în doi ori doi. De ce liliacul doarme ziua cu capul spânzurat în jos? Îți răspund: pentru că trăiește numai noaptea... Da iaca Gheorghe îi vorbea Ruței, ducându-se în deal la fermă, altceva – fie-i azi țărâna ușoară. „Prinzi liliacul de viu și-l învălătucești într-o fundă roșie, pe urmă cauți un mușuroi de furnici și îl îngropi în inima

lui. E pasăre șoarecele? E inima noastră, săraca...". Auzeam cum i se spovedește Gheorghe Ruței. Acum se auzea bine – în vatra iazului ecoul îi mare! „Furnicile văd, zicea el, jarul roșului și cred, știu, încă dinainte de potop li s-a răsădit în minte, cum că roșu ar frige... Ei, și atunci se aruncă asupra liliacului cu miile, îl pișcă și îl macină până rămâne... Până îl fac fărâmituri ca să-și hrănească cu ele puietul, matca... Ferfeniț it așa, nu mai rămâne din liliac decât un oscior, două, cel al pieptului, al aripelor...". Așa-i vorbea Ruței Gheorghe. „Iar după asta dezgropi osciorul din cel mușuroi, îl scoți de acolo și îl descânți... Descânți furca pieptului ca să ai cea dragoste fără de margine, de lebădă și lebădoi de pe malul iazului de la noi!". Acu vă întreb: ce s-a ales din el?

S-o vedeți pe mama miresei!... E stană – cea lebădă însingurată pe ape... c-așa o vede și pe fiica ei, săraca! Soața lui Bostan, Vera, șede țeapănă ca în fața aparatului de fotografiat, e taman cea fotografie de pe panoul de onoare al colhozului, unde dedesubt stă scris: „Femeile noastre activiste". Ei, că ea, Vera Bostan, nu mai e în stare să rabde, a lovit cu pumnișorul ei rotund de muchia mesei. Mai exact, l-a apăsat ca s-o doară.

— Acu pricep eu, Nicanor... rostește ea cu multă făgăduință în glas. Acu știu de ce întârziai... Ziceai că pândești hoțomanul, care îți scutură etrele... Cum dar de ți le-au furat, bre? Mă tem eu... Și deodată se întoarce spovăduielnic către rudele sale și le spune cu cel mai nevinovat zâmbet: Îl credeți? Puneți-l să se jure! Altceva e la mijloc... Ochii i s-au întors către Tudor: Coane mire, de ce stai locului, ai v'un staroste ori n-ai, omule!

Mirele ce-o fi înțeles? Doar a surâs ghiduș și o ia spre ușă, în același timp culegându-și de pe masă pachetul de țigări. O pală de fum s-a și albăstrit în căscătura ușii, în timp ce soața lui Nicanor rostește alt îndemn:

— Cuscra mea dragă, n-ai servit nimicuța din masă! Cartofii se sleiesc, iaca... și răciturile se înmoaie... Fiin'că a venit vorba, știu eu mai multe. Irina a venit drept la mine cu lăcrămație scrisă. Nu vă uitați neavoastre ce băsnește Nicanor. Osul e cel al cornoratului, nu al liliacului. Care mușuroi de furnici, ce liliac priponit?! Lebădoiul a fost împușcat – iată ce-i la mijloc. Într-o

dimineață la zori – poc! și n-a mai fost. Dus a fost, da, dus și dat drept numai și numai pentru altă vrajă – carnea lui. Că așa o învățase pe Ruța un muieroi din Bălăiești. „Fato, i-a zis Ruței aceea, hrănește-ți ibovnicul cu carne de lebădă – nu se mai leapădă până în sicriu...". Dumnezeu să-l ierte pe cumătrul Gheorghe, că n-ar trebui să-l pomenesc, c-amu-i țeapăn, neclintit, dar proasta de Ruță l-a hrănit cu gâscan fript din ograda baborniței – aceea îșI poprise lebădoiul... pentru alte feluri de vrăji – și s-a dus lebădoiul... ca să-l despartă definitiv de cumătra Irina. Că după ce a dispărut lebăda, babornița i s-a destăinuit Irinei pentru o sută de ruble... Irina umbla și ea după vrăjitorii, și a aflat, și a venit amăgită pe urmă la mine Irina cu cea lăcrimație scrisă, s-o învăț ce să facă, la cine să se ducă și pe cine să ieie de martori! Dar cum să dovedești lucrul ista?... Cumătra Irina a venit și a dat în scris: ei l-au împușcat – așa îmi închipui eu. Dar păcatul când ai să-l tragi, îl tragi, și cel mare păcat anume care? S-a oprit muzica de pe malul iazului, asta-i! S-a prăpădit perechea de lebede, cumpărată de colhoz, și nu mai cântă difuzorul, cum era și hotărât, căci se cumpăraseră și discuri din cele ce cântă „Lebăda pe lacuri". Iată-i mijind ca niște copilandri, jucându-se în vorbe, în prepuse, în zvonuri... Imaginația lor, cea fără de margini și fără de sfârșit, țese mitul unuia dintre ai lor, oricâte eforturi ar face – chiar de-ar crișca, chiar de-ar strânge pumnul până la sânge –, în clipa de față nisipul zilelor și al întâmplărilor, văzutelor și nevăzutelor nu-l pot reține, nu-l pot face moviliță în inimă. Ei îl tot resfiră, îl vântură – în același nisip caută grăuntele lucitor, pe Gheorghe, acum... Ici o dragoste a fost, dincolo o pușcărie, apoi o familie, o comisie de revizie, o tigaie cu jumări de gâscan fript și o nevastă care duce suta din casă, două prosoape, o pernă și un țol de la copiii ei, trei la număr. Da, și de la via ce va să rodească nebună. Dar pentru ce, pentru cine? Ca să se aleagă cu o minciună ori cu moartea unuia din cei trei?

Gândurile mirelui nu se topesc și nu se împrăștie precum fumul de țigară. El e tânăr, voinic... E sigur de sine ca mașina lui de la pompierie pe șase roate și cu o sută șaizeci de cai putere. E și nițel instruit, purtat pe pământ, pe sub ape, ba are

și adeverință de scafandru... Dacă vreți, el e în stare să fie și bărbat-amfibie. Ah, de ce nu le-a povestit și el că a văzut oameni cu pielea roșie, cu pielea galbenă?! Numai aceea cred în moviliție neroade: în cele de furnici, în cele de oameni. Iar când văd și aud vreun aparat portativ de radio în preajmă, cad prosternați la pământ ca în fața unei ființe de pe alt tărâm.

Rudele lui, însă, acolo, în odaie, își frământă altmintrelea mintea. „Oare unde să-și fi făcut vânt băietanul nostru? Încotro a pornit? Mă rog, ni-i și fecior, și nepot, și într-o oarecare măsură și ginere... Aici, între noi, îi e locul! Că mire... Nu-i chip să-i zici mire – ne-a tras pe sfoară și e tată de azi înainte.

De ce grăim, oameni cărunți la cap, de ce vorbim verzi și uscate? Pentru că ni-i tare greu a ne descurca într-ale noastre, nemijlocite și penibile. Când cați la bieții părinți ai fetei îngreunate (ai așa-zisei mirese!), zău, îți vine să tot proslăvești viața porumbeilor, a peștilor, a lebedelor, a liliecilor celor orbi... Răposate Crucene, fie-ți țărâna ușoară și iertate fie-ți rătăcirile tale printre noi, venim cu o rugăminte către tine: pune un cuvânt pentru noi, acolo în înalturi, ca să alungăm din preajma noastră ceea ce ne împovărează, ne apasă: dezonoarea noastră de părinți.

Capitolul IV

— Ei, Tudore! Cumnate Nicanor! Soră Vera! Mamă, ușa rogu-vă!

Glasul răzbătea de afară și mesenii avură dintru întâi un schimb iute de priviri: „Cine strigă? Nu cumva e „fugărit" v'un suflet de om afară? Ori poate că nouă doar ni se năzare?".

— Brava, dragul mamei, brava...

Lauda asta o rostea bătrâna Zinovia. Ea se și găsise prima, deschisese ușa și continua să-și aprobe fiica. Mama mirelui intră în casă cu o tava pe care abureau rumene niște păsări de curte. (Săraca lebădă, cel ce-i mâncase pieptul nu știa de mit și poezie, ci doar că ne-a făcut poftă de acestea.)

— Bine ai făcut, dragul mamei, nimenea nu pune gura și bunătate de bucate se răcesc. Să nu uit, ai sprijinit gurarul

cu piatra? Of, v'o turbă de câine să nu deie la cuptor, c-am pățit pozna!

Deci, se servea și puțină friptură. Vezi bine, cartofii se sleiseră, răciturile porniseră să se moaie în faptul zilei...

— Doamne, ce de-a mâncare, doamne, cuscră dragă, lămurea uimită soacra cea mică, ștergându-și cu un colț de batistă coada ochiului stâng.

— Aracan, soră Vasiliță!... D-apoi de ce nu m-ai chemat și pe mine să te ajut?! o mustra Vera, nevasta lui Nicanor.

— Văleu, cuscră, curat că... zise și tatăl fetei, ca de colo Nicanor să-i ieie vorba din gură:

— Ne îndoapă, cuscre, ne îngrașă ca pe curcani. Dacă o să le facem față – nu ne dăm tăiați... Astfel de exclamații sânt și laude, sânt și ipocrizii, sânt expresii în egală măsură cultivate de oamenii locului și fără studiul banchetelor lui Platon. Ei, țăranii, le-au iscat pe măsura trebilor lumești și niște răspunsuri așijderea, când ipocrite, când sincere, vezi bine, doar timpul va să le zugrăvească chipul!

— Ii-i! striga mama mirelui. Ia tăceți din gură! Ce-așa mare gătire! Ș-apoi de ce ne-am adunat? Până una-alta, și la bucățică, și la un pahar, și la vrerea cea bună! Ia, cuscră Mara, poftește bucățica asta de piept... Și să-mi spui dacă am nimerit cu sarea. Iaca aici sfeclă cu hrean, e chiar de Tudor gătită!

Suna ca o mângâiere pentru cea mamă – adineaori colțul batistei supsese o lacrimă.

Da tatăl fetei de colo se jeluia:

— Aiști de la ATB mână ca orbii să facă câte două norme! Cuscre, știi doar, casa mea e la șleah, punem și obloanele, punem și câte o prostire jilavă dinăuntru obloanelor... Când nevasta vine din câmp, intră în casă și nu-și poate trage sufletul de colbăraie.

Găsi cu cale și soață-sa să precizeze:

— De la deal de cooperativă n-a rămas zăranie de găină...

— Cuscrilor dragi, cel mai bine e să trăiești azi în pădure. Adică, pădurariu să hii! rosti și bătrâna cu caracteristica sa pronunție sudică. – Pădurea n-o auzi... În schimb câte olecuță de vreascuri îți aduci, o poamă, o coarnă și o ciupercă culegi, și o

vacă paști, și un stog-două de fân faci pe vatră – iaca traiul tău liber unde-i! și îmbunată zâmbi: odaia plutea în aroma fripturii și voia cea bună se înscăuna într-un potrivit augur.

Ai fi zis, aici se slăvește pădurea, aici chiar crește butucul cel de viță de vie, căci printre sarmalele care mai abureau, ici-colo își lucea fața câte o frunză fiartă, printre cele sarmale cu varză.

— Ia uită-te neata, frunze de vie... rostea încântată soacra mică. – Murate-s ori le-ai rupt chiar proaspete?

Da soacra cea mare îi zorea delaolaltă:

— Da neavoastră gustați dintâi! Da neavoastră luați, pe urmă v-oi spune eu ce și cum.

Aproape că se alinta, rugându-i. Ea era gazda, ea – mama, ea – viitoarea soacră-mare și o înfoia mândria: va să facem și o nuntă, musai c-o facem! Nu ne uităm noi la tinerii noștri, nici la pozna lor contra obiceiului... Parcă nu s-au mai întâmplat din acestea?

În lărmuiala asta de replici, cum că bucatele îs gustoase, gătirea e din inimă, doar praful drumului de s-ar mai ostoi, ca să nu se pardosească ferestrele cu obloane, și cearșafurile ude să aibă parte de soare, iar găinile să se scalde în pulbere, precum țin ei minte că făceau în depărtata copilărie.

Atât că un simț treaz și veghetor, să zici, ar fi foșnit ca mătasea în preajmă. Altmintrelea de ce-ar fi vorbit de un suflet plecat în lumea celor drepți? Nu cumva îl doreau un fel de pavăză și cumpănă pentru a face zid viu în jurul istui prunc ce are a veni?... Pruncul acela are a le fi nepot și strănepot – prin el va să le gâlgâie sângele în mileniul al treilea. Dar unde-i mirele? S-a mistuit de o jumătate de ceas și mai bine. Tocmai că îl privește – de ce se tot strecoară încolo-încoace: ba-i în casă, ba-i afară, când anume el aici trebuie să șadă neclintit! Deodată Nicanor rosti aiurea, dar în glas, trezind nedumerire:

— Pentru un copil... Da, pentru un copil oricui îi poți lua... și flutură din cap ca un berbec bătăuș, îngăimând: Obiceiul... legea... Ce-a fost mai întâi? Obiceiul? Ori legea?

Ușurel îl readuce la realitate un glas șoptit:

— Nicanor, Ni-ca-noor, cântă Vera la urechea lui. Pe ce vale ești? Pe a Nistrului ori pe a Răutului?

S-a scuturat Nicanor... Așa ne cutremurăm atunci când ne ia frigul ghețăriei ori, copii fiind, ne zicem că ne-a trecut moartea pe la spate.

— Cuscre, strigă deodată el, legi ca amu n-au mai fost și nici nu vor mai fi... cât pururea... Și deodată s-a molcomit. Mmm, cât pe ce să spun o prostie. Era s-o spun, zău... Și uite că-și schimbă părerea: – Cuscre, legile noastre îs blânde, dulci, cuminți, da oare de ce omul se prostește tot mai mult?! Iaca la ce mă gândesc: dai mai multe copilului – multe îl plictisesc, le aruncă, le strică.

De data asta Vera, soața lui Nicanor, ca și cum ar fi încălecat pe un cal bun:

— Nu-s legi din cele care au fost odinioară... Ai furat – mâna ți se taie! Ai curvit, să mă iertați de cuvânt, te urcă pe măgar călare în pielea goală și te poartă printre oameni ori te ucid cu pietre... Și deodată și-a adus aminte, s-a înfierbântat: Cum vrei neata, dacă Gheorghe Cruceanu era întemnițat și umbla prin Chișinău liber?... Două scrisori am citit cu ochii mei și într-amândouă se mândrea că-i liber și-și poftea mândra să-i vină pe ospețe.

Nicanor face ochi mari:

— De unde știi? De ce nu mi le-ai arătat și mie? Nevasta nu-i dă nici o atenție, găsind mai nimerit pe cuscrul să-l dumerească.

— Cuscre Ferapont, cuscră Mara! Știți doar că eu, cu slujba mea la sovietul femeilor, hojma mă trezesc în fel de fel de daraveri. Iaca, mă întâlnește poștărița: „Vera Alexandrovna, în timpul ista l-a furat cu coada ochiului pe Nicanor – s-a încrețit sau nu? Vera Alexandrovna, fiți bună și dați, vă rog, Irinei lui Cruceanu scrisoarea asta". Și lămurește: Era zi de luni, Irina, știți, trăiește unde trăiește, de ce mi-o dă mie? Ah, noi suntem vecine... Dar iaca n-am luat seama, desfăcut era plicul sau nu... Se vede cât colo, ceva îngaimă, născocește. N-am luat seama, pentru că mă ia în duret poștărița cu așa o întrebare: „Vera Alexandrovna, unde s-a mai văzut bărbat pe la noi să trimită scrisori la trei femei deodată?". O întreb: de la cine, fată dragă, cui? „De la

Cruceanu, că el nu-i deținut, da-i cu *domiciliu fix* – umblă prin Chișinău liber. Iată și îi scrise Chiței celei din deal: dragă Chița, când mai vii pe la mine?... Și iată îi scrie și soției, și iată îi scrie și Ruței lui Candrea – asta a și fost la dânsul de acuma".

— Taman că așa-i bine, bre! Și Nicanor își lovi cu palma genunchiul și râse, făcându-i din ochi cuscrului.

— Râzi... îl strivi soața cu o privire. Și se întoarse către cealaltă pereche: În Constituția cea veche și în asta nouă ce stă scris? Un bărbat și o femeie e o unire, nu-i așa? Un bărbat și o femeie, așa se spunea și în vechime.

Părea că vorbește în club, se înfierbântase; prin sat o numeau „deputata" – a treia oară era reală în sovietul sătesc.

— Că n-aș fi grăit, cuscre, dacă al meu n-ar fi zis: „...legile-s moi și dulci...". Da eu te întreb: unde-i legea aceea aspră, pe care s-o simțim?! Obiceiul nu-i pentru că noi ședem și vorbim în dodii în jurul acestei mese în timp ce mata, coane mire... Of, legea-i ca apa cea caldă și noi ca niște copii în scăldătoare. Ni-i bine, mai în scurt. Da bunelu-meu spunea: oaia culcată sub stele face lână mai bună decât cea de sub acoperiș.

Fiștecare dintre cei trei, patru, cinci, șase vorbitori găsise cu cale să-și amintească în parte ce a zis cutare bunic sau frate de bunic, văr sau vecin, cutare drumeț ori personaj de film. Mai rostiseră: „Temnița e cușcă pentru suflet", mă rog, așa își închipuiau în alte timpuri. Când colo, poftim, condamnatul Cruceanu umblă liber prin Chișinău, își poftește la randevu ibovnicele. Atunci de ce, în ce scop s-ar fi întors în sat la dânsul și și-ar fi luat necugetat zilele? Ce-i mai lipsea? Căci aici la vatră tot liber și de capul lui trăia, mai fiind iubit de două femei, între cei copii ai săi! Deci, taman când îi era mai bine, când tocmai nimeni nu-i mai spunea nimic, ca să vezi, exact atunci își curmă firul vieții. Mare păgân!... Acasă întors, Gheorghe face ce-i place, e fluture zburător dintr-o floare în alta și popâc! își dă ortul pe fundul râpii...

Vera lui Nicanor încheie cu năduf:

— Lămuriți-mă, cuscre! Iaca ce nu pricep și nu înțeleg nicicum...

Tăcerea se lasă grea ca o apă molcomită peste un teren inundat. Acum nimeni nu mai vede vreun semn, vreo opreliște, vreo zăgăzuire – ochii n-au de ce să se agațe. Iată că și ei, mesenii, nu-și pot imagina cum poate un om să părăsească viața asta din prea mult „bine"... Că, adică, Gheorghe a șezut, a iubit și a petrecut după bunul plac, nimeni nu i se mai punea împotrivă. Dacă până mai adineaori fiecare mai încerca să-și potrivească propriul său destin alături de-al răposatului, de data asta se treziră în grea cumpănă. Stai, cum așa, să șezi degeaba și să vrei să mori? Cum așa să ai traiul fluturelui, să înoți în dulceață și să vrei a te curăța de pe lumea asta?! Care țăran, colhoznic poate afla aici cât de cât un sens și o lămurire? Cum să dezlegi iastă taină cu ghici?

În tăcerea asta dădu glas deodată mama Verei și a Vasiliței, adică bunica mirelui.

— Copilă, copilă, rosti tânguitor bătrâna. Grăiești ce nu se cuvine. La Dumnezeu nu te gândești, ai? Cei tineri plecară ochii, fără să-i răspundă. Pentru ca să alunge tăcerea, Nicanor rosti:

— Ei, că și cumătra Irina e bună!... Nici așa nu se poate – să-i dai voie soțului să facă toate celea. C-amu se iscă altă întrebare: de ce Gheorghe Cruceanu se izolează de dânsele amândouă, de copii, de sat, de ce nu mai vrea să vadă pe nimenea în ochi? și-și umflă pieptul, continuând: Era într-o duminică în de sară, ca amu văd! Veneam cu căldările de la apă, îmi iese în cale cumătra Irina „Hai, zice, cumătre, mai iute și vezi ce-i cu dânsul... Vorbește nu știu cu cine!?". – „Cu cine? o întreb eu. E beat poate?".–„Nu, zice. Așa sară de sară, hai și auzi-l! Ți se face părul măciucă, vorbește cu luna, cu copacii, cu țarina, că surdă nu-s, aud, și nici smintită nu-s, mă vezi... Ian auzi-l". Înfiorată, Vera lui Nicanor adăugă:

— L-am auzit și eu... Nu-mi venea să cred, dar cu urechile mele l-am auzit. Zicea: „Voi, stelelor, și tu, cinstită față a mesei, stupea în sus..." Și deodată Vera găsi cu cale să încheie: Om nebun! Zvârle în sus cu bulgări... Da ce stelele-s nuci? Luna-i bostan?! Că dintâi credeam că-l are în vedere pe al meu.

Cu aceeași sentință și chip îi înlănțui în priviri pe ceilalți meseni: îs convinși ori doar uimiți? Ori poate s-au încurcat și ei în propriile lor nedumeriri?

— Dragilor, asta-i! intrase în anul morții... zise bătrânește bunica Zinovia.

Aici consoarta lui Nicanor ridică ochii în sus, în plafon, acolo unde, copilă, își închipuia că sălășluiesc nedumeririle și soluțiile acestei lumi.

— Da vreți să știți de ce cumătra Irina îl chema pe al meu la dânsa? Să-l ieie drept martor pentru divorț la judecătorie.

Nicanor, ca să curme sfătoșenia neveste-si, se plecă la urechea ei și șopti:

— Întreab-o pe soră-ta ce facem mai departe? Unde s-a dus conu mire? Nu cumva ne-a lăsat aicea ca pe niște proști mari și devremi?

Aceasta îl repezi:

— Ia uite ce grijă te-a umplut!... Mai bine toarnă și servește oamenii iștea...

Nicanor plecă fruntea, luă tocitoarea, iar de ici zise:

— Scumpilor, iaca ce v-oi spune: este ceva... și Nicanor schimbă accentul, de data asta apăsă pe ESTE (adineaori rostise apăsat CEVA). CEVA ESTE... Noi suntem cei proști că nu vedem! Pe lume este ceva care ne scapă printre degete, – și din nou sublinie cu măreție, chipurile, știu eu ceva, acuși am să vă spun. Ceva este... dar... Și trase aer în piept. Oare cum să-i zici pe nume!? Mămuța i-a zis cum a apucat, dar noi hai să-i zicem NIICA!... Ori, cum zicea răposatul Nigata, mi-mi-ca... Eram vecin cu ogoarele, nadelul lui dădea cu capul în iaz, taman unde-s fermele de păsări de baltă, că le-am pomenit grăind de lebăda aceea singură, apăsă iarăși Nicanor. De ce cântă radioul acolo în toată seara? Adică de ce cânta atunci muzica deasupra apelor? Credeți că de dragul lebedelor? Eu v-oi spune – se cânta de frumusețea locului, ca să se audă în sat și să ne crească buni muzicanți copiii. Să zicem, ei se culcă, dar cei mici când cresc și adorm mai bine? Când îi leagănă muzica. Am citit și în gazetă: pân' și păpușoiul crește mai iute, dacă îi dai muzică! Și pentru că pe malul iazului e ca în gura unei oale nou-noute, *ecoul* face treaba

peste tot satul, peste țarină. Când eram copil, pe Nigata îl ascultam în toată ziua, zicând: „Nu crede că nu-i mimica, Nasie...". Era el fârnâit, gângav, rostea în nas cuvintele, dar îl auzeam din orice capăt de ogor, îl auzeam ca din difuzor – locu-i așa!... Zicea: „Nu crede că nu-i mimica, Nasie, tot ți-i scris înainte...". Asta o spunea el, fără să știe a citi ori scrie. Se mângâia, pe semne, cu gândul că spune și el un adevăr. Care anume? Cum că și Pământul și Lumea au împreună „mimica" lor. Că n-ai s-o numești cu un cuvânt prost, să-i zici, bunăoară, „soartă", a lor. Azi și găinile îți râd în față de „soartă", li s-a schimbat și lor soarta, azi nu scurmă, nu, fiindcă ba-s servite cu crupă, ba cu *combicorm,* ba cu tocătură de carne. Am văzut cu ochii: dacă v'o una piere, celelalte o ciugulesc ca pe un ciocălău... Le-am deprins cu tocătură ca să se ouă zilnic și na! – le place carnea ca și hultanilor. Și râse, își frecă fruntea.

— Atunci hai să vorbim de *norocul* lor?! Dar este el oare pe lume? Dacă azi pământul nu e o farfurie, cum zicea gastronomul cel Ptolomeu, ci-i rotund ca oala de găluște și se învârtește mereu pe vatra lui de văzduhuri. Mai poți vorbi de norocul lui? Că amu mi-am adus aminte de Gagarin... Ce ne-a vorbit de acolo din înalturi, din întunericul prin care se cotilește Pământul? Păstrați-l, oameni buni, grijiți-l – tare-i frumos zămosul nostru, nu-ți poți rupe ochiul de la el! Tot ce zboară, cred eu, este mai în primejdie, decât cel ce pășește. Deci, din partea cui îl paște primejdia pe zburător? Din partea lui niică-mimică? Nu cred, nu!.. Din partea celui ce pășește și calcă pe dânsul – aista doar zvârle cu petroaie în lună și în stele, și în ceriu, cum o făcea răposatul meu vecin! Ce se poate, dar, întâmpla cu pământul? Dumnezeu să-l ierte pe Cruceanu, da omul cum e? „Bă pământule, ia uite la *hidrogenica* mea, ia uite ce țin în mâini, vezi? Îți bag *lazerul* și *hidrogenica* drept în inimă! Dar dacă pacostea de *hidrogenică* nimerește pe mâna unui nebun ca Hitler!?

După acest monolog eclectic, în care se părea că însuși Nicanor se dă de-a berbeleacul prin văzduhuri ca un marcoteț zburător și învârtejit, își trase sufletul și scânci cu tângă:

— Dar cine ne hrănește? Cine ne mângâie? Iată ce se iscă din sfada lui Gheorghe Cruceanu cu cerul și stelele...

Duse iute mâna spre pahar, dar, ruşinat, şi-o retrase: cine-l surprinde acum lacom întinzând mâna spre băutură, ce-o să creadă? Garantat că a avut cu acela ceva – anume de asta şi-l osândeşte!

Feri mâna-i vinovată, şi-o retrase, dar unde s-o ascundă? La spate, în buzunar? Găsi că buzunarele-s de vină, dar mâna nu-şi află nici acolo loc!...

Ceilalţi îl scrutau uimiţi: Nicanor o fi fiind trudit de aseară, din câmp. I-au fost de ajuns două-trei păhăruţe... Nu, nu se poate! Parcă arăta cumpănit, cuviincios, ba chiar dintâi se simţea ruşinat de ceva! Cine, ce să-l fi tulburat într-atâta? Ah, nu cumva mirele, care a ieşit fără să spună încotro se duce, fără să-şi ceară scuzare? Ori poate MIMICA lui Nigata? Păi, de ce a luat el vorba cum că totu-i scris... Te pomeneşti că în buzunarele ce le scotoceşte inimos, a rătăcit cel articol de gazetă, ori de calendar – v'un hrisov, v'o scriitură să-i dea gata.

— Taman e aşa cum zici: uneori am şi eu, cuscre, nişte visuri... Tocmai mă înfior!...

Aşa, nitam-nisam, socrul ist mic găsi cel mai nimerit să-i întindă o mână de ajutor: visurile ce le are un cioban prin somn!

Când colo, şi Vera, soţia lui Nicanor, îl măsură, îl fixă, pe loc se încruntă, vârî mâna dreaptă în mâneca stângă a jachetei:

— Na, ce nu găseşti...

Din mânecă scoase o băsmăluţă mototolită, i-o băgă cu de-a sila lui Nicanor în palmă.

— Na, şterge-te.

Ei, că-i bună! Pe la coada ochiului drept i se prelinse un grăunte străveziu de lacrimă.

— E-te, bre... rosti Nicanor cu simţire şi părere de rău.

Chipul i se schimonosi într-un rânjet. Acel rânjet, când surâsul, zâmbetul a învins un sughiţ. Adică nu e nici sughiţ, e doar un nod ce s-a urcat nemilos sus-sus, să-l înăbuşe.

Bătrâna soacră îşi privi ginerele cu tristeţe de mamă şi spuse în gând: „Doamne, credeam că numai eu îs bătrână. Văd, mi-a îmbătrânit de acum şi ginerele. Iaca... Iaca... Îl moaie iute paharul. Of, ce bărbaţi se nasc în ziua de azi!".

Nicanor însă reluă agale, cu acea tărăgănare prelungă, cum că nodul a fost înghițit.

— Neata, cuscre, ai zis că se împlinesc visurile! Păi, taman că se împlinesc! Dar cum? Când? și de odată izbi îmbățoșat pumnul în masă: Hăt după ce s-a sfârșit totul, te apuci a te tângui, iaca și-n vis mi s-a arătat, crezare însă n-am voit să-i dau. Bunăoară, am visat nu-ș-cum prin somn un deal crăpat ca un zămos. Dar parcă-am crezut? Prostii, zic. Adică nu dealul tot-tot, ci doar o parte. Vă mai amintiți seceta aceea de prin '72? Ei bine, într-o noapte un vis se apucă și-mi prezice: dealul copilăriei tale, Nicanor, să se pornească la vale... Apele cu întinsoarea lor au să mălească jumătate de țarină. Cuscre Ferapont, mi se arată în vis taman ca-n fotografie, ca-n televizor, om bun. Ba și în culori. Cele trei crenguțe verzi le văd ca amu – stârcesc într-un pom din care mâncasem cireșe cu trei zeci de ani în urmă! Și cu ce ocazie? Vezi bine, pomu-i uscat de mult! Da cu șase luni înainte văd... Dar dintâi și-ntâi, de cu zi, aievea, treaz-trezuț, flămând chiar, văzusem aievea o păsăruică clocind niște mutelci. Îți spun: în pădure – martor mi-i văru-meu și toată familia lui, zic, o păsărică-pitulice clocea niște piulițe pe vreme de secetă.

Partea femeiască ciuli urechile: aud bine? Dar dacă aud, ce să însemne vorba asta? Își aruncară ochii spre celălalt bărbat. Ferapont ceva-ceva pricepe din cele ce aude? Ori s-a speriat? Dar dacă acuma Nicanor pune mâna pe tocitoare și, cum s-a înfierbântat povestind, o ridică deasupra lor: „Nu-mi dați crezare? Vă izbesc tot aici cu tocitoarea asta în căpățână! V-arăt eu cum era crăpat dealul... Martori am – o păsăruică scotea pui din niște piulițe".

Prima încearcă să-i curme poliloghia nevastă-sa, Vera:

— Ia-ți seama la vorbă, ceva ai încurcat!

— Da ce-am zis eu? se miră Nicanor, parcă aflat în transă.

— Ce-s acelea „piulițe"? Ce fel de păsăruici?

— Mutelci, fa, am zis! Am zis: o pasăre clocea niște mutelci... silabisi Nicanor. Și către celălalt bărbat: Cuscre, neata cum le spui aistora de la șuruburi?

Iată că simțea de acum: cuscrul i-i mai aproape decât soață-sa – de la o mutelcă e gata să se certe cu ea.

— Îmi pare că olecuță te-ai... Nu? făcu deschis și critic Vera.

— Tu... olecuță... și să taci! o fulgeră Nicanor cu ochii.

Nevastă-sa muți: o fărâmătură de pâine de pe fața de masă îi fură ochii. Câteva clipe rămase țeapănă, privind la ea țintă, după care se apucă și trase cu degetul spre sine cea fărâmătură. Ba și rosti printre dinți, răzbunător, șuierat: „S-a pornit Bostanul la vale...".

Capitolul V

Numele de familie al lui Nicanor provenea din porecla Bostan. Unui străbunic de-al lui aman îi plăcuse să cultive și să se porăie vară și iarnă cu tărtăcuțe, spre mirarea sătenilor și gospodarilor rezonabili. Avea vreo patruzeci de ari în jurul casei și totul era semănat cu bostani. Să juri că-i cultiva mai mult din prostie și încăpățânare, decât să se aleagă de la ei cu vreun folos. Îl chema Samuil și până la adânci bătrâneți crescuse tot tărtăcuțe, mai mici, mai mari, de o formă ademenitoare și culori cum rar să mai vezi așa bostani – să-i tot privești, să nu-ți rupi ochii de la ei. Ba-s albi și unghiulari, ca stelele de mare, ba au forma de marcotețe, sahane, ba alteori seamănă cu niște ulcioare-burluie sau ulcioare cu guler. În unele tărtăcuțe dintre acestea încap până la o căldare de apă, altele însă nu-s mai mari decât o tabacheră. Atât că n-au toartă acei bostani, încolo folosește-i la orice: și opaiț, și candelă, și solniță, și sfeșnic... Poți păstra și zahăr, și făină, și apă la prășit. Ei bine, acel Samuil creștea tărtăcuțe de acestea și le dădea mereu de pomană ba la copii, ba celor vârstnici, de fiecare dată ținând o lecție, de te apuca urâtul și căscai. „Bre, la ce vă trebuie vouă vase de fer, ai? La ce vă trebuie covățica de făină din lemn, ai? Păi, ai scobit-o dintr-un copac întreg! Da uitați-vă ce covată ușurică vă dăruiesc! Ți-ne, păstrează într-însa ce vrei, na, de sufletul meu!". Sătenii îl înconjurau: păzea că vine tărtăcuța să ți se dăruiască pentru ceea lume...

Nicanor, de colo, se spovedește:

— ...Într-o dimineață ce-mi dă mie în cap? Zup! în tren și mă duc la văru-meu, Alexandru, la Bahmutia, unde-și are slujbă de pădurar. Era luna lui mai, da pădurea în luna mai... Ei, ce să mai vorbesc, pădurea-i ca un... colț de rai, eu zic! Ajung – nu-i stăpânul acasă. Nu-i nici el, nu-i nici cumnata Ana. „Da voi, copii, ce faceți, bre?"îi întreb eu. Văru-meu are de toți trei și-s tustrei de școală. Fete are două și un băiat aman isteț „Ce faci, Ionele, dragul moșului, ce-i cu grămada asta de ouă de curcă în bătătură?". Să vedeți cu ce-i zăpsisem pe diavoli: ședeau pe sub câte o coșarcă pe la colțurile casei... Îmbrăcară, cuscre Ferapont, pe cap cele coșerci, chipurile, stau la pândă dumnealor! Deasupra lor însă ce văd? Ciripește... ciripește și sfârâie din aripi o păsăruică, curat înnebunește. Ei, dar parcă nici nu seamănă cu cea pasăre, fraților! E cât un bondar! „Vă temeți de dânsa, bre? De ce ați pus pe cap coșercile?". Era o pitulice, mamă-soacră, surprinse el privirea bătrânei, care-i urmărea atent băsnirea. O pitulice, dar ciripea – curat se smintise, biata... „Moș Nicanor, șezi locului, n-o speria!" strigară ei la mine. Niște copii rămași de capul lor în pădure, altceva mai vreți? Ei strigă: „Șezi binișor, că vrem s-o prindem cu tot cu pui". – „Dar unde i-s puii, bre?". – „Puii îs în *clădăucă*, moșule". – „Multă minte vă mai trebuie, mă gândesc eu. Vai ție, pasăre, vicleni dușmani ți-ai găsit!..". Dar să vedeți și *clădăuca* ceea... Ce fel de... Adică ce era mai întâi în *clădăucă?* Vreo trei ferăstraie de tăiat pădure. Dintre celea cu benzină, cu lanțuri, cu motorașe! În fund mai văd un butoi cu păcură, dincoace – altul de motorină, apoi o roată și jumătate de bicicletă, o șenilă de tractor (s-o ia dracii!) și un dric desfăcut de căruță... Pe semne, văru-meu le aruncase acolo claie peste grămadă, să le mănânce pe toate rugina. Mă gândesc: vai ție, pasăre proastă ce ești, ai sute de hectare de pădure împrejur, ce-ai căutat tu în dărâmătura asta de fiare, claie peste grămadă, să-ți faci cuib, ai? De ce ești atât de neghioabă și ți-ai durat cuib deasupra benzinei? „Unde-s, bre, puii?" întreb.–„Lasă, mata, nu te amesteca, ferește-te, nene!" zice Ionel mezinul. Umbla la Cornești, în clasa întâi. Sare și soră-sa mai mare, dintr-a cincea: „Noi vrem s-o prindem cu tot cu pui și s-o ducem la școală ca... pildă-model, în colțul viu al

naturii". Mă gândesc: oare ce-o mai fi acela colț viu – pildă-model? Am câteva clase și eu, dar așa ceva noi n-am învățat. „Zic, ce model-pildă aveți voi acolo, bre?" – „Vrem s-o arătăm profesoarei de zoologie!" zic ei. „Taman de aestea și enotul mănâncă, asta-i pasăre *humană"* – mă dumerește cea mai mare dintr-a șaptea. Pasărea asta nu și-a clocit ouăle în pădure, în tufarii de ciritei, în pâlcul de porumbei, da s-a mutat deasupra *clădăucii* la noi".–„Săraca pasăre, mă gândesc eu. De acolo te-a fugărit enotul, de dincoace te fugăresc copiii. Zău, îmi vine să-i cânt: păsărică, pune-ți capăt zilelor, dacă de acuma din pădure, de la pădurar, te duc în colțul viu al naturii, unde ai să piei în cușcă, cătând la copii ca la niște maimuțe". Căci ce vreau să vă spun, cuscre? Amu pădurarul nu-i ca înainte vreme – el în doi cu pădurea. Pădurarul de azi e un fel de șef de fermă pe sălbăticiuni. Ei, că o să vă convingeți mai încolo. Taman c-am să vă povestesc, deocamdată să nu uităm de păsăruică. „Unde, bre, și-a făcut ea cuib?", întreb eu băiețelul.–„Deasupra ușii".– „Care deasupra ușii, zic, dacă *clădăuca* n-are nimic – o veșcă din trei pereți, o risipitură, nu adăpost!". V-am spus: n-avea ușă, ba și ploua într-însa. Pe grinda de la intrare văd niște cuie, ciocanul, cleștele, o boaghe de mutelci, prinse într-o sârmă. Ei, atunci, fraților, mi-am și făcut cruce. Printre aste fiare, ce-mi văd ochii? Se zbat, se duc de-a tăvala trei puișori golași, să zici că-s niște șoricuți jupuiți. Se tot tăvălugesc, se tot opintesc de acolo să iasă. Și copilașii ișteа stau în preagmă-le cu panerele pe cap, ca niște sperietori! Ce vor de la pasăre, de la cei pui golași? Păi, c-au numit-o „pasăre-humană"– adio, dar, vor s-o prezinte ca pe ceva extraordinar! Adică e cea care s-a lepădat de lumea păsărilor, de codru și o venit să-și scoată puii lângă. Deci, copiii vor s-o ducă s-o arate drept pildă-model la școală, cum ea s-a omenit, s-a dat cu lumea de azi!...

Vera, nevastă-sa, pare să zică, scrutându-l: „Vai ție, Nicanor, ai căpiat olecuță. În pădure au trăit întotdeauna cei într-o ureche. Iar tu te-ai dus peste dânșii și te-ai clintit la minte. Oare cum de nu te-ai întors acasă și tu cu un paner pe cap?!".

Îl ia din scurt:

— Bărbate, astea le-ai visat ori le scornești de la tine?

Nicanor nu aude, nu vede. Să zici că el însuși e cea pitulice deasupra celor trei copii cu panerele pe cap, ciripind apocaliptic.

— Un gând m-a pălit atuncea, gândul acela de cântec: „Păsărică, un' ți-i cuibul, păsărică, un' ți-i plugul!". Enotul îți mănâncă perechea și puii, otrava îți stârpește gâzele! Hotărât lucru, te-ai tras încoace, cu găinile, ca să nu-ți hrănești puii cu cele gâze moarte, ele înseși fiind otravă. De colo stejarii pier și ei, se usucă pe picioare din pricina vânturilor otrăvitoare. Ce-i de făcut? Știut că ai să devii „humană", ai să-ți faci cuib, ai să-ți depui ouăle aici, între mutelci, și tot aici ai să-ți scoți puii... Cine oare ți-a dat puterea ceea neînchipuită de-ai clocit șiragul acela de piulițe, împreună cu ouăle tale?! Ori poate vorba lui Nigata? „Mi-mi-ca, totu-i scris dinainte?". Pe toate, fraților, le clocise – mutelci v'o cinci... Și trei ouă, asta-i pasărea „humană"!

Nevastă-sa de mult nu-i mai ia vorbele în seamă. O dată a căscat lung-lung, cu poftă, să zici că și fălcile i-au trosnit. Din bună-cuviință, Nicanor s-a oprit, a așteptat până văzduhul odăii va să mistuie ist căscat. Surprinsă, Vera a zis:

— Oh, să mă iertați, asară m-am culcat târzior... că mi-am clădit o sobă. Cea veche scotea fum.

Și-a cuprins fața în palme, apoi i-a strecurat viitoarei soacre mici câteva șoapte. Amândouă s-au urnit să iasă afară. Nicanor a amuțit. Înstrăinat tace, tace, așteaptă. Așteaptă până au dispărut pe ușă. Ultimul cuvânt pe care l-a rostit, nu l-a dat uitării. E și mai înfierbântat, adresându-se lui Ferapont doar:

— Cuscre, le-ai văzut? face el în urma femeilor. Nu le interesează... Da eu ți-oi spune: pasărea ceea, de fapt, e un semn, o prevestire! La mine în televizor se prăsesc șoarecii. Ce mai zici de asta? și strigă din urma celor tuspatru femei: Nevastă, nevastă, întoarce-te, spune-i lui cuscru... cum în televizorul nostru șoarecii au scos pui. Se întoarce iarăși către Ferapont: Dar de ce taman în televizor s-au prăsit? Pentru că-i cald acolo, cald și bine, ca-n iulie, și pentru că-i curat acolo, civilizat – electrica le dă gust de viață dulce, ca să nu-ți mai vorbesc de muzică, muzică, muzică, iar asta – ți-am spus! – grăbește până și știuletele

porumbului să crească!... Da mutelcile... Cum, dar, să nu clocească și pitulicea cinci mutelci și trei ouă, biata pasăre?! Uite asta cum o lămurești matale?

Ferapont oftează și unde face aiurea:

Cuscre, pe mine la stână mă dau gata guzganii! Închipuie-ți... au urmărit-o pe Izolda – avem acolo la ferma de oi o cățea aman bună, simte lupul de la o copcă de cal! – ei bine, dracii de guzgani au pândit-o când s-a desprins de cățelușii fătați, și din cinci am rămas cu doi... Le-am găsit după aceea căpățânile roase.

— Da eu te întreb de ce moliile... ce găsesc moliile în capron de-l papă? Îți răspund tot eu: dacă n-au ce roade, ce au să facă?! Da cum de păsăruica aceea clocise mutelcile, ai? Ți-aduci aminte de anul '72: strop de ploaie nu picase de prin luna faur, mai drept zis, de cum petrecusem Odochia. Nici un strop! Ți-aduci aminte? Martie – nu plouă, aprilie – nu plouă. Iaca, pe la jumatatea lui mai, nici roua nu mai pică!... Umblă lumea pământie la chip: ce facem la iarnă, cu ce ne întreținem fermele? Nu cumva trimitem vagoanele după paie în Kazahstan? D-apoi nu face toată ferma noastră de animale cât o gireadă de paie, adusă din Kazahstan. Transportul, azi transportul te bate tare drăcos la buzunar! Știut că dacă nu plouă, multe gânduri îți trec prin minte. I-am lăsat pe copii cu panerele lor pe cap. Ia mă duc, zic eu, să mai văd pădurea, să mă mai răcoresc – atâta zăduf, că-n țarină, la loc deschis, e patruzeci de grade, cu vânt. Dragă cuscre, ce crezi? Văd eu, nici pădurea nu-mi veselește inima... Nu mă mai bucură, sireaca, după ce a părăsit-o pasărea... După ce am văzut puii ceea zvârcolindu-se între șenile și mutelci. Vârf la toate, mai văzusem din tren, prin dreptul Pârliților, cum veneam încoace spre zona codrului, altceva și mai îngrozitor. Ce anume?...

Acru și înveninat, Nicanor face o pauză, ca și cum și-ar fi scos de pe față un obrăzar, care-l necăjea, îl chinuia – și-a șters chipul cu palmele.

— În luna aceea a lui mai, zi de zi sufla vântul și prin dreptul Pârliților văzusem ceva strașnic, cuscre: se ridicau lanurile roșcate și firave, însăși țarina plutea pe cer, o ducea pe sus vântul

acela prăpăstios. Știi doar, azi ogorul e lucrat bine, e afânat ca și stratul de ceapă. Ei bine, vântul smulgea grâul și-l ducea hăt pe sus-sus, cu tot cu rădăcină și țărână. Zic: iaca așa, Nicanore, tu te plimbi cu mâinile la spate prin pădure, da de colo vântul duce țărâna și grâul în nouri... Bravo, țărane! Abia acum ți-i răcoare, ți-i bine. De ici păsărica clocește mutelci, copiii șed cu panerele pe cap, ei, ți-i a plimba ție amu prin pădure?! Dar îți spun, parcă aerul, valuri-valuri, mă linge, mă ea cu răcoare; parcă văd și amu: șopârlele au ieșit la vedere, se îmbăiază și ele, foșnesc, umblă cu limba scoasă. Ce vreau să-ți spun? Cald era, cuscre, patruzeci de grade la loc deschis, – așa de cald, că m-am dezbrăcat cu pielea... Aud de la canton vuiet, hărmălaie, cruci, dumnezei... Cantonul e în gura văii și s-aude ca-n oală. Aud: „Birbanților, căscaților, v-am repetat și aseară și azi-dimineață: turnați apă prin uluce, umpleți bulhacul! Iaca! Iaca!...". Și de colo răzbate glas de bocet. E glasul cumnatei Ana: „M-ați sărăcit, diavolilor, mânca-v-ar moartea...". Și de dincolo mai răsună și un foc de armă. „Măi, zic, pozna-i gata! S-o fi aprins pădurea...".

Nicanor își trage paharul aproape, apoi ia furculița și cu coada ei prinde a schița niște linii pe fața de masă, lămurind.

— Iaca așa-i linia ferată. Cum vii de la Chișinău, în dreapta se vede o căsuță. Nainte vreme zăreai o căsuță mică-mică chiar din fereastra vagonului și un rând de stupi pe poala pădurii. Taman acolo îi cantonul lui văru-meu! A schimbat tonul: Trăsese cu pușca văru-meu, dar din ce pricină? Năboiseră sălbăticiunile peste casa pădurarului! Cu două seri înainte un enot îi gâtuise câinele, da amu năvăliseră și cele sperioase, ziua! Năboiseră dintâi după apă, da la fântână apă nu-i... Cum ți-am spus, seceta biruise peste tot locul, izvoarele coborâseră în adâncuri, se mistuiseră în inima pământului, iar adăpătoarele sălbăticiunilor rămăseseră căscături de lut, răni ale pădurii. Acu, văru-meu, întorcându-se de la Călărași, ce vede? Copiii lui șed cu panere-le în cap ca niște africani, da de ici cerbii, căprioarele îi calcă cea bucățică de semănătură cu păpușoi – o mângâiere pentru pădurar, că-i țăran și el, și are orătănii. Năboiseră dintâi la apă, la fântână. Dracii de copii nu umpluseră bulhacele, ba, vârf la

toate, dăduseră jos curcile de pe cuibare și-și puseseră pe cap panerele să prindă și ei pasărea „humană". Minte, zău, minte de copii. Ei, da cum știi, din ordinul ministrului, pădurarul e un fel de șef pe sălbăticiuni: strânge nutreț, furaje – ba fân, ba ciocleji, ba buruian, frunze; are și el la număr cerbi, căprioare. Primește pentru ele, ca și mata, *combicorm,* sare-drob. Ei bine, de data asta blândele sălbăticiuni cereau a fi adăpate. Iaca de amu nici apă nu mai aveau. Da el poruncise copiilor: „Măi băieți, măi, eu mă duc, da voi vedeți acolo, scoateți și turnați prin bulhace v'o sută-două de ciuturi de apă". Da ei, birbanții de copii, hai să deie jos de pe cuibare curcile, ouăle și să prindă păsăruica aceea pentru a o arăta drept pildă-model. Iarăși a schimbat tonul: Ne-am îmbrățișat, ne-am pupat cu vărul. Eu îl ogoiesc, îl moi: lasă-ncolo de semănătură! Ți-i scoate pârleala la iarnă, pușți o căprioară-două. Copiii, zic, ce vrei, vere, sânt copii!". „Bine, vere Nicanore, zice el, nu le pasă de sălbăticiuni, nu trebuie! În schimb de ce lor nu le pasă de mine? Patruzeci și șase de ouă de sub curci – amin! Barem să le fi scos la soare, că soarele ista zălud le coace ca pe cele de șopârlă! La Călărași, la șosea, erau patruzeci și două de grade la umbră! Ba nu, ei s-au găsit să îmbogățească colțul cel viu al naturii din școală – au pus panere pe cap, netoții... Și văru-meu își trage năduful, pe urmă îl răsuflă pe nări, șuierând: – Mai rămăsese o săptămână până or scoate curcile pui! Uh, că-mi vine să-i spânzur de stejarii ștea...". Ei, eu încerc să-l îmbunez, zic: Taci, vere, trăiești ca-n rai! Raiul cel neasemuit al pământului! Ia uite neata câtă umbră, câtă răcoare, și-ți vin sălbăticiunile în ogradă. Iar dacă vrei, tragi în una cu pușca – ai și de-o mâncare. „Pe dracu' am! Am ani de închisoare... Că-s la număr, îs la *uciot.* La ministerul silviculturii. Vrei să fac pușcărie? Iaca și stejarii ștea...". Nicanor și-a amintit: Stegarii, cuscre, și stejarii îs *la uciot,* ca ostașii la comisariatul militar. Soarele la rădăcina lor n-a ajuns de vreo două veacuri, îți închipui ce stejari? Voinici, de-o samă cu Moldova... Da văru-meu suduie, trăsnește, înjură ca la ușa cortului în zi de duminică, c-a pierdut ouăle de curcă. Când colo, iat-o și pe vara Ana cu lacrimi în ochi... Adică nu mi-i vară, ea mi-i cumnată de pe văr, parcă așa se spune, – iat-o vine și-i dă lui văru-meu

în nas să miroase niște pește. O căldare plină de pește viu: „Na, mănâncă-l tu. Totul-totului pute a mâl...". Ce era la mijloc? Venind pe drum de la Călărași, iată că niște copii le iese în cale cu pește proaspăt: „Nu cumpărați de-o zamă, n-aveți poftă?". L-au cumpărat... Când îl aduc acasă, peștele ista nu-i chip de mâncat: s-a bâhlit în mâl. Da de ce s-a bâhlit de viu? Nicanor și-a îngustat ochii, părând a-și îngusta și gândul ca o lamă. – Cuscre, când apele sacă, peștele se preface-n râmă: tot mai adânc și mai adânc intră în mâlul adâncurilor. După aceea m-am dus de am văzut cu ochii mei: din mâlul crăpat ieșeau bulbuci, precum din apa cazanului presurat de măligă. Copiii, diavolii, în locul bulbuci băgau mâna până la cot și scoteau de acolo peștele încă viu, dar bâhlit. Iaca, poftim, lămurirea: de ce păsăruica clocește mutelci, de ce peștele în secetă nu-i bun de nimica! Ei, da crezi că ziua de duminică a fost neagră pentru văru-meu? A mai tras dumnealui o cruce, încă una peste cele dinainte, apoi a dat peștele cela în râpă, să-l ciugulească gâștele, și numai ce văd că se întoarce cu un burlui pântecos cu muscat de Hamburg. Ai băut mata vreodată, cuscre Ferapont, muscat de Hamburg?

Ferapont seamănă în clipa asta cu un iepure de muscă în fața unui piton. A fost năucit de secetă și pădure, de mutelci clocite și sălbăticiuni care-ți pasc în bătătură, de pește aruncat în râpă.

— N-ai băut, fiindcă nici eu nu băusem până atunci și nici după aceea. Muscatul de Hamburg îi ca lacrima Maicii Domnului de la Hârjăuca! M-a dat gata văru-meu... „Cu ce mă cinstești, bre?" – „Cu muscat de Hamburg, vere!". Cuscre, pe gura paharului fugeau, ca niște gâzulițe, buburuze albe, numai uitându-te te furnica pe cerul gurii! „De unde ai, vere, muscat de Hamburg?" – „Eu n-am nimica, vere, Bulgaria are! N-am pește, nici sălbăticiuni, n-am nimicuța – funcționar sânt. Vezi știubeile celea de colo? Nici acelea nu-s ale mele. Și-mi face din ochi: Da trăim!.. Iaca, vezi? Bem muscat de Hamburg".– Și știi neata... S-a îngândurat Nicanor, a făcut o pauză: Cuscre Ferapont, omu-i ca peștele cela de care-ți vorbeam: la greu, în mâl ți se face râmă, la apă adâncă – iar îți taie valul ca sabia. De ce zic așa? Ședeam cu

văru-meu Alexandru și beam muscat de Hamburg. Cei trei stejari cu plăci de marmură în piept, monumente ale naturii, ne apărau de soare. În timpul ista acolo, departe în țarini, stratul de pulbere cu tot cu grâu se căra spre ceruri să le îmbuneze și pe ele.

Ferapont clipește des-des, ca și cum, om al zăpezilor, s-a trezit într-o pădure verde. I-i fata îngreunată... Da, i-i rușinată copila în ochii satului – amarul i-i uriaș, uite, însă, că cei ce i-au rușinat-o vorbesc cum că umbra miroase a cer și rugină, peștele scoate bulbuci albi din pământ, iar cei trei stejari poartă câte o lespede scrijelată în marmură albă: „Monument al naturii, luat sub ocrotirea statului, mărturie pentru mileniul ce vine". Sub cei stejari șed doi veri bravi și cinstesc muscat de Hamburg. Doar cerbii, căprioarele umblă cu nările în vânt, cerșind în legea lor cerul, luna, stelele și cele văiugi, ca să înroureze frunzele, iarba.

Socrul ista mic la asta se gândește, pentru că e păstor din frageda copilărie și, când suferă un dobitoc de sete, suferă mai vârtos el!

Stai, dar unde i-i nevasta, unde i-i viitorul ginere, unde i-i viitoarea cuscră? S-a trezit că ține cu amândouă mâinile o furculiță – cu dreapta de coadă, cu stânga de vârf – și o tot frământă fără noimă. Soacra cea mare a ieșit... Stai, că ea e stăpâna casei, cum de ne-a părăsit? Iar Nicanor... Iată că și dumnealui ce-a găsit să povestească! Stai, a început de la ce? C-a avut un vis cu prezicere urâtă! Ei și? Bine, dar eu îs la o logodnă cu tocmeală ori mi se pare?

— ...În timpul ista, cum cinsteam noi muscat de Hamburg de pe costișele Varnei, numai ce-l văd ne Nelu-Onelu, mezinul lui văru-meu Alexandru, cum aleargă într-un suflet și strigă: „Tată, tată!" Și cum fuge așa speriat, unde strigă: Tată, tată, hai fuga cu pușca – un șarpe ne suge vaca!".

— Șarpe?!

Ferapont a sărit de pe scaun, parca el însuși mușcat: furculița din mână acum e semnul infinitului.

— Da, șarpe, rostește apăsat Nicanor.

Din tindă se aud... Adică parcă ar răzbate un zumzet. Păi, că nu-i zumzet de viespi ori albine, ci glasuri se deslușesc: „Da

îți dau, cuscră, îți dau cu dragă inimă!" Apoi alt glas: „Vai de mine, farmacia din Ungheni îl cumpără cu kilu, da eu nu vând! Fac oamenilor câte un bine... Fetele mele au primit câte un premiu de la școală, că le-am dat și acolo niște puieți, unde au crescut, și de la ei i-a cumpărat farmacia...".

Ușa s-a deschis: Mara, soacra cea mică, intră mândră, mulțumită, plină de sine: poartă în brațe, ca pe un copleș, un ghiveci, în care, țepoasă și plină de puieți, se leagănă cogeamite tufă de aloe.

— Bărbate, ia uite ce ne-a dăruit cuscra! Și către Nicanor: Cuscre Nicanor, știu că ești văr cu doctorița și am să te rog să pui un cuvânt pentru mine.... Să-mi spună ea: oare cum se pregătește aloea contra bătăilor de inimă?

Uite că verigă de înnemăluire este: cuscra i-a adus în dar cuscrei Mara o scumpete de aloe, de să crape precupețele de ciudă! Are cinci puieți și-i pe al patrulea an – cum e mai bun pentru leacuri... Ah, dacă s-ar face repede și împăcăciunea de nuntă (căci, vai, și mireasa e cu puiete!), apoi ziua asta ar rămâne scrijelată de-a pururi în inimă.

— Pentru ce-i bun, zici, cuscră, spinul ista?–întreabă cu interes Ferapont. A spus-o cam nepotrivit și unde face: Ce-am luat eu seama, cuscre Nicanor? Toată buruiana cu spini îi dulce! Dobitoacele, oile mai ales, nu cată că se înghimpă, le paște, omule... Iaca, de-o vorbă, spinii de imaș au o floare – așa mai miroaseeee!.. Te îmbată.

A intrat val-vârtej mirele vestind:

— Strașnic e, strașnic e, dar nu se poate, nu-mi vine a crede! și își ia tâmplele între palme. Pe Cruceanu l-ar fi ucis, cică, unul de-ai noștri, de aici, din sat! Cică, așa, fără să-și deie seama...

Cu toții se arată uluiți: de unde ai scos-o, băiete, cine ți-a spus?

— V'oi spune, v'oi spune, lăsați-mă oleacă să-mi revin... Ia, că bucatele se răcesc –nimenea nu servește.

Doar Nicanor a rămas împlântat în sinea-și, precum i-i firea – nici n-a auzit. Un gând îl sfredelește: „Omul îi... Nu, pe om nu-l poți sfinți cu cuvântul! Nu, trebuie să chemi stihiile să-l cutremure!".

— De ici vă aud, vă ascult și nu-mi vine a crede, și zic: Doamne, înainte vreme grăiam de nevoile caselor noastre, de boli, de sărăcie, da amu ni-i bine și purtăm grija străinilor. Oare e a bine?...

Capitolul VI

Spusele bătrânei Zinovia avură harul să-i lumineze și ei trecură la lucruri limpezi ca ziua de afară: timpul, într-adevăr, s-a înscăunat blând – nici iernile nu sunt cum au fost, ba și toamna asta se arată din cale afară de lungă – pe la porți vezi ici-colo câte un salcâm înflorit a doua oară! Da ce an mănos a fost! Poftim, colhozul a ocupat locul trei pe raion, iar cutare – și aici se rosteau nume concrete, iar când aceste nume erau unele și aceleași, să zicem, Butnaru, Pandele, de îndată se precizau prin porecle. De-o vorbă, același Pandele Șchiopul garantat c-o să nimerească la expoziția republicană, pentru că unde s-a mai văzut? Gazeta raionului i-a dat portretul – îngrijitor de porci, prin urmare, dacă-i scris că pleacă la expoziția cea din preajma sărbătorilor de toamnă, când e ziua roadei, numaidecât se duce încolo și cu *mostra:* a crescut un porc de douăzeci și patru de puduri și jumătate. Ba alăturea, cică, va să steie și secretul: un bostan uriaș... Astfel de bostani, cică, dacă-i fierbi împreună cu făină de păpușoi, iese pentru porc o mămăliguță dulce, ca tortul...

— Ei, ce mai tura-vura, ziceți-i mălai cu bostan! se glumea acum în jurul mesei. Un porc crescut cu mălai cu bostan și acest bostan, dacă e alb, păi, așa-i de moale slănina, că se topește pe limbă.

— D-apoi ce bostan e acela! Și Nicanor nu se cruță pe sine: Greutatea mea, doi oameni abia că-l saltă de la pământ!

Aici și mirele glumi pe seama basmelor auzite:

— În Malanezia am văzut și eu bostani...

Soacra cea mică rămânea cu gândul nu la tufanul ei de aloe, ci la soarta ei de mamă. Întrebă aluziv:

— Mă rog, auziți? La cine oare bate toba asta în mahală?

— Păi, se petrec recruții... răspunse prompt Tudor.

Întrebarea însă avu harul să mute tăifăsuiala lor pe seama muzicanților: cât de ieftini erau în vechime și cât sunt de căutați în ziua de azi. Și lumea caută încă de cei mai scumpi, păcate... Da parcă chitara e instrument? Dacă nu cântă o trompetă de să zăngănească geamurile, atunci aceea nu-i nuntă!

— Zic că-i *iliftronică*. Atunci de ce *iliftronica* asta miorlăie? întrebă Ferapont.

Ca să vezi, mereu vorbeau și povesteau despre alții și altele. Întrucâtva li se părea mai lesne a tocmi treburile lumii, decât pe cele proprii. Zău, de-a mirării, de ce răposatul Cruceanu se spovedea la vreme de noapte stelelor și lunii, iar ziua numaidecât își trăgea piciorul pe la bufet? Nu cumva ca să le dovedească oamenilor că-s niște blegi? Ba bine că nu!... Îi păsa lui parcă de cineva?

Ce este o tocmeală de nuntă? Mai întâi că se vrea a fi o înțelegere între niște oameni, care țin și cinstesc obiceiurile. D'apoi cum altfel? Păi, că se așteaptă și un staroste!... Taman cum o cere obiceiul din bătrâni, iar de la cei bătrâni ei au deprins răbdarea și cu ea răzbesc orice. Sigur că da, nerăbdătorul pătimește cel mai mult, căci dacă să iei viața lui Cruceanu în amănuntele mici, ehe-he... Păi, anume cu această nerăbdare de copil și-a dărâmat-o de tânăr-tânăr!

Adică de ce-ar fi nerăbdători acum? Ce-ați fi vrut, să se scoale Ferapont ciobanul și să izbească o dată cu pumnul în masă, chipurile, la ce-am fost poftiți? Așteptăm de la o amiază și nici în sus, nici în jos! Păi, că împăcăciunea (ziceți-i logodnă, tocmeală-nuntă), la o adică... Băieții ișteа de-amu, cică, he-he – mireasa-i spală și ciorapii, nu numai batistele! Și ce vreți de la noi, de ne frigeți pe jăratic? D'apoi la mama dracului ducă-se toate obiceiurile! Totul e ca și făcut! Ba dă-l naibii și pe staroste, cât să-l tot aștepți? Ce ne mai rămâne de făcut? Simplu: băiatul vostru o ia pe fata noastră ori nu? Ce, câte zile o să țină nunta, câte persoane invităm?! Ia uite, neata, întrebare! Întâi s-auzim: „da" ori „nu" – am amorțit șezând, așteptând, soarele-i trecut de amiază! Cu ce daruri vine mirele către mireasă, ca lumea să vadă cât de mult o stimează, o onorează? Las' că a „onorat-o"! Mulțămim – e toată fața numai pete!... Iaca mâine-poimâine-i

cu burta la gură! Socrii cei mici cu ce daruri au venit către socrii cei mari?... Cu ciomege!... Da, da primele – pe spinarea mirelui! Și mai bine e să ne suduim acuma, să ne spunem totul în față, decât pe urmă!... Ce, zestrea?... Ah, ia auzi-i! Da se mai poartă azi oare vorba de zestre? Fata noastră diplomă are? Șchioapă nu este? Dar mirele cine-i? Ei, și ce dacă-i șofer clasa întâi? Șoferi sânt câtă frunză și iarbă. Mereu îl vedem cu șeful în cabină, pe la *vinpunct,* că-i alăturea... Soarta? Ah da, băutura, că vorbisem noi de soarta lui Gheorghe Cruceanu, așa i-a fost s-o încheie – mort în mijlocul cărării, ce dinspre bufet coboară, mort cu țigara arzândă între degete... Ei bine, treaba lui, îl privește! Ce, Tudor cere, totuși, mâna fetei noastre? Mda... Ce zici, Mara? Ei, dar într-un ceas bun. Așa, se vede, li-i soarta!... Noi, ca părinți, credem olecuță și în soartă, ce să faci? Băieții nu creadă, treaba lor! Au casă, au leafă, au serviciu onorabil... Ah, dacă facem nuntă? Vai, poftim și pe președintele colhozului, și pe maiorul pompierilor... Ba poate că pe unul dintr-înșii îl rugăm și îl poftim să le fie tinerilor nun mare. Ce, sânteți de acord? Ei, dacă-i cunună președintele colhozului, atunci eu, cuscre Nicanor, împânzesc un hectar de corturi! Să crăp!... Da, și corturile estea le împodobesc frumos. O fată am, numai una!... Pardosesc corturile cu toate covoarele câte le am și mai împrumut și din sat... La urma urmei, facem nunta chiar la poala pădurii. Zău, că-s prieten bun cu pădurarul. Zic, înfundăm cuptoarele pădurarului cu sarmale și facem nunta într-o poiană! Chemăm numaidecât și vreo trei fotografi, care una-două o să chiorască tot fotografiindu-i.

Dar pe Ferapont să-l fi ars cu lumânarea, că tot n-ar fi izbucnit în felul ista – nu era o fire pe măsura aceleia, cum a fost să fie Gheorghe Cruceanu... Acela, o, ar fi făcut-o, da! Ba și mama miresei e parcă gata să lovească cu pumnul în masă, dar e femeie – iarăși nu-i frumos.

Stai, stai, că și mirele a ieșit... De ce iarăși a ieșit?! Vasăzică, se frământă... „Ah, cam de ce, mă rog, să se frământe? Vasăzică, mai răbdăm olecuță. Exact, el e tânăr, el se însoară, el a și amăgit fata, diavolul! Frământe-se, frământe-se – s-a cuminți.

Iată-l că s-a întors tăcut, a citit pe fețele rudelor aceeași întrebare: ce facem, bre? Ai vreo închipuire de staroste? Ori ai îngăimat o minciună, tragi mâța de coadă?! Adineaori ai ieșit, nici n-ai spus „scuzare", dar te-ai întors cruce de aur între noi – te-ai întors cu vestea despre ucigașul lui Cruceanu, moartea lui se trage de la o mână de om aproape! Măi, răspunde: te însori, băiete?! Păi, spune: „Săru' mâna, tată și mamă, cer mâna Dianei dumneavoastră". Spune, te-nsori ori ne fierbi aici, făcând-o pe-a nebunului! Te prefaci că-l cauți pe staroste și te-ntorci spunând că ai descoperit un „ucigaș". N-o fă pe judecătorul de instrucție, nenorocitule!

Tăcut, mirele se așezase la locu-i dinainte, umplu paharele scârbit, apoi rosti oarecum abătut și copleșit de o taină, care plutea peste vestea ce o deținea.

— Moșu-meu grăia de visuri... Dacă vă voi spune cine este anume acesta... care l-a băgat în mormânt pe Gheorghe, o să rămâneți fulgerați-trăsniți! Nici prin vis să vă treacă...

Dar tot atunci bunica mirelui dădu glas unei nedumeriri proprii:

— Amu n-ați auzit, au să-l îngroape cu popă ori cu muzică?

— Pe cine?

Mesenii clipiră des-des, păreau să fi uitat despre cine vorbiseră până mai adineaori, îi frământa taina pe care o știe mirele și n-o spune.

— Păi, măi copii... și bătrâna-și umplu pieptul cu aer. Cruceanu ista a fost activist sau nu?

Pentru ea, chiar din capul locului, când se rostise cum că Cruceanu devine straja duhurilor din cimitir, în locul lui Costăchel contabilul, răposatul Gheorghe i se înfățișa un fel de sol al obiceiului nou – doar el pleacă înaintea ei în drumul celor drepți... Dacă e tânăr și dacă a fost printre activiști... înseamnă că va fi înmormântat cu muzică. Vezi bine, cât a trăit și a suferit... uite că ea nu moare! Uite că a murit unul tânăr, iar acest tânăr o să plece în lumea celor drepți cu muzică! Iar pentru un țăran truditor muzica nu înseamnă nimic altceva decât horă, petrecere, veselie, festival! În nici un caz nu e înmormântare. Gândul bătrânei nu se dezlipește de cea veșnică amărăciune: și înainte vreme a trăit tot astfel de lume și au pătimit întru naștere și

moarte, dar iată că nu se însumețeau să se ducă la groapă cu orchestra de muzicanți din urmă, ca niște nuni mari cu hostropățul și veselia!

Se frământă bătrâna, deoarece Gheorghe, mai tânăr, dacă o mai fi și ateist, hotărât lucru că o să plece încolo cu orchestra colhozului din urmă, și atunci ea, bătrâna... Da, o să plece și ea, pentru că Gheorghe o să îndătineze un obicei nou, iar ea a trăit în cele vechi. Zău, curioasă ar fi, uite, în ceasul acesta, cum șed în jurul mesei, rudele sale cele mai apropiate ce-au să-i răspundă la întrebare: moartă, răposată, au să năimească fanfara să-i cânte marșuri?! Să se hotărască chiar aici să-i răspundă! S-audă ea cu urechile ei cum au de gând s-o îngroape? Da, cere ea o tocmeală, o înțelegere, o împăcăciune... Că tocmeala de nuntă, ce-i, mă rog, a tocmi doi tineri și a pune pe roate o nuntă? La o nuntă trebuie mâncare, ceva băutură și muzică – iată de unde vine voia cea bună! Dacă aceste plăceri sânt, păi încolo veselia o ațâți, he-he! Altceva e să faci o înmormântare frumoasă, da, da, frumoasă ca o nuntă! Sigur că da, să vină satul nepoftit, să vină oamenii și să cinstească amintirea, și să te bocească cu toții, căci bocetul are partea lui de frumos, curățâ inima de cocleala și rugina necazurilor imediate... Și nu numai au să te bocească – au să împartă daruri-pomeni celor înlăcrimați și îndureraţi de țărâna ce se aruncă peste tine... o să se deie de pomană scufița ta de bătrânică, o cămașă nounouță de bumbac sau de in, sau de ce-a dat-o Domnul – de cit vânăt, să zicem. O să se mai dee de pomană covoarele, țoalele, masa, scaunele, broboadele și papuceii tăi cei noi, pe care nu i-ai încălțat niciodată. Anume că nu i-ai încălțat, să-i încalțe altcineva și să se bucure! Da, și să-i poarte și să te pomenească, chipurile, n-o uit pe bătrânica lui Alisandru Scarlat, iată-i port încă papucii! Ei, ce înmormântare a avut – frumoasă ca o nuntă, femeilor! Dar, de ce? Pentru că a fost o femeie vrednică – dinainte totul a prevăzut și a poruncit, și a lăsat cuvânt de moarte: „Să mă înmormântați după obiceiul vechi!".

În ceasul acesta, pentru bunica mirelui, pentru anii ce-i stăteau în cârcă, toate cele mărunte și mici – lefuri, exponate, gramote, decorații, premii – de toate avusese parte, dar le soco-

tea trecătoare, pe când o înmormântare, o înmormântare cu adevăratelea, când în fruntea procesiunii funerare e un copilaș neprihănit de opt-nouă ani care duce cei nouă colăcei – daruri pentru cele nouă vămi, prin care tu, suflete, ai a trece, ai a le îmbuna cu câte un colăcel, ca să-ți deie drumul la porțile preaînaltului – ei uite, o astfel de înmormântare te primenește pentru vecii-vecilor! Anume că și porțile cerului se deschid iute să te primească cu bucurie – ai fost vrednica și destoinica istui pământ! Dar cu muzică ce fel de înmormântare se face? Anume asta vrea să știe, când se află de față fiicele două, ginerele, nepotul, ba și astă pereche de invitați care, ca mâine-poimâine, devine și la ruda ei scumpă. Da zău, na! – taman ea îi vrea de martori chezași, cum Petrăchel își luase garanți frații de cruce, pe Candrea chioru.

— Să am iertare, mamă, începu Nicanor, dar dacă e să te ții de obicei, așa cum l-ai apucat dumneata, apoi răposatul cumătru Gheorghe s-ar cuveni să fie înmormântat știi unde? Hăt la hotarul țarinei noastre!

Nepotul Tudor se întoarce iute, uimit, chipurile: de când, de unde, de ce?

— Da, nepoate, așa-i obiceiul din bătrâni cu cei ce-și pun capăt zilelor cu mânuța lor! Și mai adăugă: Pare-mi-se, nu este iertat pe cealaltă lume, așa-i mamă? se adresă el către bătrână. Cică, până la judecata de apoi trebuie să-și ducă zilele stafie-strigoi, printre cei ce i-au fost aproape-aproape, dar i-a părăsit cu voință! Apoi zise către toți: Vă aduceți aminte cum preotul Erofei l-a îngropat pe al lui Joldea în dealul Cenușarilor, pentru că și-a pus cu mâna lui juvățul în gât?

De data asta mirele găsi cu cale să spună direct:

— Toate credințele sânt o prostie! Ce strigoi, ce stafie? Vreți să știți una? În Japonia taman că este obiceiul să-ți pui capăt vieții... Și taman că acela-i bărbat bravo, numărul unu, care-și face harachiri.

Mesenii... Ei bine, astfel de credință cum că ești bărbat număru unu, dacă-ți pui capăt zilelor, astfel de bărbați sunt acolo în cinste?! Extraordinar!... Dumnezeu, vasăzică, i-a lăsat de capul lor... Și, mă rog, ce fel de oameni trăiesc acolo?! Ce mănâncă

ei? Nu cumva doar mătrăgună și au doar câte un ochi sub frunte? Nu cumva în loc de apă beu *nașatâr,* cu oțet, da? Cum, nu-și pleacă fruntea în fața nimănui? Nici înaintea vieții, ca s-o înduplece, nici înaintea morții, ca s-o învingă?! Da cine, mă rog, domnește peste dânșii, ai? Un împărat, zici? Și știi cum îl cheamă chiar? Măi băiete, măi, cred că împăratul acela în loc de ochi poartă în găvane niște becuri, iar pumnul lui musai să fie un ciocan electric!...

Ei bine, aici taman mătușa lui Tudor, ea, activista de la *jensovet,* dădu o replică, descrețind frunțile și alungând fiorii:

— Da tăceți neavoastre din gură, c-a fost Vasile Ivanovici al nostru și în Japonia... și n-a văzut pe nici unul mort în stradă. Nimic așa ceva! Ia niște sărmani, doar că mai toate... le mănâncă crude!

Zâmbiră, îmbucurați că Japonia nu e departe, că stafiile ei sunt la locul lor, că japonezii au împărat, dar numai de formă. Ei, că și moartea. Moartea ce e, la urma urmei? De ce, mă rog, e o sperietoare? Dacă viața e o ceapă degerată, așa cum spun băieții ișteа curățind sfeclă și urând viață lungă gropilor de vie ale lui Nicanor Bostan, cam de ce Gheorghe Cruceanu să n-arunce în stele și lună cu bulgări? La urma urmei, de ce să nu facem muzeu în biserică? Credeți că preotul de azi e cel de odinioară? Ba bine că nu, seamănă cu Vasile Tulică, terfarul – în jurul lui se învârt niște băbuțe, mirosind a igrasie...

Își amintiră de data asta cum Irina, soția lui Cruceanu, alergase la preot să se spovedească: poate i s-a face mai ușor pe suflet, poate preotul știe ceva și a pune-o la cale. Ce i-a răspuns însă preotul? „Nu! Să nu te văd! N-ai ce căuta în lăcașul Domnului până nu iei bărbățelul și nu-mi veniți amândoi de mână, stricaților! Biserica v-a legat cu cununie și așa cum v-a împreunat atuncea mâinile și v-a purtat în jurul sfintei scripturi, tot așa să vă apucați acum de mână și să cădeți în pragul bisericii... Nu, nu numai așa să faceți! Ca să vadă și lumea ce ați ajuns, rătăciților! Iar voi, în plină zi de duminică, să vă bateți frunțile de prag, de zidul bisericii! De ce? Te mai prefaci că nu știi? Păi, că trăiți în fărădelege, vă împreunați două femei cu același băr-

bat, ca turcimea în vechime! De ce primești în casa ta cu mâncare și băutură țiitoarea soțului tău, părtașă-codoașă ce ești?".

Ca să vezi, vremea îl prefăcuse și pe preot, acestea le rostise în gura mare, zice-se, în cadrul unei predici, ca să audă sătenii toți și să-i condamne și pe Gheorghe, și pe Irina, și pe Ochioșica. De unde să mai aștepți ca același preot acum să se înduplece să vină cu sfintele daruri, steaguri, cu cădelnițe, sfeșnice și să te ducă după obiceiul vechi la lăcașul de veci? Mânia și osânda lui e mare!...

Ei, și aici observau cum că din prea mult zel popesc credința te pierde, uite-așa cum l-a pierdut pe Cruceanu Gheorghe și nevasta lui, ba și pe toți acei care au auzit mustrarea. Femeia venise doar la spovedanie, când colo popa o biciuiește ca jandarmu! Sigur că da, după asta și alergi la *jensovet,* unde te ascultă omenește... Ei, și aici te jelui și împotriva preotului, și împotriva soțului, și împotriva grijitoarei de păsări, sperând că anume aici este un suflet de om, mai bine zis de femeie, care să-ți întoarne întrucâtva cugetul în cumpănă.

Vorbi acestea lui Nicanor, când colo mirele veni cu o spusă care-i amuți:

— Să n-aud de cumpăna femeii, că mă umflă râsul ca la circ... Veneam odată cu mașina de la Chișinău, îl lăsasem pe *nacialnic* acolo...

Mesenii iute își plecară capetele: cine simte mai tare și mai dureros nevoia lăuntrică de a se destăinui? Păcătosul!

— Trecusem de Glodul Alb, de amu știți unde-i... Văd, într-o margine de drum m-așteaptă că o doamnă, că o domnișoară... Oricum, era nu că elegantă până într-atâta, dar îmbrăcată cu gust! Vreo doamnă, zic. Mă opresc în dreptul izvorului, iau căldarea și mă apuc să spăl mașina. Văd, coboară și dumneaei spre mine. Poate să fi avut sub patruzeci. Nu, nu-i avea – acuși o să vedeți de ce... Ea poartă doliu, se întoarce de la o înmormântare de undeva. Mai târziu am aflat că tocmai își înmormântase soțul, căzut într-o nenorocire, și că era al treilea la număr. Deocamdată însă o văd, e în doliu, atât. Tac eu, începe vorba ea: „Ai să mă iei în mașină!?", mă întreabă. „Vai de

mine, zic, nu vă duc în spinare...“ și-i fac semn, adică, poftim. Se urcă în dreapta mea, mergem, mergem, și la un moment dat numai ce o văd că mi se prăbușește pe umăr! „Hu-hu-hu!“–e toată numai suspin și lacrimi pe umărul meu. „N-am să-l mai văd, nu-l mai am, a rămas tocmai în Siberia!“.– „Cine?“ o întreb. „Soțul meu, zice. Dacă vrei, am să te rog să mă duci până acasă la mine, sânt din Băilești, fii bun, fă și patru kilometri în plus...“. A smiorcăit, și-a șters lacrimile și-și aruncă batista ca pe un șervet de hârtie. Dar ce m-a izbit și m-a năucit – îmi cere batista mea! Chipurile, pe-a ei, iaca, a scăpat-o. Dar, ce-i mai al dracului, ia batista mea și o miroase. Zice: „Vreau să-ți dau de pomană costumul bărbatului meu, ah, ce costum japonez! Are și pantofi de lac, ah, ce l-am mai iubit! Ah!“, și iar prinde a boci pe umărul meu. Ce fac eu? Întâi opresc mașina. E tânără încă, biata, mi s-a făcut milă, vreau s-o liniștesc... „Bine, vă duc acasă, bine, vă rog...“. Și o trec la proză: „Matale ce lucrezi?“o întreb. – „Felceriță“, zice ea... Zic: – Ești femeie luminată, cum de crezi în lumea cealaltă? –„Nu cred“, zice. – „Atunci de ce dai de pomană?“– „Păi, zice, așa vreau – matale cum mi-ai dat batista? Vreau să uit totul, să nu-mi mai amintească nimic de el, că și batista ceea era taman tot dintre ale lui... C-așa am pățit: am mai fost măritată de două ori: de îndată ce-i petreceam și dădeam de pomană lucrurile lor, mi-era ușor-ușor. Îmi ziceam: femeia nu e cimitirul dragostei, ci dumbrava ei!“„Ei, zic, ești aman curioasă, doamnă! Vasăzică, foarte repede reușești să uiți copacii tăiați, dumbravo! Zic, ești topor cu coadă din aceeași dumbravă – stejarii retezați tare bine seamănă cu noi aceștia, viii...“.

Soacra cea mică, și mătușa, și mama, și bunica – tuspatru femei caută la fecior, la nepot și ginere cu niște ochi mari-mari: ce oameni, Doamne! Își schimbă hainele, îmbrăcămintea, lucrurile intime ca pe niște zdrențe, milogii, chivuțele. Ce se întâmplă dar cu simțămintele?! Le mai au ori s-au născut și ei zdrențe?

Cei doi bărbați, însă, hoțomanii, au avut un schimb iute de priviri, ca niște complici. Când colo mirele-i toropește:

— Am oprit mașina în câmp slobod... „Coboară, zic, doamnă, eu nu-s stejar, ba nici tufișuri nu sânt prin preajmă. Coboară

până nu te-am brâncit...". Mă cuprinsese nu-ș'ce... Un fel de mânie pentru cei uitați! Ba și un fel de greață, un fel de scârbă, un fel de spaimă. În scurt, mi s-a făcut tare greu pe suflet: „Jos! Dă-te jos, țațo! Poartă-i costumul, poartă-i cămășile, poartă-i pantofii și pălăria, mai deșănțează-te cu alt soț de uitare! Uite că pleata ți s-a înspicat!...".

Mesenii parca să-și strângă capul între umeri: ce cruzime!... Adică exact așa a fost cum povestește tânărul ista? Strășnicii... Gata sânt să se salte ori să-și schimbe poziția. Uite că scaunele parcă le-au și mutat din locurile unde șed, fiindcă acest „greu, spaimă, scârbă..." oricum e ceva imperceptibil aici, la mijloc, am zice o perversiune. Poate că e ceva din cea religie „harachiri" ori cea a faraonilor, când tatăl era în drept să se însoare cu fiica, numai pentru ca să dăinuie mai departe sângele zeului Amon sau al lui Aton.

Dădu glas mama mirelui, înlănțuindu-i pe cei din jur cu o pașnică și statornică privire de mamă.

— Ierte-o Domnul... Și subliniind sinceritatea și curățenia feciorului, îi lămuri pe ceilalți: Cum a venit Tudor, mi-a și povestit, da eu îi răspund: ogoiește-te, copile, este lume fel de fel. Câte bordeie, atâtea obicee, vorba din vechime.

Peste meseni coborî acel farmec luminos și pașnic, ce te înlănțuie și te potopește atunci când ninge cu soare. Ninge... și de ici soarele luminează, luminează, și cei ce îl văd, umblă oarecum îmbătați, mijind prin lumina lui albă, prin fulguirile amețitoare... Anume că aud parcă în înalturi și ceva bubuitor. Și atunci ridică ochii la cerul senin: stai, tună parcă... Desigur, auzi? Și primul lucru care-l fac ei – închipuiți-vă minte, oameni! – primul lucru e că se lovesc în cap cu propriul pumn, mai bine zis cu un deget de la mâna dreaptă ori stângă: să ne trezim și poc! cu același deget în frunte, pentru că la încheietura lui călărește o verighetă sau un inel de metal, și capul, mintea trebuie să fie sănătoasă și tare în anul ce urmează.

— De ce-am zis așa? continua mătușa Vasilița. Îl cunoașteți pe văru-meu Toader... Chiar l-am poftit, îmi pare rău că n-a avut timp să vină la tocmeala noastră! Oh, a avut și el mare dănănaie din asta cu mânie cruntă, cu iertare. Mi s-a spovedit

și el: „Soro, zice, căci am crescut ținându-ne de mânuțe, – soro, n-am avut cu... Și pe loc: ...că taman de Cruceanu era vorba – n-avusesem nimic-nimicuța, nici o împricinare, nici cât e negru sub unghie. Când am ridicat paharul și i-am mulțămit pentru cinste, povestește văru-meu Toader, el de colo, se apucă și-mi varsă paharul cu vin drept în față... Ei, și atunci i-am mai mulțămit o dată! Când a mai auzit și asta, m-a și trântit la pământ și hai să mă piseze cu picioarele! Azi nu pot răsufla, iar brațul nu-l pot duce la gură ca să-mi dumic bucățica de pâine...". Și aici mama mirelui își făcu o dată semnul crucii, trăgându-și sufletul: Uh! Încearcă de te dumerește de ce!? Că văru-meu Toader nici pân' azi nu pricepe... El s-a întors de pe front numai cu o mână teafără. Uite că în vreme de pace i se ia și cealaltă. De ce? Și pentru ce? Că amu ședem în jurul estei mese și nu s-ar cuveni să judecăm. Dar, vă întreb, de ce nenorocita aceea de femeie i s-a spovedit lui Tudor? Mi-am adus aminte de vărul Toader, care zisese: „La ce bun să-l judec pe Cruceanu, la ce-mi trebuie despăgubirile lui? Se vede de departe, pedeapsa mi-a trimis-o Cel de Sus!".

Aici feciorul ei drag făcu o remarcă dintre cele mai amețitoare:

— Mamă! Moș Toader trebuia nu bătut, da strivit ca o omidă!

Mama se întoarse iute la fecioru-i, chipurile, ce-i cu tine, Tudore?

— Păi, ca să-l facă el însuși pe îngerașul de biserică! o dumeri feciorul, mai apăsând încă: Da, da, ce te uiți așa la mine? Știu eu ce zace în blânzii ișteа... de-ai lui Gandi!

Cu toții, dar mai ales Nicanor, prinseră a-și purta ochii la cei din jur. Soacra cea mică, fără voie, ca femeia, zvâcnise, și tot așa fără voie genunchiul de sub masă atinsese genunchiul soțului: văzuși ce bărbat își alege fiica noastră? Bunica strânsese brațele la piept. Ferapont săltase din umeri nedumerit.

Da mirele se arătă întrucâtva și nemulțămit și jignit – n-a fost înțeles de nimeni, nu! „Niște țărani, își zise el în sinea lui, niște întunecați, pierd orzul pe gâște". Și spuse cu ironie:

— Păi, mâini n-are... În schimb are aripi, de ce ți s-ar jelui dar! Și trecu din nou la tonul cel grav: Mamă, să pătimești... și

să te jeluiești e foarte urât! Ai înțeles pătimirea – taci și suferă. Rămâi sperietoare în cânepă... ori ca și mucenicii – așteaptă-ți izbăvirea prin moarte, da nu umbla cu spovedanii...

Mama lui legăna capul într-o parte, în alta.

— Nu mă pricep eu să grăiesc așa... răsuflă ea învinsă.

— Ce rău ți-a făcut moșu-tău Toader, băiete! Spune, ce rău ți-au făcut îngerii, măi!

Uite-așa, din senin... Anume că sub fulguirea albă și nevinovată de întrebări și răspunsuri între mamă, bunică și fecior... altfel zis, între muma-țărână și norii de deasupra, iată că ceva fulgerase în văzduh, răbufnind cu adevărat bubuitul unui tunet. Ba și sclipătul se zări.

Molcom, tatăl miresei rosti aiurea:

— Badea Toader e paznic și amu?

Părea să fi zis: să-l lăsăm în priceperea lui de tânăr. Și eu îs părinte și hai să rămânem înțelepți, că ești mamă, și copiii de astăzi sânt crânceni.

— Da, e paznic... că el mi-a și spus: „Știi ce, soră? Ai cireș în grădină?! Nu vinde cireșele din el – mănânce-le păsările cerului! Că de când am pornit a face bani și averi din pometuri, din struguri, din cireșe, din mere, nici copiii nu ne mai dau bună ziua, soră dragă. La ce cresc pomii, dacă nu se poate îndulci din rodul lor o pasăre și o inimă de copil? Că de la asta m-am și luat cu Gheorghe Cruceanu".

— Ah, care vasăzică este o împricinare! zvâcni mirele, dar replica lui, ca și necuviința de adineaori, rămase fără vreo atenție.

— Chipurile, Gheorghe Cruceanu venise în revizie, mama se adresa părinților miresei. A venit omenește, mi s-a părut, povestește văru-meu că-i viu! Venise și adusese cu el chiar o tocitoare de vin. Zice, mi-i sete, moșule, n-am cu cine bea... Da văru-meu s-a gândit: mde, așa i-i spusa, nu că i-i sete, vrea și el să-l onoreze, să-l cinstească că-i paznic și e mai vârstnic, și poate că vrea o mână de cireșe pentru copii. Zice: „N-am cu cine să-l beau, bade Toadere!" Și-i toarnă o cană și el să-i ureze zile multe: „Să fii sănătos, Gheorghiță...", mama mirelui răsuflă greu. Ce face văru-meu? Cuscrilor dragi, se apucă și picură o țâră de vin... Varsă câteva picături în țărână. Ei, și atunci Gheorghe,

ca... a voit să spună „fecioru-meu", dar s-a poticnit: e păcat să asemeni două ființe aflate în cele două lumi. „Ți-am dat să-l bei, bade, nu să-l verși". Văru-meu și el: „Gheorghiță, are nevoie și țărâna de darul nostru". Dacă și Gheorghe de colo: „N-am nevoie de cetania matale!". Și văru-meu Toader să nu tacă? „Gheorghiță, așa-i, bre, din bătrâni – și pământul trebuie îmbunat, bre! Fie de sufletul părinților matale!".

Mama mirelui se întoarce către viitoarea cuscră, către soțul ei:

— Ce vedeți rău, mă rog, aici? Ce este aici urât și vrăjmaș, cinstiți meseni, în cuvintele estea?! și reia cu tonul neutru de mai adineaori. Da Gheorghe pliosc! una îndărăt. Cana cu vin i-a sărit în ochi lui bădica... Așa, în loc de mulțămesc. Pe urmă sare cu picioarele pe bădița și dă-i, și dă-i... Celălalt n-are chip în ajutor să strige. Dar, se vede, tot este un Dumnezeu pe lume... Ori poate că este și v'o țâră de noroc? Un ceas mai devreme fusese tot așa bătută și alungată din casă soața lui Gheorghe, Irina, care așijderea cu ceva îl nemulțămise, îl necăjise. Taman pe când îl bătea pe văru Toader, ea rătăcea prin livada colhozului. Ei, și când a auzit ea răcnetele lui bărbatu-său, înjurăturile și țipetele de moarte ale lui văru-meu, n-a mai răbdat! Chipurile, fie ce-o fi, mai bine omoară-mă pe mine, decât pe un invalid! Ei, da Gheorghe cum o vede: „Ah, mătăluță aici îmi erai!" și sare turbat la dânsa, s-o omoare pe ea.

S-a însuflețit biata mamă, ca și cum vede aievea și o strivesc acum loviturile lui Gheorghe, acolo, în fundul livezii. Până mai adineaori părea cea mai blândă ființă, cea mai tăcută și altă grijă n-a avut, decât să-i fie masa plină și bucatele calde, iar fețele casei pline de voia cea bună și mulțămire. Uite însă că vorbele feciorului despre vărul ei drag au împuns-o în inimă: „Cum așa, să omori un calic, ca el să devină înger?".

— Și este, este, vă spun eu că este norocul pe lume! De acuma și Irina e leasă la pământ, țipă amândoi ca-n gură de șarpe...

Mama își mai face un semn dintre cele creștinești și uitate.

— Ce inimă, Doamne... rostește ea cu fața spre răsărit. Cred că nici Gheorghiță nu era bucuros de felul cum l-a zidit firea... Că de ce, zic, este norocul pe lume? De la iaz treceau pescarii

pe cărare – doi cu fatca și unul cu etrele. Aiștea aud: „Dimone glasul era al lui văru-meu Dimone, ucizi mama copiilor tăi ..". Atunci un pescar a răcnit: „Gheorghe, ce-i cu tine?!". Ei, da parcă aveai cu cine grăi? Pescarii l-au legat burduf, pe urmă – de un copac și l-au lăsat în livadă, iar pe bădica Toader l-au întins pe mantaua lui de paznic și l-au dus la spital.

— Apoi iaca de ce Irina-i de vină! izbucni străluminată Vera lui Nicanor.

Uluiți, mesenii aproape să strige: „De ce, de ce !?", dar Vera le-o luă înainte:

— Vă spun eu, vă spun... Mai întâi că ea l-a dezlegat de la copac! Iar când a venit *miliționerul* să-l ieie pe Cruceanu ca din oală – ia-l de unde nu-i! Hai s-o cerceteze pe Irina: „Tovarășe *miliționer,* răspunse aceea, mă dusesem după câteva cireșe pentru copii, da Gheorghiță al meu mă urmărea... Că mă teme taman de paznicul ista – iaca ce-i la mijloc...", și Vera dădu din mână: o nenorocită! S-a pus pavăză pentru el... și tot ea l-a dat pe mâna legii, hăt-hăt, mai pe urmă... Uh, femeile estea, Doamne, câte nu fac pentru cel drag!

Capitolul VII

Cazul acesta răscolise satul poate că mai vârtos decât moartea lui Cruceanu. Se uimeau cu toții: pentru ce să calicești un omulean care-i doar ca pasărea – ciugulește cu o mână mai întâi măligușa, apoi, cu aceeași mână, luând lingura, duce sorbitura la gură. Când colo îmbucătura nu-i! Lasă lingura, îmbucă iar... Când vine vremea să-și lege un sac ori o traistă, nu mai ce-l vezi că înșfacă marginea sacului tot cu gura, cu dinții lui rari și galbeni. Da acum? Fără cea mână pe care i-a zdrobit-o Gheorghe? Dar dinții unde i-s?

Numai uitându-te la el, îți dădeai seama ce ființă fericită ești, că ai două mâini și ambele te slujesc, ai două picoare și te poartă, ai ochi și văd urechile acului. Pentru ce să-i iei omului aceste daruri fără preț? Ca să ne prefaci pe noi, cei sănătoși, în ființe fericite?!

Ei bine, prin sat se cotilea o lămurire dintre cele credibile: „Toader Cofăel a fost cumpărat!... I-a dat unchiașului bani grei, se vede... I-a plătit despăgubiri pentru dinți, pentru brațul vătămat, pentru coasta cea plesnită". Nici vorbă, treaba asta musai să fi fost pusă la cale de un al treilea, care i-a împăcat în felul următor: „Dacă-l judecă pe Gheorghe, mâna-toarta ta, Cofăel, se face la loc sănătoasă?". – „Nu, desigur că nu...". – „Dacă ia Gheorghe trei ani de pușcărie pentru nebunia lui, bade Toadere, îți cresc la loc cei patru dinți dezbătuți?".– „Nuu, desigur că nu...". Ei, și atunci cel al treilea, împăciuitorul, va fi exclamat triumfător: „Întindeți-vă dar unul altuia mâinile și împăcațivă!.. Tu, vinovatule, fii bun și sărută-i pătimitului obrazul și mâna cea de gât legată!...".

Pe cât de înduioșător e momentul acesta, pe atât e și de cutremurător, să zici, aici e purgatoriul catolic... Nu știi doar una: groaza legii îi purifică, ori a învins banul, ochiul dracului? Ei nu, că uite-l pe satana – el însuși binefăcătorul amândorora, frecându-și palmele. „Haideți acu și puneți o cinste că v-ați împăcat!...". Desigur, au să se îmbete în trei.

În cazul Cofăel-Cruceanu nu s-a îmbătat însă nimeni. Strângea din umeri satul ca la vederea a doi țicniți, mai ales că amănuntele veneau de la spital, acolo unde era internat moș Toader... Da spitalul... Unde-s mai mulți martori ca la spital? Acolo se șede și se comentează cronica diversă a satului.

Bolnavii cu care se afla Toader Cofăel în salon vorbeau ca de doi ciudați ori scrântiți, căci nu știau ce-i la mijloc: doi bărbați șed și-și udă ochii, ca doi orfani ce și-au înmormântat părinții. Cruceanu venea zilnic la spital și aducea „victimei" sale băutură și bucate de casă și de magazin. Venea, îi săruta mâna, mai bine zis, brațul în ghips și cetluit în scânduri, ca și cum Cofăel i-ar fi fost un părinte. Din legăturelele și sufertașul aduse de Gheorghe adiau miresme – pale de pește prăjit și pui la tigaie. Gheorghe de ici îi mai săruta o dată obrazul lui Cofăel. În timpul ista, șotioșii din salon își frecau palmele: „Mâncăm, băieți! Simțiți ce mirozne? Doar că întâi să-i lăsăm un pic în doi...". Și se curățau repejor din salon.

Adică nu se simțeau în apele lor? Zi cum vrei, dar e insuportabil să vezi cum suspină și lăcrimează cogeamite bărbat, cum e Cruceanu, lăcrimează ca o muiere frântă de amar, iar celuilalt îi tremură bărbuța și tărtaca – păpușă nu alta...

Ieșiți afară, aceiași curioși și nerăbdători să se înfrupte din bucatele aduse lui Cofăel auzeau prin fereastra deschisă glasul lui Gheorghe: „Măroguț, bădică Toadere... Dacă poți și ai putere, iartă-mă! Crede-mă, cu mine se întâmplă ceva. Of, și dacă aș ști ce se întâmplă, mi-ar mai fi cumva... Of, ce se petrece cu inima mea, bade!... Iartă-mă, rogu-te, o viață înainte nu te-oi uita! Și gemea: Ah, dacă ai vedea matale ce văd eu– o prăpastie se cască, se cască și eu cad, cad.

Afară, sub fereastra deschisă, ceilalți, auzind acestea, își dădeau ghionturi ori se uitau unul la altul cu nedumerire, căci îl iubeau pe Gheorghe. Erau și dintre cei ce se uitau cu milă la amândoi, dar când îl vedeau pe împricinat ieșind, observau cum lui Gheorghe îi joacă mărul lui Adam, și-și întorceau ochii în altă parte, rușinați: „Ia, oameni! Ia dănănaie!...". Oare l-a iertat? Ori nu l-a iertat?!

Intrau tăcuți înapoi în salon, vroiau să audă, să-l vadă pe Toader Cofăel barem să ghicească: l-a iertat pe Gheorghe au ba? Ei bine, uitându-te la el, de îndată îți venea în minte un tablou, o imagine dintr-o întâmplare ce se petrecuse cu același Cofăel încă în tinerețea lui: el, Cofăel Toader, seamănă cu un miel, căruia însuși Cofăel i-a dat drumul să țupăie prin bătătură, sângerând cu cuțitașul în gât!... Întâmplarea, peste ani și ani, o aflaseră și copiii din sat. Cică, acest Cofăel în anul întâi de însurătoare se trezește că vine la el nevasta, Chira pe nume, îi pune Chira asta în brațe un miel și-i poruncește: „Taie-l, Toadere! Nu vezi că i s-a flocoșit pielicica? Ce mai aștepți? Am și pierdut vreo două sute la el!". Ei bine, Toader ia cuțitul, pune mielul între genunchi, îi întoarce botul spre cer, îi vâră lama cuțitului-briceag în gâtiță și na! îl sloboade așa, înjunghiat cum este, fără să-i fi tăiat mielului beregata cu vine... Mielul prinde a țupăi prin bătătură cu tot cu cuțit și cu șirlăul de sânge după dânsul. Da Toader... Unde-i Toader? Cum fuge, așa fuge spre fundul grădinii să se ascundă! Fuge și behăie răgușit, ca și oaia

din ocol, c-a povestit după asta cu gura lui: „Bre! Când am văzut ce lacrimă a țâșnit din ochiul mielului, eram cât pe ce să înnebunesc...".

De dincolo nevastă-sa suduie, strigă: „Stai, oprește-te, zăludule!". Era cu sarcină, se temuse să-l înjunghie cu mâna ei și iese în mijlocul șleahului, strigând: „Ajutor! Veniți vă rog... c-al meu a înnebunit!".

Era primăvară, în preajma Paștelui, oamenii veneau din câmp, înserase, tabloul acesta cu cârlanul având cuțitul înfipt în gât și țupăind n-aveau să-l uite nu numai copiii din mahală, ci și mai vârstnicii.

După plecarea lui Gheorghe Cruceanu din salon Toader Cofăel tocmai că semăna cu mielul acela neînjunghiat: se zbate, se zvârcolește, nu-și află loc, lăcrimează și tot bombănește pentru sine: „Nu că mă doare... oh, nu mă dor cele două coaste rupte, nici brațul... mă doare jelea lui, prăpastia ce i se deschide și-l înghite. Oare cine i-a înfipt jungherul în adâncurile inimii?... Că dacă stai de vorbă cu el, arată destul bărbat și așezat la minte... Cum pot eu oare să-l judec amu?" se adresa el înfiorat cu ochii și cu glas tare în tavan. După aceea își pleca fruntea, ochii rătăceau pe bandajele și pe ghipsul în care-i zăcea brațul. Așa prindea să clatine în tăcere și mărunțel căpățâna lui ca o tărtăcuță lunguiață și pleșuvă. Nu zăbavă ridica privirea-i moale, alb-albastră, adormindă parcă.

— Bine, dar cum lămurim noi amu judecătorul? Cum lămurim noi judecata, miliția, că omul nu știe, și taman mi s-a spovedit, l-ați auzit și dumneavoastră: „Nu știu ce se întâmplă cu mine, moșule, ceva s-a prăbușit în mine... O prăpastie vine – n-o vede nimenea!...", d'apoi de unde să știe legea, ca să-l dumerească ce vine peste el?! Că noi de la ce ne-am încontrat cu Gheorghe? Vine să mă cinstească, da de ici strigă la mine: „Unde ți-i pușca, moșule! De ce mi-o faci aici în livadă pe procurorul, ai? Nu cumva îți închipui că ești de-acu Savaot în rai?!". – „Care Savaot, bre, n-avem și nici n-am avut în sat nume de aestea – Savaot...". Atunci Gheorghe – la mine: „Unde ți-i pușca?". Dacă și eu: „Da pe cine vrei să împuști, bre? Ai venit doar să mă cinstești...". Da el de colo s-a închâinit: „Unde ți-s sperie-

toarele din copaci, ai? Așa te lupți cu vrăbiile și graurii, fără sperietori?"–„Gheorghiță, zic, de ce să mai urâțim copacii, bre! Lasă să se înfrupte din poame toată suflarea... Trimitem și la Murmansk, hrănim și graurii, că și aiștea-s ai noștri – taman cei harnici grijitori ai livezilor! Că dacă să te ascult pe tine, înseamnă să prefacem pomii în sperietori și să ne părăsească păsările, precum ne părăsesc copiii, plecând pentru totdeauna din sat. Ia seama că de-amu toți colhoznicii ne-au îmbătrânit! Că dacă mai alungăm și păsările, alungăm cântul și cântarea, și atunci ce-am făcut noi?! Barem o pasăre să ne cânte, atunci ne-a îmbrățișa pământul, bre...". Aici Cofăel dădea ochii peste cap, apoi clipea, clipea: „Fraților, le mai spunea celor din salon. Fraților, când m-a plesnit o dată, cana de lut s-a făcut țăndări între ochi: „De aiștea paznici îmi ești?! zice. Am să mi te urc sperietoare în copac! Acolo ai să șezi matahală, măgăoaie, să te ciupească și să-ți cânte păsările la cap. Să-și facă cuib din scăfârlia matale deșteaptă. Răspunde, de ce prefaci avutul obștei noastre colhoznice... în cutia milei din biserică!?". Ei, oameni buni, dacă și eu îs bun, să nu tac? „Mulțămesc și bogdaproste, Gheorghiță, c-am ajuns și ceasul ista: să mă cinstești cu un pahar de vin bun și cu o vorbă proastă! Acu bine că măcar pământul îți cinstește vinul, fie dar de sufletul părinților tăi!..".– Și cum mă ștergeam așa de vin și de sânge... nu știu ce-a urmat! A și sărit ca un turbat la mine... În clipa asta unchiașul Cofăel scotea lacrima acelui miel neputincios și neînjunghiat: Ei, spuneți, ce să-i vorbim noi legii care ne cheamă la răspundere?! Cum s-o lămurim, când și pomii și copiii sânt sădiți după legea pământului?

Dănănaia Cruceanu-Cofăel va fi fost de mult poate uitată, hotărât lucru că sătenii o și daseră de-a binelea uitării, mama mirelui însă, jignită în sufletu-i de mamă, ținuse s-o relateze anume de dragul feciorului, drept un fel de alegorie ori parabolă: „Cum, adică, trebuia strivit ca o omidă moșu-tău Toader!? D'apoi ia aminte, îi porți numele!".

Dar să vedeți că și memoria își are cărările ei întortocheate, fiindcă la un moment dat dădu glas soacra cea mică – și ea mamă, mă rog...

— Ei, dacă și niște femei s-au iscat în lumea de azi! rosti ea parcă răpusă de cele ce se învălmășiseră în minte.– Cuscră, ai spus... Ah, nu, cuscra Vera a spus că Irina l-a dezlegat pe Gheorghe de la copac, ba ș-o minciună a cârpit... Ei, și l-a scăpat. Apoi ce vreau să vă spun? Femeia de azi îi taman bărbat! Iată, de-o vorbă, copila mea... Zice: mamă, îmi place așa! Atunci ce să facă bărbații, să se prefacă în femei? Căci, de ce zic,– nu grăiesc în deșert, nu! – femeia de azi e și la vorbă, și la port, și la faptă bărbat, ai? Că și părul a prins să și-l taie scurt-scurt, băiețește și-și bărbierește ceafa, încheie ea cu un oftat.

Voise taman prin fiică a-și ilustra spusa, se speriase c-o fi înțeleasă strâmb, schimbase iute macazul, încât mirele-și fugări un zâmbet vădit și ghiduș. Însuflețirea soacrei mici, însă, nu contenea:

— Mai alaltăseară veneam trudite din câmp, de la grădinării. O zi întreagă ne-am tot puchinit cu niște roșii, culegându-le, sortuindu-le... După aceea am păstărit niște semințe de ridiche, ei, și iarăși pe aplecate, iarăși pe brânci. Seara, când ne-ntorceam, o aud pe a lui Vameșu noră, în dreptul bufetului ajungând. „Dragelor, ia haidem să intrăm olecuță să cinstim câte un păhăruț! Că doar n-o să ne pice onorul. Trudite sântem ca niște catâri, da al meu șede ziulica toată în *pravlenie,* iar seara vine cu limba friptă și-mi caută pricină... Păi, dacă el cinstește, șezând pe buci cât îi ziua de lungă, de ce n-aș bea și eu, care mă târâi pe brânci toată ziulica?!".

Cele rostite în clipa asta o bucurară nespus pe mama mirelui. Chipurile, iată ce femeie vrednică e alde cuscră-mea – și pe dânsa o rușinează bufetul și crâșma.

— Adevărat grăiești, cuscră dragă!... Unde s-a mai văzut în alte vremuri să intre femeile în crâșme și bufeturi?! Doar dacă era cu totul perdută și de Dumnezeu părăsită... își muie ea glasul. Răposatul soțul meu, Dumnezeu să-l ierte, și ridică ochii în tavan, în clipa asta semănând foarte mult cu văru-său Toader. Vorba lui scumpă asta era: „Vasiliță, puică, ofta el, viața omului e o ghicitoare! Cu dânsa te culci, cu dânsa te scoli și dezlegare n-are". Și ce credeți? Soțul meu mă dumerea: cine

ți-a dat voie să te apuci de capul ei s-o dezlegi?! Trăiește-o, omule... Trăiește-o cum au mai trăit-o până la tine, trăiește-o ca toți, altfel îi încâlcești firul și-l foarfeci, îl tai... Da azi ce-mi văd ochii? Tot omul se ține de încâlcit și forfecat firu lui ș-apoi pe cel străin!..., rosti ea, tremurând inimos bărbia, semn de emoție și participare afectivă la cele ce se întâmplă în jur. Unde adause îmbunată: Dumnezeu să-l ierte și pe Gheorghe... s-a încâlcit el – treaba lui... Da eu v-oi spune: de trăit îi bine și este cu ce... Ia să fim sănătoși!

Îndemnul ei părea tocmai să-i apropie pe meseni de scopul care-i întrunise în această casă. Ba uite că socrul cel mic chiar îndrăzni să strecoare, desigur, zâmbind:

— Ia, coane mire, să fii și mătăluță sănătos... ciocni el paharul, după ce-l ciocnise cu mama lui. Văd, taci și asculți și tare frumos îți șede... și cred c-ai să ne spui la ce ne-ai poftit încoace... și râse cam fals, chipurile, am glumit, știm, starostele întârzie, dar mai așteptăm, că-i zi de duminică și n-avem unde ne grăbi. Am vrut să zic că tinerilor așa le stă frumos și bine, taman când sânt ascultători. Că de la ce ne-am luat? Vorba lui tatamare, bunicul meu, adică... El zicea: în casa omului se întâmplă și bine, și rău. Ce face omul însă? Azi lasă puțin de la dânsul... Se moaie, adică, slăbește oleacă cerbicia lui... Se-ndoaie, cum se zice! rosti el sentențios. Mâine ce se-ntâmplă? Lasă de la dânsul celălalt! Da, musai să lese!... N-are încotro, că așa-i viața. Viața-i ca nuiaua cu parul: amândoi trebuie să se împletească zid!... Nuiaua cu parul se-nmoaie, când cați, nu le vezi capătul amândorora. Ci ai gardul...

Mirele strânse din umeri. „Viața .. nuia .. și par . Se vede cât colo că e cioban! Fiindcă o stână e-o simplă îngrăditură pe-o vară în câmpul liber... Chiar am să i-o spun! Mare brânză e îngrăditura matale", și-și foi umerii scârbit și se uită fără voie la bunica lui, care picotea la colțul mesei, zicându-și: Mare brânză, da... Mai jalnic decât viața nimenea nu ne batjocorește. În locul dinților – niște gingii de sugaci, în locul coamei ondulate – un dovleac alungit, în locul unei siluete zvelte – o sperietoare, în locul cuvântului aprins și simțit – o fâlfâială guturală".

Mama-i surprinse privirea (ah, ce ne mai simt mamele, ce ne cunosc ele când dușmănim din nepricepere!), dar n-avu când să-i replice, căci bătrâna Zinovia, cu firea-i nărăvașă, trânti alta:

— Răposatul tetica, fie-i numele neuitat, a umblat în cămeșoi de câlți până la optsprezece ani! Da amu ce-i?... Cum se naște, îl pun în pantaloni, ca pe-un caș în hârzob... Mintea de unde să se iște?! Vedeți greșala? Ca și cum nici n-ar fi fost copil, deloc...

Fețele mesenilor se alungiră: ce voiește bătrâna? Să ne întoarcă înapoi, pe vremea cămeșoaielor lungi?! Că, adică, acest tânăr s-ar cuveni să fie în clipa asta îmbrăcat doar în cămeșoi pe-un maidan? Undeva pe afară, printre sămașii lui sub niște pomi? Chiar printre recruții aceia chiuind, că pleacă să vadă alte meleaguri și orizonturi? Ei bine, dar a rămas orfan – anume asta vroia să le sugereze bătrâna, și, ca toți orfanii, a intrat devreme în grijile casei: la moară, la soviet, chiar și în colhoz. Prin urmare, i-au fost grăbite vârstele, ei, și firesc lucru, și poticnelile, mă rog... Acum, la tocmeala sa de nuntă, considerați-l că e în drept să judece și el alături de noi, vârstnicii. Să judece totul, căci e încercat și purtat în cele patru zări. Patru ani la marină, e puțin? Păi, are și diploma de mecanic și de șofer, clasa întâi. Colhozul local de mult îl momește să vină șef de garaj. Mai are învățătură, zece clase, apoi cea a omului umblat prin meleaguri străine, unde a întâlnit fel de fel de lumi și le-a cunoscut întrucâtva. Chiar un om îndeaproape cunoscut cu meleagul lui e cât o carte despre descoperirea unui ținut. A călcat prin porturile cele mari ale Oceanului Indian și celui Pacific. Vreo lună și ceva, în timpul crizei cubaneze, doar de patru ori își umpluse pieptul cu aerul uscatului...

Dar tocmai că mirele se simțea, din vorbele bunicii, întrucâtva umilit... Întotdeauna ne umilește nepriceperea, anume a acestor „poale de cămășoaie lungi", adică a vârstnicilor ce-și închipuie a ști... Când colo, abia de-și țin minte anul nașterii și o semnătură chinuită când și când!

„Rudele mele, își zice în sinea lui, samănă în clipa asta cu niște indigeni montani aciuați pe un debarcader... Așteaptă din clipă-n clipă sirena... și păcăitul motorului, ca să se înghesuie

în locul unde se aruncă puntea. Dar golfulețul, apa, tace. S-ar părea că și unda a înmărmurit, a amorțit, stă neclintită... Stau indigenii din Sumatra și-l așteaptă. Vaporașul nu că s-a cufundat, ci habar n-au că este turnat din fier... și plutește. Ce mi-i, la urma urmei, cel cămeșoi lung, adus argument pentru bunicumeu indigen întârziat! Vă cunosc și-i cunosc pe toți și lăsați comparațiile între secole, culcați-vă pe debarcader, naivilor...".

Sentimentul acesta îl mai avusese și se repeta mereu ori de câte ori mașina lui de douăsprezece tone, roșie ca un bolid intrat în atmosferă, se năpustea cu urlet asupra satului Ochiul-Boului. Vedea prin retrovizor cum drumurile localnice din urma lui plutesc... urcă și zboară prin văzduhuri. Da, șoseaua și drumurile de țară, când le ia cu răgetul și vuietul asurzitor al sutelor de cai-putere, vuiesc năprasnic ca un dinozaur. Ei bine, atunci vin și vin trei-patru cozi de balaur, pulberea cenușie. În astfel de momente satul ieșea pe la porți, căsuțele, bălăioare, se clătinau din temelii. Auzea copii strigând:

— Arde, arde!

Sărmanele mame săreau în pridvor sau în verandă ori alergau în grădină.

— Da la cine arde?!

— Cum la cine? La Nazaru la poartă s-a oprit o mașină roșie!

Părintele, fie mama, fie bunica, îl molcomește pe plod:

— Aista-i bade-tu Tudor, bre!... El lucrează la *pojarcă.*

Pe Tudor nu-l măgulea deloc această modalitate de a intra în inima mai micilor drept „bade-tu Tudor de la *pojarcă*". Alteori făcea câte-un viraj de cascador, oprea în loc de crăpau cuptorașele din preajmă. Cele câteva atmosfere ale frânei pneumatice săltau în aer o trâmbă uriașă de colb, încât mahalaua alerga iute la funiile cu rufe, să le strângă repede-repede.

Voia prin ceva să uimească satul, să intre în memoria localnicilor, așa cum, întors din cătănie, intrase cu cea maimuță, adusă din provincia Guantanamo... Dar unde a ajuns azi maimuța? Într-un alt sătuc, numit Obreja, unde un inimos director de școală își pusese drept scop să facă copiilor o menajerie, un mic parc zoologic cu măgari, vulpi, niște puigani de lup, un

catâr. Ei, ce mai noroc peste Obreja asta când se pomenise într-o bună zi și cu o maimuță pe nume Liana, devenită curând Leana...

— Nu știu cum m-am întâmplat odată la moară... spuse el tărăgănat. Eram copil pe atunci, mama zice: du-te și macină tăbâltocul ista, că pe atunci cu tăbâltocul se măcina... Să fi avut zece-doisprezece ani. Ajung, mă uit, cu toții se bulucesc la coș. Stau, aștept, zic, poate s-or mai rări. Aud la urechea mea: „Ce caști gura, bă?! Nu vezi cum trec călare peste tine?". Mă-ntorc și cine era, credeți? și se întoarse spre mama: Cruceanu era mai mic decât tata, așa-i?

— Da-aa!.. intervine unchiul, cu vreo zece-doisprezece ani.

— Aha, confirmă mirele. „Al cui ești„ băiețică? De ce te lași călcat?!" m-a întrebat nu-ș'cum răstit, smucit parcă, să zici, eu aș fi fost de vină că ceilalți se înghesuie la coș. V-amintiți glasul lui? Vorbea clocotit, dogit nu ș-cum... M-am închiorchioșat la el, m-am zburlit: „Ce te privește!". Ce face el? Se apucă și mă-nșfacă în brațe: „Îmi placi, zice, ia cătați ce flăcăi cresc azi!". După aceea îmi zice să măcinăm de-ndată tăbâltocul, aleargă la coș și strigă: „La o parte, tovarăși, aici e un copil de vădană...".

Mesenii se uită la mire: oare ce voiește dumnealui să spună prin aceasta? Cum că i-ar fi pus și lui mâna-n creștet Gheorghe Cruceanu și l-ar fi lăudat că-i bravo flăcău? Ori că același Cruceanu avea o inimă de om sucit în toată legea: ba te cinstește și-ți rupe pe loc coastele, ba te laudă, pentru că ai fost obraznic și l-ai sfidat cu acest „ce te privește, nene!".

Mesenii parcă aprobă spusele și gestul răposatului, dând din cap. În același timp rămân detașați, străini spuselor, prea simțită a fost și mai rămâne durerea lui Cofăel Toader – trei coaste rupte, brațul... Ba și absurdul acelei dănănăi: cum așa să plângi, după ce mai că l-ai ucis pe om?! Acum te-ntrebi alta: de ce se încântă copilul ista, de ce îl admiră el pe răposat? Pentru faptul că a măcinat repede?

— Adică de ce n-am lua noi din masă... Se răcește totul, bunica și-a adus aminte că n-a gustat sarmale.

Unchiul Nicanor a fluturat din cap, ia paharul și începe o urare grăbită, să zici, o spune doar de dragul urării: milă pentru

orfanii lui Gheorghe Cruceanu ori pentru cei care-s loviți de soartă, pentru... În scurt, câte-n lună și în stele, ca la urmă...

— ...și să ne bucurăm că-i pace și înțelegere între noroade, și vremea ține cu noi... Și să ne amintim pentru ce ne-am întrunit în jurul acestei mese cu bucate...

Codeala asta vicleană, țărănească de a nu spune niciodată lucrurilor pe nume și în același timp de a strecura aluzii („să ne amintim") aproape că-l îndârjește pe flăcău, îl enervează. De aceea se preface a nu fi auzit.

— ...Și încă una... Tudor îl întrerupe: Alde Alexei, Zaharia, Iftene, Costache, Ion, Chirică... Stați! s-a înviorat tânărul. Hai să numărăm câți Cruceni avem în sat și ce fel de rude sânt ei?

În astfel de încurcături mai meșter decât femeia nu găsești: oricare ți-a depăna gradele de rubedenie, precum îți deapănă caleapurile în ghemuri. Păi, da, exact: și Costache, și Zaharia, și Chirică, și Iftene, și Alexei sunt la temelie toți din butucul Crucenilor – care frați, care veri, care unchi, veri de-ai doilea.

Tăcută până mai adineaori, Vera lui Nicanor pune punct descâlcirii:

— Păi, eu însămi sânt vară de-a treia cu răposatul Gheorghe, dacă să luăm după mama lui vitregă! Dar ce voiam să vă spun? „Cruceanu"– așa li-i porecla, da cu adevărat îs Hâncu, după străbun.

Nicanor face niște ochi cât cepele: are nouăsprezece ani de căsnicie cu Vera lui și iată abia acuma află că e din stirpa Crucenilor. Cum, ist nume e și poreclă?

— Asta de unde ai mai scos-o?

Ei bine, aici bunica e tare. Ea povestește cu amănunte și sinceră trăire precum că toți acești Cruceni – și Gheorghe, și Alexei, și Năstase, și Ion, și Iftene – unsprezece butuci sânt înnemăluiți mai aproape, cei douăzeci și trei – mai depărtați, dar, cică, la început a fost unul, numai unul Cruceanu și acel butuc, mai bine zis acea mlădiță, a plodit în raza satului pe atâția... Cum că la începuturi da, îl chemase Hâncu. Da, uite că dealul poartă numele anume a acelui Hâncu care avea acolo pământ. Cică și acela fusese așa de inimos și îndărătnic, că

sute de ani s-au petrecut și, ca să vedeți, osul nu se schimbă! Zice-se, pe atunci năvăliseră turcii, și domnul țării își plecase steagul în fața celei primejdii și îngenunchease ca în fața unei pedepse cerești. Iar acel răs-răs-răs-strămoș al istor Chirică, Ion, Alexei, la auzul supunerii și îngenuncherii lui vodă în fața turcimii, ar fi suduit, cică, strașnic... Nu, n-a luat crucea, nu a luat sudalma drept steag, ci a înjurat păgânește de cruce și de sfânta-sfintelor, adică de ce vodă a lăsat țara de izbeliște și-l pune și pe dânsul să se închine turcului? Cică a-njurat strașnic, și anume de cruce, iar după asta, cică, a ridicat satele dimprejur la bejenie și la nesupunere, în felul acesta trezindu-se cu acea sudalmă drept prenume. Că astăzi, dacă-și mai amintește lumea de Hâncu, păi numai dealul rămâne drept mărturie și o simplă zicală: „Vodă vrea, da Hâncu ba!", dar, pasămite, ghicește acum dacă e vorba de Gheorghe, strănepotul lui.

— He-he-hei, mirele sări în sus, bucurându-se ca un copil. Uite că e copil de-a binelea.

— Tudore, ce-i cu tine, ce te-a lovit?! se uimește mama.

— Ha-ha, țupăie feciorul. Abia acum am înțeles de ce v-a zis proștilor! Abia acu, abia acu... Poate că de-atâta s-a și mutat răposatul la marginea satului. Poate că de-atâta a voit să fie cât mai departe de voi și de toți ceilalți Cruceni și... Aici îl fură iute cu privirea pe unchi, fără vecini, fără prieteni... A zis atât: „Proștilor!". V-a strigat în față ocara și s-a retras în legea lui hânculească.

Să zici că s-a și făcut tocmeala, mirele triumfa... Să zici că s-au și aflat de acum cu adevărat rude. Uite, de acum mirele a și ridicat paharul plin, urându-le:

— Sărut dreapta, bunică! se întoarse spre părinții-socri. Să fiți sănătoși, mămucă și tătuță, zice el cu glas plin de bună-cuviință. Fii sănătoasă și mata mamă, și, mata moș Nicanor, și mata, mămuță Vera... și cu zâmbetu-i ironic pe față, se arătă uimit, dezvăluirii. Mai serviți, ce vă uitați așa la mine? Ce, ați uitat ziua aceea când Cruceanu v-a zis tuturora delaolaltă, satului întreg, proștilor? În cincizeci și opt a fost asta ori în cincizeci și nouă? Mi-aduc aminte bine, eu eram de față... Tocmai venisem

cu învățătoarea mea la adunarea aceea să vorbim cu niște părinți care nu vroiau să-și trimită copii în clasa a opta...

Primul se găsi Nicanor să întrebe:

— De unde ai mai scos-o și pe asta?

Iată că și socrul cel mic...

— Care „proștilor"? Ce-ai avut în vedere?

Ei bine, nedumerirea ce se înscăunase printre ei părea să-l bucure îndeosebi pe mire.

— Ia uite cum de-ați uitat, porni să se frăsuiască tânărul (sincer arăta? Ori se dovedea și el viclean?). Încearcă de ghicește, când el te ia în duret cu acestea.

— Păi, țin bine minte, n-am să uit cum vă striga drept în față: „Proștilor"! Deodată deveni necăjit, amărât, să zici că e răpus și capătul. Anul... În ce an a fost asta? Ei, cum de-am uitat eu, avea loc o adunare colhoznică, și Gheorghe se urcase pe scenă și vă striga în obraz: „Proștilor! Taman că așa vă trebuie – să vă poarte de cap netrebnicii, iar voi să mergeți din urma lor și să behăiți bravo!".

Ei, să le fi văzut acum chipurile acestor comeseni... Ei bine, aceștia avură sentimentul că li s-a îmbătat mirele!

„Vai, vai, noi ședem și vorbim, dumnealui tot umple paharele, ne îndeamnă... Ale noastre sânt pline, al lui însă, priviți, e mereu deșert, e golit de fiecare dată. Păi, c-așa-i, fraților, așa sânt șoferii în ziua de azi – nu beau la volan, dar când se scapă...".

„Reiese că noi n-avem deloc nici minte, nici judecată, parcă sântem cu ochii legați... Ei, și ce dacă are zece clase! Ei, și ce dacă e mecanic, ei, și ce dacă s-a târât scafandru pe fundul oceanului? Să ieie aminte că e tânăr, și fără palmele noastre n-ar fi ajuns acolo...". Cum să iasă mai vârstnicii dintr-o asemenea încurcătură? Prima dădu glas soacra cea mică. Ea strecură:

— Ș-al meu într-o vreme vroia să se mute în marginea satului... Zice: hai să ne mutăm, nevastă, uite Cruceanu cât e de deștept, a primit loc de casă în margine, are o jumătate de hectar acolo... Hai să vindem și noi... Acolo, în margine, mai ușor îți vine să crești și o pasăre, și un porc, și o capră, și un vițel... Mde, marginea e margine – imașul e aproape, așijderea și fermele cu nutrețul, și țarina... și nu superi ne nimenea, dra-

gelor! Aici în sat nici n-ai unde te roti, acolo în margine toate-ți sânt la îndemână și se rotesc în jurul tău.

Mama mirelui interveni:

— Gândul al cui a fost – al matale sau al cuscrului?

— Cuscră dragă, al meu a fost dintâi... De colo și bărbatul zice: ispita-i mare, femeie! Mă bucuram, l-am îndoit, zic. Mai trece o săptămână și al meu mă luminează... Da să vedeți cum: „Nevastă, știi ce-am hotărât eu? Îi lăsăm și pe alții să se mute în margine. Îi lăsăm și mai așteptăm puțin... De îndată ce-au să se mute mai mulți, zice, să vezi că și noi ne lărgim – din centru, cum sântem acum, devenim noi înșine mărginași!". Cum vă place? și imediat se întoarse către bărbatu-său, chipurile, așa ai zis, Ferapont, sau nu? Și fiindcă acesta-și plecă fruntea, soața își pecetlui spusele: Uite așa-i al meu întotdeauna – se rușinează de cele ce spun.

— Mamă, se adresă soacrei celei mici mirele. Până la mutatul lui Cruceanu în margine mai este... Cică, nu se mutase, când i-a numit „proști", și se întoarse către unchiul său, moș Nicanor. Matale, țin minte, în seara aceea ai fost ales în prezidiul adunării... Și deodată se lovi cu palma peste frunte: A, mi-am adus aminte, președintelui îi zicea Hărbălău, da-da! Învățătoarea de algebră ședea alături de mine și zice altei învățătoare: „Pe Hărbălău azi îl scot...". Și pe urmă s-a întors către mine: „Ia cată la unchiu-tău, ce-i de fudul în prezidiu!..". Da, pare-mi-se, eram chiar într-a noua.

— Aaa! exclamară cu toții ușurați, așa cum îs țăranii în clipele de voioșie.

— A-a-a, vorba e de Hărbălău acela care a împușcat capra babei Safta în pridvor? Credea că îl calcă dușmanii? Ha-ha!... și aici râseră învoioșați. Își reveniseră din bănuiala cea grea cum că mirele le-ar fi adus o mustrare sau chiar o ofensă prin felul în care rostise: „Proștilor!". E drept, vor fi fiind ei proști, dar nu dintre cei care sânt așa cum crede tânărul ista! La urma urmei, sânt alții și mai proști decât dânșii, mai proști de șapte ori! Bunăoară, același Hărbălău... Ce face deșteptul de dânsul? Aude cioca-boca în pridvorul casei și sare din pat. După asta se ferește binișor într-un ungher, crezându-se împresurat. Și-aduce aminte

că are armă de vânătoare și-i împușcă pe loc ca pe niște iepuri! Deci, de-acolo din ungher se șupurește pe lângă perete, ia arma încetișor din cui, îi bagă două încărcături pe țeavă, vezi bine, din pridvor răsună același nesăbuit cioca-boca, iar câinele, legat în lanț, face o hărmălaie ca la urs! Minte trebuie să ai multă, nu-i așa? Să crezi că dușmanii tăi se bagă în pridvor pe lângă câinele înlănțuit, ca să-ți încerce bărbăția...

— Să ne uităm de-acu dintr-o parte la el, apoi la noi: semănăm a fi într-adevăr așa de proști? S-auzim țocăitul de copite în pridvor și să tragem cu pușca prin geam într-acolo, de unde sună copitele... Săraca, biata, nenorocita de capră – uite de la cine i s-a tras sfârșitul!

Ei, ș-acum să stăm strâmb și să judecăm altminterlea: cine s-a arătat până la urmă cel mai prost dintre toți? Pentru că nu trebuie să te obijduiești pe cineva, dacă te face prost! Așteaptă să vezi ce alege timpul: alege numai el dintre proști pe cel deștept... Au nu șed ei în jurul unei mese, pline cu bucate, tot așa și paharele sânt pline, iar cei proști, care au fost deștepți atunci, uite-i că nu-s. Unul nu-i președinte, celălalt zace în sicriu! Eh, măi tinere, coane mire, verde mai ești... Dacă tăceai, zice proverbul, înțelept rămâneai și nu ți-ar strica să iei pildă de la noi.

Într-adevăr, rudele-mesenii nu replicau, nu-i răspundeau decât prin aluzii pasive, parcă înstrăinându-l tot mai mult și de acea vreme, și de acele vorbe. Uite că Nicanor Bostan spuse nitam-nisam:

— Hai că nu-i rău și așa... Unde prăpădești, acolo găsești! Cine-i la ora asta pe locul trei în raion? Noi! Colhozul nostru... Unde-i acuma Hărbălău, care atunci ne-a dus la sapă de lemn? Umblă prin sat după rufe și oase, dându-le copiilor țuruiece. Uneori îl și zburătăiesc cu bulgări pentru că îi amăgește – le ia vechiturile și nu le dă nimic în loc.

Da soția lui Nicanor veni în ajutor ca la comandă.

— Păi, tot Cruceanu era de vină, de ce-l ataca pe Hărbălău? Poate ca să-i ieie locul, ai? Da poate că și de altceva: Hărbălău îngreunase fata lui Serețeanu, o nepoată de-a lui Gheorghe. Până la urmă trece vremea și ce iese la iveală? Dintr-o scârbă și

un amar, – că așa i se părea atunci lui Gheorghe,– iată că s-a născut un neam! Acu se-ntâmplă să-l întâlnesc pe-al lui Sereț̦eanu cu copilul mergând de mânuț̦ă. Ei bine, dragă, nu-i copil, da prinț̦! Două femei aleargă nebune după dânsul.

Cât de întortocheate arătau peste vreme cărările adevărului... Odinioară satul în fructe cu Gheorghe Cruceanu se revoltase de faptul cum că Hărbălău, ca preș̦edinte, le duce colhozul de râpă, cum că a necinstit și o fată mare. Și acum ce a reieș̦it? Se mai revoltă cineva? Da nu se revoltă nimeni, pedeapsa a venit o dată cu vremea, ca și bucuria.

Soacra cea mare îi vorbea soacrei celei mici:

— Iaca uit, cuscră, uit și capătul! Mă pornesc după ceva și uit după ce anume, și mă-ntorc și grăiesc cu mine însămi: „Oare după ce te-ai pornit, toanto?".

— Așa-i, cuscră, așa-i... Da eu zic: bine că eș̦ti sănătoasă! Iaca mai rău e de mine – nu știu de ce de la o vreme încoace mă înjunghie într-o coastă de-mi taie răsuflarea.

De colo și nevasta lui Nicanor:

— Da ce vă grăiam eu? Sântem ca roua!... De ce să te iei după mintea cea care-i puț̦ină?

Bunica mirelui făcea de dincolo o constatare grozavă, așa, în gând, fără s-o ia cineva în seamă:

— Tare-s lungi amu duminicile... Dar de ce? Pentru că lumea ș̦ede degeaba... Nimeni nu muncește din greu și nici sârgul nu-i ca odinioară.

Doar mirele ș̦edea cu palmele făcute cuib pe frunte – ascultă, dar n-aude. Eh, ce renghi îi mai joacă omului și memoria. Acu tânărului îi sfârâia în creier zgomotoasa, scandaloasa, neuitata aceea de adunare de la sfârș̦itul anilor cincizeci... În seara cu pricina clubul arăta ticsit de colhoznici și tinda la fel, și pridvorul, și pe la ferestre atârnau ciucuri, anume cei de nu-și aflaseră loc înăuntru. Aș̦teptau și afară și tăceau, parcă năimiț̦i. Ai fi zis că un an de zile le mai trebuie să rămână așa, în tăcere și nemișcare, și să cumpănească anume ce? Doar să răspundă, să dea glas unei singure silabe: un „da" ori un „nu". O silabă răspicată și auzită de cei muiați. Întrebarea sunase limpede, clară:

— Oameni buni! Tovarăși! Îi bun Hărbălău ca președinte? Ori e rău? Vorbiți, tovarăși. Cine vrea să ieie cuvântul?

Ei uite, în seara aceea mutiseră cu toții. Tăceau, parcă ar fi luat apă-n gură. Răposatul Cruceanu între timp ținuse o cuvântare prelungă și bătăioasă, în care dase pe față toate mișelniciile lui Hărbălău ca președinte. Mai spusese tare și răspicat cum că sub cârma acestuia se năruise nu numai gospodăria colhoznică – sub îndrumarea lui până și pământul cel bun și rodnic secase, adică înceta să-i mai hrănească. După ce rostise acestea din fundul sălii, de pe loc, unde rămânea Cruceanu în picioare, ei bine, de acolo, din mulțime, el mai continua să se burzuluiască și să dea din pumn revoltat:

— Nu-i bun! De ce mai întrebați dacă nu-i bun? V-am spus de ce!... Și se întorcea către cei din jur: Da voi de ce tăceți?! Am spus... Spuneți și voi ori v-ați mușcat limba?

Când a văzut că toți rămân mai departe în tăcere, adică se arată de acord cu spusele lui, dar uite că ei mai tac... Când a văzut Cruceanu că în sânul acestor mulți și neclintiți nu-i nici o nădejde de a afla susținere, a cerut pentru a doua oară cuvântul. Desigur, i s-a dat. Cei din prezidiu, printre ei și unchiul Nicanor, pe atunci șef de fermă, se arătau bucuroși: adunarea, totuși, continuă. Mai mult, cei din sală, tăcuți cum erau, parcă s-au mai înviorat. De data asta fusese poftit la tribună și trecuse printre ei cu părul vâlvoi și încărunțit de-a binelea la cei treizeci și patru de ani, pe care îi avea. S-a oprit în fața scenei, fără să se urce, și așa, nitam-nisam, a rostit:

–Voiesc să vă spun tot, tot! și s-a urcat pe scenă.

Ca și cum s-ar fi asigurat că-i dator încă ceva să adauge, iar sala l-a încurajat nu-ș'cum, a fremătat, ba cei din prezidiu au și rostit: „Poftim, poftim...". Ei se gândeau în clipa asta că sala îmbâcsită de lume l-a împuternicit pe Gheorghe de a vorbi la astă adunare.

Urcat pe scenă, Cruceanu n-a mai ajuns la tribună, ci așa, de la marginea scenei, pe jumătate întors spre membrii prezidiului, a întins mâna spre sală, parcă jeluindu-se prezidiului:

— Îi vedeți, tovarăși? Ei tac... Ce reiese? Păi, că eu hămăiesc în pustiu.

Spunând acestea, s-a scuturat, cum se scutură un câine ud. Apoi a ridicat ochii în tavan, a făcut o pauză, reculegându-se. Sala devenise și mai curioasă: fremăta înviorată, plină de așteptare. Da Gheorghe de colo... Nu, n-a răcnit, a spus oarecum a lehamite și strivit de zădărnicia insistenței sale:

— Așaaaa, proștilor! Hărbălău îi bun... Taman că-i de obrazul tuturora!

Răsunaseră cuvintele acestea fără vreo nuanță de ură ori de răzbunare, cum ar părea. Ba mai mult, Gheorghe Cruceanu parcă s-ar fi adresat sieși, și nu celor din sală. Până și gestul – slobozise brațul așa în jos, a lehamite. Să zici, rostise o proprie amărăciune în auzul tuturora. În fond, și amărăciunea ți s-ar fi părut că-i de nimic; am pierdut, chipurile, un nasture; dau din mână: haina-i doar pe umeri!...

Privită dintr-o parte, scena într-adevăr trezea hazul... Tineretul mai dezghețat, mai umblat pe la adunări de acestea, pufnise în râs, ba vreo câțiva obraznici lipăiseră și din palme ca la teatru. S-ar fi părut că cei întruniți în sală, pentru a-l realege pe Hărbălău ori a-l da jos din scaunul de președinte, ar fi fost provocați să se năpustească de acum asupra amândorora – și asupra lui Hărbălău, și asupra lui Cruceanu: „Ce înseamnă să ne faci proști?! Și tu, și Hărbălău sânteți niște netrebnici".

Dar cum până mai adineaori arătau înveseliți, continuau să rămână aceiași... Ce-i drept, nici Cruceanu n-a mai zăbovit să le întărâte demnitatea: Gheorghe devenise pe loc îmbătrânit, gârbov și scârbit. A și pornit spre ieșire, ca și acel dictator roman pe nume Cincinatus, care, huiduit de senat, se-ntorsese foarte cuminte și împăcat cu sufletul la coarnele plugului. Până la urmă spusele lui se arătaseră chiar fără noimă: o dată cu plecarea se săvârșea întrucâtva contrariul: „Da noi, cei jigniți și mustrați de tine, Gheorghe, am să rămânem mai departe în sală, ca să-ți arătăm, să-ți dovedim cum că nu sântem noi... proștii. Da! Ba chiar am să-l realegem pe Hărbălău ca președinte, să te convingi... N-ai decât și mai departe să zici: niște proști în frunte cu alt prost! N-ai decât, deșteptule! Ai uitat, pe semne, că de pe vremea străbunului tău Hâncu a rămas și o înțelepciune: „Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!". Așa că, deșteptule,

lasă-ne așa cum sântem noi... Nu-ți place de Hărbălău, cum conduce? Păi, pe ce motive să ne numești delaolaltă c-o vorbă urâtă? Doar trăiești în mijlocul nostru, ne știi, dimineața și seara ne dăm binețe, Gheorghe... Reiese ce? Reiese, că ne zici: „Bună dimineața, proștilor?!".

Și acum, poftim, acel Cruceanu era mort, fie-i țărâna ușoară. Și ei, proștii de atuncea, sânt vii și nevătămați. Ba sânt și prosperi, și fruntași – locul trei printre colhozurile raionului. Ce-i drept, și adunarea aceea generală rămânea mereu vie, memorabilă, ca și anul care o urmase drept măsură a vremii. Într-adevăr, cu Hărbălău acesta în fruntea satului se mai chinuise mult, dar, de-a mirării, Hărbălău se apucase de capul lui Cruceanu. Firesc lucru, de altfel: „Dacă te-ai găsit tu deștept, te-ai aflat mai cu cap, apoi ține-te, ține-te așa, ca să-ți dăm dreptate!". Într-adevăr, nu avea loc nici o adunare de colhoznici, unde Hărbălău să nu-l dea prin cenușă pe Cruceanu, numindu-l în fel și chip, dar, mai ales, „element ostil colectivului". Acesta, la rându-i, se năpustea asupra lui Hărbălau. Dacă luai bine seama, nu atât se muncea, cât se țineau de adunări. Una-două, auzeai: „Ce, iar se face adunare?".–„Da, c-a venit un corespondent – Gheorghe Cruceanu a scris la gazetă... Haidem, haideți c-o să fie vesel... O să se-nclește iarăși Hărbălău cu Cruceanu...".

Astăzi, după atâția ani, ai putea zice că e o ipocrizie din partea lor, deoarece anume alde aceștia roiau mereu în jurul lui Cruceanu, ațâțându-l. Chipurile, îl încurajau, îl îmbărbătau, în același timp însă, după atâțea ani și după felul în care s-au încheiat lucrurile pentru Cruceanu acelor vremuri, desprinzi astăzi nu altceva decât ipocrizie și ațâțare. „Măi Gheorghe, ziceau ei, să începi tu primul! Nu te uita că se află și corespondentul, căruia i-ai scris... Una e ce ai scris și scrii, alta e când vorbești. Da, da, mai pe larg, mai în amănunt și dă dovadă că nu te temi – ești critica de jos. Să începi așa: să ne răspundă tovarășul Hărbălău de ce a distrus iezăturile, a dezăgăzuit iazurile? Ele sânt rezervoare de apă și hrană, cum-necum cinci mașini de pește căram vara la raion și fiecare dintre noi ca și cum mai aveau o vacă!".

Gheorghe arăta nedumerit: stați, bre! El o să zică, mă rog, că în locul lor a făcut grădinării... Cresc acolo roșii, varză, ardei,

și nu poți să nu-i dai dreptate. Aestea-s, ca să zicem așa, vaca săracului.

„Dar tu să-l întrebi din nou: da de unde ei apă, tovarășe Hărbălau? Dacă ai secat iazurile și ai mâlit izvoarele?".

„Stați, bre, c-o încurcăm, răspundea Gheorghe. O să ne răspundă: da ce, sânteți orbi? Am făcut fântâni arteziene".

„Las' pe noi mai departe! Îl luăm noi mai încolo pe mânecă. Știe el bine că apa fântânilor arteziene e bună de udat grădinile? Asta-i: că din nou a fost nevoit să sape cu buldozerele o băltoacă, iar din cele arteziene curge apa în băltoace, și apoi o împrăștiem prin aceleași grădinării... Uită-te de ce și țarina se acoperă cu sărături ca pielea cu pecingine!".

Cam asta era schema tezelor acestor nesfârșite adunări, în care Cruceanu se arăta a fi un ardei roșu într-o saramură de pește. Se părea că un demon n-are altceva de lucru, decât să-l ciocnească pe Cruceanu și Hărbălău, ca să-și dea, sirecii, lovituri de copite, să se muște reciproc, să se pălmuiască cu vorbe tari și nemiloase. Iar satul de colo, cei clonțoși mai ales, hărățeala asta întețind-o;

„Că bine i-ai zis, Gheorghe! Stimat prezidiu, colhoznicul Cruceanu mai cere o dată cuvântul... Ei, Gheorghe, într-un ceas bun!".

Îl purtau toți pe vârful limbii și în câmp, și la bufet, și prin stațiile de autobuze, încât ai fi zis că Gheorghe Cruceanu e cel Gheorghe din Evanghelie, încleștat cu balaurul.

S-au încheiat acestea, însă, lesne în anul următor. S-a întors președintele cel vechi de la școala de partid, unde fusese plecat pe doi ani. A preluat postul și a curmat zvonurile, gâlcevile printr-o întrebare: „Ce vă nemulțămește, oameni buni? Ce pretenții aveți față de conducere? Facem lumină în toate celea... Da, întâi și întâi alegem altă comisie de revizie... Orice nemulțămiri sau bănuieli, poftim, reclamați... Ba numiți chiar și omul vostru de încredere în comisia de revizie!".

Ei, ș-atunci satul l-a ales pe Gheorghe. S-a arătat a fi mulțumit președintele, vezi bine, ai fi zis că autorității ce o avusese cândva, acum i se mai punea și o floare, ca flăcăului la pălărie.

A urmat, însă, neverosimilul. S-a întâmplat ceea ce nimeni nu s-ar fi putut aștepta nicicând, nicicum, niciunde, nici prin visul cel hidos și plin de blestemății!... Într-un mijloc de săptămînă un zvon i-a înfiorat incredibil: Gheorghe Cruceanu, președintele comisiei de revizie, a fost prins cu un furtișag nemaipomenit de scârbavnic! A fost, cică, văzut cum intra pe la un miez de noapte prin fundul livezii sale cu o sarcină de araci, care până la urmă s-a dovedit că-s obștești, din viile colhozului, chiar proaspeți ascuțiți și cărați încolo, pe coasta Ciairului. Nu, că nu-i zvon!... Nu-i nici fals denunț: o comisie, în frunte cu un membru de conducere, cu milițianul și un vecin (îl poftiseră pe Nicanor, acesta, însă, motivase că n-are chip: nu-i frumos din parte-i, chipurile, Cruceanu îi este vecin!).

Ei bine, se găsise alt vecin! Acela se dusese și, până la urmă, se dezvălui că aracii sânt bătuți în pământ, proaspăt legați la tufe... Ba încă cu rafie din India. Prin urmare, alta peste cealaltă... Ba și mai și, avutul ista colhoznic, aracii adică, purtau și dangaua locului: erau din salcâm boieresc, anume din gardul viu ce împrejmuise fostul conac al moșierului Buluban, unde acum se afla sediul colhozului. Se revolta lumea, satul, obștea: cum așa, Gheorghe, vin oamenii încoace la curățit araci, primesc câte 30 de copeici pentru fiecare, omul se cațără, se-nghimpă, fărâmă haina, își zdrelește mâinile, iar tu de ici, Gheorghe, ca președinte al comisiei de revizie, vii binișor în toiul nopții și îi cari la casa ta!

* * *

Toate acestea se petrecuseră cu ani în urmă, acum, însă, în casa mirelui, după ce Gheorghe a murit, mai avea rostul de-a vorbi de-o rușine? Ei, să-ți mai fărâmi mințile cu niște jordii, cu niște nuieluțe de salcâm! Omul nu-i, deci, se cuvine uitată și astă întâmplare, vezi bine, urmase după aceea și strâmtoarea, și patima beției... Dar câte nu-l lovesc pe bietul om, când se năruie, se prăbușește malul, pe care șede.

Da malul lui Gheorghe fusese cinstea, vezi bine!

Capitolul VIII

Acum ședeau cu toții în jurul mesei și-și grăiau doar vorbe lâncede.

— Of, cuscră... așa s-a mai scurtat ziua amu! Te miri ce te-ai învârtit, te-ai sucit și când cați, iaca-i noapte!

Se tânguiește soacra cea mică față de soacra cea mare.

„Desigur, soacra asta a mea... își zice mirele. În sănătatea ei ia să-mi torn un pahar de vin, să-l trag până la fund. Moșul meu, care a fost și mai rămâne și astăzi membru în comitetul de conducere al colhozului, oare de ce tace? L-am întrebat odată, mai demult, ce a fost la mijloc? Istoria aracilor acelora o știe doar în amănunt!... El însă, poftim, cată la cele două cuscre, își bolovănește ochii, ca să n-adoarmă. Desigur, își face siesta...".

— Moș Nicanor, moșule, ce-i cu aracii ceea, am auzit și eu, dar nu-mi vine să cred...

Mâna mirelui mai pornește o dată spre tocitoare. Iată însă că bunica Zinovia face o concluzie strașnică – garantat că a uitat fraza înaripată, rostită adineaori.

— Pentru că eu v-oi spune de ce zilele-s așa: azi omu nu-i furnică! și deodată tresaltă, ca și cum o pasăre beteagă de aripi și le-ar încerca: mai are vlagă în ele? Da de ce omu-i așa? Aduceți-vă aminte, popa te-ntreabă la cununie ce sfânt îți ei drept veghe și ocrotire a familiei?...

Tudor strânge din fălci, pentru că Nicanor, unchiul, s-a plecat viclean la urechea lui și-i șoptește: „Împle-le pe toate, bre, nu-ți împlea numai paharul tău...". Mirele nu-l aude, l-a doborât spusele bunică-si: „Ce de-a deșteptăciune aud!... Pascal... Blaise Pascal... în patru fuste".

Ei, că nici socrul mic nu se lasă mai prejos.

— Cuscre Nicanor, ai luat seama la o treabă? Lumea trăiește în holoată, da moartea... Ce face moartea, crezi? Ne ciupește câte pe unul, taman ca găina grăunțele...

Mirele se scoală și așa, nitam-nisam, ridică paharul în dreptul ochilor parcă vorbindu-i: „Am să te beau, am să mă-mbăt...". Cuvintele în zilele noastre pingelesc doar limba, fiindcă azi moartea e în stare să ciupească și piramidele, și pe noi, grămadă, spre exemplu, Hiroshima.

L-a furat de colo spusa unchiului:

— Cuscre, ce ți-oi spune eu? Tocmai vorbeam cu secretarul sovietului sătesc: la noi în sat unul moare, în loc se nasc, însă, trei! Dar de ce n-avem în sat tineret, ai?

— Da mata personal ce crezi? îl întreabă direct nepotul.

— Păi, vă trageți cu toții la apă gazoasă și la umbră pe trotuar!...

Ei bine, n-a mai observat când nepotul a dus paharul la gură.

— Bravo, coane mire, bravo! Barem îndeamnă-ne și pe noi la trebușoara asta.

— Păi, unii se-mbată de vin, alții – de vorbe, parează tânărul. Știi la ce mă gândeam chiar acu? Ce-ar fi, zic, dacă în clipa asta, uite chiar acu, s-ar deschide ușa și ar intra Cruceanu? Ei, ce-ai zice mata, moș Nicanor?– și deodată apăsă cu oarecare sfidare: Ce-am zice noi cu toții, după ce l-am judecat atâta... După ce l-am făcut hoț și l-am omorât?

Bunica își făcu semnul crucii. Mama mirelui avu un schimb iute de priviri cu cumnatul Nicanor.

— Vreau să știu un lucru: a furat Gheorghe Cruceanu haragii ceea blestemați sau doar au fost nod în papură?

— Tudore... interveni mama cu uimire. Feciorul, însă, o bruscă:

— Da mata umple sticla asta, că-i goală.

Și atunci mama rămase cu ochii pe fecior. E leit taică-său, că și aceluia nu-i plăcea deloc să-l îndemne la ceva, mai ales când lua un pahar în plus. Vârf la toate, sticla, pe care o arătase feciorul, era pe jumătate băută, și Tudor rotea în mână paharul gol-goluț, parcă ar fi vrut să spună: „Turnați, turnați, cine mai vrea să-și toarne... C-apoi îmi torn și eu".

— Moșule, îmi răspunzi sau nu? Ai fost doar prezent la ședința în care s-a dezbătut chestia haragilor...

Nicanor însă vorbea fierbinte cu Ferapont...

— Cuscre!... se adresă acesta către celălalt bărbat în vârstă. Dacă să cați bine, omului ce nu-i place? Să te faci mai deștept ca dânsul... Și-al dracului, tot omul e așa! Mă uitam la cumătrul Gheorghe, răposatul. Uneori zici: „Omul are firea lui, caracter, îi zicem". Nu-i adevărat, cuscre! Omul are *dimoni,* cum zice

moș Toader Cofăel, dar câți *dimoni* are într-însul, cine-i numără cine-i pune în funcțiune? Asta-i întrebarea mea către...

— Nene, moșule, unchiule... îl cicălea de colo Tudor.

— Taci, tu taci... ascultă ce spune moș-tu, că-i interesant...

De data asta mirele își ridică palma drept scut.

— Tată, dă-mi voie să vorbesc. Ori poate n-am voie?

Socrul cel mic își plecă fruntea, chipurile, aprob buna ta cuviință, căci mi-ai zis tată. În același timp mai zic: „Vai mie... Tac, dacă-mi zici tu acuma să tac... Săraca fata mea, of! Ce viață o așteaptă... Ce lăboi, bre-bre, ai...".

— Te-am întrebat, moș Nicanor, și te rog să răspunzi: intră Cruceanu acum și zice direct: „Cumătre Nicanor, spune mata, eu îs hoț?! Te rog să-mi spui față de oamenii ștea, că-mi ești vecin și erai membru în conducerea colhozului. Pricepi, cumătre Nicanor? Nu pricepi!? Păi, mă doare!! M-am sculat... am înviat, ca să zic așa, îs paznic de cimitir de acuma... Da, da, nu mai sânt paznic de gâște la ferma voastră de păsări. Sânt paznicul duhurilor curate. D' apoi, ca acolo liniște și pace să te gândești la toate celea, n-am mai întâlnit! Mai știu una: nu este, n-are să fie gudecata cea de-apoi! De-atâta am venit, m-am întors la voi: ce-i cu mine? Ce să le aduc la cunoștință răposaților? Cei vii m-au numit hoț... Ș-un hoț e paznic peste voi, drepților! Asta-i sentința voastră?".

Aici mirele chicoti oarecum viclean:

— Ce-ai zice matale, moș Nicanor, ai? Are dreptate Gheorghe Cruceanu să zică așa, au ba?

Se părea că până mai adineaori le împăcaseră pe toate, ba se arătaseră și ei împăcați în jurul acestei mese „Ce să mai vorbim despre nuntă, dacă ea-i și făcută!... Vrem noi, nu vrem, băieții au și... Ei, că a ieșit nunta cam ca printre cele necuvântătoare ființe, dar... să nu mai căutăm alte... da, alte pilde din istorie și religie! Dumnezeu cu dânșii și cu voi... Păi, de-atâta am și cernut la dârmoi tâmplările și împrejurările morții lui Gheorghe Cruceanu. Încercarăm întrucâtva să fim mai blânzi și oarecum împăciuitori, dezlegând pricinile căderilor și urcușurilor unei vieți de om. D'apoi care, mirele, băietanul ista, un mucos, să se apuce să învie, Doamne iartă, alt nebun...".

Anume că învierea lui Gheorghe Cruceanu nicicum nu se potrivea, nu se lipea, cum se zice, nu cadra cu priceperea, înțelegerea și experiența ce-o aveau cei vârstnici... Și apoi unde să aibă ea loc, învierea? La masa asta, unde s-au întrunit ei întru cu totul alt scop?! Extraordinar... Dar la ce bun? Pentru că i-a trăsnit prin minte istui tânăr o așa ghidușie? Zău că-i culmea! Păi, îngrijască-se mai întâi să-și pună la cale nunta, ca să nu-l arate și pe dânsul lumea cu degetul, că-i un desfrânat! Momește, amăgește fetele că se însoară cu ele, ș-apoi le dă cu genunchiul, derbedeul... Ba și pe alții ca dânsul se apucă și-i întoarcă de pe cea lume, de parcă au rămas aici puțini!...

Poftim, mirele s-a așezat, și-a umplut paharul – bravo, băiețele!... Nu cumva ești executor în aceeași persoană?! Uite-l bea, are să ne întrebe acum niște chestiuni... de pe ceea lume, taman dintre cele pe care le zugrăvesc preoții în cărțile zise sfinte, cum arată iadul.

Bunica mirelui dădu glas prima:

— Păcat, măi, cine ți-a dat dreptul?... Cum să mai chinui omul printre noi cu a doua viață a lui?! Nici mântuitorul n-ar îndura-o, necum un om...

Nepotul se uită la bunica lui ca la o relicvă: ce-a vrut ea să spună: cum că e păcat să mai ai o viață? Ș-apoi de ce să-l lipsești și pe mântuitorul de-o lume pe care, zice-se, a mântuit-o? Oare cine e acela care n-ar dori două vieți? Ba, zău, șapte vieți nu-ți ajung doar c-o prostie să judeci!".

Mirele își purtă maxilarele sale de marinar spătos, huruindu-și dinții ca pe niște râșnițe, și încheie pentru sine: „Bunică-mea nu mai voiește să-și repete zilele... Nu cumva o sperie sumedenia de prostii săvârșite, la care n-are și n-a aflat răspunsuri?".

Ochii socrului mic lucesc jucăuș. „Ca să vezi, își zice acesta, am un ginere clasa'ntâi... Ia căutați ce întrebări drăcoase pune!..." și-și clipea ochii trăsnit.

În schimb Nicanor își bolovănea alene privirea pe-un covor atârnat pe peretele din fața lui. Părea un neajutorat copilandru în fața hărții cu cele două emisfere și trebuia să răspundă câte continente vede. Dar ce-s cinci, dacă șase se văd, iată-le contururile pe hartă... Ce să-i zici istui tânăr? Ba stai, cui răspunde el

acuma?! Pentru că una e să răspunzi istui tânăr, și alta e să răspunzi păținului, pătimitului și împricinatului Gheorghe Cruceanu. „Gheorghe, dar ce știm noi?... Eu, bunăoară... De parcă atunci, în cazul tău, știam eu ceva? Dar ce știu astăzi? Crezi că sânt... m-am prefăcut... într-un altul? Gheorghe, eu ți-oi spune direct: altă fire de om sânt eu!.. Poate mai moale... Poate mai iertătoare, poate mai săracă... Poate mai lăsătoare, poate că... Să-ți spun drept, să mă... în firea mea, că nimica nu depinde de mine!... Să crăp eu – o pădure vreau, să nu văd pe nime!... De ce crezi c-am lăsat de izbeliște gropile celea de vii din fundul grădinii mele?... Dacă nu mi-am mai pus după asta vie, crezi că-s un om așezat, hotărât, răzbătător, gata să-nfrunt satul, să-nfrunt președinții, ca tine? S-a întâmplat cu tine nenorocirea, zău, că și eu o dată cu tine am murit oleacă... Nu mă judeca, nu mă osândi, Gheorghiță. Adică treaba ta, eu nu zic nimic! Ești hoț, nu ești hoț... Parcă... Fiindcă veni vorba, spune: se știe de așa ceva pe cealaltă lume? Nici eu nu cred că ne așteaptă vreo judecată de pe urmă, dar mă rog... Ah, da, dar pe acolo ce se tăvălește pe marginea drumurilor?... Ești doar paznic! A-a, tânărul ista cine-i? Un nepot, bre... Da, mi-i nepot, dar s-a cam depărtat de casă!... Patru ani prin străinătăți, tot pe ape, bre, c-a fost pe submarin, tot la fund, la fundul mării... Ei, și când a ieșit de acolo... Pricepi? Oleacă s-a ista... ș-acu are v'o câteva pahare de vin în cap. A-a, ce vrea el de la mine? Păi, mă învinovățește c-aș fi întrucâtva părtaș la moartea ta... Păi, c-anume pe tine, Gheorghe, te-a și chemat drept martor! Mă rog, pentru că-i tânăr, hai să-i dăm ascultare, el e dincolo de noi, ne moștenește, bre, viețile noastre. Mai știi, poate că ne-a și pomeni!". Se părea că acestea se citesc pe covorul cu pricina și-i pe punctul de acum să se împace cu Gheorghe, acesta îi dă lui dreptate, iar el, la rându-i, lui Gheorghe. Și deodată fața lui Nicanor Bostan se topi într-un zâmbet de dovleac alb:

— Mă gândeam, bre, la Ochioșica, la Ruța ceea de pe malul iazului, când Gheorghe îi spunea secretele liliecilor. Trase adânc aer în piept și spuse cu cea mai sinceră și adâncă convingere: M-am gândit la dânsa, săraca, n-are noroc, se vede, la bărbați!...

Nu mi-ți crede, dar am mai văzut eu femei de acestea fără noroc. Nu știu ce au, dar de cum se atinge un bărbat de ele, parcă l-ar mistui un jar de cuptor... Parcă l-ar tăciuni pe cărămizi. Mă gândeam amu că, tot ce se poate, Gheorghe s-o fi spovedit Ruței – adevărul cel mare al vieții și morții lui numai ea îl știe!...

— Ah, nene, ce șmecheroi mai ești! La astfel de judecători mă duci? Te-am întrebat ca pe-un bărbat, iar mata îmi dai răspuns de femeie... A furat el haragii ceea ori voi, aiștea vii, i-ați legat tinichea din urmă!

— Păi, dacă-i așa... și Nicanor se-ncruntă la față și cătă grav la nepot, chipurile, vrei să mă spovedesc eu în locul lui Gheorghe? Totului-tot cu de-amănuntul? Păi, am s-o fac...

Și în clipa aceea îl potopi dintâi strigătul copilei, briza aceea de aprilie... Se petrecuseră acestea cu patru, cinci sau șase ani în urmă, când el tot așa își săpa grădina... Adică nu, atunci își dregea gardul, dinspre Rădoi, tocmai că îi pusese niște proptele. Mai drept zis, îl legase, îl înținase cu niște sârmă de pomii din preajmă, iar pomii îi împresurase cu trei sau patru scândurele, ca sârma să nu curme coaja, să nu vatăme pomii. Taman în vremea aceea îl strigase copila, căci în fața casei îl aștepta miliția-nul. Acela veni să-l ia drept martor și reprezentant al comitetului de conducere. Refuzase... Trăiești cu omul gard în gard, iar de ici, când el nu-i acasă, te apuci cu oamenii legii și-i faci percheziție? Care-i deșteptul cela? Ei, după asta cum să-ți dea bună ziua, bună seara vecinul? Ai să te duci la el ori are să mai vină el la tine? Îl obligaseră însă, îi spuseseră de cuvântul „datorie". Cuvântul acesta îl învățase în armată, dar aici nu se afla sub jurământ și până la urmă se descoperise. Mai ales că altul, în aceeași mahală, se însumețise!... Venea de la apă, și căldările pline cu apă noptaseră la Nicanor pe prispă... De la acela și aflase celelalte amănunte.

La casa lui Gheorghe nu găsiseră decât copiii și o rudă de-a Irinei, în grija căreia fusese lăsată gospodăria... „Unde-i stăpânul, stăpâna?"– „Sânt duși la Bălți, au zis... Da seara au o cumătrie, la o rudă de-a lor de la Mileștii..." – „Ne dați voie, vrem ceva să vedem..." Și milițianul intrase primul, deschizând portița grădinii. „Vrem să vedem via, haragii".

Da, și se adeverise că haragii fuseseră bătuți pe la tufe!... „Al naibii... Ca alaltăieri semnalul a fost primit... Ia uite, s-a și grăbit – legați sânt ici cu mladă de salcie, dincolo cu rafie. E gospodăros foc!... Bătuți în pământ, cine-o să-i controleze?".

Se mai isca o chestiune: de unde Gheorghe Cruceanu are rafie din India? Vezi bine, îl puteai îndreptăți întrucâtva și-l crede pe Gheorghe, adică tărășenia aracilor acestora, cum nimeriseră, adică, aceste nuiele, jordii de salcâm boieresc în fundul viei lui Cruceanu. Rafia însă, cum se zice, rafia era monopolul colhozului, se primise din raion vreo sută cincizeci de kilograme de rafie anume pentru legatul viței de vie. Asta și mai mult făcea să apese vina de furătură a aracilor și nicidecum c-ar fi fost găsiți pe drum. Celălalt membru în comitetul de conducere se agita nemaispus, de la o tufă la alta, număra haragii, până când îi veni și ideea: „Îi luăm cu noi la *pravlenie!*".

— ...Unchiule, nu-i nevoie de astă înșiruire de amănunte, spuse mirele cu capul în palme. Cum ați dovedit că erau furați haragii?... Mai drept zis, cum de-ați putut crede că același Cruceanu va apăra contra furtișagurilor și în același timp fura?

— Da nu mă bate la cap! se înfurie Nicanor și lovi cu pumnul în masă. Taci și ascultă, că nu mai ești copil!

De data asta Nicanor porni să-i vorbească celuilalt bărbat, mai stătut și răbdător:

— Cuscre Ferapont, să vezi cum lămurea Gheorghe. Și parcă să-l crezi, dar iarăși... Doar știi, pe la noi se mai fură ici și colo! Da, se fură. Gheorghe vorbea de-un braț de haragi, când colo sânt mai multicei, și președintele îl întrebă: „Gheorghe Mitrofanovici, spune totul, te rugăm...". – „Păi, lămurirea v'o spun: eu cred că-s copiii de vină... Că după ce i-am adus atuncea noaptea și i-am pus în dosul casei, ca adăuza să-i număr și să cer comisia... copiii, de colo, proștii, eu plecat fiind, s-au apucat și i-au legat la tufe!...".

Nicanor își umflă pieptul, se arăta răscolit.

— Poate că și copiii vor fi fost, gemu el. Cruceanu, însă, recunoscuse că de cu seară venise pe la președinte și avusese o înțelegere cu acesta cum că e dator să verifice dacă nu se fură din sămânța de răsărită. Semănătoarele erau în câmp, așijde-

rea și zvenevoiul. Că și Gheorghe îi zicea: se știe, tovarăși, la noi în colhoz câte olecuță se fură, și ce e mai al naibii, se fură din sămânța cea pe care o așteaptă ogorul. Vă spun drept, continuă Nicanor pe un ton spovăduielnic, se ținea bățos Gheorghe, chipurile, el nu e vinovat, ba mai mult, e gata și de data asta să acuze. Zicea: „Nu toată sămânța ce se eliberează de la magazin se bagă în pământ. Mai ales cea de răsărită, care se vinde cu paharul, prăjită, ba din care și oloi se face, tovarăși". Dar dintre cei care țineau parte odinioară cu Hărbălău,– îmi pare pe atunci a lui Oprea tânjea după fostul președinte, c-acela a și zis: Cruceanule, povestește de-a fir-a-păr cum de s-au aciuat, bătuți în fundul viei la dumneata, haragii!... Recunoști că sânt dintre ai colhozului?". Și Nicanor rosti pe ton neutru: Gheorghe recunoștea, însă nu recunoștea nicidecum că i-ar fi bătut el în pământ și și-ar fi sprijinit vița de vie cu acești araci.

— Da ce lămuriri vă dădea? întrebă mirele.

— Păi, îți vorbesc parcă, ascultă! Gheorghe verificase de cu seară semănătorile, sacii, găsise lipsă din sămânța cea de orz, vreo treizeci și opt de kilograme, iar din cea de răsărită – vreo șaptezeci. A luat cunoștință, a făcut act și hai spre casă. Când a ieșit dinspre cărarea din Ciair... vă spun cu cuvintele lui, accentuă Nicanor, „m-am pornit pe de-a dreptul, zicea Cruceanu. Am ieșit la drumeagul Ciairului... Ah, zic, nu, cărarea pe de-a dreptul nu mai este, e arată, da! Și mă-ntorc din nou la cel drum vechi... Și închipuiți-vă, mă împiedic! Beat nu eram, veneam din câmp... Mă aplec". Nicanor comentează: vroia să vadă ce-i la mijloc, așa zicea el, eu însă cred că la mijloc e altceva: pur și simplu, ca tot omul, dacă te-ai împiedicat de ceva și, mai ales, dacă-i o nuia, păi de ce n-ai luat-o drept toiag? El, însă, povestea: „Mă aplec, o iau în mâini, văd, harag e!... Ei, și merg așa...". Aici Nicanor din nou interveni: Dumnezeu să-l ierte, cu gura lui mi-a spus: „Bre, barem nici curățit ca lumea nu era de spinii ceea boierești și mari! Că m-am înghimpat încă, iasca lor de haragi! M-am înghimpat și m-am înfuriat și na! mă mai împiedic o dată... Gata era să-l zvârl pe acela care l-am găsit. Când colo, dau de altul. Ei, și atunci m-a fulgerat, vasăzică noi plătim pentru fiecare bucată 30 de copeici și le

împrăștiem pe drumuri, ai?". Nicanor trece de acum la părerea sa: Și i-a strâns... unu-doi... Numai unul Dumnezeu poate să știe câți a adunat din drum, eu însă vă spun ce s-a cărat de la casa lui: vreo nouăzeci și doi, căci celor din comisie le-a dat în cap să-i numere, Gheorghe, însă, lămurea că-s treizeci și nouă, chipurile, și el i-a numărat! Voia să facă dintr-înșii un fel de capăt de acuzare față de brigadierul viilor...

Nicanor de data asta găsi cu cale să-și spună punctul său de vedere:

— Vina lui Gheorghe care-i? grăi el ca un preot ori ca Pilat pe care-l dor măselele. Vina lui e că s-a atins de dânșii! Pricepeți! I-a ridicat... Trebuia să-i lase dracului acolo să putrezească, asta-i! Ori să vină să ieie milițianul ori pe altcineva, un careva martor, precum voiseră să mă ieie și pe mine martor, când comisia îi percheziționase casa și via. Că și președintele spunea: „Mie îmi vine să cred, zice, eu nu neg faptul că Cruceanu Gheorghe este un colhoznic cinstit. Mai mult, cred că a adunat haragii aceea de pe drum, împrăștiați, drept dovada unei atitudini din partea altor colhoznici, pentru care bunul obștesc e taman c-al nimănui...". Nicanor se uită în plafon: cum a zis el? Ah, da, al unei atitudini de pro și contra. Chipurile, avem două atitudini: una de nepăsare – asta e a aceluia care a pierdut haragii, alta e, însă, de grijă, de prețuire pentru avutul obștesc. „Colhozul ce e, tovarăși? Colhozul, spunea președintele, este și el un fel de statuleț în stat! E bunul nostru al tuturora, al colhozului". Așa că trebuia să fi luat un martor, să fi făcut act, și nicidecum să-i care unde i-a cărat – drept la casa lui!

— Ce spunea Gheorghe, Gheorghe-răposatul ce spunea? Căci mă amețești cu deșteptăciunea matale și a președintelui.

Socrul ist mic aprobă din cap, chipurile, încurcată și grozavă istorie. Și deodată spuse și el:

— Auzisem de o căruță cu haragi și trei gheme de rafie.

— Adevărul... vrei taman adevărul? Măi copile, măi copile!... Nu poartă nimeni nici o vină, bre!

— Cum așa?! se revoltă soția lui Nicanor. Doar ați smuls din fundul viei lui haragii! I-ați și cărat în deal la *contoră,* ca să se

convingă și președintele și ceilalți, după care l-ați chemat pe Gheorghe la răspundere...

Nicanor bolovăni ochii săi apoși, apoi prinse a clătina din cap, fără să răspundă. Așa rămase cu fruntea plecată și i se adresă neveste-si:

— Adică ce, tu nu știi? chipurile, am mai vorbit cu tine, de ce mă acuzi și tu!?

Se întoarse spre socrul cel mic și-i spuse:

— Cuscre dragă, totu-i adevărat ce-am spus acuma, totul, dar copiii ne bagă în pământ de vii, iată ce ți-oi spune.. Că i-a adus în ogradă, că i-a găsit pe drum, că i-a adunat – îl credeam cu toții, nimeni, însă, dintre noi nu putea să creadă, chiar dacă ar fi fost un judecător, cel din adâncuri sau cel din înalturi...

Nicanor muți și spuse cu tonul cel mai liniștit și mai spovăduielnic:

— Cuscre, copiii de unde să știe? Au văzut ei haragii în ogradă? Ei, și s-au apucat să-i bată pe la tufele de vie! Chipurile, tata i-a adus la casa noastră, iar o dată ce-s aici în curte, înseamnă că au un rost, și rostul lor e în vie. Că de atâta Dumnezeu să-l ierte pe cumătrul Gheorghe, după ce ne-a lămurit nouă cuvânt în cuvânt, dar n-a prea fost crezut, s-a mâniat foc... A luat un harag dintr-aceia, l-a întors cu ascuțișul în sus și i-a vorbit haragului, nu nouă!... Da, da, chiar în plină ședință, cum ședeam și căutam o hotărâre: face Gheorghe să mai rămână în comisia de revizie ori nu? Ei bine, și Gheorghe de colo ne zădără: „M-auzi, haragule? Te iau pe tine de martor, nu mai am pe nimeni, te iau pe tine de martor și mi te prefac într-o țeapă, dacă dumnealor mă găsesc pătat cu cinstea... O țeapă în care, zice-se... A, nu mai are nici o însemnătate! Ia o inimă proastă de țăran! Și cu moliciune, cu bunăvoință, s-a întors către președinte și i-a spus: Ivan Ilici... tovarășilor!... Sânt compromis, nu sânt vinovat, sânt pătat de nu știu cine... Nu mai știu cine-mi adulmecă urmele, cine mă vrăjmășește... Poate că inima mea, sălbatică, necruțătoare, poate că blestemul celor pe care și eu la vremea mea, mai știu, fără să vreau, i-am năpăstuit?! Am o rugăminte: dați-mi haragul ista, să-l iau drept amintire, că am fost țăran... c-am fost un țăran și un colhoznic cinstit, dar am pățit-o și

eu... C-am fost printre primii, al unsprezecelea în comisia de inițiativă, când am întemeiat prima oară colhozul...".

Auzind acestea, mirele, ca toți marinarii, chit că nu mai avea centiron pe el, deodată își dădu brațele în lături, apoi le strânse, le înfipse în bata pantalonilor și le-o spuse de la obraz, crișcând:

— Ah, dacă aș fi fost în locul lui Gheorghe! Ah, ce v-aș mai... Da! Umpleam cu voi ferestrele, ușa... M-aș fi sculat o dată și aș fi zis: *Polundra!.* Aș fi strigat o dată *polundra* și vă aruncam prin ferestre ca pe niște bulendre!... Cum așa să-mi smulgeți aracii din grădină! Cum așa să mă acuzați de furătură?...

Dar focul jarului, se vede, era doar o scurtă pălălăire de paie:

— Copiii... bombăni el, făcându-și loc spre ușă. Bine fac dar copiii că nu vă mai iau în serios... Ei îs mai deștepți... Și trase ușa după el.

Capitolul IX

Peste cei din jurul mesei coborî o tăcere lâncedă, mai ales că *polundra...* Ce-o mai fi însemnând și *polundra?* Nici vorbă, e vreun cuvânt de ocară.

De afară răzbătea glasul lui Tudor:

— Marș, turbă! Marș, marș în cușcă! apoi un strigăt mai domol: Acuși, acuși! striga el celui din poartă. Să-l duc în dosul casei. Așteaptă un piculeț, ca să-l spânzur acolo!

Cei din casă cătară unul la altul: soția lui Nicanor își iți capul în fereastră:

— Oare cine să fie? Nu văd ne nimeni... dar nu se așează la locu-i.

— Îmi pare c-am să ne îmbătăm, cuscre Ferapont, rosti Nicanor, turnând.

— Da de ce?... Că se poate... și întinse el însuși paharul.

— Mă uit... Parcă nu văd ne nimeni, aud, însă, glas de femeie în ogradă! rosti, în sfârșit, Vera lui Nicanor, de data asta sucindu-și și răsucindu-și gâtul subțire, ca o pasăre.

Soacra cea mică își țuguie buzele: „Ce fel de femeie poate să vină în vizită la un cavaler în ziua când tocmea nunta!?".

De colo, însă, privirea stăruia în gol, chipurile, nici n-a auzit nimica.

Nicanor îl dumerea pe cuscru-său:

— Partea de vină în furăciunea haragilor care e? E aceea că el i-a dus, i-a lăsat lângă ai săi, iar adăuza a plecat cu verificarea chitanțierului la zahăr și sfeclă – c-avem afaceri directe cu fabrica din Bălți. Amu mi-a venit în minte de ce răposatul Costăchel, contabilul de la *selpo,* dacă-ți mai aduci aminte, cuscre, și acela a murit, dar cum? Își cheamă prietenii și le lasă o sută de ruble să aprindă în ziua de arminden lumânări prin copaci... Deșănțată treabă e și asta, dar dacă te gândești la bieții salcâmi, pe care-i hăcuim cu bărdițele și topoarele, dacă te gândești bine la păduri, la cei copaci... Păi și petrele au răzbunarea lor! Iată că moșneagul nostru ședea de vorbă cu copacii, răposatul Cruceanu, însă, nici cu oamenii nu știa a grăi... și Nicanor făcu un gest spre mama-soacră, care acum din nou dormita. Ce ne bagă în pământ, ce ne înmormântează? Socotelile! Alde răposatul Costăchel grăia cu copacii, cu țarina, cu luna, dar altminterlea zicea că dacă înflorește... pe când răposatul Cruceanu iată că prinde să-i numere... Să le ceară socoteală și haragilor, și oamenilor.

În clipa asta se deschise ușa... Aoleu! În prag – naltă, subțire, pierdută – stă aleasa tânărului care le-a trântit ușa în nas! Ea a deschis ușa? Oare ea e singură? Iat-o în rochie cu mâneci scurte, parcă nici n-ar fi luna lui octombrie, ș-apoi are și niște coate osoase, parcă-s stâlcite, și uite c-a înțepenit în prag... Unde s-a mistuit, s-a înecat străvechiul obicei al împăcăciunii și tocmelii, care spune cu literă de foc: „Intri în casa alesului și dragului, abia după cununie!... După... Și cu muzică, cu larmă, cu alaiul satului întreg. El, satul, îți e chezășie... Aici sânt și bătrânii, și mai vârstnicii, și părinții și copiii sânt de față. Dar zău, cum să dai așa buzna peste propriii și umilii tăi părinți, constrânși de tine, netoato!... Că i-ai făcut de rușine... Și amu vii tu însăși cu rușinea, fluturând-o!? Doamne, oare nu cumva taman asta e... învierea lui Cruceanu?!

Desigur, prima făcu ochii mari mama ei scumpă. Fără să-și dea seama, se arătă uimită:

— Ce s-a întâmplat, draga mamei?! V'un pojar e la noi acasă ori ce?! Chipurile, să ne fi așteptat până ne-ntorceam noi barem... Dar să fi așteptat un rezultat!...

În clipa asta tinerei îi veni tocmai în ajutor cea de-a doua mamă, mama mirelui. Să zici c-ar fi aprobat-o și ar fi compătimit-o, în același timp.

— Diană, nu cumva te-a mușcat turba aceea de câine?!. Și mama mirelui plesni din palme: Of, i-am zis încă de dimineață: du-l, băiete, în fundul grădinii! Și mai făcu un pas, și încă unul, și-și muie glasul: Dinuță, ce stai în prag, fată? Intră, poftim de intră cu noi în casă... și se frăsui: Unde-i băiatul cela, Doamne? și pe loc se plecă la urechea bătrânei, bunicii: „Mamă, dacă ești bună, olecuță să mișcăm scaunul".

Da de colo soția lui Nicanor spuse cu nevinovăție jucăușă:

— Cred că tinerii se gătesc să plece la vreun film sau la niște dănțuri pe undeva.

— Da ce, sântem în vârsta fetelor matale?

Glasul răsună de după ușa casei celei mari, de unde ieșea mirele cu un scaun. Ușa asta acoperea, mai drept spus, se deschidea în direcția ușii cămarei și întotdeauna când una trebuia deschisă, cealaltă din față se cuvenea să fie închisă. Așa că vorbele mirelui răsunară de după ușa închisă, oarecum jignitor.

Uite că se deschise și ușa de la cămară și mirele adăugă:

— Și nu ne alungați nicăiurea... Aflați că nu se face nici o nuntă și nici un staroste n-are să vină.

Zăpăcită, mama lui Tudor nu-l vedea, nu-i vedea nici scaunul din mână. Vorbi așa, în dodii:

— Unde-i băiatu' cela, Doamne?... Tudore! strigă ea, adu un scaun!...

Tânărul râse.

— Parcă șed cu scaunul în mână, mamă!...

Aici interveni tatăl miresei, ai zice, foarte înveselit, în fond, alungând și el starea aceea de alarmă, care se citea pe fețele tuturora.

— Nu-i dați coanei mirese nici un scaun... Să ne spună pentru ce a venit... Ce s-a întâmplat... Cine a poftit-o?...

Nicanor, să zici, lipsea între ei... „Aha, asta-i! Care vasăzică, căpătarăm un alt Cruceanu cu vie și livadă și casă nou-nouță în

marginea satului. Ș-apoi un alt Cruceanu – ibovnicul Ochioșicăi. Și acel Cruceanu, care-și rumegă destinul printre străini, iar în zilele de duminică o așteaptă pe aceeași Ochioșică să-i aducă mâncare și, poftim, încă unul vorba lui Cofăiel, „cu daimonul..". Acel daimon, care îl înstăpânește când și când, n-are chip să se dezbare de el. Ș-atunci Cruceanu urlă la ceruri, la soare, la lună, la nouri... Și un alt Cruceanu, dar... Cine le mai duce lor socoteala zi de zi, an de an? zic. Acest Cruceanu de când a apărut pe aici sămânța lor, stirpea, osul, tot... îs alții și alții și în acelașii timp aceeași... Căci, poftim, ultimul, mai exact nu e ultimul, cine știe câți vor mai urma ca dânsul, dar, poftim, își scuipă restul de viață, poate cel mai frumos, mai miezos... îl aruncă, îl scuipă în colbul cărării, ca pe-un sâmbure de zarzăre.

Ei bine, dar pe unii trebuie să-i îngropi (nu în pământ, nu în lut, nu în mormânt, în inima ta să-i îngropi!). Pentru acest lucru trebuie aleși ceilalți Cruceni pe care tu, Nicanor, îi socoți demni și dragi inimii tale, ca să-i lași vii pentru copiii tăi, pentru rude (da poate și pentru copiii lui Cruceanu), barem printr-o vorbuliță de-a lui Cofăiel, naivă: „Vrăjmașnică inimă de om!... Uneori ca mielul, alteori ca ucigă-l toaca...". Și, poftim, că bine-a zis și soacră-mea Zinovia: socoteala ei cu numărul „șapte-sprezece" nu-i o socoteală proastă, căci dacă e să-l scriem pe „șapte", iar pe „unu" să-l reținem în memorie, păi acest „unu" cât face?... Mda, trebuie să chibzuim, trebuie să răspundem!... Șapte scriem, unu scriem... Pe fața lui Nicanor Bostanu parcă și-ar fi... Curat să zici că o aripă de pasăre îi coperise fața, mai bine zis nu aripa, ci doar umbra acesteia, pasărea aflându-se în înalturi, în văzduhuri! Trebuie să mai rămânem cu noi înșine între patru ochi, cu făptura noastră neînțeleasă să rămânem, s-o ascultăm atunci când punem capul trudit în pumni. În astfel de clipe îți răsare cel drag... numai ție. De unde să ne răsară aici un Cruceanu, dacă nu l-am dat încă pământului?... Și deodată Nicanor aude ca de pe ceea lume: „Da nu mai facem nici o nuntă, v-am spus!".

Nicanor nu-și crede urechilor: „Cum vine asta, nu facem nici un fel de nuntă?! Da pentru ce ne-am adunat aici, ce așteptăm noi de dragă dimineață? Ca să ne arunce ist scuipat în

obraz un mucos nerușinat? Și până acum de ce ne-am ținut? Am benchetuit, care vasăzică, am făcut o petrecere, da? O petrecere c-un mort, ai? Bravo nouă... O zi cât un an am șezut la un praznic, unde-am grăit mortul, ca niște calici și gropari în cimitir? Păi, reiese că noi, ah... și Nicanor gândi urât, aproape că se crezu o nimicnicie. Sigur, i-am întors răposatului viața, numai că pe dos, ca să ne arătăm mari neghiobi și deștepți... Și acum vine tânărul ista, puțin că ne-a scuipat în obraz, acum ne mai dă ș-afară!".

Unchiul Nicanor se-ncruntă, ba chiar iată că își luă cu stânga mâna dreaptă, cu care-și făcea, copil fiind, semnul crucii, și o purtă așa îmblăciu în aer. Socrul cel mic, pe semne, chiar de la gluma aceea a lui – „să ne spună coana mireasă pentru ce a venit?"– i se luase piuitul: făcuse o glumă, care anume că-l strivise chiar pe dânsul în persoană. De data asta hotărî să nu mai vorbească, își fixă cu privirea mucul de țigară, căci în astfel de clipe cei mai vinovați sunt ochii omului. Îi pironi în mucul de țigară, parcă îndemnând-o, vorbindu-i: „Auzi, soro? Puică, țigară, arzi? Să știi că arzi bine".

Nevasta lui Nicanor, în schimb, se apucase a-și strânge broboada în jurul gâtului, să zici, e o copilă ce s-a urcat în scrânciob... acușica va fi dată peste cap și, ca să nu-i zboare broboada, o leagă, o strânge...

Bunica găsi cu cale altceva: să rumege. N-avea nimic în gură, uite-o însă că rumegă, mursecă liniștea și întunericul.

Ei bine, doar mama... Anume mama cealaltă, acum cea în rol de gazdă și, în același timp, a tot și a toate iubitoare, într-adevăr ieșise în cealaltă odaie la porunca mirelui: „Adă din lada cea din fundul casei – am eu acolo niște rom din Cuba, mamă, e din trestie de zahăr... Vinul ista nu știu ce mă umflă! și din nou spuse: Am hotărât cu Dina să nu facem nici un fel de nuntă".

Ei bine, la auzul poruncilor de matelot referitoare la romul cubanez și „la nici un fel de nuntă", mama miresei dădu o dată ochii peste cap, ca o păpușă, după care prinse iute-iute a-i rotunji când la soț, când la mire, când la fiica ei dragă: „Uite, bărbate, adă-ți aminte serile, diminețile când îți vorbeam că inima mea nu-ș'ce tânjește, îți spuneam eu că cineva ne pradă!...".

Primul, care se găsi să-și dea cu părerea, treaz și cu bun simț, fu Nicanor:

— Cum vine asta, „nu facem nici un fel de nuntă?". Până și vietățile, bre, sălbăticiunile, și deodată își mușcă limba, căci îl lua gura pe dinainte: tocmai și mamă-sa intra, precum ar intra o moașă cu doi feți gemeni – ducea în brațe două sticle cu rom cubanez, unde mai pui că aveau niște etichete zugrăvite viu, colorat, amețitor – două cubaneze dansând.

Beata avea chipul alungit, era sigură că s-a și început, vezi bine, a fost trimisă după băuturi alese.

— Nicanor, zise ea, nu știu cum se destupă, na, c-or mai pocni și astea ca șampania. Și ea le întinse grijuliu anume lui Nicanor, chipurile, „am ascultat, m-am supus, am gătit, mai departe faceți ce știți, numai vă rog...", dar nu rugă pe nimeni nimica, sigură fiind de altceva: dacă avem masa plină de bucate, dacă sântem niște țărani și dacă trecem și la băuturi alese acum, păi, cum să se iște în casa mea scandal?

Într-adevăr, cele mai vesele chipuri în casa asta, în clipa asta, aveau cele două mulatre de pe sticlele de rom. Arătau fecioare dolofane, veritabile bucătărese, câștigătoare de premii la concursuri culinare.

Nicanor admira (ori se prefăcea?), dar, cu ochii pe etichete, deveni curios:

— Stai, Tudore, lăsăm deocamdată sticlele estea... Le puse de-o parte. Nu pricep de ce dar ne-ai adunat... Că n-a venit starostele, dă-l dracului de staroste! Iaca brânză mare azi! Însă noi de ce ne-am adunat încoace? și strecură cu venin: Găseam noi romul ista și în altă parte...

— Păi, vroiam personal să vă convoc și să vă comunic. Ei, ce e urât aici! Nu e mai frumos să fim doar ai noștri!? pară de colo mirele.

Auzi dumneata ce băiat semeț? Personal voiește să ne... *convoace,* ca să... ne *comunice* – e haiducește într-un fel, ne aduce personal la cunoștință... Mă rog, ca la ai noștri!... Și ne trimite pe la casele noastre, dându-ne câte un genunchi.

— Nunta e o zi într-o viață de om... Și chiar neesențială!... De ce? D'apoi mai grăitor, ca-n viața lui Cruceanu... și făcu o

pauză. Păi, că nici n-ați pomenit de nunta lui!... Nunta i-a fost de v'un folos la greu? Dacă așa ținești până la atâta, ca satul, babele, copiii, împrejurimile să afle cum că Tudor Nazaru-Buzescu se însoară cu o învățătoare, n-aveți decât să scrieți un anunț... Eu îl scriu! își luă vânt Tudor. Eu îl scriu și-l lipesc pe peretele clubului!...

„Ia-auzi bre! O nuntă – un afiș! O dragoste, o iubire, un copil care are a veni – totul-totului se limpezește printr-un afiș! De-a cui nevoie nași, invitați, gură-cască, că nu-i departe de cel sălbatic din jungle".

De data asta Nicanor porni a-și purta umărul acelei mâini care-i amorțise: „D'apoi că eu îl fac ciulama. De îndată ce petrec oamenii ișteа, îl chem în casa cea mare și nu-l mai întreb – poc! o dată, poc dădăori, și pe urmă-l întreb: „Ai înțeles? Eu ți-s moș, bre. Nu mă uit c-ai umblat cu submarine atomice pe sub malurile Arcticii, eu te fac terci!..." și în clipa asta se gândi că-i puțin. Fac ptiu! și-l scuip, nici nu-l ating, că mi-i scârbă, zău!".

Să zici că mirele îi și citise gândurile:

— Da, da, moș Nicanor, și astâmpără-ți nervii, ce-mi tot foiești din umeri, ești boxer? Am spus și repet: nu fac nici un fel de nuntă. Rămânem așa cum suntem... Iar ce s-a sfârșit, amin!... Vreți să vă dumeresc! Mai întâi, lăsați dracului ist obicei... Cui îi trebuie o neghiobie ca asta!? Se adună o hărmălaie de oameni – cinci sute, șapte sute... Un regiment! Corturi, mese, cuțite, pahare, furculițe – un sat întreg se golește de tot ce are mai scump – de mese, scaune, blide – iar la urmă, dacă nu un sfert, apoi jumate, sunt stricate și furate taman la nunta „voastră frumoasă"...

„Uite că oamenii de acum se hărmăluiesc, să zici, sunt niște câini, se adună, se sărăcesc... Doamne, ce zile-am ajuns: țistari! Fiștecare cu gaura lui și cu țistăroaica dragă...".

Mirele continua:

— ...Șed eu cu dânsa, și arătă la mireasă, care acum se uita în fundul unei farfurii, precum se uită copiii într-un mușuroi de furnici, unde roiesc cele cu aripi. Șed eu cu dânsa și cătăm la cele ce se petrec în jur! Dar în jurul nostru e-o babilonie...

— Ei, nu vă spuneam eu? făcu Nicanor cu o mină fariseică. Uite cum, noi, calicii și nepricepuții, urâțim cu glasul nostru gânguritul porumbeilor!...

Mirele păru nici să nu-l ia în seamă – ironia lui avea alt miez.

— Împăunați, împopoțonați și dichisiți ca niște cârlani de jertfă în emiratele din Arabia... E mireasa și mirele, da! Voi îi urcați pe un loc nant, la vedere, când și când îi rotiți. Unul, de-o vorbă, te ghiontește: „Tudore, pupă repede mâna celui în cârje... E naș-tu, bre, nu-l cunoști? Te-a botezat, bre! Iar azi naș-tu e membru în consiliul bisericii – am vorbit cu el, el a vorbit cu popa – într-o noapte au să te cunune, pentru că nevasta ta e învățătoare și comsomolistă, și poate nu are voie...". Mirele răsuflă adânc. Iată doar un crâmpei de nuntă. Trei minute doar! Ce vreau prin asta să vă spun? Când m-am întors în satul meu, părea că sânt alt om. Iată însă că satul, obiceiurile, întunericul, credințele locului, în frunte cu naș-tău, care te-a botezat, te duc, te împing, te brâncesc iar în biserică: „Sărut-mâna, nașule!". Dar îl mai dau dracului de naș, că e fățarnic... Nu crede nici el în popă și biserică, dar i-i drag să semăn cu el... M-ați înțeles? Ei, da nu e numai asta, cu unul de-alde nașu-meu! Cel mai al naibii e că mirele și mireasa nu au, nu se aleg cu voia cea bună la nunta lor. Adică nu se veselesc, nu se bucură în nici un chip de ea, una știu: să tot facă temenele, să fie plini de atenție... O nuntă-i chiar corvoadă – iată ce ne cere obiceiul!.. Fiștecare te învață, te pune la cale: „Fă ceea, fă cealaltă, fă, că așa-i obiceiul! Iată colacul, rupe-l în patru deasupra capului... apoi aruncă bucățile în patru vânturi!" Credeți că numai o data am văzut eu alde astea!? N-aș vorbi, dacă n-aș ști. De-a cui nevoie să arunci pâinea peste capetele oamenilor, ai? Așază-i, domnule, la masă, pune-le dinainte o juma de votcă, o gustărică colea... Nu!... Că dintâi trebuie să blagoslovești masa asta cu grâu dintr-o farfurie, să-l arunci iarăși peste capetele mesenilor, să-i semeni! mirele arătă spre mireasa împietrită alăturea: Ce-o să facem noi la nunta noastră, Diană? Noptilița întreagă trebuie să ședem ca două matahale, ca două statui. În timpul acesta, să zicem, un Limarău, care mi-i vecin și va trebui să-l invităm ca pe-un vecin, ei, cât e el de grețos acest Limarău, știu și satele dim-

prejur... După două pahare de vin și unu de rachiu iată-l s-a înveselit, îi curge nasul, saliva în farfurie. Deodată dă cu ochii de mine – m-a recunoscut, că-i sânt și vecin, și mire. Ce credeți că-mi rostește urări, toasturi? Da de unde, tovarăși! Se scoală clătinându-se și zbiară: *„Gorica, gorica!"*. A auzit și el, fârnâitul, cuvântul ista – nu știe ce-nseamnă, zbiară însă... Mai primesc un ghiont în timpul ista: fă-i și lui Limarău moftul: pupă-te cu învățătoarea... Mai mult, stai, că vine și el să te pupe-n bot, bălosul!...

Nevasta lui Nicanor nu mai rabdă:

— Tudoraș, mă tem că ți-i greață taman de mine! Adică ce să mă tem, dacă simt!... De-alde tine se pupă și pe sub garduri, și pe mine tot m-apucă grețurile... Am văzut chiar în bazarul Chișinăului doi alde tine se... fără nici o rușine și am scuipat!

— Tacă-ți gura! strigă Bostan la nevastă. Apoi, însuflețit: Tudore, e aman interesant și curios ce spui, și te ascult, și mai că-ți dau dreptate... Ai v'o... v'un... Adică, ce facem?

Faptul că unchiul e de acord îl îmbună oarecum pe tânăr. Poate de aceea se năpusti la mătușă:

— Nu vreau să fac moftul lui Limarău! Nu vreau să fac în viața mea hatârul nimănui, pricepi, mătușă? Că dacă mă-nfurie cineva...

Mătușa, care acum îl înfuria, odinioară, pe când era Tudoraș în pantaloni scurți, îi aducea cireșe văratice în buzunarul șorțului.

— Sfânt e numai ce doresc eu! și se întoarse spre Nicanor: Moșule, de ce să plângă fata asta? De ce s-o facem noi să plângă, de ce ea să lăcrimeze, când, în ziua nunții, iese pe ușa casei părintești? Numai de atâta că așa e obiceiul? Numai de atâta ca s-o aprobe încântate vecinele, că face taman cum scrie obiceiul?! C-adică ea nu e-o proastă, știe „Adio, libertate".

Aici mirele făcu o pauză, privi drept înainte și conchise:

— Vreți teatru, teatru, teatru... Cu mine, însă, teatru n-o să faceți!... Dacă vreți, vă cumpăr la toți bilete, chiar vă transport cu autobuzul la Chișinău... Mai mult, plătesc teatrul din Bălți și-l aduc încoace să vă joace o piesă cu nuntă... Doriți?...

Cei din jurul mesei aveau senzația că, uite, ne-am muncit, ne-am chinuit, am tăvălugit ca niște copii naivi și am clădit o

babă de zăpadă... Da, o babă de zăpadă ne-a fost în minte tocmeala de azi, mereu, așteptând, dar am adormit... Ne-am culcat binișor pe-o ureche, ca aceiași copii naivi în pătuc și, să vezi ironie, dimineața, când ne-am trezit, am deschis ochii la geam, dintr-o babă de mai mare dragul, c-un cogeamite morcov în loc de nas, c-o mătură putredă subsuoară – adevărata babă de zăpadă de cu seară,– ce-a rămas din ea? O băltoacă doar!... Iar morcovul și mătura cea putredă – înecate-n ea...

Ferapont, tatăl miresei, uitase de țigară. Acum ea îl frigea, el însă n-o lua în seamă. Privirile-i erau ațintite la (fostul, da, fostul, e sigur? Oricum, nu-i mai e deloc ginere!)... Căci, dacă el zice că Limarău e-un bălos!... D'apoi că Ferapont e văr de-al doilea cu Limarău. „Vasăzică și de mine i-i rușine că-s cioban? Ori poate că eu nu înțeleg ce se face pe lume? Mă rog, iaca-s numai patruzeci și opt de ani de când dorm între oi! Rău e doar că am o fată, doar una, și de ce oare, căpiatul de mine, smintitul, n-am luat-o la stână de la șase ani, ci am dat-o la școală?! Doamne, n-ar fi iubit-o oile... Oricum, mai altfel decât tovarășul ista, *scafandrul.* Ah, dac-aș mai avea una... unu... N-am voit copii, nu, c-așa-i timpul, și doctorul și nevasta: copiii sânt griji multe... Naștem doar câte unul, ca să ne împuținăm grijile. Ah, dar ce grijă s-a arătat a fi numai unul! Ah, Diană, oare de atâta ai învățat doisprezece ani, ca să ne trezim, eu și mamă-ta înfrânți?! Flăcăul ista vorbește, bine-a zis bunică-sa: vorbește ca din carte, parcă e la *trebunalu'* cu avocați!..." Nici Vâșinski nu vorbea așa pe la ONU, pe când slujeam în armată și-l auzeam! Păi, dumnealui, învățătoare-i lipsea? Pentru el și o profesoară de *niversitati* nu face o ceapă degerată!

Mama miresei, soața lui Ferapont adică, avea un nod în gât și nu-l putea opinti. Nu urca nici în sus, nu cobora nici în jos... Și nici lacrima nu se slobozea!... În urechi îi piuia un ghiers de copilă: „Mamă, decât mă năștei, mai bine un pom răsădeai...".– „Da dacă te-am născut, de ce nu te-am gâtuit?! Păi, zău că meriți, Dinuță, să fii strânsă de gât, zău!... Numai s-ajungă mama acasă și-ți face bagaju'– nici la moartea mamei tale să nu-mi vii!... Pentru ce am rupt de la gura lui tat-tu bucățica, am ascuns-o

și am cărat-o la Călărași la școală? Câte rublișoare ți-am tăinuit de tată-tău, ca să te port mai curățică, mai altfel, ca la urmă să nimerești în labele păroase ale unui șofer? Oh, azi, pentru prima oară de când mă țin minte, mi-i greață de mine. Mirelui i s-a făcut iarăși scârbă și rușine de noi, probabil, și fetei mele de-acum i-i scârbă c-am născut-o!... Aha, lasă-i că-s buni și potriviți la țanc: din doi maimuțoi ca ei are să iasă o maimuțică! Am înțeles-o amu și pe mamă-sa... De ce a alergat iute-iute în casa cea mare după romul cubanez, credeți? Să ne îmbătăm mai repede, să ieșim pe brânci și asta să ne fie nunta fiicei noastre! Parcă-s o lăieșiță, ptiu!... ia uite, c-asud!..".

Nicanor explica lucrurile mai simplu.

„Nepotul ista al meu, care a fost pe vapor mecanic și vânător de pești cu dinți, are, dom'le, căpățână și se vede!... Pentru că hop! de pe vapor sare pe uscat, în uniformă de marinar și hop! că i se mai întinde una... Păi, din marinar... treci pompier, băiete! De ce? Păi, că merită... Câte insigne *otlicino* are? Dar steluțe? Asta-i, ba și două uniforme pe an degeaba, și scurteică de marinar, și cojoc de oaie ca pompier. El e îmbrăcat înainte pe două vieți!... Nunta e... cum a numit-o el: „hărmălaie". Așa e, adevărat, se adună fel de fel de lume și e primejdie de pojar, iar el e, o! răspunderea cea mare!... Zero – unu ori unu – zero? C-am uitat, cum zicea Costăchel. Da, fiindcă tot mucosu-i fumător! Sigur că trebuie să fim atenți la zero – unu! Propun să poftim maiorul, *nacealnicul* pompieriei în ogradă... „Tovarășe comandant, poftiți de petreceți cu noi și asistați, și ne onorați, că așa-i în ziua de azi: sânteți ca și părinte pentru conu' mire, Tudor Nazaru-Buzescu din satul Ochiul Boului. Cu voia dumneavoastră în ograda noastră aducem nisip, stingătoare de flăcări, lopeți, hârlețe... Ba punem și o sirenă. Adică, nu: veniți cu mașinile cu apă și cu sirenele voastre: în caz de ceva punem în funcțiune sirena și furtunurile de apă... Zic, în caz că răsună vreun pocnet de pușcă, se iscă fum ori vreo încăierare, cum era înainte vreme. Totul stingem și presărăm cu nisip. Noi, țăranii colhoznici, sântem săritori și pricepuți aman la hârlețe și la cărat apă la pojar".

Mama mirelui judeca ca o vădană:

„Iaca așa! Dacă ar fi tată-său viu, dacă schija aceea din plămâni nu l-ar fi răpus, necugetatului amu i-ar astupa iute gura! Da așa, între străini – iacătă-l-îi! Îți vine să-ți astupi urechile de câte auzi ieșind din gura lui. Parcă nici n-ar fi al meu, parcă nici nu l-aș fi ținut în poală, parcă nici nu l-aș fi hrănit cu mălai de răsărită răzmuiat în uncrop – c-aista i-a fost laptele de la sân pe vremea aceea, când l-am adus pe lume. Același Limarău îi da la vreme de foame alivancă... din floare fiartă de salcâm c-o boaghe de făină închegată și atunci nu era grețos Limarău, nu-l alunga din ograda lui, cum îl alungă acum fiu-meu din suflet și amintire, îngrețoșat... Da, în satul nostru toamna e glod până la genunchi și colbăraie mare vara... D'apoi nu astă belea de glod ne ține, ne hrănește? Ce crede el, o să mănânce asfaltul lui de la *pojarcă,* pe care îl stropește în toată dimineața? Dar casa mea de vădană de ce-o poreclește chichineață? Pentru că șeful i-a făgăduit odaie cu balcon la stradă?".

Pînă mai adineaori fuseseră atât de cumpăniți și cuviincioși, arătaseră parcă solemni și înțelepți în obiceiurile acestui pământ pe care-l populăm și ne înghite... Îngăduitori și generoși se ținuseră chiar cu făptura unui colhoznic și consătean, crâncen și neînțeles, pe nume Gheorghe Cruceanu. Îi muiaseră chipul cu suflarea lor ferbinte și inimoasă, precum moi ceara, frământând-o, turtind-o între palmele date cu truda.

Sincer crezuseră că, îmblânzind firea și viața aceluia, măcar prin moartea lui să-și îmblânzească firea lor proprie, să învie obiceiurile, dragostea, respectul pentru bătrâni, mila pentru orfani... Ba și pentru păsările cerului, pentru țărâna îmbunată cu vin și oasele străbunilor, ca ea să ne primească demni când ceasul va fi să bată. Astfel căutau să fie și bucatele mai sățioase, scaunele – mai moi, mai comode, încăperea –mai luminoasă și văzduhul – mai ușor, mai plăcut. Credeau cu mintea lor puțină că înzestrează cu luminozitate și destoinicie o nouă lume care, zice-se, în cărțile vechi, s-a pornit tot de la o familie. O nouă lume, zidită de două ființe: se iau de mână și trec ori se opresc sub soare, făcând la un loc patru numai cu umbrele.

Ce-i la mijloc, ce s-a întâmplat? Într-adevăr c-a înviat aici taman cel Cruceanu, pe care flăcăul îl chemase în gând?... Ei, zău! Atunci uite-l că Gheorghe e în persoana acestui Tudor! Toate posibilitățile acestei lumi s-au dezvăluit...

A și răsărit – al câtălea e acest Hâncu – Gheorghe-Tudor? Uite-l în maiou de matelot, purtându-și umerii voinici... S-a întâmplat ceea ce se întâmplă cu copiii în întuneric: vorbit-au întruna de un „bau-bau", și acela a și răsărit la colțul mesei. Era cât pe ce să-l întrebe: „De când, măi băiete, lămurește-ne, sântem întunecați, de când, din care ceas ai priceput că propria ta ființă nu mai atârnă și nu mai e legată de nimeni? Toate celelalte – casa mamei, mătușa, unchii, socrii, țarina – sânt adică nimicuri? Măi mânz nărăvaș, de ce sfârâi din copite și nechezi, și cabrezi, povara-ți e alături și ea, anume ea te și încalecă... de la coadă... Catâr prost ce ești, în capătul oiștii flutură un smoc de papură verde... și vei gâfâi să-l ajungi cu botul, din urmă trăgând loitrarul plin pentru caii de cursă lungă...

Ei nu, că n-are pricepere! N-are... Băiatul ista o să-ncalece Luna, Venera, alte planete... Dar nu, n-are s-ajungă nici pe acelea: vezi-l cum ne pufnește în față fumul de țigară! Nici măcar pentru sineși n-are cruțare! Între degete chiștocul îi arde, ca și lui Cruceanu, așa o să și-l țină toată viața la butoiul cu bere. Cam de ce își poartă omoplații sub cămașa lui brăzdată de undele oceanului? Ah, da, el e lup de mare, nu-i în casa mamei sale, ci pe coasta unei insulițe din Oceania... Uite că-i taman cel ce a fost, „sălbaticul descălecat", visează prada, precum copiii își visează aievea spaimele. Dar prada? E între el și noi, doamna!... la s-o vedem... Șede cu nasul în pământ ca o captivă? Știe: pavăza-i alături. Curând va fi... regina acestei insulițe! Păi, e fiica acestui petic de nisip, înconjurat de apele nemărginite și de iubirea nețărmurită a doi îngenuncheați, care-s părinții ei, acum prosternați în fața istui Tarzan-matelot. În fond, e o Ochiosică și ea, cu os de liliac vrăjit în furca sânilor albi și plăpânzi... O face doar pe adormita în fânul nostru de vorbe, rugi și rugăminți.

— Că ce-i nunta?... continua mirele pledoaria. Nunta e anume primul pas ce-l face omul spre sinestatornicia și demnitatea sa...

„Ce vulturi, ce șoimi, ce bulihari, ce papagali, ce păsări căcănii, pe care nu le-au mai văzut meleagurile noastre", își zicea Nicanor în tăcere.

— Dacă-i așa... continua mirele, păi, dați-ne voie să ne facem nunta așa cum o dorim și o credem noi. Nu vrem să avem nici un fel de nuntă, asta-i! Nu vrem convenționalisme, nu vrem!..

„...Dar oare unde-s virtuțile, întru cruțarea părinților, Doamne! Barem cele ale fiului tău, ce s-a răstignit cu numele tău pe buze?".

— ...Dacă-i așa... continua mirele, păi, dacă ne iubiți... căci ne iubiți, nu-i așa? Îngăduit fie-ne să ne luăm unul cu altul, să fim soț și soție, fără nici un fel de teatru, fără vreun obicei care să ne înjosească. Sărbătoarea dragostei noastre, permiteți-ne să ne-o punem noi înșine la cale pe placul nostru! Avem și noi vederi...

„Ah, oare ce fel de vederi are cârtița?! Cine a văzut vreodată ce vede cârtița? Cârtița nici pe sine nu se vede!".

— Că de ce n-am dorit nici logodnă, nici tocmeală... Ne-am zis: ce să caute un străin căruia îi ziceți staroste!...

„Asta-i, asta-i... Acest mire e sfânta treime în persoană! La ce bun c-a fost tatăl, e mort în război cu hidrele fasciste!? La ce bun că a fost fiul? Nu cumva s-a pomenit în lipsa tătânesău?... Cine-i lelița asta de la colțul mesei acum? Poftim, cum marinarul o îmbată cu vorbe dulci ca mursa de miere".

— Nici astă întâlnire n-am fost de acord să fie! Mama m-a silit... M-a înduplecat adică. N-am vrut să consimt nici un fel de fățărnicii și convenționalisme. Dar mama – nu! Chipurile, așa-i obiceiul. Ca mamă, voiesc ca părinții fetei să ne păsească pragul, să schimbăm o vorbă-două, să ne cunoaștem de rude. E ridicol, zău! De-o viață vă cunoașteți, mamă, din copilărie încă! Săteni sânteți... Iar mirele și mireasa... Poftim, vedeți-ne, stăm alături!... Repet: principal noi, eu și Dina, sântem împotriva oricărei nunți de felul aceleia pe care ați apucat-o voi și părinții voștri.

Aici Nicanor îl opri din cauza acestui „voi". Ei bine, acest „voi", în gura istui băietan...

— Oprește-te, Tudore. Ați hotărât și doriți, mă rog, vă privește! și ironic: Te înțeleg, ai fost marinar, ai fost pe ape, pe sub ape... Răspunde-mi altceva: o să trăiți unde? Într-o scoică?

— Care... Ce ai în vedere? Cu mama? și mirele crezu că au să înceapă a-l obliga să se mute ori la mama lui, care e bătrână și trăiește împreună cu bunica, ori la socrii cei mici, care au o singură fiică.

Tudor răspunse zbârlit:

— De atâtea ori ți-am spus: primim apartament.

Aici Nicanor Bostan iar îl întrerupse:

— Nu m-ai înțeles. Ai auzit tu vreodată de un Daniil sihastru care trăia și grăia cu jivinele, bre?

Mirele păru și mai contrariat.

— Matale ce vrei să spui!?

Iată însă că interveni mama lui rostind tânguitor:

— Tudore, moșu-tău zice să mai cumpăniți, să vă mai sfătuiți cu Dina... Cum așa să vă luați doi tineri, ca doi sectanți!

— Da lasă-mă odată cu sectanții, mamă! izbucni încolțit tânărul.

Se sculă între timp tatăl miresei. Se ridică încet, cu destoinicie, și rosti deodată gemut:

— Haidem acasă, femeie.

Împunse și fiica cu privirea.

— Scoală, dragul tatei, și tu, hai! la stâna tatei în câmp, strungar! apoi se adresă către Nicanor și mama lui Tudor: Iertați-ne. V-am pricinuit bătaie de cap. Credeam... dar dădu a lehamite din mână. Voise să zică: credeam că sânt poftit în casa asta de amândoi... Văd, am năvălit cu de-a sila! O fată cu casă, învățătoare, cu puțina ei leafă și cu cinstea de care se bucură părinții... Văd eu: astea-s o ceapă degerată... Strungarul la noi la oi e mai în cinste și mai cuviincios chiar cu câinii!

Da, în mintea lui, taman ca pe-un răboj, crestase zestrea ce o dăruiește fetei: casă nouă, da! Cât a învățat ea prin școli, el a chivernisit câte olecuță și i-a înălțat o casă. Vezi bine, atâta fiică are, cine o să-i mângâie bătrânețile, dacă nu niște nepoți de la fiică? Se mai gândea, dacă băiatul ista are să-l asculte, numaidecât îi cumpără și mașină, îl înfiază, cum se zice... Aman

îs ahotnici tinerii de niște părinți cu mașină! El, Ferapont, băieți n-a avut și-l ia drept fecior, îi cumpără o mașină, pentru că în ziua de azi mașina e gândul omului.

În clipa asta slobozi glas bunica mirelui. Nu glas de cuvinte, ci pur și simplu un bocet de bătrânică:

— Iaca... hu-huh-hu... ce s-au grăiiit... hu-uhu-huuu!...

Jalea mamei o săltă în picioare pe Vera lui Nicanor. Asta răcni:

— Ce faceți, oameni buni! Ce facem!? D'apoi că noi n-am murit, tovarăși! se adresă ea părinților miresei. Se și întoarse spre mire: Să spui drept: cine te-a învățat, cine te-a pus la cale?! Să-mi spui, cine ți-a spus că în casa asta, când vine un om, tu trebuie să-l dai de spete afară?! și porni a-și desface iute broboada de la gât. Uite-o, și-o smulge nerăbdător, alandala, ca o fetișcană venită în fugă la malul iazului: se înăbușă și musai să se scalde. Tudore, nunta-i teatru, da!? Cât colo voi să arunce broboada, ca un bărbat trântaș căciula, dar tocmai franjurii se înținaseră, se încleștaseră, se încâlciseră.

Mama lui Tudor lăcrima mut. Așa-s mamele, își zic: ista mi-i feciorul, e ca un pom, o să mă apere de soarele arzător, o să mă hrănească cu rodul lui. Iată însă fecioru-său visează alt rod: apartament în blocul pompieriei. Cuvintele n-ajută, nici nu mângâie. În clipa asta mama ar muri, dar uite c-o ține pe mama ei de subsuori, o ogoaie, pe bunica acestui tânăr.

— Mamă... Mamă!...

Dacă și aceea:

— Da eu... că eu... Ș-am să moor... N-are să zică nimeni „ooof!". M-azvârl ca pe un hoooit!

Văicăreala bătrânei, fâțâiala Verei lui Nicanor cu broboada – nici n-o poate arunca, nici la loc nu se poate îmbrobodi – avură darul să-l lumineze un pic pe Nicanor.

— Da șezi, fa, jos! Și deshamă-te! o repezi el.

Nevasta nu-l auzi. Bostan zbieră:

— Da tu m-auzi, Veră! Fă ceva... ori ieși!...

Cea mai umilă și neajutorată părea să fie masa, bucatele. Să zici, o părăsise, o uitase o liotă de calici, care ciuguliseră de ici-colo și o părăsiseră, alungați, huiduiți. Pe deasupra mesei

pluteau necuviincios mirozne de sosuri răcite, sleite, ba când și când câte-o muscă, zburând molatic, cobora lin peste farfurii...

Nicanor tot o fixa pe nevastă, ca și cum ar fi fost gata s-o admire; nu ieșise, nu-l ascultă, deci.

— Afară ieși de te-mbrobode, nevastă!... Vezi, masa-i întinsă... Îți fluturi deasupra podoaba! și se întoarse spre nepot: și voi, tinerilor, ieșiți pe olecuțică de vreme. Ieșiți de vă mai preumblați...

Mirele arătă nu atât surprins, cât nedumerit: în lipsa lui, chipurile, ce o să urmeze? Dar, lehămătuit, văzu: mireasa se și sculase... Cum în asemenea momente femeile știu prin gesturi neobservate să ne descumpănească pe noi, bărbații, făcu și ea la el cu ochii înlăcrimați, îndemnându-l:

— Haidem, am nevoie...

— Departe nu vă duceți, acușica vă chemăm, spuse Nicanor părintește.

Cei doi tineri nu ieșiră bine pe ușă, că el zise:

— Cumnată Vasiliță, unde-i, mă rog, romul acela, păcate! Ah, iată-l!... *Kubinski* îi zice? și citi, netezind eticheta: bre, bre, ce frumușață de marcă!... Al dracului să fiu, îmi pare și mie rău că n-am fost marinar, apoi se întoarse către părinții miresei, rostind familiar, prostește chiar: Cuscrilor, prima dată văd rom *kubinski!*.. Ia să-l încercăm și noi...

Cam pe când se umpluseră paharele, cam pe când cele două mulatre păreau retezate de întunecimea sticlei verzui, în prag apăru mirele și rosti spăsit:

— Noi ne ducem...

Ochii îi ținea nu în pământ, ci peste capetele mesenilor. Continuă:

— Un lucru să știți: în caz că aveți de gând să faceți ceva, ei, ce să vă mai spun? N-o întindeți! Mireasa vă roagă... Și pricină are! Împinse ușa, îngăimând: la restaurant doar ceva...

Greu de spus ce gust avea în clipa aceea romul cubanez pe limba acestor țărani, care se treziseră din copilărie cu chiote înțepite de vinul „Trăsnău".

Oricum, buchetul băuturii părea neînțeles, în schimb, înțelegeau că-i presează, îi grăbește altceva, fără chip încă, fără asemănare: o zămislire intrată în luna a patra...

Ultimul capitol

Însera și casa mortului căta la lume, la lucruri și la oamenii locului, fâlfâind un petic de pânză albă. Așa se vedea ea din drum: în streașina de deasupra ușii, în cea horbotă de scândură, se vântură o pânză...

Cine trecea, căta lung-lung la pânza asta albă, vălurând nu-ș'cum vesel sub briza înserării... Ciudat, dar ist lăcaș semăna cu o redută care se predă – uite și steag alb a arborat, dar nimeni nu vrea s-o ocupe! În primul rînd, pe afară nu se vedea nimeni, anume în fața casei, la fel nu vedeai nici vreun semn bisericesc (horugviu, prapor), în ușa mortului și de atâta nu-ș'cum pânza asta albă într-un vârf de stâlp părea că e un șervet alb-alb, scos dintr-o străveche ladă de bătrânică, să se zvânteze. Steagurile bisericii, horugviile umplu (azi mai mult din obișnuință, decât din cea credință creștină) inima omului cu un fel de tângă: totul e în van și în van trecut-a nour viața asta, încât îți vine a te culca în sicriu alături de răposatul, ca să nu mai auzi niciodată deșertăciunile lumii de față.

Nicanor Bostan nicicum nu putea ogoi tulburarea de la tocmeala lui nepotu-său Tudor. Ce mai vorbă, purtarea nepotului... Ei, puțin că-i poticnise judecata despre ziua de azi – acolo în străfunduri dăinuia un simțământ apăsător de jenă încă nelămurită. Avea oarecum limpede doar un gând: de ce nu vorbise, barem de ce nu-l întrebase simplu, așa, ca de la egal la egal, să fi stătut de vorbă cu nepotul ca bărbat: „Bre, cum aveți voi de gând să faceți nunta asta a voastră?". El poate ar fi răspuns simplu, ca unui prieten și rude mai vârstnice: „Moșule, zău, dacă știu ce să fac... De-amu demult ne-am nuntit! Adică trăim ne cununați și la altceva trebuie să ne gândim: pe numele cui să ne scriem prăsila".

Mai în scurt, „nu știuse dreapta ce face stânga!...". Că o spusese bine cuscru-său. Stai, cum a spus-o? „Trăim și ne îngrădim unul cu altul, dar nu se văd nici parii, nici nuielele", asta-i, cică, viața... Iată că nu-i chiar asta, piatra de încercare, are trei luni juma!

Dinspre inima satului mai răzbătea zdupăitul de tobă și chiotele înfierbântate ale unui sfârșit de nuntă ori veselie sătească. Ah, da, a început recrutarea! Ca să vezi, unul moare, unul pleacă-n cătănie, altul se-nsoară și unu-i de trei luni juma!... Și cântecul bine zice: „De rupi din codru o rămurea, ce-i pasă codrului de ea?... Ce-i pasă unei lumi întregi de viața mea?". Știut că! În inima satului lumea dănțuie îmbrăcată în alb... În pragul casei mortului fâlfâie petic alb... Ei, ce poate să ne facă nouă o moarte de om în ziua de azi?!

Intră în ogradă... Copiii îi spuseră că mama s-a dus s-o ajute pe Irina lui Gheorghe Cruceanu – în urma ultimelor expertize, ca mâine, luni, a cincea zi, răposatul va să plece pe drumul cel fără de întoarcere.

În curte la Cruceanu – numai nu în față, nu! –, colo, în fundul curții, după casă, unde sub un acoperiș era un cuptor cât o locomotivă, se vedea foind lume fel de fel. He-he, câte rămâneau de făcut de aici înainte!... Uite acuși-acuși se întorc groparii de la cimitir și se cuvine a fi cinstiți și hrăniți, oricum, i-au săpat omului lăcașul cel veșnic. La cuptorașul de afară pălălăiește un foc, de tocmai te sperii!... În văzduhuri plutesc mirozne fel de fel: și de prăjitură, și de fiertură, și de coptură, și de sărătură, și de umplutură, și de băutură – să zici că și duhurile cele bune au a se ospăta în astă-seară de toamnă... Și miroznele se duc, se tot duc pe sus! Până și-n peticul de ciritei din malul râpii adânci patru pui de vulpe își poartă pe zare gâturile jigărite și botișoarele ca niște rujuri în mâna nepricepută de codană.

Acu, sub seară, Nicanor dase ascultare unei rugăminți a soției răposatului. În drumul său spre casă, intrase pe la Anisia lui Ion Mihai, să-l roage pe Onisim Scorțosu, un bătrân de vreo șaptezeci de ani, cu care baba se întorlocase acum la bătrânețe – acela, poate, dacă mai are v'o carte de rugăciuni, facă-și o pomană și vine să citească dintr-însa la căpătâiul răposatului. Păgânește trăise, dar fusese cândva botezat Gheorghe!– asta era rațiunea consoartei.

Onisim Scorțosu, odinioară lumânărar și staroste la biserică, mai avusese obiceiul să cânte și în strană, așa că, mă rog, dacă preotul și-a refuzat consimțământul să-l îngroape pe Cruceanu

ca pe un creștin, barem un bătrân rostească-i vreo câteva slove molcuțe la căpătâi.

Nicanor intrase pe la Anisia cu cugetul curat și cu gând evlavios – „multe rele și grele vorbit-am la tocmeala noastră de pomină, barem spre sfârșitul zilei să fac un bine!". Acum, cu cele câteva pahare de vin în cap, arăta un blajin pierdut – se tot rotea prin curte și... „Ei, să râzi? Să strângi din umeri? Ori să ridici fruntea în înalturi și să întrebi cine de noi râde, că și noi vedem, mereu copii am fost și rămânem, e!?".

Ei bine, se trezi că și el surâde pe sub mustață de aceiași babă Tasia... Poftim, că dumneaei s-a împerecheat cu un alt bătrân. Din dragoste? Din trebuință? De ochii... ori să facă altora în ciudă? Ori să aibă a grăi satul de dânsa, ca despre cele privite la televizor? Ori poate dintr-un instinct, din care s-a născut spusa: „Un om întreg e-un bărbat ș-o femeie cu el împreună!?".

Ușor e a zice: „N-are pe nimeni baba, ei, și firesc lucru, să caute un moșneag! Căci, dacă pică la pat de-o boală, cine-o saltă, cine-i dă un ceai de floare?". Dar doamne mă iartă! și Nicanor se gândea că mâine are altă pățăranie de povestit satului. Cu patru zile în urmă am tras o spaimă – dădusem peste un om mort în plină zi albă, pe-o cărare. Amu am dat peste o dragoste, fraților! Și să vedeți cum... Cred că o știți pe Anisia aceea a lui Ion Mihai... Da, da, acea de sub pădure, cum încârjoi drumul, s-o iei spre Pârlițí... Ei bine, vădană e rămasă de când? Încă dinainte de patruzeci, că eram băietan și toată vremea o vedeam târând după dânsa o capră la țap – pe atunci prinsesem a-mi trage piciorul pe la nevastă-mea de azi, că trăiau într-o mahală. Încălțată în bursuci de lână de capră, și iarnă, și vară, baba târâie dobitocul ista și îl tot roagă: „Hai cu mama, hai, că n-ai să ai lăptică, hai...". Pe drum asta îi zice, și lumea aude – nici o sfială! Vede un capăt de sârmă de telefon nemțesc, îl ridică... „la sârma, ia un cui ruginit... Minte de copil! Ce are sârma? Aha, gumă! Da mie îmi cad mereu colțunii!" și-și face din sârma aceea un fel de legături la colțunii ei de babă. Dar colțunii cât pot să ție? S-au rupt!.. Ce face ea cu gumele? D'apoi așa bunătate de lucru să arunce? Le lasă pe picioare... Le lasă

și zi, și noapte, și iarnă, și vară, le lasă așa, tovarăși, ani și ani, că i-au intrat în carne, în pulpele picioarelor, așa cum intră într-un copac sârma și îl taie!... Greață îți era să-ți amintești, necum să te mai uiți la păcătoasa de babă cu sârma învăscută în carnea, în pulpa piciorului! Ei, femeie-i ea? O grapă de sârmă și iaca s-a măritat grapa!... Cum vă place? Și cu cine? Cu starostele de la biserică!... Și mă duc eu c-o treabă la moșneag – aveam nevoie de dânsul pentru „ceva" (așa cum și nepotu-său îi vorbise complice: „Ai avut o vorbă cu cineva?"– tot așa și el. Nicanor, n-are să povestească, căci o să strice hazul pomenind de Cruceanu). Și o văd eu amu peste vreo douăzeci și cinci de ani... „Buna sara, mătușă Anisie,– vă spuneam că m-am dus la casa ei c-o nevoie grea! Ei, și „buna asta", zic, da de ici fur cu ochii pulpele: oare ce mai fac gumele?.. Ce gume, tovarăși, colțuni de mătase ca la fetele cele mari, pat cu arcuri ca la oraș, două rânduri de perdele, albituri, curat îs la maternitate! Să nu mă mișc din loc, dacă spun minciuni!.. Zic, unde-i moș Onisim? – „Nicanor, puișor, zice, nu-i! Că și eu îl aștept cu mâncărică, c-am tăiat un pui". – „Spune, zic, unde-i, că am o treabă bisericească la dânsul". – „Îracan, zice, ia-ți înapoi cuvintele, cu cele bisericești el nu se mai *acupă".* Cum vă place? Cu cele bisericești nu se... Dar cu cele *lumești* se *acupă*?! N-o întreb, mă uit la dânsa într-un ochi... Ce văd? Fustă albă cu gherghef, pestelcă cu flori dinainte, miroase a busuioc și a *dicalon* de la dânsa, ca de la un frizer... Atunci și eu: „Mai ții capră, babă?" – „Îracan, da ce-am prostit! face ea. Moșu-tău Onisim nu suferă. Mi-a pus condiție: el se lasă de tămâie, da eu să mă las de capră... C-amu, dac-avem nevoie de lapte, îl cumpărăm...". Aha, zic, starostele nu mai suferă mirozna de tămâie și usuc de capră!...".

Tocmai aici îi pieri zâmbetul de șoltic, strânse din umeri... „Mă prostesc și eu câte oleacă!... Trebuie să-i spun Irinei lui Gheorghe că nu vine Onisim...".

Oftă, ieși pe poartă. Intră în curtea lui Cruceanu. În pragul casei îl salută prosopul cel alb. Nicanor păși pe sub dânsul nu știu cum încovoiat – nu-i prosopul acela al nunții pe care îl joci focos, de curg șiroaie sudorile pe tine. Mai ales că în odaia de

la deal, dinspre dânsul, se auzea un bocet – cineva îl bocea sfâșietor pe răposatul:

Scoală, dragule, într-un cot
Și-i vedea satul tot,
Cum s-a grămădiiit...
Și cu tine n-a gră-iiiit!...

Așa că Nicanor intră în odaia de la vale, dincoace. Ar fi fost o necuviință sau cel puțin o lipsă de tact: oricine ar fi, se cuvine să respecți jalea, da bocea tocmai Irina lui Gheorghe, dușmanca, cum îi zicea la necaz vecina.

„Și muți de-am fi, ceva s-ar cuveni a rosti!" și el, oarecum nefiresc, poate prea inimos se plecă în semn de închinăciune oamenilor vii și cu grai, cu limbă...

Ce să facă? Așa apucase de la tată-său, din părinți, străbuni: unde vezi că-i scârbă și jale, prefă-te că nu-i nimic strașnic, vorbește inimos și alungi jalea și scârba. Le împrăștii, le spulberi...

Asta părea să-i fi zis plecăciunea strivită, pripită, dar inimoasă în același timp.

Odaia foia de mătuși și cumetre, de babe și nepoate, așa că el pe loc alungă aste pidosnice binețe printr-o glumă:

— De-un bărbat n-aveți nevoie?

— Da, dar mai tinerel!... răspunse o băbuță.

Sânt un soi de bătrânele la țară cu gurița ca zurgălăul: nu le tace nici prin somn. Când mai sânt luate bucătărese pe la nunți sau înmormântări, au mâncărime de limbă deasupra oalelor și în vatra cuptoarelor, de parcă vrăjesc, nu bucătăresc.

— Ce așa plouat arăți, Nicanor? Nu cumva astă-noapte ai dormit la *vâtrezviteli?* îl luă băbuța în duret. Ori poate nepotu-tău te ia drept nun și nu știi de unde să sclipuiești miișoara de ruble? Hai, că eu te-mprumut!...

Ei, zi dacă nu-i ucigă-l toaca!... Degetul... taman pe rană!...

— E-he, nun..... dădu din mână a lehamite Nicanor. Ce nun, dacă de abia am mântuit tocmeala!...

Nici vorbă, băbuța nu găsea cărăruia, ca să se aciueze, în fustele-i șapte, la cuptoarele nunții, nu numai aici, la înmormântare.

Ei, că *jensovietul* era în gardă:

— Babă Chiță, d-apoi ce tocmeală am avut?!... sări cu gura soața lui Nicanor. Închipuie-ți, nu vine starostele, nu vine... Ne-am săturat de așteptat, de grăit, de cinstit... Așteptăm și nu vine, da mirele se scoală de colo și zice: „Dați-mi voie să-mi fiu eu însumi staroste! se întoarse spre Nicanor și îi făcu din ochi hoțește: ei, vezi cum trebuie să-i răspunzi? Ori ce, nu mă știi!?".

Nicanor coborî privirile în pământ: „Măi, măi, iaca FEMEIA, coasta mea...". Da nevasta porni să comenteze, adresându-se celorlalte femei:

— Mode și modele, dragelor! O nuntă-i puțin, două se fac amu!... Nepotu-meu zice: una în *restoran* facem... Repede, repede s-o facem... pentru cei care joacă din șale și din umeri... Zice: am o mulțime de prieteni în târg!... Iaca-așa, cum să-l refuzi!? și soția lui Nicanor chiar prinse a se bâțâi în scaun. Da altă nuntă facem aici... Pentru ișția care tropăim din picioare...

Nicanor strânse din umeri, se ojili, nu se aștepta la un așa „comentariu" din partea neveste-si:

„Brava soață am!... Acolo a sărit prima la sfadă; poftim, c-aici e prima la laudă și fală! Adică, de ce n-ar tăcea cuminte din gură, să zică bogdaproste că nu ne-am făcut de rușine. Doar mai totul era cât pe ce să se strice... De-a cui nevoie să ne lăudăm că dintr-o ceartă... au ieșit două nunți? Da, două... Dar era cât pe ce să nu fie nici una!... Ce-i drept, este așa o idee, zic, e-a ei, sugestia, dar nevoia ne-a silit, și nu fala! Mă gândesc la cel de trei luni și jumătate, și el va juca la nunta lui tată-său, papuasul... Nechibzuită-i simțirea pe lume, simțirea! Și dacă până mai ieri o înfrângea femeia, iată că azi a înfrânt simțirea! Dar și lumea...".

Da nevastă-sa de dincoace parcă în ciudă să-i facă:

— Mirele zice că nu, numai la restaurant facem nunta... Da eu zic nu, la restaurant eu nu mănânc, nu petrec... Eu nu-s burgheză! Vreau să mă poftești la casa ta!... Ș-atunci cum mă ia el? „Mătușă, zice, matale știi ce fel de oameni am să poftesc?"– „Da ce fel de oameni, bre?". Că de unde să știu!... Da el, femeile mele dragi, pe cine poftește, credeți? Marinar e – a colindat doar pământul în lung și în lat, tot pe fund, ca peștele

adâncurilor! C-așa-i, submarinul, mi l-a arătat, are unul de buzunar, cu bec, care arde!... În Africa a fost și, când a ieșit la mal, ce vede? Acolo-s oamenii negri ca dohotul – și na! Ei, și iar invitați!.. Mă trezesc că-mi spune că are poftiți și marinari roșii, și dintre cei galbeni, și de sânge amestecat, dragă, pielea lor e vânătă ca porumbrica!... Ei, când a ajuns aici, am strigat: nepoate, mă predau! Da să-mi aduci unul cu un ochi, să fac o tropoțică și un hang la tine în ogradă!...

— Ia-a-ălăi! plescăia baba. Ce-nseamnă să ai o *foncțâe,* Vera! Grăiești ca de pe hârtie! Te ascult și te cred... Dragă, da nunți facem și trei, bine că este cu cine, cu ce și din ce le face, că eu când m-am măritat... și dă-i cu amintirea, cum s-a măritat dumneaei, a ajuns zile de pârâie scaunul sub dânsa, fiindcă mănâncă și de pe cel viu și de pe cel mort.

Da dincolo, în cămară bocea nevasta lui Cruceanu și, pare-se, nimeni n-o auzea:

Scoală, bărbățele, scoală!...
Vezi-ți casa s-o gătit, casă de tocmeală!
Fără uși, fără obloane,
Numai plină de chiroane...

Da Nicanor ascultă ce se vorbește aici și ce se bocește dincolo, la căpătâiul răposatului. Cine va să mai cuprindă așa vreodată, într-o clipire de ochi, o viață de om!... „Casă... fără uși, fără obloane, numai plină de chiroane!". Stăpânul ei n-a vrut să știe de nimica: „Treaba mea cu casa mea!" și poftim, cum îi bocea nevastă-sa... „casa". Da nevastă-mea are poftă să tropăiască în colbul bătăturii cu unul... galben, cu cuțitul în dinți! Ei, cine mai poate înțelege lumea?

Își purta așa privirea împovărată de nedumeriri prin odaie... Da odaia, nu te împingă păcatul s-o fi văzut!... Curat o hoardă de țigani o călcaseră peste noapte – pereții arătau hâzi și negri ca cei de fierărie, iar cel din fund, dinspre vie, era spart ca de-o ghiulea – pe acolo ieșea răposatul în miez de noapte și blestema luna și stelele, și arunca în ceruri cu bolovani și pietre, proferând, vociferând: „Ziditorule, unde ești?!".

Nicanor își luă capul între mâini: „L-am auzit cu urechile mele!... Dar mai bine nu-l auzeam... C-am ajuns de azi, mă tem... mă tem de mine însumi, de vorbele mele...".

Tocmai intrau vreo trei Cruceni cu nevestele lor, și gândurile i se stinseră, ca sfârșitul unui zbor de pasăre. Barem acum veneau, când răposatul nu mai era în stare să le arunce în obraz: „Proștilor!".

Aceștia, ciudat, dădură chiar binețe, curat veniseră la șezătoare!... Apoi se molcomiră minute numărate sub melopeea bocetului Irinei, după care unul tuși și-i puse lui Nicanor o întrebare neghioabă:

— Ce zici, Bostane, ține toamna asta cu noi sau nu? Ai văzut luna? S-arată cu cornul în jos... Eu mă tem de ploi, bre...

Nicanor strânse din umeri: de un' să știu... Ochii tocmai i se pironiseră pe-o balercuță, acum hâită lângă spărtura prin care răposatul ieșea pentru „solilocurile sale nocturne". Din balercuța cu pricina spânzura un furtun vărgat, curat să-i zici „șarpe de casă" la înfățișare!

„Iat-o și moartea răposatului... se gândi Nicanor. Acum... ce duhuri, ce spiriduși vor fi hohotind în...ori sub balercuța asta știrbă, pustie... Acum, când dincolo hohotește femeia răposatului și-și smulge pletele de jale...".

Într-adevăr, bocetul Irinii lui Gheorghe saltă casa în sus:

Ieși bărbate, în grădinăăă
Să-ți vorbească vecinii...
Ian ieși în drum, s-auzi: „Măi om bun!",
Ian ieși la colț și te-ngrădește cu toți!

Da dincoace, în odaia astlaltă, nu-i mai tăcea gura Verei lui Nicanor, s-o plesnești și capătul!

— Dragele mele, da dacă lor, tinerilor, le dau *fartere* și leafă, la ce să șadă ei în glodul nostru în sat? Păi, că și eu îs gata să mai trăiesc așa! Chiar de mâine m-aș muta!... Gazul – treizeci de capicele pe lună – vine pe țăvi... N-au nevoie de lemne, cărbuni, de sobe – de la *țentralnea* totului-tot vine! Până și apa caldă de spălat blidele... Păi, că și eu îs gata așa! Da ea, asta a lui Bârcă, Dina, de-amu nepoată îmi vine și ea, are o mie

jumătate pe lună, bani vechi! Că tată-său încă zice la tocmeală, chiar azi le vorbea: „Da cu casa ce să fac, măi copii? Dragii tatei, am ridicat-o, am zidit-o-mobilat-o pentru cine? E nou-nouță, ca oala sună, măi copii, v-așteaptă. Da nepotu-meu zice: „Dă-o colhozului!... Dă-io, zice, nămește-o să crească în ea viermi de mătase". Cum vă place? Da viermii cine să-i hrănească? Cine să se cațăre prin copaci? Mă-sa? Tat-su?

Nicanor își asculta consoarta și se gândea: „Bun agitator am, nici nu știam cu cine trăiesc... Olecuță de cursuri îi lipsesc... Atâta că la mintea ei niciodată n-o să ajungă... de la ce ne-am sfădit noi azi în casă la soră-sa, și de ce plângea mă-sa, femeie bătrână, că n-are cine s-o îngroape, și de ce din încleștarea noastră cu... nevoia, au ieșit două nunți... Și de ce o bună jumătate de zi am vorbit de un mort, curat priveghiu era, nu tocmeală de nuntă. He-he, două nunți? Mai vedea-vom!... Dar dacă nepotu-meu ista sturlubatic se mai însoară de vreo două ori, cum se însoară și alții, păi iese că tot nuntim, cât sântem tineri, iar la pensie ieșind, ne cerem la azil, la casa de bătrâni, ca scripcaru Zaharia!...".

Da baba Chița ședea cu urechile bourate și cu buzele strânse, semn că ascultă, iar în mintea sa de cloanță-cotoroanță înflorea cazul Tudor Nazaru.

– N-ați auzit, dragelor? D-apoi povestea nevasta lui Nicanor Bostan la priveghiu la Cruceanu: nepotu-său, acela care a fost în Africa, a adus *modelu* două nunți c-o mireasă... Să le iasă bani, daruri și cadouri în trei rânduri, dragă... Ce spun eu! Trei, dragă!... C-amu și cumătriile îs ca niște nunți! Că de ce repejor s-au logodit și tocmit? Mireasa îi grea pe-a patra lună! El, băiatul, cică, ieșise de la fundul *ocheanului* cu *scafandra* și vede oameni cu belciuge în nas... Că acolo, în Africa așa-i moda: cu belciuge în nas!... Da fata, dacă-i învățătoare, unde zice: „Vai, vai, ce vorbești!... Mă predau... Mă tem de cei cu belciuge". Și iaca belciugu-i în pântec!

Cam în felul ista baba își ridica „prețul". Pe limba maistrului de ceremonii tronează bârfa!

Da Nicanor se scărpină la ceafă: „Oh, minte avem, dar la ce ne ajută!?" și ochii îi rămâneau mai departe pironiți în balercuța

aceea cu furtunul spânzurat dintr-însa. Așa și răposatul, n-a mai avut măsură – patima... Patima vorbelor și faptelor, balerca era mereu plină-plinuță și Gheorghe nu-și mai turna, ci o sugea, o sugea, așa cum, prunc cândva, supsese sânul mamei, până a închis, a tot închis ochii – acum prunc al țărânei. Licoarea nu-i mai dădea puteri întremătoare, plăceri sau aduceri aminte, ci uitare, uitare, uitare... Uitarea cea grea a adâncurilor neclintite ale scoarței pământului.

Așa că scoarța și uitarea ziceau: „Bine, Gheorghiță, bine!... Dă să te strângem în brațe...“ și îl îmbrățișau. Așa, Gheorghiță, așa... suge-mă ... Suge-mă și uită-mă! Că dănțuiești în tine și sânt fără grabă...“.

Da el tot o sugea, o sugea și credea că-i singur cu uitarea sa, ce nu privește pe nimenea... Până când într-o bună zi se trezi pe un mal de râpă, pe-o cărăruie...Și de data asta se culcă de-a pururi – o mână de rămășițe, din nou în văzul oamenilor: „la cătați, a murit Gheorghe Cruceanu!“.

Nicanor scutură din cap: soția răposatului părea că-i citise gândurile, bocea:

Sărmanele tale gene-sprânceneeeee...
Cum au să crească ele buruieneeee!

Ei, ș-atunci Nicanor n-a mai răbdat:

Da taci odată, muiere! a strigat el răscolit de vorbăraia soției-si. Aleargă și o scoate de dincolo de Irina, s-a mai sminti, sărmana!

Baba Chița însă, poftim, are și ea un punct de vedere:

— Nicanor, fii bărbat! Ține minte de la mine: muierea se smintește când nu plânge, da bărbatul – când strigă... Ajută-mă mai bine și scoate oala asta cu găluște la cuptor afară, că nu mă lasă un junghi din șale.

„Of, babă, babă... Cu junghiurile tale ai îngropat până amu trei popi, care n-au strigat deloc... Of, e veacul femeilor!“.

Bostan înșfăcă de la pământ oala cu sarmale și ieși încrâncenat: spusele soției, vorbele babei, solilocurile lui Cruceanu, răposatul, în fața lunii, stelelor, cerurilor, cum că balele-plăcerile ne sânt lanțurile cele grele – acestea toate părcă-parcă să-i înfiripe un gând, dar uite că nu-l lasă bocetul Irinei, care mai

stăruia în urechi, în coșul pieptului... Și deodată îi licări: „sprâncenele... buruiene?!". Aoleu!... Costăchel-contabilul, cu testamentul deșănțat: se pipăi iute, dacă are la dânsul chibriturile. „S-aprindeți lumânări de ziua VERDELUI?!". Ei, c-atunci, zău, te dai de partea nepotului Tudor... „Clipa este ce este, nene!...". Ei nu, că așa nu-i chip...fără ca ceva să mai dăinuie... Dar ce anume... Ce-e-e!? și scoase o țigară, o aprinse.

„Ia să ne facem și noi o plăcere cu o țigară barem... C-anume din amăgeli de aestea am țesut o zi cât un veac astăzi... Ia uită-te ce izvod iese astăzi, a patra zi, după ce ne-ai părăsit, Gheorghe! „Să-ți trăiască până la primăvară, moș Nicanor, borțile matale de vie!". Ca să vezi, și o prostie tot un adevăr spune... Nepotu-meu a umblat pe sub apele oceanelor, cum umblă lingura prin borș... Dar câtă minte a adunat? „Plăcerea mea e viața mea!". În schimb răposatul, abia acum, când nu mai vorbește, ne învață multe, mai vârtos și mai trainic, mai... ha-ha! Mai principial, cum zice nepotu-meu Tudor. Așa că, stelelor, rămâneți cu rostul vostru acolo în ceruri, lacrima voastră e nimica, vorba lui Costăchel casierul cu soarta verdelui...".

Se întoarse în odaie. Irina lui Gheorghe Cruceanu, cu chipul plâns și cernit, mântuise bocetul: o așteptau datoriile... Cei vii, consătenii, neamurile, trebuiau și aceștia să-și ia rămas bun de la răposat. A-l plânge întruna ar fi fost tot un fel de egoism. Participarea celorlalți alunga, împuțina, spulbera oarecum și jalea celor dragi, domoleau lucrurile, casa, aerul... Uite, de-o vorbă, un văr de-al răposatului ținea un pahar cu vin în mână și cu priceperea lui țărănească strecura un fel de lumină hazlie peste cele și cei din jur.

— Ei, de sufletul lui Gheorghe, zise el cu paharul plin. Și tu, Irina, să fii sănătoasă și să nu te iei pe gânduri! Gândurile estea nu-s bune, iată ce ți-oi spune eu. Că trăiesc tocmai la șleahul cel mare, știți unde... Da a mea mi se jeluie: „Mă doare capul, Petre...". „De ce, fa?" o întreb. – „De gânduri" zice ea. – „Da ce fel de gânduri, mă rog, te frământă pe mătăluță?".– „Mă uit, zice, la mașinile estea – hur încolo, hur încoa... Oare nu amețesc ele de atâta învârteală?". – „Amețită ești tu", zic. – „Nu, zice, nici rouă n-am luat azi în gură, că mă gândesc oare cum se

înmulțesc ele?" Zic: „Iaca așa, artificial, fa!... Ca și gândurile tale...". – „Dar cum să fac eu oare să văd, bărbate, *terficialu?*" „Păi, zic, du-te și te uită în televizor cum *aftomatica* lucrează...". – „Of, Petre, zice, dacă și acolo amețesc!". Ei, ce să-i răspunzi? „Injecții pune-ți, zic, du-te la injecții!..." de-amu mă scoase din răbdări... „Mi-am pus, zice, geaba, beau și aloe cu miere și spirt, beau!" – „Ei și ce vrei de la mine?", zic, Da ea răspunde: „Petre, ce-i cu *terficialu?*". Zic: „Pe urmă ți-oi spune, du-te acu în grădină și pune-ți vreo două frunze de hrean la tâmplă. Pe urmă vino și-ți spun", și bucuros, desigur, un oftat simulând: Iată așa e cu gândurile! Că mă amețise și pe mine, tot cetărându-mă... Dar cum să nu-i răspunzi!? Dacă așa-i toată lumea...

Mințea. Dar anume în felul ista șugubăț, molcomea și potolea mahna locului, muia chipul celor prezenți, casa, stăpâna, pereții hâzi ai casei mortului... Până și balercuța cu pricina zăcea acum netrebnică, neluată în seamă, iar furtunul – un simplu maț de gumă, pe care nu-l putrezește nici pământul.

Femeile tăceau și ascultau. Prin asta se dovedeau atotsimțitoare și pricepute, și le râdeau în bulgur buricele degetelor, căci învăleau în varză nu crupa, nu bulgurul, nu orezul, ci vorbele acestea șugubețe, aiurea sau departe-departe de drama și mahna neagră a acestei familii. Dar anume cum crupa, orezul se afundau în oalele negre, mari, burduhănoase, tot așa și vorbele coborau undeva... să zicem, în cuptorul inimii fiecăruia, acolo unde, înăbușit, cuvintele se fierb – unele! Altele chiar se ard, căci așa e focul inimii – un cuptor nevăzut și dogoritor.

Acum, în puterea nopții, târziu, plutea în toate și pretutindeni veșnicia. Chiar și vădana lui Gheorghe arăta reculeasă și gata să păsească de mână cu destinul oriunde, ca o eroină din străvechi timpuri. Îi păsiseră pragul până și neamurile care odinioară o osândiseră – cei Cruceni care se ținuseră străini și departe de necazurile lor, dovadă că în clipa de față nu e un mărunțiș sau o prefăcătorie, ci tăria unită a unor cugete ce știu să-și întindă mâna la greu și năpastă.

— Îți mulțămesc și neatale, cumătre Nicanor, că te-ai ostenit și ai venit, îi întinse Irina un pahar cu vin. Și am să te rog să vii

și mâine, la năsălii, că la cine m-am rugat, tot mi-au spus c-or veni, da eu știu, of...

Paharul parcă legăna vorbele, iar Nicanor se gătea să rostească despre Gheorghe cel viu cuvintele cele mai alese și mai simțite, în felul ista să înveșnicească chipul răposatului și să-l despovăreze de cele trecătoare ori neînțelese. Dar când tocmai i se înfiripau cuvintele în cuget și pe limbă, iată că s-a deschis ușa... Culmea!... Chiar mortul să se fi sculat din sicriu, nici el n-ar fi împietrit și stupefiat într-atâta chipurile celor din jur!...

În prag era Ochioșica... Ea, cea mai hulită făptură, cea osândită, ea, păcatul și blestemul răposatului... Acum semeția ei în noapte arăta curată nesăbuință – cântaseră cocoșii a doua oară!

„Poate că-i o vedenie, oameni!... O arătare?... Ei, nu... uite c-a trecut și pragul... Uite și o cucernică plecăciune mută celor de aici și brațul ei s-a ascuns sub broboada cea neagră cu franjuri!... Ei, că mâine... Da, la lumina zilei, fapta-i va căpăta... Stai! Ce va să urmeze mâine? Ah, da, dintre cele mai păgâne femei, ea nu numai că vine să-și vadă... Ah, ea ne mai și condamnă! Unde s-a mai văzut așa sminteală de minte – omul zace mort și peste dânsul dă năvală ibovnica, înviind răstimpurile zilelor trecute?! De asemenea sfidare fusese în stare numai cel ce arsese... El, Gheorghe, ș-acum zace scrum în cealaltă odaie...".

Ei, vârf la toate, mai și auzi-o!... Ce-ce-ce? Ce-a șoptit? „Bună seara!?".

Lui Nicanor îi amorțise paharul între degete. „Ce fel de seară *bună* e asta, femeie! se uită crucit la dânsa Nicanor. Ce duh te-a împins taman în ceasul ista să vii!? Toate arătau împăcate, de acum și molcomite – mama și stăpâna astei case sânt vegheate de noi, rudele, vecinii... Veniși să te veghem și pe tine?! Ori ai, să-ți curmi și tu zilele aici? Ia aminte, are copii!... Acum ei – cruță-i, femeie, dorm, apune luna, pământu-i tihnit și-l așteaptă pe cel plecat de trei zile, cum așteaptă roua și soarele... Ei, ce vrajă, ce taină, ce putere de-a pururi neînțeleasă te-a mânat taman acum încoace?".

Dar împietrirea celor de față o scutură, o alungă însăși soața răposatului. Ea veni în întâmpinarea Ochioșicăi-Ruței. Ba îi întinse și un pahar cu vin și rosti împăcată cu toate:

— Ruță, intră și ea, te poftesc, de sufletul lui Gheorghe paharul ista...

Atunci Ruța, la rându-i, parca să ceară îndurare și înțelegere, făcu un pas și se plecă să sărute mâna cinstită ce-i întindea cinste... Deodată, însă, izbucni în plâns. Un plâns dintr-acelea ce îți cutremură cămășuica de pe tine: „Of, lelică Irină!".

Paharul începu să-i joace în mână, iar lutul casei porni și el a bea fără știință vinul: se cinstea ghiduș cu lacrimi și sânge... Mai mare cinste și mai destoinică trebăluire nicicând nu se săvârșise sub talpa acestor două stăpâne!

— Nu pot, lelică... nu pot...

Ca și cum ar fi zis: nu pot nici să trăiesc... nici să mor nu pot... Iar mata, of, mă omenești...

Ridică ochii săi vrăjitori, acum izvoare de jale, îi ridică în înalturi, la oameni și la Irina lui Gheorghe, și suspină aceste cuvinte:

— Îngăduiți-mi... Mă rog la toți... Lelică Irina, rogu-te ca pe-o mamă. Oameni buni, îngăduiți-mi să-l bocesc și eu!...

Ei, ce să zici? Toți parcă gata erau să se clintească și să geamă ori să mugească o silabă, dar toți rămâneau tăcuți... Atât că Nicanor se gândi cu paharul cald în căușul palmei:

„Mde, fa Ruță! Mde, plânge-l... Dacă izvodul acestei zile va să ne schimbe!..".

Tăcerea se lăsase grea de tot. Ori, cum se zice, ca greul pământului. În schimb, răstălmăcirile acestei fapte de semeție se și porniseră vii și răscolitoare pentru încă o zi – cea de mâine.

* * *

Cea de a cincea zi avea să fie pusă tot în seama unui mort și a unui viu.

MUTA LA OGLINDĂ

I

S-a deschis ușa – mama mai că a strigat: „Doamne, cum ne mai moștenesc copiii!.. Până și în felul cum deschid ușa. Iarăși acel țăcănit de cleampă, ca un trăgaci de armă!".

— Da eu te așteptam cu trenul de opt...

Băiatul n-o dumerește însă:

— Ce faci?

E un fel de binețe ursuz, dacă nu în dodii: cum vă țineți, adică? Găsitu-v-am sănătoși? Că „bună ziua" e pierdere de vreme...

Lui tată-su, răposatul, Chiva îi răspundea. Adică, după întrebare – și răspuns: „Bogdaproste, încă n-am murit!... Da mătăluță iar vii de la politică, de la crâșmă?".

Petrache al ei se întorcea întotdeauna târzior, olecuță băut și cu gazeta aceea mozolită de palme crăpate, unde un politician tipărise negru pe alb: „Țăranul e talpa țării!".

Blestemată mai e și limba la om! Când i l-au adus lac de sânge închegat, Chiva s-a făcut albă ca varul, și-a dus palma osoasă la gură și a gemut: „M-m-m!". Nici un picușor de vlagă – s-a prăbușit... Era într-a șasea lună cu cea mare, Olga, iar Petrache al ei, în loc să-l țină Domnul pe lângă casă, ca duminica, l-a adus păcatul la votare, la Cornești. Văzându-l numai sânge, Chiva a gemut... și s-a prăbușit cosită în mijlocul odăii.

Iată cum se întoarce câinia „bogdaproste, n-am murit!".

Azi gata-i să jure altceva: dacă ar fi urlat, dacă s-ar fi năpustit asupra celor ce-i aduseseră soțul aproape mort, cine știe? Poate și pruncul de atunci... azi nu ar mugi! Ce folos, azi?! Iat-o, copila are douăzeci și șase de ani împliniți, auzi din gura ei, însă, același muget, pe care l-a scos Chiva, în duminica de pomină: „M-m-m!".

— Era o mașină de-a noastră la Zagotzerno, după grâu de semințe, și n-am mai așteptat trenul... Unde-i lelea?

Lelea e taman soră-sa, muta.

— Of! Cu nunta asta a lui văru-tău Ion, bre, nici legată n-o ții...

Bărbatul, politica, femeia, muta, nunta...

Nunta, de fapt, pentru toți e o mare bătaie de cap... Da mai închipuiți-vă pentru un om fără grai ce înseamnă o nuntă!... He-he, o nuntă pentru un mut e ca și pentru noi fericirea omului la începuturi... C-a fost dintru întâi cuvântul? Nu! Dintru întâi a fost tăcerea... Cel ce n-aude și nu vorbește trebuie să vadă, să se uite, să fure cu ochiul – lui, negrăitorului, n-ai să-i povestești... Dar pentru o fată de la țară, mai ales... Unde mai pui că-i nunta lui văru-său! Mâine, pe la o amiază, lăutarii cu nuntașii au a aduce mireasa din sat străin – ea e fiica unui brigadier din Rădeni. Da fata Chivei, credeți, a fost v'odată prin Rădeni? D'apoi cum să nu se ducă barem mâine să vadă Rădenii... cu ochii nunții!... Ei, și-apoi aici pe loc va să se facă starea civilă după obiceiul ist nou, adică în casa de cultură, cum s-o oprești să nu se ducă, să nu se uite?! De-o săptămână de când se ascunde în casa cea mare și se leagă curmeziș cu un șervet, și se rotește în fața oglinzii: cum are să-i șadă, mă rog, drușcă?

„Doamne, mutul îi om și el, desigur... Da oare pe toți cei oropsiți de Tine, Doamne, îi faci și prostește fudui!?"

— Andrieș, dragul mamei... Iată cu ce doarme sub căpătâi!

Mama îi întinde feciorului o invitație la nuntă:

„FERICIȚI FI-VOM SĂ NE ONORAȚI
CU PREZENȚA DUMNEAVOASTRĂ
MĂTUȘĂ PARASCHIVA, VARĂ OLGA ȘI ANDREI"

Un montaj foto, o masă încărcată cu fel de fel de bucate, dulciuri, băuturi: un produs al imaginației. Până și răsștiuta găină, pe care mirele va s-o împartă mesenilor, stă cârligată cu pulpele rumenite chiar în centrul invitației, la vederea oricui. Iar de dreapta și de stânga mesei – fotografia conului mire și a coanei mirese.

— Stai să trag olecuță cu mătura, că te-i mai înghimpa... îl roagă mama.

Spui și te mângâi, că te aude, te-nțelege, te ascultă. Oare când a dovedit să se descalțe? Uitați-vă, lipăiește cu talpa goală, ca un prunc, lutul, ținând invitația lui verișoru-său în mână... Un mire și o mireasă, o visare, o momeală de alungat somnul celor ce nu știu încă viața. Oftează mama.

— Să nu-mi dispari nicăieri, Andrieș, acușica trebuie să vină Buium, să te frizeze.

— Da eu ce, nu nimeresc la frizerie?

„Mai naște după asta copii: nu-i ține în loc nici cuvântul tău de mamă, nici răcoarea lutului casei părintești, nici lucrușorul scump, anume pentru dânsul muncit, cumpărat, ales cu mânuța ta... Cămașă nouă i-am cumpărat, doar!..."

— Dar ce să cauți tu la frizerie, dacă m-am înțeles cu omul să vină?! Că și eu vreau să văd cum are că te tundă! Ți-am mai spus: măsoară cămașa, că am vorbit cu vânzătoarea – nu ți s-a potrivi, m-am înțeles, mă duc s-o schimbe...

— Clătește-mi dar ciorapii...

— Ți-am cumpărat alții.

Cleampa ușii iară a țăcănit ca cea armă cu două cocoașe, exact ca în mâna lui tată-său.

Mâine, garantat lucru, văru-său are să-l lege cu prosop de vornicel. Ca femeie ce ești, ca mamă, gândul te fură: oare cum o să șadă, cum o să-i prindă!? Nu-i chiar arătos băiatul ei, dar care orfan, mă rog, e frumos și chipeș, plin de bine și de haine scumpe? Căci și un baston... să ia, de-o vorbă, un baston și olecuță să-l chitești, să-l podobești, să-i faci, cum se zice, „felul lui" – să vezi, nu-ți iese o sorcovă!?

Chiva înfoaie și întinde cele cuverturi – acuși sosește frizerul, în odaie nu-i pic de ordine. L-a rugat cu gura ei să treacă... Intra în *univermag* să-i cumpere băiatului cămașa asta și taman a dat cu ochii de Buium-frizerul – ședea în scaun, se pălea la soare și citea gazeta.

„De vine băiatul cu trenul – se închide frizeria... Ia să-l rog să zăboavească, ori să treacă pe la mine pe acasă".

Aman loc potrivit au ales pentru frizerie, taman la vad. Cum ieși din *univermag,* dai cu capul în frizerie. C-au mutat bufetul și au pus-o în locul lui. Și bine au făcut! Decât să ieși tu din

magazin în costum nou bulgăresc, parcă turnat pe tine, ori în pălărie olandeză, ca de îndată să pici în bufet să te-mbeți... adică să „uzi" cumpărăturile, nu-i mai bine oare să-ți vezi icoana ta de om în oglinzile frizeriei? Amintește-ți, cetățene, tuns ești sau nu? Dar când te-ai bărbierit ultima oară?

Ei, și Chiva și-a dus aminte de băiat, că un fecior are și mâine e nuntă, și de când îi spune omenește să se tundă, dar el parcă n-aude, parcă-i surd și el... „Doamne, cum se mai sluțesc bărbații în ziua de azi! Perciuni, barbă, mustăți – nu-i bărbat, da hârciog sau muiere năucă de bocet... Da femeile la ce modă s-au dat? Umblă tunse și rase pe gât! Ei unde s-a mai văzut gât de muiere... ras și ochi vineți ca porumbrica?! Of, mâine la nuntă ai ce vedea!..."

— Măi Buiumaș, măi, ia cată-ncoa! l-a chemat Chiva pe frizer.

Că ce să-l mai ia cu „tovarăș Buium", dacă aici s-a născut, aici a crescut, a șezut cu fete, a dănțuit la hore, a umblat la șezători... Ei, și ce dacă amu trăiește în târgul Unghenilor și bea dimineața cafea cu lapte? Și-apoi, de când, mă rog, chiar centrul raional e mai breaz decât satul nostru? Are și satul nostru cantină? Are! Și avem și noi casă de cultură de nouă sute patruzeci de scaune, și taraf de doisprezece muzicanți, și cor, și de la o vreme, numai artiști, încât porumbu-i neprășit... Ce mai vreți? Apoi, spital mare avem, cu roentgen, dragă, și se construiește în vale baie, c-amu s-a găsit acolo și apa puturoasă și, dacă aducem mâl de liman de Nistru și șofran-floare, facem *sanatorii Moldavia...*

Că am uitat: și bazar facem duminica! Baba Eulampia se pornește la biserică, dar mai întâi face o cruce mare și trece prin bazar... Aici învățătoarele-domnișoarele cumpără de la baba Eulampia o feliuță de caș proaspăt și un boțișor de unt de casă. Când cați, și Dumnezeu e împăcat – lumânările ard, iar cele de mănâncă... de „frupt" în zi de post... iată că nasc de fete mari!".

Că ne-am luat de la ce? Ah, de la frizerie, da,că-i la vad!... Păi, de ce credeți că a fugit Buium din frizeria raională și a venit la noi în sat? Leafa-i merge, planu-și face, *gramotă* are și toată ziulica șade la aer!... Acolo-n Ungheni era de ajuns să iasă un

prieten, că-i strică unica zi de odihnă. „Ai, Buium, să nu te superi, da mare burjui ești! Vreau să zic, nu te supăra – ești burjui, dar știi de ce? Pentru că ești sănătos! Ah, dacă ai știi, un ochi n-am închis... Ah, din cauza rinichilor!".

Da la noi ce văzduh, ce văzduh! Să-l pui pe limbă ca pe lămâie!... Și o vorbă care-ți pică drept la inimă: "Buiumaș, Buiumaș, curat umbli, și în alb, ca un doctoraș...".

— Măi Buium, măi, da tu mă auzi? strigă răzbită Chiva.

Da Buium... Mă rog, ca toamna la sfârșit de săptămână: soarele-i molcuț și blând, ca vorba bunicului Iosif, dubălarul. Șade el, frizerul, în ușa localului și se bucură de sâmbăta asta în chindii și de un foileton tipărit într-o gazetă moscovită: „Двое черных толкали рыжего" – și deodată... „Stai, cineva mă cheamă... Bine, dar de ce strigă!? Și-i glas de femeie, ce vrea de la mine, eu nu-s frizer de dame!" s-a înfoiat Buium.

Până împăturește gazeta, până își scoate ochelarii, până să-și deprindă vederea cu depărtarea (omul nu tunde, numai citește cu ochelari!) – iată că scoate Domnul în cale o mașină cu scânduri, și trâmbă de colb, adevărat balaur, a și acoperit *univermagul.* Ți-i mai mare jalea; clădirea-i nou-nouță, lucește în soare – numai sticlă și nichel, tovarășe, o rachetă cosmică, din care cumperi ruj. Uh, blestemata de colbăraie de țară, mânca-o-ar asfaltul, a și acoperit de-amu cele patrusprezece scări negre de ciment marca „600"... Și, Doamne, ce scară!... Nu-i scară de magazin, ci de...

Buium se sălta să închidă ușa frizeriei, când colo – aceeași înțepată rugăminte, amestecată cu poruncă:

— Acușica intru pe la tine, Buiumaș, să nu închizi, auzi? Am o vorbă cu tine, auzi?

Și cum se afla pe-a șaptea sau a opta treaptă a acestei maiestuoase intrări în *univermag,* hai să le ia și pe celelalte pieptiș și iute, ca femeia de țară: a scăpat o pasăre și... o prinde.

— A, Chiva! Încă nu închid... colbul ista cha-cha!... Ce vrei să-mi spui?

— Stai... că și eu... fu! și către Buium, de acolo de sus, din vârful scărilor: Am o vorbă să-ți spun, s-aștepți!

II

— Iaca așa... aici așa... zice mama încheind cămașa.

— Parcă nici n-am măturat!... fâlfâie a neputință Chiva și iar pune mâna pe mătură. Își învăluie odorul îmbrăcat în cămașă nouă. Să n-ai năravul cel prost de cioban, că nu ești la mulsul oilor... De ce cămașa are mâneci? Ca să-i porți și mânecile!

— Îs lungi, mamă!...

— Mai crești, lasă-le... Și la spălat se mai strânge pânza...

Cămașa e galbenă, nestăvilita culoare a lanului de floarea-soarelui – amețești, bat-o s-o bată de gălbeneală!

— Iaca așa... aici așa... zice mama, încheind cămașa până la ultimul nasture. Nu umblați dezblehuieți, cum umblau soldații prin ogrăzi după băutură.

Chiva suspină: nemții, rușii, războiul și tatăl căzut la Königsberg, iar flăcăul... flăcău, gata! „Dacă mai vine acuma Buiumaș și-l frezăm colea... bun e chiar de conocar!...".

Mama l-a rugat pe frizer cum nici nu se mai poate.

„Da eu te rog numai pe cinci minute, Buiumaș, să intri pe la mine, dacă închizi..."

„Da ce-așa mare grabă, Chiva, ce nu mai sânt zile? Știu că n-ai pe nimenea bolnav! Ia șezi oleacă, ascultă-mă și pe mine, n-am să vin, pentru că mă așteaptă un om la pat. Pe Calistrat Pantea, președintele nostru dintâi, îl știi?"

Ca să vezi, azi frizerul e chemat pe la case, ca preotul pentru grijanie. Ce nu face urgența, căreia i se zice „moarte și boală"? A picat omul la pat, înseamnă că trebuie să-l vadă mai departe și doctorii. Da cum ai să i-l arăți doctorilor, dacă feciorul, nepotul sau ginerele e mare șef acolo în capitală? Hai dar trupului să-i facem oleacă de grijanie, n-ai să-l arăți împăroșat pe unchiul sau pe tata.

Ieri dimineață, cum frizerul se dase jos din autobuz și venea la slujbă, iată în dreptul portiței îl strigă așa taman unul Calistrat Pantea: „Buiumaș, ia dă-te mai aproape... Ia să treci... Stai, azi ce-i, vineri? Aha, sâmbătă seara să treci, bre, pe la mine, că am o vorbă... și apoi și datoria să-ți faci: ia uite-te ce cap netuns am!"...

Și Calistrat e cu necazurile lui grele: de trei anișori de zile nu mai iese din ogradă – un drac de astmă îl ține ca în lanțuri... „Bre, am o astmă... încă de la bătălia de la Don!". Cum dar să nu-l servești acasă pe Calistrat? Mai ales că viața toată și-a cheltuit-o pentru satul ista: în patruzeci a fost președinte al comitetului țăranilor săraci și mijlocași, pe urmă frontul, războiul, apoi președinte al colhozului nou întemeiat... Ș-acuma, iată, trebuie să zboare cu avionul în Crimeea – gata, nu mai este chip, are puteri doar ca să se mute de pe-o prispă pe alta! Da fata tot îl cheamă și îl pisează în toată scrisoarea: „Vino, tată, la mare, vino măcar o dată!" Ea trăiește tocmai în Ialta și-i doctoriță, păcatele noastre, oare n-a găsit nici un leac, o doctorie pentru odorul ei de tată?

— Pân' mai ieri m-am tot încăpățânat: fato, lasă-mă-n pace, voi să mor în casa mea... Da de-amu văd că nu-i chip – n-am vlagă! Mătincă se apropie cea cu coasa. Da viața-i frumoasă, bre. Zbor cu avionul, am dat și telegramă să mă întâmpine... Mai ales că are și *fatere* în Ialta... Fii bun și sâmbătă treci, poate mă-i ferchezui olecuță... M-oi mai întâlni cu v'un ministru, v'un general, bre, și rușine – toată viața am umblat printre oameni mari... Cred că n-ai uitat: și eu ți-am făcut un bine...Ții minte când te-am aburcat pe fereastră la fata aceea a lui Ciolacu?... C-am fost și noi tineri, bre!..

Glumește Calistrat, da de aici se ține cu amândouă mâinile de portiță și tușește, iar pielea e vânătă pe dânsul ca pruna în pârg.

Ei, dacă nici Chiva nu se lasă:

— Buiumaș, boală-i boală, măi, da nunta-i mai a naibii! Nu mă obijdui: intră măcar pe cinci minute... Că și eu cunosc la obraz, pricepi? Și eu îs om, adică nu mă crezi?

Cuvintele sună și a rugăminte fierbinte, și a multă făgăduință.

— Parcă nu voiesc eu, Chiva, să fac un bine?... Dar i-am dat omului cuvânt de cinste, princepi? Și apoi am și un mic interes: Fira mea are reumatism la picioare și poate mi-a trimite de-acolo din Crimeea oleacă de *soforă.*

A răzbit-o pe Chiva:

— Vasăzică, numai alții pentru tine îs oameni, da!?

Ei, cum s-o refuze? se întoarce Buium spre un învățător, care adineaori a intrat. Acela așteaptă cu feciorașul de mână, ca să se mântuie târgul ăsta și să fie poftit în scaun. Buium zâmbește:

— Bine, vin, Chiva!... Aldămaș o să fie?

De data asta surâd tustrei. Zâmbesc și oglinzile frizeriei, două la număr. Atât că oglinzile au zâmbetul pruncului adormit. Când doarme sugarul, oare la ce, la cine zâmbește? Oare mamele ce zic?

Chiva ridică ochii și caută lung la feciorul împopoțat în cămașă galbenă... E galben acum ca un talger de alamă! De data asta zâmbește: „Hm, încă-i copil... Ia vezi, pe față are tuleie de pui!...".

III

— Ei, este cineva!? Cine este acasă? răsună în gura tinzii.

— Îra-a-a, tresaltă mama. Da eu nici n-am măturat, și strigă: Sântem! Sântem cu toții! Intră, Buiumaș!...

Mătura s-a aciuat într-un ungher, și mama se repede năvalnic spre ușă.

— Poftim, și să ne ierți, netezește ea capătul patului. Vrei – pe scăunel, vrei – dincoace... Unde ți-i mai îndemână, Buiumaș!

— Ne-am înțeles, am venit!... Cuvântul îi cuvânt! și Buium rămâne așa, îndatorat, în pragul ușii. Repejor numai, că ți-am spus: mă așteaptă Calistrat...

— Andrieș, du-te dincolo, iute, și dezbracă-te de cămașă, poruncește mama. Șezi, Buium, olecuță... Știi vorba: baba din pod a picat și tot s-a hodinit oleacă. Să-mi șadă pețitorii, măi, că am și eu flăcăi și fete!

— Da eu parcă n-am? Al meu, Niuma, s-a însurat la Lvov, mă cheamă la dânsul, dar ce n-am văzut eu acolo!?

Buium ia loc și-și rotește ochii prin odaie: plafonul, mai bine zis podul, e jos-josuț – un pod de căsoaie, pe care-l ține o grindă. Grinda e din lemn și unsă e cu lut, și văruită alb... În cârca ei șade răsfoiat un smoc de busuioc din an, iar alături de busuioc zac câteva caiete, vârâte în niște tartaje de condică. În

capătul grinzii, atârnate la vedere, spânzură o pereche de foarfece de croitorie.

— Ți-i nepot ori fecior? se miră Buium.

Băiatul se chinuie acum altfel să închidă ușa, molcuț, cu sfială, oricum, au în casă om străin, da ușa parcă-i un dușman...

— E fecioru-meu! exclamă îmbucurată mama. Învață la școala de învățători din Călărași. E student pe-al doilea an! Mă temeam să nu întârzie, trenu-i după opt... Zic, ia să te chem, să te rețin – nu-i vrea să mi-l tunzi olecuță? Avem mâine un picușor de nuntă la frate-meu și știi cum e obiceiul... Flăcău e, în lume iese... Trebuie să iasă, că dacă nu-i tată... Amuși are să zică cineva, careva: „Ia uitați-vă! Învățător, student, n-are barem cine să-l tundă!" D'apoi rușinea n-o trag eu, mamă?

— Să fie sănătos și să fie învățător! Acuma sânt tare mulți învățători. Când ai trecut pe la mine pe la frizerie, ții minte? Cineva intrase cu un băiețel... Cine, crezi, era? Tot învățător! Îl întreb: nu cumva ești om nou, proaspăt sosit la noi? Ce aflu? E nepotul lui Lapteacru...Cum îți place? Eu nu-l mai cunosc pe nepotul lui Lapteacru, nu mai cunosc satul!... Îl întreb: citești gazetele, te pricepi la ce se scrie? Dumerește-mă, zic...

Buium deodată tresare:

— Stai, că tu, Chivă, nici nu știi despre ce-i vorba! și, fremătând, Buium vâră mâna în buzunar. Ce scandal!... Am gazeta la mine...

— Iarăși undeva-i război?

În mințile văduvelor războiul și gazeta uneori se confundă, se încurcă.

— O, Chivă, nu! Vorba-i de bani! Banii, de cum nu umblă – afacerile sânt moarte. Doi caucazieni, – gazeta le tipărește numele, – se duc cu un *holodilnik* de mandarine la Arhanghelsk. Așa cum se duc de la noi cu cireșe, cu mere... E bine așa? E foarte bine – au nevoie de vitamine și acolo! Au dumnealor acte, au forme, totul e în regulă: producția lor, cică, e colhoznică!

Buium vâră gazeta în buzunar: s-a întors băiatul din casa cea mare, și la vederea lui, acum dezbrăcat de galbenul acela orbitor, arată ca un cârlan slab-slab, de pe care mașina de tuns a ciobanului a scos blana. Iar ca un fel de amuzament

ciobănesc – i-au fost lăsate mițele pe gât, în vârful căpățânii. Băiatul poartă un maiou verde, slinos, culoarea otavei, culcate de roți înglodate.

— Cum îi zice... cum te cheamă, flăcăule?

— Andrei.

— A-a, Andrei, să fii sănătos, Andrei... Ia să-mi citești tu acuma: „Двое черных толкали рыжего". Voi să văd cum citești, bre, rusește...

Buium deodată tresare:

— Stai, ce fac eu? Mai să uit că mă așteaptă Calistrat... și Fira mea așteaptă... Hai să ne tundem, Andrei! Am să scap autobuzul...

S-a și sculat.

— Ah, șalele, șalele, unde ne tundem?

— Unde ți-i mai îndemână... îl privește Chiva cu ochi recunoscători de mamă. Poate că aici nu-i chiar destulă lumină, poate că pe prispă...

— Pe prispă?! Da ce, v'un scaun, v'un taburet n-ai? șuguiește frizerul.

Băiatul a dispărut după un scaun cu spătar în altă odaie. Buium și-a scos din trusa de mușama două foarfece – unul cu zimți de pieptănat, apoi mașina, briciul, da Chiva de acolo:

— Aveam și la noi un foarfece, iacătă-l! Și se repede să-l scoată pe cel agățat în grindă. Cât era mai mititel, îl mițuiam când eu, când fata... Că în zilele lui și bărbatu-meu a tuns și vedeam cum se face...

Pe Buium, însă, l-au năvălit gândurile de adineaori.

— Ah, ce scandal mare e cu Râjâi, Chiva! Chestii, chestii! Au luat ei pe mandarine trei sute douăzeci și opt de mii și niște copeici, bani vechi... Trei sute de mii sunt părăluțe, Chiva, ce zici? Mandarinele nu-s mere, așa-i? Plătesc o sută douăzeci și opt de mii pe-o „Volgă" să se întoarcă acasă cu mașina...

Acum Chiva a rămas pom despodobit într-o ploaie de vorbe: stă așa, cu foarfecele în mână, și ascultă, ascultă... Sculele-s pe pat, halatul pe-un umăr, iar Buium de colo a uitat de grabă lui și de nerăbdarea ei de mamă.

— Banul nu-i ban, dacă șede. Tata spunea încă, răposatul: banul e ca puricele, musai să sară, să se înmulțească! Cei din Caucaz au cumpărat o „Volgă" nou-nouță, pricepi?... Ideea nu se știe a cui a fost, ei, dar câți anișori au să încaseze Dumnealor pentru idee!... Că doar între o „Volgă" de la Arhanghelsk și o „Volgă", să zicem, de la Tbilisi, de la Erevan, Tașkent, diferență este? Cap au avut ei – bravo băieți! –, dar nu s-au gândit la un fleac: cine să conducă „Volgă"?! Este mașină, are roate, care vasăzică, nu-i nevoie de *samoliot* sau de tren până în Caucaz, nu-i așa? Dar n-are cine îi repezi cu mașina acolo. Și atunci se găsește unul Râjâi... Că asta mă miră, de ce gazeta nu-i spune pe nume?! Doar Râjâi a zis: eu vă car cu mașina voastră la destinație! Cum îți place, Chiva?

Chiva a strâns mâinile la piept, ca o sfântă, gata de osândă. Foarfecele de croitorie a luat loc la subsuoară. Poate că la fratele-său s-au apucat de acum de învelit sarmalele – n-au mai așteptat-o, dar focul numaidecât ea trebuie să-l aprindă la cuptor, cu mâna ei... De unde știu azi muierile ce fel de lemn de jăratic trebuie pentru sarmale?

— Buiumaș, se roagă ea arzând de nerăbdare, numai să nu-l slutești, puișor! Mă rogu-ți, știi cum e pe la noi, pe la nunți – lume fel de fel... (Iar și-a adus aminte cum se tund femeile... iar bărbații îs pletoși!) Că poate nimeri să-l ia mirele alături în poză – i-i văr doar!...

Buium își îmbracă iute halatul. Unde face plin de sine:

— Chiva, dar cine l-a tuns pe conu' mire?! A-ia-iai, cum mă necăjești!... Da în centrul raional cine îl tundea acasă pe Leonid Pavlovici, acel care într-o vreme a fost mai mare pe pensii? Femeie, ți-l tund, ți-l bărbieresc, ți-l parfumez!... Da mâine, înainte de nuntă, treacă pe la mine să-l dau cu unsori franțuzești și să-l pudrez... Să fie el sănătos și s-ajungă și el mire, zău!..

— U-u-u! Puiculiță, mă rogu-ți, să nu-l bărbierești! De-a cui nevoie să-i strici fața, să-l îmbătrânești?! Barba... barba, crește ea și fără brici, puică!

Buium strânge din umeri. Culegându-și sculele și trusa, unde face:

— Da, mă grăbesc!

În mijlocul ogrăzii băiatul fumează în preajma unui scaun cu spătar din salcie, lucrată la foc. Scaunul e vechi-străvechi, încă din zestrea bunică-si. Asfințea soarele, și păienjenișul de raze stă aruncat maramă galbenă peste perdeaua de salcâmi de la drum, ciuntiți primăvara de o mână de vădană. Lumea trece, se uită: ce umblă frizerul Buium în alb ca un doctor prin ograda Chivei lui Petru Curmei?

— Ei, flăcăule, cum să te fac? *Canadca, box, polca, bluz?*

— Stai-stai-stai, Buiumaș! a strigat alarmată mama. Dar imediat se calmează: Buiumaș, la Petraș al meu veneau uneori flăcăii și se tundeau... Dar el știi cum îi tundea?! Și hotărâtă către băiat: Ia șezi, măi, să-i arăt omului cum să te ia!... Către Buium: Îl iei de pe ici olecuță, de la tâmple, și de la ceafă olecuță... Dar mă rogu-ți... Se dezmiardă: Așa... ușurel, să nu se *zamicească...* Că tunde și Horceag, moșneagul, da el ce face? Are un dos de cușmă ros și după ce ți-l tuflește pe căpățână, îți retează chica...Plăieș te face.

Buium a făcut ochii mari: care vasăzică... Da, tunsoare sub oală! „Aha, alții îmi fac... concurență? Monopol! Satul are frizerie de stat!"

— Îți retează, zic, tot părul, care iese de sub tichia aceea de xaxam și strigă: „Ha! Să-mi trăiești, plăieșule! Fuga după o tocitoare de vin!.."

Buium e exasperat:

— Ți-am spus că mă grăbesc, ai?!

— Să-mi faci, mă rogu-ți trebușoara... liopăiește Chiva palmele ei noduroase și zbârcite.

După asta ia drumul spre poiețică. Nu zăbavă se aude de acolo sburătăit și cârâit de păsări, ca și cum s-ar fi năpustit dihorele în ele.

— Ia spune cum vrei să te tunzi? face ispititor, amical Buium. Andrei îți zice?

— A-ha... Neata scurtează-l olecuță, să nu-mi deie în ochi. Joc volei și...

— Așa și spune: sport! Te iau puțin *polca*, puțin *box...*

A și prins a scârțâi mașina de tuns, dar o scârțâie deocamdată în aer, frizerul parcă ar înfierbânta-o.

În sfârșit, a înfipt-o în claia de păr cânepiu, care n-a văzut foarfecele, probabil, din vacanță.

Este vreun frizer mut-tăcut pe lumea asta?

— Acolo, la școală, nu aveți frizerie? Atunci vii la mine!

— Ufff, trage, s-a gheboșit băietanul.

— Studenții iștia, ai-ia-ia! plescăiește Buium din limbă. Spune-i mamei să pună de lăutoare... Ah, ce păr... ah, ca sârma!

Mașina iară scârțâie în văzduh, parcă se scuză și se răcorește.

— Andrei, citești gazete, nu?

Deodată frizerul arată copleșit de cele ce i s-au dezvăluit în fărâma asta de clipă.

— Andrei, băiete, eu l-am prins! Știi cine-i Râjâi? Acel hoț care fuge cu „Volga" celor din Caucaz și cu valiza cu 2000 de ruble!

Băiatul se scutură de păr, apoi își smiorcăie nasul cu două degete lungi, opintit. Buium, însă, nu vede și n-aude astea.

— Gazeta ce spune? „El este Râjâi"... Dar ce înseamnă „râjâi"? Tocmai ca spânul din poveste: înseamnă năpastă, osândă, răsplată! „Vreți să vindeți „Volga" cu bani grei în Caucaz, da?". Râjii e deștept: „Împingeți mașina din urmă, că nu lucrează acumulatorul!". Iar domnii *Kavkaz-Kazbek* se dau jos, pentru că se grăbesc, pricepi? Se dau jos... și Râjâi îi lasă sănătoși!...

Buium s-a apucat inimos de tuns, băiatul sfârâie din călcâie și suflă din buze, parcă se frige. De odată frizerul oftează:

— Săraca miliție... Dar care-i adevărul? Nu fura și n-o să fie miliție, încă Moisei, prorocul, a spus!

IV

De după căsoaie a ieșit Chiva cu un cocoș – alb-alb, spuma laptelui. Pasărea se zbate, cârâie, țipă sălbăticită, curat știe ce o așteaptă.

— O, Chiva, ce vrei, ce faci cu el, mititelul?

Chiva nu-l aude. A intrat în gura tinzii, a cotrobăit deasupra ușii, a luat de acolo o fundă roșie. Vine spre cuptoraș, învălătucind iute-iute legătura în jurul scurmătoarelor.

— E al tău, Biumaș! spune Chiva solemn.

Pune pasărea jos, apoi se împieptoșează, ca și cum ar fi săvârșit cine știe ce. Urâtă sau falnică e fapta? Uite-o, pune palmele în șolduri și-l țintește pe frizer: „Nu-mi pasă, inima mi-i plină și darnică! Ți-am spus, și eu îs om, și eu cunosc la obraz!".

— Să trăiești, mulțămesc, Chiva... Ia uită-te! Buium tresare, arată spre portiță: Cine-i, te cheamă cineva, văd...

Portița a rămas răstignită – vine vârtej fiica cea mare a Chivei, Olea, muta. Se vede că o mână graba, pentru că face fel de fel de semne, chipurile, o-ho, ce văd, pe cine văd! și mă grăbesc, vino-ncoa mai iute, mamă, vino, n-am când aștepta!...

Cam acestea Buium le-ar citi, scârțâind uimit mașina de tuns în aer.

— E fiică-mea, Buium... Și-i face aceleia un semn, o cheamă. Of, păcatele mele cele grele...

Prin oful acesta parcă s-ar dezvinovăți: cum că e singură și Petraș al ei nu s-a întors din război, iar ea, Chiva, e mama acestei năpăstuite, căreia scris îi este să îmbătrânească și să moară lângă mamă-sa. Dar să ia aminte Buium: Chiva e stăpâna și cârma a toate...

La semnul ei ființele se supun în astă curte, și fata vine bine, dar cu smerenie, iar istlalt, student cum este, vezi-l cum șade cumințel sub cearșaful alb și se tunde, ca mâine, la nuntă, ca un prinț, să poarte cinstea și demnitatea Curmeilor, alături de mire! Ș-apoi, ia cată la pasărea ce se zbate de pământ – e bunul și avutul ei muncit, cu care știe să mulțumească pe făcătorii de bine... He-he! Nu dea Domnul mâine să-i fie feciorașul și conocar, că aman e ușor la minte, încă din clasa a cincea a învățat conocăria, și dacă la cele două prosoape cruciș legate – unul de mire și altul de mireasă – flăcăul ei a mai lua două firicele de stuf cu busuioc în vârf și va veni solemn la pridvorul miresei, rostind:

Acum floricica ne dați,
Ori de noi nu scăpați!
C-am venit cu târnăcoape de argint,
Să scoatem floricica din pământ.
Dar mai întâi să ne aduceți covoare,
Ca să descălecăm în pridvoare,
Și dați cailor noștri fân, ghizdei verde,
Cosit în noaptea lui sfântul Gheorghe,
Cu floarea nescuturată,
Cu roua neluată,
Adunată în sărbători,
De două fete surori...

Închipuiri de mame, visări din alte vremuri... Acum altminterea fala se împreunează cu închipuirea. Nu pe un cal focos dinaintea casei, ci pe panoul de onoare din fața Casei de cultură, unde șade țanțoș mirele, nu vânător de stele, ci mulgător la fermă, iar mireasa sub chip de floricică aleasă șade la tejgheaua *univermagului* din satul Necununați.

Amintirea despre obiceiul străbun al nunții i-o spulberă fiica. Fața mutei s-a desfăcut într-un zâmbet de zemos răscopt: chipurile, mă uit la tot ce ochi-mi văd și tot m-aș mai uita, fiindcă orice văd nu mi se dezleagă.

Doi ochi zidiți în mutenie seamănă cu cei de icoane. Știați?.. Zâmbetul i l-a suflat de pe chip un altcineva. Nu e cumva iscusita palmă a unui clovn nevăzut? Te pomenești că e... c u v â n t u l!.. Da, uite, că și-a ghiontit frățiorul în umăr: „Dacă te-ai vedea! Șezi înfășat în prostire, cum șade pliscul crud și galben, țâșnit din găoacea spartă... Să-ți suflu în plisc ori să te cojesc cu unghia?... Puișor de vădană..."

Chiva s-a dus în treburile ei. Buium și-a scos ochelarii – mai curios lucru nici că se poate: mutul stă de vorbă cu cel grăitor! Sora umblă în jurul studentului ca o pisică în jurul coliviei cu păsări. Are ochi ca floarea cucului, cu ei bâjbâie tunsoarea, vezi bine, nu o dată, până acum îl tunsese mânuța ei. Și-a strecurat degetele prin păr, ca și cum căpățâna lui e laviță năsădită. Mai și mugește, spune nu-ș'ce, cu cealaltă despicând aerul în semne neînțelese.

„Muții scriu văzduhul, cum noi scriem pe hârtie... se gândește Buium. Se jeluiește ori se alintă? Ori poate că ceva nu-i convine? Să se fi născut așa la începuturi cuvântul? Din mugete!? Ale noastre cuvinte scrise pe pietre, nu pe văzduhuri... Moștenite, arse pe lut, cusute pe pânze, crestate pe piei, pe frunze, pe veacuri, pe milenii... Să fi fost la început mugete, ca la muta asta? Că zău, tristețea te cuprinde privind-o. Bunăoara, ce s-a întâmplat, de ce fratele a brâncit-o, fără s-o mustre? Așa, fără a rosti v'o ocară.

— Hai, moș Buium, termină odată!... se întoarse băietanul spre frizer.

— Ce voiește? Ce-ți spune sora?

— He, zice că tunsoarea nu-i place!... Zice că ea m-ar fi tuns mai bine...

— Vai, sărmana!... rostește Buium înduioșat. „Ca să vezi, au și muții închipuiri de frumusețe".

A ieșit din casă Chiva. Să n-o recunoști și capătul. Poartă la fiecare subsuoară câte o oală. Din pricina asta, mâinile îi stau rășchirate în părți – curat e o vrăbiuță muiată în smoală. Și de ce? În fiecare mână mai duce de torți câte două oale. Niște oale negre de grăsime, arse în cuptoare, oale de sarmale...

— Și toate au să fie pline, Chiva? întreabă îmbucurat Buium. Ai cel puțin trei puduri de sarmale...

Chiva nu-i răspunde, pentru că a fost luată în duret de nu se știe ce plângere a fiicei. Ba îl arată pe frate-său, ba ea însăși se bate cu pumnul în piept, ba îl arată pe Buium, ca și cum acesta ar fi pălmuit-o.

— Da nu-i treaba ta! flutură din cap Chiva. Marș!... Ține, na, ia oalele estea, că le-oi mai scăpa...

Ți-ai găsit, să te asculte mutul înciudat!... Din nou a alergat spre frate-său... și dinaintea lui, ca năimită, și-a scos pletele de sub basma, puțintelele ei plete... și le fâlfâie ca într-un danț prostesc sau ca într-o inițiere tribală. De data asta mama strigă la băiat:

— Ce-i, măi, cu nebuna asta, ce vrea de la tine, ce spune? C-am s-o plesnesc acuși! Ajută-mă... Adică lasă-mă – și tot

atunci se chinceşte încetinel-încet pe vine, până tusşase oalele se culcă în troscotul bătăturii – ouă uriaşe şi negre.

Pentru Buium toate acestea au un farmec. Uite-l s-a însufleţit; ba gata-i să spună: „Chivă, îmi eşti dragă... Ce femeie inimoasă eşti!... Şi copiii te ascultă, şi poate n-ar trebui să te deznădăjduiască fata c-aşa a zidit-o natura – mută: are şi ea... îşi închipuie şi ea că ştie ce-i frumos. Şi ţi-i sprijin la bătrâneţe, femeie-mamă! Ai cu cine te lua şi la ceartă, şi la mângâiere, da eu, cu Firea mea, avem numai unul, şi s-a dus şi el în lume – acum îs singur cuc, dar şi el uneori îmi ţiuie în urechi, şi de aceea nici la pensie nu ies... C-al meu, dacă mă asculta, nu se însura acolo... da mai aproape...".

Nu are cui spune toate acestea Buium. Chiva s-a înfuriat şi a luat-o de spete pe fiică-sa mustrând-o:

— Da du-te, fa, odată, că te aşteaptă acolo!

„N-am să mă duc! Şi ce-ai să-mi faci!" şi muta iar se întoarce, mai mult, o ia de mână pe mamă-sa ca pe un copil şi vine din nou la căpăţâna frăţâne-său. Da Buium, de colo, unde zice:

— Bravo băiat ai Chiva! Tocmai vorbeam cu dânsul... Zic: cine e Râjâi, flăcăule? Crezi tu că ist Rîjii există? Şi ce-mi răspunde, crezi? Zice: e sământă de vorbă, moş Buium, folieton e, zice! Aşa cum povesteşti matale anecdota cu Kazbekul... Deştept e, băiatul. Taman c-aşa este: Kaz-bek...

Da Chiva de colo, acum parcă şi-ar fi înţeles fiiculiţa: o duce spre cele şase oale, o împovară cu ele şi-i face semn din mână: „Du-te, las' pe mine! Acuşica te prind din urmă..."

În timp ce muta se strecoară prin portiţă, – acelaşi vrăbioi muiat în smoală – iat-o pe mama suflând greu alăturea:

— Măi Buium, la să văd eu ce faci!... Nu cumva ai stricat capul băiatului?

— Cum... „l-am stricat!?" face înveselit frizerul.

Cât de bine îi şedea adineaori feciorului în cămaşa aceea galbenă!... Cum îl mai vedea ea alături de mire, mireasă, el conocar chitit şi spilcuit, cu cele fire de stuf şi busuioc în vârf!... Şi este... Pfi, parcă-i clapon opărit!

— Aista-i cap, Buiumaş? Asta-i tunsoare!?

Mustrarea ei tot așa de ușor o îndepărtezi cum fumătorul înlăcrimat ferește fumul de la propria țigară.

— Băiete, ai zis „sport", nu? Buium face trimitere la argumentul suprem: Joci volei?

Ei, asta-i bună!... Chiva mai că explodează:

— Ce „sport", măi, care volei? Face ea crucită. Ți-am spus, mâine are nuntă, nu volei!... Ce fel de... Și către băiat: Tu ai spus sport, măi!?

Băiatul e sâcâit, sătul până-n gât de atâta vorbăraie: ba Râjâi cu foiletonul, ba Buium cu laudele, ba soră-sa cu frăsuiala, ba mamă-sa cu gusturile de tunsoare.

— Mamă, caută-ți de treabă și nu te amesteca!...

— Ce!? Ca să-ți faci tu de cap și de ciolane!...

Buium crede că-i o simplă scenă de familie și e gata s-o împace pe mamă cu feciorul drag, deși e gata să se supere și el:

— Chiva, e frumos... De ce nu ți-ar plăcea? Așa poartă acum băieții... Ș-apoi mai am să-l tund, nu am terminat...

— Ai căpiat!? Nu ai terminat!? Ia uită-te în ceafa lui – asta-i ceafă!? Aista-i fund năpârlit de cloșcă! Aista-i cap?! Aista-i gât?!

— Da taci odată, mamă! Nea Buium, ia dă oglinda!...

Oglindă? Ce, Buium e orb? Ce să caute oglinda în curtea lui Petru Curmei? Oglinzile au rămas în frizerie – martori zâmbitori la temelia înțelegerii. Adică și pe ele trebuia să le care bărbierul în curtea Chivei!?

— Da ce, voi n-aveți nici oglindă? se miră Buium, clocotind: „Fă omului bine, na!... frumoși se voiesc, da oglindă n-au!"

— Pasca mamei ei de oglindă! izbucnește băietanul.

Aleargă în casă s-o scoată pe cea din perete.

— Vai, Chiva, nu așa se cresc copiii!... ai auzit cum suduie, ce vorbe spune?! Sportul e la modă, cât sunt tineri, și ce-i, mă rog, până la atâta o nuntă?

În așteptarea oglinzii, Chiva spune răpusă:

— Da măi Buiumaș, învață de învățător,măi, nu de *vobol!* De unde ai scos, mă rog, *vobol!* Al verei Dochița e în clasa a noua – cogeamite matahală! – mamă-sa despică lemne la trunchi, da el ridică *ghire* și zice: „Sport, maman, sport!". Asta-mi lipsea

mie acu? Te-am chemat la casa mea, de ce? Să faci o treabă gospodărească, nu-i așa? Nu ți-am arătat cu mânuța mea cum să retezi chica? și palma ei osoasă țâșnește neagră în aer, ca un liliac, seara.

Pe drum lumea, ca lumea, trece, se uită... Ruța lui Carp, vecina cu căldările goale în cobiliță, chiar s-a oprit: a și fulgerat-o prin minte s-o întrebe pe Chiva dacă n-are o mână de var stins, că ploaia ia pătat un perete... Chiar și „bună seara" a dat, dar în așa fel ca nimeni să n-o audă... S-a oprit nevinovată în dosul perdelei de gard și trage cu urechea, ca o iscoadă. În ist timp băiatul Chivei poartă la piept o oglindă mare. Parcă a furat-o – o ține strâns lipită pășind cu capul între umeri. A pus iute oglinda pe prispă, a rezemat-o de perete... rama oglinzii e neagră, mâncată de cari – Ruța o știe, stă de când e lumea acolo, între ferestrele casei mari, spânzurată cu un curmei de un cui de lemn văruit. Văleu ce de-a pete are oglinda – abia acum le poți număra, în asfințitul soarelui.

Flăcăul a îngenuncheat în fața petelor. Își cercetează căpățâna cu degetele, ca și cum în chica lui ar foi zeci de urechelnițe. De colo și Chiva ca un dangăt de talger spart:

— Vezi cum te-a *risuit!* Vezi-te acum.

Asta a fost picătura cea grea.

— Voi pentru ce m-ați chemat la casa voastră?... zbiară Buium și unde se repede spre prispă, și unde începe a țupăi la ceafa băiatului îngenuncheat. Aici, nu-ți place, Chiva, da? Și dincoace nu-ți place, așa-i? Și de ce nu ți-ar place, mă rog?

Explozia frizerului a muțit-o pe Chiva: nu-i toantă nici ea! Uite c-a dat glas și băiatul:

— Nea Buium, da mata uită-te bine aici și nu te strofoli, băiatul se tipărește la urechea dreaptă, apoi la tâmplă. Da uite-te mata dincoace?

— Grozav te pricepi! Mai bine spune de când nu te-ai tuns!? Atunci tundă-te soră-ta! Poftim, tundă-te soră-ta... și din nou se întoarce spre Chiva. Pricepi, Chiva? De ce îmi dați în obraz? Pentru că m-ați chemat la casa voastră! D'apoi că eu îs prost, ce prost sânt c-am venit... la așa un cap al tău și a lui fecioru-tu!

Cine-i face omului capul? Frizerul ori mama!? Din ce, muiere, ne tragem!? Că ne tragem din maimuță, uiți, da? Da ce-i părul pentru maimuță, știi? Pentru un floc de păr numai maimuțele se încaieră, și iaca și noi, oamenii...

Deodată Buium... Într-atât se miră, încât îl fulgeră: „Stai, taman că sântem... dar cine mă împunsese?". A deschis larg ochii: „Ia vezi, Chiva, cine-i din spate?!".

Tot atunci, însă, mai simți un pumn în ceafă, încât mașina de tuns îi zbură ca bolovan alb în aer...

— O, ce-ați înnebunit?! strigă frizerul Buium.

Când se întoarce, vede: feciorașul Chivei, cu capul zburlit, caută pe jos o piatră, un ciot, ba mai și zbiară:

— Mahărule ce ești!... Mama-i maimuță?!

— Sălbaticilor! Vai, au înnebunit! strigă celălalt și, lăsând mașina de tuns în plata Domnului, tot de-a îndărătelea o ia fuguliță spre poartă.

— Băiete, ce te-ai prostit, măi! strigă Chiva... Apoi, spre portița prin care a țâșnit frizerul: Măi Buium, Buiumaș, auzi? Stai...

În drum, la vederea lui Carp, Buium sloboade glas răzbunător:

— Grobienilor!... Să vă reclam!... Vă dau în judecată!... Răspunde-ți la miliție!...

Din tot vârtejul ăsta de oameni și vorbe rămâne o mărturie – mașina de tuns... Ea stă aruncată, cârligată în troscotul bătăturii... Nichelul ei alb, în apusul de soare, se hlizește în tot bunul.

Chiva își duce palma la gură: vă-hă-hă, ce rușine! Ia cătați, niște săteni pășesc agale și cu o cătătură nestingherită, sătească, auzind câte ceva din frânturile de monolog ale lui Buium, acum cască gura și trag cu urechea... Uh, au să înfrumusețeze pătărania, au să aibă de ce râde: „Frizură nouă pentru nunți: iei plești frizerului Buium și-l freci cu pumnul Curmeilor scrântiți".

Văzându-i, mai bine zis știindu-i de un amar de veac, Chiva le întoarce spatele. Îi răsare iarăși hlizitor nichelul acela alb și plin de amenințare al mașinii de tuns, căzută în mijlocul bătăturii. Grăbită, aproape hoțește, Chiva se repede și o culege, apoi se îndreaptă cu pași mărunței spre cuptoraș... Alături de scaunul de răchită, înfășurat într-o prostire albă, de parcă s-ar dosi acolo

cine știe ce monument înainte de a fi dezvelit, mai stârcește trusa de instrumente – o sacoșă de mușama jerpelită. În ea se află un brici, două perechi de foarfece, un pieptene, un tub de pastă de bărbierit și o perie mare, flocoasă, probabil, de scuturat părul. Bravo monument!

Chiva bagă iute instrumentul în sacoșă, apoi o înhață ca pe un lucru netrebnic, cu cealaltă mână apucă scaunul înfășat. Face totul la repezeală, ca și cum ordinea trebuie să fie restabilită imediat, monumentul e rebutat, dezvelirea nu va avea loc. „S-o fi dus năpăstuitul să se jeluiască, garantat! Te pomenești că acuși se întoarce cu un miliționer și o să zică că i-am luat ovreului și sculele...".

Feciorul șade în pragul casei. Pe muchia prispei de lut zace ferfenițit un pachet de țigări „Prima". Roșul cărămiziu al pachetului, rotocoalele groase de fum, ca și chipul lui sluțit, se încalecă, se clatină în oglinda cu pete opace, ca pe fundul unei fântâni cu ape tulburi, părăsită.

Chiva s-a oprit: feciorul nu se clintește din prag, nu se uită. Cu fruntea în pământ, el trage setos fum și-și netezește aiurea creștetul, parcă-i mușcat de viespi.

Mută, înțepenită, cu sculele în mâini, Chivei i se năzare deodată că-i bătrân-bătrân fiul... Copilul ei drag a îmbătrânit și e singur, și ca din senin o potopește un val de sfârșeală neagră, pentru soarta asta a lor, a amândorora: amană pacoste e și ambiția, da!... Ca mâine voiseră amândoi să răzbească în fruntea lumii: să-i vadă și să-i aibă satul și pe dânșii drept fruntea oamenilor. Dar s-au făcut amândoi de râs, în propria ogradă! Ah, ei n-o să mai iasă niciodată nicăiurea cu năsilnica asta de inimă a lor, pârdalnica...

— Bogdaproste, mamei, că m-ai apărat, rostește nitam-nisam Chiva. Și deodată hai să se răzbune pe toți și pe toate, pe viața ei păcătoasă. Cine-i maimuță, el, feciorul? Ea, mama? Ori tustrei delaolaltă?!

Feciorul însă n-o aude. Ori poate n-a înțeles-o? Atât că ridică supus capul, schimbă țigara dintre degetele tremurânde, țintește o clipită mucul, jarul ei, apoi o aruncă scârbit în mijlocul bătăturii.

— Ia dă-le încoace... cere el trusa cu instrumente. Dă să i le duc...

Se saltă hotărât de parcă iar e gata de bătaie. Ia sacoșa cu instrumente și pornește așa, cu capul gol și slut, spre centrul satului.

— Stai, dragul mamei, merg și eu... sare Chiva, încleștând lacătul în ușă.

Ca să vezi, adineaori l-a mulțumit: „Ești bărbat... mi-ai luat apărarea...", iar acum iarăși îl socoate copil?

Ograda și casa rămân în bătaia înserării. Da, și un pui... Doar cocoșelul acela alb ca spuma laptelui, care se împotrivise cu atâta sălbăticie cu itului, stă ghemule de zăpadă în troscotul negru al bătăturii. A și înțepenit așa, picioarele i-s legate, și are să-l bată amurgul, roua și au să-l mai bântuie visuri cu stafii noptatice, el apărându-se doar cu zvâcnetul său nevinovat de pasăre.

POVESTEA CU COCOŞUL ROŞU

Dacă ai două cămăși, vinde una
și cumpără-ți un trandafir.
Zicală chinezească

Unu

La început era bouț. Cum ședea culcat în dreapta mâne-sa și soarele nu răsărise încă, i se îmbourară urechile, buhnise ceva... Ușa între ușori? Un măr căzuse sub pom? Gemuse vreun perete?

„Auzi, mamă? Ce o mai *fi fiind*?"

„N-am știre a răspunde și întrebarea ți-i strâmb pusă: ce-o mai fi fost, zi?"

N-ați văzut niciodată doi ochi de vacă bătrână? Trăiesc ceasul începuturilor.

El s-a speriat, boușul. Stăpânu-său, Cozoroc, îi punea între coarne ceva, i le cetluia, i le strângea. Nu zăbavă, îl trase grăbit din ocol și își aruncă din mers o straistă pe umăr... El, bou-bouț, dar se feri: te-a mai lovi, necugetatul, și nu afli pentru ce nicicând.

Auzi însă îndemnul moale: „Hai..." și glasul stăpânei, stăpânit:

— Dacă dai acolo peste niște sineală, nu te zgârci și cumpără...

— Hm! Grija sinelii m-a pălit!

Și mamă-sa, vaca, mugi:

— Be strong and play the man...[1]

Și stăpâna:

— Nu! Să bei... și să te iei cu răii...

— Nu? Să-mi umbli prin mahala, să-ți împuiezi capul cu bârfeli despre mama.

Vorbe de-ale oamenilor: răstite, aspre, duioase, blânde, crâncene. Chemarea „ni-ni-nea" unde o fi fiind?

— Ni-ni-nea-aa!

[1] Formulă rostită cu ocazia încoronării regelui Angliei, chipurile: „Fii bărbat vrednic, curajos, dar și milostiv", apropiată, poate, ca înțeles, de o mai veche vorbă a noastră: „Domn să fii și om să rămâi".

Așa îl căutau pe dânsul, așa îl chemau-rugau să îmbăleze ugerul mâne-sa, să curgă lapte cât mai mult. Propriu-zis, s-o amăgească, ca imediat, după asta, să urmeze:

— Cuti, boală, uite-l satana! și-i tăia pofta cu o vargă iute.

Adică îl lovea peste botu-i mirositor, negru, tivit cu spumă bălaie, încât, de atâta usturime amară și dulceață caldă de lapte, nu mai avea când să se lingă, fript se depărta cât colo...

Slavă Domnului, însă, între „cuti, satană!" și duiosul „ni-ni-nea-a!" îi crescuseră cogeamite copite, căci, uneori, îl mâncau și coarnele, și el și le scărpina obraznic de cele ale mâne-sa, aceasta, stând culcată, obosită de muls, ca boul de jug. Îl mustra alteori cu ochii umezi și îl potolea cu limba-i aspră: *capul plecat, sabia nu-l taie; înțelepciunea e răbdare, mângâierea e îmbărbătare* – și altele alde acestea. Îi prindeau bine...

Acum mergea cuminte, dus de funie: în ce ceas, unde, cum, oare la ce cotitură de vreme și loc, poticnindu-se așa, printre sfaturi înțelepte, se omenise răsstrăbunelu-său, bourul! Acum încearcă și dezleagă, când el merge cuminte, dus de cozoroc de către un alt Cozoroc...

— Bună dimineața!...

— 'Țămăsc... La târg?

De dincolo, de peste gard, se înălțase o cușmă roasă. Era și ea deșteaptă dis-de-dimineață, să zici, noptase chiar în parul gardului.

— Aha. La *pravlenie*[1] l-ar lua, dar, zic dumnealor, au nevoie de vițele, nu de bouți. Da ce să faci cu dânsul? Nici pentru carne nu-i potrivit, că-i ușor încă, n-are chintalele... Acum mă duc să văd iarmarocul ce zice, de ce să-l țin de pomană?!

— Apoi, așa-i, știut că, drept zici...

Toloaca era arată pentru harbuji, se vede. Ori pentru tutun?

Scârțâi plângăreț o cumpănă de fântână și sub botul lui se opri un putregai de ciutură, plină ochi cu apă rece. El pufni, încă o dată mai pufni și rămase nepăsător.

— E prea dimineață, așa-i? Și Cozoroc însuși se aplecă să soarbă ciutura.

---

[1] Conducere *(rus).*

Porniră din nou. Drumul se întindea bătut ca palma, drum pe de alăturea toloacei, înnegrite de curând. Drum lung, nesfârșit, să tot mergi și să-ți alungi urâtul. Din urmă îl chiuiau bucuroși cocoșii, hăt-hăt horind... Cozoroc mergea, pășea și el, Bălan, – n-avea încotro, funiuța e în coarne... Parcă toate erau limpezi – se făcuse ziulică albă până cine știe unde!

„Piroteala tuciurie ce se dă drept al meu somn, se destramă, roz-albie, când răsare-al zilei domn. Fac întâiul pas în mine, aripat de-un crez de bine, și acesta-s, Doamne, eu. Din hățiș iscați de-o rază, pașii mei superbi... urmează pașii cugetului meu."[1]

Și într-adevăr, de pe muchia dealului, drept din pământ, din fața lui îl saluta o unghie sângerie. Răsărise stăpânul a toate cele de pe pământ. Măria sa, așa tot clipind, prinse a crește și se făcu și înălțimea sa tot cozoroc!... „Noroc, Cozoroc! Și eu-s Cozoroc, și un Cozoroc mă duce la iarmaroc. Mergi și tu cu noi?".

Asta se cheamă profanație! Cozorocul înalturilor prinse deodată a se rotunji și, în loc să se orbească, precum se scrie în poezii, se rozovea, se îmblânzea, curat talger vopsit. Adică, din talger, poftim, se prefăcu într-o bășică roșie, atât... Căci, nu zăbavă, se și împlântă într-un copac de acolo, pe zare, și păru c-o să se piardă: acușica va să i se scurgă roșeața-i sângerie jos-jos, ca prin strecurătoare.

Tabloul acestei dimineți părea răsturnat cu gaidele în sus: o căciulă dormise într-un par, iar un soare adormise într-un copac.

Sfântul soare își reveni, însă, părăsi arborele și acesta rămase el însuși orfan, ca un știr în prășitură. Deci, ca să vedeți, cât de viclean e și soarele.

Apoi, nu zăbavă, din cele patru zări năvăliseră în nări fel de fel de izuri și miresme, și, jur-împrejur, Bălan întoarse iute capul, deasupra celor cinci, șapteș... câte dealuri – mai bălțate ori mai cucuiate, ori împădurite – se pecetluiră tot atâtea cozoroace și baloane însângerate.

Adevărul? Boul clipise ca un bou ce era cu vederi...

„Văd soarele înșelător... Da el pe mine cum mă vede?"

[1] Paul Valery.

— Bună ajunsa... Îi mai dai oleacă de ceai?

— Mulțămesc, olecuță măcar... Că de dus te duci, dar când te întorci, nu știi.

O viţică păștea la izvor. Roua era groasă, ea însă păștea, înflămânzită, slabă, și Broboada o ținea de cap.

— Ia pereche ar fi de-ar fi și al dumitale bouț!

Viţica își înalță curioasă botul, nările amușinară câinește boarea venită dinspre bouț:

„Cine ești... și încotro?"

Bălan o pironi cu ochii săi mari, curioși:

„N-ai decât... Eu sunt prinț, și-și flutură funia din coarne, mugind: mama a zis: Be strong and play the man".

— La ce bun perechea, dacă unul paște, altul naște... Parcă-s de o mamă făcuți... da ce-i viţică nu-i bouț!

— Apoi, ce facem?

— Haidem, haidem, că întârziem...

— Chiar c-așa, trece vremea, cumătre!...

— Da ce să-i faci? Eu îs pleșcat, matale ești știrbă, iaca așa încheiem târgul!

— Eh, să-mi mai pot eu întoarce o dată anii! N-aș fi proasta care sunt.

Doi

Ca ieri, Serafim Ponoară fusese de calea mânzului în satul vecin. Satul vecin are și el istoria lui – mai încolo o s-o știm. Prin părțile acestea satele, ca și oamenii, își știu faptele, pentru că sunt aproape unele de altele. Acestui Serafim îi ziseseră sătenii Ponoară, pentru că se născuse în Ponoare – așa se numește cogeamite deal de pe țarina satului.

Dealul are și o vale, iar asteia i se zice Valea Ilenei. Acuma, pe mama-sa o cheamă tot Ileana, adică o chema, căci ea-i moartă, sărmana, de mult, dar sătenii i-au zis tot Ileana. Ori că mamăsa purta numele văii, ori că valea purta numele mâne-sa, nimeni nu-și bate capul în ziua de azi, afară de un savant de la Academie, dar și acela, nemaidând de capăt prepuselor, zice: „Ființa fiind mereu sub ființări, iaca ce voi spune eu: chiar daca a fost,

cum a fost – cumva garantat că a fost! Nicicând n-a fost fără nicicum să nu fi fost".

Vârf la toate, acest savant se apleacă uneori de la fereastra sa de la etajul patru și zice celorlalți, aflați mai departe în scaunele birourilor: „Măi-măi!... Să pici de-aicea, poți să mori, așa-i?"

Iată, însă, când Serafim s-a născut, se știe. Un scripcar cobora de pe coasta dealului în Valea Ilenei, având scripca subsuoară. Pe fundul văii era un șipot și a dat acolo peste mamă-sa, Ileana, venită și aceea la apă, la izvor.

— E limpede?

— Limpede, 'țămăsc... Și deodată biata femeie s-a făcut cârcel și s-a lăsat jos la pământ: o apucaseră niște dureri femeiești.

— Măi-mă-ăi! a strigat scripcarul. Aici e nevoie de o femeie!

A fost mirare mare după aceea. Fără să fi iubit, nașterea iată c-a primit-o, nu? O parte femeiască schimbă două vorbe în câmp cu o parte bărbătească – cine cu cine numai nu se poate întâlni la izvor! –, mirarea însă era mare, cum de Ileana asta a rămas atuncea grea și a născut la o vârstă atât de înaintată, ani sub șaptezeci aproape, da poate chiar și peste, căci cărțile sfinte doar mai băsnesc povești din acestea. Și iarăși, zău, să crezi, să nu crezi, femeie bătrână, dar ce a făcut! Că după aceea a intrat în gura lumii, iar lumea a prins a se jura, a se cruci, a se frăsui, până când n-a mai răbdat și întrebarea i-a fost pusă în față:

— Femeie dragă, mamă Ileană, *cum așa, cu cine, cum,* căci să avem iertare, dar mirarea e mare și ne-am pierdut somnul...

Bătrâna atunci unde se apuca de le-o zice băbește:

— Păi, măi copile, iaca așa a fost: *am luat lut. Lutul boț l-am făcut, l-am scuipat. Și odată l-am suflat. Cată matale ce ochi s-au holbat!*

Așa vorbea ea și îl arăta pe feciorul său. Copilul, mde, un copil, avea ochii mari-mari și nu clipeau, iar privirea asta tâmpă umplea de stupoare fața cea întrebătoare.

Nu cumva ochii lui credeau în cele ce rostea mama?

Acu, dacă l-a născut, băiatul n-avu încotro să nu crească. Adică, începu a crește, însă, nu chiar ca ăla din poveste, ei, dar

câte olecuță tot creștea. Așa că azi crește, mâine crește, poimâine nu crește, dar tot crește!...

— Serafimaș, dragul mamei, of, când are să te vadă maremare mama, bre! Să te vadă însurat mama, pus la calea ta, gospodar, măi! Să scap și eu de grija mamelor!

Azi așa, mâine așa... Ori că erau cele seri de iarnă, ori că erau cele duminici lungi de vară, mama, ca mama, cu cine să se mângâie în gând mai mult?

Da el, copilul, cuminte, da el, băiatul, ascultător!

— Cum vine asta, mamă, l a c a l e?

— D'apoi, dragul mamei, care-i calea omului pe pământ? Întâi și întâi să aibă cuibul lui, și să se însoare, să le caute în obraz părinților și să-i ajute când or îmbătrâni. Iar dacă vine vremea, să-i îngroape, doar trecători sântem, nu? Să aibă și el copiii lui, să știe și el ce-i chinul și necazul, d'apoi cum altfel?!

Mama suspina, vezi bine, anii trec, vorba cântecului: vezi, rândunelele se duc, se scutur frunzele de nuc... Ea n-are să apuce ziua aceea, să-și vadă odorul în rând cu lumea.

— D a e u n-a m s ă m o r, m a m ă!

— Ei, c-ai spus-o!... Ptiu, ce vorbă!... Mor și dealurile, copile, necum un sătean ca tine.

De pe coasta Ponoarelor satul se vedea pe cealaltă coastă, cu turla bisericii bălțate deasupra-i, și Serafim credea: iată, dacă turla asta ar fi de aur, apoi, Doamne, Doamne, ce-ar mai străluci! Văpaie ar fi aerul din juru-i și mare încântare ar dăinui peste așezare. Turla, însă, era acoperită cu șindrilă cenușie, negrită de ploi. Nici înrourată, în răsăritul soarelui, barem o dată s-ajungă vreun sclipăt de-al ei încoace, în Ponoare. Satul abia dacă-și desprindea acoperișurile de prin livezi și semănături, ai fi zis, e o prisaca fără prisăcar, părăsită între niște copaci.

Ei, și Serafim zicea:

— Mamă...

— Ce-i?

Băiatul tăcea prelung, bătrânește, și mama intra în grijă (azi se zice: la idee, de parcă ar fi fost despărțită lumea de griji!): „Oare ce-a vrut să zică? Ce-i cu dânsul, oare de ce nu grăiește?".

— Ce-i, dragul mamei, ce-ai vrut să spui?

— Mde... n i m i c... răspundea Serafim.

„Și la ce mi-a trebuit mie copil așa de târziu, tocmai la bătrânețe? se mustra ea. Uite la ce m-a dus mintea, la anii mei târzii! Știut că, în singurătățile acestea îmbătrânești de copil... Ca să vezi, și tot eu, mama lui, pătimesc!... Da poate se chircește? Poate că merge înapoi, și nu înainte, ca omul?..."

Ei, și se apuca să-l educe, cum s-ar zice azi:

— Du-te și te mai joacă, culege mamei o mână-două de cireșe. Mama are să-ți coase o cămașă cu flori și are să-ți cumpere pantaloni și papuci nou-nouți, și pălărie. Iaca, să vezi, numai să mă duc odată la târg!... Dragul mamei, degrabă trebuie să ieși la horă!

— Da ce să fac acolo?

— Să dănțuiești, bre.

— Da aceea ce-i?

— Apoi, ai să vezi și ai să te înve-e-ești!...

Acestea spunând, mama se înveselea, îl lua la subsuoară și îl învârtea prin odaie, de se ridica colbul, se înfoiau așternuturile lavițelor. Dar, așa, mai mult o părere, căci iute bătrâna se așeza pe laviță și răsufla adânc, de, femeie în vârstă era, nu ied.

— Ia uită-te ce-am făcut, Serafimaș! Ia să stropim, ia să măturăm, ia fugulița adu-mi o cană de apă...

Spus a fost: totul era părelnic, nu se ridicase nici un praf, nici un gunoi, nici deșternut nimic nu era, căci luați aminte, toate acestea l e f ă c e a î n g â n d (astăzi se zice „în imaginație"), numai și numai de aceea, că drag îi era feciorul, ca la o fată-fecioară, ea însă, fiind femeie bătrână și înțeleaptă, cum să se apuce a dănțui copilărește prin odaie, ce, a ajuns în mintea copiilor care dansează cu mătura?

„Am să-i cresc satului ista un f e c i o - o - o - o - r ! – să mă țină minte... Am să-i trimit satului dragostea mea de bătrânețe, coaptă... Las's-o vadă, să-și dea el seama! C-a făcut în așa fel încât să nu încap într-însul! Știu, are să se grăiască: ce poamă a mai fost și Ileana asta! Cine a mânat-o în vârful Ponoarelor, dacă nu mintea ei șleampătă, – singurică cuc, iarnă de iarnă își făcea săniuș și lălăia ca proasta-n târg...D'apoi luați aminte acu ce

brad de băiat crește! Unde, Doamne, în ce dârmon s-arunci bobii, de să ai azi noroc să-ți crească odorul ascultător!".

Trei

Bălan a mers încă mult așa, alături de Bălaia.

— Are anul a dumitale?...

— Are, mai bine chiar...

— Al meu încă n-are... și Cozoroc îl lovi să dea mai iute din picioare: întârziau.

Anul, ne anul... Unde, încotro?... Bălan atât doar simțea: e dus de Cozoroc. Ce este acela „târg", la ce bun să te grăbești, ori să întârzii, și de ici mugetul mamei îi stăruie neînțeles în auz: „Be strong and play the man".

Ei, și atunci mugi și el tot așa:

„Știi engleza?" viteaua puse capul pe greabănul lui.

„Bleago, ce faci?" și-i trase un corn.

Călcau meleaguri nevăzute: un deal, o vale, un șes, un pod, stâlpi atârnând sub sârme-odgoane – iată prin ce se făleau aceste meleaguri.

Soarele era sus de acuma și boutului îi ghiorăia matul a iarbă, căci la vremea asta el se afla zilnic în cireadă. Iar în cireadă tot dă, Doamne, zile!... Necaz atâta-i: mustele și tăunii, care vor și ei să trăiască, da de ce ai coadă și simț în tine?...

Ba ici un pâlc de case, ba colo unul de oameni, așa s-a trezit cu lume tot vălurând în jur, tot huruind, tot pocnind – nici tu imaș, nici tu semănături, ci numai piatră și piatră, piatră în piatră și piatră pe piatră; piatră urcă în sus, piatră coboară în jos; gardurile îs de piatră, porțile îs de piatră, drumurile îs de piatră și copitele se vaietă: tuc-tuc, tuc-tuc peste piatră. Iar peste acestea, văzutele și auzitele, mai răsună claxoane, uruituri, geme fumăraia și colbăraia. Ei, să nu o iei tu din loc, ca de streche...

— Mu-u-uh!

— Hai, spurcăciune! Uite, a umplut-o dorul...

Da de colo Bălan:

„Bine zicea mama..."

„Ce?“ întrebă Bălaia pe Bălan.

— Țurrrr!

Deodată le răsăriră în față vreo trei iuți la pas, vineți la veșmânt. Se vede că și aceia tustrei sunt la fel niște stăpâni.

— Încotro, nene, nu vezi? și unul ridică o măciucă vârgată-tărcată la fruntea lui Bălan, încât acestuia i se păru că-l pocnește o barieră.

Răscruci de drumuri ș-aici! Înainte – loc întins, frumos, lucitor ca impermeabilul văcarului sub ploaie, să zburzi, de să-ți sune copitele de bucurie din urmă...Când colo, poftim, pe dânșii, tuspatru, îi silesc să se oprească. El, Bălan, mai năzui a păși, îl călcă pe Cozoroc din urmă, și tot atunci luă una peste bot, de văzu nu stele, ci chiar o stemă.

— Ce să văd, tovarășe?

— Păi, holbează-te, ori vreți, colea, o amenduță? și le arătă un semn: șed bot la bot un cal și un bou, ca doi teroriști, ori anarhiști moderni.

„Da oare unde li-s copitele?...“ Bălan se întoarse spre Bălaia.

Aceasta își plioștise urechile, blândă, supusă, ca o văcuță ce urma să fie.

Bălan insistă:

„Cum îți place? Prefac drumurile în porți... dar dacă s-o luăm la fugă... zbori... zbori la cel de pe sârmă, sus, stemă, nu?“

Răsună din nou semnalul, acest greier al pietrelor. Se văzură părăsiți... pentru un Cojoc care mâna vreo câteva oițe pe trotuar. Oile – ia acelea proaste! – tocmai acum își găsiseră vremea „scaunului“: zuruiau ceva pe trotuar, în același timp stropindu-l.

Bălan găsi moment cu prilej: „Frica!... Vezi ce face frica în oaie? Pe mama, una-două, când o opintește cu ghioaga văcarul, numai băligându-se își revine din spaimă...“

— Ei, tu, acela cu oile. Un’te-ai vârât? Vezi ce faci?

— Să trăiți, dom’tovarăș... dar ce-am făcut?

— Da din urma ta vezi ce-a rămas? Da merge un copil, da merge o doamnă...

Cojoc se miră:

— Inconștiența de animal, aveți în vedere căcăreaza, *năcealnicule,* nu?

— Cenzurează-ți leoarba, bădie!

— Aveți în vedere centura?! exclamă Cojoc. Păi, încă din armată o am... Drept, catarama-i schimbată... Aveam o coroană pe ea, acu o stea secerată de-un ciocan...

— Ptiu...

Și cât ai clipi, măciucuța făcu prin aer o roată și deveni barieră. Se văzură grămădiți la un loc: oi, bouț, vițică, basmale, cozoroace, cojoace. Vârf la toate, mai năvăliră pălării, chipiuri, berete, vânzolindu-se, și peste acestea, așternându-se zdrăngănituri, uruituri, uhnete și fum, fum de benzină și tutun...

Desigur, și murmure:

— Vreun atac de cord, infarct, ce e la mijloc?

— la niște țărani, n-au idee încotro să circule. Bălaia rosti, desigur, doar fluturând din urechi:

„Ce, ne dau la strungă?"

„Îți place pictura? Uite-te colo sus, pe sârmă, două coarne și un bot pe fond gălbiu... Tare-s hațachii!".

Da Cozoroc cu Basmaua conversau și ei:

— Iaca așa, Frăsină, am băgat-o pe mânecă, că am picat în centru, și aici e-o secție centrală...

— Văleu-văleu-văleu, da iarmarocul unde-i?

— În margine, că se tem de baligă...

Curat un făcut, Bălan simți o jnepătură de-a lungul șalelor – un măturoi i se culcase pe spinare.

— Nah!... Din urma voastră numai să măturăm, să cureți, să rânești!

Bălan se făcu ghem, țopăi pe copite, căci, vârf la toate, pe de lături mai mugi o urgență, grăbită, se vede, spre un căpătâi de muribund.

— Frăsină, ține-te de mine... Fa, fa! Ia seama că te calcă!...

— Bată-l Dumnezeu de iarmaroc, cine l-a mai născocit să nu putrezească până la judecata de-apoi!

— Fa, ai văzut ce a zis milițianul? Țineți-vă pe stânga să vă vadă cei ce vin spre voi, trăsniților... Că pe partea cealaltă, dacă mergeți, vă calcă și nu răspundem, gata.

— S-a înmulțit lumea, Costache!...

— D'apăi cum... iarmarocul cere lumea să se adune.

— Ia-a-lai! Ce înseamnă dacă nu ești umblat...

— D'apăi cum... Fără iarmaroc târgul moare.

„Ce-și vorbesc, ce-și spun?" Bălan întoarse capul spre Bălaia.

„Mama... mama mă iubește și caută pentru mine o inimă cuminte. Ai fost vreodată însurat?" întoarse capul spre el Bălaia.

Acesta ori că nu auzi, ori că era lehămetuit de acum. Pășea de draga dimineață și mersese oleacă de cale și câte văzuse-auzise îi erau de ajuns să le rumege: pârâială, fârnâială, țuruituri, huruituri, cai-bouți-tinichele, aninați pe sârmă. Iar ici piatră, piatră până la cer, piatră până în tartar, vai de copitele tale, de însurătoare îți arde? Ei, și de dincolo, o mamă cu urarea ei de acasă, englezească: „Domn să fii și om să rămâi...". Cum, oare cum sa îndeplinești porunca mamei? Așa, cu funia în coarne? Nu cumva funia asta i-a fost străbunului cu adevărat coroană? Atunci de ce nicăiurea, absolut nici la o încrucișare de piatră nu s-a văzut și vreun bouț d e p i a t r ă, alb sadea, ca laptele?

Uite așa, pe atâta piatră albă, dintr-atâta piatră albă, să se înalțe un bouț, colea, de piatră albă, vederile să mângâie, prin mândria lui, în sfârșit, împietrită de-a pururea.

Prostănacul! De unde să știe el că pentru asta trebuie să te răstignească țânțarii...

Patru

A venit vremea și iată că Ileana cea din Valea Ilenei i-a cumpărat feciorului și pălărie, și pantaloni, și a prins a-l trimite mai adesea ba la o dugheană, ba la o moară, ba la o horă: „E vremea, își făcea ea socoteală, vine ceasul!... Ian cată la dânsul, cum se întinde în așternut!...".

— Auzi, Serafimaș, dragul mamei... Dă bună ziua celui de-l întâlnești, tu, primul. Te întreabă, răspunde!... Și nu te lua cu nătărăii, dragul mamei, auzi? Iar dacă vezi pe om că stă la masă și te poftește, șezi, așează-te și tu, să-i crească inima! *Mare rușine e s-ajungi să fii poftit la munci, c-atunci ești rob și dobitoc!...*

Se întorcea băietanul din sat, mamă-sa acuma pășise peste optzeci, iar până în sat, depărtare bunicică: o copcă de cal...

— Ce s-aude prin sat, Serafimaș?

— Mde... N i m i c a...

Acest „nimica" curat i se lipise de cerul gurii, ca o cojiță de caisă. La București se schimbau regii cu reginele, iar miniștrii erau împușcați în plină zi albă pe peronul gării, să zici, turbați-s oamenii. Fel de fel de partide se ciupeau și se cârâiau, zburlindu-se unele spre altele, precum cloștile în întuneric, sub laviță. Da în satul lui Serafim...

— D'apoi ai fost la horă, dragul mamei... Cum, lumea nu grăia nimica?...

— Bâjică a fugit de acasă... A fugit la Iași... Da eu mă gândesc: de ce o fi fugit el? Adică ce iese: străinii îs mai buni decât cei de acasă?

— Copile, încotro norocul îl mână pe om, într-acolo se duce, dragul mamei... ofta bătrâna. Altceva ce se mai aude?

Era dornică de vești și zvonuri, precum sunt toți bătrânii.

— N i m i c a, e h!

Băiatul își lăsa a lehamite fața în palme.

„Îi moale! clătina din cap mamă-sa. Of!... O-olecu-uță dacă ar fi mai iute, mai cu ambâț, mai sturlubatic!" și întreba:

— Da cămăraș cine-a fost?

— Dacă eu n-am intrat în horă, nu știu...

— Aracan! mama își împreuna mâinile. D'apoi ce ai făcut cu paralele, ți-am dat să plătești muzicanții...

— I a c a b a n i i... și imediat îi punea în mâna mamei. Ea îl privea lung, crucită, cu mâinile împreunate la piept.

— N-am putut să joc, mamă, ce te uiți așa la mine? Nu că nu știu cum să joc, dar nu-ș' de ce nu mă lasă inima... Cum să-ți spun: beau cu toții și horesc, se veselesc, bani plătesc. Plătesc și ici, muzicanților, și colo, crâșmarului, da eu stau și mă uit și zic: „Tare-i frumos!..." Da iarăși zic: de ce pe bani? Dacă eu aș cânta, n-aș lua nici o para... Ce bucurie mai mare poți să ai când vezi: tu cânți, alții horesc și se veselesc și iese ca și cum tu cânți și horești dimpreună cu dânșii, nu-i așa? Eh, de aș putea eu cânta...

— Na-ți-o bună!... zâmbea mama, plesnind din palme... „Doamne, Doamne, ce copil crește! Parcă nu l-am fătat cu un om

de rând!". Așa-i obiceiul, dragul mamei, așa ține lumea... Amu veselia e cu plată. Duminica viitoare horă are să mai fie, nu?

— Să-i știe Dumnezeu... Da ce?

— Na, iaca, mai ține! îi întinde mama alte câteva monede ruginite. A juca fata cu tine, na, să-i cumperi niște bomboane. Na, muzicanților să le arunci un bacșiș, mai focos să-ți cânte! „Of, gemea ea. Oare de ce nu-i el o fată? Ori, ah de ce nu m-a făcut mama pe mine băiat?! și se potolea cu alt gând: Ia până s-a da cu lumea..."

Asta-i nădejdea cea grea a bătrânilor: un om poate fi smintit ori strâmb, o lume însă, Doamne ferește! Parcă lumea n-ar fi făcută din oameni...

Veneau prin Valea Ilenei flăcăii la păscut caii. Intrau pe la Ileana cea din Ponoară după vreo căldare sau un cărbune de foc. Mă rog, păzești ogorul, noptezi în câmpul cel fără de margini... Bucuria bătrânei să le vină în ajutor, alteori rugându-i și ea întru ajutorare:

— Măi băieților, ia faceți mătușii un bine și duminica ce vine luați-l pe Serafim între voi, c-apoi, dacă a ieși vinul cel nou, am să vă cinstesc și eu, că la obraz cunosc...

— Ce ne costă, mătușă Ileană, în spinare nu-l ducem!...

Dinspre toamnă, de duminica de lăsata secului, se făcea hram în sat. Veneau la oaspeți în satul ista! Din alte sate dimprejur și din altele mai departe – fete, flăcăi, gospodari, neveste, că-ți fugeau ochii, – Doamne, este lume pe lumea asta câtă frunză și iarbă...

Serafim, răsărit de acuma, așa te uitai dintr-o parte, avea față, arătos părea, bătu-l-ar norocul... Prinseseră a-l lua și alții în seamă. Iar flăcăii, mai aflând că mamă-sa dă și bani de buzunar, ține-te de capul lui Serafim, dar!

— Ei, Serafim, hai și tu, bre, în crâșmă și fă cinste de flăcău! Îți dau o fată să joci... Pe a cui o dorești, care ți-i mai dragă?

Sărbătoare mare prin partea locului: petrecere, veselie, chiote, joc – sfârâie colbul stropit cu o țâră de vin roșu. Dar și Serafim de dincoace, parcă-parcă ceva sfârâie și în el, căci a dat cu ochii de-o fata – s-o joace și capătul.

Da fata-i frumoasă, bat-o s-o bată!... Frumoasă, altminteri să zicem, frumoasă aman și juvăț!

Fata ca fata: cine o poftește, către acela se îndreaptă... Ei, dar dacă-i frumoasă, cine n-o poftește? O încearcă o dată și Serafim. Fata merge, vine, de ce să nu-l ia în seamă, dacă-i destul flăcău? Zice el:

— Ești de departe?

— Mda, de departe...

— Tare frumoasă ești!

Fata, iarăși, ca fata, o umflă dracii de bine ce li-i într-însa: se junghie a râde. Da Serafim, de colo, ca omul curios:

— De ce râzi? Ceva nu-i drept, așa-i?

— Așa-i... la să-mi spui, așa pe toate delaolaltă le încânți, că-s frumoase?

— Să mor, eu niciodată nu spun minciuni. De ce am limbă?

— Hm... Ha-ha-ha... și nu mai dovedește fata să-l dumerească ce și cum, că vine altul și o schimbă de la Serafim...

El n-o dă, căci așa-i obiceiul, iar ea se duce, căci de ce-i fată și a intrat în horă?

Măi, și unde-o ia acela de subsuori și unde mi ți-o umflă pe sus, și mi ți-o rotește, mi ți-o învârtește, mi ți-o zbihuiește – fumul se ridica din urma amândorora.

Ei, dar Serafim, dacă a dat-o, acum stă și se uită. Iarăși se mai uită și iarăși mai stă. Da de colo nu se termină bine un dans, că începe altul, nu se încheagă bine nici acesta, că altul vrea alt dans, și-i pornit și acesta, când ici, stai, neică, că noi nici n-am început. Sau abia de începem... Schelălăiește vioara, vai de struna ei, curat cățea căreia i-au înecat cățeii, lumea clocotește ca o oală pe jăratic, uite-uite, o să dea în foc, fata aceea, însă, singurică, nu mai ajunge de atâtea mâini purtătoare...

Vede asta Serafim și nu mai rabdă: „Au s-o bolnăvească! Au s-o buimăcească!".

— Dă-mi voie, bre, să mai joc și eu cu dumneaei...

— Dumnea-târlă mai poftește-o pe dumnea-mârlă...

— Vă rog și vă poftesc, că eu n-am înțeles... se uită frățește Serafim la acela.

— M-mm, mata ești din cei cu pricepere! Și n-o lasă pe fată din mâini, păgânul, ci cheamă pe altul, i-o dă aceluia: „Dănțuiește-o" – chipurile, în timp ce pe Serafim îl ține de mână...

Până-l trage în marginea horei, sub o tufă de soc, sub care se petrec toate minunile. La popoarele din nord, bineînțeles.

Zice hainul cu mâinile în șolduri:

— Dumnea-târlă, ce doreai?

Serafim nu prea pricepe ce e aceea „târlă" în inima horei și ce e aceea „târlă" sub o tufă de soc.

— Fata aceea, săraca... Mi se făcuse nu-ș' cum de dânsa...

— Ei, grăiești! la jură-te: să chiorăsc! Serafim crede oamenilor...

— Să mor, să nu mă urnesc din loc...

— Dumnea-târlă, fă-ți și-o cruce!

Pe loc Serafim ridică trei degete în frunte, când colo, dumnealui – pliosc! una din stânga! Serafim se face alb-alb.

— Dumneavoastră greșiți... dacă sunteți buni, să mă ascultați...

— Ah, iaca alta! și tot atunci îi repede una din dreapta.

— S-avem iertare... Serafim își linge sarea cea roșie de pe buze.

— Arătare să-ți arăt iertare? Și străinul scoate un fel de cuțit din care țâșnește tăișul-suliță. Așa ceva ai văzut?...

Da lui Serafim de colo, acum alb-însângerat și inima i s-a prefăcut în piatră. Unde zice fără păsare de toate:

— Fii bun și ucide-mă. Taie-mă!

Vede una ca asta tiranul de flăcău și dacă-i câine la inimă, știe cum s-o stingă... Unde face „ptiu, ptiu" drept în ochii lui Serafim. Așa, pentru că îi plăcea rivalul.

Da Serafim tot Serafim rămâne: locului rămâne, stâlp.

Atunci zice cu amar celălalt:

— Du-te, mă copile, acasă!

Cum Serafim sta țeapăn, neclintit locului, străinul face ca un fulger: „Poc, trosc, poc!" – la urechea lui Serafim:

L-a doborât pe Serafim, l-a cosit.

Iaca așa, că pe atunci se mai purtau și pistoale în brâu...

Lume – multă, veselie – mare, dar când se aude împușcătură de armă și miroase a bătaie prin aer, bărbații dau năvală, desche-

iați la gât, jandarmii vin țuruind din fluiere, dându-și capelele pe ceafă, iar femeile și copiii ce se mai vânzolesc și asmuță!

— Mort?!

— Viu?!

— Cine a tras?

— A și șters-o, canalia!

Ferească-te Domnul de ceasul de moarte. Adevărat că Serafim zace lat la pământ. Cămașa aceea cu flori – mândrețe și fală din alte vremuri – acuma-i obială, ferfeniță. Ochii lui mari și frumoși – numai prin biserici vezi așa zugrăviți – acum sunt dați peste cap.

Mai e viu, a murit? Oricum, jalea și mila e mare.

— Unde-i rana, Serafime?

— Cine poartă pistol, bre, spune-l pe nume! Da Serafim doar că a deschis ochii lui mari-mari și îi poartă încolo, încoace: s-a întâmplat ceva? Unul pocnise din ceva, dar lumea asta dimprejur a dat năvală ca la urs?

— A fugit, așa-i?... stupește el o boaghe de dinți cu sânge cu tot și dă să se ridice în capul oaselor. Dumnealui a crezut că eu am să mă sperii!...

Lumea ca lumea, știți cum e lumea? Și ar râde, și ar plânge, dar mai potrivit găsește să te mângâie cu vorbe.

— Scoală, Serafime... Tu-l-aș de hoțoman și de mama lui, care l-a înțărcat, că merită un știreang. Ne-a pica el în mână?

— Ia ridică-te, sireacule.

— Rușinea spală-ți-o, sângele.

— Ptiu, ce duhoare!...

Numai biata lui mamă, pe nume Ileana, cum l-a văzut, a prins a-și smulge părul din cap:

— Aracan, aracan! Mai nu te-a uci-i-is...

— Mamă, taci din gură...

— ...Și ar arde muierile ca paiele.... Și o țară, Doamne, și o lume. Sântămărie, of, că umblă cu pistoalele ca și cu harapnicile, văcarii...

— Mamă, lasă, mamă... Hai sa-ți arăt fata, mamă... Când ai și ți ce fată!

— Taci! E-o rea, dragul mamei, dacă umblă atâția din urma ei cu pistoalele. Îți închipui ce lupoaică e!... Măi băiete, nimica nu strică muierea ca focul bărbatului...

— Mamă, nu vorbi, eu din foc o scoteam...

— Prostule, trebuia s-o lași.

— Uh, atunci pe dânsul îl ucideam!

— Vă-le-leu, ce aud eu? a prins a se boci ea căinat. Ce aud din gura copilului meu? L-am pierdut de-amu. Repede, să-l însor...

„Am să–l însor! hotărât-a ea pe loc. Îl însor, păcatele mele, căci rău e fără copii, da-i mai rău sa-i ai și-apoi să-i pierzi. Vezi bine, într-o zi m-oi trezi că-l iau din drum cu țolul și atunci n-are cine ne îngropa pe amândoi... O fi ea, femeia, slabă, cum e, lângă bărbat însă e tare, îl împleticește ca vița pe arac. Chiar putred să fie aista, că ea îl ține în picioare!".

— ... Iar el lovea, mamă, tot dădea în mine ca într-un dușman... Îl întrebam de ce dă, ei, și atunci m-a și scuipat! geme Serafim. Dacă ar fi vorbit, săracul, nu m-ar fi lovit... că și fata de-ar fi fost alături, nu l-ar fi lăsat...

— Ei, iaca, na-ți-o! Da plătească-i Dumnezeu și aceleia! Să n-aud de muieri străine... Caut-o de aici, de sat, dragul mamei. la-o din cele știute; decât smântâna din altul, mai bine chișleagul de la tine din sat.

— Of, lumea asta, mamă!... Nu-ș'ce mă arde... și mi-i a ucide, da mâna nu mi se ridică...

Cinci

Lui Bălan îi fâlfâi iarmarocul în ochi ca o rochie pestriță, fluturată la soare. Mursecase de mic încă așa niște poale de rochiță și pe urmă luase peste bot, încât și astăzi închide ochii când ceva îi flutură pe dinainte.

Ciudat lucru, această rochiță fâlfâindă acum îl înveselea.

„Și, zici, mama-ți caută o inimă cuminte... Crede-mă, altceva nu doresc, decât să fiu liber, fără Cozoroc, fără coroană de funie. Dau... Deie-mi-se o pace, eu dau zece în loc!"

„Ei, ce ți-i scris între coarne... eu, bunăoară..."

— Iaca, Frăsina, am ajuns și noi...

— Iacătă-l-îi și pe cel cu oile.

Intrau pe poarta iarmarocului și el, Bălan, a dat buzna înainte, dar l-a plesnit ceva între coarne. Era o geantă, și tot ea, pârdalnica, a căpătat și grai:

— Taxa, vericule!

— De ce bați, tovarășe, și-l sperii... Lesne să-l înveți și pe el a bate.

— Nu întinde vorba. Altfel, în loc să te bag în iarmaroc, te scot și te bag de unde nu te întorci.

— Poftim taxa, dar dacă nu-l vând, taxa o văd înapoi ori nu?

— Roagă-l să se vândă...

— Da poate îl rogi mata, eu plătesc doar taxa, ca să-l rogi...

— Văd... Intri bou... și vrei să ieși vacă! Dă-mi voie să-ți ștampilez fruntea!

— Da pe matale te-a văcit cu dreptul de a pune ștampilă-n frunte?

„Pricepi?" a întrebat-o Bălan pe Bălaia.

„N-asculta gura lumii... Hai să rătăcim așa, printre deștepți: cozoroace, basmale, cojoace, pălării, chipiuri..."

Și într-adevăr, rătăciră așa îndelung printre răcnete, tuse, fluieraturi, pulbere, dumnezei, cruci, ștampile, răstigniri și izuri fel de fel, încât îți veneau mațele înapoi, șerpi ți se urcau în gât.

— Fește froafăt, fește!

— Da cam ista...

— El? se bătea fonful cu pumnul în piept. Eu...ăsta-s eu, fff-u-uf, ofta fonful.

Bălan devenea curios. Foamea te face să iei seama în jur, și el adulmeca harabale, șarabane, care, tarabe cu verdețuri – nutrețuri, acestea mușcătoare, uscătoare, grețoase, amare, puturoase – leuștean, hațmațuchi, hrean, măcriș, ceapă, urzică...

— Vai de mine, un borș, puică, ce borș face urzica, puică!...

Puica de acuma ciupește din urzică și, scuipând-o, blestema:

— Mincinoaso! Speculanto!

— Proasto! Sălbatico!

— Hoațo... aduceți toate porcăriile, ptiu, ptiu!

Bălan ridică botul sus-sus și rânji (în legea lui – surâse!)... soarelui. Neicuță soare, parcă veneai la iarmaroc și tu... ș-acu doar că-l scuipi cu foc: sfârâie... Dacă n-aș fi fost bou-bouț... De fapt, cu câte ceva m-am ales de draga dimineață:

Vreme iarmaroc stăpân; taxă cruce dumnezei; speculant anul mincinos; asigurare soare izvor interes; centură nebun mult puțin al tău al meu...

El o întrebă pe viţică:

„Ai auzit vreodată de ceea ce se cheamă n e b u n?"

„Nu, eu am auzit de ceea ce se cheamă minciună: mama mea se autosugea..."

„Adică?"

„Te culci, îți iei țâța ta în gură și o sugi... Tu faci lapte, tu îl și bei. Asta se cheamă autosugere..."

— Costache, să iei, mă rog, seama și de a mea...

— Câte parale să cer?

— D'apoi vezi târgul. Din șapte sute să nu cobori, te rog. Și vezi, să aibă inimă de om – am crescut-o ca pe un copil, tot ce-i dam, din mână îi dam.

— Bine-bine, ți-o mărit eu... Pe acolo niște sineală, dacă-i zări, mi-a poruncit muierea...

— Să vând dintâi puii, că n-am la mine parale...

— Poftim de la mine bani.

Cozoroc flutură o hârtie unsuroasă. Datorită unei asemenea bumăști, întinsă tot așa lui Geantă, Bălan ajunsese încoace, în iarmarocul vitelor. Ciudat, pe bouț îl lovi în nări un iz de argăseală amestecat cu duhoare de om. Ceva anapoda, duhnind a traistă, suman și petică dospită la ploaie – așa duhneau hârtiile acestea: a piele de om dospită sub cojoc. Și deodată, din cele patru zări ale iarmarocului, îl copleșiră amenințător boare peste boare de altfel de „piele" omenească, încălzită, de cârpă duhnindă, și închise ochii, râgâi și începu să rumege o mână de volbură, slăjită în bohonos.

— Noroace, moș Toadere! Poftă mare!...

— Pofta ca pofta, da crezi, este cu ce? și Suman acela căscă gura și-și dezgoli gingiile. Slab iarmarocul, slab de tot...

— Pe asta cât ceri, pe viţică?

— Luați-l iată, pe al meu... și Bălan se văzu tras de funie, scos la vedere, cu un „hai"!

— Frumos, dacă-i bouț... Da noi vrem o sămânță de vițică.

— Iaca vițica! Cât dați?...

— D'apoi, om bun, la târg vin doi nebuni: unul cere mult, altul dă puțin.

— Atunci să te aud, zicala e a matale...

— Înseamnă că nu ți-i de vânzare!

— Înseamnă că nu ți-i de cumpărare!...

Bălan stătea cu urechile plioștite, pentru că unul n-are nevoie de tine, deoarece te scoate peste hotar și te duce unde a dus surdul roata și mutul iapa, iar altul nici nu se uită, fiindcă iarăși n-are nevoie, așa că bou-bouț, dar dacă ar fi fost vremurile lui Esop, iar el un bou-filozof, ar fi rumegat astfel de gânduri:

„Doi nebuni! Unul cere mult, altul dă puțin... Adică, de ce-s nebuni? Că dau? Atunci dea unul cât are, altul să ia cât dă! C-atâta-i lumea asta, de ce să se numească nebuni? Cine-i preface în nebuni? Ce-o mai fi și asta: „n e b u n"? Numai și numai de-al dracului, că umblă pe două picioare? M u l t? P u ț i n?... D'apoi lumea-i cât lumea și pământul, pe cuptor nu bate vântul, că nici pulpa mamei nu se întinde mai mult decât o pulpă de vacă, iar lapte... Eh, laptele, de când i-am uitat gustul!..."

„Ce ziceai că-i aceea „autosugere"? se întoarse Bălan către Bălaia.

„Taci... Să-i auzim ce-și spun ei... și pe urmă vorbim noi înde noi, două bovine..."

Da cei ziși „nebuni" vorbeau negustorește:

— Ia lasă, bre, măcar de-un kil de vin...

— De ce eu să las, și să nu pună el! Pe urmă ai să zici că și aldămașul tot eu să-l pun!

— Da mata lasă prețul de-un kil și Dumnezeu are să-ți lase în altă parte de cinci...

— Ehe, că Dumnezeu... întârzie, dragă! Și de-mi dă cu o mână, se reped cu amândouă ișlilalți...

— Bre, ziceți-i să ieie paralele, că pe urmă are să le caute...

— Nu poate... Nu vezi ce târguială în cap poartă?

— Pe urmă n-are să poată istlalt... Că și acesta are cap!

— Bou, viţică?

— Bou!

— Hăi...

Bălan adormise în hărăţeala Cozorocului, Cojocului, Straistei, Sumanelor și a boarei aceleia de hârtii, dospită la piele de nebun. Acum, poftim, îl scoală și prind a se învârti împrejurul lui iarăși...

„Bălana, unde eşti? Mă părăseşti? Ţi-ai mai găsit o inimă? în juru-mi cugetă pustiul... Ah, cât de greu e să fii vrednic și milostiv!

Şase

Oftase acasă Serafim: „O f , l u m e a a s t a , m a m ă!" Uite aşa, dacă creşti în pustietăţile Ponoarelor. În sat aşa mai râdeau după hora aceea, când dase și Serafim peste una, frumoasă!... Pe chestia asta se veseleau semenii lui, fetele, se junghiau a râde unchiaşii, nemaigrăind de copii, care altă grijă n-au decât veselia.

— Cum aşa, Serafime, bre?! îl luau unii pe departe și cam peste picior. Odată te-ai veselit și tu ca omul... și na! ai râmat cu nasul drumul! Cică, strigai: „Mai dă, bre, că dintr-o scatoalcă-două nu prea pricep, dacă eşti voinic." E adevărat?!

Serafim făcea ochii mari-mari: „Ei, de ce ar râde ei, acuma, de adevărul meu curat?! Pentru că li-s drag, mă iubesc, că m-am ţinut să nu cad, nu?"

— A fost să fie moarte de om, da bogdaproste că în gând eram cu mamă-mea, altminterlea ar fi murit și ea de prăpastia mea... Și-și înalţa pieptul: Oameni buni, l a b ă t a i e a ş a e: d a c ă u n u l n u s e l a s ă m a i m o a l e, g a t a, f ă - l e l a a m â n d o i s i c r i u!

Judecată de-a lui Serafim... Râsul, însă, se arăta mai vârtos decât cumpăna lui amarnică.

— Și spune, bre, e adevărat că ţi-a spus „dumnea-târlă" și pe fată o chema „dumnea-mârlă"?

— Bre, se jeluia sincer, copilărește Serafim, nu țin minte, că-s moale-moale... Da dacă cineva grăiește urât, eu, unul, nu-l aud; iar de mă lovește cineva, mâna nu mi se ridică. *Așa mi se face a lehamite, cât lumea asta de mare...*

Dintre toți semenii, văcarul satului se arăta cel mai amuzat de chestia asta.

— Ia-a-ălăi! *Drasti,* tovarășe lehamite! exclama dumnealui femeiește. După care și începea a te lua în batjocură, la piciorul oii, se zice. Serafime, dă-mi voie să te scuip, să te șterg și să te pun unei fete în piept, vrei? Ia frumușețe ar luci!...

— Eh, Anghele, nu te poți lepăda de năravuri vechi. N-am să uit, eram mititel, cum mă cinsteai cu cireșe uscate. Spuneai... închide ochii, cască gură – stafidă moldovenească, și-mi puneai pe limbă căcăreaza uscată de oaie!...

— Bre-bre-bre-e-e-e! C-am uitat, bre, ca de când lumea. Tot tu ai rămas fericitul, că ai ținere de minte și știi la gust căcăreaza, nu?

Uite așa stăteau de vorbă unul cu altul și, ca să vedeți, cum îi zidit omul pe lumea asta. Unul nu mai poate de haz, celălalt nu mai încape de bine, pe când al treilea, maică, ar plânge de jalea celor doi, dar iată că râde și el.

Satul avusese văcari așa și mai așa până atuncea, și deodată popâc! – îl capătă pe Anghel acesta, un văcar, cum se zice, și jumătate!... Firesc lucru, căci băietanul n-avusese noroc nici de tată, nici de mamă și nici că le ducea vreodată dorul...

— Iaca, mămucă, ai văzut cum vine vremea? se destăinuia el la câte vreo bătrânică, unde era cu masul și masa. Rămâi orfan, parastasul mă-si, da trăiești boierește!

— Dacă dă Domnul zile... clătina băbătia din cap.

— Bunică, n-am avut copilărie, nici nu-i duc dorul! striga el. Nu-mi place dorul moldovenesc: purtat din sat în sat, într-o desagă de țigan, eu n-am oftat!...

— Eh, ți-a da Domnul copii, nepoți... ș-are să te umple dorul de bunic. Atunci ai să oftezi...

— Hm, al dracului! Dorul ista e o pasăre, ori ce? Îți zboară de la spate, ca să-ți iasă în față? Ia dă un ardei, iute-iute, să-i arăt eu dorului cum crișc!

Anghel avea năravde mânca borșul pipărat tare.

Acuma de unde se luase Anghel?

Savantul de la Academie nu se ocupă deloc de chestiunea aceasta, însă realitatea depășește limitele imaginației domniei sale: o dată cu sosirea cocostârcilor în satul lui Serafim sosea singur-singurel și un țigan tinichigiu, pe nume Vasile Frumosu. De fapt, nu era el frumos deloc, dimpotrivă, era urât de mama focului. Dar ca să vedeți, cum îs și cuvintele pe lumea asta: zi-i cuiva „frumosule", să vezi cum acela îți turtește nasul și-ți scoate un ochi.

Altă nimica, satul lui Serafim era plin de artiști, numai că e de-a mirării alta: de unde atâta estetism sadea într-un sat de la poale de codru, unde se vând perje ca să se cumpere făină de mămăligă? Vârf la toate, mamele își creșteau pruncii întru teamă și smerenie, zicându-le:

— Ssssst... taci! Dacă ai să fii cuminte, te iau cu mine la biserică, dacă ai să plângi, vine țiganul cu desaga și te duce cât lumea!

Doamne, ce copii creșteau pe acolo! Cum ajungeau de să creadă că nu mai încap în sac, se cățărau pe garduri, așteptând venirea țiganului. La vederea lui strigau:

— De unde ești, moș Vasile?

— Dă-lla-Oalcănești...

Pe loc îl și îngânau:

— Holcaholcaholcăiești?! Da desaga, procleta, unde-ți este?

— Hacacilea, hacaia! Frumoasă e muma-ta, iubi-o-aș colea...

Ei, și atunci diavolii se apucau în cor să-l țese cu zicale ponositoare, urcați pe garduri, de răsunau ogrăzile. Ai fi zis, pe moș Vasile Frumosu îl petrec curțile pline cu curcani gâlcevitori, lăfăindu-și gușile în ochii curcilor.

Dar se întâmplă, într-o primăvară, vine acest Frumos... Vine cu un copil în față, nu singurel ca în alte primăveri, o dată cu cucul.

— Da unde-i mama copilului?! face mirat țăranul Lapteacru, la care Frumosu trăia într-o căsoaie.

— Eh, creștine, nu știi treaba țiganului?... oftează Frumosu. Moartă e muma!...

An de an se oploșea acel moș Vasile în șura acestui Lapteacru. Vara aceea însă n-o încheie bine, căci, cam pe când înfloresc bostanii, Frumosu Vasile moare. Lapteacru avea năravul să cânte în strană și, după ce-l prohodește în obiceiul creștinesc pe țiganul necreștinat, îl întreabă pe popa de aici, din sat:

— Părințele, da cu anghelul lui ce facem? Că eu am cinci ai mei și nu știu ce să fac cu ei.

— Îl botezăm și-l trimitem la mine la cramă.

Iată așa își căpătă nume Anghel, iar preotul, om de cuvânt, îl și trimite în câmp, la crama lui. Acolo trăia un alt țigan cu încă vreo unsprezece sau doisprezece copii de-ai lui. Ce s-o fi gândit preotul în sine și? Copiii sunt ca grăunțele – unde-i sacul plin, mai încape un pumn.

Pe țiganul de la cramă îl chema Iordan. Dumnealui, cum îl vede pe Anghel că prinde a cere de mâncare, îl și pune din urma unor boboci. Cresc ei, bobocii, și-l mută din urma unor cârlani. Iată și cârlanii ajung oi, și bietul Anghel se trezește ciobănaș-strungar. Într-o bună zi un cioban îi dă o cupă de lapte cald, zicând:

— Bea, bre, poate te-i face mai alb... Că s-o fi jignit Anghel, ori altceva e la mijloc... Ah, da, în cupa aceea cu lapte era un păr lung de oaie.

— Mănânc brânza, dar nu știam... că-i din floace de oaie.

— Taci, băiete, că și tu ești din floace, îl mângâie ciobanii.

Aude asta Anghel și varsă laptele cât colo. S-au înfuriat mulgătorii:

— Bă floacă țigănească! De ce arunci fruptul de oaie? Noi tragem nădejde să ajungi păstorul preotului.

— Printre grețoase jivini vreți să mă lăsați! Popa – păstorul oamenilor, iar eu să-i fac brânză? Adio, mă fac văcar.

Iată cum satul se alege cu un văcar, care se pricepea și la păstoritul patrupedelor și bipedelor, vezi bine, preotul păstorea sătenii... Vine vremea, mă rog, cum îi vremea, se schimbă... Satul se apucă și se preface în colhoz.

He-he, ce vremuri au fost și acelea!... Dar pe când se luau așa peste picior Anghel cu Serafim, peste sat trecuse tot greul: și războiul, și seceta, și foametea... Adio, stihii, cum se zice,

chipurile, ia să mai trăim și noi ca oamenii, bine și tihnit. Iar binele ista se cuvine mai și cetluit în cărți, în gazete, transmis lumii prin radio. Firesc lucru, dacă șezi și te gândești sănătos, căci te ia cu grijă amarnică: „Iaca am să murim... mă rog, omul nu-i o cioară dintre cele ce trăiesc în turla bisericii câte patru sute de ani... De unde au să afle nepoții și strănepoții noștri, cum am vâjâit-o noi în veacul trecut? Să se tipărească dar totul-totului prin cărți și gazete, să se vadă, să se audă, să se citească peste sute de ani că, de-o vorbă, a fost așa o pătăranie: nouă, țăranilor, capitaliștii ne-au făcut bancă țărănească... Chipurile, aveți nevoie de bani, banca-i a voastră, astupați-vă nevoile, luați cât vă trebuie!... Socoteala băncii e, chipurile, simplă: banii îi veți întoarce, când i-ți avea. Ei, da parcă noi, țăranii, suntem proști? Bani n-am luat și nici înapoi... adică, înapoi am tot dat, până a plesnit, a crăpat de ciudă banca țărănească: i-am arătat o combinație din trei degete.

Într-adevăr, în satul lui Serafim și al lui Anghel fusese o bancă țărănească, avea și casier, avea și președinte – numai bani n-avea, pentru că banii erau departe-departe, la București, pe malul Dâmboviței. Aici, în sat, se țineau doar catastifele cu datornicii. De când intrase la putere secera și ciocanul, din bancă rămăsese numai amintirea, pereții și acoperișul devenind club pentru adunări și dansuri.

Imediat după ce se încheia câte-o adunare obștească, așa mai jucau flăcăii și fetele în banca aceea, așa mai tropăiau, săreau și chiuiau, de pica tencuiala de pe pereți. Sâmbătă seara, duminică seara – lege era: săteni, adunați-vă și ne-om veseli! În astelalte seri, dacă se întâmpla câte-o adunare, iarăși o convocau muzicanții!... Aceștia cântau gratis, bucuroși că rămăseseră ei stăpânii băncii și ai petrecerilor. Flăcăii și fetele dansau bucuroși, pentru că așa-i tinerețea: astăzi este, mâine nu-i! Să tropăim, să sară praful din dușumele, că așa e bine – binele se cere mâncat cu lingura.

— Numai nu chiuiți, băieței! se rugau bătrânii, bucuroși și ei că ce este, se vede și, of, ce-o fi, ia să nu mai vorbim...

Dansa și Serafim, dar tare rar. Toată lumea dansa pe gratis, de ce să nu facă și el ce fac ceilalți? Veneau la club flăcăi și fete

multișoare, câte o mamă se îmbrăca bărbătește și pândea fetica pe sub pereții clubului, că așa sânt ele, mamele, țin minte pe dânsele, că au fost tinere.

Tocmai că se încheiase o adunare dintre cele mari, mari, când lumea șede în picioare prin ferestre, bilanțul colhozului se arăta foarte îmbucurător, iar lumea împăcată ca la sfintele sărbători. Da Anghel de colo:

— Măi Serafime, îi pune acela o mână pe umăr. Joci tu, bre, da nu prea, văd eu... Nu te trage inima, nu ești bucuros?

— Of, Anghele, începe Serafim moale, mă crezi, bre, nu pot, mă crezi?

— Te doare vreun picior, cred.

— Nu, zice Serafim. Proaste-s picioarele, bre. Le joci, le veselești, da după asta capul se căiește... Ca și cum aș fi cei mahmur... *Da așa, dacă nu joci, apoi și de jucat, joci, dar și de celelalte îți mai aduci aminte.*

Se uită Anghel la dânsul așa, oarecum ponciș: „Oare mamăta mult s-a gândit până te-a făcut? Și cu cine, oare?"

— Parcă te pricep eu, dar nu prea... zice Anghel.

— Așa-i... face împăcat Serafim. Cel orfan niciodată nu știe ce-i aceea pe lumea asta m a m a...

Atâta i-a trebuit lui Anghel: vorbulița asta l-a pus pe jăratic.

— Cum, cum, cum? a mai zi cum ai zis!...

— Am zis că mi-i jale de tine, bre, zic!...

— Ție?! De mine?! De când ți-s copilul tău! și-l ia pe Serafim cu blândețe de un nasture de la cămașă: Recunoaște... Băh! De ce te legi de biografia mea?

Serafim se uită toropit la cei adunați în jur și strânge capul între umeri: „Fraților, ce i-am făcut eu, de s-anină?"

— Anghele, ți-i încruntată inima... Mama, dacă ar grăi cu tine mama ta, am în vedere...

— De mai zici o dată „mama", te plesnesc!

Unul din flăcăi, mai stătut, îl sfătui pe Anghel:

— Nu te fă nebun și nu te lega de om, nici de mama lui...

— E u?! face Anghel.

— N u, e u, face Serafim.

Atunci Anghel își ia mâinile de pe cămașa celuilalt și le bagă în buzunar, zicând:

— Ia hai, frate, afară!

Toți flăcăii s-au învălurat: „Bătaie are să fie ori numai se prefac a se bate? Oare cine iese deasupra? Bine, dar de la ce s-au împricinat?"

Stătutul râde:

— *Mi-i drag și unul, mi-i drag și altul, dar când se țin de piept, mi-s mai dragi,* fiindcă se vede cine-i deștept.

Anghel era înalt, frumos, cu dinții albi-albi și mâinile noduroase. Femeile cătau la el cu niște ochi parcă vorbitori: „Of, numai de n-ai rămânea grea, că încolo... de te înșfacă, n-ai când zice: șezi binișor și nu-mi da pace..."

Dar și Serafim nu era mai prejos cu nimica, deoarece din urma lui unele tot oftau: „Eh, fie odată ce-o fi și încolo, iertemă Domnul!..."

Iată-i însă de data asta pe amândoi înșfăcați de piept în dosul clubului și, cum se întind, așa se trag, încât la un moment dat răsună: prrrrr... Să zici, s-a rupt un par.

— Anghele, mi-ai rupt cămașa! zice scârbit Serafim.

Anghel se miră:

— E u?!

Serafim parcă să se scuze:

— N u, e u!

Cei din jur nu pricep ce și cum. Atunci Anghel își rotește ochii parcă să-i întrebe: „Are să se bată, bre, odată, omul ista, ori nu?!"

Da de ici unul mărunțel și șpanchi, pe nume Chirică al mamei Nădejdea, nu-i vede pe .împricinați din roată, din noapte, și unde face:

— Da care-i Serafim, da unde-i Anghel? Atunci cel Stătut îi tuflește una la ceafă, zicând:

— I a c ă t ă-i-s, bre, îi simți? Chirică s-apucă de scâncit:

— De ce mă bați, bade, n u v ă d n i m i c a!

— Nu vezi, pentru că lăcrimezi, râde Stătutul. Celor împricinați le zice altminterlea: Fraților, pe loc repaos, îmi sânteți dragi ca lacrima. Bătaia e gata.

Da Serafim unde face atunci de-a binelea sfârșit:

— Frații, parcă erați gata să mă bateți?!

Atunci Anghel sare fript:

— L-ați văzut? întotdeauna așa se anină, din senin...

— Eu? face Serafim.

— N u , e u! îl îngână Anghel.

Aude asta Serafim și se reazemă de perete, slăbit:

— Anghele... și nitam-nisam își înșfacă mâna stângă... cu dreapta, și strigă: *A cui îi asta, bre?! De ce nu se ridică, de ce parcă-i străină, amorțită!... Uh, Anghele, ajută-mă s-o...Nici nu știu, ce să zic!...*

— L-ați auzit? Moartea-mi dorește!

— Cine, eu?! s-a domolit Serafim.

— D'apoi știu că nu eu! i-o taie Anghel.

Vede asta Stătutul și le zice bătăușilor:

— Ia dați mâna și împăcați-vă! Apoi, față de cei adunați:

— Ați văzut ce fac cocoșeii sub gard?

Unde dă atunci glas și Chirică:

— Că bine zici, bade... Ce lighioaie-i omul! Și prinde a scânci: Uneori, pe la zori, când mă scoală mama, îs gata s-o trimit la boala... Amu, cine-i mai voinic, badea Serafim? Ori badea Anghel? Care a biruit, fiindcă mama m-a făcut cu puțină vedere din născare...

Tinerețile, bată-le să le bată necazurile!... lată, vremea-i de culcare, ei se întorc însă cu toții la dansuri și veselie: muzica, să vedeți, cântă degeaba, în club îi cald, fetele așteaptă. Și unde-i zice Anghel lui Serafim:

— Haide, bre, să fim ca doi frați, de mamă și de tată lăsați... Și hai să jucăm o sârbă de unire, de să vuiască... banca asta țărănească a românimei...

Aude una ca asta Serafim și cât pe ce să-l podidească lacrimile:

— Bine zici, Anghele, dar cu cine să joci? Unde-s fetele? Crezi tu că de la hora aceea, când s-a tras în mine cu pușca, se mai poate lipi vreun suflet de fată de sufletelul meu?

Face ochii mari Anghel:

— Ziceai că au tras în tine cu pistolul, nu cu pușca.

Serafim rămâne necăjit:

— Ori cu pistolul, ori cu pușca – nu-i tot o moarte?...

Se scarpină la ceafă văcarul și se duce în treaba lui.

Nu-i cât nu-i și iată că iar se trezește Serafim cu Anghel în față.

— Serafim, pui o cinste? își freacă Anghel palmele.

— Mare lucru, zice acesta abătut. Numai să fie motiv.

— Da de fata aceea, de frumoasa ta de la hora de pomină, ai uitat?

Ei, ce să-i răspunzi diavolului: Anghel a spus și s-a dus. Într-un târziu vine cu Chirică a Nădejdei.

Aici să nu se creadă că Nădejdea e n ă d e j d e a, chestia aceea, despre care se vorbește în cărțile mucegăite, speranța adică. Aici e vorba de o bătrână, Nădejdea pe nume. Chirică e al ei fecior, nu-l încurcați cu Chirică Șchiopu, un prăpădit de sfânt, un pârlit, pe care altădată, pe când preoții condamnau lumea, bătrânele îl sărbătoreau, ca să nu șchiopăteze. Nădejdea aceasta se făcea vestită umblând cu moșitul, căci pe atuncea, în sat, încă nu venise moașa de stat. Așa că, dacă un copil e o nădejde, o speranță, atunci baba asta moșea și aducea pe lume speranțele noastre în pelinci. Avea și ea o speranță, pe Chirică acesta, cu care ați făcut de acum cunoștință: mărunțel și subțirel ca un țânțăraș, flăcău însă copt de ani, căci avusese vreo șapte logodne stricate – la două-trei săptămâni mireasa îi trimitea înapoi năframa. Acum, la a opta logodnă, acest Chirică nu mai trăgea deloc nădejde, fetele ferindu-se de dumnealui la o bătaie de pușcă. Și de ce? Puțin spus ce se vedea – încrucișarea la ochi, se mai răspândise zvonul că are și coadă din urmă, la noadă, dinainte lipsindu-i...

Sărmanul, nu era de vină cu nimic, așa îl zămislise mama-sa, ea însăși încrucișată și cu noada alungită.

Vasăzică, vine acest Chirică, și Anghel i-l arată pe Serafim.

— Uite-te, bre, la dânsul, că pe mine nu mă crede. Fata aceea te-a trimis după Serafim sau nu?

— Îi! face Chirică cu un ochi la dracul și cu celălalt la tată-său.

— Măcar recunoașteți cum o cheamă pe fată? întreabă Anghel și se uită când la Chirică, când la Serafim.

— Maria, dah? face Serafim cu sufletul la gură. Da Anghel de colo:

— E cuconiță-croitoriță ori la școală-profesoară? Cine să-ți mai răspundă? Serafim e într-al nouălea cer. Of, nu degeaba se face că pe lumea asta dăinuie doar o rugăciune: Doamne, lipsește-mă de orice, numai nu de dragostea femeilor!

— Am așteptat-o, am dorit-o... Dacă a venit, pe crucea mea, mă iubește!...

— Dar cum o cheamă, Serafime?

Atunci și Chirică a prins grai:

— Maria... Îhî, Maria!... Că m-a trimis încoace, zice: fără Serafim să nu vii, ai înțeles?

Anghel își frecă, ca un geambaș, palmele: afacerea e grozavă!

— Trebuia s-o poftești încoace, la club!... Să-i fi spus că Serafim e aici, și ea ar fi alergat ca o iadă la pulpa mâne-sa...

Șpanchiului îi prind a fugi ochii în cele patru unghere; clatină din cap, chipurile, nu-nu. În schimb, zice:

— Da-a-a, ai fi vrut matale! C-a zis să n-o vadă nimenea, să nu se știe c-a sosit... Dumneaei e *solemnă* – pe tainăși încredere se bizuie.

Anghel:

— Pe-ce-pe-ce se bizue?

— Pe iubire... Solemn, pe onoarea mea.

— Ai văzut, Serafime? face Anghel. Să nu mă mișc din locul ista, dacă nu presimțeai ceasul ista... și-i pocnește frățește o palmă la ceafă: iaca de ce nu-mi dansai, frățică... Ești fidel, mielule! Mânca-te-aș cu usturoi! Bine, tare bine că Serafim era îndrăgostit...

— Și ce a mai zis ea, Chirică? întreabă Serafim.

De colo, Anghel i-o ia înainte:

— Ia uitați-vă la dânsul! Dacă vreți să ședeți de vorbă, eu plec *solemn* la dânsa.

Serafim se roagă:

— Anghele... Oleacă de răbdare... și către Chirică: da mama Nădejdea îmi dă voie să merg în casa ei?

— Măi Chirică, se apleacă Anghel peste cei doi, șuierându-le: să nu știe nici pământul! Secret și solemn! Unde-i mă-ta?

— Măcar pe un ceas, două... se roagă iarăși Serafim.

Baba Nădejdea, ca orice babă moștenitoare de nădejdi, nu era în seara aceea acasă. Mă rog, tot prin sat, tot cu moșitul, zi și noapte, căci prin anii aceea tare se mai înmulțea lumea, curat în așteptarea binelui ce urma să se reverse peste plaiul nostru drag! Scăpaseră oamenii de griji, căci întemeiaseră colhoz, iar din război se întorseseră bucuroși și biruitori, căci un război cât poate să țină? Mai pune la socoteală că este ce mânca și ce cinsti, atunci de ce să nu faci copii? Te arată lumea cu degetul, că ai coadă ca Chirică. Așa că biata Nădejdea, vârstnică cum era, nu mai pridideа cu moșitul. În timp ce lega buricul unui nou-născut, iată că la poarta cu pricina o și striga alt tată, speriat și neputincios, desigur:

— Bunică, năsică Nădejde, rogu-te până la pământ, în genunchi cad, fuguliță și la mine, că a mea sare pe pereți de dureri și merge apa dintr-însa!...

Cum se zice, solemne clipe și fără picușor de odihnă pentru băbătia Nădejdea... Da de colo, în căsuța ei păcătoasă, se pune la cale strașnică istorie, fără început și fără de sfârșit, pentru că o fi fost el, acest Serafim, boboc cu troscot în plisc, olecuță, mă rog, cam sucit, dar... Asta e! Un sat dorește întotdeauna să aibă o părere limpede despre om, precum și cititorul nostru, care privește prin fereastră și-ți răspunde clar cum e vremea de afară! Altfel zis, ce fel de om e Serafim? Prost e, ori se preface? Ori poate e altminterlea, și atunci are rost să-ți fărâmi mințile cu el, dacă nu seamănă cu tine?...

Șapte

— Bou, vițică?

— Hăi!

— Bouț, mânțămăsc. Hăi, Bălane, de te scoală.

Abia acum în jurul lui Bălan au prins a se învârti, a se suci, a-l trage, a-l tipări, a-l vânzoli, a-l netezi, a-l cuprinde cu privirea de la cap la picioare și înapoi, de la picioare la cap, ș-apoi jur-împrejur, cum ai căta un ou de bănuț, purtându-l între degete. El simțea, căci bou-bouț, însă simte dacă e viu... Se vânzoleau,

bâzâind împrejurul lui, mantale, paftale, floace, cojoace, moțoace, cozoroace, desagi, nădragi, sumane, otomane-harjatane și păini de târg.

— Blând! Iaca, uitați-vă... Că l-a fătat mamă-sa prin postu Crăciunului și a iernat cu copiii în casă...

— Câte iarmaroace am umblat, încă așa p a t r e t n-am văzut.

— Tare-i alb, bre-bre-e-e-e!

— Cinci puncte într-o paranteză, dacă să-l așterni pe hârtie.

— Coarnele-s paranteza, da punctele care-s?

— Copite-s patru... și botul – cinci!

— Ia hai să vedem cât cere?

— Țineți minte, județul Bălți ne-a trimis cândva unul așa de sămânță.

— Apoi cu ce aveau să se laude înainte județele?

— Ia vezi, dumneata, că bat pălăria! Oare cu cât l-a lăsat?

— Adevărat, tovarășe! Cinci plăcințele negre între doi țăruși...

— Aveți în vedere copitele și botul între coarne?

— Nu mai grăiți, că-i p a t r e t și gata!

— El, banul, crește, dacă îl hrănești zdravăn...

— Acum cu tehnica asta la ce ți-i bun?

— Cușer... lese niște carne, cușer, mmîh!

— Ia nu mai grăiți, că-i mare mângâiere: ieși afară pentru tine și tragi o raită prin ocol, și te iei cu un gând, dis-de-dimineață...

— El așa o fi, da cu tehnica asta v-am spune: „Cinci baligi între doi țăruși...“ la uitați-vă ce se scrie:

LAPTE FĂRĂ VACĂ ORI VACĂ-ROBOT

Un grup de savanți englezi au creat o mașină care produce lapte... fără de participare văcească. Această mașină prelucrează iarba, morcovul, mazărea, mai în scurt, tot ce s-ar cuveni vacii drept nutreț. Dar dacă laptele de vacă conține numai optsprezece procente din cantitatea albuminelor aflate în nutrețuri, apoi mașina reinapoiază optzeci la sută din aceste albumine. Laptele „nevăcit“ mal are o calitate: nu conține nici un element dăunător pentru copii și pentru cei bătrâni.

— Mmm, ce fleici și mititei la grătar!...

— Ducă-se pe pustii!... Unde-i, fraților, natura, suflarea vie! Adică ce, numai noi mai rămânem?! Vârâm în rășniță asfalt și baligă și dincolo curge lapte cald? Cum să beau eu laptele acela?

— la lăsați, ia, c-am mai văzut eu multe pe lume, d'apoi așa frumusețe!

— S-au împăcat! Ei, să fie într-un ceas bun!

— Da aldămașul?

Guițau porcii, nechezau armăsarii ori poate iepele, cine știe, iar pe Bălan îl gâdila în nări iz de fum și vin, și-n urechi îi zdupăia o tobă, și se boncăluia un trombon, jelit de un clarinet, iar iarmarocul gemea: vuu-u-u-vu-uu! Până când se trezi lângă o duhoare de poloboc burduhănos, hodinit pe-o sarcină de ciocleji, și el, Bălan, întinse botul, că-l spălase la inimă de draga dimineață.

— Văleu, hoții! și fuste peste fuste într-o singură fustă se învârvonară, se fluturară, adiind a tap, toamna... Ptiu, bată-l Dumnezeu, ia uite! Credeam că... la parale! Măi, cu boul! Și pe tine să te cinstesc, și boul să-ți hrănesc?!

— Că eu nu mă uit la nimica!... Să fiți sănătoși. Mie dragă să-mi fie, dragă, dragă!... Orice ar fi! O broască dacă îmi e dragă, cine ce are cu mine, nu-i așa? O dată trăiesc pe lume!

— Bravo! Ce bine că ne-am întâlnit... Dă să te pup!... Am plăcere de toată lumea, dă, dă... E a matale boul ista? Îl pup, nah, nah, și pe ista...

— Cântă, mă! Na, vedeți?

Și lui Bălan iarăși îi dădură în nări fel de fel de izme și izuri care vin de la acele hârtii dospite între carne și buleandră.

— Azi sânt, mâine nu-s....Cântă, măi, că s-a răcit sângele în vine!...

— D'apoi în mine?...

— Na-ți pe trei ulcioare înainte!...

— Săltați butoiul.

— Toarnă, măi!

— Iu-iu-ii!

Iar toba, trombonul, clarinetul și vioara s-au pus pe jelit și gemut acuma, iar dinspre coasta cealaltă venea mirozna de otavă și floare iute de răsărită, și pe cer se topea un soare ca

ceara, și dacă ar fi fost un mănunchi de nutreț, mama mă-si, lumea asta parcă mai are capăt?!

— De sufletul mamei! Un an, de când s-a prăpădit, săraca...

— Săraca...

— Opriți, măi, cântarea!...

— Iaca un colăcel și o lumânare de sufletul ei...

— Scoală, dragul mamei, că-ți tăvălești genunchii...

— Sângele apă nu se face...

— Ia iute jalea, ia iute mila...

— Of, lumea asta...

— Of, săraca mama ei!

— Aoleu, hoții!...

— Săriți! Ne-au prăda-a-at... și fuste peste fuste într-o singură fustă s-au umflat și au căzut grămadă la pământ, de s-a speriat Bălan, c-a zbârnâit legătoarea...

Colb, dumnezei, cai deshămați, guri căscate, muște, scuipături, gunoaie...

— Puneți mâna!

— Uite-ia-ia!

— Unde-i?

— Ori iarmaroc azi, ori nul.

— În partea ceea pe cineva l-a prădat...

— D'apoi ca la iarmaroc: cel gol îl jupește pe cel cu pielea, da aista se roagă: „Bre, lasă-mi măcar cămașa..."

— Așa-i, unde-i sănătatea omului... Acu oleacă de ploaie dacă ar mai fi...

Bălan – bou-bouț, însă dacă ar fi avut limbă nu numai pentru strujeni, ar fi avut și el necazuri de spus. Bunăoară, cum cândva era mândria codrilor, stăpânul izvoarelor, stătuse în stema țării, pe steaguri, semn al nesupunerii, și înfruntase luna-semiluna cu coarnele, iar aceea, speriată, se întâmplase să se și ferească uneori în pocnete de pistoale, în sclipiri de iatagane și tropăit de cai. Apoi fusese mândria județului, mult-puțin, însă fusese ceva mai încoace, dar niciodată, nicidecum, nicăiurea în viața bunicilor, răsstrăbunicilor, nici pomeneală să audă, el, încornoratul, să pășească umil, bleg, târât de-o ață închipuită și să ajungă să se vadă agățat de două tinichele ruginii, bucuros de-

un strujan de anțărț. Iar pe socoteala lui să se bea și să se veselească, să se zburde, de parcă mă-sa îl fătase din pereche ori cu două capete, de nu se înțelege nici în cer, nici în pământ.

„Da poate că și aveam două capete?! se îmbățoșă el, fluturând din coarne. Ce-ar fi să rămân uite așa, în inima iarmarocului de vite, drept monument viu și neclintit! Monument al locului și al zilei trăite... A? Dar cine îmi pune între coarne o coroană... și flutură din cap: îl necăjea un capăt de curmei, bătându-l în ochi și în frunte. Coroana e doar ușoară...“ Și simți: o căciuliță țuguiată îl scărpina între coarne.

De plăcere făcu și el o plăcintă mare-mare în inima iarmarocului: așa, de dragul plăcerii și locului; desigur, îngrășându-l, fără știre, fără cunoaștere, curată stihie între un dobitoc și țărâna care îl poartă și îl întreține. Ah, da, poftim monumentul meu... baligă! Întunecaților, țăranilor, ați uitat?! Când tușeați odinioară greu și răciți erați peste seamăn, mai înveleați câte-o baligă din astea, proaspătă și fierbinte, puneați pe piept, ca răceala să vă sloboadă...

Opt

Da satul așa mai râdea! Numai ce-l vedeai pe om – merge pe drum, merge, deodată se oprește în loc și se apucă de coaste:

— Ha-ha-ha-ha!

Parcă o tuse îl dă de pământ, când colo, cați bine, da el râde prostește;

— Ha-ha-ha!...

Nechează tocmai. Altul îi vine în întâmpinare. Poate-i necăjit, poate-i cu vreo cruce de-a cuiva în gând, dar, văzându-l pe istlalt înveselit, începe:

— Ce-a dat în tine, bre, de te hlizești?

Gata e să-l trăsnească cu crucea celuilalt din gând pe acesta, direct și palpabil. Când colo, acela curat că se și prăvale, parcă vântul îl dă la pământ, ca pe un spic putred. Bietul, sughiță, se șterge de lacrimi:

— Bre-bre-bre! Ha-ha-ha!... Ponoară al nostru... Și iar se apucă de coaste, ca de tusea cea seacă. Istlait ar râde, îl cunoaște

pe Ponoară Serafim, dar poate că e ceva de plâns, nu de râs? Nu cumva aista s-a prostit? Când colo, aista se tăvălește de haz în inima drumului. Al treilea vede atâta haz în bătelișteа satului, din propria sa ogradă vede. De ce n-ar râde și el, dacă știe că hazul e un iucru de folos?

— la spuneți, bre, ce e la mijloc, să râd și eu.

— Da Serafim aista... Ha-ha-ha...

Noroc că al treilea se ține de gard: are sprijin pentru a râde. Acum tustrei râd, și-i vede femeia de la cuptoraș, mahalaua clocotește de haz, iar ea se întreabă: oare de ce hohotesc prostănacii de colo?

Vine spre poartă, îngrijorată:

— Hăzoșilor-frumoșilor! Vremea-i de dus la muncă în colhoz... da voi... Ce-i cu voi, ce-a dat în voi?!

— Serafim... Ha-ha-ha...

Unde-și strânge femeia buzele și brațele;

— Eh, n-are cine vă stupi între ochi!... Căpoșilor ce sânteți, parcă voi nu tot așa v-ați însurat?

Primul, cel mai epuizat de haz, se holbează:

— Serafim se însoară?

Al doilea se oprește a mai scutura gardul:

— Prima dată aud!

Al treilea se uită la cel de-al doilea, strângându-și cureaua:

— De asta râdeai?

Al doilea se vâră peste primul:

— Mă roguț, ce-i la mijloc?

— Știu eu, răspunde acesta, că Serafim al Ilenei din Ponoară ar fi șezut o nopticică întreagă cu șmecherul ista de Anghel, îmbrăcat.. ha-ha-ha... femeiește, și cică, și de dragoste s-ar fi drăgostit, chipurile, ca în teatru.

Ai doilea:

— Minciuni! Să nu mă urnesc din locul ista – el a șezut de unul singur, în întuneric... Și se ruga, cică: *Închis sânt, Doamne, pe dinafară, deschide-mă, fecioară, măcar pe dinăuntru...*

Al treilea:

— Prostii grăiești, baba Nădejdea îl pupa în creștet! Da el îi spunea complimente ca unei prințese... pe crucea mea!

Uite așa se dumereau fistichiu și anapoda. Este o vorbă străveche: nu iese fum până nu aprinzi un chibrit, numai că acești trei se despărțeau cu trei păreri osebite, în care mai dăinuiau nouă locuri nelimpezi. Avem și noi o întrebare, dimpreună cu cititorul: dacă în jur atâtea-s neclare, face oare să ne lăsăm capul să șadă degeaba?

Să zicem, amăgeli sunt pe lume, complimente, blestemuri, vrăjitorii. Ei, și ce? D'apoi că până la urmă tot noi cu cititorul o să le dăm de țâțâna lor!

— Ce-am auzit, măi Anghele, îi drept ce s-aude?

— Ce?

— Cică ai fi avut un rămășag cu Serafim și l-ai pierdut...

— Eu niciodată nu pierd, pentru că n-am ce!...

— D'apoi la năsica Nădejdea, în casă...

Auzind acestea, Anghel se încruntă și cum stă la masă, își ferește strachina cât colo, obijduindu-se:

— Bade, văd, îți pare rău de sorbitură și de-o fărâmă de măliguță, care-o înghit în casa matale, după ce îți priveghez dobitocul, ca să fii gospodar, în rând cu oamenii! Ce ți-am făcut eu?

— Anghele, iartă-mă, scuză-mă, rău și urât n-am spus nimic... Gospodarul s-a pierdut cu firea. Anghel, însă, e și mai neîndurător:

— Cum poți vorbi dumneata unui comsomolist ca mine că aș putea să umblu în casa Chioarei lui Chirică?! Bade, aceea se închină la icoane, își face cruce și taie burice! De ce lumea-i zice Nădejdea-Speranța?

— Mă ierți, am spus o vorbă și mi-o iau înapoi... Satul cât grăiește, bre! Chirică, și el...

— Bravo sat!... Trăiește cu mintea lui Chirică! Chirică-l conduce...

Stăpânul, la masa căruia se ospătează Anghel, începe să se frământe de-a binelea: „Am băgat-o pe mânecă. Anghel are să povestească printre ai lui ce și cum. Chipurile, l-am poftit să ia masa, omul, poți zice, îmi face un bine, căci îmi paște vaca... Eu, însă, îl iau la ispitit, îl spionez, ptiu!

— Tovarașe Anghel, așa-i de prost Chirică aista... Toate femeile în sate sânt... diplomate. Servește, mănâncă, bucatele se răcesc... Ehe, când te-i potrivi la cele ce grăiește gura satului...

Este o vorbă: în câmp, la imaș mila văcarului e mai prețioasă decât cea a preotului, în altar; văcarul îți hrănește dobitocul cel mut. Un copil obijduit se jeluiește, are gură, iar un dobitoc năpăstuit nu se poate jelui.

De colo, nevasta i-a și pus lui Anghel o bucată de carne cu usturoi, iar soțul ei aprobă:

— Așa, măi nevastă... Pune-i lui Anghelaș la câmp și vreo felie două de caș... În sineși gospodarul făcând socoteala: „Văcarilor le place onoarea, prin sat o să-mi meargă vestea de gospodar cu dare de mână..." Și adaugă: Ce se mai aude pe acolo, pe la voi, pe la activ, Anghele!

— Bine, răspunde văcarul, care din *cultarmeeț*[1] a devenit acuma agitator. Facem *poreadcă,* ordine, disciplină... Brațul de fier spre fericire ne mână! Ai să vezi mata ce viață are să se aștearnă în satul nostru, prin casele noastre... Nu crucile și răstignirile, da secera și ciocanul ne-mbie!

— Frumos, Anghele, chiar așteptăm. Of, dacă te-ar auzi Cel de Sus și s-ar milostivi să aștearnă binele de care grăiești... Propriu-zis, chiar îl simțim că vine... Lipsesc crucile în cimitir, în schimb, slavă Domnului, la cooperativă sânt cuie...

Într-adevăr, veneau vremurile nou-nouțe, și cu mic cu mare țăranii vorbeau pe la porți:

— Măi, da ce de-a tehnică vine! Măi, da ce ordine pogoară! Ce are să fie, ce are să fie...

Colhozul își cumpără tractoare și mașini, ca să le aibă ale lui, să fie la îndemână oricui, toată ziua. Mai în toată casa răsună cântarea radioului, mai tot satul se împânzi de sârme, păienjeniș curat. Lumea se arăta bucuroasă, mai ales tineretul de azi, vedeți socoteală, ce-ți trebuie mai mult, când îți cântă muzica la prispă!... Cei mai bătrâni și mai retrograzi se coșcoveau unii pe alții cu întrebări piezișe, scurte însă:

— Ți-au tras și matale la prispă gramofon, cumătre Arion?

— D'apoi cum? Ce, eu-s pleșcat? Și eu sânt în rând și egal cu toți!

— Cumătre, da oare să nu fie cumva pe aicea v'o legătură de politică, ai?

---

[1] Soldat al culturii *(rus).*

Astfel de întrebare suna din gura vreunui unchiaș fudul de ureche.

— Da legată fie, că eu politică nu fac. Ți-oi spune altceva: bine că vine politica spre noi, și nu alergăm noi din urma politicului. Nu vezi? Pe stâlpul meu mai vin două sârme...

— Dar acestea-s pentru cine?

— Păi, să nu pricepi nici atâta? Nu-s sticle de lampă, înseamnă că pe curând sosește *buleftrica...*

Anghel ca Anghel, pe toate le aude și, unde se cuvine, le spune. Atât doar, dacă vine vorba de Serafim, tace mormânt, ca și cum tărășenia dintre ei nu s-a încheiat încă. Semenii, însă, sunt curioși, semenii dau prin băț:

— Anghele, fii cinstit și spune-ne drept ce și cum, că și noi câte ceva mai știm. Rămășag a fost sau nu?

— Îți dau amu un rămășag, de-ți sar mucii pe gard, se înfoiește Anghel. E obijduit, jignit, chipurile: ce, nu vi-i de ajuns că vă pasc cireada, ai? M-ați năimit slugă la vaci și de acum doriți și poștaș să mă faceți! Ori chiar difuzor de minciuni, pe la prispele voastre?

Semenii dau înapoi cu vorbele:

— Nu vrei, nu spune... și în sinea lor hotărau să afle cumva prin Chirică ori prin Nădejdea-Chioara.

Prin anii aceea casa bătrânei aproape că niciodată nu rămânea pustie – ba o șezătoare, ba o agitație pentru alegeri în soviete, ba buchiile se învățau de către cei ce nu le-au învățat la vremea lor. Că șezi azi și te gândești, cum să te apropii de-o băbuță hațachie și s-o ispitești, când pe mic pe ceas o venerezi cu astfel de cuvinte:

— Sărut dreapta, maică Nădejde! Fără mata, nașă, nu eram azi... îmbucurat sânt și... îmburicat!

Nici n-ai chip altfel să-i zici, căci baba asta moșea de acum câteva generații în șir – toate cu buricile tăiate. Cum să nu-l cinstești pe un om cu „sărut dreapta", când anume dreapta asta te-a scos la lumina zilei, iar lumea în care ai nimerit, o fi ea bună, rea, e lume, însă și tu ești floricea-buric tăiat!...

S-a găsit, însă, unul gros de obraz care n-a mai răbdat – se duce la bătrânică și începe așa:

— Mamă, năsică Nădejde, îi drept ce se aude? Cică, Serafim Ponoară ar fi nazuit în casa matate să-l hulească pe atotputernicul?

Da baba de colo, parcă ar fi pusă pe jăratic:

— Țist! Să-ți fie rușine! și-și dezgolește gâtul stafidit, și smulge de pe-o ață, în legea ei, chipurile, poartă șirag de mărgele la gât – ei bine, smulge de pe ața aceea un fel de ciupercă uscată... O și scuipă imediat, căci avea și acest năravi, după care începe: îți vezi buricul? Măi, îl vezi sau nu? Ți-l bag pe gât, gliganule, na! E al tău, pupă-l! Dacă nu ți-l tăiam, pramatie, mai stăteai tu acuma cogea tânjală în fața mea?

După un astfel de monolog mai încearcă de-o ispitește și o descoase pe baborniță!...

Fiindcă veni vorbă și e prilejul, mai pomenim și cum s-a făcut de ocară o fată mare, care rămăsese grea nu se știe de la cine. Și cum astăzi nu mai crede nimeni în povestea sfântului duh, fata se dusese cu lacrimi în ochi și cu bani grei la baba Nădejdea s-o izbăvească de nevoie. Ar fi fost în stare să dea și cămășuica de pe dânsa, numai bătrână să-i facă rost de niscaiva buruieni, băuturi cu otrăvuri, ca să lepede plodul... Vai de steaua fetei, căci numai s-a însumețit să zică:

— Sărut dreapta, mamă Nădejde, ce mai faci?

Bătrâna de colo însă, cum ieșea cu un tăbultoc de coșcovitură (tocmai că-și răzăluise pereții să-i lipească din nou), și în loc de mulțumesc, unde se năpustește asupra fetei:

— Cățelelor, vă puiniți nopțile pe drumuri. În loc să călcați pragul sfintei biserici...

Fata, barem, crapă, pământule, ca să intru, izbucnește în lacrimi:

— Mamă Nădejde, ce-i cu matale, ce ți-am făcut? Ascultă-mă...

— Piei din ochii mei, nesătulo, umblați cu spuma pe gură, mihotindu-vă! Iaca așa să te coșcovești la trup și la suflet, ca pereții casei mele, dacă-ti lepezi plodul!...

Pe loc se și descheie la piept să-i bage și acesteia pe gât vreun buric din cele uscate, fiindcă avea năravul, Chioara, de cum în sat se năștea unul peste sută, adică al sutălea și unu, ea îi tăia aceluia buricul și îl vâra pe ață, ca pe-o ciupercă,

zicând: „Aista musai să fie dintre cei cu noroc... iaca, îl dau și prin păr!"

Bătrâna îl dădea prin pletele sale, precum precupeții își freacă banul-saftea pe la ceafă.

Amintindu-și de toate acestea, satul se veselea vârtos:

„Măi, pleci la oaste... Ai grijă să-ți iei de la Chioara buricul, ca să ajungi *ghinărar* acolo".

Dar erau și dintre cei ce credeau cu adevărat în vrăjile babei: „Mare-i Dumnezeu... și grăiește pre limba smintiților!"

Faptul că bătrâna arăta smintită, îl mai confirma o dovadă: duminica, pe când sătenii ședeau în sat, sub pereți, pe la umbră, ori prin livezi, pe sub copaci, ea, Nădejdea, se dezbrăca goală-goluță, ca la facerea lumii, și alerga în văzul tuturora prin jurul bujdei sale. Asta eră culmea și câte-o bătrână o lua din scurt:

— Nădejde, soro, ce-a dat în mata?

— Ca să mă grăiți vârtos și în gura mare! Că am fost pomenită la radio, răspundea ea scremut.

Multe ciudățenii se petreceau în satul ista și unele chiar fără pereche.

Bunăoară, preotul își cumpărase motocicletă, căci avea vreo trei biserici depărtate, în care făcea slujba peste o duminică-două. Dar nu-i vorba de asta, sfinția sa, zi de zi, seara și dimineața, pârâia și huruia motocicleta în jurul bisericii, încât credeai că în jurul ei lucrează un greider. Credincioșii începuseră să se împuțineze, alții își subțiaseră evlavia și cucernicia. Însuși clopotarul i-ar fi spus-o, cică, preotului:

— Sfinția ta, oprește motocicleta, n-o mai hurui, că ne grăiesc urât oamenii, chipurile, huzurim-duruim...

Preotul, cică, i-ar fi răspuns:

— Istine, fine Istine, oamenii grăiesc, da ciorile ne potopesc! Ian cată câte s-au cuibărit în clopotniță și clocesc în tot bunul! Ce ne facem, dacă ele, numai ele rămân pe lume?

— Părinte, nu vă pot răspunde, că nu pun eu ciorile să clocească.

— Tocmai, tocmai. Fiindcă-s trimișii întunericului, Istine! Da trebuie să știi că ele, când aud pâr-pâr, se agită, le năpădește stresul și-și părăsesc cuiburile, salutând cu strigăte *mucicletul.*

Unde mai pui că și fumul le supără... Uite așa, trebuie să le răcim cuiburile și ouăle, ca să le piară sămânța...

— Părinte, părinte... clopotarul, cică, s-ar fi scărpinat într-un loc, exclamând: Pe aestea nici atomica nu le ia! Buleharele trăiesc mult, peste trei sute de ani... Da noi, cu religia noastră? Nu-i mai bine oare să punem mâna pe niște pușți și să le zătrim, ca la Teatrul „Pușkin" din Chișinău?

Popa,cică, s-ar fi scârbit amarnic...

— Bună și asta, Istine, bravo clopotar am! Da ce, biserica-i teatru, bre? Da cum să umblăm noi cu pușțile încărcate în jurul bisericii? Of, pravoslavnicule... cică, ar fi lăcrimat preotul: Nu mai vedem în ochi nici prescuri de anafură... ne otrăvesc iro-*planele* cu chimicate, n-am să găsim nici apă de agheasmă.

În schimb, Anghel în vremea asta își cumpără ceas, care umblă fără să-l întorci, fără cheie. Una-două, îl vedeai mătăhăind cu dreapta, ca la demonstrația din mai, din urma cirezii, prin sat. Dar, mai ales, Anghel mătăhăia cu dreapta deasupra mesei cu bucate, dimineața, unde se întâmpla, ca văcar, să mesească.

— Îți amorțește, puiule, ai? *Rumatismu,* cred că, ploile, vânturile...

— Ceasornicul, babă! Automatul!

— Aracan! Ai ceasornic? Ești văcar, puiule.

— Ce te privește? Pe mine mă hrănești, nu ceasornicul!

Firesc lucru, satul are de ce se mira, are de ce se frăsui: „Doamne, și văcarul, și popa... da îmi pare că și noi câte olecuță ne-am clintit din minți".

Cui să-i mai ardă acuma de Serafim? Se însoară? Să-i fie de bine. Când i-i nunta? Și cine-i mireasa? Cine-s muzicanții și de unde sunt aduși?

Vorbe fel de fel, căci lumea așteaptă: o nuntă e prilej de adunare de oameni, unii să se mai veselească, alții să mai grăiască, bunăoară: frumoasă-i mireasa? Bogată-i zestrea? Da-i potrivită ea pereche mirelui? Flăcăii plesnesc de nerăbdare s-o poarte o dată prin joc, s-o danseze, să vadă dacă-i tare carnea în trupul ei. Babele au altă pricină și nu pot adormi: s-au cununat ei, tinerii? Unde, nu cumva sub vreo tufă de soc din gardul clubului? Ori la păgânul ista de popă cu *miciclet* și cu cască de

comsomolist în cap? Da câți bani au ieșit la masa cea mare? Dintre *nacealnici, a* fost careva să-i onoreze? Da mâncărurile, gătirile cum au fost, ca în alte vremuri, ori ca azi, cu tort dulce și cu apă cu fâs?

O nuntă iscă prilej de multe, dar dacă-i nuntă ca în poveste, ca cea a Zamfirei,–

A fost atâta chiu și cânt,
Cum nu s-a pomenit cuvânt!
Și soarele mirat sta-n loc,
Că l-a ajuns și-acest noroc.
Să vadă el atâta joc
P-acest pământ, –

apoi omul simplu are ce vorbi tura-vura o toamnă cât o vară de lungă! Altceva ce-i mai trebuie, bietului, când mâinile nu-i șed degeaba?

— Ce-am auzit, Serafime, noroc, bre! Acest „noroc" e aiurea spus, doar sămânță de vorbă, căci așa-i calicul nostru: te salută... ca să nu te înjunghie.

— Am auzit, bre, e adevărat, bre, ce aud eu? Că, adică, să-ți fie de bine!

— Mde... face Serafim.

E un „mde" ca o *ghiră:* te opintești s-o ridici de la pământ: nu-i chip.

— Vasăzică e adevarat?

— Mde... răspunde iarăși Serafim și nu înțelegi: e „da" sau „nu", vezi bine, adevărul e o faptă.

— Acu, de-acu ți-i lua și tu de-o grijă, că de unul singur îi greu...

— Mde...

Ori un „mde", ori Serafim acesta, să zici, din cap până în tălpi e clădit din „mdeuri", acestea însemnând:

„Te las să înțelegi cum vrei și ce dorești mata, amândoi suntem oameni... Dacă aș zice „nu", mata nu m-ai crede, pentru că o să ți să pară cam puțintel ce auzi, și ai să mă mai întrebi „de ce", „pentru ce", „la ce bun", iar dacă am să spun *„da",* iarăși n-am să te luminez, căci ai să dorești să afli cum arată la față acest „da", faptă! Și când, unde, cum a avut loc facerea?

Vezi-mă și dumneata, chef n-am să te lămuresc până în adâncuri, despre adâncul meu,– o tăcere prieste mai bine și mai frumos adevărului."

Trecătorul, însă, de ce-a întrebat? Poftim, mai strecoară:

— De-acu-i și vremea: te-i pune și tu pe gospodărie, nu de alta, cât ești flăcău îți zboară mințile la cai verzi...

— Mde!

— Vasăzică, să te felicit, e?!

Săteanul e gata să mai audă un „mde". Când colo, Serafim scoate o vărguță îmbălată de niște furnici, chiar din moșuroiul lor. Ți-o scoate, ți-o întinde și zice uimit ca un copil:

— Știi, om bun, ce am luat eu seama? Furnicile fac borș ca și noi...

Dai din cap, ochii în schimb ți se fac mari-mari, ca la oaia bolnavă de dalac: „Da-da-da...", – de colo ești gata să-l trimiți în nașterea mâne-sa și să-ți cauți de nevoia ta, pentru că acest Serafim ori e un prost din cei pe care abia îi ține pământul, ori e hâtru de n-are pereche...

Mire? Umble dar mult și bine, chior și solemn! Lumea a mai văzut miri din aceștia. E solemn, dar și chior... Așa e o zi, două sau nouă, exact ca fetii cățelei – orbești o săptămână-două, după aceea... și noi am fost, ce să vă mai vorbesc?!

Lumea însă e bucuroasă – uite că *zvenevoiul* îl păsuiește pe Serafim, brigadierul se preface a nu-l vedea, agentul fiscal nu-i păsește pragul, deoarece așteaptă să fie și dumnealui poftit la nuntă. Este anul de când Serafim a și fost mutat în sat într-o casă din margine, cea din Ponoară luată fiind de colhoz, iar locul arat, nivelat, trecut sub podgorie, căci e masivul colhozului.

Așadar, ție mire, vorba ceea, pățiti suntem și nu ne-am pierdut nici noi...

Nouă

Urât e un lucru: nici azi n-are somn din pricina lui Serafim Ponoară un tovarăș de la Academie. Scrie și scrie și, cum se zice, se limpezește dumnealui ce fel de om o mai fi fiind și i s t a, adică Serafim în persoană. Studiul e pe sfârșite, tomul îi greu, îl ține pe birou, ți-arunci ochii, de îndată și citești:

„POVESTEA CU COCOȘUL ROȘU sau ce-i vrednic și nu-i vrednic[1] aice, că înțelesuri sunt vreo câteva, dar câte-s în total?"

Lucrarea-i capitală, referințe–mii, mărunțișuri mai puține, dar ambâțul vârtos. Pe chestia asta a scris un distih celebru:

De câte ori deschid fereastra,
De atâtea ori o și închid!...

Merită să citățm și un caic de opus, vorba veche, rău cu rău, când cați – iaca-i bine!

Unul din capitole așa se începe:

„Tatăl lui Serafim este o movilă de prin părțile Făleștilor: se cheamă ea Măgura. După ce i-a murit mama, Serafim Ponoară a rămas de unul singur și fără să-si piardă speranța, a trăit, d'apoi cum... Orfanii sunt optimiști. Vârf la toate, colhozul, ca al doileă tată, îi dase casa pe loc, în sat, masă și scăunel avea încă de la mamă-sa, nu-i rămânea altceva decât să se însoare, ca să-și încheie existența de materie organizată, ce se cheamă om, superioritate a superiorităților."

Anevoie este să polemizezi cu astfel de texte... Cât îl privește pe Serafim, nici gând să polemizeze. Dacă polemizezi, când să mai trăiești?

Într-o seară, la danțuri, în club, venise vorba lui, un „mde" încoace, când deodată de el se apropie Anghel împreună cu Chirică al Nădejdei. Primul zice:

— Serafim, fugulița, fugulița, mândra ta e în colivia lui... și îl arată pe Chirică. Aista ți-a prins-o. Mare păsărar!...

Asta a fost de ajuns, tustrei s-au și trezit în drum. Și merg, merg ca la războiul de neatârnare. Merg cât merg și deodată lui Serafim, ferească-vă pe toți ceasul marei bucurii, căci lui Serafim i se taie picioarele de la genunchi.

— Ce-i cu tine, bre? îl ia din scurt Anghel.

— Of, doru-dorința! geme Serafimaș. Anghele, n-am crezut, da acu simt! Așa o doresc, că mi se taie răsuflarea!

— Adevăr curat! scâncește de colo și Chirică. Mie îmi tremură mâinile. Așa-i, bade Anghele, după asta te însori, nu?

[1] Vrednâi *(rus.)* – ostil, dușmănos.

Anghel atunci își dă cu părerea:

— Băieți, fiți solemni. Dorința-i mare belea, poate să te facă de rușine: îți arde unsoarea în mădulare. Și Anghel unde face de colo: iu-iu-iui!

Chiuie, adică.

Unde chiuie atunci și Chirică, o dată.

— Bravo, Chiricuță, parcă a chiuit un rățoi... Uite-ne că am și ajuns, bre, la poarta cui te are.

Am uitat să spun că până încoace l-au purtat pe Serafim de subsuori.

— Băieți, recunoaște el. *Nu pot! Nu pot să mă port, cel puțin... Dar nici nu pot să nu mă duc... Mă mână nu-ș'ce,* dar nu chiuiți, vă rog!

— Să fii sănătos, noi nu te părăsim... zice Anghel înveselit.

Da Serafim de colo și mai recunoscător:

— Frate Anghele, știi ce-a zis mamă-mea înainte de-a muri?

— De unde să știu, dacă lumânarea nu i-am ținut-o?!

— Mama m-a întrebat: „Serafime, din ce-i făcută lumea?"– „Din oameni, zic, mamă". „Nu, zice mama, din dragoste-i zidită, fiule. Făgăduiește-mi, dragul mamei, cât îi fi și îi trăi să asculți numai de dorința cea cu dragoste". I-am spus: „Făgăduiesc, mamă! Mamă, ascultă, dacă mă auzi..." strig eu și gata sânt să mă jur și s-o întreb care-i dorul și dorința ei, când vad, ea a închis ochii: moartă e. Simți ori nu simți, Anghele?

În locul acesta, zice academicianul, Anghel, cică, s-ar fi oprit și ar fi zis cu oftat:

— Am să scriu la „Femeia Moldovei": „Dragă Mărița, iubesc o leliță... Cum să-i declar dorința?"

Cititorule! Cine, Doamne, e nebunul cela care scrie scrisori în puterea nopții către redacție! Cine e acela care scrie răvaș de dragoste chiar la poarta dragei! Peste gard, fata e vie și-i scapără călcâiele după tine... Noaptea, dacă și se face ceva pe lume, apoi numai comploturi, vrăji, cercetări și versuri, or, de-amu când ți-i la gât – copii!...

Și, vasăzică, academicianul n-a făcut copii, cred, pentru că a înfiat un moșneag, zicându-i „tată". Așa că să vedem ce zice un orfan:

— Băieți, am o idee veche: mă bag eu la fata asta și atunci Serafim are să se simțească bărbat... Numai dați-mi voie să mai chiui o dată, apoi mă duc, îi pun o stiblă de busuioc în sân și-i spun: „Fa, gătește-te... că Serafim se înfierbântă acu scurmând pământul și când și-a face vânt..."

— Nu, zice Serafim. Te rog, ceea ce am să-i spun, tu n-ai a-i spune... N-ai știre! Și adaugă: *Iar ce-am să-i spun eu acu, în clipa asta, nicicând, nicicum n-am să mai spun nimănui, of!*[1]

Atunci Anghel se dă la o parte, chipurile, vă bag mari și frumoși în tureatcă așa cum fac soldații cu lingurile curate.

Da Serafim, rămas cu Chirică, întreabă:

— Ce să fac, Chirică, ce-ai face tu în locul meu?

— Întîi și întâi... și pe urmă, pe urmă... și deodată Chirică încheie grav: Greu de spus! Că lelea Chira are o pestelcă murdară și mi-o dă la nas și zice: „Repede spune a ce miroase, Chirică! Zi repede, altfel nu-ți dau voie să mă pupi..."

— Chirică, frate Chirică, îți spun mai ceva ca unui frate: de dus, mă pot duce, de temut, nu mă tem, dar un răspuns acătării nu găsesc în mine...

Aude asta Anghel și se apropie iarăși:

— Îmi dați voie? Mai am o idee: Serafime, ți-s prieten, ori nu ți-s prieten? Ți-s frate, Serafime, ori nu ți-s frate? Îți vreau răul, Serafime?

— Mde... Te privește.

— Lasă-mă atâta – doar s-o văd... Îți vreau binele! Acu ești muiat, ești zlămăcit de dorință... Nu o dată și cu mine se întâmpla așa. Dar eu, dacă mă gândeam că ibovnica mea face cu cineva două buze din patru, apoi știi cum mă îmbârzoiam? Phi, mă făceam cremene și spumegam! Zău, intru numai pentru cinci minute și să vezi cum ai să zbârnâi din pinteni, iar călcâiele au să-ți scânteieze.

Serafim, bun ca pâinea cea caldă, credea omul pe cinste și cuvânt, dar când a auzit că are să zbârnâie, iar călcâiele scântei au să scapere, a zis:

---

[1] Aici cel de la Academie (academicianul) face un amplu comentariu referitor la dragoste și altele și îl încheie cu un aforism, cică, propriu: „Când arde inima în tine, prietenul își încălzește palmele-i deasupra".

— Anghele, nu pot. Fă ce știi, eu însă nu sunt fulger.

Anghel, dacă a auzit-o și pe asta, i-a lăsat pe cei doi și s-a dus să se culce, deși academicianul nu crede, pentru că, zice el, ți-ai găsit ca un flăcău să-l lase în pace pe altul, când la mijloc e o fată, dragă și unuia, dragă și celuilalt, dar pe amândoi dintr-o dată nu-i poate drămălui, vezi bine, și flăcăii sunt ca puii în inima târgului: îl ții pe unul într-o mână, pe celălalt în alta, și vezi care și cum...

Așa că iști doi, rămași de capul lor, ce să facă? Desigur, au intrat în casa Nădejdei. Chirică îi mai dădu lui Serafim și o tocitorică de vin, cu o rugăminte: „Bade Serafime, întreab-o, roag-o... spune-i că vreau să mă însor și eu, da a mea să nu poarte șorț...“

Era pe atuncea toamnă și pe malul Prutului umblau și găinile să se mărite, deoarece cocoșii mâncau ziulica tescovină, și dormeau pe sub garduri. Da Chirică de colo se mai roagă:

— Și nu aprinde lumina! Or mai trece băieții pe drum și or da năvală, că așa e în mahala noastră: văd lumina și cred că-i șezătoare...

Se cuvine a spune că Serafim a intrat în casa cea mare cu pași de mire. Era întuneric acolo, un întuneric din acelea când îți dai cu degetele în ochi. Mai închipuiti-vă și casa mamei Nădejdea: bojdeucuță joasă, tupilată, cu ferestrele cât palmele... Adică ce, n-ați văzut niciodată o biată casă de poveste?

Aude Serafim cum se închide ușa la tindă. Mai aude... Ei, asta nu e ușă, ci șoaptă:

— Du-te și pune zăvorul...

Serafim tresare: întuneric ca de tartar și zăvor încă pe dinăuntru pus?...

— Maria! șoptește Serafim. Tu ești aici?

— Taci, Serafime... Șezi. Adică, nu, pune întâi zăvorul... Vocea vine de undeva din fund, cam de pe unde, de obicei, se află zestrea.

— Of, spune Serafim, la ce bun zăvorul, dacă dragostea mi-i curată... Tare bine îmi pare că ne-am întâlnit! Spuneai că ești de departe, da eu mă gândeam întruna: *oare-oare-i departe aist departe, care-o ține pe Maria mea peste munți și ape!*

Ca să vezi, ce face dragostea: dezleagă limbile celor încuiați.

— Of! De unde ești, Marie?

Tăcere. Oare tăcerea se aude? Dar dacă-i lungă, ea ce spune? Serafim așteaptă răspuns, de colo vine, însă, o întrebare:

— Auzi cum carii rod ferăstrarii?

El, bucuros de cele ce aude, căci e glas scump:

— Aud, răspunde Serafim. Taman că mă gândeam: așa bine roade binele răul...

— Ei, că ai spus-o și tu! Ce fel de bine? Carii sânt doar răul, iar ferăstrarii îs buni-bunuți...

— Drept, Marie... Dar, Marie, *binele niciodată nu se vede... și pentru rău... binele e tot un răuț...*

Se așterne din nou tăcere. Cuvântul, ce este în fața tăcerii? Și cine oftează acolo? Asta-i: ori că-i un oftat înăbușit, ori că cineva se înfundă de haz.

A fremătat Serafim: se saltă și voieste să se dea mai aproape:

— Nu, nu, Serafime, șezi locului... se roagă fata. Câte clase ai?

— A?

— Zic, vreo școală, vreo meserie, ce fel de învățături ai?

— Matale ești cu funcție, Marie?

— Mă gândesc, ai putea să ajungi departe, Serafime!

— Unde, Marie?

— Tot pe loc, pe loc, la coada vacii...

— Nu pricep, Marie.

— Când nu pricepem, să nu întrebăm, bine?

— Am înțeles, Marie, drept, Marie. laca eu, de-o vorbă, nu pricep la mașinării și nu întreb pe nimeni Asta aveai în vedere, așa-i?

Fata, ca fata, dacă-i bine, de ce să zică „nu"?

— Bine, Serafim... Serafim și mai cum, zici, te cheamă?

— Ponoară, răspunde acela, numai că asta-i o poreclă. Da așa-s... Serafim al lui Serafim.

— Pe tată-tău îl chema Serafim?

— Nu, mama zice că n-am avut noroc de tată, nu l-am apucat... Așa că eu mi-s și tată, când mi-i greu.

— Săraca mintea ta! Și ce zice mamă-ta de asta?

— Eu zic ce zicea mama, Dumnezeu s-o ierte...

— Da de ce s-o ierte Dumnezeu, cu ce a păcătuit ea?!

— Mde... Zice lumea așa, zic și eu...

— Sărmanule... și iar parcă râde, parcă oftează: în văzduhul odăii parcă ar sfârâi un liliac de noapte.

Și-i întuneric, nu nimerești gura cu mânuța ta. Da se aude din fund cum cineva se înfundă de râs, și vede reaua Serafim, se tot mută pe laviță, se tot dă mai aproape de fată.

— Stai locului, Serafime... îl pomenișI adineaori pe Dumnezeu, îl iubești pe Domnul?

— Of, Marie, l-am iubit într-o vreme, de copil, și-l mai cred, că i-i greu, părăsit de mine. Dar și fără dânsul, mie... că părăsit sânt și eu, nu? Și când mă gândesc că și el îi orfan ca mine, mi se face mai ușor.

— Halal de capul tău, Serafime!

— Mde... oftează Serafim. Ți-am spus ce am pe suflet – ceafă parcă-i...

— Așa, Serafim, maladeț! Și ce ai de gând să faci acum?

— Dacă eu nu mă gândesc, Marie. Fac ce-mi spune inima. Bunăoară, acum m-aș însura... Și iar scoate un „of". Vrei să mergi după mine, să-mi fii nevastă?

— D'apoi de ce-am venit! Află că de amu-ți și sânt nevastă, și copii o să avem peste luni vreo trei...

— Nu, cum vine asta? zice Serafim. Șuguiești... Ah, da-da, de la hora aceea ai purces! freamătă deodată Serafim. Câte luni au trecut?

Fata, ca fata, unde face:

— la mai bine spune, Serafim, mă doreai și cum?

— Marie, dac-ai ști, Marie... Aman tare, ca pe mama! Că dacă am crescut numai cu mama ș-acu nu-i, păi, cum să nu-i duc dorul? Ș-apoi nici surori n-am avut, ș-acu tare vreau o soră!... Da când mă gândesc că la noi în sat toate femeile-s numai soții, apoi, zic eu, o ibovnică aș dori, ca Maria! Ți-am spus doar că până a nu ne muta colhozul în sat, trăiam în câmp și atunci toată vremea mă gândeam-gândeam, până începea să se învârtă lumea cu mine. Pe urmă, știi, te vedeam: ba neagră, cernită, pe țarină, ba goală în biserică!...

— Taci, Serafime! Vorbești grozăvii, vai, visuri... Asta-i a scârbă, a rușine! îl întrerupe fata. Taci, Serafime, bea, Serafime, bea și mănâncă – atâta bine ți-a rămas! Atâta acum ți se cuvine, că mai înainte nici sătul n-ai fost, nici n-ai băut, decât din Crăciun în Paști... Vremea a venit – bea, mănâncă și te veselește-sărbătorește! Dumnezeu nu-i, ești numai tu!...

Tace Serafim, ascultă... „Măi, al dracului, cruce de aur cu casa și cu noi! se gândește el. Bre, bre... nu-i destul că-i frumoasă, mai e și deșteaptă. Ei, iaca de ce slăbisem eu pe drum și nu puteam să ajung. Cum să te apropii de dânsa cu prostia? Că doar prostia o faci cu proasta, da înțelepciunea cu înțeleptul. Parcă așa am apucat din bătrâni, ori nu?"

A tăcut de mult fata, și Serafim tot mai tace...

— Taci, sărmane? îl întreabă ea. Spune ceva.

— Mde... îi dă de ici Serafim, obișnuit.

— Vreo prostie, așa-i? la-a-a-lăi! D'apoi de asta te-am chemat încoace? Niciodată n-am crezut una ca asta, a-iai-a-iai!

— Iartă-mă, Marie... Mă gândeam – toate pornesc pe lumea asta dintr-o prostie... laca, m a m a, mă gândesc...

— Nu te gândi, nu trebuie!

— ...și mă mai gândesc că flăcăii cred acu... Ce și-or fi zicând: „Împărat e Serafim acuma!... Șede cu fata și se gândește: oare cum o s-o iau, oare cum s-o amăgesc... oare cum să-i pun busuioc în sân?..."

— Vai! Ce buruienoasă-i mintea ta, Serafime! Nu tu spuneai: lucrurile scumpe nu se ating... Cu aestea nu se glumește?!

— Of, Marie, una zice mintea, la alta te împinge inima... Rușinea-i frumoasă, Marie, zice lumea! Că mă gândesc amu la Chirică al mamei Nădejdea: n-ai o fată pentru dânsul? Atâta bucurie așteaptă și el.

Atunci pe loc fata îi și poruncește:

— Întinde mâinile și mă cuprinde! Spune, mă simți, Serafime?

Cu un gând să se scoale, da cu două se înșurubează vârtos pe laviță. Zice:

— De ce așa, Marie? Nu trebuie, Marie... Nu porunci iubirii mele... Eu și așa te văd. Dacă vrei să știi, chiar te simt!

— Ha-ha, ce aud, ce ai spus? la mai repetă!

I se pare lui Serafim că acolo în fund ori se roagă, ori îl blestemă.

— Da scoală odată și întinde mâinile! Vreau și eu să te simt! strigă fata.

Zice atunci Serafim:

— M-am sculat... dacă mâinile îmi tremură...

— Atunci lasă-le așa... oprește-te. la apucă-te cu ele... de cap!

S-a pierdut flăcăul și spune:

— M-am apucat...

— Ești prost ori te prefaci? Recunoaște, Serafime!... își zice atunci Serafim: „Uite așa-i... Ori lumea nu te încape, crezându-te că nu i te asemeni, ori... oh, iaca cel Dumnezeu părăsit de mine! Și iaca, mie mi-i greu. Inimă, nu te amărî, nu te necăji..."

Deodată însă, în tăcerea asta, – noaptea-i neagră-neagră, miez de negreață, – Serafim aude ce auzi doar din gura mojicului beat:

— Du-te-n... nașterea mâne-ta!

Ce să mai creadă Serafim, ce să mai zică flăcăul?

„Măi, măi, măi! Unde-s eu, cu cine-s eu? Unde am ajuns, cine am ajuns! Mult am așteptat-o și iat-o, a sosit! Nici mireasă nu-i, dar mă și trimite în mamă-mea, ca o stricată..."

— Mama-i moartă, fa!... spune amărât flăcăul, de ce grăiești așa?

— Păi, este așa o vorbă... lumea o grăiește doar...

Și din nou cineva parcă se înfundă de râs, parcă de plâns. Deodată Serafim s-a luminat; ființa asta trebuie jelită, trebuie îmbunată. Pe loc își zice:

„Săraca! Poate e o nenorocită! Poate viața a pus-o la cine știe ce încercări, năprasnice..."

Când colo, în loc de plâns, desprinde râs și haz, cineva parcă o gâdilă cu busuiocul pomenit în sân...

— Ptiu, scuipă o dată Serafim. Vreau o lumină, vreau o lampă! Ce se petrece... și de ce nu pricep? Nu mă tem de nici o judecată! Nu mă tem de vorbe, nici de moarte... Vreau să văd, vreau lumină!

— Hm... Dacă nu te temi, de ce-ți trebuie lumină?

— Pentru că mi-i rușine, ptiu!

— Aha, vasăzică, ai și rușine...

Fata iar a devenit gravă și cuminte, da Serafim se miră:

— Da ce, eu nu-s om ca ceilalți? Of, Marie, așa îmi pare mie că... știi de bărbat...

— Da tu știi ce e acela *bărbat?*

— Mde... zice scârbit Serafim. Da tu știi ce e aceea *rușine?*

— Păi, sunt două feluri de rușine: de „la obraz" și cea „cu pielea"...

Tace Serafim. Perdelele-s trase, în casă-i întuneric. „Am îmbătrânit, se gândește flăcăul. Am îmbătrânit cât o viață de om și n-am prins la minte nici cât un copil. Am așteptat-o, am dorit-o, am voit-o ca iarba cea setoasă de sfântul soare și, uite, măiculița mea..."

Se aud cocoșii cântând de miezul nopții. În casă-i noapte, afară-i noapte, da cocoșii cântă. Uite-așa, saltă o dată aripile, le flutură o dată și încă o dată și cântă în noapte, cântă întru lumina zilei cu ochii închiși. Oare cine îi trezește?

— Serafime, da tu știi de ce cântă cocoșii?

— De ziuă... răspunde obosit flăcăul.

— Bravo, răspunde fata. Ia zi-i și tu un „cu-cu-ri-gu!"

Mai auzind și asta, Serafim... se clatină, unde face nitamnisam:

— Cucu... Crângu-u... Ruga-a! Cucu... Ruguu... Ruga-a-a!

Deodată tăcerea s-a spart... Deodată mâini și brațe pe Serafim îl înhață, îl înșfacă, îl cuprind și îl stăvilesc pe laviță. El nu se dă, nu se lasă.

— Marie, nu te părăsesc! Leagă-mă, barem taie-mă bucățele, barem ardă-mă dușmanii! Marie, nu te teme cu mine.

„Ce-i cu tine, Serafime?"

„Lasă gluma, Serafime!"

„Ce faci, omule, auzi, Serafime, șezi cuminte, Serafime! Am glumit, bre, ce, nu știi șaga?!"

— Nimenea nu mă sperie, nimica! Legați-mă, tăiați-mă, ardeți-mă, Maria! Cu mine ești, Maria!... Unde ești, fa?

— Aicea-s...

— Vino aproape, Marie!

— Eu nu-s Maria, da Zamfira....

— Da vino odată!

— Am să te găsesc eu altă dată... Cu bine, Serafim!

— Ține minte, Zamfira, că am să-ți fac nuntă frumoasă cu stele pe cer, cu iarba verde... Și un odor am să-ti cumpăr! Frumusețea târgului, auzi, Maria-Zamfira? Unde ești? a strigat Serafim și a smuls perdelele.

Atunci luna, slabă, ofticoasă, s-a strecurat în casa cea mare a mamei Nădejdea și s-a prelins în urciorul acela de vin nebăut, plin ochi, prefăcându-se în albeață. Când colo, și pe laviță s-au desprins înșiruiți, tot unul și unul, niște flăcăi în frunte cu Anghel, văcarul. Dar lui Serafim, credeți, de dânșii îi ardea ori îi păsa? Ochii lui Serafim alergau după Maria-Zamfira, iar c e i f l ă c ă i ședeau și privegheau grav și solemn, precum bătrânii șed la căpătâiul semenului lor, pentru totdeauna plecat dintre dânșii.

Ei bine, și ochii lui Serafim, parcă înviați, s-au oprit în ei: îi scrută, în același timp p a r c ă v ă z â n d a l ț i s ă m a ș i... Chiar a gemut, întrebându-i:

— Măi, d'apoi cu asta se glumește?

Nu i-a răspuns nimeni. Ori că nimeni n-avea cuvenitul răspuns pe limbă, ori că... Ah, da, tot atunci s-a auzit scârțâitul ușii și glasul scârțâit al Chioarei Nădejdea:

— Strigoilor! N-aveți astâmpăr noptilița întreagă, mânca-v-ar puricii. Tot amu ștergeți-o de aici pe la casele voastre! Care-i acela de mi-a alungat copilașul pe prispă și plânge de frig? Care-i deșteptul acela, ai? și ea a sfârâit un chibrit și primul, care i-a nimerit în față, a fost Serafim. Ea i-a dat un brânci: Nu-i chip să te hodinești din pricina voastră, gliganilor! Of, de ce nu v-am lăsat cu buricele târându-se din urma voastră... Ah, v-aș fi văzut eu atuncea!...

...A ajuns Serafim acasă abia hăt dimineață. Oricine poate să se întrebe: de ce așa târziu? Păi, mergi cât mergi și te oprești și zici: „De ce ba-i Maria, ba-i Zamfira?" și iar mai mergi, și iar te oprești: „Rău nu faci nimănui, de ce pătimești?" Și din nou pășești și din nou te întrebi: „Oare încotro să apuc, că de azi

înainte n-am trai nici în casa mea? Adică n-am ce căuta la ea... Inima e în tine doar și e străină și ea".

Propriu-zis, Serafim nici n-avea gospodărie: casa doar și masa și griji cam tot atâtea, așa că prinse a se bate cu gândul: „Oare prin alte părți oamenii, băieții, fetele-s tot așa ușurele la minte? Ei, dar întâi să-mi spăl fața și să vedem ce-a mai spune inima, proasta!..."

Tocmai luase căldarea să se ducă la apă, când în poartă, iată și poștașul, moș Isidor:

— Serafime, să-mi spui cinstit, astă-noapte ce-ai visat? Dar cinstit să-mi spui: v'un pocnet de armă, vreun foc de pușcă n-ai visat? Visul e în palmă, scrisoarea iat-o!

Într-adevăr, îi întinde un răvaș, ca toate răvașele din ziua de azi. Îl despecetluiește Serafim, când colo citește:

„Așteaptă-mă la bariera Bălților.
Am să fiu acolo cu bagajul mâine sub seară.
Nu te necăji, că te silesc s-aștepți!
O mână ți se întinde, tu o sprijini, și asta-i iubire...
Te sărut, Zamfira".

Zece

Vasăzică, mai sus s-a dat spre lectură un capitol din studiul academicianului. Ați văzut ce scorneli? De-o vorbă, chiar ultimele trei cuvinte: „Te sărut, Zamfira". Cum vine asta „te sărut" fără să se fi văzut, știut și celelalte? Este așa o formă metafizică?

Vârf la toate, căci o fată de țară nu-ți scrie „te sărut..." măcar s-o împuști. Dimpotrivă, formula frecventă și de rigoare este „te pup", dar nici asta nu are caracterul personal ori, cel mai adesea, mamele așa spun.

Ce e drept, uneori se întâmplă să se scrie prin răvașe și cuvântul „sărut", dar din nou sub o formă impersonală, care sună astfel: „S-a rupt tocul și penița, sărut ochii și gurița". Te întrebi: unde-i acel „îți", „te", care limpezește sensurile lucrurilor pe lumea asta?

Mai departe... Forma vie, populară, a verbului „a săruta", cum ziceam, cea mai de uz este „a pupa"... Bunăoară: „Dă-mi un pup", ori: „Ai să mă pupi!" ori: „Când te-oi pupa eu o dată, ai să vezi stele verzi..."

Credem noi, critica n-o să accepte acest capitol și bine o să facă. Acum, dacă ar fi și alte fapte concrete, despre aflarea lui Serafim în casa mamei Nădejdea, acest capitol s-ar putea exclude. Că de fost doar a fost acolo flăcăul!... Dar, dacă a fost, la ce bun? Și la ce anume? Rămășag a fost ori rendez-vous?

Putea să fie și una și alta, căci în casa Chioarei Nădejdea flăcăii se adunau și iarna, și vara. Ca la țară, ba șezători, ba nopți cu taclale... Unul aduce pe ascuns de acasă un ulcior de vin, altul niște nuci ori niște costițe afumate, – și iaca ai o petrecere. Unu-i cu un fluier, altu-i cu o trișcă ori cu o drâmbă, ori chiar cu o gazetă, care pe atunci se chema „Țăranul sovietic", și lumea făcea schimb de păreri.

Bine, dar de data asta ei, flăcăii, n-ar fi putut să fie prezenți și să știe totul-totului, căci atunci nu l-ar fi ispitit pe Anghel, nici pe bătrână, și nici pe Serafim cu fel de fel de întrebări. Iar dacă au fost numai Chirică și Anghel, și a fost pus rămășag, atunci de unde s-a luat mireasa lui Serafim?

Să zicem, le-o fi făcut baba întâlnire...

Asta s-ar putea să se fi întâmplat, deoarece baba Nădejdea ba moșea, ba vrăjea, ba lecuia cu fel de fel de buruieni suferințele oamenilor... Acu ce fel de moșit ai să faci, dacă mai întâi și întâi n-ai să stărostești și n-ai să năvădești o nuntă?

Că era Zamfira aceea frumoasă, din pricina căreia se trăsese cu pistolul în Serafim, cum de se iscase ea, dragostea înfocată, și unde fusese nunta, o știu numai dumnealor și îi privește... Hotărât lucru, un „pup" iscă, zămislește chiar un om pe lume, precum și o goarnă, în care sufli și iarăși aduce... un om pe lume.

Bunăoară, și goarna asta are o istorie, contangențială cu destinul Zamfirei și al lui Serafim... În satul vecin, la școală, vine un cineșvașilea îmbrăcat civil, intră în biroul directorului, recomandându-se maior, șeful serviciului „Pașapoarte". Acesta întreabă:

„Lucrează la dumneavoastră Alexei Ilușev?"

„Da... răspunde directorul. Ce-i la mijloc?"

Nu-i frumos să-l întrebi pe un maior, vezi bine, când încă tu însuți n-ai dat un răspuns acătării.

„E căruțașul dumneavoastră?"

„Da, răspunde directorul. Da mai e și îngrijitor la școala serală".

„— Aha! și omul raionului se apucă să încheie un proces verbal. De ce ați angajat în școală o persoană care n-are permis de graniță? În același timp se află sub urmărire penală de șase luni, pe întreg teritoriul Uniunii Sovietice!"

După așa o veste, știut lucru, directorului i se ia piuitul. Atât exclamă: „Vot-te-na!" Maiorul continuă: „De ce nu i-ați cerut pașaportul?" – „Ceru-u-ut!... se îmbățoșează directorul. Și... predat sovietului sătesc pentru înregistrare". – „Și e fals! apasă maiorul și i-l scoate dintr-o geantă. Și mai poftim încă două false..." Acestea le plesnește de tăblia biroului ca pe niște atuuri la jocul de cărți. De data asta directorul rămâne stană, idol: „...Dacă-i așa, luați-l, arestați-l!" – „Nu, zice omul raionului. Rămâne sub supravegherea și răspunderea dumneatale. Noi nu luăm oamenii așa, ziua în amiaza mare, până ce nu ne dumerim asupra împrejurărilor, cum de s-a fofilat criminalul în sânul copiilor. Așa că ai grijă de el: te duci, te prefaci că nu știi nimica și vă apucați amândoi să pregătiți trăsura, să înhămați caii, chipurile, plecați undeva de urgență".

Directorul se supune, căci a fost militar. În prag e oprit:

„Să vină încoace învățătoarea de limba rusă..." spune maiorul.

Școala zumzăie ca un stup, copiii nu știu nimic: copiii îs ca îngerii.

După cele două convorbiri între patru ochi cu învățătoarele de limbi, omul raionului încheie câte-un proces-verbal și, punându-le să semneze, le roagă: „Ce-am vorbit, ce-am discutat... rămâne între noi, amănuntele moară aici! Vă rugăm frumos, păstrați taina, deoarece e în joc prestigiul școlii și al dumneavoastră personal."

Asudat, ud leoarcă, directorul școlii, împreună cu acest Ilușev, unge căruța, opintește roțile, fumează, înjură în gând și zice în glas:

— *Srocino, bâstro...* Alexei, *edem vdvoem.*[1]

Închipuiți-vă, o școală sătească periferică; într-o după-amiază tomnatică, învățătoarele ies, revin în cancelarie – le orbește soarele. Ele însă strâng din umeri și cată în pământ: „Ei, deie-ți în gând... Și de când?" – cea de limba rusă cată la cea de „limba moldovenească", deoarece afară criminalul râde hohotind și citește ceva amuzant directorului; ca să vezi, când ai trei pașa-poarte, nu-ți mai pasă. „Scuză, Maria Nicolaevna, și cea de „limba moldovenească" vrea s-o asigure de strictă confidență, știi ce m-a întrebat? Cu ce se ocupă dumnealui în școală?" Cealaltă răspunde prompt: „Și pe mine tot așa. Zic: uborșcik[2], că ce face un *uborșcik*? se indignează Maria Nicolaevna. Taie lemne, mătură, face focul. Mai sună clopotul, seara... Mă întreabă de ce seara? Păi, răspund, avem școală serală, iar el e paznic. Ce păzește, zice. Școala, zic! Da ce averi aveți în școală? Zic: întrebați directorul. El: dar de ce sunați clopotul seara, ca la mănăstiri, odinioară?" „Exact, cuvânt în cuvânt, exact și pe mine, întocmai! Că pe mine mă pune, zice, aduceți-mi clopotul să-l văd, arătați-mi-l!... Răspund atunci: n-avem clopot, da un tampon de vagon, în el batem să se audă în tot satul, în felul acesta anunțăm flăcăii și fetele să vină la serală. Aha, zice, „flăcăii și fetele la serală"... Și iară zice: „Așa-a-a, tamponul de la locomotiva istoriei... Așa și scriem! Acu spuneți-mi: paznicul cânta vreodată la goarnă? Mai spuneți-mi, cu cine vorbea dumnealui la serală, cu cine se întreținea și avea legături de amiciție?... Flăcăi, fete, erau dintre ei care se reținеau mai târzior cu acest Ilușev? – Spovăduielnic, Maria Nicolaevna încheie: „Pot ști eu ce-i în inima omului?! Ori ce, trebuia să-l spionez?" Cealaltă e întru totul de acord: „Și eu, tot așa. Ce, aveam să-i țin de urât paznicului? Ce pot discuta un învățător și un îngrijitor?" „Exact! I-am spus: am casă, am soț, am copii. La serală vin tot o fugă... și dacă văd că n-am pe nimeni la lecții, semnez prezența și plec. Coboară vocea, șoptind: „Nu spune nimănui, criminalul CITEA totul delaolaltă, mi-a spus Nina Ivanovna!" „Aracan de

[1] Urgent, rapid... Alexei, mergem împreună. *(rus.)*

[2] Dereticător. *(rus.)*

mine!" plesnește cealaltă din palme. „D'apoi cum, veneam dimineața – nu era picușor de gaz în lampă! I-am și spus-o maiorului: tovarășe *nacealnic,* când e noaptea cât un an, iarna, el ardea gazul lampant degeaba!..." – „Cum, dragă, căruțașul *știa carte?!* și își fâlfâie o dată brațele învățătoarea de limba rusă, aidoma unei păsări cu aripile ude. Am pățit-o, gata! Vai! Pauză. Vai, ce-s de proastă!" Învățătoarea de limba maternă strecoară curioasă: „Mata, să mă ierți, semnai primirea de leafă pentru canalia de Ilușev, da?" Cealaltă se așează în scaun. Mai drept zis, cade. Colega, însă, continuă: „D'apoi că și pe mine m-a încercat dumnealui... Prima – pe mine!.. Fii bună, zice, Axenia Pinopentovna, și semnează pentru mine primirea lefii de căruțaș. M-am mirat foarte: da ce, nu știi carte? Știi ce mi-a răspuns ? *A citi știe! Știu, zice, a citi bine, bine.* „O mie și una de nopți" *le citesc intr-o noapte. Dar de scris nu știu...* Zice, m-am născut... Stai, cum zicea el? Pe acolo, pe unde cresc caii lui Prjevalskii... Ah, da, pe Acoperișul Lumii. E din Tian-Șan, pramatia!"

Și deodată au amuțit amândouă: intră instructoarea de pionieri, ținând goarna de gât, ca pe o ghioagă. Tot ea mai suplinește și postul de bibliotecară. E mică-mică școala: șapte clase, chiar în zona granitei, pe malul Prutului, unde în luncă huzuresc în tot bunul mistreți, căprioare, cerbi, bursuci. Ai zice, lunca Prutului e o branițte, cu trai dulce-dulce, ca și apa lui. Și acum, poftim, și un criminal strecurat printre jivini, probabil, va fi voind să o șterpelească peste granită.

— S-au dus! răsuflă greu Nina Ivanovna. Axenia Pinopentovna, ce înseamnă: „Sic historia nec fidum temina nomen"?

Nina Ivanovna citește cartea „Timur și băieții lui".

— Cum-cum-cum?! Pinopentovna tocmai a sărit ca antilopa în savană. Cine-a zis așa, maiorul?

— Care maior? instructoarea rămâne surprinsă. Alexei mi-a scris... poftim, pe cartea asta.

Cele două învățătoare de limbi își încrucișează privirile, hulpave, se aruncă asupra textului cu pricina. Unde fac:

„Iaca-așa! Românește-i scris... da nu știe să se iscălească, pramatia!"

— Aha! Și de colo „sic historia"! Ce-o mai fi însemnând și ist „nec fidum"?

Și se hotărăsc amândouă să pornească vălmășag de întrebări spre Nina Ivanovna: „Mata spune drept: știai că el e spion?" Nina Ivanovna rămâne crucită: „Cine?" Pinopentovna o lămurește: „Adică nu știai că Ilușev avea trei pașapoarte false?!" Instructoarea (și așa-zisa bibliotecară) a scăpat din mâini goarna. Se lasă moale într-un scaun, își culcă capul străin în palme. Tăcere, tăcere... Trei femei și o tăcere. Și din cele trei, tot prima începe: „Ți-i rău, Nina Ivanovna?" A doua: „Las-o, dragă! Am auzit cu urechile mele cum striga maiorul la Nina Ivanovna: arătați-mi goarna... cu care dumnealui convoca în puterea nopții derbedeii satului! Primul... Cine alerga primul la serală?... Adică nu, cine pleca ultimul sau ultima de la școala serală?"

E moartă Nina Ivanovna. Își ridică capul de pe braț, îl leagănă ca și cum ar fi fost lovită în moalele acestuia. Face: „A-a-a... Cheile... și iarăși: A-a-a!"

De fapt, zice academicianul, eu am cercetat cazul și cartea cu sus-pomenita inscripție. Deci, cartea mi-i martoră, inscripția – la fel. Versul ista din Tibulus, poet antic roman, elegiac. Am rămas stupefiat de altceva: pe ici, pe colo m-am ciocnit de niște formule cu cifre arabe: 1 x 1 = 3; 1+1=1.

Ei uite, după ce directorul îl predase pe Ilușev maiorului, o luase din scurt pe Nina Ivanovna. Aceea răspunsese: „Lisâi Filipovici..." și amuțise. O podidiseră lacrimile. Un plâns cu sughițuri, i se scuturau umerii, curat și ea urma să fie arestată. Hăt peste vreo trei luni, când aceleași inscripții bizare, latinești, deveniră obiectul unor cercetări detaliate, s-a aflat că acest Alexei Ilușev o învățase pe Nina Ivanovna cum să-și citească destinul în palmă, cum să-și ghicească acolo viitorul. Tot el i-l istorisise, mai mult, el i-l și arătase! Adică... Pricepeți? I-l fecundase!... „Iar în caz că iubitul îți este departe-departe, îi vorbise el, dacă e în surghiun ori la ocnă, ori chiar dincolo de granițâ...", apoi el o învățase cum să aprindă în miez de noapte douăsprezece lumânări în fața unei oglinzi de un stat de om. După aceea să deschidă ferestrele toate și să se uite în adâncul oglinzii. Dragul,

doritul, oricine ar fi fost, oriunde s-ar fi aflat, urma să apară în miez de noapte din fundul oglinzii, ca din gura tinzii, în carne și oase, în plină statură, ba și cu un zâmbet pe buze.

Directorul avea un glas blând, ca de duhovnic: iarăși în joc era prestigiul...

— Nu plânge, nu trebuie... Spune-mi, de ce plângi? Spune-mi totul-tot! N-o să afle nimeni. Te cred, e adevărat, n-ai murdărit mata cărțile, știu, o tot încuraja cu binișorul directorul.

— Ilușev a zis... plânsul se curmă, îl înăbuși un oftat. Tot zicea că se însoară cu mine... Că mă ia de nevastă. Ș-acu, ș-acu... of! Că-s grea!

Aici zicem și noi, fiind întru totul de acord cu academicianul: toate inscripțiile și toate formulele trebuie citite în răsadâncul lor! Văzut-ați? O copilă ca un înger, cu goarna ținută de gât ca pe-o ghioagă, străduindu-se printre copilași, și aceștia ca niște îngeri... se trezește și ea, ca și Zamfira cea cu „te sărut" la bariera Bălților?! Fie ce-o fi, însă povestea Annei Karenina e strașnică! Ca și această formulă din evanghelica tablă a mulțimilor: unul înmulțit cu unul fac trei...

Așa că și nunta lui Serafim cu Zamfira, ca și cununia, și celelalte, rămân sub pecetea tainicului, enigmei... Și fapta lui Chirică, sireacul! Intra el într-o seară în club, și când bagă toți de seamă, Chirică e legat cruciș cu două prosoape. Ba și bâiguie, bolmojește:

— Mireasa e însărcinată... Mireasa e cu lapte... Trăiască badea Serafim, care iubește corasla!

— Ce-i, bre, vrei să ne sperii, să ne vâri în boale? fac roată băieții în jurul lui. De ce ți-ai legat la gât izmenele? De ce corăslești cuvintele, ce-i cu tine?

— Mai... folemn! fonfăie el, în loc de „solemn". Luați seama, eu îs ftarofte. Adică, staroste. Adică, nu numai că am pețit, ci chiar de la nuntă sunt sosit.

Ei, se saltă clubu-n sus de râsete!

— Hă, cum, bre, staroste? Ce fel de staroste ești?

— Șterge-ți nasul și încheie-te... bărbătește.

— Mă rog, la cine, staroste, pe cine ai nuntit?

— Lăsați-l, cățeaua și-a nuntit. Nu-l vedeți ce mândru-i?

Chirică s-a muiat, mai nu-l podidesc lacrimile.

— Gata, badea Serafim, făracul! Adio, badea Serafim... te-ai gospodărit! și Chirică duce mâna la ochi – vezi bine, alții își împlinesc visurile, al său însă...

Da în club ce mai larmă, vuiet, frăsuială! Se opresc muzicanții de cântat, furioși c-au pierdut o zeamă de două găini și câte o vadră de vin alb. Crișcă flăcăii, înjură că n-au pipăit mireasa, n-au „palpat-o", cum ar zice medicul. Mai oftează fetele că au pierdut din viață o zi de fetie-veselie. Copiii, și ei jelesc niște pantaloni noi, neîmbrăcați, la o astfel de solemnitate. Bătrânele scot câte un oftat, iar bărbații se scarpină la ceafă: ah, trei zile ar fi tropăit și glumit, iar noi, cititorii, pierdut-am un prilej de vorbă și taclale frumoase.

— Și unde a fost nunta, bre? În vreun crâng?

— Eu... folemn, eu... trebuie să țin minte: unu înmulțit cu unu fac trei, folemn.

Uite așa s-a legat cuvântul ista de Chirică. Ca și noua tablă a înmulțirii... Se vede că așa i-i dat cu adevărat cuvântului „științific", să-l poarte toți alandala pe limbă.

De ici flăcăii se gândesc: „Doamne, Chirică ista nu crește, da dă înapoi, tot mai tare se vede că-i prost!"

Îl iau ei cu încetișorul la descusut, ca pe un plod ce a pierdut cheile, și ai casei șed afară!

— Măi Chirică, da mireasa-i frumoasă?

— Dacă n-am văzut-o.

— Da unde a fost nunta, bre?

— Nu știu, eu vă spun folemn: unu înmulțit cu unu fac trei.

— Da de unde ai prosopul ista la gât?

— Da ce, vreți să ziceți că nu-i frumos?!

Ei, descoasă-l dacă ai chip...

Unul, bătăuș, se vârâ pieptos în Chirică.

— Măi, când ți-oi da una, te pupă mă-ta rece! De unde-s poalele astea de cămașă de noapte la gâtul tău?

— Parcă vă spun! A venit la mine aista, badea... și zice: „Plecăciune folemnă ție, Chiricuță, ce-am cătat, am găsit... Bogdaproste mâne-ta și casei voastre... Dă să te leg..." și m-a legat!

Bătăușul nu se lasă:

— Te bat măr, te fac zeamă, chiar în ast-seară. Vezi pumnul ista?

Se apucă de scâncit Chirică.

— Să-mi sară ochii ca cocoșii! îți pup mâna, bădică, folemn a fost, da, însurat e.

— Nu chiorî, că chiorăști degeaba... îl sfătui unul blajin. Ia cântă un cântec de nuntă!

Cât îi a cânta lui Chirică: „Are mama două gheme și are să-mi facă izmene...“ Așa și începe Chirică.

— Ia taci, bre, se amestecă altul isteț. Na-ți o mână de semințe... și cât stupești, vorbește, povestește.

— Bogdaproste, zice Chirică, că-s flămând, ca un câine rătăcit în târg... De când tovarășul Anghel l-a dus la noi pe badea Serafim, mama nu mă mai hrănește: „Să pieri, odorule!... Aiștia-s pereți, demone? Cu ce i-ați mâzgălit?“ Și scuipă. Ptiu, bade! Mi-ai dat niște gunoaie, coji, nu-ș-ce...

De colo istețul se preface surd:

— Mamă-ta-i acasă, acu?

— Cu moșitul dusă-i! prinde iar a scânci Chirică. Ei, și atunci se pornesc tuspatru spre casa Nădejdei: unul din ei era arțăgos, altul era blajin, al treilea – isteț, iar al patrulea – înțeleptul Chirică.

Ajung tuspatru la acesta acasă. De colo Chirică îi roagă:

— Folemn, măi băieți, folemn... Mama a lipit pe jos beleaua-podeaua și pe sus nodul-podul, și totu-i verde-verde, căcărează de otavă, în loc de vopseauă.

Casa – aceeași, vorba ceea, nimic nou sub lună, numai că an de an tot mai intră în pământ casa, ca și Nădejdea. Și iar e întuneric, mde, ca noaptea... Credeți, mult se vede? Ah, mamă Nădejde cu fecior fără vedere!...

Blajinul cere o lampă, căci baba Nădejdea refuzase lumina electrică. Chirică, de colo, dă lămuriri.

— Zice, dacă mă vezi bine, Chiricuță, la ce ne trebuie electrică? Și iată, caut, caut, nu nimeresc, c-cea mășidelecftric... și cere un chibrit.

Dar ca un făcut: în clipa asta se aude hodoronc-tronc-pliosczurr-țjj! și peste picioarele lor vin de-a dura străchinuțe, ulcicuțe, găvănoșele, toate mărunțele, cioburele.

Drept răspuns, unul din făptași răstignește un Dumnezeu pe o cruce și apoi se minunează:

— Îmi pare c-am năruit blidarul...

De ici Chirică zice moale:

— Nu-i nimica... la noi toate-s așa, folemn pică, folemn se răstoarnă, ca să aibă de lucru mama... și mai cere un chibrit.

Într-adevăr, blidele-s țăndări, blidaru-i fărâmat bucățele. Da arțăgosul de colo:

— Mă! Când ți-oi da un „folemn" la măsea, rămâi leasă, ca și blidarul. De ce nu bateți un cui de nădejde?

Istețul îl sfătuie:

— Chirică, frate, ia un cui, ascute un țăruș și bate până la inima peretelui. Acu ce are să spună baba Nădejdea?

— Nica... Că eu i-am zis să batem un cui de boronă, ceva tare, da ea zice: „Chiricuță, ascult-o pe mama: dacă mama și nădejdea ta e în mine, ce alte lucruri îți trebuie? Ia închipuie-ți, că-ți stâlcești un deget, cum îl dregi?" Că eu, băieți, într-un punct nu mă uit, nu-l cuprind... Nu-ș'de ce mi se pare că văd lumea jucând, dănțuind, vălurând: în loc de unul văd doi.

— Acu spune, hârburi vezi?... și arțăgosul prinde a țopăi prin cele cioburi de strâchini.

În sfârșit, au găsit o lumânare. Au aprins-o. Hai să umble prin casă, să vadă ce-au făcut cei doi fârtați, Serafim cu Anghel.

Când colo, pereții doar îs coșcoviți, pe ici pe colo lipiți, crestați cu lut, ca înainte de hramul satului.

— Bre, ia luați voi seama, ia dați-vă mai aproape... Vedeți voi ceva ori nu vedeți?

— Parcă se vede, parcă nu se vede...

— Un ou?

— Nu. E un bou... îi contrazice istețul. Ou-i cu corn!

— Da, dar cine l-a spart?! se răstește arțăgosul. Se uită ei țintă și bagă de seamă: ou-ou, da-i ciocnit. Curat adineaori a ieșit dintr-însul puiul. Ei, unde-i atuncea buleharea?... Când cată mai sus, ia, ia, și un cioculeț se desprinde.

Numai câte minunății poți ghici pe un perete alb, scrijelat cu baligă de cal, cu lut frământat!

— Ce-a fost înainte aicea, măi Chirică? întreabă istețul.

Și Chirică:

— De unde să știu? se jeluiește el. Of, bre, așa vreau să mă însor! Vreau să mai umblu prin lume, nu numai în casa asta... Că mama rădea pereții și stupea, și zicea:

„Să-mi mai aduci tu golani la bujdă, ciacârule! Odată ș-odată am să fac ceva cu tine, hai-hai, câine!"

— Săracul Chirică... zice blajinul.

Da arțăgosul i-o taie:

— Parcă nu tot ea l-a născut ciacâr!

Iar istețul încheie:

— Asta-i da-a, istorie... Și deodată strigă: la uitați-vă, bre, aicea! Vedeți, vedeți; la-ia, cu litere de tipar:

„NU DINTR-UN OU, DA DIN DOUĂ!"

Șed pe gânduri toți: „Dar asta ce-o mai fi fiind?"

Primul își iese din fire arțăgosul:

— Măi, mai întâi ce a fost pe lume: găina ori oul?!

— Găina, zice blajinul.

— Oul, zice istețul.

— Cocoșul, răspunde Chirică.

Rămân așa la propria lor opinie și prind iarăși a cerceta pereții.

De când lumea se ține minte, casa are patru pereți pe dinafară. Bine, bine, dar câți poate avea pe dinăuntru? Bogdaproste, a născăcăi Nădejdea, casă de țară: cămara, casa mare și tinda... Da ia numără: n-ai unsprezece pereți?!

Ridică ei ochii și, poftim, iarăși o inscripție:

„DE LA BOU LA OU ȘI-NAPOI,
TRĂIASCĂ TEHNICA.
GATA 3 MINUTE".

— Măi Chirică! strigă tustrei într-un glas. Mă-ta de ce n-a lipit podul?

Nu-i stăpânul... îl aud în tindă: sfârâie și drângăie din călcâie:

— Mă scap!... Mă ista... fraților, ajutați-mă! la veniți încoace, iau! Iau lodzânca mamei mele! Gata, la Sibir ajunge, s-o mânce țânțarii...

Tustrei dau năvală, adică istețul, arțăgosul și, la urmă, blajinul. Cât îi de lungă tinda, pe-o parte, pe alta, negru pe alb.

„INTERESU LUMEI IȘTI – LEAC – DORINȚE
LUMEI O LUME...

(aici o scobitură adâncă)

MAMA MEA NĂDEJDEA MAMA MEA... BĂTRÂNA"

Unde se întoarce atunci arțăgosul la Chirică să-l plesnească.

— Acu ai scris asta, demone! Te ocupi de lozinci antisociale, canalie!

Da de ici Chirică plânge...

— *Dă-i pace, bre, ferește-te... Nu vezi că l-ai speriat? Ce lozincă când e ud leoarcă? Cată, pantalonii i-s pleaftură* ...îl apără blajinul.

Da istețul nu-l crede pe cel ud și zice:

— De ce plângi, măi Chirică?

— Mda, are să zică mama iară... hî-hî... ce-are să zică mama, nu-mi închipui!...

— Ia hai atuncea cu noi și să nu te depărtezi deloc!... îl înșfacă arțăgosul și intră tuspatru să-i arate podul cu inscripțiile.

Blajinul îl ogoaie pe Chirică:

— Nu plânge, bre, lasă... Vino la mine și-i dormi, și-i mânca... Numai ia-ți alți pantaloni și alte izmene... Ai schimburi?

S-a înveselit Chirică. De ici istețul întreabă:

— Măi Chirică, dar de ce n-ați lipit și tavanul? Nitam-nisam, deodată, Chirică se saltă în vârful degetelor și face ptiu! – îl stupește subțire, împrăștiat. Ba și râde.

Tustrei, la el:

— Ce-a dat în tine, bre? Ai căpiat?

— Așa zice mama: „Chiricuță, puiule, unde n-ajungi cu gândul, cu mâna, cu inima, stupește, să nu se deoache necuprinsul!"

Blajinul oftează:

— De unde reiese, fraților, că astă trebușoară au făcut-o Anghel și Serafim... Numai ei doi nu se încap...

— D'apoi de ce stă scris de la BOU la OU? se întreabă istețul. Proverbul sună doar altfel: „Cine fură azi un ou, mâine fură un bou..." Cum vine însă acum? Și așa se poate, și așa – nu?

Arțăgosul izbucnește:

— Dacă s-au sfădit, de ce nu s-au bătut, derbedeii, ai?! De ce numai pereții au mâzgălit, ai? Le-oi da eu de cheltuială... Am să-i bat cap în cap, pân'le-a-nflori în ochi ceru-liliac!

Blajinul observă atunci:

— Adevărat, așa-i. Omul face întotdeauna ce se cuvine, depinde numai cu ce interes. Al nostru care-i?

Istețul spune acuma:

— Dar dacă aicea nu-i interes ci-i dor, dorință, atunci adevărul care-i? Noi ce căutăm?

Arțăgosul spune și el:

— Ți s-a spus „interes", nu?! Dacă te mai aud o dată, îți dau la bot.

Blajinul spune și el, oftând:

— Unde-i interes, acolo-i și dorință. Hai să nu ne certăm, fraților, că ne ruginește limba.

Istețul spune și el, înjurând:

— Păi, cine dracul ne-a adus încoace, dar? și oftează.

Arțăgosul spune și el:

— Fu, și pute, fraților! și-și aprinde o țigară. Blajinul adaugă:

— Așa-i, bunilor! Dacă lutul e în două cu baligă, apoi de unde vreți parfum? Haidem mai bine la culcare, băieți... și primul iese afară.

* * *

...Da Serafim, cică, în vremea asta era departe-departe... Cum ar zice înțelepții: pe-acolo, departe-departe, pe unde se afla el, era zi albă, în timp ce semenii lui se certau în noaptea cea neagră... *Acolo și-a găsit, cică, și nevasta Serafim. Zice-se, că și nunta s-a făcut la ea, apoi tot Serafim și-a adus-o acasă la dânsul și nu zăbavă, într-o sfântă duminică, s-a întors de la iarmaroc cu un bouț alb...*

Apropo, asta i-a schimbat soarta... Doar că nu-i limpede un amănunt: boul-bouț i-a schimbat-o? Ori soața, cu care s-a însurat?

Unsprezece

Sătul și băut, hăt în amurg, Bălan s-a trezit la poartă nouă... Venise alene, mângâiat de buruieni, pe ici pe colo cu mohor, cu un petic de verdeață la un izvor rece ca gheața. Acesta îl răcorise de îmbulzeală, sforăială, colb, bâzâială, horhăială, mocoșală, zăpușeală, foială, ce se cheamă „iarmaroc", „Noroc!" și se dau floace în cojoace, heiteie în cioveie, de fac mieii:

— Măi-me-eeei!

Se zice așa: „Nu te uita ca boul la poartă nouă". Nu-i adevărat! Pentru că poarta asta nu era poartă nouă la poarta veche, ci era, drăgăliță, o poartă nouă cum au mai fost până la noi tot porți și porți, dar n-au ținut îndelung, căci e de ajuns o ploaie, o negură și un câine să treacă pe sub dânsele, și porțile rămân, vorba veche, nimic nou sub soare, căci, frățioare, și soarele ista pălește, înnegrește, felezuiește ca nimica și nimenea să nu strălucească așa ca dânsul!

Noul stăpân, Cușmă Țuguie, pășise într-un pas cu dânsul, în dorul lelei, mângâiat de lene și cântând în legea lui:

Zice lumea că sunt beat,
hopai-ding-dai, ding-dai, da!
Da eu sunt amorezat,
Tot pe lângă drum, pe lângă șanț,
pe lângă gard...
Măi femeie, măi muiere,
hopai, ding-dai, ding-dai, da!
De ce dau, de ce-mi mai cere,
Tot pe lângă drum, pe lângă șanț,
pe lângă gard...

Și el, Bălan, purta iarăși vesel urechile, vezi bine, se brodise bine iarmarocul; se vede, stăpânul e o inimă cuminte, taman ceea ce căuta vițica, Bălana. De draga dimineață Bălan trecuse printr-atâtea neliniști, și dacă se întâmplase o nevoie de-a nu știu cui să se pălească, să se lovească țanc la țanc cu o nevoie a nu știu cui, și să iasă pe-a lui, pe a boului (nu pe a omului), apoi mai este nevoie să ai o altă nevoie?...

Amintirile – o mătură oblită de-a latul spinării, o tinichea cu un bou și un cal, spânzurat de urechi, niște oi proaste, zuruind naiba știe ce pe trotuare, o lovitură de geantă în frunte, pentru că se năpustea fără taxă în iarmaroc, – toate clipoceau acuma în mintea lui de bou. Clipoceau, se molcomeau, se stingeau, legănate de țârâitul greierilor, amintiri ce aveau a se preface peste noapte în vise și suspine, râgâite în plăcerea rugumatului, sub luna asta plină, ce se topea ca seul, pe poarta asta nouă.

— Hăi-hai, Bălane-Ghilane...

Sub veșnicul îndemn, moștenit din răsadâncul erelor, când nenorocitul (ori norocosul) lui străbun, prins cu arcanul, mic, flămând, sturlubatic, fusese ademenit cu o crenguță, cu un smoc de otavă, ca să-și întindă botul la momeală, – uite așa și el, sub același îndemn, fusese vârât dincoace de poarta nouă în ograda asta pustie-sălcie, unde luna se dădea de-a dura printre niște bostani albi, încât nu mai înțelegeai: luna-i bostan ori bostanu-i lună?... Ei bine, boul puse punct la toate, pufnind, amușinând, dar nu-l răbdă inima și linse un bostan cu limba lui aspră:

— E-te-l, nesătulul... Hopai-ding-dai, ding-dai-da... Așa ajunse sub un nuc, unde se simți de îndată ca acasă: îl învălui mirozna tare de rășină și-l părăsiră câțiva țânțari neastâmpărați și câteva muște adormite pe grumaz, și mai pufni o dată de plăcere, pentru că ce poate fi mai duios pentru un bou, decât o noapte cu lună, o ogradă cu bostani ca niște zemoși mirositori!

— Hai, mamă, la iarmaroc
Și mi-i cumpăra noroc...
— Dragul maicii, tu n-ai minte,
Căci norocul nu se vinde...

Ei, și aici Bălan rosti urarea mamei sale, de data asta către stăpân: „Stăpâne, domn să fii și om să rămâi!"

În timpul ista stăpânul făcea ce se face de obicei la gard sau la un copac un câine, ceea ce îl nemulțumi pe Bălan, căci simțise bine: nările nu-l înșeală... Ei, și mai pufni și el, și se întoarse să-și cuprindă cu ochii gospodăria, curtea, acareturile, gardurile. Dar pe dată hodorogiră zăvoare-prinsoare, cosoare-mosoare-răzoa-

re, și-i răsări păr lung peste poale scurte, negreață peste albeață, în ușa vizuinii, ce se cheamă casă.

— Bună seara, Zamfira...

— Mânțămesc... Ne ducem dimineața oftând și ne întoarcem noaptea cântând?

— Mde, bre! Doar pornire să fie. Venirea întotdeauna întârzie flămândă fiin'că am păscut oleacă vita asta.

— Da eu intrasem în grijă: întreb de unul, de altul... Zice unul: l-am văzut bând, adică cinstind aldămaș de târg. Da altul zice: l-am văzut venind... Da avea ceva cumpărat, da nu avea... Că era departe și se vedea o albeață, însă cam în ceață. Da eu le zic: dacă-i pornit și dus – vine, vine! Da ei zic: dacă-i dus, știut că o să i se întoarcă măcar n u m e l e.

— Adevărat că târgu-i balaur! Ce iarmaroace se fac în ziua de azi!... Vine lume de pe lume și totului-tot se vinde... și din toate rămâne doar numele, numele...

Tu norocul l-ai avut,
L-ai avut și l-ai pierdut, măi!
Căci trecând pe lâng-o baltă,
Ai scăpat norocu-n apă...

— Sireacule! I-ai tras cu paharul, cu ciutura ori cu căldarea? Treci de te culcă. Vita ai legat-o?

— Am legat-o să nu se mai dezlege! Da tu ține-mă, că mă țin și eu bine, dar de tine legat, e mai bine. Dă să te pup, Zamfiruță, că-i greu până miști jucăria-gospodăria, după aceea vârtelnița se rotește de una singură...

— Ei, na-ți-o bună! Ei iaca, mai mă și pupi! Să te iert, vasăzică, ori și eu să te sărut?

Și atunci Bălan se apucă de rumegat plăcerile zilei: barosan-ciocan-strujan, fâneață-verdeață cu izmă de piață mălăiață. Ei, și își răcori nările, boldind zările, scăldate în zer de lună, și când își scărpină boldul-șoldul, se văzu negru, adică nu atât negru, cât tărcățel, la umbra nucului, bafta buricului, negru-tărcățel, curat un cățel. Bălan îl adulmecă, mai scutură din coarne și se repezi la jigodie, peste care năvăli strechea schelălău...

— Ia-auzi! Ia-auzi! Ai legat vita ceea și n-ai dat drumul cățelei... Are s-o spargă...

— Șezi așa... Taci așa, c-așa-i mai bine... Și Bălan se simți deodată slobod. Se simți volnic ca în cireadă-ogradă, plină de bostani gălbii-sălcii și, tot așa rătăcind, dădu peste un purcel negru și se închiorchioșă la el, căci bou-bouț, însă avea și el vrăjmășie în coarne. Atunci purcelul gemu.

— De ce gemi, frățâne? Te doare slănina?

— Da tu de ce ragi, ortacule? Te mănâncă coarnele?

— Eu nu rag... Eu la cântar trag.

— Păi, și eu gem, jugul scârțâie.

— Dar scârțâie?

— Păi, scârțâie!

— Păi, tu, ori jugul?

— Știu eu... încotro s-apuc?

— Păi, încotro s-a dus!

— Pădurea?

— Aha, da, pădurea, da... Da ce-i aia?

— Pădurea?!

— Pădurea!

— Mama noastră de-a pururea!...

— Pădurea?!

— Pădurea!

— Pădurea?

— Lupul!

— Zimbrul!

— Boul! și dacă până mai adineaori Bălan doar că-l adulmecase, de data asta îl umflă în coarne, și bietul purcel țâșni covițăind; o *ghiră* gâfâi din urma lui pripon, și el pufni a scârbă ca un buhăieș ce era, căci nu o dată îl adulmecaseră vacile, șuguind mulse-juguite: „Bălăiorul ista o să fie miezos..."

— Bărbate, a, bărbate? Oare nu cumva s-a slobozit dobitoaca?

Acuși, acuși... Nu s-aude nici în cer, nici în pământ, prispa-i lungă, până-n ziuă o să ne ajungă...

Așa rătăci prin curte Bălan, agale pășind spre poarta cea nouă, peste dânsa rouă și gard, cum mai bun de scărpinat, și-și

șterse cele cornițe de niscaiva noițe și, când colo, dădu peste doi pui: un cocoș și o puică, înnodați de un moroșan-bățugan.

— Cir, cir... Cir-cir-cir...

— *Drasti*[1]. Da voi ce cereți?

— Cerem?

— Păi, doar aud!

— Păi, ne-ați cerut...

— De mult sunteți în pătul?

— De aseară.

— Și ce faceți la stăpân?

— Păi, care și cum.

— Da de aseară e mult timp?

— Creasta știe!

— Roșie? Bogasie?

— Păi, dulce să fie!...

— Știre-știr?!

— În bafta porcului gemând...

— De ce nu șezi locului?

— Păi, asta-i viață? Ne-au legat de-o ață.

— Da ce vroiai, măi neață?

— Pădure!

— Cir... și secure?

— Pădure!...

— Las-o mai moale...

— Da ce, aicea e tare?

— Las-o mai moale!

— Când om fi oale-ulcioare?

— Și zeamă lungă...

— Da crezi c-o să-mi ajungă?

— Ce-ți trebuie, cocoș?

— O creastă!...

— Da ție, nevastă?

— O năpastă!

— Bravo, creastă!

— Iaca așa, proastă...

[1] Salut, bună ziua. *(rus.)*

— Cir-știr, cotcodac!

— Iaca, de acuma tac!

Bălan se îndepărtă înveselit de colo, mai încolo, unde se auzea glas de bărbat-femeie și na! – că își lovi genunchii de prispă! Și na! – că-l izbi în nări boare acră de suflare și pufni bourește a pește, că părea a fi ciobănește, și de îndată zări sărind plete lungi peste poale scurte, albeață-negreață, sperietoare-treierătoare!

— Hi-hi-hi!... la uite-te, de cine m-am speriat! Credeam că e cineva în ogradă. Ptiu, bat-o! Parcă-i crescut în casă, poftim, mă amușină, mă miroase, mă linge... Phi, phi, ce blândă-i și se mângâie...

— S-o vezi ziua ce frumoasă-i... Hai, culca-te... N-am văzut niciodată așa dragoste...

— Ca în poveste...

— Hai, că plăcerea mai este...

— Nu, fără șagă, du-te ș-o leagă.

— Dacă e o ființă bleagă...

— ... ori poate eu nu ți-s dragă?

— Ei, vorbă de clacă, de ce să nu-mi placă?

— Atunci ce facem?

— Leag-o, și iarăși – șagă.

— Cum, de la început?

— Aha, numai pe plăcute, numai pe tăcute, ssst! Auzi?

Și lui Bălan îi dete în nări boare de covru omenesc, și se trezi iarăși târât de funie.

— A rupt, haramul!

— Din pricina câinelui: dobitocul nu îndură duhoare câinească în preajmă...

Da javra, ca orice javră, simțind asta, prinse a sări, a se gudura – nimic mai urât și mai respingător pentru o demnitate de tăuraș! Mai să i se întoarcă mațele, când duhoarea de jigodie i se prinse de coarne! Ce credeți? Stăpânul îl legase cu lanțul câinelui de trunchiul nucului, de dragul cucului.

Necăjit, Bălan se culcă, pufnind îmbătrânit, și în timp ce stăpânul ista – drăgăliță, stăpân, altfel cum să-i zici? – se depărtă la o parte, Bălan își mai ghioră o dată necazurile zilei: barosan-

ciocan-strujan, din mălăiață piață, și-și adăpă nările-zările cu zer de lună...

Așa adormi și se pomeni departe-departe – i se arătă pajiște fără strajiște, iarbă întinsă, parcă linsă, și verde-verde, de nu se mai vede azi! Și nici tu rouă, nici tu plouă, în schimb soare, frățioare, fără nici un bănat, fără muște-țepuște, trai-smântână cu mălai, vezi și crezi! Iar în mijloc cogeamite taur ca un faur, rîncăluindu-se, boncăluindu-se, scurmând pământul, de încremenea vântul, din care pricină și mintea i se înțepeni: „Cum poate să se boncăluiască dihania asta tirolă, când nu vede nici o vacă?!"

De fapt, i se arătase în vis un tractor HTZ... Bălan se făcu mic-mic, chitic, de colo însă venea acel taur-maur; rocote-clocote, pârâind-scrâșnind șenile-lanțuri prin haturi-suhaturi, surpături-dărâmături, pământ viu, iar din colnic țâșnea rachetă – un otic.

Acopere-mă, mamă, fără zăbavă!
Aist taur dă mațele afară!...

Bălan, bouț nou-nouț, vrăjmaș s-a speriat că o să-i țâșnească mațele afară... Gata, nu le mai poți vârî înapoi... Căci în scurta lui viață, legată cu ață, se pomenise odată alergând zălud cu funia din urmă târându-se... Într-o clipită i se năzărise că nu-i funia, ci mațele lui sunt, și alergase, mai nu dădea sufletul dintr-însul, în felul acesta nădăjduind ca frânghia-zurlia să se desprindă, să cadă, să se rupă, precum odinioară îi căzuse buricul uscat, de la sine! Degeaba însă, atât că-și dezbârnase o copită, prin care mânia-funia trecuse ca o pilă...

Așa s-a trezit Bălan în uruitul unui tractor HTZ pe drum. Se revărsau zorile-sudorile, și peste poarta asta nouă pârâi lung-prelung motorașul postului local de radio întovărășit de bâzâitul-uruitul motocicletei preacuviosului părinte localnic, care în loc de rugăciune iarăși se apucase de speriat ciorile clocitoare din turla bisericii, dar care ciori se deprinseseră de acum cu pârâiala și cloceau tihnit generațiile viitoare.

Tot atunci din zeci de zeci de jucărele-cutioare se desprinsese glas de om grăbit:

— Azi e luni, tovarăși, și aici e postul local de radio, deci bună dimineața, fraților. Dormiți încă, ori v-ați sculat? Bună dimineața, încă o dată. Un anunț, cum se zice... Cei care pleacă la Cinci Movili, mașinile îi așteaptă în deal la Ulm. Cei care pleacă la Valea Pietrei sunt așteptați în altă margine, lângă Serafim Ponoară. Acum, o veste pentru cei care au copii mici: duceți-vă mai repede la lăptărie și primiți pentru mititei lapte și chișleag dulce. Ordinu-i aspru și-i din gura doctorului, auziți?

Urmă o pauză și răsună o tuse de fumător înveterat.

— Cha-cha-cha... iertați-mă, se aude cum tușesc, nu? Mă iertați încă o dată, fiindcă nu știu cum se închide vrăbiuța asta, zisă „mirofon", că, dacă-s văcar, mai alaltăieri m-a apucat o ploaie și ia uitați-vă ce-am răcit!... Văcarul suferă împreună cu vitele. Că despre asta și vroiam să vă spun: cireadă avem? Avem! Vreți s-o lichidăm? Nu! Atunci de ce nu vă sculați mai de dimineață? De ce țineți dobitoacele voastre în ocol și vă mângâiați barba, pieptul, abdomenul, în timp ce ele rag de dorul meu? Ar fi trebuit să fie demult în câmp, să zicem, de pe la ceasul șase, șapte... Ne-am înțeles? Păi, uite-așa, tovărășeilor! Cu acestea și închei, eu, Anghel Farfurel, văcarul dumneavoastră încă de mititel, căci, deși v-a fost și va rămâne sluga voastră, dar vedeți, ce slugă? Unicul ce vă vrea binele! Prin urmare, spor la toate!... Și mai trimiteți câte-o scrisorică încoace, niscaiva știri, materiale pentru postul nostru de radio... Numai așa, tovarăși, o să luptăm cu babele care răspândesc zvonuri pe la garduri!... Oare nu-i mai bine să vorbim de la obraz prin radioul nostru local?... Așadar, închei: cine nu dă binețe pe la noi prin sat, citați-ni-l încoace! Pleca-va fără rămas bun, vă jur... Iar apoi vițulica toată, bolândul, va tânji după „adio, cireadă!"

Cam în auzul acestora s-a trezit de-a binelea Bălan. Răsărise soarele, și musca, slăbită de somn, prinsese, bezmetica, a zbura de ici-colo, să-și dezmorțească aripile și trompa. Pe prispă, Cușmă Țuguie și Plete Lungi se moleșeau în așternut, ca în zilele cele dulci. În streașina casei se băteau doi vrăbioi de la o vrabie năpârlită, iar alta, mai bătrână, ciripea, în același timp ținând în cioc o muscă. Și lor, Pletelor Lungi, le venea de-a mirării cum naiba se face așa că vrabia e pui de când dracu-i cu coarne,

dar uite-o, ea ciripește și în același timp ține musca în cioc: nici nu înghite, nici nu scapă musca, ciripește bucuroasă.

— Ia să ne sculăm, bărbate! Cât ziceai c-a ajuns, c-aseară nu mi-ai spus, te înfocasei să cânți...

— Of, ia pune mâna, Zamfiră, pe fruntea mea... Arde?

— Nu, da ce-i?

— Da ia lipește obrazul tău de-al meu!

— Ei, da acuma-i alta! Ce-i cu tine, omule?

— Lipește, of, olecuță măcar...

— Ei, na, na, na, iaca!

— Nimica n-auzi?

— Ce să se audă, bărbate? Zău, parcă a-i fi încă mahmur!... Ce vrei să se audă, Serafime?

— Zamfiră, ia auzi: vu-u-uuu... Ceva vuiește! Parcă pe vale merge trenul.

— Doamne, păzește și apără! Scoală tot amu și du vita la cireadă! Nu-i altceva decât v'o fierbințeală... Adică, ia dă să te pup... Ei, și mai rămâi până ce gătesc plita.

Doisprezece

Exact, exact, e luni dimineață. O altă luni, dacă nu asta. Nevasta, când să-și trezească soțul, a cuprins-o mila, căci acela doarme adânc-adânc, și visurile-i zburdă ca graurii pe cer, ori ca rândunica, dimineața. „Ia șezi, dezbracă-te și culcă-te și tu, muiere, alături de el!"

„Am să-l zgâlțâi, se gândește Zamfira. Bărbate, scoală-te, toată lumea e pe roate..."

Într-adevăr, dormit-au, ca vara, pe prispă, și așternutul desfăcut se vede din drum. Lumea ce are să zică? Doi dugliși, nu?

Pesemne, așa s-a gândit nevasta. Când se uită bine, el, soțul, nu-i simte mustrarea, nici nu se clintește. Atunci Zamfira cată lung-lung la Serafim și se scoală ea însăși, deoarece grozav îi mai șede bine și frumos moldoveanului când doarme. E ca un copilaș între pernuțe, ba și cu fundiță în păr... Pesemne, așa a zidit Domnul, să știe din născare că în viața asta scurtă somnul

este prețul ei. Restul? Hm, scuipă, dragă, sâmburii în fundul grădinii, să vezi cum peste trei ani beciul ți-i plin cu compoturi...

Gândește și dumneata: cam de ce să nu-i dau somnului și eu a treia parte din viețișoara mea? Opt ceasuri, nu-i așa? Lucrez șase, dorm opt și celelalte ore le mai cheltui pe ici-pe colo: tare-s scurte.

Seara omuleanul își face chiar rugăciune:

— Doamne, ia-mi ce vrei, numai lasă-mi somnul... Și fă în așa fel, sfinte părinte, încât ce-a rămas pe mâine, amână pe ieri. Voi să mă odihnesc și eu la casa mea, ca tot omul... și-și dă drumul în pat, în întuneric, ca într-o bulboană.

Iar dacă aceștia erau și tineri și se iubeau amarnic, luați din dragoste, zice-se, apoi de la sine înțeles că Zamfira se sculase de una singură și, mde, ca gospodina cu griji, hai să facă ceva... Măcar focul la cuptoraș!...

Când să-l aprindă, iată și brigadierul în curte. Ce s-o fi gândit și acela: „Le-o fi însurăților istora, li-i de ajuns o lună de miere, altminterlea, dacă trec peste lună, începe anul câinelui și la muncă nu mai ies. Da la iarnă ce-au să mănânce?"

— Bună dimineața, zice brigadierul. V-ați sculat?

— Mânțămăsc, iaca, adineaori... spuse Zamfira, oarecum pierdută.

De data asta brigadierul ar fi putut spune pentru ce a venit, el însă zis-a:

— Ați cumpărat-o? arătând dobitocul de sub nuc.

— Aha.

Mai departe amândoi tăcură, pentru că sătenii noștri știu să și tacă zdravăn, nu numai să doarmă.

— Cât a ajuns? întrebă brigadierul, sculând dobitocul. Acu tare s-au scumpit!

— Acușica, să-l scol pe Serafim, și Zamfira își strînse broboada. Mi-i crede, nici n-am dovedit să-l întreb...

— Lasă-l, dacă a fost la târg, hodinească-se. Da-i mândră, bre! Frumos soi. Una ca asta mi-aș lua și eu... Cât să fi plătit oare?

— Da stați olecuță pe prispă, că-l scol! zise din nou Zamfira.

Peste Bălan dăduseră tocmai-tocmai acu nevoile cele ușoare, de dimineață, și el începu să și le facă în văzul amândorora.

— Zamfiră, d'apăi nu-i viţică, fato! rămase necăjit brigadierul, vezi bine, dumnealui se gândise până acu chiar vacă să-şi cumpere, una din soiul ista, când colo vaca... e bouţ.

Ce să mai zică nevasta? Ori mai potrivit ar fi să-şi coboare capul între umeri?

— Ştiu eu ce-a făcut!?

Da brigadierul de colo tot dădea din cap, aşa, aiurit. Zice:

— Iaca ce venisem... Dimineaţa, mai grăbiţi-vă! Mai mobilizaţi-vă! Astăzi vă duceţi la cules via cea europeană. Mâine, vedea-vom... Grăbiţi-vă, maşinile nu aşteaptă... şi el se porni spre poartă.

De dincoace, Zamfira se porni găitan la Serafim. În drumul ei chiar scuipă: oare nu s-a prostit? Să nu ştii ce-i bou şi ce-i viţică?

Bărbatul mai dormea. Şi cum stătea nevasta deasupra lui, ca deasupra unui răposat străin, cumpănind, să lăcrimeze ori să-i dea cu ceva în cap, aşa, cum doarme... Până la urmă, rămase aşa contemplându-l şi, în aceeaşi clipă, Serafim deschise ochii săi mari şi limpezi de copil, olecuţă uimit.

— Ce-i, Zamfiră?

— Ai văzut ce-ai cumpărat, omule?

Întrebarea sună a amărăciune şi a milă vrăjmaşnică, căci cel mai mare necaz al soaţei e acela când ori lumea îi înşală bărbatul, ori se prosteşte pe sine însuşi, nenorocitul.

— ...Nu-i frumos, nu-ţi place, aşa-i?! se îndureră el pe loc. Ştii... şi zice, parcă să se spovedească, parcă să se mândrească, ştii, Zamfiră, mai mare frumuseţe ca dânsul, crede-mă, nu era în tot iarmarocul!... Mă crezi? *Patret.* Uite aşa stăteau oamenii împrejurul lui... şi Serafim scoase mâinile de sub cap, răşchiră degetele, să arate desimea admiratorilor. *Cum ne-a fost vorba şi înţelegerea?* Ia-ţi ce-ţi place, că eu te plac şi în cele ce-ţi sunt dragi...

La răspântia din preajmă, colhoznicii se adunau spre a pleca cu maşinile în ţarină. Maşinile claxonau: „Haideţi mai repede", colhoznicii însă, ca dimineaţa, mergeau în dorul lelei: „Venim parcă, nu? Da păşim atent, că ne cruţăm încălţările...".

Vestea adusă de brigadier îi învioră însă, îi trezi din amorțeala matinală. Așa li se mai porni sângele prin vine!... Curat argint viu...

— Ei, nu mă înnebuni! Cum așa, în loc de viţică – bou?!

— Cred că i s-o fi năzărit, ori cineva i l-a schimbat!

Așa-i satul... Un sat e ca o biserică goală: un sfânt pictat și, dacă bâzâie o muscă, se aude în toată biserica. Liliacul nu se aude zburând, în biserică – se aude! Vezi dumneata, un sat trăiește mult și bine pe locul străbunilor. Muncește aici, se trece și se îngroapă alături de bunici. Desigur, se și mai bate când și când cu alții pe meleagul străbunilor, din te miri ce. Cât ți-i a găsi o pricină? Dar ce veste grozavă poate să-l mângâie și să-l distreze, să-l hăzuiască și să-l crucească pe un sătean, mai ceva ca asta: unul s-a dus după vacă... și s-a întors el însuși... BOU!

Vezi bine, pe-un țăran poți să-l amăgești la niște bani noi – de unde să-i știe el că-s noi? –, îi poți da în locul lor niște bilete de loterie. Poți să-l mai încalți, spunându-i, chipurile, iaca, a pogorât din ceruri un sfânt și umblă din casă în casă: „O să vă audă Dumnezeu și glasul vostru, mare-i Domnul și puternic!"

Dar să nu înțeleagă un țăran ce-i acela bou și ce-i aceea vacă, apoi asta-i grozavă istorie, frățică! la mai găsește pereche acesteia!

— Da nu-ți mai bate capul! Cum putea să nu vadă? Boul e bărbat doar, ca și sfântul Papa!...

— Da, însă și pe acela îl... caută ca pe găină de ou! făcu de colo brigadierul-agronom. Se vede că bărbăția lui Serafim stă altfel. În ureche, să zicem...

— Ei, lasă încolo prostiile! Pe om îl costă scump, dobitocul...

— N-ai văzut? Ai ruble și le dai PENEVE..., te scarpini în creștet... Bunăoară, *zaiomu*, dai mia, primești în loc o hârtie de ciocolată, care se cheamă obligație.

— Pe brigadierul nostru nu-l iei cu PENEVE: l-a văzut cu ochii lui, nu e viţică – e bouț!

— Ia-a-ălăi! Păi, ce-i nebun, ce-i cu dânsul? Are bani de dat la PENEVE?

— Ia uitați-vă ce mă întreabă ș-aista! Îți spun ce am auzit de la brigadier, zice, PENEVE nu-mi trebuie, îl trimit la PEDERE!

— Asta ce mai e?

— Poduri, drumuri, reparații... Zice: care-i prost – la PEDERE, să se instruiască, să se descurce ce-i bouț și ce-i viță...

— Ia-a-alăi! Și el ce zice?

— Care el? Cel de ta PEDERE?

— Pătimitul, amăgitul, bre!

— D'apoi crezi c-am grăit cu dânsul? Că asta ziceam și eu: cum dracul?! – se miră istlalt, iar după aceea tot el se și dumerește: Ca să vezi, cumperi, bine nu te uiți, și când te uiți bine, poftim, e bouț!

Puzderie de vorbe sunau, năstrușnice; zâzania ca gângania e: bzzzî-î-zzzz....

— Ai auzit de Serafim Ponoară?

— Nu, da ce-i?

— S-a băgat în *pierdere!*

— Ia nu mai grăi! Este așa o sectă?

— Este așa un om, în care s-a tras cu tunul!

— Ei, nu mă înnebuni... Păzește-ne, Doamne, și ne apără... și femeia își face semnul crucii. Ia acu înțeleg de ce iști de la *pierdele* umblă cu nădragii cârpiți în fund. Șed pe marginea drumurilor, pe pietre, și li se roade turul în pardon.

— Da viția s-a găsit?

— Care viță? Eu știam de un bouț care șchioapăta.

— Ce bouț, femeie, stai, de la ce am luat vorba? Ah, da, vroiam să-ți spun că s-a însurat al Ilenei din Ponoară și nunta le-a fost ca la bursuci, în spinărie...

Așa-s ai noștri... N-are astâmpăr satul și nu de atâta că unul e amăgit la iarmaroc ori în dragoste, lucru știut, căci s-a mai întâmplat și cu alții. Iarmarocu-i așa de când pământul: furăciune și amăgeală din târguială, iar dragostea, dacă-i chioară, de ce s-o cauți cu ochi?...

Nu degeaba țăranul își leagă părăluțele în trei noduri de băsmăluță, pe care o ascunde în sân, să-l gâdile tot drumul, iar dacă vine vorba de dragoste, apoi a pătimit-o el și pe asta și bine știe că frumusețea nu se mănâncă cu lingura, iar icoane i-s de ajuns cele de la cununie.

Dacă Serafim se amăgise și în dragoste, și la iarmaroc, apoi vorba ceea, îl privește... Atâta era de-a mirării: de ce frumusețea lui, mireasa-nevasta, nu-și găsise pereche în satul ei? Cui nu i-i drag să fie frumos cu frumos? Nu cumva e dintr-acelea – arzi și nu te mai stingi, d'apoi bietului țăran asta-i mai lipsește azi?

— Ia lăsați, bre, poate că nu s-a ars el până la atâta cu boțul ista... Dacă te gândești bine, de la ce-o pornește un țăran? Un păcătos de pui cu pielea, ei bine, și pe acesta se înmulțesc penele! Crește buleharea, când cați, iaca se ouă ... Da ouăle astea doar iarăși sunt pui, și dacă dă Domnul sănătate, iaca-s cât cloșca și ei... Da ia dă o pereche-două de pui – n-ai de-o pereche de ciubote? Da ia vinde-i delaolaltă pe toți, n-ai de un purcel? Da-ți crește purcelul – o zoaie, un buruian, ce nu e la casa calicului! –, cați bine, iaca-i și purcica cu purceii din urmă... Da ia vinde-i delaolaltă, cu mic cu mare – brâncă de-ar fi, că sănătate este în porci! –, nu-ți cumperi o viță? Pe urmă te joci în parale – la cărți, la loterii, căci, ca mâine, vița-i vacă, d'apoi ce-ți trebuie mai mult, ai și satul casei, și bani de cheltuială. Că baba Anisia are o coajă de vacă, da o vedeți? în toată dimineața e la preoteasă cu smântânică de vânzare și merge țanțoșă ca o cucoană...

— Stați, oameni buni, încotro am apucat-o, aista-i b o u - b o u ț! Cui îi trebuie, frățică, azi boi, când altă făină se macină afară? Trece HETEZEUL pe drum și casa-ți dârdâie ca de cutremur. Că să-l luăm, de-o vorbă, pe Anghel. Văcar este, nu? Ei bine, dă-mi voie să-ți spun: a făcut și el o cumpărătură, a lui însă e cu lapte, frate-meu!

— Ai în vedere ceasul *oftomat?*

— Da ce, ești contra să-l poarte?

— La ce-i trebuie văcarului ceas, ai?

— Pentru că vremurile s-au schimbat, tehnica e pe toate drumurile, șurubașe – prin tot buzunarul, te împiedici de un bolovan, când cați, dinaintea ta se hlizește unul cu nasul în catran: mecanic, fierar, tehnician, tractorist, combainer... Adică de ce dar să nu-și cumpere și văcarul ceas? Omu-i doar la serviciu, nu?

— Ce fel de serviciu?

— De-o vorbă, vremea, timpul... Să zicem, e ploaie, e nour, vijelie, un câine să nu-l scoți afară, da el, văcarul, stă sub stihie! Trebuie ceasornic, nu? Da de mâncat se cuvine, nu? Și câte încă alte nevoi rămân de unul-singur... Da ceasornicul mâncare nu cere, nu plătești pe el impozit *finotdelului,*[1] iar dacă dă Domnul și se strică, poftim, altul nou în loc, vezi bine, are garanție!

— Dă-mi voie să te întreb și eu: ce-ai face mata cu un bou... care nu-i viţică? Unde i-i garanția?

— N-am văzut, nu ți-oi spune... Poate că așa s-a născut și, poate, îi slut...

— Da de unde! Buhăiețul îi mândru, alb, de soi, colea, numai că are un ganci: nu-i încă de vaci. Vârf la toate, și Anghel se indignează...

— Am auzit, sânt la curent: zice, Serafim, cică, e supt..., mamă-sa l-a supt din deget. Tot el zice: nu plătiți leafă suficientă, să vă văd eu cine de azi înainte va mai spune, când vacile umblă cu buhaiul, ca să le treceți în calendarul vostru cu sfinți, ori în pomelnicile cu morți. Amin, sterpe le las! ... Am să vă mai trec cu plata la kilometraj – nimeni nu știe, cât aleargă un văcar...

— Da ce, el e mai mare pe garaje?

— D'apoi nu-l auzi la radio, dimineața? Fix la ceas: „Sculați-vă, tovarăși!"

— Dragă, n-aud, că-s paznic la niște paie: aud țistarii.

— Da soață-ta nu-ți spune nimic când vine să-ți aducă schimburile?

— Ce să-mi spună?

— De PEDERE... s-a format o brigadă nouă...

— Ei, și ce?

— D'apoi Serafim lucrează acolo!

— Ei, și ce?

— Cum „ce", dacă Serafim a pățit o năpastă: nevastă-sa e îngreunată de altul.

— Garantat, are să fie potop: șed la paiele celea și cad atâtea stele de pe cer!...

---

[1] Secției financiare *(rus.).*

— Bre-bre-bre, ne asfinte soarele de atâta vorbăraie...

— Ei, și ce, îți pare rău de paie? Când să vin după un sac-doi, am nevoie pentru niște lut?...

— Vino, numai nimenea să nu te vadă.

— Da-s de vreo lume paiele?

— Eh, ia niște gunoaie...

* * *

...Și numai Bălan păștea, când priponit, când ținut de cap, când în câmp, când pe lângă casă, și bea apă, și se apăra de muște, când cu coada, când cu urechile, și se culca de ruguma, și pe urmă iar se scula...

Doar arareori își amintea duiosul muget din ocol, cu care îl petrecuse mamă-sa spre iarmaroc: „Be strong and play the man!"

Treisprezece

Așa că într-o miercuri-marți dimineața, Serafim l-a dus pe Bălan la cireadă. Soarele era sus-sus, era bine și frumos, mai mare dragul să mergi prin sat cu o vită de cap: ba el, omul, pășește înaintea boului, ba el, boul, pășește înaintea omului...

„Iaca m-am făcut și eu gospodar, cum zicea răposata mama!" și Serafim ridica cușma țuguiată sus-sus, dând binețe întârziaților la munci. Aceștia se grăbeau, deoarece în țarină te așteaptă un măr, o roșie, un știulete de păpușoi... Da la PEDERE ce ai? Bolovani și pietre!

— Mulțămim dumitale, Serafime! se opreau ei în loc, cântărind din ochi vita și stăpânul. Știi, e frumos, bre... zicea câte unul încântat. Să-ți trăiască!

Și Serafim, la rându-i:

— Trăiască și ale dumneavoastră! și încheia cu glas rugător: Dacă i-ar da Dumnezeu numai sănătate... N-ai văzut: ce ți-i drag ție, i-i drag și Domnului... și le ia la el, pe lumea cealaltă.

— D'apoi știi ce, Serafime? Trece-l la asigurare! Ferească Domnul, zdohnește, statul ți-l plătește, numai veterinara, Lina

Ivanovna, să-ți deie document de ce boală a pierit, că altfel n-are să te creadă *sbercasa*.

— Mânțămesc, poate l-a păzi norocul... și încheia, mânându-l: Ce să-i faci, cine-i cu bucate, acela-i și cu bucurii și cu pagubă...

Ceilalți se îndepărtau grăbiți, căci stând de vorbă, iar întârziaseră, și iarăși grăiau, de data asta între dânșii:

— Destul om, Serafim aist a!...

— Judecat, păi cum... Uite ce vorbă bătrânească iese dintr-însul.

— Da i se stârnise vorbe altminterlea, chipurile, e așa, e pe dincolo...

— Ei, potrivește-te la gura lumii! Șede ziulica întreagă degeaba și vorbește în dodii.

Cireada se aduna la Trei Fântâni, tocmai în centrul satului. De fapt, nu era nici o fântână acolo, dar locului așa i se spunea: Trei Fântâni... În schimb era acolo un izvor mare-mare, din care țâșnea apa ca din canalele orașului, și atât mai vuia și clocotea, încât să zici că umblă niște pietre de moară. Peste drum se afla fierăria, iar acolo băteau vârtos ciocanele în ilaie, de cum răsărea până asfințea soarele. Așa că, ziulica cât ținea de mare, peste vuietul năprasnic al apei se așternea astă muzică strașnică a fiarelor.

Lumea se deprinsese. Nici nu era chip să nu te deprinzi, căci copiii de aici se nășteau cu vuietul acesta pidosnic în urechi! Apă duruitoare, mânată la vale de hazul ciocanelor și nicovalei. Așa că atunci când începeau a pricepe ce se petrece pe lume, se mirau față de cei străini: „Ziceți că vuiește la noi în sat? Da de unde! O fi vreo iluzie de-a auzului! Știți, prea poate vreun purice ori vreo urechelniță vă deranjează..."

Se vede că din pricina asta și vuia tot timpul în capul lui Serafim. Se mutase în sat când era mare, flăcău stătut. În timpul somnului, probabil, trudit fiind, vuietul i se întipărea în auz, și ziua, în câmp, nu mai pricepea de unde vine uruitul ista gemut. Deseori se jeluia: „Zamfiră, oare de ce în capul meu mugește nu-ș'ce: mu-u-u, hu-u-u, mu-u-u-, hu-u-u! Parcă ar merge trenul pe vale?".

Zamfira răspundea:

— Se vede, la PEDERE o fi lucrând vreun greider...

— Ce greier, nevastă! Greierii cântă!

...Și acuma bătеau din nou ciocanele în nicovale, și, e de la sine înțeles, mugea din nou izvorul, dar se mai auzea și vorbă răstită, smucită: văcarul se sfădea cu o babă inimoasă – dumneaei întârziase cu dobitocul la cireadă. El, văcarul, îi vâra babei în ochi un ceasornic „Vostok" și striga, de nu se auzea nici în cer, nici în pământ, căci strigătul pe loc era mistuit de vuietul izvorului, de cântul nicovalelor zorite de ciocane.

— Da mata uită-te cât e ceasul!

— Anghelaș, îl dezmierda bătrâna, d'apoi ce să facă bunica cu dânsa, dragul puicii, și bătrânica se uita cu milă când la capră când la văcarul cumplit ce-și flutura brațul cu ceasornic.

— Altă dată ai să știi să nu mai întârzii!... o dumerea văcarul.

— N-are maica ceas, scumpule. De unde să știe păcătoasa de mine cât e ceasul zilei!

— Apoi să-ti cumperi! Să știi pe ce lume întârzii!... o ținea văcarul.

Baba își făcea cruce, poate Dumnezeu i-a muia văcarului inima, tot bâiguind-memorizând: „Înainte... pe urmă... ceasornicul...". Și de ici revenea cu rugă fierbinte:

— Anghelaș, feciorașule, n-am să-ți uit povața... și nici binele făcut, primește-o măcar pe azi!

— Da mata nu mă ruga, o poftea văcarul. Fă-mi un bine și uită-mă difnitiv!

— Da eu te mai rog și te mai poftesc... nu se da bătută băbuța. Chiar n-am să te uit, pe crucea mea!

— Geaba te juri pe cruce... zicea aiurea văcarul. Crucea neatale mi-a dezumflat roata, scuipă, să piară de aici satana...

Într-adevăr, avea și motoretă Anghel, și pârâia-afuma cireada, ca popa – clopotnița. Acum i se dezumflase roata la motoretă.

— Și ce mă mai pui la cale?

— Să-ți faci semnul crucii... Și dacă roata mi se umflă... îți trag capra – ataș!

Atunci bătrâna iată că-l zări pe Serafim venind agale, cu boul alăturea. Îl și luă ca martor:

— Serafimaș, ian cată la dușmanul ista! Mă pune să-i umflu roata, eu, o babă! Ce zacoane mai scornește văcarul, azi! se jelui ea, căci îi era a juvăț.

— Buna ziua! spuse moale-moale Serafim, parcă i-ar fi blagoslovit.

Tocmai asta îl și scoase din răbdare pe Anghel care, mai arătând ceasornicul, zbieră crâncen:

— Piei de aici, talpa iadului! Scoabo... din pricina matale, că mă bați la cap, o dată ți-am spus și nu-ți repet! și către Serafim, cu ceasornicul în mână: la uite-te, bre, cât e ora și spune-i că de la nouă fix... cireada s-a zis.

Atunci și baba slobozi năduful:

— Ceasornicul să-l arați mâne-ta, borâtule!... și trăgându-și capra după dânsa, răbufni vulcanic: Parcă l-a făcut mă-sa cu tot cu ceas, odată, ptiu!

Anghel nu se pierdu de loc cu firea, dimpotrivă, deveni curios:

— Ce zice dumneaei? Ai auzit-o ce spune, Serafime? se miră Anghel și pe loc izbucni și el – lavă: Capitalisto! Rasisto! Vrei veșnic să mă *ispluatezi* cu o capră? Ți-oi arăta eu *coza!*

Baba n-auzea. Adică nu știa ce e aceea *coza*. Cum se ducea, așa se ducea, fălălăind din fuste, stârnind colbul și câinii satului cu o emisiune nouă de blestemuri, pe care le-a compus viața întreagă, rod al minții și inimii, sprijin la greu în fața lumii noastre frumoase.

— Să deie Dumnezeu și Maica Domnului să ardă satul ista cu pară, c-a ajuns zile, bune zilișoare, să-l poarte de cap văcarul, pe care tu-l hrănești și-i cați în obraz ca unui *nacealnic.* Da el îi scroafă și-ți arată... ista! O ceapă de gât legată, că-i ceasu... căca-m-aș în răsufletul lui de ceas, și celui de l-o *răsclocit*[1] întâi, n-ar mai putrezi în veci, amin!

Mai auzind acestea, Anghel scoase o țigară, pe urmă o brichetă-revolver, – avea iarăși satul ce grăi: de unde o mai căpătase și pe asta? Anghel pocni din brichetă, care se aprinse pe loc.

[1] „A răscloci" vine aici de la „a născoci", baba, însă, era nervoasă, că nu se mai gândea ce spune, săraca. Iată de ce uneori cei enervați rostesc neclarități.

De ici focul ardea, para, flacăra părea să alerge din urma babei. O clipită doar, căci din brichetă răsună duios și gingaș o melodioară: „Fie soare întruna..."

— Am să vă pun la punct, individualiștilor, las' pe mine! și Anghel parcă trase într-însul o tonă de fum, iar acum îi dădea drumul pe nări vălătuci, ca un coș de locomotivă.

— D a c i r e a d a u n d e - i? întrebă serios Serafim.

— Bă, noi de cireadă vorbim acum?! C h e s t i a - i d e p r i n c i p i u.

O cireadă schimbată pe un principiu sună prea deslușit, și Serafim zice:

— Dă și mie o țigară... și oftează Serafim. Iaca așa, poți să te iei la bătaie, încheie el și ceru o lămurire: Mă rog, p r i n c i p i u... și prinț e una și aceeași, nu?

Da văcarul îi ținea întins pachetul și bricheta-revolver. Luase năravul să dea în mână oricui năzdrăvăniile lui, mutește, desigur, ca ceilalți să se crucească, să nu știe cum să le folosească, și atunci Anghel să-i dumerească: „Blegi mai sunteți! Căscatule, uite cum se aprinde o brichetă, nu ca iasca lui bunelu-tău, icnind".

— Au să mă ție minte dumnealor, că le-am fost văcar, ultimul! Că nu se scoală, n-au grijă, domnule, nici măcar de un dobitoc. Ai văzut ce mirosea baba asta a țap? Să vezi ce am să-i fac eu la radio! La baie întâi, băbuțo! Să miroși a săpun, a parfum, când vii la cireadă, să te mai scalzi, nu să duhnească a capră din urma ta.

— De unde-o ai, bre? se miră Serafim, ținând pe palmă bricheta, ca pe o rădașcă moartă.

— Ce, ți-i dragă? și râse: Mi-a fătat-o pușca ast-noapte... Tu de unde îl ai? arătă el spre Bălan.

— V a c a... spuse moale Serafim, L-a fătat o vacă.

— Da pe vacă o cunoști? strecură Anghel, icnind ca o pompă, la roata motoretei, să zici, un câine face dragoste... cu oiștea de la căruță.

— Mde... se amărî Serafim, căci pricepu poanta. Mai departe se așternu tăcerea. Rămaseră așa, față în față, parcă nu mai aveau ce-și grăi.

— E drept, bre, ce grăiește satul? întrebă cu interes întârziat Anghel.

— Da ce grăiește? se miră Serafim.

Fața-i ca de copil se alungi. Ai fi zis: cată în ochii mamei dragi și se gândește: „Ce-am făcut, mamă? Doar mai nimic... Am făcut ce-am văzut că mai fac și alții și pe nimenea n-am supărat".

— Vorbește, zici? Ce grăiește, bre?

Celălalt obosise. Obosise tare pe ziua de azi: nu-i destul că-l bătuse baba la cap ca o duruitoare, încă și blegul de Serafim o făcea pe prostul.

— Bre, spune, câți ani ai? îl luă văcarul din scurt.

— Da ce-i? se interesă Serafim.

Văcarul oftă:

— Cogeamite om ești! Bărbat însurat, drăgăliță, și nu știi să faci diferența... diferența – auzi? – între bou și vacă!

— Mde... spuse obișnuit Serafim. Dacă-i vorba de principiu, nu prea pricep...

—Ține, dacă ești bun să mă... și ți-oi spune... și Anghel îi întinse motoreta, ghidonul, s-o sprijine. Mă reped pe un minut doar... și dispăru sub un mal de lutărie din preajmă. Aici își descinse cureaua și se așeză întru cea nevoie mare, bolmojind**:** „Aici... Acilea să mi se conserveze resturile din cea hrană cu care țăranii de milenii hrănesc păstorii, slugile... Și gospodinele, venind la lut... scârnăvia mea să le alunge".

Da Ponoară stătea de unul singur cu dobitocul de cap, și cu motoreta de ghidon, și cu bricheta în palma asudată, și tot se gândea: „Cam de ce nu ar încăpea satul ista de noi amândoi? De un om cu un bouț, zic... Ce mai atâta, dacă e bouț ori vițică? Ce interes are satul, ce dorință îl roade, mă rog, măi Bălane? Poți tu să-mi spui de ce nu încape lumea de noi , amândoi?".

Și Serafim își mai purtă ochii peste cele din jur. Bouțul rămânea stană neclintită. Fără zăbavă, de undeva, dintr-o curte mugi un vițel, și atunci Bălan scoase și el mugetul mamei sale: „Be strong and...".

Atunci și Serafim se apucă să se joace cu bricheta: porni să o puște ca pe un brauning. De colo se auzea melodia:

„Fie soare întruna.“ Și iar trăgea: „Fie mama întruna!“ Ș-apoi iarăși pușca: „Iar cu mama și eu...“

Rămânea mai departe Ponoară de unul singur cu Bălan, motoreta și bricheta-revolver. „Cam de ce n-ar încăpea satul ista de noi amândoi, un om și un bou? Ce îl frământă de nu se ogoiește, ai? Ei, și ce dacă e bouț, ori, dimpotrivă, vițică? Ce interes, ce dorință, mă rog, îl arde? Măi Bălane, poți tu să-mi spui, să-mi răspunzi principiul?... Of, bouț ce ești, mi-i crede ori nu: n-am nici un interes... N-am nici un fel de principiu... Aha, cred că pentru asta te-am și iubit!“

Boutul își întinse gâtul – Serafim porni să-l scarpine sub bărbie, știind prea bine – nu se cuvine să-i scarpini între coarne pe bouți, căci îi înveți a împunge.

Apoi iară lasă boutul și se jucă cu bricheta-revolver: „Fie soare întruna!...“. Și iar trase: „Fie mama întruna!...“ Ș-apoi mai pușcă o dată: „Iar cu mama și eu...“.

Clinchetele acestea melodice se amestecau cu rafalele ciocanelor lovite de nicovale, cu vuietul cutremurător, gemător, al izvorului și cu fierbințeala soarelui, urcat sus-sus, în namiază, care îți răzmuia mădularele, stând nemișcat, încât te făcea ceară între degete...

„Știu ce are să-mi spună Anghel. Târziu e, Serafime! Târziu vii... Dar, vezi bine, Anghele, ar putea să fie devreme, ba chiar îi bine!

Ei, să așteptăm. În definitiv, chiar și ceasornicul, ora, nu e altceva decât o născocire de-a lui?! Parcă multă minte îți trebuie să zici: „Lege e, vii la ora cutare și cutare! Când a bate ceasul trei, e vremea! Pornim război și-i zătrim de pe pământ pe cei doi, fără principiu!... Ca și cum bucuriile vin și revin la ceasul cutare, pe legea numărul cutare...“

Așa se gândea Serafim, da de ici era gata să strige:

— Anghele, hai mai repede, bre, că n-am timp de pierdut! Ori, poate, a picat v'un mal pe tine și te-a înmormântat cu tot cu...

Răzbătu însă uruitul unei mașini: pleca în câmp președintele colhozului, împreună cu agronomul și cu niște brigadieri. Desigur, brigadierii ședeau țanțoși în mașina președintelui, să zici, viitori președinți... Nastas, de colo, și dădu glas:

— Ei, Serafime, d'apoi nevastă-ta nu ți-a spus nimica? strigă el din mașină. Ai de gând să treci la PEDERE, nu?

— Bună ziua, se zăpăci Serafim. Oftă: „Of, măi Anghele, cum mă ții tu în loc. Și dumnealor îs nemulțămiți: șed cu un bou de cap, cogeamite brațe pentru munci în câmp, da tu m-arăți ca pe-o pancardă, aici...".

Vroi să-l lămurească pe brigadier ce și cum, mașina însă nu-și conteni goana, ci doar că din zborul ei mai zbârnâi o dată: PEDERE...

Tocmai și Anghel ieșea din lutărie, – iată unde-l mistuise nevoia. Cu un gest de patrician roman ridică brațul:

— Noroc! acest noroc împreună cu brațul ridicat parcă exprimând un „salve" rostit de un străbun roman, într-o piață publică, celui din lectă. Mihail Ivanovici, se adresă Anghel către președinte (mașina oprise ca la comandă), mâine dimineață am o mică discuție cu ăștia alde Serafim. V-aș ruga să asistați, dacă aveți chip, ori, dacă nu, dați-mi v'o broșurică cu lămuriri despre Constituție...

Cei din mașină porniră să se intereseze, desigur, făcând haz de rugămintea acestuia: nu cumva e nevoie și de prezidiu? Da de prezența căruiva brigadier e nevoie? Ah, dacă Anghel se descurcă – descurce-se cu aiști alde Serafim, cum știe el mai bine. Principalul, colhoznicii să nu fie rupți de la muncile câmpului.

Serafim privea la toți cu interes și firească curiozitate. La un moment dat văzu că Anghel a luat poziția de drepți, militărească, iar președintele îi face din deget, ca un general, după care izbucniră iarăși hohote. S-a spus, satul era plin de oameni poznași, dar, mai ales, poznașii ăștia... „Da, am să-mi cumpăr și eu o mașinuță-jucărie, că iată, Anghel are brichetă-revolver, are motoretă, și când ridică mâna, brigadierii în frunte cu președintele opresc în loc mașina. Care vasăzică, se onorează ceva, însă ce?!"

Se auzi răspunsul lui Anghel:

— De mâine, vă garantez, Mihail Ivanovici, nici o vită n-are să mai întârzie!...

Se porni spre Serafim. Din depărtare părea că Anghel îl compătimește, venind aproape însă, îl întrebă:

— Frate iepure, și la ce-ți trebuia el, boul ista?

Glumi împăcat, chiar plin de voie bună:

— De-aș fi fost eu în locul tău îmi auream gura, așa cum odinioară am aurit lutăria pentru gospodine...

— Mde... răspunse obișnuit celălalt. Fiștecare se întreține cu cine i-i mai drag, cu ce îi place mai mult...

— D'apoi de ce n-ai adus-o și pe Zamfira încoace? Ori poate nu-ți mai este dragă?

— Mde... zise Serafim și porni din nou să trosnească din bricheta-revolver, care melodia prin clinchete: „Fie soare, întruna... fie soare, fie... eu!..."

— Adică ce „mde"? Cum să te înțeleg? se interesă văcarul.

— Mde... zise Serafim. Asta e! Vorbim... bombăni el, ne ascultăm unul pe altul, continuă Serafim, și, când colo, unul se gândește la una, celălalt la alta, și uite așa nu ne dăm seama ce ne leagă. Ai uns spurcat lutăria cu scârnăvie de-a ta, căci ce-i „aurul" cu care o aurești? Ți-am răspuns: mde, fiștecare cu ceea ce-i place, iar tu ai găsit de cuviință să-ți bați joc de nevastă-mea, chipurile, e o vacă, de ce n-am adus-o la cireadă?... Află că e în colhoz, la munci, Anghele!... și privirile i se înrourară: Anghele, rogu-te, taci, altfel ne luăm la bătaie...

Anghel se bucură ca un copil:

— Ha-ha, măi frate, măi vere, mânca-ți-aș ochii c-o cărămidă! Aman ți-s frumoși, înrourați! și pe loc deveni sincer-sincer: Serafime, picură o lacrimă... Și gemu: Ucide-mă – n-am să plâng...

Mașina președintelui de mult nu se mai auzea, iar soarele se afla în dricul amiezii, și Anghel se apucă de moșit motoreta să zici, n-are altceva ce face decât să șadă la Trei Fântâni și să se joace ca un copilandru cu trotineta.

Atunci Serafim strecură cum numai el avea obiceiul:

— Anghele, ia uită-te, bre, cum prăpădim noi amândoi vremea... Cât îi ceasul?

— Ai dreptate, răspunse Anghel, numai că tu o prăpădești, nu eu. Ce crezi, am să-ți iau astăzi boul în câmp? Uită-te că e ora douăsprezece de zi, chiar a trecut...

Serafim se înfioră:

— Bălane, săracule de tine... și-și privi boul cu jale.

Anghel îl privi cu luare-aminte: „Serafim grăiește cu boul, oare nu-i într-o ureche? Ori poate îmi adie mie ceva?".

Serafim zise:

— Anghele, boul ista nu paște ca oamenii, decât în cireadă... Știi, se îndeamnă și vitele la păscut, ca și oamenii la trebi...

— Îmi pare bine, dar n-am chip, Serafime! deveni îngrijorat văcarul. Vezi, dragă, ca să-l dai în cireadă, îți mai trebuie și o dovadă, să știu dacă dobitocul e sănătos, ca și tine... N-ai fost la doctorul veterinar, așa-i? Apoi ce vrei, să mă trezesc cu o amendă, că primesc dobitoacele nevaccinate încoace? Știi ce boală siberiană s-a abătut prin părțile noastre? Nici o vită nu primesc fără atestație medicală...

– Mă uit la tine, mă uitam la președinte, la brigadieri... spuse cu amar Serafim, și amu mă gândesc: ce veseli sântem cu toții și cât îs de triste dobitoacele...

— Drept, bre, dar n-am de gând să le deplâng! și Anghel zâmbi, fârnâind-pârâind din motoretă, chipurile, mă grăbesc, adio, am lăsat... Ciao! Am trimis cireada în câmp cu un copil.

Serafim își scoase căciula din cap să se răcorească. Se cuvine spus că el, trăind în câmp, mai continua – prin tradiție, deprindere, obicei, nici nu știi cum să-i zici! – să poarte și vara căciulă. O mentalitate, desigur, prin partea locului, crezându-se că destoinicia omului, firea lui e să nu-și schimbe mereu acoperișul capului. Știut lucru, în zilele noastre creștinii din partea locului, dacă te vedeau umblând cu capul gol, ar îi năvălit cu toții la casa ta să-ți aducă condoleanțe, chipurile, ori tata, ori mama, ori soția ți-a murit.

Acum Serafim se mângâia cu un gând: „Oamenii își pierd alteori chiar viața, că așa li-i soarta, mde. Poate și a mea... Ei, ziulica de azi văd că am pierdut-o! Haidem la veterinar...". Aceste cuvinte le rosti și către Bălan:

— Haidem, bre! Cine știe ce ne mai așteaptă....

...La punctul veterinar – minune, nu alta! la o căruță de doi cai se înhăma numai unul, un cal adică. Treaba asta o făcea un moșneguț, harnic foc. El tot țopăia în vârful degetelor, să ajungă cu căpețeala la urechea calului, când icnind, când rugându-se:

„Trofeu! Hai, Trofeu, nu te fă prost!...". Așa că nici nu răspunse la binețele lui Serafim. Acesta mai strigă:

— Doctorul e acasă, moșule?

— Hai, Trofeu, pleacă-te, pasca cui te-a fătat, frițule!

Era un cal din cei nemțești, mari-mari, zis contribuție de război. Rămăsese de herghelia lui, mânată spre Volga, dar nu-și dase sufletul pe-un mal de râpă... Soldații herghelegii îl lepădaseră drept amintire popasului făcut aici. Autoritățile, sovietul sătesc, îl predaseră veterinarului, căci fusese eliberată o dovadă cu ștampilă ostașilor-herghelegii.

Punctul veterinar se afla într-un conac vechi boieresc, altă schimbare uriașă într-un destin de cal. Conacul era mare, zidit din piatră albă și se înălța în capătul unei livezi, așa că Trofeu triumfa într-un fel de rai.

— Sui, bre, aicea! porunci bătrânul, și strigă către o femeie, ieșind în clipa asta cu un braț de rufe ude: Chiră, cată baioneta ceea... și arcerea! Pân' mă întorc, baioneta să fie ascuțită! După care îi spuse și lui Serafim: Ți-l scopesc eu pe flăcău...

Unchiașul-jugănar de acum și simțea pe cerul gurii gustul fuduliilor perpelite în jăratic. Marea lui plăcere, lucrând aicea: să jugănească și să mănânce maiera vitelor tăiate. Ficatul aburind ori fudulia berbecului, a tăurașului o băga iute într-o țepușă, o săra și repejor o strecura în șperlă, ca după aceea, udată cu un pahar de vin roșu, s-o mursece în gingiiie sale.

— Moșule, strânse capul între umeri Serafim, eu n-am venit ca să-l jugănesc... îi cer văcarul o dovadă de sănătate...

Acum căruța, cu un cal la oiște și cu un bou din urmă, în pohod, se târa ca dintr-o evacuare. Bătrânul grăbea calul pe nume „Trofeu", zis din când în când și „Triumf", ca să nu sune urât, poreclitor.

— Hai, tetică, hai, ne așteaptă Lina Ivanovna... și către Serafim: Boutul e de la vaca ta?

— Nu. l-am cumpărat... spuse cuminte Serafim. Iaca, nu mi-l primește în cireadă...

— O lichidăm degrabă, și către cal, hai, Triumf, hai.

— Stai, să cobor... se rugă Serafim.

Bătrânul întoarse ochii pe dos: „Îl iau în căruță, că îi jelesc picioarele, îl pun alături, pe locul unde stă veterinara Lina Ivanovna, da dumnealui...".

— Ce te-apucat, băiete?

— Mă tem că am să-i dezbârnez coarnele, îl dumeri Serafim. Ia uite-te mata cum se împotrivește... nici calul, din pricina boului, nu poate trage căruța.

Într-adevăr, Bălan se proptea cu picioarele dinainte, aproape ca un talaghir, făcând să gâfâie calul în ham. Se aflau prin dreptul școlii, copiii numai ce ieșiseră de la lecții. S-ar părea ciudat, cine zburdă mai mult decât copiii, – acum însă tăbărâră cu toții să se tragă cu căruța.

— Marș, diavolilor! își roti bătrânul biciușca.

Ei, și atunci copiii porniră să-l poreclească pe căruțaș:

— Maieră-baieră, care curăță mațele de baligă!

— Moș moașă de boașă!

— Dracilor, vă ard cu biciușca!... îi amenința bătrânul.

— Lasă-i, moșule, că-s copii și n-au știre care-i bucuria să te tragi cu căruța, le luă apărarea Serafim. Unchiașul deveni și mai îndărătnic:

— Nu-i auzi? Parcă le-aș mânca maiura... Bogdaproste că n-am avut copii, zău, mititei îs ca necurații!... Iar când cresc – pradă bisericile!

Acum Serafim, coborât, se trezi înconjurat de-o ceată, care de care mai curios:

— Încotro, bade Serafim?

— Da soția matale, lelea Zamfira, din ce sat e?

— Mama mea zice că a văzut-o plângând...

— De ce n-am fost poftiți la nunta matale? întrebă unul din cei mici de tot. E adevărat că ești însurat cu un bou?

— Vezi ce prieteni ți-ai găsit? chicoti bătrânul.

— Mi-s vecini, moșule, îl lămuri Serafim.

Atunci și unchiașul:

— Sunteți o minte... Poți să le lași lor boutul! și bătrânul era cât pe ce să zică: „La dracu". Paște-ți-l paștele... că ista... și porunci din nou: Urcă, băiete, îi spun doctoresei eu însumi că-i sănătos

dobitocul, ți-a da și așa o hârtie... Hai, Triumf, că la vale e ușor, te împinge căruța din urmă...

Așa se făcu că pe tot restul zilei Bălan rămase cu copiii, iar Serafim intră pe mâna autorităților locale.

Paisprezece

Sovietul sătesc se afla pe atunci într-o casă veche țărănească, cu prispe, cu tindă, situată în centrul satului; de-a mirării, de ce n-ar fi fost mai cu cale să se mute sovietul în conacul impunător, între pomi roditori și păsări cântătoare!... Nu se cuvenea acest lucru, deoarece sovietului îi ședea bine în inima satului, înlesnind astfel administrația și țăranii. Iată de ce în conacul cu pricina se simțea în largul său calul pe nume Trofeu-Triumf...

„Nu pizmuiesc pe nimeni... Sânt un cal într-un conac, pentru că așa s-au preschimbat vremurile. Ca să vezi, Dumnezeu e mare, a înălțat conacul între tei cu albine zumzăind și cânt de păsăret. Pizmuiască-mă secretarul sovietului sătesc!..."

Secretar era un om josuț, abia că se vedea din dosul biroului. Ce-i drept, așa scund precum vi-l închipuiți îți făcea mereu dreptate, căci era funcționar din timpuri vechi, încă de pe vremea primăriei și a primarului. Dumnealui servise pe atunci la biroul stării civile: morți, nașteri, înmormântări, lucru pe care trebuie să-l faci conștiincios, mai ales când în capul țării românești stă regele Carol II. Atât că îi slăbiseră vederile, și la intrarea lui Serafim nicidecum nu reușea să-și prindă ochelarii după ureche: i se rupsese o hulubă, ultima, și acum potrivea în locul ei niște ațe. Pe de altă parte, îl cicălea la cap unchiașul Zahariosu, un scripcar vechi-străvechi, odinioară mare crai celibatar... Acuma, mde, ca omul, se bătea cu pumnul în piept cerând dreptate secretarului, chipurile, nu-i poartă nimeni de grijă.

— Da eu al cui îs, dacă nu al statului?! Al cui îs, Costăchel, fire-aș... că mă faci să trag o cruce!...

— N-am dreptul... spunea neutru secretarul. N-am așa un drept, crede-mă, sânt ca și dumneata neajutorat... bombănea

Costăchel, chinuindu-se cu ochelarii, ca și miopii, când vâră ața în ac.

Privit dintr-o parte, părea că se amuză de muzicant, de vorbele aceluia. Îi tremurau lui Costăchel degetele, da nu pentru că ar fi fost enervat.

— Dacă nu-s al statului, să-mi răspunzi, al cui îs?

— Dacă nici pentru asta n-am dreptul... părea că secretarul se proțăpise în propria sa replică, astfel confirmându-și faima de slujbaș mic și cinstit.

Atunci Zahariosu se răsuci în călcâi, gata să înjure, și iată dă cu ochii de Serafim:

— Îl auzi, tinere? Armata am făcut! Una la mână... Armata la rus, armata la român! Dările le-am plătit așijderea și țarilor, și regilor, și lui Stalin! Câte avem la mână? Război am făcut pentru toți! și ridică un deget în sus, exclamativ. Mondialul prim! Mondialul al doilea, după ce am rămas orfan din războiul cu iaponul. Pușcărie n-am făcut deloc, – permite-mi să te întreb, sânt un cetățean cinstit? Iată că-s bătrân, capul n-am spart nimănui... Și acu ce aud? „N-am dreptul..." Ce mi se răspunde: „Nici eu n-am dreptul". Dar dacă să caut un știreang și să-i fac aici, pe loc, în fața lui Costăchel un laț, am dreptul, nu-i așa? Atât, nu știu de unde să iau știreangul... și din nou către Serafim: N-ai cumva la casa ta, băiete, vreun dobitoc? Poate ți-a rămas funiuța măcar?

Aici Serafim se pierdu de-a binelea: ce să răspundă? „Dacă spun că am un bouț... omul ista se spânzură. Dacă spun că n-am, nici bou, nici funie, înseamnă că spun o minciună! Mamă, scumpa mea mamă, ziceai că lumea-i făcută din iubire... Ce-ai face mata în locul meu, acum? Vezi bine, stau în fața unui nenorocit, fără tată, fără fecior, ca și mine singurel..."

Dar săltă numai din umeri, chipurile, ce să-ți răspund, moșulică, uite, dacă ar fi aici Anghel, știu că te-ar sfătui numai de bine...

Secretarul îl luă pe Serafim din scurt:

— De ce taci? Matale ce dorești?

— O doresc pe tovarășa veterinară, Lina Ivanovna.

— Ia loc, și secretarul strigă să se audă în cealaltă odaie: Linuță, puică, vino la moșu, te așteaptă un flăcău lângă mine.

Zahariosu nu se lăsa bătut însă, simțind atâta lume în jur, ai fi zis că-i zice un cântec nou, poate ultimul pentru dânsul.

— Costache, atunci pune-mă la cale ce să fac, cui să mă adresez?

— De ce nu te-ai însurat la vremea matale, când erai tânăr, ai? Te țineai numai de fuste... Acum du-te la *sobes.*

— Așa, vasăzică! *so-beeees*... silabisi muzicantul.

Din odaia agentului fiscal răzbătu râs spumos de femeie tânără.

În sfârșit, ușa se deschise și ieși Lina Ivanovna, veterinara, frumoasă ca o actriță, condusă din urmă de agentul fiscal. Acesta făcu o impresie grozavă asupra lui Serafim: purta ochelari negri, o panamă albă și baston cu măciulie, de culoare roșu-aprins.

„Cum văd, doctoresei-veterinare îi place bărbatul ista, că-i frumos, așezat, chitit și cu slujbă, mde... Da oare, oare să-l arăt Zamfirei pe dumnealui, ce-ar zice ea? I-ar plăcea? Nu cred să-i placă, că mie doară nu-mi place Lina!" hotărî Serafim, căci era om sincer și ferm. El socotea iubirea drept un măr, în care nu-ți înfigi dinții, ci doar cald îl tăinuiești la sân.

Iată că mai apăru o iubire: o femeie grăbită cu sugaciul în brațe. Aceasta se adresă direct secretarului, vezi bine, în zilele noastre cele mai onorate sunt mamele lehuze: concediul lor durează două luni după naștere, alteori și mai mult. Deși, la drept vorbind, tot ele ar trebui să protesteze – de ce pentru nuntă li se dă doar trei zile de concediu?

De data asta secretarul se scuză către mama-lehuză:

— O clipă numai, să pun la cale ochelarii... și se arătă foarte bucuros, conștiinciozitatea sa simțind-o în toată cuprinderea.

Atât că Zahariosu nu se lăsa de litanii:

— Vasăzică, așa-i, Costăchel! se strofolea muzicantul. Mâinile astea au veselit atâtea nunți, atâtea cumetrii, atâtea hore și atâtea sate jur-împrejur, și acuma la *sobes*, la azil, acolo să putrezesc! Mersi, îți zic!... și se aplecă asupra nou-născutului: Cum îți zice, bă? De ce te-ai născut, știi? Ori încă nu știi? Să te-nmulțești, țică!... Te iau ca martor, că-s singur-cuc, n-are altcineva a mă mărturisi...

— Ce, moșulică, ce faci praf? intră direct în discuție agentul fiscal.

La vederea ochelarilor negri și a panamei cu baston, piuitul jelbarului nostru se potoli.

— Să vezi, mătăluță, tovarășe *nacealnic*... scânci Zahariosu. Mata n-ai nevoie de o vioară prima-întâi? Am fost muzicant vestit în tot județul Bălți cu Iașiul dimpreună. Am avut banda mea – bandă Zahariade!... Armele – niște umile scule muzicale...

Veterinara îl grăbea acum pe Serafim:

— Numele, prenumele...

— Serafim... Serafim...

Chipurile, eu mi-s tată, mie-mi sunt fiu...

La masa cealaltă secretarul se necăjea împreună cu femeia, cu mama-lehuză, să-i găsească un nume frumos noului născut.

— Ne-am sfătuit cu bărbatul... Vrem să-i zicem Ovidiu. Sânt atâția Ioni, Scridoni, Alioni, Maftei – of, e plin satul! se jeluia ea. Ovidiu nu este nici unul. Mai cu ceva să se osebească. Ori poate aveți v'un pomelnic de nume noi? se rugă ea fierbinte. Virgil, putem să mai zicem, Ghiocel...

— Serafim... Serafimaș... repeta de colo Ponoară, privind la veterinară. Adică, Serafimaș... al lui Serafim . Da de ici și agentul fiscal, pus pe palavre:

— Lina, ce-mi dai dacă-mi cumpăr vioară și am să-ți cânt: *„Habar n-ai tu cât te iubesc... Habar-habar..."*

— Vai, mata ești cânțoneriu! exclamă Zahariosu.

Și Lina:

— Hm, habar n-am... și către Serafim: Numele, vasăzică-i Serafim, acum prenumele...

— Auzi, Lina! Și am să mai cânt: *„Morărița cu fuioru, da moraru-i duce doru..."* Ei, scripcare, cântecelul ista îl știi?

— Eu să nu știu?! duse mâinile la piept Zahariosu. Să-ți spună tovarășul secretar cum cântam în tinerețe!... Știam totul pe de rost... Mata ai auzit de *Ceasornicul?*

— Cine-i dumnealui? se interesă cu gravitate agentul, arătând spre Serafim.

Da acela – către Lina Ivanovna:

— Serafim Serafim...

Și Zahariosu:

— Dacă să zici la instrumentul meu cântarea tic-tacului, pe-un alto-ntâi și pe sopronică, sus...

Lina Ivanovna se enervase de acum. Ea subînțelesese că-i vorba de... Sofronica, la care nu demult își trăgea piciorul agentul. Ei bine, se năpusti asupra lui Serafim:

— Cum vine asta: „Serafim Serafim"? Așa îl chema pe tatăl dumitale? rămase nedumerită veterinara.

Serafim era cât pe ce să zică: „Eu mi-s tată, eu mi-s fiul lui...", dar răsună glasul agentului:

— Da de unde luăm noi tobă, Lina, ai?

— Sofronica să-ți spună!...

În schimb, Serafim... Era răbdător Serafim. Era un om bun la inimă, era în stare să asculte mult și bine vorbele tuturora, și plânsul copilului, și ghiveciul ista de cântece pomenite, și peroațiile muzicantului și agentului. Îl umplea, însă, mila pentru cel copil înfășat, plângând: mama lui nu putea să-l desfașe aici, vezi bine, se aflau într-o instituție publică, iar el, copilul, ba e Ovidiu, ba e Ghiocel, ba e Vergiliu... Și, bietul, urmează să treacă prin lumea asta vorbitoare, conștientă de un viitor măreț, zis „Mai puternic și mai orbitor decât o mie de sori"!

De acord era cu toatele Serafim, doar că îl oboseau vorbele. Uneori părea că o să-l scoată din fire vuietul lor. În astfel de clipe, ai fi zis că o să se întâmple ceva neprevăzut cu dânsul: ori acușica închide ochii, chipurile, voiesc să adorm... Ori că o să-și scoată din cap căciula și o să scuipe în blana ei de ciudă. Dar mereu amâna clipa asta, repetând iarăși, și iarăși, ca într-un descântec:

— Da, Serafim... Serafim... Eu mi-s tată, eu mi-s fecior...

Nici de data asta nu se făcu auzit; nitam-nisam izbucni secretarul, gata să arunce în lumea adunată aici cu abacul:

— Tovarăși, aici e instituție, nu bazar! Afară! Ieșiți afară cu toții, rămâne numai mama și copilul!... încheie el.

Apoi răsuflă, se așeză la locu-i și scrise cu majuscule de-a curmezișul metricei: ANULAT.

Peste liniștea momentană (amuțise și sugaciul, la strigătul secretarului; oricât era de nepriceput, urma, totuși să i se aleagă un nume!), ei bine, peste liniștea asta se așternu un scârțâit de ușă și vocea căruțașului, moș Maiură, poreclit Moașa de boașe, care îl cărase pe Serafim încoace:

— Lina Ivanovna, Trofeu nechează... Oare nu-i timpul să-l adăpăm? Nu înțeleg, ce cere ghinărarul ista de cal!...

...Afară, pe prispa sovietului, cei trei, adică Serafim, Zahariosu și agentul, se întreținеau acum cu câte o țigară. Erau îngânduрați. Agentul era un pic șifonat, pe semne, se amărâse, căci el, primul, își aprinsese țigara. Zahariosu întinse mâna pe loc.

— Îmi dați voie? Numai una... și aprinzând-o întrebă: Spuneți cinstit, glumiți ori într-adevăr doriți să-mi cumpărați vioara?

Se deschise fereastra și Lina scoase capul:

— Tovarășe Serafim, întrebă ea, cum e numele lui?

— S e r a f i m...

— Numele dobitocului, omule! strigă scoasă din răbdări veterinara. Tăuraș e, ori vițică, de ce nu precizați?...

Își aminti deodată Serafim: „Săracii de noi, bieții, neajutoраții, zău... Uite, niște copii m-au întâlnit și m-au înțeles... Ba că s-au interesat și ei de nunta mea, de nevastă-mea, de bouț... la acolo un biet bouț a l b... Biato tu, femeie! La ce-ți trebuia nenorocita asta de veterinărie, când ești frumoasă, și oamenii te iubesc, mai ales tovarășul agent!".

Da ici, agentul se înveselise din nou, căci o văzuse iarăși pe Lina. Trânti și o aluzie:

— Lina, scrie: A p i s, f i u l l u i O z i r i s!

Auzind acestea, Serafim se necăji de-a binelea: „Da de ce nu i-ar zice „Ghiocel"? E doar alb-alb... Oziris nu cumva e vreun jugănar? De ce m-a întrebat Lina dacă e tăuraș? Doamne, pe oamenii noștri nu-i poți ghici ce-și pun în gând, ce le trece prin minte. Iaca de ce și iarba se usucă de scârba lor... Da, se usucă de scârba și jelea oamenilor, care taie vitele și le mănâncă...".

— Apropo, dovada e de vânzare? Spune-mi, tăurașul dumitale e asigurat, nu? se întoarse agentul spre Serafim.

— Îl păzește Dumnezeu...

— Frățică, nu se poate, cetățene! se oficializă de îndată agentul. Dumnezeu îl păzește pe om, căci i se roagă. În zilele noastre însă nici dumneata nu te rogi, nu-i așa? și îl îmbie cu capul: „Haide înapoi în soviet...“

— Mde, spuse obișnuit Serafim. Deodată se însufleți: Mi-i crede, dinioare era cât pe ce să-mi fac semnul crucii: atâta lume cărturară împrejur și atâta vorbăraie!... Parcă pluteam în fum. Și încheie candid: Rogu-vă, iertați-mi vorba proastă...

— Păi, vezi! Uite, de atâta și trebuie să te asiguri. Puține oare accidente se pot întâmpla cu mata? Ai scăpat adineaori un cuvânt și ai recunoscut doar că ai spus o prostie, nu? Ia haide în cancelarie, îl îmbie agentul. Eu am să-ți lămuresc avantajele, dacă te asiguri dumneata personal și bunurile, avutul dumitale...

— Oare să mă asigur și eu... se luă din urma lor Zahariosu. Îs gata să fac orice, doar o siguranță să am... Mai dinioaore chiar am tras un Dumnezeu în gând și căutam un juvăț, da lipsesc funiile, săpunul, *nacealnicul!*

Iarăși intrară în sovietul sătesc. Tocmai acum ieșea pe ușă și femeia cu sugaciul în brațe. Avea pieptul dezvelit, se vede, își ogoise plodul, alăptându-l. De atâta și fața îi era luminată de raze. Agentul ciupi obrazul pruncului și ochii îi luciră către mamă-sa:

— Cum îl cheamă? Uracan[1]? N-ai vrea să-l asiguri și dumneata? și țopăi ca un ied pe o margine de șanț: Ah, ce-aș dori să fiu în locu-i, fiul mătăluței...

— Vă las sănătoși... zâmbi măgulită femeia. Cu bine...

De data asta Serafim se întorcea bucuros în biroul secretarului, deoarece avea scrisă *bumașca* pentru bouț, de ici tovarășul agent aproape că îl conduce de braț să-și asigure vietatea dragă, iar femeia a ieșit surâzând cu numele copilului pe buze... Doamne, cât de puțin trebuie pentru împăcăciune și bună voie!...

„Ah, da... însă de ce copilul plângea? se întrebă înfiorat Serafim. Tot el își răspunse: Se vede că lui Trofeu, calului îi era

[1] Zeitate a indienilor precolumbieni; alergând într-un picior, Uracan dezlănțuia furtunile. De aici și cuvântul „uragan“.

sete de apă, ca și lui Apis al meu... Ah, tare-i cald, mare zăpușeală, Apis o fi răgind.

Peste sovietul sătesc pogora însă acum liniștea și răcoarea dinaintea amiezii. Cu încetul se liniști și Serafim și gândurile îi deveniră mai limpezi, chibzuind astfel: „Într-adevăr, cam de ce să nu-mi asigur dobitocul! Câte se pot întâmpla pe lume... Doar adineaori și boutul meu a căpătat numele de Apis, în rând cu copilul Ovidiu".

Luă de la Lina Ivanovna dovada, iar de dincoace secretarul îl rugă:

— Tovarășe Serafim, o clipă... Te-ai mutat mata în sat, ai casă, așezare nouă, te-ai însurat... Îmi pare bine, te felicit!... Ia, dacă ești bun, să ne trecem în condicele gospodărești...

— Bine, mânțămesc... spuse Serafim bucuros. Casa, vasăzică...

— Clădiri una... prinse a șopti secretarul, făcând în registre câte o bifă.

— Un bouț... adause Lina zâmbind, căci începea să-i fie drag Serafim: avea un nu știu ce, un nu-ș'cum, vorba cântecului. Oare de ce nu-s toți bărbații a ș a? și se uită drept în ochii lui Ponoară. Îl lăsăm „Apis"?

— Mde...

— Altăceva? ridică secretarul ochelarii pe frunte.

— Două găini și un cocoș roșu pe numele Porumbaca, Odoleana și Glonț...

— Clonț?

— Fie Clonț... conveni Serafim.

— Altăceva?

— Un purcel, of, dacă n-are nume, n-am apucat încă a-i pune...

— Nu-i nimic, îl liniști secretarul, îl scriem așa . Porc – unu... Să-ți trăiască!

— Mânțămesc... răspunse Serafim. Și al neavoastră...

Cât stătuse de vorbă cu secretarul, agentul făcuse și formele de asigurare pe toate aceste vietăți, prețuindu-le, cam cum știa că le prețuiește lumea din sat, așa că rămase numai ca Serafim să se prețuiască pe sine și pe Zamfira s-o prețuiască, să se asigure și ei, apoi să semneze obligația că vor plăti ratele la vreme.

— Mi-i limpede totul... ridică Serafim ochii săi mari din hârtii. Mai am o rugăminte: n-ați putea cumva trece pe la mine? Încă nu m-am sfătuit cu femeia...

În mintea lui se răzgândise și-i dumeri și pe cei de față:

— Înțelegeți... îi pun eu *un preț* Zamfirei, mde, *mi-i soață!...* Da oare *i-a conveni ei prețul meu?* Ș-apoi cine știe mă va prețui ea pe *mine?!*

— Bine zice omul!... conveni secretarul. Ia trage-i dar, Serafime, o iscălitură de ministru dincoace, în registru. Am auzit, ați trecut muncitor la PEDERE. Terminați mai iute drumurile, șoseaua! N-ai chip să ieși în drum, toamna – și dimineața, și-n amiezi, și seara, și noaptea... *Polomocenii nacealnici* nu știu calea spre noi!... Cum ieși din casă, te cufunzi în noroi și-n colb. Ne civilizăm doar, sau nu?! Se cuvine s-ajungem America, nu?

— Aud de la mata... Și am mai auzit... răspunse Serafim, fosăind asupra semnăturii. Da nici o zi încă n-am muncit la PDRE, că iaca, mă tot gospodărește legea cu cireadă, văcar, agent fiscal și mata cu condicile și semnăturile... Nu-s oare drumuri și acestea?

Secretarul nu-l auzi: iarăși se necăjea cu ochelarii.

— Optica, dragă! O hulubă de ochelari, vezi? C... m-aș în el de sat! Trebuie să plec la raion pentru ea! Dar cu ce transport?

— Mai bine-n optica ta ai face căcați, izbi ușa scripcarul uitat...

Serafim ieși iute în urma lui Zahariosu. Și merseră spre casă calmați – se răcoriseră doar pe secretar! Acum își țineau unul altuia de urât. Scripcarul îi povestea cum a mai fost o dată la azilul de bătrâni și cum a fugit de acolo. Iar Serafim îl asculta și se gândea mulțumit: „Mi-am luat încă de-o grijă... Măi, cât e de prost țăranul nostru de azi, cât timp nu trece prin lege și *uciot..* Când colo, nu-i strașnică deloc nici legea, și *uciotul,* vezi bine, îți ia grijile, îți asigură viața ta, a bucatelor, chiar a soației tale?".

Și-i zise bătrânului:

— I*aca, dacă tăceal, și matale iți intrau in voie...* Pe ziua de mâine Apis e asigurat...

— Măi băiete, ești încă tânăr, ca să nu spun altfel... se năpusti asupra lui Serafim muzicantul. Roagă-te să-l ajungi pe MÂINE.

Zahariosu acesta o viață întreagă n-avusese altceva pe lume, decât vioara. N-avusese pe nimeni altcineva, decât ACEASTĂ VIOARĂ. Cu ea se mângâiase, cu ea se necăjise, se certase, se mâniase. Așa că el n-avusese nevoi și griji, decât de cântece tot noi și noi. De ce atunci să se jeluiască?

— De pasăre e bine, ea are cântarea lui Dumnezeu, Serafime! Da spurcăciunea de om voiește cântec tot mai nou, mai nou. N-ai văzut cum secretarul și agentul se găinățează cu creionul și cerneala peste sat? Primul, el a zis: mă cac în satul ista, nu?

De data asta Serafim se opri locului, să zici, uimit, toropit, împovărat de nedreptatea pe care muzicantul o făcea binefăcătorilor de adineaori:

— Moșule, de unde să se... și aici Serafim muți, duse fetește palma la gură.

Muzicantul se opri și el, crezând că icnetul celuilalt e un acces de vomă.

— Să se manifeste, să se desfășoare, ai în vedere?

— Să se... ușureze, rosti candid Serafim. În satul nostru doar săvârșim totul-tot ce face țara noastră, rosti convins el.

— De acord... da eu nici asta n-o pot face ca lumea, mă crezi? Genunchii îmi tremură... și începu iarăși spovedania lui.

Venise dintâi vremea când degetele nu-i mai simțeau ca altădată struna, vioara, arcușul. Tot așa și auzul. Ce-i drept, el se încăpățâna, frământa degetele, își pleca urechea, degeaba însă! Ei bine, după asta se dăduse bătut: simțise că are nevoie nu de ceva, da de cineva, de-un suflet cu care să stea de vorbă. Se ceruse la azil, fugise însă de acolo: însingurarea și înstrăinarea deveniseră și mai apăsătoare.

— Om bun!... Mă crezi, nimica altceva nu voiam decât liniștea. Toată viața mi-a vuit capul de larmă omenească, melodii, strigături, hore: fără de mine n-a fost o petrecere în satul ista, ca să nu mai vorbesc de altele. Acolo, la azil, aflai liniștea, d'apoi știi? Cât pe ce era să mor de urât... închipuie-ți, cetățenii de acolo atâta au grijă, să nu le fie chefirul învechit... Uite așa ridică sticla, vederile lor îs slabe și cată țintă la eticheta aceea, de parcă s-ar uita în ocheană la lună. înțelege-mă și crede-mă, ești om și tu, bre! Am ajuns eu oare să citesc în chefir?

— Da ce-i acela „chefir", moșule?

— Chișleag, băiete. Om bolnav sânt, doar că boala mea bătrânețe adânci se cheamă. Știi cântecul *„Bătrânețe, haine grele..."*? Da de ici doresc să văd în jur oameni voioși, nu chișlegoși. Nu sunt băutor, viața însă mi s-a desfășurat printre cheflii și petrecăreți. Acu, spune-mi, la ce bun niște bătrâni de la azil, dacă eu însumi sânt bătrân și n-am dorință de dânșii?! Altfel zis, ca să mă înțelegi, puțin spus că ești un hleab, iată că te înconjuri, te împresori și de putregaiuri... și deodată încheie, parcă să-l aiurească pe Serafim, însuși oprindu-se locului. Bre, adineaori, în sfadă, în fum, cu sudalma în gât... Că doar împreună eram la secretar, nu? Ei bine, m-am simțit tânăr. M-am distrat că-i nostim totul-totului pe lume și muzica-i rugăciune: „Dumnezeule, strânge-mă..."

— Ei, da-a-a! mugi alb Serafim.

— Pe crucea mea că totu-i limpede!

Ei bine, la cele auzite Serafim dădu o replică anapoda:

— Iaca așa se nimicește omul... oftă el. Moș Zahariosu, matale păcătuiești! Am uneori câte-un vis, ferească sfântul să se adeverească.

— Sfârșitul lumii, nu? tresări Zahariosu.

— Nu-u-u! se învioră Serafim. Un deal ponorât visez. Ponorât-ponorât... cât o țarină! Și la poalele lui o bătrânică. O bătrânică, una cât o smochină.

— Ptiu! scuipă țigara bătrânul. Da eu visez valsuri, bre! Valsuri, valsuri... Știi cum vălurează iazul valuri?...

Așa mergeau pe drum, mai întâlneau și pe alții. Zahariosu îi oprea:

— Bre, dacă auzi pe cineva că are nevoie de o scripcă bună, îndreaptă-l la mine. Mătăluță, cinstit vorbind, n-ai chef să cumperi o vioară? îl întreba pe trecător, ca după asta să încheie: Servește-mă cu o țigară... că tare mi-i a mânca.

Așa, până aproape de casa lui, când zise:

— Bă țică, Serafime! Cam de ce n-ai cumpăra vioara de la mine, ai? V'odată ai auzit de Strauss Johann, ori nu?

— Nu, spuse acesta mirat.

— la neamț, bre! Să cânți toată viața numai valsuri și valsuri, și să nu te mai oprești... Și taman cu o scripcuță ca a mea! la haide, hai la mine și îi vedea-o.

Stă Serafim în drum și se gândește: *„Hm, numai valsuri și valsuri... Brava-s nemții iștia: toată viața cântă și au niște cai cât tancul, și la urmă-i dâruiesc rușilor...".*

Da de colo îl întreabă pe muzicant:

— Mata, moș Zahariosu, să-mi răspunzi la o întrebare: de ce verdele este... verde? Uite, mă uit la un petic de otavă și pentru mine îi mai ceva ca un v a l s...

Întrebarea îl toropi pe muzicant:

— Mă, n-ai cumva coadă?

Asta îl duru pe Serafim: ce, a căpiat unchiașul? Cum, adică, să aibă coadă? Ce, e strigoi?

— Moșule, merg la mata. Merg ca să te convingi, dacă ești curios... și rosti grav, patetic, ca în casa *Nădejdei:* Mie nu mi-i rușine de nimic și de nimeni...

Cincisprezece

Cu această exclamație păși în curtea lui Zahariosu și ar fi șezut ei mult și bine împreună, deoarece tare-s buni de taclale muzicanții: au cutreierat lumea, au văzut oameni mari, mai ales la petreceri, când și cei mari se prostesc. Mai bine zis, devin copii... Ei, și aud câte în lună și în stele, dar mai ales bârfele din „lumea bună". Ei, și dacă muzicantul îți mai ia în mâini și vioara, crezi că te poți dezlipi de jalea lui?

Într-un târziu, hăt, la chindii, iată sare Zaharia și se bate cu palmele peste buzunare: câte țigări cerșise pe drum, toate fuseseră fumate.

— Hai să ieșim, poate întâlnesc vreun fumător...

— Că și eu... sare Serafim de pe laviță. Ian cată cum m-am luat cu ziua târgului. Știi, moș Zahariosu, am lăsat bouțul pe seama unor copii.

— Ah, iată ce-i... De atâta iubești otava! și deodată zise grav: Bă țică, fă-te muzicant... și c...te în gospodăria țăranului, ca secretarul azi! Cu cățel, cu purcel, cu oi, cu dracu, cu tat-su! Bă, m-am făcut muzicant și îs liber ca pasărea. Ce zici, iei scripca de la mine?

— Om mai grăi... răspunse Serafim, în felul lui.

Era un fel de „mde", doar că mai conținea și un picușor de nădejde.

Serafim-tăranul doar avea griji: purcelul stă de draga dimineață fără picușor de apă – în pripon, în bătaia soarelui. Bălan-Apis e pe mâna la niște copii, dar ce știu copiii? Femeia-i dusă la munci în câmp, și el... Uite, cum a pierdut o sfântă zi de august! Oftează Serafim: *„A trăit pe lumea asta un neamț și zi de zi i-a tot zis valsuri și valsuri!... Eh, brava neamț!* Brava viață! Numai țăranul, sireacul, e ca și gândacul cu virtutea în baligă".

Ajuns acasă, luă repede căldarea de pe prispă să-i dea oleacă de apă purcelului, când colo, porcu-i țeapăn... și umflat. Mai mult, niște muște verzi, ca niște episcopi în odăjdii, dănțuiesc deasupra hoitului. Altfel zis, mort e porcul, mort. Se așează Serafim jos, zicându-și: „Iac-așa! C-o mână Dumnezeu îți dă, cu alta moartea îți ia... Acu ce are să zică tovarășul agent? Asigurarea-i plătită doar? Da ochii unde îți erau, Serafime? Prinzi muște cu dânșii?".

Când ici, iată și nevasta.

— Ce-i cu tine, bărbățele? De ce șezi cu capul gol în mijlocul ogrăzii?

— Nu vezi? Avem mort în bătătură, Zamfiră!... De te trudești în câmp, de te trudești în sat – totuna de pomană e: iată, ce-am pățit – godinu-i răpus de muște. Fa! exclamă Serafim străluminat, de când brigadierul mi-o strigat PEDERE, sântem în pierdere... la uită-te la purcelul nostru cum îl prohodește *zumzăitul!*

Da Zamfira de colo, fără păsare:

— Dacă nu pierea azi, pierea mâine! Bine că Domnul ne-a lăsat boul.

— Fă-ți semnul crucii, Zamfira, nu zi hop!...

— Și tu bate-te cu palma peste gură! îi ține hangul Zamfira. Unde ai lăsat boutul?

— În seama unor copii, nevastă.

— Păi, se poate așa ceva?! Să rămâi în mintea lor? Fugulița, caută-l pe unde-i, grijește-l, e bunul nostru drag... Că până una-

alta, iaca pun și eu să fac mâncare... Ce-ar fi să tăiem cocoșul cela? Știi, mi-i rușine, dar îți spun în față: mi-i poftă de acru...

— D'apoi găinile noastre, bietele...

— Ha-ha-ha! Da ce: cocoși nu găsim în mahala?

Uite așa-s tinerii: ba ceea, ba cealaltă, mereu glumesc, mereu se îndeamnă, și gospodărioara, ca și căsnicia, se mișcă. Dacă nu-i bine la pornire, va să fie la mântuire, sănătate de ar fi, că restul vine gârlă.

la Zamfira și prinde cocoșul. N-ați uitat? Era de un băț legat, să nu zboară peste gard. Zamfira ia și cuțitul și-i zice lui Serafim:

— Na, fă mai repede treaba bărbatului, că opăreala-i gata, și se duse în treaba femeii.

A rămas Serafim cu cuțitul și cocoșul în mâini. Unde-i zice acestuia:

— Să te tai, așa-i! la spune, de ce? Și-i ia în gură creasta, și ba i-o pupă, ba i-o mușcă. Măi flăcău, măi! Cine are să mă scoale pe mine dis-de-dimineață, ai? Radio Chișinău, așa-i? Da dacă îi închid aceluia gura cu butonul, apoi de ce să-ți tai gâtul cu cuțitul, ai? Cine are să-mi vestească oaspeții, radioul? Cine are să-mi facă oușoare cu bănuț, cine? Da la cine am să mă uit cum se bate cu vecinii, măi cocoș? D'apoi cine oare o să-mi vestească feciorul să se însoare?

Și cum îl ținea așa, se apucă și-i dădu drumul, strigând:

— Vai, măi nevastă, l-am scăpat!

— Da tu ia și-l prinde.

— Rușine, bre. Cogeamite matahală de bărbat să mă fugăresc după un drac de cocoș!... Are Anghel un pistol, pe care l-o fătat o pușcă, și dacă iau pistolul cela...

Râde Zamfira, zice:

— M-ai convins... Du-te, dar, după Bălan. Când a înnopta, prind eu cocoșul pe pătul, bărbate. N-are unde se duce de la casa noastră. Da tu, dacă în pădure te duci, adu v'o ciotcă-două pentru plită.

Așa-i femeia: te mângâie... și te mână. Da pădurea-codrul se înalță chiar după casa lui Serafim. Caută Serafim boutul într-o poiană, îl caută în alta, mai chiuie o dată... De auzit, nu-l aude

nimeni. Unde se apucă el atunci și dezbârnează o movilă de ciotce, ia una mai mare în spate și hai spre casă. Când colo, ograda-i plină de băieți, da boțul îl așteaptă sub nuc.

— Bună ziua...

— Bună seara...

— Bună noaptea...

— Bună dimineața...

Care și cum, că așa-s copiii: întâi învață a da binețe; doar unul mai mărișor, unde face:

— Bade Serafim, știi cu cine?

— L-ai adăpat, bre? L-ați păscut, măi? Serafim nu-și poate lua ochii de la dobitoc: Măi, da-i mândru! Măi, da-i sătul! Măi, da-i îngrijit!... Ce l-au mai gătit-chitit!... Coada-i dalbă – cordică albă, la picioare – cănăfioare, la ureche – zurgălăi. Și deodată oftează: Măi băieți, de unde s-au luat pe dânsul atâția scaieți?!

— Da Petrică îl învăța să împungă.

— Da Valera zicea: „Măi, să-l dai de veci pădurii, garantat se face acolo bour!". Oare-i drept, bade? zice unul Andrieș.

— Da Serafim spunea nu-ș'ce și-i juca pe dinainte, în ciudă...

— Da Petruț lăcrima: „Așa frumusețe am apucat eu doar la tata...".

— Da Vlad îl poreclea „Simbou".

— Da Arghir se suia pe dânsul călare! zise unul Ion.

— Da Vasilică zice: „Ce-i bou, bouă rămâne, bre".

Numai unul mic-mic de tot, un mumuruz, încheie această declamație:

— Bade Serafim, mi-i drag... îi blând și cuminte!

De ici Serafim își curăță boul de scaieți și se gândește la băieți: „Măi, hâtri-s copiii în ziua de azi! Chiar mai hâtri decât părinții. Cât pe ce să-i mustrez, dar i-or mustra mai departe deștepții...".

Numai Zamfira nu-și rupe ochii de la copii: „Oare să am atâția, câți sânt împrejurul boului, ce ar zice bărbatul meu? Oare și atunci m-ar fi luat în căsătorie? Cred că da, ia uită-te cum îl iubesc: s-au prins lipici de el".

— Până-i opări măliga, mă duc să-l pasc oleacă, că tare-i flămând, altminteri nu apucă ziua de mâine... clătină din cap Serafim.

— Lele Zamfira, sar băieții într-un glas, dă-ne v'un bostan, să ne jucăm de-a roata...

— Aha, de-a tura-vura pe drum!

— Și de-a dura...

Nevasta se uită la bărbat, da acela aprobă, chipurile, fă-le hatârul și cheful.

— Dă-le, bre, să se mângâie... Totuna n-avem purcel!... Da de ici rupe un bostan, scoate un cuțit și prinde a-l cresta, spunându-și: „Ce-a fi, a fi, da de-amu sânge n-are să curgă". Cască gura copilașii, când colo, da bostanul de sub cuțit s-a prefăcut în masca lelei Zamfira.

— Ia mai fă una, mai arată-ne, bade!

Mai ia un bostan Serafim și face masca porcului, mai ia altul și face masca cocoșului, mai ia unul – și iată masca boului. Le întinde cuțitul.

— Na! Voi să faceți măștile taților voștri, că v-au născut frumoși și deștepți... Puneți la noapte câte o lumânare în masca aceea de bostan și să-i bucurați, chipurile, tătică, te recunoști? Acu mai zi că nu-s fiul matale!...

Apoi a luat boul de cap și s-a dus Serafim în pădure:

„Cât îi mai paște, măi Apis, eu, de ici, mai tai o sarcină-două de nuiele, poate ți-oi înjgheba un ocolaș...".

Da boul, de colo, mugește.

Și Serafim, de colo, îi grăiește ca lui Zaharia:

— Acu de ce te jeluiești, Bălane?

De unde să știe omul că acest „mu-u-uh!" înseamnă: „Be strong and play the man"?

Departe-departe sună cornul pădurarului: Tu-u-u-tu-u-u... Ascultă Serafim și se gândește: „Ian cată, bre, pădurarul l-a priceput, da eu îs un... Eh! Să mai tai pădure? Te pomenești, m-a pricepe și vine fugulița..."

Și-i zice lui Apis:

— Nu-ți pasă de mine, ai? Nu-ți pasă de nimic!... Știi tu ce e aceea boala, furtul, păcatul, nu? Ție nu-ti pasă de nimic, dacă ai chemat pădurarul încoace!... Of, eu ocol trebuie să-ți

fac, un acoperiș deasupra să-ți ridic, să adun nutreț, să te duc văcar, să fac asigurare... da o bucurie de viţică ce, ți-ar strica, crezi? Și pe deasupra mă văd osândit să-mi fărâm mintea – ce va fi mai departe cu tine. Uh, blestemat e țăranul, râmă pământul, râmă...

Ei, da boutul, de ici paște, de colo nici în coadă nu-i este de poliloghii. Când și când doar pufnește și atunci Sera-fim îl mustră:

— Nu speria iarba, Apis! Paște-o...

Nu-l aude, nici că-l pricepe Apis.

Se așează Serafim jos, da prin iarba aceea, încoace, încolo – gâze, gângănii, curat omenești pătărănii. „Toată suflarea cu necazul ei trăiește, hotărăște Serafim oftând: Cine-i fără griji, acela îi fără de zicere..."

Iaca furnicile, săracele, dragele lui! Ba într-o parte aleargă, ba în alta, ba se întorc, ba se răsucesc, ba se opresc în loc... Saltă pe picioarele din urmă și dănțuiesc, dănțuiesc... „Oare ele ce-și spun acum, îs nedumerite că mă văd, ori ce?"

Când colo, în iarbă zace o omidă din copac. Mă-ăi-măi!... Ce bătălie mondială e acolo! Nu mai pridídesc ochii s-o cuprindă, pentru că furnicile se încalecă, se aruncă, ah, și când mi ți-o pișcă pe omidă... N-o lasă bine cea furnică, că două o înșfacă, tocmai o tresaltă! Ș-apoi alta, și alta, da omida, ca un balaur se frământă, peste cap se dă, se zbate, – mai mare plăcere furnicilor nici că se poate!

— Ce Dumnezeu, ai adormit! De ce șezi cu nasul în iarbă?! Că te strig, te chem...

Serafim sare speriat: când cată, e Zamfira, soțioara, nu pădurarul:

— Ce făceai acolo? pe loc însă își dă seama și râde: iarăși, între furnici! Știi, Serafime, „Femeia Moldovei" scrie că au și ele, furnicile, cică, un procent mic de minte și cresc niște „purici", nu zidesc crâșme... Cică, se-mbată și ele! Tu ce zici? Crezi? și se așează jos: Of, ce mă dor picioarele! Ia cată ce s-au înnegrit de soare!

Serafim se lasă pe spate: picioarele îl împing la nerușinare – mai frumoase-s când se dosesc sub poale. Da Zamfira de colo:

— Trebuie să-i facem un ocol boului nostru...

Se lasă amurgul cu liniștea lui întunecată. Degrabă are să răsară luna și iarăși va fi o liniște lăptoasă-lăptoasă, ca un vals de Strauss.

— Pune capul aici... și Zamfira întinde mâinile, punând tâmpla soțului pe genunchi. Într-un târziu, Serafim o întreabă:

— Azi ce-ai făcut?

— Am strâns mere de pe plopi... glumește ea, băsnește adică, ronțăind semințe de floarea-soarelui de pe o tablă. Și n-ai găsit în iarmarocul acela ceva mai acătării, ceva frumos și de folos, cum ne-am înțeles?

Oftează Serafim:

— De-a folosului mute erau, da de-a frumosului – nimica. Și bărbatul dintru-ntâi sfios, apoi mai vârtos, se vâră cu umărul în femeie, bărbătește: „Mă iubește – nu mă iubește... Eu o iubesc așa cum este!"

— Fii cuminte... Știi, râd de noi oamenii. Îmi râd în față, de îmi vine să plâng: „Fa Zamfiră, de ce nu-l înveți pe bărbatu-tău să știe ce e aceea viță, cu ce se deosebește ea de bouț, la o adică...".

— Da ei râd oricând și de orice, Zamfiră.

Răsare luna. E o lună mare, roșie și taie în două o muchie de deal, ca pe-o pătlăgea coaptă. Pădurea-i neagră, ierburile – înalte și în poiana cea albă e boul cel alb.

— Ia uită-te, ia privește-l. Ia vezi-l, Zamfiră, cât e de măreț! și Serafim îi împresoară cu brațele mijlocul.

— Ei, alta de-acu... Ce te-a lovit?

Da Serafim întreabă sfios, rugător:

— Îi crezi pe oameni? Când îi aud, așa mă-ntristează...

Zamfira nu pricepe. Atunci Serafim:

— Crezi că nu-i frumos?

— Frumos, lasă...

— Știi ce-am luat eu seama? Se juca cu dânsul iarba!

Zamfira tace.

Ei, și atunci Serafim unde se apucă să-i împletească o coroniță din ierburi. Ele se leagănă în juru-le. Da Zamfira se învelește cu

șalul, cu broboada, căci mereu i se năzare ici pași, dincolo șoapte, colo ofuri, dincoace foșnete... Adevărul e că boul paște și pufnește în iarbă, iar din preajmă-i se feresc crengile, iar din vârfuri de copaci câte o pasăre tresaltă, își ia zborul, sfârâie peste vârfurile pădurii, speriată. De fiecare dată femeia îi vorbește bărbatului:

— Ce te-a lovit... ce-i cu coroana asta?! Șezi binișor! Auzi! Vine nu știu cine...

— Boul... îi șoptește el la ureche. Verdele se frăsuie în jurul lui.

— Măi, măi, măi! Auzi? Un câine parcă latră! Eu te rog, eu mă rog... la stai, ia să ascultăm: departe-i? Aproape?

— La bouț latră! și Serafim unde smucește roata aceea, pălăria de floarea-soarelui și o aruncă hăt departe. Mai și strigă în întuneric: Piei de aici... mistuie-te!

— Acasă, acasă... Hai acasă!

— Stai, de ce ți-i frică? Cine te sperie aici, ai? Uite colo o ciotcă... spune Serafim obijduit. Sântem în pădure, în poiană... Și ochii lui mari, din limpezi devin tulburi-tulburi.

„S-a surpat ceva... în mine? în ea? Să-i spun? O să priceapă?... S-o mustrez? Of, de-acu ce-a fost, s-a trecut, uf!". Și tot el sare în picioare să se pornească spre casă.

S-a bucurat Zamfira. Se scoală și ea, se duce întins la Apis, îl ia de cap... Pentru prima oară... S-a muiat inima lui Serafim. S-a pornit și el din urma lor.

— Știi, n-am mers niciodată pe cărarea asta... spune femeia. Ce zici, e mai aproape pe aici?

Nu-i răspunde nimeni. Atunci ea se întoarce și din nou nu vede pe nimeni. Doar un trunchi de copac se clatină în albeața lunii.

— Unde ești, măi, unde ai dispărut? Din nou nu-i răspunde nimeni. Doar trunchiul de copac pare să crească, să se înalțe, și din el, din lemnul lui, se desprinde Serafim parcă. Anume din trunchi, parcă s-o prostească pe Zamfira. Ba și aude:

— Așa parcă mi-i nu știu cum, mi-i a plânge... mormăie Serafim. M-am și descălțat, și inima nu mi se înmoaie.

— Ei, dar prinde-mă! strigă deodată femeia, lăsându-i bouțul.

Bărbatul se supune, o prinde. O notă de-a academicianului face în acest loc o paranteză: „Autorul spune minciuni... Cum să te joci de-a prinselea prin pădure, în puterea nopții! Ce, au căpiat tinerii zilelor noastre? Ce au devenit iepuri, jivine?".

Da Serafim zice:

— Crezi că n-aș mai fugi?

Adică asta a spus-o Zamfira, căci Serafim a spus altceva:

— Așa mă gâdilă tălpile... Nu fugi, Zamfiră, că-mi vine să zbor... Da îmi pare rău de bouț: rămâne singur. Și s-a însuflețit: Dah! Rămâne fără nimeni pe lume, ca și tine, Zamfiră...

Da Zamfira râde. Râde, râde, de se desface: „Na-ți-o bună! Ea e singură! Ce vorbește el în dodii? Am să am copil!...".

— Îmi pare că am pierdut boul... zice ea. Jucându-ne, s-a rătăcit.

— Rătăcească-se, spune abătut Serafim, înseamnă că nu ne-a îndrăgit nici pe noi, nici casa, nici ograda, nici poarta, nici nucul nu a îndrăgit... La urma urmei, mănânce-l lupul!

Când cată, boul e în poartă. Serafim vine să-i deschidă. Se necăjește, se mocoșește, geaba însă. Sare speriată nevasta:

— Casa-i străină! Ian cată!...

De ici boul își scarpină fruntea de poartă. Da peste gard cei doi ce văd? O namilă! Și ce face matahala? Zorește la ceva, săpând... Se apleacă, se înalță, iarăși se apleacă... ai zice, loc de comoară sapă, înainte de a ieși luna din apă.

— Ihai! iarăși exclamă nevasta. Cineva ne sapă cartofii.

Serafim, de colo:

— Bună seara la neavoastră!

Da de ici străinul:

— He-he-he! Breeee! și aruncă ceva în buruieni. Parcă v'o adus văzduhurile: săpam o groapă pentru cățea, când s-o îngrop, iaca și voi îmi deschideți poarta. Numai că nu știu, e-a bine ori a rău?

— Moș Zahariosu! face trăsnit Serafim. Și mie mi-a murit un purcel, azi! Da la mata nu văzusem de cu zi nici un fel de câine la casă...

— Câine,nu, da cățea am!

Atunci Zamfira zice către Serafim:

— Ce căutăm aici? Cine-i dumnealui?

Zahariosu:

— Bogdaproste, fato, că ați venit. Al tău a fost de cu zi și îi vindeam o vioară ca o brățară: Johann Strauss... Da el, dragă, aista-i răspuns? „Om mai grăi!", cică. M-am mâniat foc. O-ngrop, că e o cățea vioara mea, nimănui nu-i trebuie.

Zamfira șuieră șoaptă la urechea lui Serafim, crezând că uncheașul e tare de ureche și fistichiu:

— Și scripcă îți mai lipsea?! Boutul ți-i puțin?! și către unchiaș (diplomate-s femeile!): Moșule, nimica nu ne trebuie... Avem nevoile noastre și mai sânt altele...

Da Zahariosu... Nici Dumnezeu nu dă, câte îți dă dumnealui.

— Fato, scripca o vând... fiindcă mi-a robit sufletul. Da casa i-o dăruiesc celui care-mi cumpără vioara...

— Cum vine asta? se miră Zamfira.

— Păi, ce e mai scump? Lăcașul din suflet? Ori cel din trup?

Da Zamfira – către Zahariosu:

— Așa v-a fost vorba de cu zi?! și către Serafim, șoptit: Atunci intrăm să vorbim! Oricum, o casă, cred, că-i mai scumpă decât o scripcă.

Serafim și-a strâns capul între umere, lovit:

— Zamfiră, e casă de suflet vândut, Zamfiră! Judeci tu? Noi nu sântem încă pe-a noastră stăpâni ca lumea...

Când cată, se află în curte la unchiaș. Acela s-a dus să scoată un țol pentru oaspeți. Noaptea e caldă, e o plăcere să șezi pe prispă. Și Zamfira, de colo:

— Noi ne-om iubi în casa asta... hi-hi, ha-ha... și a fi ca sfințită, ca și dezrobită!

— Ce-ai zis, ce-ai zis?

Zahariosu tocmai ieșea din casă și a auzit. Dar și bătrânul, șmecheroi, a întrebat-o repede-repede, s-o rușineze. Zamfira a dus palma la gură și a *drângănit* din picioare.

— Așa am zis, ai zis, a zice... da nu-i frumos s-asculți ce-și vorbesc cei tineri.

Da Serafim:

— Zamfiră, ne aflăm în casă străină...

— Ia taci, măi! Moșulică, da cui ți-ai vândut mata sufletul?

Da Zaharia, prompt:

— Unei minciuni!

— Și care-i minciuna aceea? Că și eu am ceva de vândut.

Serafim e de-a binelea necăjit.

— Vă las pe-un minut... Dobitocul acela e slobod și a mai face vreo stricăciune...

— Mănânce-l câinii! Serafime, mai scump e un bou decât cuvântul meu? se revoltă bătrânul muzicant.

Da Zamfira:

— Moșule, lasă-l să se ducă la dragostea lui. Că avem și noi ce vorbi. Și tot despre dragoste.

S-a dus Serafim. Da Zamfira de colo strecoară șoptit:

— Moșule, eu îs aici în sat o s t r ă i n ă... Spune-mi, ce grăiește despre noi lumea, mai ales despre Serafim? Și cine-i tată-său?! Se rușinează și nu-mi spune. Vreau să știu cine-i *tata* lui, vezi bine, mata ești muzicant, torbă și tobă de zvonuri felurite, de spuse străine. Nu s-a găsit nici un bărbat care să-și sloboadă limba, măcar la o petrecere, la o beție, dacă nu la bătrânețe?!

„ — Ta-ta-ta-ta-a-aa! cântă Zahariosu. Se începe povestea. Și-și vâră ochii în femeie: Văd, slobozi rădăcini chiar în prispa mea, ai? Îți cauți de-amu nemurele!... și șuieră hoțește: Suntem ca și câinii, fa! Câinele ți-i socru, muiere!

A sărit arsă Zamfira.

— Ptiu, moșule! Nu ți-i rușine? și cotcodăcește: Aracan, ce porcos ești la gură!... și strigă: Serafime! Unde ești? Hai mai repede!

Din fundul grădinii se aude: „Nu găsesc boul, Zamfiră!".

— Mănânce-l câinii! strigă Zahariosu, ca să audă Serafim. Și continuă: Serafime, femeia ta e-o gâscă, bre, la minte! Mare gâscă... Ea nu știe că dorința...

— Ce-ai zis? răsună glasul lui Serafim din întuneric.

— Dorința, zic, e un câine, bre! și continuă: Judecați amu, cât sunteți tineri!

În sfârșit, iată-l și pe Serafim, da Zahariosu o ține pe a lui:

— Măi copii, ședeți alături, lângă mine, să vă lămuresc! Și nu cu povețe... Bă, să am putere, aș porunci unei stele să po-

goare încoace și să-i arăt pământul, pământul cel mare, cum îl țin uneori și mă uit la el, cum te-ai uita la un ou, ori la un pui, ținut pe palmă! Ca pe o *giucărie* îl văd, de copil.

Tresaltă Serafim, se desprinde de sub brațul unchiașului-muzicant, precum se desprinde copacul cel tânăr de sub vrejul unui dovleac din anul trecut: cum de se încumetă el a rosti așa vorbe?!

Da Zamfira chicotește spre Serafim:

— Hi-hi-ha-ha!... Matale, moșule, numai de povești ești bun! Și șmechero-o-os fără pereche...

Zahariosu saltă un umăr: așa fac cei de au dureri în oase, ai zice, îl roade umărul a vreme rea.

— Copilă, copilă! La căpătâiul tău veghează un câine... și adaugă față de Serafim: Tatăl lui bărbatu-tău știi cine-i? E un deal, fa! și se înfierbântă: UN DEAL, muiere! Eh, pierd orzul pe gâște!... Dacă în ziua de azi omul se zămislește în borcan... Apoi cum să nu spui că dorința e o turbă de câine, fără lanț, fără botniță, fără zgardă?!

Atunci și Serafim ieși din mutenia lui:

— Moș Zahariosu, sufletul matale e pustiit... Prea vrăjmaș ești lumii. Cu ce să te fi obijduit? Șed, te ascult și văd că n-ai nimic sfânt... Dacă mata vinzi vioara, apoi cu ce rămâi? Vreau să zic, cu cine?

Tocmai acum, parcă drept răspuns, răsună un muget în curtea bătrânului:

— Muău-uh!

Atunci Zahariosu se hohli ca o pasăre în ploaie și începu:

— Eu-s fără de mamă, nu numai fără de tată... Eu-s un vals, Serafime! Când tată-meu se gătea să se mirească... rosti el arar, băsnit, adică să se ducă s-o pețească pe mamă-mea, se apucă și mă scoală. Închipuiți-vă, mă scoală cu noaptea în cap și zice: „Zaharie, ia dă fuga la izvor și adu-mi oleacă de apă să dau pe ochi...".

Toți mirii îs chiori.

Sar eu în tindă, înhață ciurul din cui, de după ușa tinzii, și tiva săgeată spre izvor...

Ajung eu acolo câine-câinește... În bobote, bre, ca pe întuneric! Afund ciurul, îl ridic cu apă plin-plinuț și... fugulița, vorba tatei, spre casă.

Tot pe drum, pe drum... da într-un ulm aud niște pui piuind. Ce fel de pasăre o fi fiind?

Așez ciurul jos – vă închipuiți: ciurul e plin-plinuț – și mă urc la cea scorbură cu pui.

Vâr mâna – nu încape; vâr capul!

Scot puii... Când să scot și capul, el nu iese. Închipuiți-vă! Capul... e mai mic decât un pui de pasăre, într-o scorbură de copac!

Dau într-o parte, dau în alta – nicidecum.

Împing înainte, și să vedeți socoteală, măi băieți, mă prăbușesc la pământ...

De atâta chin și strădanii mă doborâse setea.

Alerg la ciur, da ciurul – de-a dura, de la mine!...

Eu alerg după el, da ciurul se cotilește spre izvor.

Ajungem acolo, da izvorul e înghețat bocnă.

Dau cu călcâiul, gheața-i cremene.

Văd reaua, iau capul în mâini bat în gheață până s-a spart.

Umplu capul cu apă și-mi lipesc buza de buză: beau, beau – nu mă mai satur!...

Mă pornesc din nou spre casă. În dreptul ulmului iau seama – mi-am uitat capul.

Unde-i dacă nu la izvor?! Iarăși fugulița înapoi și-l văd... Vreau să mi-l pun la loc, întind mâna – ei, prinde-l dacă poți: cum fuge, așa aleargă...

Eu mă iau din urma lui, el fuge de mine... Văd un cal, sar călare – n-ajung capul cui de-l are!

Văd un ogar și-l asmut – tot nu-l prinde, nu-l ajunge!

Iau atunci o pușcă și trag – nu-l nimerește nici asta.

Iaca de atunci mă chinuiesc, mă muncesc cu gândul: ce-i la temelia lumii, dacă nu dorința – un câine?

Şaisprezece

Că-i miercuri, că-i vineri ori că-i altă zi de săptămână, Serafim doar atâta așteaptă – dimineața: să-l trezească muzica de marșuri!... Nici nu deschide bine ochii că se și gândește: „Știi că-i bine, sănătoasă treabă – un marș... Uite, acușica mă scol și eu la dobitocul cela!".

Da Zamfira se porăie în jurul cuptorașului. He-he, de când... De pe atunci, de când se îngâna ziua cu noaptea. Ce s-o fi gândit nevasta? „Jupâneasa ține casa, da jupânul ține drumul..." Așa și-o fi zis ea, pe când se scula, acum însă n-o mai rabdă inima:

— Serafime! Auzi, Serafime? Te gândești la dobitocul acela, ori nu?

— Acuși, acuși... Zamfiră, oare de ce nu-i în astă dimineață v'o muzică?

Azi – ori că-i marți, ori că-i joi – Serafim, ca de obicei, așteaptă un marș din alămuri, colea, să dârdâie ferestrele. Când colo, poftim, la ora asta, un anunț răsună prin postul local de radio:

„Aici, dragi cetățeni, e postul nostru de emisiuni iubit... Bună dimineața, tovarăși".

Cine, credeți, e la microfon? Anghel... D'apoi ce glas are, dimineața: curat, clătit, numai cerul după ploaie este sinilit așa.

— ...Vasăzică, urmează să vă spun pe scurt: am o rugăminte și o plecăciune către toți stăpânii mei. Azi, ruga-voi frumos, la cireadă, cu vitele, nu trimiteți copiii, ci veniți dumneavoastră *personale,* c-aveți oleacă de vorbă tovărășească, vezi bine, v-am zis stăpâni, însă e un fel de-a spune, azi. Către dumneavoastră am o chestiune tovărășească, și nu de slugă. Nu mai zic că mai am și o veste ce trebuie să v-o și aduc imediat la cunoștință: azi are loc vaccinarea dobitoacelor. Cineva se cuvine să le țină, să le imobilizeze, nu? Văcarul nu vi-i datornic, apoi vite sânt multe, da scumpa Lina Ivanovna e femeie-domnișoară... Doctoreasa-veterinara vrea să le pună injecții. Cine o ajută? Și ultima comunicare: cine are gâște, să le taie aripile; Boaitele-s grase, altminterlea de ce când zboară se împiedică printre sârmele electrizate? Nu mai târziu decât ieri erau cât pe ce dumnealor, gâștele, să

incendieze satul în loc să-l salveze, precum au făcut-o cele române ... S-au izbit în cablul electric și l-au băgat peste cel telegrafic... Acuma am pierdut legătura cu raionul. Avem și un *divertisment* pentru dumneavoastră: Serafim Ponoară nu dă bună ziua la oameni!... Mai mult, nici la munci nu iese, de când a fost trecut la PEDERE... Nu-i cea *pierdere,* dacă-ți cumperi un bou și încetezi a mai da bună ziua la oameni! – mă gândesc la satul moldovenesc, ce zile îl pândesc? Prin ce se făcea el vestit odinioară, vorba lui Dimitrie Cantemir: „Omul nu se așeza la masă până nu ieșea în drum și nu mai poftea și trecătorul să mesească cu el!". Bine, dar pe atuncea se dădeau bineț, ca să se întindă și mesele... Acuma dau medicului microfonul...

A pocnit și a uruit ceva, apoi un glas blând, femeiesc, începe cu reproș:

— Stimabile mame, bunicuțe și tați, vorbește medicul localnic pentru copii. V-am amintit de atâtea ori și vă mai amintesc: tovarăși, veniți și primiți gratis lapte și chefir dulce pentru copiii si pruncii dumneavoastră. Altminterlea se înăcrește și se pierde. Produsele lactate sunt foarte folositoare pentru dezvoltarea organizmului la copil. De ce nu vă pasă? Închipuiți-vă că pe un vițel, proaspăt fătat, l-am adăpa cu ceai, în loc de coraslă! Știți că laptele conține, mai ales corasla! Toate elementele tăbliței lui Mendeleev?...

Medicul și-a continuat lecția încă mult înainte, da Serafim și Zamfira n-au mai ascultat-o. Prima s-a indignat Zamfira:

— Ei, de ce grăiește minciuni? Femeile se duc și le dă zer pentru purcei – laptele e înăcrit, că-i stricat *holodilnicu*[1].

— Zamfiră... Serafim s-a și săltat în capul oaselor. Poate tu spui minciuni? Vezi ce glas duios are femeia?

— Toromacule, se năpustește Zamfira, îi plătită cu leafă ca să încânte prostimea.

A oftat Serafim. A oftat și s-a dus la bouț. Trebuie îngrijit, căutat, adăpat, țesălat, păscut... Ori, cel puțin, repezit la cireadă, dis-de-dimineață. Chipurile, lumea trăiască cum știe – de pe

[1] Frigiderul.

carte învățătură, da eu ce am apucat din bătrâni: boul paște iarbă verde...

— Iar ai să întârzii, Serafime... îl cicălește nevasta. Iar ai să întârzii, parcă văd. În loc să te duci mai degrabă, să nu-ți scoată vorbe văcarul, tu te fâțâi primprejurul lui cu țesala, peria, parcă vă duceți la fotograf, zău...

Nu desluși, însă, răspunsul lui Serafim.

— Ce-ai spus? întrebă ea.

— Dacă nu ție ti-am vorbit... bombăni Serafim. L-am mustrat pe dânsul: ne trezim târziu.

— Ei, iaca bătaie de cap ce m-a lovit, pe unde doarme boul tău. Zamfira arată enervată. Ce ți-a spus văcarul: când e la noi cu mâncarea?

— Te gândești la Anghel? Îmi place cum vorbește la radio... Zamfiră, oare și el e plătit?

— Să-l întrebi, când l-îi întâlni. Tu spune-mi altceva: de ce te scoate în prăjină, că nu dai bună ziua oamenilor?

— Să fie sănătos, Zamfiră... Știi, prin sat s-a zvonit că avem două case, poate de-atâta și am intrat în gura oamenilor... Chipurile, ne-am boierit: o porumbiță și un porumbel au două cuiburi, da el nici unul... și Serafim își fixează nevasta, făcând-o și pe ea să se uite la el țintă.

Prima se revoltă ea:

— Ș-acu ce mă *citești?*

Ochii lui Serafim sunt adânci și tulburi, și reci: două bulboane înainte de ninsoare.

— Mă uit, Zamfiră, și citesc în tine, da nu e bine: cam de ce te doare ce grăiește de mine Anghel?

— Mde... iată și Zamfira a învățat ceva de la Serafim.

— Bravo, nevastă, începi să... și amuți Serafim.

— Da ce mă credeai o proastă?

— Mde... slobozi de colo și Serafim. Poate că ar fi ajuns să se și certe, dar pocni din nou difuzorul și iarăși se auzi vocea grăbită a lui Anghel:

— Mult stimată babă Saftă! Scumpo, n-am să reușesc să vin la mata în grabă la mâncare, așa că fii bună, rogu-te, și adu-mi ce te lasă inima și ce ți-a dat Dumnezeu... Adu, zic,

traista cu mâncare la Trei Fântâni, unde-s așteptat de urgență. Acolo mă așteaptă lumea, proprietarii dobitoacelor locale... Așa că, ce ai, ce n-ai, măcar o bucată de pâine, cinci oușoare și o ceapă iute! Dacă ești bună, desigur. A, nu! Ouă să nu aduci! Când mă gândesc că vrăbiile își clocesc ouăle între pietrele din gura fântânilor și se strecoară acolo șerpii și le beau crude... adică nu! Adu ouă crude, că am să țin o cuvântare!...

Mai auzind și acestea, Serafim se grăbi, zicându-și: „Anghel azi e mai rău ca ieri... când mi-a cântat valsul lui: adeverință veterinară, da azi... Of, oare cum îl cheamă pe neamțul acela, Doamne, cu valsuri?".

La Trei Fântâni, în timpul ista, vaccinarea mergea strună. Stăpânii își țineau dobitoacele de coarne, acelea fâțâiau din coadă, în schimb Lina Ivanovna nu le spunea nici un cuvânt de mângâiere, ci le împungea cu seringa și crișca. Da vitele răbdau. Iată-l și pe Serafim aburit cu Bălănaș-Apis de cap. Cum ajunge, vine la Lina Ivanovna, veterinara, aceea găsește un loc mai moale în bou – acul doar a lucit, Apis nici n-a dovedit să se cutremure.

De ici veterinara cea frumoasă își șterge scula, zicând:

— Maladeț!... Frumos tăuraș aveți... E rasă pură de stepă!

Da Serafim de ici se gândește și el: „Așa-i, Lina Ivanovna, așa-i... Ce-i drept – nu-i minciună, așa... Că și mata, of, bună ești, deșteaptă și frumoasă, să dea Domnul să se plinească dorințele matale cu tovarășul agent..." Și deodată zice:

— Lina Ivanovna, am o întrebare către dumneavoastră: sânteți veterinară, cum vine asta: dorința e un câine?

— Pentru că se gudură în trupul matale... face prompt veterinara. Boul ista e dorința matale, nu?

Atunci Serafim îl cată cu ochii pe Anghel: dorința lui care e?

Da acela stătea mai la o parte, cu coatele pe un budăi de fântână, cum stă meșterul-ceasornicar deasupra mesei de lucru și citește rotițele, de ce nu se rotesc, ai? De fapt, se uita printre pietre: nu cumva acolo se zărește vreo coadă de șopârlă ori de șarpe? Se simțea scârbit nu știu de ce în dimineața asta. De lume? De ocupația sa? Ori de zădărnicia lucrurilor ce le făcea?

Ei bine, iată-l și pe Serafim alături:

— Îs curat, Anghele. Iaca dovada... și Lina Ivanovna-i de față, iaca și boutul, iaca și vaccina-i făcută. Mai ai ceva a-mi cere?

Pașnică și frățească întrebare. Când colo, Anghel îl ia la roată:

— Stai, nene, încotro o luași?

— Păi, la PEDERE.

— Da femeia unde ți-i?

— Mi-a poruncit să-i duc ceva de mâncare: ea-i la cules mere în Valea Seacă. Spune-mi când ai să fii pe la noi cu mâncarea? Zamfira se interesează.

Râde Anghel și zice:

— Niciodată, Serafim! Doar că astăzi i-aș duce eu Zamfirei mâncare, dar tu du-te în locul meu cu cireada... Și a strigat către ceilalți: Ei, fraților, nu vă împrăștiați nici unul! V-am comunicat prin radio despre niște chestiuni arzătoare.

Un invalid cu un picior de lemn vine aproape și zice:

— Anghelaș, poate pe mine mă liberezi de chestiune... Mă cheamă la comisie polcovnicul raional de la comisariatul militar...

— Chestia comisarului și cu a mea nu-s una și aceeași! A mea e mai vajnică, spune Anghel și se urcă pe budăi, în picioare, adresându-se către toți: Tovarăși, eu nu-s balaur, îs om și eu, milă însă n-aveți deloc. Contractul social dintre noi e nul.

— Ce a zis el, femeie dragă? Baba Eulampia se interesează de baba Casandra, care-i cu auzul mai muzical.

— Da ce s-a făcut cu contractul, Anghele? Avem doar copie...

— Zice că „nu-i", da-i copil: noi câte copii am făcut?

— Avem două, una – la *selsovet*[1]

— *Noli!* strigă Anghel, răsuflă: Mai citiți și gazetele, tovarăși!

Voci:

— Pricepem!

— Înțelegem!

— Ne dăm seama...

— Da spune precis, Anghele, ce e? Când colo, fâlfâie o fustă lungă, cu o dâră de colb în urmă. Ba și mai gâfâie: sosit-a

[1] Sovietul sătesc.

baba Safta cu ouă proaspete și cu cele comandate la radio de Anghel.

— Eh, ce-mi mai hârcâie în piept, însă am dovedit! Na, Anghelaș, iaca... Of, bogdaproste că te-am auzit... Adică, nu eu, da nepoată-mea, că eram în fundul grădinii. Aleargă copila: „Bunică, ce-ai făcut de-ți cere Anghel mâncare prin radio?". Of, da eu, Anghelaș, tăiasem un puișor, îl făcusem cu smântână, da ouăle estea, știu eu, proaspete-s, să nu-ți fie cu bănat.

Anghel:

— Mersi și tacă-ți răşchitoarea... Ori dacă nu, râșnița. Ascultă încoa! și luă legătura.

S-a bucurat baba Safta:

— Am auzit, am auzit: se războiește Pakistanul cu India!

— Stai locului și ascultă!... Iată că cere cuvânt țața Pachița...

Ceilalți colhoznici se frăsuiesc, se întreabă, au făcut roată în jurul invalidului.

— Mata ești *frontovic*,[1] grăiește cu dânsul, întreabă-l ce așteptăm? Ori el are ahotă de războel?!

— Aha, pune-te în fruntea noastră...

Altul, direct:

— Da spune odată, bre!

Anghel Farfurel de unde să poată grăi, dacă n-a terminat încă baba Safta:

— Anghelaș, puiule, ți-am pus brânzică, ouășoare, cepușoară, numai să iei seama, te rog, de prosop!...

Dă din mână atunci Anghel și începe iarăși:

— Contractul meu de văcar, făcut cu dumneavoastră, tovarăși, în cireadă, eu îl anulez difinitiv! După lege, omul cel truditor ca mine are dreptul la hodină, o zi pe săptămână, da eu ziua aceea n-o am! Spuneți-mi de ce nu respectăm legea?

Baba Marfa și baba Safta șoptesc aparte.

— Dinioare a citit în gazetă și face *aghitație*...

— Dragă, ce mă bate el la cap, când eu primesc gazeta acasă?

[1] Combatant.

Da invalidul e categoric:

— Ei, și ce vrei să spui, Anghele, prin asta? Că ai încheiat sezonul?

— Bietele dobitoace! începe a se tângui lui Serafim un unchiaș. Dacă-i după lege, atunci dobitoacele, reiese, să șadă duminica cu dinții la stele, nu? Doar n-au să meargă la biserică?

Între timp invalidul și-a revenit:

— Anghele, ai obraz! Ce știe, măi-tu-măi, dobitocul? Doar n-are să pască buchiile legii și tu... nu ești *pricuror,* da văcar! Adică deloc nu te doare inima de necuvântătoare!

Le-o taie atunci Anghel:

— Fără sentimente... Să vă întreb și eu: unde-i obrazul și conștiința creștinească a proprietarului de dobitoc? Vasăzică, jalea-i mai mare pentru un dobitoc decât pentru un om, nu? îl ia Anghel din scurt pe invalid.

Prima se milostivește baba Safta. Unde zice:

— Da poate că-i drept, tovarăși gospodari. Ia lăsăm noi omul să se odihnească o zi, zău-na. Poate are v'o treabă la târg, poate la raion e chemat, poate să-și mai cârpească v'o haină, poate să mai spele ceva...

— Na-ți mâncarea înapoi, babă Saftâ! Nici mâine nu mă duc cu cireada. De ce mă faci nespălat, necârpit?

A rămas trăsnită baba.

— Am zis eu așa ceva, cumătră Zavastă?

Anghel n-o aude.

— Îs văcar de la șapte ani... Ține-ți minte, babă Saftă și babă Zavastă, cum mă îmbrăcați pe atuncea în bluzele voastre zdrențoase, nu? De ce? Ca să vă arătați creștine, bune la inimă, da de colo bluzele – niște cârpe. Da de ce măcar atunci o dată să vă fi auzit: „Anghelaș, du-te azi, de sfânta duminică, la biserică, că noi ne-om duce cu vitele". Nici bolnav nu m-ați lăsat să zac... Tușeam, scuipam mucii, da pe unii deștepți îi auzeam: „Lasă tusa pe la iarnă, Anghele!". De azi înainte guleiesc până la toamnă...

Au mutit cu toții: se gândesc, își amintesc, se străduiesc din răsputeri să reînvie în memorie icoana pătimitului Anghel, ba tușind, ba scuipând. Alții raționează altfel: „Așa-i omul nostru:

grăiește cu tine, îți dă binețe, de ici tu îi mulțumești, da crezi că tocmai binețele îi sânt pe cuget, ori un cuțit?"

Unde se îmbățoșează odată invalidul:

— Ești sezonier și pleșcar! Ce faci toată iarna? Șezi la cald ca un motan...

Anghel parcă n-aude, doar buzele-i umblă, parcă descântă, parcă socotește, iar de ici îl știstuiește:

— Nu mă întrerupe... Și iarăși socotește. În sfârșit, încheie: Văd eu că-mi sânteți datori nu numai pe anul ista, da și pe cel ce vine. Mi se cuvine *concet* plătit pe doi ani înainte.

Băbuțele își fac semnul crucii, deoarece și „concet", și „plătit"... pe doi ani înainte încă nici o instituție n-a visat. Barem, nici nu s-a auzit. Invalidul, mai tare de fire, se bagă în văcar:

— Da noi te-om da în judecată și om vedea ce-a spune legea. Pentru că avem contract!

— Aha, contract aveți? A-ha, știți și ce e aceea judecată? He-he, *zaconicilor.* Haidem dar la judecătorie... Nu! Chemăm judecătorul aici! Iacătă-l-îi! și îl arată pe Serafim. Îl vedeți? Tace... tace... Pe toți îi ascultă, da acum mă adresez lui, primul, să vedem ce-o să spună dumnealui, om cinstit. Serafime!...

Serafim, aidoma ariciului, când bați într-o tinichea, a și țopăit pe loc, da Anghel de colo îl cheamă aproape:

— Poftim, poftim în centru... Cât ai să-mi plătești, Serafime, pe boul tău, ca să ți-l pasc până pică omătul?

— Mde... face Serafim. Da cât ți-i dorința?

— L-ați auzit? Apoi iaca am să va spun: el îmi plătește treizeci de ruble vechi pe lună, care – noi ruble – fac doar trei și pe dânsele n-ai ce să iei, pentru că el ți le dă cu țârâita, doar de țigări!... Da banii iștia el îi face nu într-o lună, ca văcarul, nu într-o zi, ca colhoznicul, ci într-un sfert de ceas, chiar în zece minute... Și unde? La PEDERE...

— N-am fost încă nici o zi la PEDERE, Anghele, de unde-mi știi leafa?

— Hoților! Drumurile îs numai gropi și hârtoape, n-am putut ajunge la centrul raional încă din vară, când am fost pe jos cu Prodan la baie. Da voi ați mâncat banii și asfaltul,

ba și livezile oamenilor, pentru că le tăiați, chipurile, pentru drumuri-șosele, da de ici voi dormiți la umbră, pe sub garduri, iar dacă vă treziți, iute vă întindeți la cei pomi să-i culegeți, pe marginile drumurilor! Ca în raiul lui Alah vă lăfăiți, și de ici PEDERE vă numiți!... Ce este, deci, PEDERE? O organizație de derbedei...

— Mânțămăsc, Anghele, că-mi iei albeața de pe ochi... Și știu cu cine am să lucrez... Serafim, cu capul între umeri, caută împrejur dacă n-au să-l scuipe oamenii. Deodată zice: Numai nu pricep de ce am fost chemat ca judecător...

— Pentru că anume tu... îl apostrofează Anghel, năpustindu-se, tu îmi vii cu jivina ta în ceasul cel ultim... când părăsesc pentru totdeauna cireada, și mă întrebi: „Cât ți-i dorința, Anghele?". E cât pururea, nenică!

Unde se răstește definitiv atunci invalidul:

— Contractul e mai tare decât atomica, Anghele! E al oamenilor... Dorința ta nu merge pururea...

Ceilalți colhoznici par niște ființe legate în ploaie. S-ar cuveni să spună, căci este ce spune din inimă, ei, dacă în cap le vâjâie... îi bate grindina vorbelor. Ce s-a întâmplat astă-noapte cu văcarul?

„Oare cine l-a cinstit și în masă nu i-a pus nimic?"

„Oare unde o fi mas astă-noapte, nu cumva în podul clubului?"

„Ba așa-i dacă șezi toată ziulica și nu faci nimica: ai idei despre lumea întreagă..."

„Bine-i azi pentru cel ce citește gazete..."

Dar cel unchiaș, care mai adineaori vorbise cu Serafim, acum sloboade glas auzit:

— Întunecați ne-am născut, întunecați murim!

Doar că Anghel nu-i lasă:

— Țovarăși, sânteți robii acestor hămesite dobitoace, care s-au săturat de casele, bătăturile și oasele voastre! E o nenorocire pentru ele... deoarece când le pun alături cu cele de la fermă, ți-i mai mare jalea – ale voastre-s zburlite, de atâta nici nu le fotografiază gazeta... Ele n-au nevoie de dumneavoastră, așa

cum nici eu n-am nevoie, căci nimeni nu ne salută... De-o vorbă, același Serafim... Și se întoarce: Ia taci din gură, babă Saftă, mereu întârzii, da morișca îți umblă! Contenește-o o țâră, că eu am zis pururea!

— Dacă eu n-am zis nimica, puiule... Eu așa, pentru mine... Drept zici, Anghele, scuză...

— Iaca, na-ți șervetul! îi întinde Anghel legătura cea cu mâncare. Spuneți-mi, cui să-i dau bâta?

Anghel s-a dat jos de pe budăi și, închipuiți-vă, merge spre ceata de țărani ținând ghioaga ridicată, în vârful ei legat având prosopul babei Safta. Ai zice, e prapor de înmormântare, și tăcerea-i solemnă, căci n-ai ce spune: soarele a urcat sus-sus pe firmament, solemn și el, – ziua-i prăpădită din nou. Ba invalidul și consemnează momentul: „Hă-tu-i cruciulița mă-sii!".

Deodată, în tăcerea asta, baba Safta cuvântează:

— Ia-ți, Anghele, șervetul ista de sufletul meu. Te-i șterge v'odată dimineața și ți-i aminti de baba Safta. Ce să fac, dacă te-am obijduit atuncea, copil fiind, acu îți cer iertare...

Da soarele-i sus-sus, he-he, anevoie urcă și cât mai este până mâine dimineața! Și cireada-i flămândă, și stăpânii șed cu brațele în cruce... Da de făcut ceva trebuie sau nu? Și zice atunci invalidul:

— Ce facem, fraților? Haide astăzi să le pască cineva dintre noi!...

— Cu rândul, puică... C-am mai apucat, am avut ist obicei și nu ne-am pierdut... face baba Safta.

— Exact. M-aș duce chiar eu, dacă nu m-ar chema polcovnicul la comisia medicală, zice invalidul.

Da de colo și baba Safta:

— Tare le-aș paște eu, oameni buni, dar am muiat niște lut... Acum soarele usucă vraful dinaintea ușii, movilă.

Când cați, unu-i cu una, altu-i cu alta, în scurt, fiecare are treaba lui, altul a mâne-sa, ba și ajutor așteaptă să-i dai!...

Vede asta Serafim și unde zice și el:

— Oameni buni, cu dragă inimă m-aș duce eu, da am rămas să-i duc mâncare nevestei... și după aceea să trag o fugă la PEDERE, că s-or supăra și acolo.

He-he, ce s-au mai bucurat ceilalți când au auzit că cei de la poduri-drumuri-reparații, adică de la PEDERE, se supără.

— Phi! Ian cată! Lasă că pe femeia ta o hrănesc eu, ori o trimit pe nepoată-mea, sare baba Safta. Spune unde muncește: la umbră ori la soare? De umbrelă n-are nevoie?

Serafim frământă căciula între mâini și se gândește:

„Uite-te ce-s de buni și săritori sătenii noștri! Ei, ce să le zici, ce să faci tu, om bun, dacă ei îs gata și umbrelă să-i dăruiască Zamfirei mele, care între dânșii e o străină?".

Și din nou le spune:

— Mânțămăsc, da cu PEDERE cum rămâne? Stă mai la o parte Anghel și se uită la dânșii, laolaltă adunați, în frunte cu Serafim. Își zice: „Să văd ce au să facă niște proști în frunte cu un bou... Au să piardă cu toții".

Da invalidul îl ogoiește pe Serafim:

— Că tânăr ești, băiete! Ia lasă PEDERE-ul pe o zi, că nu crapă drumurile celea! Fă-ne și tu un bine, să te pomenim.

Se apropie atunci Anghel:

— Vezi, cum ești, Serafime! Iarăși te bagi peste mine, cu interesele tale. Poftim bâta, ghioaga de văcar! Mai departe cireada e pe răspunderea ta... și ai să te căiești toată viața...

Se uită Serafim la bâta văcarului și zice:

— Ce fel de inimă ai tu, Anghele, că eu n-o înțeleg nicidecum. Nu cumva te-ai supărat?

— Ce-s copil? Am glumit, ce vrajbă poate fi între noi – amândoi orfani, amândoi văcari?!

Anghel îi întoarce spatele, dă din mână a lehamite și se duce. Încotro, credeți? Direct în bufet. Unde zice el:

— Mișule, un pachet de țigări și un pahar de votcă.

— Cu ce ocazie, comanda e prea-prea, dar pe fi-oi... nu dau.

— Bre, de azi înainte nu mai sânt văcar! S-a zis cu cireada satului, a intrat pe mâna unui prost... Mie mi se oferă un serviciu cu leafă și îmbrăcăminte, așa că cinstește-mă.

— Ei, da! Până mai ieri erai mare și tare pe alții, Anghele. Văcarul în zilele noastre e persoană mare și acum te duci om mic, alții să te comande?

— Degeaba șezi cu mâna pe bilele de abac, dacă nu pricepi care-i diferența dintre un văcar și un poștaș...

— Ah, poștaș, vasăzică! exclamă Mișu. Atunci e altă vorbă... înseamnă că ți-i dragă uniforma de poștaș și geanta.

— Nu mi-i atât de dragă, pe cât mă simt interesat... Pricepi obștea noastră se reclădește acum: de la dragoste trece la interesare.

— Aha, interesul poartă fesul, veche poveste... îi face din ochi Mișu și îi întinde un pahar cu apă cu fâs. *Trudozile*[1] îți dă colhozul, leafă îți plătește poșta. Și de ici, toată ziua – ca un câine prin sat, pe la umbră, pe sub garduri, ah, funcționarule!

Anghel, în loc să ia paharul, se uită lung la bufetier și, cum stătea acela în picioare, cu boneta albă pe cap, ca un esculap de suflete amărâte, unde întinde un pistol spre dânsul și strigă nitam-nisam:

— Banii!

Trosnește o dată, da de ici răsună melodia: „Fie soare întruna...".

— Te-ai speriat? îl întreabă Anghel pe Mișu.

— Aș, de unde! zice Mișu și-și toarnă și sieși o cinzeacă, Noroc!

— Noroc și altu-n loc... Anghel îl dă peste cap.

Cum venea el spre Trei Fântâni, călare pe motoretă, iată că-l vede pe Serafim șezând locului.

— Ce aștepți, Serafime?

— Anghelaș, frate, ia uită-te, îi cunoști pe cei cu dobitoacele: îs toate? zice rugător Serafim. Numără-le, rogu-te, nu cumva să fi întârziat cineva.

— Măi Serafime, da clăpăug mai ești, iartă-mă, alt cuvânt nu găsesc. De ce-ți frământi mintea cu dobitocii dobitoacelor?

Zice atunci Serafim, adică întoarce ochii lui blânzi, ca de berbec:

— Anghele, Anghele... de ce urăști necuvântătoarele?

— Pentru că ești bleg, iaca de ce!

— Rogu-te, cu plecăciune, dumerește-mă, cum vine asta om bleg?...

---

[1] Zile-muncă.

— Dacă nu poți osebi un bouț de-o vițică, atunci cum să zici?

— Dar dacă știu?

— Înseamnă că ești definitiv netot!... Crede-mă, eu pe miros deosebesc necuvântătoarele tale... și sfârâie, pârâie, bruind cu vuietul motoretei vorbele lui Serafim. Ce mai face Zamfira?

— Bre, rămăsese să-i duc merindele în câmp, să o ajung... Când colo, s-au dus străinii să-i ducă merinde, iar eu le pasc vitele.

— Mersi că mi-ai spus. Mă duc dar încolo, să-i aduc la cunoștință cât ești de necăjit. De altfel, astăzi avem în țarină concert... Ce aștepți de la ea: băiat sau fată?

— Mde... apasă Serafim cușma pe cap. Aici nu-i voia noastră...

— Am o rugăminte: plodului să-i pui numele meu frumos: Anghel sau Anghelina, și o rupe din loc cu motoreta, cum se rupe vârtejul din colb.

— Anghele! strigă Serafim. Stai! Unde-i mai bun imașul? Pe unde le paști? încotro ar fi mai nimerit să le mân?... La Cinci Movile, ori în Hârtoape?

— La tine acasă! glumește acela, gonind vehicolul; amatorul de viteze deținea vestea: astăzi vitelor li se interzicea ieșirea pe imașurile de totdeauna, căci fuseseră stropite cu otravă, contra rozătoarelor.

Şaptesprezece

Oricum te-ar iubi femeia, într-o bună zi, totuși, ea se întreabă: „oare cum îs ceilalți bărbați? Dar dacă dumnealor îs altfel, ce-am făcut eu, proasta, că l-am luat pe aista, pe-al m e u? Norocul? Norocul îl văd, uite că am plești și am însurit cu el... Oare ce-ar fi să-l lepăd?..."

Biata Zamfira nu se simțea în apele sale chiar de draga dimineață: „Oare nu m-am amăgit, cum se amăgesc toate proastele, și l-am luat la nimereală pe Ponoară? Dar ce zice lumea oare?"

Când se urca în mașină, ca de obicei, tăcea, pentru că știa că așa e bine. Unei neveste tinere, venită din sat străin, îi stă

frumos să tacă, să asculte ce vorbește satul, ca la urma să se arate că ea-i destoinică, nici nu-i pasă.

— Bună dimineața, dădu ea prima binețe.

— Mulțămim, răspunseră care și cum. Simțea ea, că de ce-i femeie? Să nu simtă ce se vorbește pe seama ei?

„Asta a cui o fi?" se șușoteau cumetrițele. „Apoi e a lui Ponoară nevastă..." răspundea o șoaptă. „A-a-a, vasăzică, iacă-tă-o... Asta-i cea pețită pe întuneric?..."

„Aha, și fără biserică, fără popă, fără cununie."

Zvonurile însurătoarei lui Serafim se mai limpeziseră: zilele cele de vară erau mari, baba Nădejdea zburda cu pielea goală în jurul casei sale, și oamenii vorbeau cu mic cu mare despre frumoasa nuntă a lui Ponoară Serafim – la bariera Bălților. Și glumeau:

— Ca bursucii, în peticul de porumbrele, iată, încă o familie!

Unde mai pui că trecuse o noapte de pace și somn, și cumetrițele se treziseră cu proaspete griji, colorate felurit: care roșcate, care dungate, care cânepii, care fistichii. Apropo, nu oare haina și dichiseala ne scot în vileag dorințele?

„Știi, dragă, mi-am cumpărat de-o rochiță... Da la cine s-o cos, nu mă duce mintea!"

„De-o săptămână o găină ouă dracul știu unde, că o aud numai cotcodăcind, da ouăle nu i le văd nicicum..."

„Al meu a băut iarăși cu haleava lui, cu bleaghea! D'apoi lasă că dau *draste*[1] cu dumneaei și are să-i rămână în mâna mea pletele...", după care o furau cu coada ochiului pe Zamfira:

„Da știi că-i curățică..."

Și o întrebau:

— Ia spune, chiar așa îți zice pe nume: Zamfira? Din ce parte ești?

— Mă rogu-ți, spune unde ai găsit citul ista, că ta-a-are te prinde de ochi!

— Da cine l-a cusut, că ta-a-are bine îți șede!

— Pe unde-i, mă rog, Serafim, că nu l-am văzut nu știu de când...

— Știi, tare-i bine că v-ați întorlocat, căci, ți-oi spune eu, unuia i-i greu singur.

[1] Bună ziua.

— Adevărat grăiești, cumătriță... Eu, de-o vorbă, nu pot dormi cu al meu în pat, da cum mă trezesc, dragă, știi, mă duc lângă dânsul, să mă încălzesc...

Și ferit, la o parte, își ziceau:

— Îi frumușică, nu căta că-i cu pistrui!...

— Și chitițică...

— N-aș spune că-i chiar până la atâta, da uite că așezat vorbește, știe să se țină între femei...

— Ha-ha, credeți că Serafim îi prost?! Așa l-a luat lumea înainte, da el știe ce face!... Că alteori îți iei de nevastă chiar pe vecina ta, crezând c-o știi de copilă, da când te trezești, ea-i dracul cel împielițat...

— Să le ajute Dumnezeu! încheiau cele mai stătute și mai pățite, căci știau – căsnicia începe de la un ac și o ață și se ține pe un „bună seara", dacă-i spus cu dragoste și ca oamenii, iar dacă se rupe – se înnoadă cu un „of!", ca după aceea să urmeze: „Na, bate-mă, ucide-mă, bărbate, îs vinovată... Mai mult n-am să fac! Parcă necuratul m-a împins... și am lunecat cu mințile!".

În ziua aceea se culegeau mere în Valea Pietrei. Valea era cât văd ochii, lungă și netedă. Iar unde nu vedeau ochii, pe acolo erau râpi și ponorâturi. Femeile colhoznice ședeau cățărate prin copaci și, parcă sfătuite, toate purtau basmale albe. Da vântul, ca vântul, se juca cu basmalele. Prin alte părți albul e culoarea de doliu, la noi, însă, e cea de bucurie și veselie. Așa că, dacă te uitai atent în livada asta cu colhoznice prin copaci, ai fi zis că un stol de lebede se odihnesc prin meri, amețite de parfumul pometurilor și bătaia soarelui; s-ar putea zice că lebedele nu se așează pe copaci. Dar dacă-i frumos așa, apoi de ce să fim contra frumosului, ai?

Sub meri păștеau porci.

Porcii erau și ei albi și sătui, căci nu departe se afla iazul și ferma, iar porcarul, tânăr, îi tot mâna pe la grămezile cu mere viermănoase, lovite, chiflicite, ca să simtă dulceața vieții, înainte de abator.

Aceștia, însă, umblau de colo-colo grohăind. Mai ridicau când și când surlele sus-sus, cătând prin copaci, poate pica-va și din cele mere coapte, parfumate.

Iar porcarul, dacă era tânăr, vorba lui Serafim, mde, avea și el o dorință-cântec:

Bate vântul poalele,
Tra-la-la-la,
Vi se văd țurloaiele,
Tra-la-la-la...

Și colhoznicele cântau, la rându-le, iar din când în când aruncau în porcar cu mere, să-l râdă porcii, chipurile, poftim:

Of, săracul omul prost,
Bun odor la cas-a fost... zău!

Numai Zamfira și două babe nu cântau; babele, de la sine înțeles, nu mai aveau glas. Una către cealaltă zicea:

— Așa-i, cumătră?

— Ce?

— Ca ieri-alaltăieri am fost și noi tinere și iată-ne amu, în copac nu ne putem sui!

— Deh... Suie-se cei care-s tineri...

Soarele era drept inimă, adică sosise vremea prânzului. Ei, și se aștepta și oleacă de hodină, când colo, iată-l pe Anghel călare pe motoretă și cu geanta cu gazete...

— Doamne ajută, cui poți, dar mai ales femeilor! râse el, vesel ca totdeauna. Trăiască-vă sămânța... și ia lăsați munca! Mai bine poftiți la concert, iute! Ne-a sosit baletul din capitală, anunță el, ca poștaș și agitator ce era.

O vede pe Zamfira și zice:

— Bună ziua, Zamfiruță... și salutări de la Serafim. De ce nu te dai jos, să vezi și tu „Pe lac... lebedele"?

Lumea, ca lumea, decât să muncească, nu-i mai bine să se adune la concertul care avea loc într-o poiană? Da poiana parcă Dumnezeu o făcuse, taman pentru balet sub cerul liber! Costișa era o potcoavă verde, zisă, pe limba grecilor, amfiteatru, frumos, tare frumos loc! Jos poiana avea o poală, iar în mijlocul scenei se îngemănaseră trei mașini, ca să formeze o scenă. Pe-o mașină se înălța un pian; celelalte două, fund la fund lipite, făceau

scena... Adică și aceștia, artiștii, se pregătiseră din timp, așa că, uite-i, au și început a dănțui.

Un muzicant bătrân, purtând o căpiță de păr cărunt, se zbuciumă, se frământă la pian, iar artiștii, ca niște arcușuri de vioară, tot se întind în sus, se întind, parcă ar culege mere. Dar nu! Umblă cu mâinile aiurea prin văzduh. Și toți delaolaltă – muzicant, artiști, cer, soare și iazul din vale – fac minuni: se zbuciumă, se bucură, demonstrează, nu șagă! De dragul lui Ceaikovski – „Lacul lebedelor".

Numai baba de adineaori, care nu se putea urca în copac, acum face critică:

— Draga, mă uit la iști dănțuitori și ce văd? N-au oase într-înșii... Da ale mele, săracele, parcă-s de plumb...

— Și ale mele tot așa, dar de ce crezi? Ia, ca dânșii, să ne dezbrăcăm cu pielea, să vezi, oasele ni s-ar muia! Da porcarul îl ispitește pe un șofer:

— Soacră-ta, Gheorghe, se mai îndoaie ca râma? Gluma-i glumă, dar un soare alb, un cer portocaliu, o vale sinilie, un iaz, limpede ca un cuget de pustnic, și un trup, răzmuiat de trudă, face ce face, căci prin vine curge sângele nostru albastru...

Anghel... Lui Anghel nu-i pasă: s-a dat în spatele Zamfirei, cum se dă omul cu gând ascuns, să nu-l vadă nici luna**.**

— Spune, Zamfiră, când ne mai întâlnim? Și Anghel o trage de mână: hai mai încolo, mai departe, am ceva să-ți spun.

— Mi-ai spus ce aveai de spus, știi că are acușica patru luni?...

Da Anghel tot Anghel rămâne.

— Tu spune altceva, Zamfiră!

— Dă-mi pace și lasă-mă, că-mi sângerează inima.

— Da eu te vreau... fără sângerări de inimă.

— Lumea se uită!

— Eu pe tine te văd... Ce mai spune Serafim? I-ai spus că te cheamă Ileana și ești gravidă?

— Piei de lângă mine! Astupă-ți gura, cel puțin!

— Îi prost Serafim al tău... Acu niște babe și-un invalid l-au îmbrobodit să ducă vitele în câmp.

— Bine că mătăluță ești deștept.

— Eu ți-am spus să te duci la mama Nădejdea și să faci ce face o lume: să-l arunci, fa, în buruieni... Satul trebuie să se împuțineze!...

— Taci, că acuși urlu!

— Am fi fost acum împreună... Ori ai fi fost liberă, nemăritată...

— Mi-i bine așa, câine!

— Da te-ai gândit la el, cine-i?...

Așa ședeau ei de vorbă și, chipurile, priveau concertul. Valea Pietrei părea a fi aceeași vale ca an-vară, când s-au cunoscut iști doi tineri, și cerul arăta tot același, albastru, ca în primăvară. Iar satul lui Anghel se afla dincoace de culmea asta de deal! Un sat vechi cât dealul, iar satul Ei era dincolo de colină, he-he, câtă dragoste se scuturase pe valea asta până la dânșii, adică până la Anghel și Zamfira!

Iar dacă s-a întâmplat ce se întâmplă și dintâi, și pe urmă, apoi, vorba ceea, deal cu deal s-ajunge, darămite om cu om!

Și zice atunci Anghel:

— Vroiam să stau de vorbă cu tine, pe-așezate, Zamfiră. Am, fa, casă, am, fa, și masă, și serviciu cu leafă de stat, nu pomană de prosop de la baba Safta!

Deschide larg ochii Zamfira.

„Ceva s-a petrecut... ceva s-a prăbușit... Ceva s-a înălțat. Adică cineva! Văcarul de ieri, care era cu masul pe la casele unde era și cu masa, nitam-nisam e și cu casă și cu leafă de stat! Oare ce minune s-a săvârșit pe pământ?"

Da Anghel de colo și un refren îngână:

— Habar n-ai tu... că te iubesc! încearcă s-o cuprindă pe Zamfira, da ea se ferește. Fa, proasto, îmi cumpăr vioară, fa! Numa.... numa ... leapădă-l pe Serafim!

„Ah! s-a dumerit pe loc Zamfira. Vasăzică, Zahariosu-scripcarul a ajuns să se dăruiască cu casa și cu vioara lui... Da, să se dăruiască lui Anghel!"

Însă tace Zamfira. S-a umilit Zamfira și-i gata să urle:

„Ucide-mă! Cât ai să mă chinuiești, Anghele?!".

Ei, se înțelege, o podidesc lacrimile. Și îngaimă:

— Ești un câine, Anghele!

Ei bine, mai mare plăcere lui Anghel nu-i faci, decât spunându-i niște cuvinte ce-i îndulcesc inima. Ai zice, i-o domolesc, i-o răcoresc, i-o potolesc ca arsura sub jetul de apă rece.

— Mersi că ești sinceră... Și-ți las cu cuvânt de om în toate mințile: când oi muri, să-mi aduci un câine la căpătâi, să mă lingă – asta mi-i ultima dorință. Așa voiesc să plec țigănește din lumea voastră creștină...

— Câine... câine... De două ori ești câine! Numai dorința și plăcerea e de tine!... Nu degeaba lumea îți zice ț i g a n!

— La-la-la-la-la! Iaca și „țigan" m-ai făcut, încă o dată mersi! Am să fiu și eu fățiș și deschis: Despina cea din vale, care-i poștăriță, îmi ține calea... Și aceea e gravidă...

Atunci și Zamfira:

— M-am deprins cu Serafim, crede-mă. Pentru că-i bun la suflet și îndatorată îi sânt că m-a cules de pe drumuri, și...și... aceste „și", sincopate de un nod nebun, urcă în gât... și n-ai decât să ți-o iei pe Despina.

Ei, dar Anghel tot Anghel e!

— Fa, și cum te sărută Serafim? Ca mine, ori mai molâu? Dorința lui cum e? Vreau să zic, ca de melc, ori ca de câine?

— Să te stupesc acu?! Ori mai pe urmă?

— Sigur că da, pisicuța mea! Fă-mi o plăcere, uite că am plăcerea să știu cum te sărută Serafim, fiindcă îs crescut la gospodăria unui preot pofticios, care cântărea o sută treizeci și opt de kile... Nu cumva Serafim te sărută popește? Ca pe-o icoană, ori ca pe-o cucoană? Că odată preotul Dumitru m-a sărutat când eram rană...

— Ce fel de sărutare? a devenit copilă Zamfira.

— De r a n ă... Dacă vrei, de tată și mamă, ca să nu doară! Limpiada, țiganca de la cramă, mă băgase într-o cadă cu leșie, să-mi ardă... părul și pielea de pe mine. Ei bine, popa Dumitru m-a smuls și-mi pupa roșeața pielii arse de leșie, vezi bine, și așa se mai sărută lumea...

Mare șmecheroi e Anghel! Îți fură mințile la loc deschis, taman când ești cu el în vrăjmășie... Și prin ce? Prin cele ce i-au fost hărăzite să sufere, să îndure, să încerce. Unde zice:

— Fa, eu m-am născut cu păr pe mine, ca un mieluț! Vezi acu pieptul meu? Uite așa îmi era tot trupul, otova! Și brațele în jos de umeri, și spatele, și...

Zamfira e numai ochi, numai urechi, pentru că o sfredelește un gând: „Nu dea sorții să-ți semene ție copilul, berbecuțule!... Mai ales dacă Serafim...".

De acest amănunt se leagă și un mare păcat al preotului care l-a botezat pe Anghel. Îl chema Dumitru și venerat era fără seamăn. Până la păcatul cu pricina, desigur, când a rostit numele Domnului nu a rugă, ci a injurie. Una e când un țăran înjură, sărac fiind, înfometat, asuprit, chinuit de-o boală, ori de un jandarm. Alta e când face asta slujitorul său, căci așa se prăbușesc credințele. Din asta preacuviosul Dumitru a murit între două lanuri de floarea-soarelui. A crăpat inima într-însul, când i s-a smuls crucea de aur de la gât.

În ziua când a înjurat, tocmai sărise un șanț și Anghel l-a auzit, pe când se afla în scăldătoare.

Să fi avut Anghel... Câți anișori să fi avut? Oricum, pricepea la înjurături, căci avea destulă minte să înțeleagă ce e acela „botez" și ce e aceea „scăldătoare". Mai ales că aceasta din urmă era leșie și-i făcea trupușorul rană, și urla de vuia crama și valea.

Tocmai în ziua aceea preotul Dumitru n-avea de lucru și se pornise la cramă, să vadă ce se mai face pe acolo. „N-are de lucru"– e bine spus, căci n-avea nici de botezat, nici de îngropat, nici de spovedit, nici de prohodit în ziua aceea, ei, și celelalte pe lume ce se fac de la sine; un abur de liniște și împăcare se ridica din sufletul lui, căci era spre a șaptea zi, în asfințitul soarelui, iar țarina era rodită și cerul limpede. Din pricina asta părintele Dumitru porni lumește să cânte:

„Apoi domnul Dumnezeu a sădit... grădina mea, nu în Eden, spre răsărit, da mai încoace, spre asfințit, și a pus acolo omul, pe care îl tocmise..."

Să reamintim, nu? Da, veți fi uitat: în câmp, la crama sa, preotul îl avea pe Iordan, argat, negru ca un harap, mai având și el doisprezece arapași și cu Anghel, dăruit de preot, treisprezece. Cum venea la vale preotul, unde își arunca privirea

odată: „Doamne, ce așezare, ce frumusețe! Și satul, și pădurea, dar și crama mea, cu via și livada".

Ei, și stă așa cu mâna streașină la ochi, bucurându-se. Deodată ce vede? Trei vaci și o juncă pasc nu unde li se cuvine, în luncă, ci în lanul de păpușoiște! Iar mai la deal – un cal... Ba nu, uite-i pe amândoi, haramurile, umblă slobozi prin cânepă. „Câtă pagubă, ah, ce râs se face din roadă!", strânse preotul toiagul în palmă. Mai bine zis, o cârjă ce o purta drept sprijin, căci răposatul avea, într-adevăr, 138 de kilograme la cântar.

— Vă arăt eu vouă, satane! și cât pe ce să-și muște limba, fiindcă avea un năravː dacă nu și-o mușca, de îndată și țâșnea sudalma.

În vremea asta, de la cramă, răzbătea o larmă, ca de circ sosit în mahala. Se părea că și cântă, că se și ceartă, că și dănțuiesc, că se și păruiesc harapii cei mici. O ia preotul cu pași mari, când mai aproape – să plesnești de mânie, nu alta! – o boală de scroafă cu toți cei vreo șaisprezece godaci râmau cartofii, iar un pâlc de cârlani, în frunte cu un berbec cornorat, făceau harcea-parcea din cele straturi de roșii și vinete, căci avea părintele Dumitru și o fărâmă de grădină cu zarzavat.

Unde strigă singur cu sineː

— Au nebunit, și preotul Dumitru sare șanțul.

Cum era un bărbat greoi (fiți de acord, o greutate de un chintal și jumătate nu e un puf de păpădie, care-l suflă vântul de pe șanț în vie), noroc de cârjă, preotul iarăși și-a mușcat limba! A gemut de durereː „Of, am să sudui!".

Da de colo larma răzbate, se aude tamburina, o drâmbă, țivlesc copiii, mihotesc, se hârjonesc... Peste această larmă se mai așterne un răcnet de osana: ai zice, un copilaș e țintuit de viu, ori... tras pe roată.

Cum preotul o luase de-a dreptul, a ieșit după casă și ce vede? Toți cei unsprezece plozi ai lui Iordan (care se țin pe picioare) dănțuiesc în pielea goală! Da, tovarăși, de la mic la mare și-s în pielea goală, nu e șagă! În timpul ăsta Iordan, chincit în pirostrii, le zice din drâmbă, iar mai măriganul, alt harapaș, îi zice din tamburină. Cei puradei, care mai răsărit, care mai chircit, sar, se zghihuiesc, se fărâmă: ba unul bate pământul cu palma,

precum face iepuroiul în călduri, ba altul țopăie, ca iepuroaica de-a dragostea, ba unu-i stârci, când celălalt e pe brânci... Ei, minunăție, spectacol edenic în aer liber! O fată despletită își vântură coama, și e neagră-neagră, dar, Doamne iartă-mă, ia vezi-o ce-și bâțâie bucile și mai vezi-o... Ei, că nu numai bucile, ci nurii cât prăsada! Iar stanul și-l poartă așa, drăcește, ici îl plesnește, uite că și trupu-și cutremură, ai zice c-o frig urzicile. Ba și țipă: „Ta-na-nica, ta-nana! Anghelașul nostru drag!"

Măi, și când a răcnit odată preotul Dumitru:

— Dumnezeul cui de vă are! Așa păziți cârlanii?

În locul acesta s-ar cuveni un comentariu de academician: s-a văzut oare preot pe lume să înjure așa de năprasnic? Motivul ar fi unul: la o sută treizeci și opt de kilograme trebuie să fi fost o explozie de fiere în sânge; și acum s-ar cuveni să ne rugăm înșine întru iertare pentru preotul Dumitru. Așijderea și pentru Iordan-țiganul, la fel și pentru arapașii lui, ca și pentru cârlani și berbeci, sorbind suc de roșii în grădina cu zarzavat: cu toții se străduiau să împuțineze și să îndulcească suferințele lui Anghel, în timpul acesta șezând într-o cadă de leșie din cenușă de bețe de floarea-soarelui.

Chiar dacă acum vine din parte-ne iertare, atunci, în chindiile celea de toamnă, cu soare blând, cu armonie de la începutul lumii, s-a întâmplat că a bubuit văzduhul... Mă rog, sudalma cu numele ziditorului atotputernic. Această sudalmă s-a răspuns în coada iazului, de acolo cotilit pe marginea satului, ca după aceea ani și ani să aibă a grăi țăranii:

— Popa nostru drăcuiește mai ceva ca șătrarii!

Dar țiganii? Nici nu dovedise să se îndepărteze de după casă sfântul părinte, că ei se și mistuiră cu mic cu mare într-un petic de bozie mai de la vale, într-o râpă.

Astăzi, ca atei ce suntem, iată ce ne vine a crede: năpasta de sudalmă a țâșnit de pe buzele preotului abia hăt, după ce s-au mistuit harapii! o confirmă... liniștea ce se așternuse pe-o vreme și replica venită și ea prompt la dumnezeirea preotului, care încheiase:

— 'Mnezeul mamei lor, îi hrănești degeaba... și ei dansează! Doamne, zătrește raiul...

Ei bine, abia acum răsună în urechi glăscior zglobiu și curat, parcă în argint muiat:

— Bravo, nașule! Bine le-ai zis-o, că și eu să-i hăt și să-i răshăt de cârlani și de Dumnezeu, vai de trupușorul meu!

Preotul, cică, și-ar fi tras gâtul între umeri, lovit în moalele căpățânii. Ei, cine-i fir-ar să fie că este! Cine se aude, cruce de aur cu locul și noi, și cată iute prin părți.

— Cine, unde ești, copile?

— Ce, nu mă vezi? și dintr-o cadă flutură, ca un steguleț, o mânuță neagră. Eu îs, Anghel!

— Puișor, fugulița, alungă cârlanii, și duse crucea cea de aur de patru sute de grame spre buze: înjurându-l pe Dumnezeu, astfel îi cerea iertare, gemând: „Ce de-a păcate, ce prăpastie e cuvântul tău, Dumnezeule...".

— Taci, părinte, nu te căina, că eu înjur mai grozav ca mata!

— Taci, taci... răcni popa speriat.

— Tac... laca tac, numai dă-mi, te rog, ceva să îmbrac..., suspină copilandrul, săltându-se din cadă.

La vederea lui, preotul holbă ochii: copilul era destul băiat! De aceea rosti:

— Ce-i cu tine, de unde atâta păr pe tine, pruncule? Și ce-i cu roșeața asta de la buricul tău, nu cumva ai râie?

— Of, sfinte părinte! și Anghel îi povesti, printre ofuri și scânceli, cum că Limpiada, soața lui Iordan, face în toată sâmbăta leșie din cenușă de bețe de răsărită și așa o face de tare, o oțelește...

— Tocmai albastra e, părinte, gemu Anghel, și mă scaldă, mă tot scaldă... uite-te, mi-i trupul rană și te întreb: asta mi-i mamă? Iar de ici trase o sudalmă, colea, popească.

— Taci, dimone, se răsti preotul cu cîrja. Spune-mi, ce ai pe trup?

— Suferința iubirii... scânci Anghel. Zice că m-am născut cu păr pe mine! Zice: dacă te vede cineva așa păros, copile, ce-o să zică de mine, păcatule?... „Nu cumva așa-i și mamă-ta – păroasă, momițoaică?" Că vroiam să te întreb, părinte... și Anghel se prăbuși la picioarele preotului, i le cuprinse și strigă acel

strigăt de șoaptă, care răsună în durere numai la miez de noapte: Părinte, spune-mi, *mata îmi ești tata?*

...Această veste, cum că tatăl lui Anghel ar putea fi însuși preotul satului, deoarece crescuse parte de viață la crama acestuia, o toropi pe Zamfira, o năuci. Niciodată nu-i vorbise asemenea amănunte, cum că preotul îl luase în brațe (atunci când îl întrebă dacă nu cumva i-i tată), deci, îl ridicase gol-goluț din scăldătoarea de leșie, îi pupase obrazul și... îl luase la el pe iarnă, acasă. Ca pe un paj, ca pe un înger, ca pe o dragoste întârziată...

Toată iarna acasă, în sat, alături de preoteasă...

...Anghel, în timpul acesta, o sfredelea pe Zamfira cu ochii săi de șarpe. La un moment dat, hotărât s-o părăsească, îi luă fața între palme, îi nimeri buzele și le supse bolnav, precum beduinul își suge burluiul cu niscaiva rămășiță de vlagă...

Concertul trebuia să continue, dar nimănui nu-i mai păsa de concert, căci însuși bătrânul muzicant, la vederea acestei scene (a unui preot cu un berbecuț negru, flocos în brațe? Ori a unei fete pe care o bosolește berbecuțul acum, sub ochii lor?), încetase să se mai zbuciume, să mai cânte... Așijderea și spectatorii? Nu, spectatorii erau cu spatele la Zamfira și Anghel, în schimb însuși prințul și lebăda-regină încremeniseră de asemenea, așa cum îi apucase vremea și cântecul, și dansul, și iarăși nu-și rupeau ochii...

— *Ș-acum, du-te, fato, la Serafim al tău să te pupe el fetește...*

Atunci Zamfira se smuci, se rupse din încleștarea câinelui și se uită împrejur – nimenea, însă, nu se mai uita la dânsa... Concertul își urma programu□l, colhoznicii priveau și ascultau, dansau prințul și prințesa, și era soare mult în jur, și cald, și strălucea verdeața ca iazul, iar vântul, ca vântul, se juca cu basmalele albe-albe ale femeilor.

Greu de spus, cine erau acum dumnealor: gâște? Lebede? Doar o fetiță, ca o copilărie, cum alerga, așa alerga spre Zamfira:

— Lele, fugi... Aleargă, lele, că-i mare prăpăd la casa matale!...

Optsprezece

Apucase Serafim și pornise cireada...

Merge el așa pe drum, merge, când colo, iată-l pe moș Zahariosu. Acesta arată vesel, bine dispus, purtând veșnica lui torbă albă în spate, încât nu știi: cerșetor e, ori careva sfânt pogorât pe pământ. Atât că în mână poartă o carafă de apă „Cornești", dovadă că în zilele noastre sfinții umblă cu carafele la subsuoară.

— Caut pe cineva, bre, s-o destup... râde moșneagul. Dacă mă duc, apoi să mă duc încolo cu cântec...

— Încotro pleci, moșule? se miră Serafim.

— La azil, bre! Da tu încotro... încotro ții cale? face bătrânul, ca și cum n-ar vedea cireada, și Serafim n-ar fi văcar.

„Poate că nici nu era?!" se întreabă academicianul.

— D'apoi nu vezi? Ne-a lepădat văcarul...

— Atunci merg și eu cu tine. Pământ n-am avut, da țarina noastră mi-a fost dragă și am cântat-o la vioară! Ia s-o mai văd o dată, zic, ș-apoi, pașol la azil.

Merg ei așa, Serafim n-are când sta de vorbă: vitele-s flămânde, boaitele-s hămesite! Ba se dau pe-un hat la cei păpușoi dulci, ba la cea vie mistreață, ba la cele păstăi de fasole, sătioase... Și mai al naibii ca toatele e neastâmpărată capra babei Safta: alintătură stricată de o bătrână!

Zahariosu are știre de patru strune de vioară, însă nu știe ce este aceea cireadă. Mai mult, nici nu o vede, căci așa-s artiștii cei mari: se miră de cele ce se întâmplă ca și copiii... și trăiesc fără griji, ca păsările cerului. Deci, se uimește:

— *Ce te fărâmi, ce te zghihuiești, ce alergi așa bezmetic dintr-un gard într-un hat?* zice Zahariosu.

— D'apoi nu vezi capra ce face?! și Serafim aleargă din nou: tocmai acu a cățărat-o dracul pe-un gard – uite-o, uite-o, o să se prăvălească la creștin în ogradă și au s-o rupă câinii. E capra unei bătrâne...

— Ba e a lui Scaraoțchi! râde Zahariosu.

— Eh, moșule, toate vitele estea îs sprijinul țăranului și mi-s pe răspunderea mea! Nu dea Domnul....

— Da eu zic: mânca-le-ar câinii! Și prinde a-i povesti că în armată el, Zahariosu, a fost cavalerist, a slujit la țarul Nicolai, avea sub răspundere *calul aceluia.* Cum să-ți spun, ca să-ți dai seama ce fel de... Bătrânul se oprește în loc. Un cal *decorat, bre, de vârtute.* Adică nu! *Pentru vârtute.*

Serafim a rămas năuc: prima dată aude de cai decorați... cu virtuți. Întreabă:

— Și calul știa?

A întrebat așa, gândindu-se la Bălan-Apis al său: oare cine l-ar putea decora?

— Vreau să zic, dacă își dădea seama calul...

— Necheza, băh!

— Și *vârtutea* unde o purta?

— În piept, băh! și Zahariosu, de colo poc! un pumn în pieptul lui Serafim, chipurile, acilea.

Se lasă Serafim în pirostrii: n-ai să ridici mâna împotriva ăstui bătrân, holbat și alb la cap. Ba Serafim își apleacă și fruntea în pământ, ceva să împungă: absurdul? Ori drumul? „Cum poate o virtute să lucească în pieptul unui cal?"

— Minunății, face răpus Serafim.

Bătrânul triumfă:

— Te-am lăsat crăcănat, așa-i?

Serafim tace. Mut e drumul, mut e omul și doar un țistar hăt departe piuie, tulburând mutenia câmpului.

— Ia uită-te, neata, moșule, ce se face în colbul drumului...

Când colo, în pulbere, un gândac de baligă își mână cocoșul. E un scarabeu – gândac sfânt din alte vremuri (cele egiptene!). Unde se revoltă atunci Zahariosu:

— Pentru atâta lucru mă deșeli, băiete? Și aista-i cu vârtutea lui, bre.

— Baliga?! Serafim e trăsnit.

— Phi, parcă ești din lună picat. A lui e acolo, bre! În cocoloșul de baligă. Zace sămânța gândacului, c-aceea-i vârtutea lui.

Serafim duce mâinile la tâmple: l-a clătinat spusa bătrânului? Ori pumnul?

— Văleu, moșule... Dă mâna. Amețesc de gânduri.

Așa-i Serafim: gândurile îl amețesc.

— Ai tensiune, catadicsește Zahariosu, trebuie să umbli mai mult...

— Păi, mă aflu la *pedere;* de mâine am să lucrez la reparatul drumurilor... Cel cal cu decorație nu-i iese din cap: Moșule, și cât ara țarul cu calul cela?

— Prost mai ești! Nu ara – îl arăta; îl ținea de arătare, de onoare, bre, îl demonstra, la parade, generalilor, pentru că rătuise steagul, haramul! S-a întâmplat iată cum: mâna turcului doborâse stegarul. Ei, și atunci calul luase în dinți steagul... Adică, nu steagul, da pe stegar cu steag cu tot. Și dă-i zor dă-i zor, înapoi, încât și turcii s-au speriat de minunea asta militară. Și ce frumos nume avea calul ista: îl chema Diogen, era învățat, îți număra degetele la mână cu buzele și am să-ți spun de ce... Zahariosu se oprește. Vrei să-ți spun? și moșul își scoate pălăria. M-am încălzit. Ține-mi o țâră torba, numai cu luare aminte: acolo-i vioara! Zahariosu își tot face vânt cu pălăria. Nu ți-am spus: calul acela mânca șapte căpățâni de zahăr, dimineața!

Unul tace, altul aruncă și alungă zăpușeala zilei cu pălăria și cu slove fără noimă.

— ... Duminica îi puneam Celui de Sus așa întrebare: „Doamne! Calul trăiește cu paie. De ce, atotputernicule, istuia i-ai hărăzit zahăr!". Pricepi, Serafime?

— Nu, răspunde Serafim. Despre ce-i vorba?

— Vorba-i că voiam și eu schimbarea lumii, revoluții... Da nu știam cum.

Ei, și atunci Serafim, cu grija lui cea mare, unde face:

— Moșule, pe un bou, cu ce îl poți îndulci?

Zaharia cumpănește:

— Da veterinara, Lina Ivanovna, ce ți-a spus?

— „Maladeț, frumos bouț!" și Serafim îi gata să jure că a auzit toată lumea, atuncea.

— Înseamnă că nu trebuie jugănit, conchide Zahariosu. Că și calul acela... Țin minte ziua aceea, ca azi, cum te văd pe tine, așa mă uitam la general, și de ce? Pentru că taman în ziua aceea dosisem cinci căpățâni de zahăr din porția calului. Da generalul mă întreabă: „Cum mânâncă, mă?". – „Să trăiți, *draia jelaia,* zic. E brava... Niște usturoi în urluială nu i-ar strica să-i

tai...". Da generalul tot tipărea dobitocul, nu pe mine. Uite așa era la cavalerie. Un nechezat de cal era mai scump decât un grăjdar. Alături, polcovnicul stătea stană, dușumeaua lucea ca luna, răsuflarea noastră, fuioare, se juca în lumina albă a zilei: era martie, luna pisicilor, mi-amintesc, era de vinerea seacă, gerurile se moaie prin acele meleaguri în luna lui mai. Da generalul se lăuda:

„Mai deunăzi mă întreba feldmareșalul – ne aflam în audiență la țar și purtam vorba despre cai... „La regimentul 87, ulani, mai trăiește pe acolo Diogen?" Țarul a sărit tocmai din scaun: „Ah, exact! Moștenitorii trebuie, adică s-ar cuveni, să-l aducă într-o zi, să-l vadă prințăloii mei!" Și de aici generalul mă întreabă: „Mănâncă regulat porția de zahăr?". – „*Draia jelaia,* chiar dinioare..." „Bravo! și către polcovnic: Careul! Regimentu-n careu, acușica vedem..."

Da Serafim cu de-ale lui:

— Nu-ș'ce clempănește în torba matale.

— Clempănește?! V'o lingură, cred că...

Serafim, candid:

— Nu! Ca un cocostârc la cuib! Clempănește tare! Nu cumva să se fi sfărâmat vioara? Îmi dai voie să mă uit?

— Strice-se! Aseară? Stai, când ați fost pe la mine cu nevastă-ta?

— Când săpai ca să îngropi vioara.

— Ce, mă crezi nebun, țicnit, sărit din minți?! Dezgropam calul pe care l-am ucis! Purta potcoave de argint și mânca zahăr...

Simte Serafim că se învârte... Adică pământul se învârte, el a amețit. Muzicantul i-a și smuls torba din mâini. Mă rog, acolo-i pojijia cerșetorului – și lingura, și prosopul, și pâinea, și săpunul. Ba uite că Zahariosu se arată supărat. Chiar se revoltă:

— De ce mă ispitești? Nu care cumva crezi că-ți vorbesc minciuni?! Băh, ceasu-i sfânt, dimineața-i aleasa, îți grăiesc ca unui copil nepriceput... și deodată: Unde ne aflăm amu?

A amuțit Serafim: „Ei, ce i-am făcut? Of, parca-i de Anghel zidit. Apoi tocmai că vorbeam de lucruri sfinte... și poftim, unde am ajuns..." Și șoptește:

— În vatra satului, moșule...

— Iaca ce dezgropam, bă!

Din torba-i albă-albă Zahariosu scoate o scăfârlie de cal! Ei, că și ea e albă, scăfârlia! E un craniu dintre cele ce înfigeau țăranii în parii ocoalelor, ca să ocrotească dobitoacele de molime și boli.

— Vezi cât de alb s-a păstrat? Slujitu-l-am din șais'pe până în șapts'pe și l-am adus în Basarabia asta liberă...

Da de colo Serafim:

— Ia uite-te cine vine spre noi!

Într-adevăr, cum vine, așa vine. Și cine? Un paznic, poreclit Cantujnicu. De fapt e Costică al Gheorghinei, paznicul colhozului, neîntrecut meșter în sudălmi. Calu-i roib-pintenog, bâta taie văzduhul ca buzduganul, iar calul mână ca cel năzdrăvan. Ba și de departe strigă:

— Arhanghelul și parapanghelul mamelor voastre de vagapondzi! V'o câteva au mai rămas, și pe-acelea le otrăviți, le ucideți! Aveți noroc de mine, că le-am mânat pe imașul sovhozului!

Ce e la mijloc? Cu o săptămână în urmă s-a anunțat că imașurile colhozului vor fi otrăvite: se duce o luptă necruțătoare contra țistarilor. Iști doi căscați nu știu, trăiesc cu capul în nouri, și cireada s-a aciuat în imașul otrăvit. Noroc de Costică, nu degeaba îi înjură: mare i-i satisfacția, și calul i-i roib, și mintea i-i limpede, și un bine a săvârșit. Necuvântătoarele n-au să mănânce din anafura țistarilor, el le-a mânat de-a călare spre imașurile vecine.

— Bă Costică, spune Zahariosu, numai nu striga și nu mă călca... Altminterlea și pe tine te fac-prefac în iaca-ia! Iaca!... și muzicantul îi flutură dinainte craniul acela de cal, altădată... virtute militară.

— Ha-ha-ha! râde gros Costică. Iaca cu ce mă sperii. Neata, moșule, trebuie să-mi spui precis: când întorc americanii Aleaska?

Costică e profesor politolog la iarbă verde: iubește disputele istoriei la un fum de țigară. Citește și a memorizat ca un arhivar tot soiul de broșuri și cărți legate de concesii și retrocedări teritoriale europene: a studiat problema Macedoniei, a Salzburgului, a Triestului. Cât a zăcut prin case de invalizi și spitalele de bolnavi

mintali, a tot scociorât bibliotecile și a polemizat cu alde dânsul. Zahariosu i-o taie:

— Lasă-te de Aleaska și dă o țigară! Serafim cu necazul lui:

— Iaca de ce ne-a lepădat Anghel! A știut de otravă, că-i semănată pe țarină.

Costică și el, la rându-i:

— Da de ce o țigară e mai vajnică decât Aleaska? Și la Serafim: Rușine, bre, Aleaska-i mai scumpă decât o cireadă!

— Aista-i văcarul, bre! arată unchiașul spre Serafim, acum fugărindu-și ochii peste țarină.

Dar cireada...

Hăt-hăt, pe marginea unui ochi de apă, zis Bulhacu din Suhat, o vacă floreană linge un bouț alb. Asta e cireada, ăsta e Bălan. Floreana e mângâierea invalidului, care s-a certat cu Anghel, amenințându-l cu judecata în baza unui contract. Grozav se mai grăbea dumnealui, invalidul, dis-de-dimineață la o comisie în centrul raional.

Dar nu e vorba de nici o comisie din cele știute (militare sau medicale). E ceva mai important: ca invalid de gradul întâi i se acordă din partea obștii și a organelor de resort o mașină gratis. Acum Floreana se jeluiește lui Apis-Bălan:

— Nu mi-i că o să duhnească ograda a fum de benzină și a fiare răzmuiate de soare..., își învorburează ea ochii blânzi. Nu mi-a mai rămas de rumegat mult și acum mi-s toate fără păsare, vezi-mă, anul ăsta nici n-am fătat. Se prea poate să fiu... uite așa cum mă vezi trecută de vreme și ani, direct predată subproductelor: oasele – la clei, ciosfârtele – căinilor. N-ai auzit, nu știi ce-s acelea „subproducte"? Nici nu trebuie. Eh! Eh, dă încoace fruntea să-ți pun într-însa un *soare!...*

Cu limba aspră-aspră ea prinde a-l țesăla în locul acela unde omul, bipedul, își închipuie așezată, clădită, deșteptăciunea. Limba asta a mursecat atâtea girezi de ciocleji, câți ani va fi având. Soarele, lipit în fruntea bouțului, e poate un testament autentic, lăsat acestei lumi, scoarței pământești.

Apis-Bălan și-a lăsat fruntea în voia acestei limbi. Capul lui se clatină în tactul pieptănăturii cu limba. Ai zice, blana frunții seamănă acum cu o poiană de pădure, în care peste noapte a

nins și și-a făcut de cap viscolul. Da, zi-i poiană, iar dacă nu ți-o poți închipui, surprinde-o în albeața televizorului. Peste valurile de blană țopăie acum soarele – iepure de foc. Revărsată peste fruntea lui Bălan, limba cea aspră e numai râvnă și strădanie, și jelanie necontenită.

Pufnește o vacă stearpă și își deapănă o deprindere de mamă. Ea continuă:

— Poate că exist... Poate că nu mai sânt... Oricum, nu sfârșitul de subproduct mă mai frământă, ci altceva: de departe vii? Ce se aude pe acolo, de pe unde zici că vii? Cică, se mai găsesc ținuturi pe-alocuri unde (din mânie ori din milă) nu se știe de un subproduct ca mine. Cică, alde mine sunt lăsate în pacea și tihna lor sufletească, când flămândă, când sătula, dar, cică, li se zice vaci sfinte.

Bălan-Apis își înalță fruntea.

— Sânt și scroafe sfinte. Porci, vreau să zic, știi de ce? Pentru că acei purcei au fost hrăniți cu sân de femeie! Iaca aista-i omul... Nu stăpânul tău, nu, ci omul din toate timpurile. În Africa, zice-se... știu eu unde-i? Grăiesc, îți vorbesc ce-mi vorbea mamă-mea: câte un purcel de lapte e hrănit cu sân de femeie și în felul acesta e prefăcut în anafură pentru nu știu ce sărbătoare a istor cu două picioare. Că de atâta nici nu mă țin de mintea cea puțină a omului!... Mama îmi spunea că multe mi-s hărăzite să înțeleg, dar am dat peste un om cuminte și mi-i bine.

— Întoarce-ți așa grumazul: un tăuraș are nevoie de un grumaz acătării, altfel nu-i sânt de nimic coarnele. Ai să râzi, pe stăpânu-meu cum îl cheamă? Juncu Anton. Ei, uite, acest Juncu voiește să se cocoțească în mașină, greabănul meu nu-i prieste, dar ți-oi spune un secret: eu îl port la cireadă, nu el pe mine. Atunci la ce bun mașina? De aceea și-s tristă: există puține minuni pe lume. Că ce este o clipită? o minune? ori un subproduct într-o hrană a nu știu cui?

— Maică, nu te necăji... Hai mai bine să-l conjurăm pe invalidul cu mașina. Bunăoară, să-l mâniem contra mașinii.

— Nu-i chip, pentru că e calicit de fier: în tâmplă i-a intrat o schijă și a rămas fără vedere...

— Orice imposibil... e posibil! S-ar putea să facem în așa fel încât nevasta să-i lăcrimeze, să se tânguie, să se sperie la vederea orbului, conducând mașina, ridicându-i în văzduhuri curtea prin huruit și fum de mașină. Niscaiva stresuri putem produce sau nu?

— Nu se mai întâmplă minuni pe lume, nu se mai întâmplă, nu! A mai rămas o minune: KIO, iluzionistul circului din Chișinău, grăiește lumea.

— Ai o tângă pe inimă, de aceea te și mângâi cu limba, în timp ce eu îți întind gâtul, fruntea. Ia distrage-te, ia cată la porcina aceea care se scaldă în mâlul bulhacului așa de dimineață... Știi, azi, cu ea, va să se întâmple o minune: cerul i se va arăta un uger. Un uger mare-mare, gata să pogoare din cer, și ea, porcina, bucuroasă nespus, are să deie capul pe spate să-i pice, să-i picure laptele în gură.

— Eu am îmbătrânit și nu înțeleg de ce laptele cu care mi-am crescut atâția viței, – de trei ori am fătat câte doi! – oamenii îl îngheață... și după aceea îl mănâncă. Pricepi ceva în judecata lor? Tot așa, din laptele meu fac colb, pulbere, praf! Parcă din mine ar face praf, mă crezi? Laptele este începutul lumii – și cuvântătoare, și mute, negrăitoare... dar dumnealor de ce fac râsul și batjocora de care îți vorbesc?!

— Ia nu te amărî, ia să le facem și noi... să le jucăm și noi o festă: să *plecăm din ochii oamenilor, să ne retragem modest, să ne mistuim,* – prefacă-și propriul lor lapte în praf și gheață și păstreze-l drept amintire că am dăinuit, am trăit printre dânșii, le-am fost de sprijin și învățătură! Anton al tău e om mândru? Am putea, mamă Floreană, să facem o întâlnire cu Serafim al meu și Anton al matale?

— Al meu e orb, îți spun... De aceea îi și revine gratis o mașină, dar... Stai, stăpânii noștri și-au dat astăzi bineț, s-au văzut la ciredă, chiar în dimineața asta...

— Să plângă! Am să-i fac pe toți să plângă! Să se dușmănească și să ofteze, să nu-și afle locul în noaptea ce urmează! Ia mai fă-mi un soare pe gât, ca și cel din frunte! Cel din frunte arde, mă frige acum. Vasăzică, așa se cuvine: Anton să primească... Anton al matale, pe care zilnic, dimineața, pentru că

e fără vederi, îl plimbi... Mergi alături de dânsul până la cireadă, împăunându-l cu gândul că e în rând cu lumea: are vacă, dimineața și-o duce la cireadă, de colo are să primească gratis o mașină, nevastă-sa o să învețe a o conduce... Ei, și închipuie-ți așa un cortegiu: o rădașcă – ce e o mașinuță de invalid orb, dacă nu o rădașcă verzuie? La volan ei șede Anica, nevasta lui Anton Juncu, în dreapta ei șede Anton, iar înaintea lor mergi mata, mamă, sfântă, neogoită! Mergi, le arăți drumul și le faci mustrare: „Neajutoraților, de câte ori am să vă spun? Mâncați laptele cald, de îndată ce l-ați muls din pulpa mea! Nu-l înghețați, nu-l faceți praf, uite ce zile ați ajuns: ședeți într-o cutie de fier amândoi, iar eu nu v-am adus anul ista nici un vițel..."

Abătută, vaca lui Juncu contempla spusa lui Apis în felul ei de vacă stearpă: un uger cu lapte în ceruri... și o scroafă se apucă să-l mulgă... Ei, ce să zici? Uriașă-i prostia porcinei! Cum o să mulgă vaca? Dacă ugerul e în ceruri, pe ce o să pună, nesăbuita, donița? Și apoi, numai porcină să nu fii, ca să știi că scroafa niciodată n-are chip să cate în stele, la lună, la ceruri. Cum dar va să mulgă ugerul?

Vorba e că Apis-Bălan pornise spre godina din mâl să-i spună ce vis o să aibă în noaptea ce vine. Ea însăși, porcina, va fi sărbătorită. Adică va fi scroafa de festin: cei trei rachetiști din vârful Ponoarelor, cu rachetele lor contra grindinii, o vor cinsti-o, dintâi. Adică îi vor turna pe gât o jumătate de votcă (o sticlă). Se știe, când porcii se fură, pentru ca să nu țipe li se toarnă pe gât o sticlă de votcă. După aceea godicanul devine făt adormit în pelinci și poți să-l jupoi de viu.

— I-am spus, reluă Apis-Bălan, nu mă crede... I-am spus că o să vadă în astă-noapte un nor ca un uger. Godina o să aibă ochii întredeschiși, o să viseze aievea, din pulpa aceea vânătă o să facă taman ceea ce te nemulțămește, mamă Floreană, gheață lăptoasă... ugerul cerului o să se mulgă de unul singur și pe pământ s-or face bulhace de lapte, și muștele o să se scalde în aceste bulhace...

În timp ce avea loc acest „colocviu", Costică al Gheorghinei se năpustise asupra-le cu ghioaga sa de paznic al câmpurilor și îi mână pe Floreana și Apis în țarina vecină.

...Ajunși pe imașul sovhozului, în căutarea cirezii, Zaharia cu Serafim scoaseră sticla aceea cu apă de „Cornești" să-și umezească buzele arse.

— Ei, vagabonzilor, de unde v-ați luat? strigă o voce răgușită la spatele lor.

Când se întorc, doi paznici călărind o motocicletă.

— Suntem de aici, de pe loc, vecini cu dumneavoastră și colhoznici...

— Aha, colhoznici. Iaca noi suntem sovhoznici!... Urcați în motocicletă și haideți la direcție...

Da Serafim:

— Eu-s văcar, cer scuze, imașul e otrăvit, vitele îs flămânde și nu știm încotro... cine să ne ajute?

— Ah, dumneavoastră ați poftit pe ospețe și cu vitele!... Ce amendă vă așteaptă...

— Ba chiar două, că văcari îs doi, sare cu gura alt păzitor.

— D'apoi, grăia paznicul nostru, că celălalt văcar... s-a înțeles prin telefon cu directorul vostru... Adică președintele nostru cu directorul vostru...

— He-he, procesul-verbal îl facem pe loc, că plesniți de minciuni!

— De ce atâta vorbă, se bagă Zahariosu pe fir, dacă sticla încă ni-i plină?! și le vâră în ochi apă de „Cornești", sulfuroasă, desigur.

Paznicul mai tânăr se arată a fi cinstit până în măduva oaselor:

— Cum văd eu, mata, moșule, vrei să ne cumperi!... Nu știi *ucazurile* pe de rost!

Se scoală atunci Serafim, plin de alarmă: *Ucazurile* nu le știu, vitele le-am pierdut, amendă plătim și pușcărie o să facem...".

Într-adevăr, ară pe vale tractoare-tractoare, da pe podiș, pe costișă, ridică trâmbe de praf combainele, semănătoarele, treierătoarele. Sigur că da, mare bătaie de cap peste burta țistarilor, unde mai pui că acum și găurile le-au fost umplute cu otravă.

Unde face atunci Serafim către paznici:

— Nu se poate oare cumva un bouț să priponesc pe un hat sau într-un șanț al drumurilor dumneavoastră?

Cei doi paznici fac ochii mari: „De unde s-au luat și ți doi fistichii, ba și un bouț în închipuirea lor?".

— Ce bouț visezi, măi creștine? fac amândoi paznicii într-un glas.

— D'apoi uite-l...

Când se întoarce Serafim să li-l arate, ia-l dacă ai de unde.

— Ptiu! se crucește Serafim. Moș Zaharia, am pierdut dobitoacele sătenilor! plesnește din palme Serafim. Îmi pare că s-au mistuit în pădure!...

Mai cată o dată paznicii la cei doi și dau din mână: „Unul, cel bătrân, strânge oase pentru fabrica de zahăr. Iată-l, în torbă are o căpățână de cal. Celuilalt *îi fug ochii mereu pe dealuri,* nu cumva o fi dezertat din vreo tabără cu domiciliu forțat? Unde pui că din urma lor se ține o capră, care behăie la ei, neajutoratii...".

Cei doi paznici se apucă și... nu-i bat, nu-i înjură, nici proces-verbal nu le fac, nici nu-i amendează, îi alungă.

Celor năpăstuiți le face din mână pădurea: „Neogoiților! Veniți încoace, poftiți la adăpost, la umbră, la răcoare, verdeață avem și pentru domniile voastre, însinguraților!".

Intră Serafim și Zahariosu sub poala pădurii. Gata să-și lepede tot năduful, strâns în jumătatea asta de zi, când colo în față li se proțăpește pădurarul:

— Voi ați făcut focul aicea, sub stejar? Voi ați copt ciupercile estea?

Cei doi gata să facă semnul creștinului – sfânta cruce, dar nici asta n-au când; pădurarul continuă să-i mustre:

— Vă pasc urma ca la niște vulpoi...

Pe Serafim îl fulgeră deodată un gând primitiv: „Săracă tu, pădure! Sărac tu, stejare! Ah, ce vă mai pasc și pe voi niște ochi de balaur!".

Doar Zahariosu nu se pierde cu firea:

— Ai frunză verde la caschetă? Fii bun și ne cinstește măcar cu un petic de umbră. Da noi te servim, tovarășe pădurar, cu *monopol* de „Cornești": îți dăm o gură de apă cumpărată, să uzi stejarul ista, să ne deie dumnealui *un petic de umbră*, cât or ședea doi pribegi din lumea lui Dumnezeu.

Râde atunci pădurarul, s-a înveselit: oricum, i se arată considerația de stăpân și domn al umbrei. Mai mult, i se dă și o gură de apă... Cumpărată, nu descântată, vezi bine, cea descântată e otrăvitoare pentru pădurar: satele din jur gata-s să-l înece dacă nu în butoiul de vin, atunci într-un șanț cu apă.

— Strângeți uscături, dar să nu vă vadă nimenea! Văd că sânteți necăjiți.

— Mulțămim, răspunde prompt Zahariosu. Dă o țigară, mai bine, asta-i uscătura zilelor noastre.

În ăst răstimp, alergând, așa vine spre ei un băiețaș, strigând:

— Tatăi, n-auzi? Hai repede c-a venit de la *leshoz nacealnicul*[1] și mama i se jeluiește că ai bătut-o...

Pădurarul sare ars în picioare și prinde a mătăhăi din mâini:

— Fraților, nu m-ați văzut și nu v-am văzut! Să nu puneți mâna pe un vreasc măcar. Marș tot acu de aici!...

Serafim unde se roagă atunci:

— Tovarășe pădurar! Poate ai chip să ne dosești într-o fundătură, în niște sihle...

— Îs sătul de turiști până în gât! Acu cerșetori îmi mai lipseau în pădure?

Cei doi încotro să apuce? În sfârșit, au grămădit cu chiu cu vai cele câteva dobitoace – n-ați uitat? – o vacă bătrână, o capră stearpă, un bouț alb-cudalb, pe nume Bălan, asigurat pe un nume istoric: Apis, fiul lui Osiris... Ei, și un berbecuț, care a primit scrisoare de la stăpânu-său plecat la Koktebel, Crimeea. Laolată adunate, aceste dobitoace sunt mânate pe o râpă. Tot satul are câte-o râpă, satul lui Serafim are, însă, o râpă maremare. Când era mic, se gândea: „Am să cresc mare, am s-o astup la un capăt... Din celălalt capăt am să-i torn apă cu căldarea și am s-o umplu, ca lumea să se scalde! Să se scalde toți copiii și să prindă pește, aici să plutească rațe, gâște, și eu să cânt din fluier pe mal, vrăjitorește...".

Acum însă, în văgăuna asta, se fac lampaci, se calcă lut, se mai ghilește câte un vălătuc de pânză, bumbac în tort, ori tort

[1] Șeful de brigadă forestieră.

în tort. În văgăuna cea adâncă, la capătul de la vale, se aruncă gunoaie. Iată și o babă cu jelania sa:

— Serafimaș, dar dacă dobitoacele estea îmi calcă bobocii, eu pe cine să blestem? îl mustră ea.

Serafim mână cele câteva vite mai la deal și iată iese unul dintr-un vraf de lut, cu o furcă de fier în mâini:

— Băh! Vezi furca asta? Cât ești de văcar, o bag drept în tine! Nu vezi că-mi calci cu boaitele tale lampacii? Ori dacă tu ai casă, alții să n-aibă, ai?

Se ridică atunci Serafim cu cireada mai la deal și deodată aude:

— Țiu, văleu, ajuto-o-or! Sări-i-iți!

Aleargă Serafim și... ce vede? Vreo trei copilițe albeau la soare doi vălătuci de pânză.

— Bade Serafime, milostivește-te, ni le calcă, ni le murdăresc cu copitele, și mamele noastre...

— Că ghilim și ghilim... și nu ni se albesc pânzele, ca la bunicile noastre!

Unde-și aruncă atunci Serafim ochii peste țarină, da acolo, ca ieri, ca mâine, ca azi și în toate zilele, în dricul amiezii: tractoare – la deal, tractoare – la vale, iar pe loc drept – cele mașini-combaine, și unde te întorci, numai stâlpi împăinjeniți în sârme, și colbăraie ca pe fățare! Deasupra acestora avioanele stropesc-prășesc... colo grădina, dincoace păpușoii, mai dincolo livada, mai dincoace via, și vuiesc-trosnesc, – încotro să apuce văcarul cu cireada?

„Uh, geme Serafim. Iaca nu m-am gândit la o așa întorsătură: avionul are aripioare, da boțul meu n-are!" Și strigă:

— Moș Zaharia! Moș Zaharia!...

Acela nu răspunde. Numai ce îl vede ieșind din râpa cea mare și trăgându-și sufletul, căci s-a auzit strigat cu glas de alarmă:

— Ce-i, bre? la uite-te ce am găsit eu... Da de ici se încheie la curea. Ascultă încoa... Bătrânul despăturește-întinde un petic de gazetă, chiorându-se la buchii. Silabisește:

Ca tigrii prin
roua dimineții,

Așa am trecut eu prin viață,
prin roua care gustă dulceață!

Și încheie:

— Filip Mitroi, clasa a treia, elev-poet, pasca cui de l-a fătat, că-i deștept băiat! Tu-l-aș de tigru și de tata lui, că el în ochi n-a văzut cal, necum tigru! Și-a ieșit, bre, lumea din țâțâni! – iaca ce gândește și un copil! Te mai miri acu de ce Anghel scuipă în bucatele oamenilor? Tigru e și el!

Tot pe râpă, tot pe drum, tot pe lângă garduri, tot prin șanțuri, unde s-au trezit cei doi pașnici milogi, credeți? Chiar la casa lui Serafim. Ei bine, vita, ca dobitocul, ce-i pasă de casă, ce-i pasă de verdeață, ce-i pasă de stăpân! Dacă n-are ce paște la acesta, se bagă la vecin... Dacă a terminat la acela, se vâră peste vecinul vecinului.

„Of, ce să mă fac ca să nu-mi supăr măcar măhălenii..." și, zicând acestea, deschide Serafim poarta, vâră în curtea lui cireada – pască, cât o încape.

— Bu-u-un! face Zahariosu la spatele lui. Prima oară văd așa ceva. Ce ți-a dat în gând, bre? nu cumva ai să dai după asta foc casei?

— Dar ce să fac, ce mă pui mata la cale? se întreabă sincer Serafim.

— S-au înmulțit tigrii, bre! Zboară pe lună, iaca de ce ar trebui să zbori și mătăluță într-acolo! Da tu, ca melcul prin rouă, nu ești cel tigru din clasa a treia... și încheie, aruncându-și ochii la dobitoace: Acu, ce au să-ți facă haramurile astea în ogradă, ferească-te sfântul Haralampie...

— Priască-le măcar lor... Totuna, vine iarna, și verdeața se pierde sub omăt: și hlujdan, și bostan...

— Eu iată ce am mai găsit! și scoate din torbă o sticlă goală. Zac, se tăvălesc paralele pe drum și nimenea nu le ridică, pentru că toți îs tigri... Mâncăm noi ceva azi sau nu, că de dimineață numai grija vitelor o purtăm! Adu o coajă de pâine și niște sare măcar – hrana milogilor din totdeauna...

Aduce Serafim sare și cele ce se mai cuvin la sare, iar Zahariosu, în sfârșit, reușește să destupe apa, *monopol* de „Cornești".

— Nu te teme, îi apă neîncepută, pentru asta dai paisprezece copeici. Niciodată n-am crezut în viața mea că am să ajung să cumpăr apa pământului meu, care ne-o dă cerul...

Serafim taie pâinea și tace. În sfârșit, cerându-și iertare, zice:

— Când îi duce prima fărîmitură în gură, să te gândești la mama mea, tare i-a plăcut să primească oamenii, să-i pună la masă, fiindcă avea casa ei. Amu mă gândesc, taman, adevărat că!...

Serafim s-a însuflețit, să zici, s-a îmbătat un pic. Dar dacă pe mamă-mea a iubit-o un deal, cum zici mata, adică să fi fost în casa noastră dealul – oaspete, ce reiese?... Adică, acela-i tată-meu și mata crezi în asta?! Că mi-ai mai vorbit o dată...

Se uită Zahariosu la Serafim, îl cântărește din privire și zice împăcat:

— Ești trudit, Serafime... ca Ponoarele unde-ai crescut. Se întîmpla și cu mine asemenea lucruri, când mi se făcea... adică mă trudeam de pomană. Iaca așa... se urca gândul pe pieptul meu, ca un deal, mă înăbușea, îmi sugruma suflarea... Ei, vedeam reaua, ia dă-te, vioară, încoace! Un lucru mă dădea de sminteală: urla un câine în mahala! Eu cântam, da câinele urla. Dacă și eu atunci mă înciudam, luam vioara subsuoară și mă duceam la crâșmă, unde cântam chefliilor, petrecăreților... și Zahariosu soarbe o dușcă din sticlă, zicând apoi: Altfel se bea apa, bre, dacă-i plătită... și amu ascultă ce-ți spun: tu ești născut numai pentru scripcă și încheie: Nu te rușina de vioara mea, dar ți-oi spune: și un deal are haz de tată... El îți proptește zarea și fruntea! Nu te amăgește ca marea, ca pustiul ori ca pusta, cu nemărginirea ei oarbă... De asta tată-tău e un deal: îți potolește pasul, îți ogoiește ochiul... Nu vezi cum am prins rădăcini într-o prispă?!

— Eh! dă din mână Serafim. Mata zici, vioara... Eu nici din gură măcar, moșule, nu pot cânta... Se vede că-s tot un d e a l!

— Mă-ăi! strigă Zahariosu. Da tu cântă cu gura închisă, numai pentru tine! Cucu-și cântă sieși doară, greierul, la fel... Cu dealul împreună!

Pentru prima dată spune și Serafim răspicat:

— Moșule, spune, moșule, ce fel de cântec e acela, pe care nu-l aude nimeni? Cântarea-i doar cântec atunci când și alții o

aud... Pe cuc îl ascultă doar codrul, lunca! Cum ziceai mata, îl chema pe neamțul acela?

— Vorbești de Strauss?

— Aha! Păi, dacă nu-l auzeai mata, îl mai pomeneai azi?

Așa s-a muiat moșu, așa s-a îmbunat încât face:

— Măi Serafime, n-am fost niciodată la Viena, of!... Să mă fi auzit o dată cum cânt... Să mă fi auzit Viena cum cânt eu pe-o strună...

— D'apoi n-ai vioara la mata ca să-mi cânți măcar mie? Ce păcat că în torbă e căpățâna aceea de cal! Duce tainic Zahariosu arătătorul la gură și șuieră:

— Când vreau, e căpățână de cal. Pricepi? C ă p ă ț â n ă de cal e orice vioară... Și vioara mea! Adu-mi din casă melesteul de mestecat mămăliga... și eu ți-l fac arcuș!

Serafim e toropit.

— Șuguiești... se junghie a râde. Of, mare șugubăț ești!...

— Adu-l... și-ți dovedesc!

Când se întoarce Serafim cu melesteul, ce vede? Zahariosu e cu vioara și cu arcușul în mână. Cată mai bine – în poartă s-a înălțat căpățîna cea de cal, într-un par. Cată – de la deal de aceea se înalță alta! Pe Serafim îl fulgeră o spaimă de moarte: „Acușica sperie vitele... le nimicește cu capetele estea prin pari – nu mai rămâne nici una în ogradă!".

Da Zahariosu, de colo:

— Dau capul cui vrei, dacă mai găsești astăzi un muzicant să cânte ca mine. Struna mea – struna viitorului e!

— Of, moșule... Cântă ceva de sănătatea boului meu... Săracul, să-i rămână coarnele, că nu are aripi să zboare ca *eroplanul!..*

Nouăsprezece

Pe șleahul satului, cum fuge, așa aleargă Zamfira. Când și când își trage sufletul și-și aruncă ochii spre marginea satului.

„Doamne, de s-ar fi iscat pojar la casa noastră, acum fumul s-ar vedea hăt-hăt!... De-ar fi fost să se întâmple moarte de om, bocete ar răsuna din bătături și ogrăzi... Vai, dar dacă cineva ne-a prădat?" și când se trezește, iată și poarta casei. Ei, i s-a

făcut negru înaintea ochilor! Căpățâni de vite prin pari, parcă toate hoiturile satului ar fi putrezit în ograda lor!

Casa și bătătura, să zici, li-i ocol și șură, străinii s-o fi călcat, că așa râs nu și-ar fi făcut de lăcașul lor. Vai, cuptorul și cuptorașul cel alb-alb, vai... Iar cată, se gaibără pe el o capră!

Da colo, în fața casei, Serafim stă cu boul lângă dânsul. Mai mult, îl mângâie, îl îmbrățișează de grumaz, să zici, stă cu un leat și își iau adio în fața unui aparat de fotografiat!

— Iaca îl vezi, moșule? *Cât a fost de jug și plug, a fost cineva,* nu? Tovarășul nostru de drum și de cânt, nu? Da amu, fără aripi, fără jug... Noi cine sântem cu el, cu mata, ai? Proletari uniți, nu?

Când muzicantul cântă, credeți că se aude ceva? Ai zice, Serafim vorbește sieși, cu sine, ca omul cel obijduit de lume, iar celălalt își cântă sieși scârba, bucuria...

— Și bine – nimic, și folos – nici pe atât, ce zici? Dar dacă mi-i drag bouleanul, ce să mă fac? Omenește dă-mi ascultare, moșule, crede-mă și înțelege-mă că mi-i drag, mi-i drag... eh, eh... la spune mata: de ce omul rupe floarea? Pentru că i-i dragă. L-am rupt și eu ca pe o floare din inima iarmarocului, că-l găseau bun numai de carne, numai de mititei, pe cărbuni! Acu, dacă l-am iubit, l-am îndrăgit, ce să fac, ce să mă fac? Dânsul e vinovat? Că așa a fost; cum l-am văzut, m-a furnicat ca cel de „Carte Roșie"...

Da Bălan-Apis și-a pleoștit urechile, să zici, îl scarpină la bărghii. Ești gata să juri, luminat fiind, că își spune: „Sânt în Arcadia". Zamfira, și ea, cată peste gard: „Hristoase, detună-i cu fulgerul!". Moș Zahariosu, în schimb, n-aude, nu vede: cum cântă, așa cântă pe-o strună, cu ochii închiși. Îți vine să crezi că a adormit și doar vioara respiră, hârcâie, zumzăie în legea ei. Iată că lasă arcușul și prinde a-și frământa degetele. Suspină:

— Eh, tehnică, tehnică!... Și unde-i tehnica mea din tinerețe? Și deodată: Măi Serafime! Măi deluțule, măi! Ai auzit v'odată cântarea ceasornicului? Cântarea v r e m i i, bre?

Da dincolo, Serafim, în pragul casei, în gura tinzii , strigă:

— Ni-ni-ni-nea-a-a-a-a!

Bălan-Apis... E-he-he, să-i spui lui „ni-ni-nea!“ – asta înseamnă să-l chemi la sânul mamei! Cum stătea sub nuc, Bălan aleargă spre Serafim: „în casă e mama!“ și se bagă în tindă. Gospodarul – bucuros-lăudăros, unde s-a mai văzut așa casnic și blând dobitoc!

— Ai văzut, moșule? Ia zi „ni-ni-nea“ unui avion, să vezi, a alerga el așa?

Boul de colo mugește.

Da de aici Serafim îl tipărește pe grumaz, se însuflețește și el:

— Pricepe, moșule, răspunde, auzi?!

Zahariosu, cu capul pe umăr, unde zice:

— Bre, da eu ți-s drag?

Asta l-a descumpănit pe Serafim:

— Da cui vorbesc eu de dragoste, dacă nu dragului meu!...

— Apoi, dragul moșului, de ce nu m-ai lua tu, drept mângâiere, pe lângă tine? Când ți-a fi urât, eu de dragoste am să-ți cânt...

Zamfira, cum aude asta, își zice: „Bu-uni se mai adună! Un bou, un nebun și un vântură-lume...“.

Iată că Zahariosu o zărește pe Zamfira și zice și mai fierbinte:

— Măi copii, o să aveți două case, Zamfiruță. Două case și un bătrân, care o să vă ție copiii pe genunchi.

Serafim nu vede, nu aude, ci o ține pe-a lui:

— Mai frumos pe lumea asta nu-i decât mândrețea asta a iarmarocului de atunci. Uite așa stăteau țăranii împrejurul lui... și .unde-și resfiră degetele toate, de parcă boul e pui, adineaori a spart coaja și ciripește chiar din găoace. Că eu, moșule, tot ce suflă pe pământul ista mi-i scump! O broască și dacă o văd... Ai văzut, la oraș, cum stau ciucure copiii și se holbează la o râmă care se zbate pe asfalt?

N-a mai răbdat Zamfira:

— Ia ține-ți, în loc de femeie, o râmă! Că eu n-am să-ți fiu râma ta...

S-a speriat Serafim. Zice descumpănit:

— Cu ce te-am îndurerat, Zamfiriță? Și dacă te doare, bate-mă!...

De colo și Zahariosu o mângâie cu o vorbă anapoda:

— *Fato, ce bărbat ai tu, nu-s așa suflete nici pe lună: vorbește cu necuvântătoarele.* De dimineață aștept, poate a sudui, poate

a cârti, poate a cruci, da el numai de dragoste vorbește. Știi ce mi-a spus? „Cu cine să grăiesc de dragoste, dacă nu cu mata, moșule-dragule!"

Zamfira, ca femeia, o pui pe foc taman atunci când îi lauzi nevoia și cazna: și-a găsit țapul râios gardul de care să se scarpine!

— Să-i secе piciorul nebunului care a mai lăsa pe aicea, în bătătura asta, urme!...

Face stânga împrejur și parcă vântul o mână spre poartă.

— Rămâneți cu flori și cu busuioc până în veacul de-apoi...

Stau așa Serafim și Zahariosu și tac toropiți. Ba acesta strânge a nedumerire din umeri. Ba după asta binișor își culege arcușul și scripca și, ca o pasăre, șonticăind, se clintește din loc, împreună cu torba lui albă, zicând:

— Cântam, bre! Ce-am făcut noi rău? Cântam și ne lăudam. Cu ce-am obidit femeia?

— Da eu? se miră Serafim.

— Fără cântări, fără libov, fără bou, fără să mă amestec eu, cum vă împăcați voi?

— Ca doi hulubași de cum ne-am și luat! Eu – cu binișorul, ea – cu binișorul... Și ne-am pus vârtos pe gospodărie, ca să fim în rând cu lumea, țărani numărul unu... Încă ea mi-a zis prima: „Măi, un dobitoc la casa asta trebuie sau nu? E un îndemn, în zorii zilei, nu zaci lângă mine în așternut. Ieși în curte, te ia vîntul pe dedesubt, se naște un gând sub cușmă!". „Adevăr grăiești, Zamfiruță" zic. – „Apoi să alegi ce ți-i îi mai drag, ca să sai iute din pat..." Și acu iaca! oftează Serafim și-și scoate cușma din cap. Uh, ferice de Strauss acela...

— Mm-da! și-i întinde bătrânul palma. Ce să-ți spun? Valsul vostru nu-l pricep. Mai rămâi sănătos... Dacă o ajung din urmă, am să-i spun două vorbe de la obraz...

Și tot spre poartă i-i drumul, s-a dus Zahariosu în lume.

Iată așa a rămas Serafim însingurat. Se uită: nici dobitoacele nu-s! Doar scăfârliile tor albe stârcesc în parii gardurilor. Nu-i nici Apis! „Vai, am să am de furcă cu satul. Vai, pământul mă înghite, că le-am pierdut bucatele!..."

De ici și soarele asfinte. Iată și amurgul se șupurește. Iată și noaptea se învârtoșează.

…Într-adevăr, sătenii ieșiseră să-și aducă vitele de la cireadă, când colo, cireada nu-i. S-au frământat un ceas, s-au frământat două, da cireada nu-i și nu-i. În schimb, s-au înmulțit vorbele, zvonurile, prepusele. Copiii s-au întors primii pe la case: vitele noastre nu-s! Au alergat atunci femeile – năravul lor se știe: s-au întors cu blestemuri pe buze, chipurile, nu-i nici o stăpânire și nici o răspundere. Au văzut asta și au ieșit bărbații în mijlocul satului. Mă rog, e noapte, n-ai să trimiți un copil sau nevasta. Ce-i drept, copiii s-au ținut de tați, chipurile, să vadă ei odată o ceartă bărbătească și al cui tată e mai bărbat. De colo, bucuroși mai fiind: „Blagoslovit fie văcarul care ne întoarce somnul și copilăria: mâine dormim și ne jucăm ziulica întreagă!"

Au luat câte un bostan și au tăiat, au crestat ei niște măști să sperie... și să se sperie pe sine chiar.

Locul celor Trei Fântâni e înțesat de lume. Care și cum își dă cu părerea, iar trei bărbați (de unde s-au luat și trei cai la vreme de noapte?) așteaptă încălecați să se dumerească cei adunați, iar ei, călăreții, să zboare ca vântul unde i-a trimite cuvântul.

— Nu uitați, bre, treceți și pe la Zahariosu...

— Și mai duceți-vă o dată acasă la Serafim!

— Și buciumați o dată prin pădure, că, se știe, cu cireada departe n-ai să fugi: de la Nistru până la Prut; atât.

Au zburat călăreții, vorbele însă nu s-au curmat.

— O fi adormit undeva, i-au văzut pădurarii cu o sticlă în mână, și vitele or fi fiind închise în satul vecin!

— Dobitoacele nu fug departe de casă, oamenii fug!...

— Acu pricini s-or găsi multe, dar cui dăm colac și lumânare, lui Serafim sau lui Anghel? Doar amândoi și-au făcut cu noi pomana!

— Tăceți! Unde s-a mai văzut sat, căruia să-i pască dobitoacele, cireada, scripcarii! Muzicantul, devenit văcar, e-o batjocură pentru proletari!...

— Nu-i adevărat! Muzicantul nostru, văcar, mânca șașlâc cu pădurarul și fuma „Belomorcanal", canalia...

Când se adunară la un loc vorbele, sătenii observară că... Stai, bre, am trimis un prost cu cireada. Hai să ne batem noi înșine cu pumnii în cap: imașurile – otrăvite, Anghel, în concert pe doi ani înainte, de la Ponoară n-avem nici contract, nici recipisă, așa că bucuroși să fim pe deasupra și o amendă să nu plătim, că ne-am băgat în țarină fără să fi poftit țiștarii...

— Diavolilor! Măcar voi hodină aveți!...

Cui, credeți, erau adresate aceste cuvinte și vorbe de alint? Copiilor!...

Vremea e a ploaie, scapără, tună când și când: sfântul Ilie se află la datorie pe ceruri și își mână telegarii la adăpătoarea-uluc.

— Iată ce, bre! Așteptați cinci minute să chem miliția. Miliția noastră îți întoarce și mortul din cimitir!

Când colo, pe drum, cum vine, așa vine o lumină. O lumină de om muncitor, care la ora asta împarte poșta: gazetele, scrisorile, ei, și mai află și din cele zvonuri. E Anghel Farfurel cu motoreta lui...

— Mă bucur nespus că vă văd grămadă și uniți! Primiți, vă rog, cele la care v-ați subscris și v-ați abonat...

Scoate din buzunar o lanternă și începe s-o poarte printre lume. Nu-i prea vede pe cei ce citesc gazete să se fi adunat aici...

Da baba Safta are o întrebare:

— Anghelaș, de unde vii, dincolo, de la poștă, n-ai dat cumva?... Vreau să zic, n-ai auzit vreun zbierat sau behăit de capră rătăcită?

— Chiar am văzut una, cu ochii mei, numai că avea două picioare.

— la-a-lăi! Și mulgătoare?

— Băbuță, o ia din scurt Anghel, la ce-ți trebuie matale dobitoc la bătrânețe, când colhozul îți dă lapte ca la un prunc? Vrei – covăsit, vrei – acrit, chișleag, vrei – îndulcit.

Tăcu baba Safta, fiindcă sări cu gura baba Anisia:

— Da ce, eu îs sfânta pruncie? La vremea mea, trebuia. Să nu mi se ieie bărbatul și acum aveam copii și nepoței.

— Dragă, beau lapte – mă umfla, îl mulg – mă bucur!... Spune: ce fel de om îs eu? încheie baba Zavasta.

— Ești o doniță!... îi răspunde prompt Anghel. Și, vazăzică, de atâta îl așteptați pe Serafim: să vă bucure cu laptele lui de bouț, nu! Plecat-am dar...

Toți tac – nu-l zădărî pe Anghel, că n-o scoți la capăt cu el nici la paștele calului. Deci, toți tac, el se urcă pe motoretă, promițându-le să-l găsească pe Serafim. Când colo, la acela acasă, farul motoretei luminează ferestrele întunecate, negre, înseamnă că nu-i nimeni înăuntru.

Zărește o momâie venind spre poartă.

— Bună seara, Zamfiră. Am venit după Serafim: obștea individualiștilor îl cheamă să-și facă darea de seamă, unde a mistuit cireada...

Tace nevasta, căci aceeași cireadă i-a nimicit semănăturile din jurul casei. Ba și pe dânsa a alungat-o... Atunci Farfurel o întreabă:

— De ce taci, fato? Eu umblu cu abonatul și te întreb: „Femeia Moldovei" vrei s-o primești? Da „Săteanca"?

Tace din nou Zamfira, fiindcă numai de asta nu-i arde acum – e hotărâtă să-și părăsească cuibul. Vârf la toate, din vale se aud murmure, vociferări, spre casa lor se ridică lumea. Glasul distinct al nu știu cui răsună:

— Bine, tovarășe *miliționer!* Luați aminte însă că dobitoacele sânt munculița noastră scumpă, pe care Ponoară Serafim a prăpăstuit-o. Arestat el se cuvine sau nu? interpelează în noapte invalidul, tot mai deslușit.

— Oameni buni, eu pot să arestez, având un motiv... Dar vă întreb: pe cine? Repet: pe cine să arestez, dacă-i întuneric? Uitați-vă la casa lui: becul nu arde.

— Bine, tovarășe *miliționer,* dar legea trebuie să funcționeze! Da dacă lege nu-i, noi ne apucăm și facem o poznă; ucidem prădalnicul...

– Ehe-he!... Atunci haideți cu mine și faceți declarații pentru ce ucideți...

— Păi, noi doar că spunem, moartea încă n-am făcut-o!

Milițianul e călare, cum se zice, pe situație.

— Ai zis că legea trebuie să funcționeze... Și ea funcționează: urmează-mă.

Baba Safta e în derută:

— Aracan de mine! Ne-a vrut doar omul binele, da noi vrem să-l ucidem...

— Ba nu, mai întâi să-l chemăm! nu se lasă invalidul. Că eu mă țin de urma miliționerului.

Uite așa e între oameni: dimineața începe evanghelic, cu rugăminți, și seara se încheie cu arestări și conflict.

Da de ici Anghel cere lămuriri Zamfirei. De cu zi s-au sărutat, nu? Acum Zamfira merge repede-repede, pe Anghel nici nu-l aude, acesta însă vine din urma ei, căci e pe motoretă.

— Stai, fa, să grăim! Nici să-mi răspunzi la bună seara nu vrei?!

Când ia seama, femeia merge repede și plânge, și ochii își șterge, și nici nu-l aude...

— Vezi cum ești, Zamfiră? Vin seara să mai vorbim – plângi... se îndurerează glasul lui, ca după asta s-o dumerească anghelește: Plângi pentru că porți o vină și ești de pricină... Și tot tu plângi și rămâi supărată, căci ești vinovată, nu? Spune, ce să fac eu? Să-mi dau cu ceva în cap?

Iarăși tăcere. Răzbit de atâta mutenie, Anghel se revolta jignit:

— Vacă cu bouț, ce ești! De ce mă *înnervezi?*

Ei bine, s-a găsit și Zamfira să-i răspundă:

— Lasă-mă în plata lui Dumnezeu, câine!

— Te las, puică, mare și devreme, te las cu flori și cu busuioc, fiindcă n-ai vrut să mă asculți... face triumfător Anghel. Trimiți lui Serafim vorbă prin chioara Nădejdea... să vie să te ieie de la cantonul Bălților. Eu ți-am scris să mă aștepți la cantonul Chișinăului!

— Crăpa-o-ar să crape inima în voi, cum crapă piatra în jăratic!... blestemă Zamfira. Și ca pentru sine: Mamă, decât mă nășteai, mai bine un pom răsădeai...

Ferește, Doamne, dragostea de stricăciune, că nimeni, chiar nici tu, Atotputernicule, nu o mai repari!

Da Anghel vrea, da Anghel încearcă. Și zice:

— Ei, lăsăm acu aestea... ia hai la mine în astă-seară! Credemă, mă simt și eu, ca și tine, singur! Singur, fa, mă auzi, Zamfiră? Doar pruncului i-s tată drept, și nu Serafim!

— Cresc ei, copiii, și fără tată...

— Dă-ți seama ce vorbești, ca să nu te căiești mai târziu...

— Decât un tată ca tine, mai bine sub roțile trenului la bariera Bălților!

— Zamfiră, mușcă-ți limba, ca preotul Dumitru, căci ai să mori pe drumuri!

— Să nu-ți aud gura! Să nu-ți văd mutra! Să nu-ți simt suflarea! Să nu-ți aud numele! și Zamfira se tot ducea, iar Anghel, dacă a auzit atâtea, a scuipat în pulberea drumului și s-a oprit locului.

A mai zis:

— Crezi, am să mă prăpădesc? He-he-he... făcu el, hohotind ca un huhurez în noapte. Și mai rosti, așa, pentru sine: la uite-te la dânsa, închipuita! He-he, da ce-a murit mama muierilor! la dă-o în gemănarea mă-si... și se întoarse înapoi, iarăși vorbind cu sine. Are să mă caute dumneaei, pe urmă, însă, n-are să mă găsească. Ba are să mă și roage, da eu am să găsesc alta! Și pe cât își zicea așa și se tot depărta de Zamfira, pe atât i se făcea mai greu, încât simți că o să mai strige o dată taretare: „Fa năuco, întoarce-te acu... sau niciodată!".

Dar nu o strigă, nu îi porunci. Chiar își zise: „Ia nu mai strig... la dă-o în gemănarea mă-si!..." Și se urcă pe motoretă. „Mâine dimineață are să mă caute...", și se molcomi, fiindcă trebuia să-și caute de drum, nu cumva să se izbească cu motoreta într-un gard, în vreo poartă sau în vreun întârziat. Cum-necum, o motoretă e și ea un tovarăș de drum, care te poartă în cârcă, însă, și dumneata trebuie să-i porți de grijă: dobitocul te ferește el însuși, motoreta e cu ochii legați.

Anghel ținea acum cale spre sediul colhozului. Deocamdată acest sediu se afla într-o casă țărănească, cu tindă, pridvor și niște prispe pe din părți pardosite cu scânduri, nu cu lut. Fostă casă de om avut, iar mai încoace – o clădire unde noptilița întreagă ardeau lămpile în toate ferestrele, deoarece trebile obștești se săvârșeau toate aici și pentru ziua de ieri, și pentru ziua de mâine, noaptea.

De aceea și oamenii își țineau adesea încoace calea. Unii – cu treabă, cu nevoi, alții – fără, dar curioși; mâine și eu o să am

nevoie, și mă duc să văd ce face și cum își drege nevoia vărumeu la sediu.

Alte ori auzeai câte o ceartă cu sudalme ori câte o molcuță ciondăneală între o gospodină și un gospodar, stând chiar în inima drumului.

— Ei, acu încotro? răsuna vocea femeii, răzbită. Iarăși la bufet! Iarăși ai să mi te întorci dincolo de miezul nopții!

Pauză. O pauză cam cât ai scoate cartușul fumegând din țeavă și a-i sufla rămășița de fum.

— Ce, ai băut gaz? Mă duc la sediu, poate oi da de cel care mi-o șterpelit gioarsa aceea de căciulă, când am fost data trecută la președinte...

— Aha, vasăzică, mătăluță și fără cap mi-ai venit de la sediu, nu numai fără de acoperiș de casă! Gospodar, halal!

Dar ciondăneala aicea nu se încheia. Se auzea pârâind niscaiva vreascuri, prin gura hogeacului de cuptoraș țâșnea o limbă stacojie de pară, după care același glas de muiere răsună pe ici-colo cu câte un bemol ironic:

— Parcă ziceai că te duci să-ți cauți căciula?

Glas îmbufnat. Desigur, cu întârziere:

— Nu mă mai duc...

— Și ai hotărât să-mi otrăvești sufletul cu țâharca ta împuțită, înșurubat aici, la gura cuptorașului? Ferește-te să mestec măliga!...

— Iaca așa: de nu mă duc, e râu, de mă duc e tot rău, ba și fumul de țigară e mai împuțit decât cel de tizic... și, deodată, mânios la culme: Ce vrei, fa, de la mine! Să-mi iau lumea în cap?

— Ia-ți-o! Vaca ai pierdut-o, căciula ai pierdut-o. Că iaca amu *am* să-ți cos o scufiță din niște *baică* și am să te pun să sperii vrăbiile în peticul acela de floarea-soarelui...

Ei, după aceea gospodarul, fără să mai aștepte mămăliga care se cocea la foc, țâșnea din curte cu capul gol. De data asta glasul soației răsuna din urma lui:

— Stai, măi, barem mănâncă!

— Mănâncă tu de te satură!

— Dacă-i așa, merg și eu cu tine! Vedea-vom cine-i hoțul de căciuli...

„Uite așa unii își părăsesc măliguța, taman când se coace mai bine în ceaun", își zice Serafim și-și pipăi gioarsa lui țuguiată pe cap. E luna lui august, a doua jumătate a veacului nostru atât de împopoțonat, înhăinit, dar și hăinit. El, însă, poartă căciulă, e amorțit, vânăt la chip, copilandru asmuțit. Nu-și poate reveni din cele întîmplate, trăite, neînțelese: cum de s-a pierdut cireada, în frunte cu Apis-Bălan? De ce și-a luat lumea în cap și nevastă-sa, dorindu-i să trăiască cu o râmă, nu cu dumneaei. De ce Zahariosu zice: „Aista-i alt vals de Strauss, Serafime"?

Cum șede așa în drum, sub un gard, pe un petic de troscot, încheie: „Ah, dacă m-ar mușca pe loc, amu, un șarpe, să mor!..." Minte de copil: de unde să iei sub un gard moldovenesc o cobră indiană?

De colo cei doi se ceartă, ieșind pe poartă:

— N-ai pierdut căciula, câine, la sediul colhozului, cum n-am pierdut-o eu. În bufet s-o cauți, pe sub scaune...

— Să-mi sară ochii din cap, femeie, a dispărut din coarnele cerbilor!...

— „Coarnele cerbilor?!" și nevasta se stâlpuiește locului, cerboaică cu pui adulmecând o lupoaică. După bufet ați fost și după cerbi? La șașlâc ori la vânat?

— Fa nebuno, s-a oprit și acela locului, matahală în întuneric. Coarnele cerbilor șed în ușa președintelui, fa, unde stă la telefon Aglaia.

Tăcere, o pauză: Serafim și-a ciulit auzul și aude un șuier. Uite că șuieră și femeile noaptea, când aud de cerboaice cornorate în ușa lui Mihuț Ivanâci, președintele. Deodată strigă el, bărbatul, certat cu nevasta:

— O ștampilă... Cât e a trânti o ștampilă pe o dovadă?

— O secundă, Las'un minut! Zi-i, s-aud...

— Doar îți spun: am pus-o în coarnele cerbilor... și ai intrat să pun ștampila.

A zis acestea și, cât mi ți-i gliganul, jap! în bătelișteа drumului!...

Se crucește femeia lui:

— Ce-i cu tine, Alioane? Fără căciulă pe cap nu te ții pe picioare, ha-ha-ha, și adaugă: Poate să te îmbrobod, dragul mamei?

— Fa! și-și trage sufletul, ca să scuipe colbul de pe buze. Fa, aici e un om ucis, iaca picioarele lui...

De colo, de sub gard, răsună rugător glasul lui Serafim:

— Iertare... mă luasem pe gânduri și am uitat de picioare, să le strâng.

— Vă-hă-hă! la uite-te unde zace și satul îl caută ca pe iarba cea de leac! Ba și cu *miliționerul* în frunte.

Aici se cuvine o mică lămurire – de ce se pierd cușmele moldovenești, puse în coarnele cerbilor din anticamera biroului lui Mihail Ivanâci, președintele colhozului. Mai întâi, e de vină Aglaia, care stă tot aici, la telefon, în preajma coarnelor cu pricina.

— Fato, i-a spus el, însuși Dumnezeu să ceară audiență la mine, cușma lui să rămână în cuier, lângă tine! Eu nu-s autoritate, eu îs tovarăș, iar dacă un colhoznic își face drum spre mine, eu îi ies de după birou înainte, îi întind mâna și doresc să-i văd fruntea radiind de lumină, ochii zâmbitori, vezi bine, el m-a ales președinte. De ce să-mi intre cu căciula pe frunte, ori, dacă e mai simțit, să și-o țină în mâini și să mi-o întindă mie zăpăcit, în timp ce îi întind mâna mea aburindă de prietenie.

Nu e lipsită de temei porunca lui Mihuț Ivanâci. Într-adevăr, în partea locului, unii nu se descoperă, iar alții au chiar năravul să stea de vorbă cu propria lor căciulă, în loc să se uite în ochii tăi și să te asculte. Vârf la toate, dacă și te ascultă, în ăst răstimp au alt năravul spurcat: își bosolesc, își frământă jarca lui de cîrlan între palmele bătucite, până când aceea... behăie! Adică prinde duh și viață într-însa, zbiară, icnește, asudată între palmele celui de-o are, ca o pulpă de oaie. Firesc lucru, în biroul președintelui pornește să adie nu a palmier și laur, care îi străjuiesc ferestrele, ci a găleată, a strungă, a leasă pe care putrezesc, adică se slăjesc cașurile de brânză. Iar dacă mai pui la socoteală că aici, printre sătenii lui Serafim, mocani de câmpie, dăinuie o tradiție milenară, cum că numai femeile își schimbă podoaba capului, după anotimp și sărbătoare, cea a bărbatului fiind unica, cușma cea

flocoasă de cârlan, și la vreme de iarnă și la vreme de vară, în luna lui cuptor, să zicem, atunci ne dăm seama de rolul civilizator al acestei dispoziții, dată Aglaiei de către Mihuț Ivanâci. Vezi bine, în zilele noastre mai toată lumea umblă cu capul gol. A umbla cu capul gol, însă, înseamnă că ai mort în casa ta, zăcând pe laviță. Prin urmare, în satul lui Serafim, dacă umbli așa pe drum, te trezești că te oprește o bătrânică și-și exprimă condoleanțele în modul cel mai neașteptat și deșănțat chiar:

— Aracan de mine! L-a iertat Domnul, care vasazică, și pe tată-tău, Dumitraș... Pe când e îngropăciunea, că am să vin să-l petrec...

Ei, ce să-i spui acestei băbuțe? Că ți-a dispărut căciula din coarnele cerbilor de la sediul colhozului? Ori să-i smulgi și ei broboada de pe cap și să-i pui o floare la ureche, o mușcată ori o gherghină, ca să-și amintească că și ea e de măritiș și mire e cimitirul?!

Iată de ce în seara asta se adunaseră mulți dintre cei cu căciuli pierdute, rătăcite. Pe scurt, dintre cei cu capul descoperit. Ce-i drept, nu toți dintre ei se arătau ciondăniți cu soațele, ori furioși că au lăsat măliguța nerăsturnată. Mai mult, nu-l părăsească nici pe cititor voia cea bună, căci vremurile sunt (acele vremuri!) apuse demult și gândească-se: mai poartă ceva pe cap, nu?

— Noroace, Serafime! îl salutară cei adunați. Apoi se șușotiră: He-he-he, el e cu cușmă pe cap... și iarăși un glas:

— La președinte? La cine ai treabă, Serafime?

De colo, sub ochii lor, fără nici o jenă, Serafim își scoate căciula, parcă salutându-i, când cată ei... el și-o bagă în sân, sub cămașă, ca pe un porumbel.

— Ha-ha-ha!... La coarnele cerbilor, Serafime!

— Lăsați-l... El păstrează căciula pentru coarnele boului său!

— Ia-te-l, bre, dumnealui știe ce îl așteaptă: are să-i strângă mâna președintele și are să-l pupe în frunte cu ștampila.

Celor care râd de Seraîim, ce le pasă? Au pătimit și se vindecă acum râzând. Un lucru nedumerește: de ce tocmai pe socoteala lui Serafim? Pentru că așa-i zidit omul: râzi de alții și oftezi de tine.

Doar brigadierul Nastas începu uluit:

— Unde dracul umbli, Serafime? și pe loc îl lămuri:

Trimit după tine pe unul și se întoarce fără tine; trimisei doi – aceștia nu-s nici cu și nici fără tine. M-am pornit eu – îți întîlnesc femeia! și-și coborî glasul, șoptindu-i frățește: De-amu ați și divorțat? Nu care cumva să se afle aici, în astă-seară, că dumnealor au să te mustre și pentru ruinare socială, și pentru cea familială! Spune, la *pedere* umbli? Au să te întrebe despre starea drumurilor...

S-a pierdut de-a binelea Serafim. De afară, prin ferestrele deschise, ăștia cu capetele goale fac bancuri, se hlizesc, ironizează:

— Arată-le cușma, Serafime!

— Și spune că ți-a fătat-o boul...

Da de colo Serafim:

— Bună seara la neavoastră...

Nu-i răspunde nimenea, nimeni nu-l ia în seamă: „Pesemne, mă așteaptă pușcăria...", hotărăște în sinea sa Serafim, și nu fără motive. În stânga lui Mihuț Ivanâci stă milițianul, în dreapta acestuia, împăunați ca doi ghinărari, se văd doi pădurari, amândoi cu frunze aurii de stejar pe la gulere, pe la caschete, pe la mâneci, ca să nu mai vorbim de cea ghindă căcănie, presărată pe vestoanele lor. Ei, și dacă mai pui la acești funcționari autoritari cele trei puști cu câte trei țevi... Ei bine, Serafim e gata să mecăie ca un iepure.

Da Nastas de colo, bucuros, parcă i-ar fi sosit din armată fecioru-său:

— Faceți cunoștință cu Serafim, Mihuț Ivanovici! E prezent și la datorie...

În sfârșit, acela își ridică ochii din hârtii:

— Ia spune, ce se întâmplă, ce-i cu dumneata?

Serafim strânge din umeri: au trimis atâția oameni după dânsul (după vorbele lui Nastas!) și acu-l întreabă ce se întâmplă...

— Mde... zice el.

— Ce „mde"? Ce umbli cu o căpățână de cal... pe câmp și-mi sperii tractoarele, avioanele? Ce înseamnă scăfârlia aceea pur-

tată solemn peste țarina noastră colhoznică, mecanizată? Nu cumva îmi înviezi trecutul cel blestemat?

Anghel de colo sare:

— Umblă cu sfintele icoane ca pe timpul lui popa Dumitru, cel de 138 de kilograme!

Serafim se arată îndurerat:

— Căpățâna aceea de cal... era *o vioară.* Și să vă mai spun și alta: s-a pierdut cireada satului.

Apoi se întoarce la Nastas, de data asta curios:

— Prima dată aud de la mata că sunt divorțat.

Milițianul îl măsoară din tălpi până în creștet, pădurarii îl cântăresc din ochi, dacă-i întreg la minte. Da Anghel și-a aprins o țigară, și răsștiuta lui brichetă melodiază:

„Fie soare întruna, fie mama...".

De colo pădurarii – paznicii codrului – se arată nerăbdători, fiind dornici de cântul păsăretului în pădure, nu de cântarea brichetelor. Unul chiar sugerează:

— Ia haideți iute să semnăm actele și chitanțele și să ne zicem noapte bună. Oftează: iaca-i miezul nopții, da pădurea-i singurică.

Celălalt pădurar îl completează:

— La mata – pădurea, da la mine – copiii.

Da președintele îi ia pe departe:

— Frate, ți-am dat casă... te-am adus în sat, în rând cu oamenii, te-am gospodărit cu casă, cu ogradă, credeam, om să fii și prim-colhoznic.

Sare cu gura și Nastas-brigadierul, susținându-și președintele:

— Aveți perfectă dreptate, Mihuț Ivanâci. Așa a fost Serafim și nu mai este acel Serafim. De cum s-a însurat, parcă i-a mâncat nu știu cine sporul și mana... Măi, că sfârâia ca chibritul la treabă! Venea vremea și îl opream, să nu se aprindă. Ziceam: „Mai lasă și pe mâine, Serafime, că n-am să am pentru ce să-ți pun *trudo-zile!* Recunoaște, Serafimaș, așa-i sau nu?

Clatină din cap Ponoară, adevărul ăsta aprobându-l amărât, chipurile, ce-i drept, nu-i strâmb, simt, da pricina n-o văd. Și în timp ce cumpănește așa, face poc! o dată cu mâna în piept, parcă să-și smulgă inima. Când colo... închipuiți-vă, și-a smuls

căciula din sân și o ridică deasupra frunții ca pe un telescop, ori ca pe un ciob de sticlă afumat, când vrei să privești eclipsa de soare. Ba chiar vorbește:

— Cușmă, mânțămăsc pentru slujbă! Îmi pare că o să ne despărțim... la uite-te ce de-a griji facem dumnealor!...

Mihuț Ivanovici pare intrigat de această întorsătură: mâine Aglaia încasează o mustrare în scris. De dincoace se arată neliniștit, alarmat milițianul: a primit un cot în coastă din partea unui pădurar, care și-a lăsat copilașii în pădure.

E foarte neplăcut, când, într-o adunare de oameni, un cetățean onorabil stă de vorbă de-a-n picioarelea cu propria sa căciulă, în gura mare. Milițianul îl și anchetează:

— Tovarășe, mata ești Serafim Ponoară, da? Mata ai fost astăzi cu cireada și ai vârât dobitoacele în râpa cea mare, da? .

Dă din cap Serafim, așa-i. Deodată se însuflețește:

— Am găsit acolo o poezie tipărită... Serafim prinde s-o recite:

Ca tigrii prin
roua dimineții,
așa am trecut eu prin viață,
prin roua care gustă dulceață!

și-și trage sufletul: Filip Mitroi, clasa a treia de la noi.

Milițianul cade de acord cu poezia...

— Foarte bine, foarte frumos... Da niște lampaci, acolo, i-ai năruit, i-ai călcat cu vitele sau nu?

— Mde... face Serafim, obișnuit. Săracele dobitoace, n-au unde paște și nici n-au ce paște. Anghel tocmai asta și aștepta.

— Îl auziți? De ce atunci, Serafime, mi-ai smuls ghioaga de văcar din mâini... și-ai strigat: „Oameni buni, țineți-va de mine, că vă vreau binele!...“

— Dacă n-am noroc, n-am noroc... Cușmă, treci la loc, și din nou și-o bagă în sân, ca pe un hulub. Anghele, tovarășilor, mă gândeam: bine fac, bine am să găsesc! Mă mai gândeam, atâta soare, atâta umbră și verdeață este pe lume, dar de ce omului nu-i ajunge?... Deodată freamătă:

— Scuzați, dobitocului nu-i ajunge!...

Nimeni nu poate pricepe cam ce vrea Serafim: ce înseamnă „pădure, soare, umbră, verdeață... care nu ajunge dobitoacelor"?

Îl ia din scurt atunci președintele:

— Mata ai ce mânca? Spune-mi, ai cu ce trăi? la descheiete la cămașă! De ce ții cușma acolo?

Serafim dă din cap ca un cal apărându-se de muscă. În sfârșit, dă glas:

— Mihuț Ivanâci, cum credeți neavoastră, dacă ne-am naște dădăori.. oare ne-am lepăda de noi?... Vreau să zic, aș avea eu patru ochi? Eh, bine a mai zis Strauss, măi, măi! se frăsuie Serafim, ca de dureri de măsele: valsuri, valsuri, prin lampaci, ah!...

— Cine, cine? se interesează un pădurar.

Tace Serafim, da milițianul îl dumerește:

— Aist cu lampacii... și către Ponoară: Uite așa, tovarășe, și... încheie-te la cămașă, Și ține minte un lucru; cel care nu face politică, totuna face politică: cireada-i pierdută...

— Da, da! zice bucuros Serafim. M-ați convins...

— Ești, dar, liber... se milostivește președintele.

Serafim pornește să iasă. De dincoace, toți îs bucuroși că, cum-necum, convorbirea a fost pașnică și plină de miez: omul pleacă convins de propria sa nedreptate. Cireada? Treaba oamenilor...

Când bagă de seamă, Serafim, închipuiți-vă, n-a ieșit. Adică, ori n-a ieșit, ori din nou s-a întors. Doar că nu vorbește, ci ... se frământă. Cu un gând ar spune, cu două tace. Dar de data asta își frământă vârtos gioarsa de căciulă între palme, parcă o moaie ca pe o pulpă bolnavă de oaie. Uite acuși-acuși o să behăie, o să zbiere, sărmana.

— Ce-i cu dumneata? îl întreabă președintele. Parcă plecasei...

— Dacă îmi dați voie... și iarăși ridică căciula în mâini, ca pe o torță, și cu ochii pe dânsa, încheie: îmi vine s-o gâtui, s-o sugrum!... Ah, cum nu știe ea ce e facerea de bine pe lumea asta!... și deodată scuipă: Na, proastă! Na, aici ți-i locul... Și o sloboade din mâini, ca pe o cârpă, încât să crezi că e cârpa aceea cu care ai spălat dușumeaua și acușica îți ștergi de ea tălpile, ca să nu duci în casă niscaiva gunoaie.

Scena e hazlie, însă se cuvine cruțăm inima cititorului aflat în dușii cei buni. Ce este o inimă de cititor? Este un trupușor de prunc, pogorât în apa călduță a scăldătoarei. Ea trebuie să aibă (scăldătoarea!) căldura trupului, temperatura lui. Științific vorbind, treizeci și șapte de grade. Altminterlea apșoara caldă își pierde culoarea, devenind gălbuie-verzuie, culoarea coltelui crud, strivit între degete. Dacă fost-am mulți la părinți, ne mai amintim cum ne holbam la cel mezin, pogorât de către mama grijulie în apșoara cea caldă, zisă scăldătoarea frățiorului. Luam seama cum el ne zâmbește, ne surâde – se bucura nespus și el că i s-a uscat buricul care e mărgică la gâtul bătrânei și oarbei moașe, pe nume Nădejdea, care, în fond, ne dăruia câte o speranță: sântem patru frați, într-un cojoc legați, vorba ghicitoarei.

Între timp Serafim se aplecă și-și ridică cușma.

— Mă iertați, mă mâniasem, mă înfuriasem pe dânsa, că-mi dă sfaturi nu din cele ce trebuie, căciula asta... și pe loc o întoarse pe dos: Am să-mi încălzesc, seara, picioarele într-însa, că n-are cine îmi face focul în sobă: m-a lepădat și nevasta...

Cei care rămăseseră pe afară, ca să râdă de Serafim și de căciula lui, se simțiră întrucâtva contrariați: Ponoară Serafim iarăși e cu căciula roasă de molii, ploi și viscole pe cap. Atât doar, ieșind, parcă se clătina puțin. Din cauza asta și milițianul spuse:

— Mihuț Ivanâci, poate să-l conduc, să-l petrec?

Președintele strânse din umeri:

— N-avea grijă! Aiști cu cușmă în cap nu se prăpădesc, nu te teme...

Douăzeci

Zamfira, de scârba oamenilor și din ura și mânia cu care se despărțise de Anghel, încotro să apuce? Intră la o vecină și din prag începe, știți, colea, ca o locomotivă sub presiune:

— Să crăpe, să ardă!... Să se întindă ca râma... să-l văd, că-mi pupă picioarele, să știu că am să mor pe drumuri, sub garduri, ca Vasile al lui Ion Nechita...

Da vecina unde face:

— Ho, fa, duruitoare! Moară stricată ce ești, cine să-ți pupe picioarele?

— Și Anghel... și Serafim... și tot neamul bărbaților de pe lume!... Să nu-i văd de azi înainte nici cu stea în frunte!

Ei, c-atunci și vecina o ia la trei parale:

— Dacă și tu ești bună! Cum, fa, nu ți-i rușine? Și ibovnic vrei, și de bărbat te ții, și nemulțămită arăți! Cine să-ți intre în voie, rupe-o odată, ori cu unul, ori cu altul. Ori de nu – spânzură-te...

— Gata, iaca îmi fac cruce în fața ta și mă jur...

— Nu te jura, fă ceva!...

De data asta Zamfira s-a molcomit ca o copiliță în pătuc. Simte că a luat-o prea de sus, prea câinos, prea sălbatic. Unde face cu un ton matern, prietenoasă:

— Bună seara ți-am dat sau nu? Iartă-mă...

— Mânțămăsc... și își ciulește urechea: Unde se aud, mă rog, glasuri în mahala? Parcă s-au încăierat ori ce Dumnezeu?

— Niște oameni, pe drum... Caută nu știu pe cine, cică a fost arestată cireada.

Uite-le, două vecine torcând. Dar nu fuioare, ci vorbe în doi. S-au așezat pe laviță, și-au strâns piciorușele sub dânsele, ca niște mieluțe. Într-un târziu Zamfira face:

— Ești la fereastră, ți-i mai îndemână, ia ițește-te și vezi: la *mine nu se observă nimenea?*

Aceea se întoarce, se uită și zice:

— Nu.

Zamfira:

— Nici lumina nu arde?

— Nu.

Iarăși, se așează pe taclale și palavre. Într-un târziu: *„la mai observă...“.*

De unde să ardă lumina la dumneaei, la Zamfira, când Serafim, acolo, la sediul colhozului, își calcă în picioare căciula! iar dumneaei ține vecina de vorbă! Nici n-au observat când au scăpat cântul cocoșilor.

— I-ha! face vecina. Fa nebuno, se crapă de ziuă.

Zamfira a uitat că se jurase de cu seară:

— Ei, unde-o dormit el noaptea asta?

Vecina e furioasă, vezi bine, din noaptea asta s-a ales doar cu niște minciuni și pe acelea (acum n-ai să le zici jurăminte!) le ia apa zilei.

— Ești o cârpă, fa! Ești otreapă! Ce mi te-ai jurat aseară?

— Da, da, mă despart, divorțez... Azi... Mă duc la soviet și îi spun președintelui totul-totului! N-ai niște unsori, niște *dicolon* ceva?

— Pentru ce?

— Dacă mă duc la soviet, apoi ce, de la mine să miroase a hoit?

— Na-ți! Și mai repede-repejor, să prinzi președintele, că de la șapte și jumătate în sus nu-l mai găsești: el – cu ale lui, noi – în câmp.

Amândouă se chitesc, se parfumează, să zici că-s fete mari, într-o duminică, și se gătesc să iasă în sat.

De ici Zamfira mai pune ceva la cale:

— Te duci la mine și te prefaci că mă cauți... Și strigă: Ileană!

Cealaltă s-a speriat:

— Ce-i cu tine, fa?! De când ești Ileana?

— Păi, așa-s scrisă în pașport! Când să mă mărit, proastă, mde, mă apuc și-i trimit o *zapiscă* și o iscălesc „Zamfira", că așa m-a luat Serafim, cu numele de Zamfira...

Asta și-ar face cruce (semnul!), dar în Dumnezeu nu crede. Cere lămuriri:

— Și?

— Păi, divorțăm, nu? Strigi: „Ileană!", el are să creadă că-i chemată mama lui... Când iese, îi spui: „Măi, pe femeia ta o cheamă de drept, și în documente e Ileana! Și s-a dus să divorțeze de tine".

Cealaltă își încrucișează așa mâinile, încât ai zice că a îmbrățișat văzduhul. Ba că-l șuieră în cuvinte:

— Fa-aaa-a, că nici nu știu cum să-ți zic! Mare coțcă mai ești!

— Treaba mea... Dacă nu-ți răspunde nimenea, lacătul și cheia le iei de deasupra ușii, la tindă. Pui lacătul pe ușă, să mă caute dumnealui pe mine.

— D'apoi cheia... ce fac cu cheia?

— D'apoi, proasto, ia-o cu tine! Să șadă el ca un câine, afara, pe prispă, să-l vadă lumea, să-l arate cu degetul!...

Însurim... și copii rămânem. Dar, mai ales, femeile?

Așa că Zamfira o ia încotro o duce gândul. Vecina, pe nume Chilina, o ia din urma ei, însă, curând cotește spre casa Zamfirei.

Ajunge în poarta lui Serafim și strigă tare-tare, să scoale mahalaua. Ba și glasul și-l îngroașă:

— Ileană-ă-ă, hăi!

Nu-i răspunde nimeni. Ferestrele rămân mute ca cele de vagon, de pe linia moartă. În schimb, casa-i curățică parcă, prispele nu-s dărâmate. E drept, brâiele nu-s trase, ograda-i delăsată, neîngrijită, ei, dar dacă a poposit o cireadă într-o grădină, mai are dânsa ceva de vino-ncoace?

„Ei, de ce nu și-ar griji căsuța, uite, pe dinafară a căzut pe icicolea tencuiala... Da ea nu știe cu cine e mai bine: cu Serafiim ori cu Anghel? bârfește în sinea sa vecina Chilina. Iaca-s fată bătrână, iaca acuși-acuși pun mâna pe treizeci și șase... n-am pe nimenea... Și-s la hatârul brigadierului... și să crăp, dacă n-am să scriu la v'un regiment ori la v'o pușcărie, – ia de la capătul pământului măcar, dar bărbat să fie la casă! Iaca în satul vecin s-au adunat vreo câteva și au scris la pichetul de grăniceri: dacă se află acolo cavaleri și vor să rămână în Moldova... avem case cu vie și livadă, avem *trudozile* și *gramote* de hărnicie în colhoz, poftiți și trimiteți pe oricine, nu e nevoie de nici o rudă".

În ăst răstimp, tot așa gândindu-se, a mai strigat de vreo două ori:

— Ilea-a-a-nă! Ileană-ă-ă-ă, fa!

N-a mai răbdat vecina de la vale, bunică de-a binelea:

— Ce strigi „Ileană"! Pe cine cauți?

— Păi, Zamfira asta, care-i Ileana, și m-a rugat...

— Prima dată aud! și strînge din umeri. Bună treabă, nici nu știi cine trăiește vecină cu tine! și încheie grăbit, căci îi arde niște ceapă în tigaie: Nu-s, Chilină! Nu-i văd... De când i-a călcat cireada, îs bezmetici, mereu îs pe drumuri! Parcă li-i un făcut, de când și-au cumpărat spurcăciunea asta de bouț. Nopțile nu-l leagă, zburdă prin ogradă! Că și noaptea trecută prin jurul

casei lor zdupăia nu știu ce, parcă niște strigoi!... Gospodar se cheamă și nu știe să țină o vită la legătoare.

Mătușa și-a pungit gura și se hohlește deasupra tigăii, buchisind ceapa, ca pe un tăciune țiuind.

Cu o ureche Chilina o ascultă, da mintea... e potolită de altceva: „Ce ar fi să-i spun că Ileana-Zamfira se desparte?... A, nu, nu-i spun, dar fac altceva, și atunci mătușa are să-l trimită pe Serafim direct la soviet, la președinte, și acolo totul are să se întâmple: ori divorț, ori împăcăciune!".

Unde zice:

— Mata n-ai o lăcată slobodă? Dă-o, rogu-te, s-o pun pe ușa lor... Și dacă Serafim vine, îi spui: urgent e chemat la soviet, că vine de acolo comisie să le împartă pojijia și gospodăria pe din două!

— Aracan, face mătușa. Să nu mai văd după asta lăcățica mea?! Cum s-o dau comisiei?

— D'apoi eu o împrumut – eu răspund!

În cele vremuri străvechi, dacă un bețivan ori vreo măturică zăcea de-a curmezișul pragului tinzii, era un semn mai ceva ca o lege: ieși repede din curte, nu-i nimeni acasă și n-ai dreptul să te atingi nici de un pai, cară-te, suflat de vânt, din preajma casei. Acum, însă, poftim, două vecine au pus mână de mână și-ți trântesc lacăt pe inimă.

Zamfira, în vremea asta... Adică Ileana-Zamfira, ori invers, Zamfira lui Serafim... a Ilenei (credem, așa e mai acătării, deocamdată nu au divorțat, nu?) era cât pe ce s-o calce o mașină. Clacsonase, huruise mașina, da femeia, Sânpetru s-o știe unde era cu gândul, încât deodată mașina îi răsări... și stopă alături, pocnind din portieră. Un șofer, cu un Dumnezeu pe limbă, zbieră:

— Vaco! Chioaro! Toanto! Am trei copii, din pricina ta să nimeresc în pușcărie?!

Asta o scoase din țâțâni pe Zamfira-Ileana care răcni:

— Și eu am! Iacătă-l-îi-ia! și se bătu căzăcește pe pântece. Să-l pupi unde știu eu!

Asta, în dreptul magaziilor. Urletul șoferului o înfurie și hotărî... chiar îi și răsări Anghel cel câinos. „Tot acuma intru la el!

Intru să-l scuip între ochi... și-și simți genunchii moi. O să-mi spună: fa, ai bărbat, ce, mai vrei unul?! Vreau, vreau! și iar o să-l scuip atunci...".

Gândul ăsta îi dădu puteri, însă iarăși pe-o clipă, căci un alt gând o clătină din porniri: „Cine mă vede intrând încoace, ce-și zice? Și eu... ce să-i spun? Ah da, am intrat după niște baligă de cal să-mi lipesc prispele..."

Fosta moară, acum magazie de cereale, își desfăcea pustietatea ei matinală. Barem chiuie, n-o să-ți iasă nimeni în întâmpinare. Trei găini și un cocoș scurmau harnic niște paie, iar câinele paznicului își lingea botul, în așteptarea dejunului.

„Îs bezmetică, îs tehuie de cap, o noptiliță nedormită și eu umblu chioambă pe drum... încotro eram eu pornită, încotro? Păi, îmi pusesem în gând să trec pe la... , să chem achizitorii – boul li-l vând eu, că sunt și banii mei, nu numai ai dumnealui!".

Achizitorii vin pe la vremea mesei. De ce? Mai întâi își încheie afacerile începute ieri: dimineața servesc ceai, cafele... ori sorb drojdia din ulcele.

„Femeie, îi spune Zamfirei paznicul de zi, vino mai încolo, ori spune ce le poruncești?!"

— Unul dintre ei să vină la mine!

— Da unde trăiești, a cui ești? Paznicul are chef să-și dreagă glasul dimineața cu o femeie tânără, tot el voind să afle și ce se vinde. Credeți, nu-i pizmuiește dumnealui pe achizitori?

— Acasă să mă caute, arde-o-ar atomica! Spune-le: un juncan am, îl dau la tăiat!

— Stai, stai, nu te cunosc, câte kile are boul?

— În brațe nu l-am cântărit... și cu năduf: Matale juncani n-ai văzut? Și în gând: „Acum, Serafimaș, adio! Dăm banii pe din două – bou-i și al meu, nu numai al tău... și merse găitan spre casă. La președinte, la soviet și mâine pot să mă duc!".

Acasă: „Ah da, ia să descui ușa...", și mașinal întinde mâna, unde știe că stă de obicei cheia. Când colo, lacătul cu cheie zace neclintit la locu-i. Ai zice, lacătul e o broască și înghite cheia șarpele. A amorțit însă, bucurându-se ca de-o scumpete comestibilă. Împinge – hoboronc-tronc-poc! –, pe ușă, în bel-

ciugi, atârnă cogeamite lacăt nou-nouț. Și e "necunoscut! Ghintuit, ca cel de magazin. Și gaura cheii se cască, se cască șarpe – limba și-o scoate: înghite, mușcă?

— Ehe-he, mătăluță nu-mi mai dai drumul nici în casă! Mă alungi, vasăzică... Ei, mergi dar la icoanele legii! Dacă n-avem cununie de biserică, crezi că lege nu este? D'apoi că eu nu-s copil să mă alungi pe drumuri... Și – hodoronc-tronc! – ia lăcătul de deasupra ușii și o încalecă pe a doua, întocmai cotei pe o lupoaică în călduri... Ai să șezi afară ca un pisoi... Desigur, gândindu-se la Serafim. Desigur, s-a și învinețit: aseară Anghel i-a spus: „Hai-hai, că ai să mă cauți și urma doar ai să-mi pupi". Și o lacrimă se sloboade ca roua de pe mătasea de porumb. Altfel nici nu se poate, pentru că două lacăte dușmănoase pe propria ta ușă mai înseamnă trai și viață? Dar dacă să le pui pe poartă și pe cea ladă cu lucruri, și pe poiată, ba și la gura ta de creștină (încă!), ce s-a ales din a ta făptură?

Hotărâtă, dă glas și spune:

— Ia să vedem ce fel de dreptate i-a da legea! și valvârtej îi pălălăiesc poalele rochiței spre soviet. Fără zăbavă însă aude, buimăcită:

— Du-te mai repede, că se mântuie...

Îndemn grijuliu, voce de femeie, chiar de mamă, ai zice.

— Iartă-mă, lele Tincă, îs tehuie de cap, de-amu nu mai văd oamenii... Ce ai zis că se mântuie?

— Pîinica, fa! Tocmai că o descarcă, de ce să n-o iei proaspătă? Că alții o iau cu sacii. Și Tinca, închipuiți-vă, e cu vreo șase pîini într-o plasă, iar a șaptea, din mână, pe jumătate e mâncată. Na, gustă... și din cea jumătate a rămas sfertul.

— Bogdaproste... și ia în neștire călcâiul de pâine.

Merge pe drum și o fulgeră: „Să mori!... Să vrei să mori nu te lasă: îți dau pâine cu de-a sila, și un gând mai molcom o moaie, în același timp umplând-o de hotărâre: Nu m-oi mai prăpădi nici eu, iaca, asta trăiește!".

E vorba de Tinca: văduvă de mult, chiar din '41, din zorii acelei zile când a început războiul. Pe soțu-său, Nedelcu, l-a sculat din așternut să înjugă boii. I-a înjugat. Mă rog, e scos de corvadă și iată-l că nu-i, nu-i nici în ziulica de azi! Nici știre nu

este unde s-a mistuit. Arhivele tac, iar comisariatele militare îi răspund: „Știre n-avem, în armată doar n-a fost încadrat...". Tinca întreabă: „Bine, dar îs văduvă, ajutați-mă, într-un fel îs văduvă de război..." – „N-avem temei. De unde știm noi ce a urmat și unde ți s-a mistuit soțul?! Dar dacă s-a predat dușmanilor și a murit la ei captiv?".

De scârbă, Tinca, la cei doi copii rămași de la Nedelcu, mai adaugă trei în văduvie: unul cu achizitorul de la *Zagotzerno*, altul cu unul dintre cei căutați de Zamfira-Ileana, ca să-i cumpere boul, și al treilea cu brigadierul de la PEDERE, care, corectând linia drumului, era cât pe ce să-i taie o bucată de ogradă, Tinca însă l-a strîns la piept, „câșligând" astfel cei doi meri și dudul – un fel de tată, și unchi, și bunic al celor cinci orfani.

Sovietul sătesc era același, ca și cel de ieri-alaltăieri, când fusese trecut la catastif Apis: o prispă dată proaspăt cu humă, o tindă, în dreapta – cu ușa președintelui, în stânga – cu cea a secretarului, moș Petrechel, plecat să-și pună hulube veritabile la ochelarii săi cu ață. Acum, ușa secretarului era cu lacăt.

„Anapoda, iarăși o lăcată... și Zamfira își luă capul în mâini: la președinte e doar deschis, și la dumnealui eram pornita, nu? Îl rog să mergem, să mă ajute să-mi scot lucrurile. Da, și o juma de bani din vânzare, căci și pe banii mei e cumpărat boul, nu numai pe-ai lui!", și bătu în ușă.

Se vede, slab bătuse, ori ce? Nu se răspunse de acolo.

Atât că răzbătea un glas, de a-i fi zis, vorbește însăși încăperea:

„Dacă are în casă femeie... de ce să plece la azil? Și tot atunci: Da-a-a, poftim!" Ileana-Zamfira, lovi inimos a doua oară cu pumnul, iar acest „da", din interior strigat, ai fi zis, e o olană, ori o cărămidă rostogolindu-se pe acoperiș.

— Intră-ă-ă! se mai auzi.

Apoi continuă ca să dumerească, în interior, pe altcineva:

— Faci, vasăzică, act cum că le dăruiești casa, ca să te întrețină. Asta am înțeles. De ce îmi ceri atunci să telefonez la *raisobes* ca să-ți facă formele pentru azilul de bătrâni?

Ei, și abia acum Ileana-Zamfira desluși glasul tutunit, tăbăcit al lui Zahariosu:

— Vedeți neavoastră, eu mi-s... Cum să vă spun: „osu" e al meu! Sângele e al meu... Vreau să zic, ca animală, ca împerechere-împreunare... Iertați-mă, a fost câinească împreunarea, știți, dai peste o femeie în câmp și o răpui, o dobori, o siluiești. Parca aș fi fost un cuc – cucul doar își lasă câte un oușor colea, ba într-un cuib, ba în altul, când clocitoarea e lipsă. Că eu, dacă am veselit și am cântat pe la nunți, petreceri, cumetrii, șepte sate împrejur... Matale, ca bărbat, ți-oi spune: judecata de apoi e aici, între noi – alte muieri înfierbântate, știi ce fac? Te calcă pe picior și-ți șuieră în ceafă: „Duminica ce vine, în chindii, te-aștept în marginea pădurii, în dreptul peticului de porumbei". S-o plesnești? Atunci nu te mai numești muzicant, da popă, în ochii tăi nu mai exiști... Aveam și eu un onor: nu-s butulac, un buștean, pe care tai lemne, ci bărbat!...

Zamfirei-Ileana (ori Ilenei-Zamfira) îi tremurau umerii. Uite așa, parcă ar fi scuturat-o niște friguri, ivite din senin; nu ea este cea femeie care l-a întrebat pe moș Zahariosu cine ar putea fi tatăl lui Serafim? Și ce i-a răspuns unchiașul?

„Tata aistuia e-un deal, gâsco! Și la căpătâiul acestei lumi stă de veghe un câine!", și pe loc i se clatină mintea.

„Ah, câine, câine ce ești, și acum îți dăruiești casa câinelui de Serafim, ca să pleci la azil, nu? Asta-i bună! Bună s-o știe tot satul, chiar șapte sate împrejur, nerușinat bătrân ce ești!"

De ieri-alaltăieri, încă de la concertul „Lebede pe ape", când Anghel – vă mai amintiți? – i-a supt gura ca pe-o otravă, iar ea l-a părăsit apoi pe Serafim, vedeți, prin câte morale trece această Ileană (în pașaport!), această Zamfiră, care semnează bilețele: „O mână întinsă e un reazem, și bucură așteptarea, bucură. Vino la cantonul Bâlților, Serafime...". Poate că e drept și motivat să-i zici asemenea vorbe moralizatoare lui Zahariosu, dar de ce nu-l iubește pe Serafim?

Când colo, dumneaei o mai face și pe spioana... Acum, în tinda sovietului sătesc, descurcă niște taine, deslușește niște destine, să zici, de-a ei soartă nu-i mai pasă! Și na, că-l aduce necuratul tocmai în clipa asta pe Anghel! Închipuiți-vi-l, e cu cravată la gât, grăbit, spilcuit, iar alături de dumnealui, în dreapta, cine pășește? Ha-ha, o oiță: poștărița Despina.

„Ah, el mi-a spus că asta îi ține calea și e gravidă încă la concertul cu lebedele...".

Cei doi trec pe lângă dânsa ca pe lângă o căpiță de paie! Grăbiți îs dumnealor, ba Anghel îi deschide Despinei ușa ca unei cucoane, ba-i mai spune dumnealui, umplând tinda cu șoapte, care seamănă a șuier de șarpe, în inima Ilenei-Zamfira:

— Despinuță, principalul e c-avem căsuță, Zahariosu ne așteaptă cu formele de înfiere. Le facem, că acuși pogoară și secretarul de la sediul colhozului...

Ușa se închide, doar o boare de „Șipr" se vârtejește prin tinda sovietului sătesc. În același timp și o coadă de șarpe sfredelește gâtlejul Ilenei-Zamfira. Să intre leoaică acolo peste toți cei ce ucid nădejdile? Ori să fugă, să-și șiroiască pârâu lacrimile în colbul șleahului, până la casa cu două lacăte?

Pe loc o fulgeră, o detună până în străfunduri lătratul (alminterlea nu-i poți zice unei vorbe de om care îți înghite ultima suflare) astor cuvinte:

— Băieții tatei, băieței... Bine că ați venit amândoi! Atunci Ilenei-Zamfira i se cosesc picioarele. Adică, i se înmoaie-moaie... clempănește lacătul la ușa secretaru-lui, iar acela, cu capul pe un umăr, o readuce în simțire:

— Pe mine mă aștepți, femeie? Sunt ocupat acuma.

Din gâtlejul Ilenei-Zamfira iese un fel de răget... Adică nu, un fel de gângurit de copil în leagăn, jucându-se, când, înainte de a adormi, se îngână, îmbiindu-se neștiut somnului.

— A-a-a-a!... și face un efort femeia, dar nu se clintește din loc: A-a-a-a! și deodată răzbește din gâtleju-i: „Apis", mă rog, ce înseamnă, tovarășe secretar... Venii încoace cu astă întrebare.

— Imaginație de femeie neajutorată, a lovit-o din senin să-și reclame soțul cum că de la o vreme încoace Serafim vorbește prin somn: „Apis-Zapis, Apis-Zapis". Ea l-a întrebat: „Măi omule, vorbești prin somn un cuvânt, pe care nu-l pricep, nu l-am auzit... Ce înseamnă Apis-zapis?

Credeți, Serafim a dumerit-o? „De ce nu dormi, Zamfiră, ce-i cu tine?"

Ea a răspuns: „Ce te privește somnul meu?".

„Păi, că mă veghezi și mă rușinez. Crezi, prin somn, nu mai gândesc?" Acum ea insistă în fața celui luminat, care slujește legea căsătoriilor și divorțurilor.

Secretarul răspunde:

— Se zice o a p i s, femeie! vrea el s-o corecteze. „Oapis" înseamnă un fel de *spisoc* de lucruri și de avere din gospodăria celor ce vor ceva să împartă, dacă vine vorba de divorț: mobilă, țoale, „oapis" – zici și descrii rochițele ce le-mbraci, hainele, vitele... Și, profesoral, încheie: Totul-totului!

„Nu mă ajută nimenea: Apis-zapis-oapis-spisca. C...m-aș în tăți..." se gândi Ileana-Zamfira.

Cu acestea se și clătină, dar nimic nu zise, pentru că iată pe ușă un preot în haină cernită, ca la orientali – alb-alb!

Douăzeci şi unu

Apis însă era împăcat și mulțumit, și liber... Era în pădure! Mugise chiar de plăcere, și-i răsăriseră pe limbă cuvintele mamei dragi, și-i mai stăruia în coarne coroana. Cea de funie, desigur, ca și urarea: „Be strong and play the man...".

Ieșise... Da... oare o ființă subumană iese de undeva? Intră încotrova? Altfel zis, pășise, că avea picioare, iar ce e viu pășește să rătăcească. Rătăcise lung și lung în noapte, îl apucaseră zorile, răsăritul soarelui, așa rătăcind. Duce oare o ființă subumană socoteala timpului? O spunem așa, ca să aibă rost și pricepere și timpul, când și-a da socoteala...

Așa că în amiezi s-a aciuat în pădure. Era de acuma sătul, cum suntem și noi; se făcuse cald, zăduf și gata era să-i înalțe cu trupu-i un imn u m b r e i. Chiar și începu, pufnind, rumegând, dar a dat năvală peste el c i n e v a.

Acesta a pornit să-i bâzâie la cap:

— *Un mort între doi vii trecea printr-un viu între dol morți și i-a spus viul dintre cei doi morții mortului dintre cei doi vii: „Nu te prea-prea... peste mine, căci dacă se dă viu la viu, rămân numai morții!".*

Apis a dat din urechi, ciulindu-le ca pe niște receptoare.

Ah, venise micul și neînsemnatul dușman de moarte și își pornise urarea-blestemul, cântecul-descântecul de-a pururi: „Unul mort? între doi vii? Da eu cine-s, viu sau mort?".

A bătut boțul din copită. Desigur, mai întâi sculându-se.

I-a și spus T ă u n u l u i:

— Spune mai limpede, că acuși ai să-mi pupi urma!

— Neamul tău a fost întotdeauna răbdător și prost. Când erai mic, cântai din patru cimpoaie – mare deștept! Dar dacă ai crescut... bz-z-z-z, spune, ce-a ieșit cântarea? Brânză, balegă? Vai, ție... Funia nu ți-i coroană, da buric netăiat, gogomane. Și Apis e numai închipuirea ta searbădă. Ce te așteaptă? Să ți se jupoaie pielea, ca să înveți ce este ghicitoarea: mic-micuț cântă din patru cimpoaie, bătrân pleșcat, tureatcă de ciubotoaie! Tu n-ai să știi nici ce-i aceea bucuria, fiindcă, devenind ciubotă, ai să tropăiești bezmetic prin pulbere și noroaie. Ori au să facă din pielea ta tobă și ai să hălăduiești la tot soiul de parade. Carnea-ți și bodolanele odihni-se-vor prin locuri ferite, iar cornițele au să ajungă pe mâna unui meșteșugar, câine-câinește, să facă din ele un pieptene.

— Pardon, că bag cornul în toate, necurate!... scăpără Apis din tuspatru picioare.

— Ești un încrezut în propriile coarne! Dacă înainte vreme aveai măcar pentru ce, căci ba într-o poezie, ba într-un cântec, ba pe o stemă te mai întâlneai, apoi acum – bz-z-zzzz!... Adu-ți aminte: „Trece un car cu boi pe drum, scârțâind din mădulare...". Ei bine, ești o tristețe milenară, căci acum ieși la orice limpeziș, oriunde, la o coadă în magazin ori între niște copii, jucându-se în arșice – imediat auzi: „Mă boule, mă!". Ce înseamnă asta, pricepi, nu? Din tine a rămas numai o figură de stil!...

S-a înfierbântat rău Apis, și-a țanțoșat grumazul, și-a încordat cerbicea, de i-a zis cu dispreț și ocară tăunului;

— Ei, nimicnicie, arată-ți făptura! Uită-te în ochii mei roșii, nenorocită fârnâială-bâzâială, văzutu-m-ai cât îs de așa și pe dincolo? Surprins-ai cât îs de alb și cudalb, ce mai soi și sămânță! Străbunul meu a cărat în spinare Europa!

— Bz-z-z-zzzz! Ce de-a prostii sub coarnele-ți mari! Curat că ești bun numai să ragi. Soi de sămânță, numai de brânză...

la spune cinstit: fost-ai vreodată, la v-o-v-o-v-o va-a-că, în carne și oase?! Sic! Nasolule, s-au hîtrit straistele și pălăriile și îți strâng bucuria în eprubetă... Ești reprodus a r t i f i c i a l ... Văru-meu, Tăun-spaniolul, mi-a trimis carte tristă din Andaluzia, cum că și pe acolo... Auzit-ai tu de pierderea cea mare a bouților negri, bă? Cum l-au plâns cu lacrimi de sânge pe Hăm? Ah, cum i-a mai gustat și i-a mai cântat acest suflet nobil! Clopotele și-au amorțit limbile răstimp de patru zile la gâtul vacilor-mame ale unor tăurași negri.

— Rogu-te, calmează-te un pic, dă-mi ascultare și mie. Ceasul meu de zămislire s-a fost scris în pomelnicul casei Pantasile, pe pagina a nu știu câta, dar, printre răposații oameni ai satului natal, am figurat și eu cu următoarea inscripție, pe care preotul bisericii de la Căpriana a citit-o fără să-și dea seama: DE SÂNTA-MARIA MICĂ A UMBLAT VACA MEA CU BUHAIUL SATULUI.

— Baliverne... Ești o cioară vopsită, dacă ai apărut și printre răposați, într-o familie de colhoznici... Nu exiști, băh. Dacă mai ai în tine vreun pic de vlagă...

— Privește-mă o clipă ca monument. Mă vezi? Vezi-mă? Că eu nu te văd!

— Ha-ha-ha! ia fă, bine, ca monument ce ești, și șterge-o la muzeu, acolo unde-ți stau răsrăsrăsrăsrăsrăsrăsrăsrăsrăs-răsstrăbunicii tăi, înmărmuriții idioții!... Uite, cretinilor, împietriților le-am și bâzâit, de-mi vâjâie capul, dar dacă-s tâmpiți și încrezuți, au scos și un dicton, după ce au împietrit: „Onoarea și nesupunerea se obțin prin jug!".

— Ce e acela „jug"?

— Ha-ha! Educația, băh! Emancipația, șapte ani de acasă! La ce te-ai mai născut, bifstroganule, dacă nu știi ce-i acela „jug"?... Neisprăvitule, la abator! La abator!...

— Da ce e acela „abator"?

— Phi, ești albeață-ceață-fum-închipuire, vai de Osiris!

A ciulit atunci urechile Apis-Bălan.

— Phi-pfu-u-u!

— Uite așa, ți-ai definit ființa: un bohonos, o fabrică de băligar... *Ave tehnica! Morituri te salutant!*

De data asta Apis, închipuitul, o rupse din loc vârtej. El se prefăcu în idolul acela al indienilor americani, zis Uracan, zeitate alergând într-un picior, un iureș alb-alb, zăpadă învârtejită, puf, nour de puf răsucit de vânt. Prinseră să-l bată tufarii, să-l înăbușe păpușoaiele, să-l latre câinii, să-l cârâie găinile, să-l șuiere ogrăzile.

Da de unde! Nu-l încape drumul, uite, s-a izbit în gard și a umflat zahata de-a coasta, cu ea s-a izbit într-o căsoaie, uite, îi spârcuie acoperișul, precum lupul spârcuie oaia. Orătăniile continuă să cotcodăcească, s-au urnit din loc grădinile, crângul sfredelește văzduhul, au țâșnit din case gospodinele. Ce bolmojesc ele? Rugăciune, blestemuri? Ei, de ce au împreunat mâinile? Stai, dintr-o dată au și luat-o la fugă spre cele rufe întinse pe funii: le smulg, le întind, le dosesc muncit și aleargă ca niște străine!

Vai, de-amu țipă cotețul, urlă ograda, un cățeluș atârnă într-un par de gard, schelălăie, iar stăpâna nu știe încotro s-o apuce: să-l sloboadă pe cel de se spânzură, ori să împingă jarul și să strângă puii care piuie rătăciți în juru-i?

— Ehe-hea-a-lăi! Cruce de aur cu casa și cu noi, ia uitați-vă cum se duce dumnealui într-un picior!

Acum încearcă de deslușește: e Apis-Bălan, e cel Uracan indian? Uite-l cum spintecă șleahul... Uite-l cum se rotește, voiește a împrejmui satul ca o colindă. A dat cu capul în biserică, a smucit funiile... Zvon de clopot clatină cupola. În ceruri a scăpărat? A fulgerat, vasăzică... Nu! S-a văzut chiar cum a fost detunat în două ulmul cel mare din vârful dealului, de lângă Serafim Ponoară.

Hm, și la început ce a fost? O mică zumzăială de tăun în jurul unui junc pierdut. Și acum ce se întâmplă în văzduhuri?... O pană albă se clatină, se leagănă – e un răvaș al nebunilor. De după un gard o voce de femeie se căinează, se vaietă rugătoare:

— Auzi, Zinovie, ei, careva, răspundeți! Nu cumva plapuma copilului meu a zburat peste gard, la voi? A umflat-o pustia asta de uragan cu tot cu funie!

— Vai de mine și de mine, da la noi s-a dus pe urlați tabla de zinc de pe casă, ca și cea plapomă... închide și mata și leagă... du-te în casă și aprinde candela!

Se înscăunează o liniște plină de alarmă. S-ar părea că totul se cuvine să se ogoaie. Urechea, însă, prinde sfârâit de carne în tigaie. Adică nu, răsună glasuri:

— Mai repede, fa! Auzi, vine ploaia!

...Pe unde e, Apis-Bălan acum își țocăie copitele pe șleah. Curând își conteneşte pasul de suflare aiurită. A și uitat cu cine polemiza, cine-l mustra, cine îl lămurea... Ce s-a întâmplat adineaori? El merge, gustând măsurat propria respirație, își ciulește urechea, la hârâitul funiei prin bulgări. C-a zburat prin văzduhuri o plapuma de prunc și o tablă de zinc, albă? Vina n-o poarta ei, ci Aracan, dreptatea precolumbiană. El doar aude și nu r-ă-s-p-u-n-d-e.

— Bună vremea!

Bou-bouț, însă, nu știe că drumețul e orb și îl ia drept un trecător, chipurile, sub „bună vremea", ei, omule, cine ești?

Lipsit de răspuns, orbul se necăjește:

— N-auzi? Ți-am dat binețe... Porci mai sânteți! Am vărsat sângele pentru voi, nici la binețe nu-mi răspundeți... Așa-i dacă n-ați apucat nici un război... și se împacă cu gândul acesta, dibuind-păşind drumeagul, cu toiagul său.

Încă un pas, încă doi și iată că a călcat pe un odgon, chiar pe pripon... Abia acum își dă seama că nu-i om și strigă dumerit către un altul, pe care și-l închipuie în preajma dobitocului cu pripon:

— Ei, este cineva cu dobitocul ista? Răspundeți... De data asta e curată poveste: pe orb îl cheamă Anton. S-a întors încrâncenat din război, pentru că și-a pierdut acolo vederile. I s-a dat gratis o mașină, dar ce să facă cu dânsa? Soață-sa, cum a auzit uruit de motor în curte, a început să bocească ca de mort: Anton al ei definitiv o să se ucidă. Și vârf la toate, că și numele lui de familie e Juncu... Ei, să nu juri pe toate credințele de pe lume, cum că mergea...

Mergea odată un orb pe drum și a dat peste un „mut", și ar fi avut a grăi vorbe multe, dar cui să le spui? Nu se vede aici o minune?

Acest Anton Juncu fusese o ființă îndârjită. Chiar de mic copil se îndărătnicise a înjura: cel mai iscusit între toți cei ce

înjurau în partea locului. Războiul îi luase vederile, el, în ciuda nu știu *cui,* își învrăjmășise și își înmulțise sodomia înjurăturilor...

Așa că și de data asta înlănțui un Hristos cu un Dumnezeu și zbieră încă o dată:

— Care își lasă vita slobodă, să răspundă!

Dar n-a răspuns nimeni. Atunci Anton orbul, pe nume de familie Juncu, a târât după sine alt junc și a mers așa, înspre inima satului, până a întâlnit pe un altul cu vedere, ghicindu-l după bineț̦e. Apis-Bălan i-a fost remis acestuia, care l-a dus întins la sediul colhozului și l-a legat de-un stâlp. Mă rog, s-a slobozit o vită din pripon! Se va afla cine e stăpânul și va veni să-l ia, căci e *Bunul* omului, nu?

Unde mai pui că e legat de nădejde, chiar de un stâlp de înaltă tensiune. Ca să nu se rupă, funia i-a fost îngemănată cu sârmă, vorba ceea, bine să fie, ia treci încoace, dobitoace! Simte-te plăcut, precum peș̦tele în aer, precum pasărea în apă.

Dar Apis-Bălan parcă-i legat, parcă-i descântat. În stâlp sună, în cap răsună. Melodia-i plăcută-nepricepută, parcă se duce, parcă vine, și-i pe strună, în surdină, electronică-cosmică.

— Treci la președinte.

— Cheamă contabilul.

Contul cutare, registrul cel mare.

— Dă încoace aritmometrul!...

— Da unde-i capica? Adineaori îmi ieșise, acum a dispărut...

— Cine mi-a șterpelit de sub nas linioara?

— Rog adeverința 11749/13.

— Alo, alo, la telefon e sediul colhozului... Fu-fu, aici e colhozul „Drum drept“...

— Al cui e boțul ista, frate?

Casa-i albă, cerneala-i stacojie, țigările-s fum, oamenii asudă. Vin mașini, se duc mașini. Fum de tutun, fum de benzină, fum de colb, fum de hogeag. Bătaie de bile, scârț̦âială de peniț̦e, hârț̦âială de uși, glăsuială de glasuri...

— Da, da, vă comunic: 57 de tractoare...

— Da, da, planu-i gata... Fu-fu, n-aud!... Arătură? Aha, 57 înmulțit c-o sută... Fu-fu, iar nu s-aude... Mai tăceț̦i, măi, din gură acolo!...

— Scuzați, nu v-am spus.... dumneavoastră... Vreo doi râd aicea de-un bouț. La revedere, ha-ha-ha.

Da Bălan stă nici culcat, nici dezlegat... Sârma-i scurtă, coarnele-s crude, cum să se lase pe burtă, dacă se face turtă... Și-atâta sârmă-i sus, de sus, dar cine-o ajunge, dacă-i sus?

Oamenii, desigur, oamenii! Ia auzi-i cugetând:

— Al cui să fie, bre?

— Tocmai asta mă gândesc și eu.

— Din cireadă?

— Particular-individual...

— Atunci e-al mâne-sa!...

— Dar dacă-i al fermei?

— Nu, al naturii...

— Nu, al lui Dumnezeu...

— Boul domnului la vaca omului? Dezleagă-l... cine l-a legat!

— Dacă acela a plecat...

— Da amenda-i plătită?

— De ce mă întrebi? Ai și tu de plătit?

— Aha, vasăzică-i proprietate!...

— Aveți-dreptate...

— Personală? Statală?...

— Individuală-privată!

— Ce mă iei în râs, frate! M-ai prins v'odată?...

— Atunci telefonați la postul de radio și anunțați lumea.

— Drept, anunțați lumea, așa să ne dumerim...

Stă Apis-Bălan și parcă lumea toată s-a făcut roată, melodii peste melodii. S-ar părea că stâlp cu stâlp, prin sârme, exersează-probează arpegii, frânturi, urcușuri, coborâșuri minore, majore. Ba că și stâlpii dănțuiesc, hăulesc beți. Ba poate căpățâna se învârte? Apis-Băiah pare să audă o melodie abia pornită, nu zăbavă trece în alta, și asta abia începută, așa că încearcă să pătrundă, să-și dea seama de ce o melodie mai are o melodie, fie deasupra, fie dedesubt, și într-o melodie se mai strecoară o melodie, și ce va să însemne eterna polifonie?

— Alo, alo, radioul local!?

— Fu-fu, tu mă auzi sau nu? Vorbește mai tare, ce naiba, parcă n-ai mâncat azi?

— Ha-ha!... Vină să-ți dau un bou să-l faci bifstrogan! Aha. Și acum să vorbim serios: dă un anunț că s-a găsit un bouț....

— Uite așa, când glumesc, crezi că vorbesc serios, când vorbesc serios, crezi că glumesc.

— Nu eu-s sucit, ci tu!

— Aha, te corectez, atunci notează-ți semnalmentele: alb, alb sadea... Ce dracul să mai adaug? Un capăt de curmei în cap?

— Ești nebun, ce simbol vezi, asta de unde o mai scornești? Crezi că dacă ai scos o epigramă în gazeta de perete, ești poet? În viața ta dobitoc n-ai văzut?

— Crezi că-s năimit să-l păzesc ori sa-l descriu? Ori vrei să te mai distrez?

— Iarăși aceeași poveste? Ce simbol, ce, ești japonez? Suntem doar țărani și vorbim concret: un cal sur, o găină porumbacă, un bou cudalb.

— Uitați-vă la dânsul!... Ba nu-i nici un cal, nici o găină, nimica! Un bouț alb-alb, curat ca neaua. Între cornițe are o funioară, drept legătoare...

— Stai, stai, cu cine vorbesc? Farfurel? He-he-he, Anghele, D'apoi de ce te prefaci, bre? Alo, alo! Fu-fu, derbedeul a pus receptorul...

Dar dacă a început una, s-a pornit alta, căci deasupra a pocnit ceva, și în urechile lui Bălan de asemenea – iar sârmele au prins a-și fierbe măduva și a duce în cele patru zări: vu-u-u-uuu...

— Aici postul local de radio!... Ascultați un anunț. Vorbește... eu vorbesc, Anghel Farfurel, crainicul dumneavoastră local... Vasăzică, Serafim Serafimaș, după ce s-a însurat, s-a dus la iarmaroc și și-a cumpărat un bouț. Cred eu că dumnealui a pornit trebușoara asta după ce soția lui, pe care o cunoșteam cu toții, i-a adus aminte, aș zice, l-a îndemnat să se conformeze vechii și aproape uitatei parabole țărănești, cum că de la un ou – mai departe pui, cloșcă, purcică, vițică! – poți ajunge la... ciuma dobitoacelor. Propriu-zis, de la ou la bou. Dar dacă la această gestație de idei fac și ei o gestație de cifre: unu și cu unu fac unu, dar unu înmulțit cu unu fac trei?! Ați înțeles teoria mea? Iată de ce o căciulă depusă la picioarele lui Mihuț Ivanâci,

președintele colhozului nostru, înseamnă o rugăminte de iertare a unui rătăcit, care nu se prezintă la *pedere*, ci bate drumurile și își pierde vremea cu un bouț, de care nimenea n-are nevoie... Ei, dar libertatea omului e libertate. Și eu mă țin de libertatea mea, de aceea întreb public: de ce Serafim Ponoară nu i-a cumpărat scumpei sale neveste o viță, vezi bine, o să aibă cu ea copii. Precum se știe, și viția, devenind vacă, i-ar fi putut făta vițeluși, care ar fi fost niște minunate și gingașe jucării pentru copii! E de-a mirării?... Ne-am mirat și noi, pentru că am avut o discuție la Trei Fântâni cu acest Serafim Ponoară. Ce-i drept, convorbirea a fost între patru ochi și cu caracter intim. Eu l-am rugat:

„Serafime, răspunde-mi, care e deosebirea între o viță și un boul... Și dacă ți-s așa de dragi vietățile, de ce nu ți-ai cumpărat un papagal?". Știți ce mi-a răspuns? „De unde să-l cumpăr, bre?". Iată de ce propun acum cooperativei de consum să aducă vreo câțiva papagali, în felul acesta să scăpăm de o rușine – un bouț care-i fără de stăpân. Umblă al nimănui pe drumuri, cât pe ce să-l doboare la pământ pe cel mai umilit invalid al nostru de gradul întâi, pe nume Anton Juncu, neajutoratul. Oare nu este în această întâmplare și un dedesubt? Obștea îl răsplătește pentru sângele vărsat, încearcă să-i înlesnească traiul, să-i împuțineze necazurile, acordându-i gratis un automobil. De colo, Serafim Ponoară se apucă și sloboade asupra pătimitului un bou. Cum să interpretăm această faptă?...

— Alo, alo! Postul de radio! la dă-l pe Anghel, bre, încoace!...

— Moară stricată ce ești, tacă-ți lioarba! Parcă ai fi baba Safta la gard cu vecina, certându-se. Ce ți-am poruncit? Ce *pedere* când e vorba de-o pierdere? La sediul colhozului e un dobitoc rătăcit...

— Da, da, de acord, dar se cuvenea o mică lămurire, ca să picăm amândoi în „Povestea cu cocoșul roșu".

— Ce cocoș, bre? Aicea e un bouț!

— Bine, bine, fie, nu mă amestec, dacă ziceți... Tovarăși, scuzați, sântem obște deschisă și vorbim verde în ochi, dacă ne doare sufletul. Da ne doare pentru boul lui Serafim Ponoară. Punct. Stă legat dinaintea sediului colhozului și acușica va fi

expus copiilor, după care, dacă nu se prezintă stăpânul, răstimp de un an-doi, acest bouț poate deveni un semn de circulație.

Apis-Bălan... Nu că își aștepta stăpânul: oare este vreo stăpânire pe lume care să încovoaie duhul? Muzica stâlpilor, înțesați în păienjenișul sârmelor, îl ducea cu duhul în lanuri de grîne, în podgorii și livezi, peste țarini, crânguri cu pășuni.

Îi plăcea, rumegând, tolănit în otavă, chiar în șanțul șoselei, să asculte muzica stâlpilor de telegraf. Sub polifonia acelora dansa Terra, zumzăia Azurul, se înfiora Helios. Când și când, câte-o frântură, câte-o sintagmă, să zici, marea împroașcă prundul, înspumându-l, scoica boncăluia: *trec figuri prin rouă... trec boli prin ceafă... trec oamenii prin viață... ah, dulceață, ce dulceață!*

Copii... copii sunt copiii, căci l-au împresurat băscuțe-băsmăluțe, dantele-cordele, banturi-canturi... Și ce mai ciripit s-a pornit!

Dar...

— Copii, copii! Nu vă apropiați, că el are și microbii. Nu-l vedeți? Botu-i împresurat de bale, priviți-l numai și spuneți, ce este acesta?

— Dar ce-o fi, dacă-i curg balele? Turbat e, nu?

— Într-adevăr, cine-o fi dacă este?!

— Vietate, nu?

— Animal, da!

— Dobitoc... tii! Are coadă.

— Vită... tii! Are copite!

— Suflare... tii! Și sloboade bale!

— Ați mai văzut voi vreodată ceva asemănător?

— Eu!... Am fost cu tata la menajerie, și o caracatiță vomita cerneală...

— Nu e frumos să spui: „Eu, eu", individualistule! De câte ori vă spun și repet: „Noi!". Așadar, cine e în stare să-mi descrie ceea ce vedem cu toții, dracilor?

— Vedem o caracatiță care, legată cu sârmă, are ochii bulbucați și în juru-i este ceva umed...

— Foarte bine, copii. Ascultați-mă un pic și pe mine. Vasăzică, cu o sută de ani în urmă, această caracatiță servea drept tractor...

— Elena Ivanovna, da pe unde iese f u m u l din caracatiță?

— Băscuță, băscuță, spune-mi de unde se ia focul?

— Din chibrit.

— Nu, din foc...

— Nu, din bricheta brigadirului Nastas Buză.

— Vorbeam de tractor doar!

— ?!

— Din fundul pământului... Da, da, copii, căci de acolo extragem petrol, din care producem benzina, dar ce-i benzina, dacă nu-i g r ă s i m e? la spuneți: ce fel de grăsime?

— Margarină! strigă în cor băscuțele.

— Nu-i adevărat! Dinozaurii, copii, aveau multă grăsime care s-a topit, s-a lăsat la fund. Acum spuneți, cu ce se hrănește acest dinozaur?

— Cu grăsime!...

— Titi, unde te vâri, Titi? Păzea, copile, că acuși te împroașcă, ori te zvârle... Vasăzică, ține-te la depărtare, la distanță apreciabilă...

— Elena Ivanovna, vrem să vedem, pe unde dintr-însul iese fumul!

— Iară tu, Titi!... Vasăzică, bunicii și răsstrăbunicii lui trăgeau în jug. Asta a fost demult, pe vremea lui Pazvante, țarul. Acum însă mașinile produc mașini, lucrul acesta e rentabil, curat, și tată-tău poartă cravată...

— Elena Ivanovna, vreau pipi la privată...

— Du-te iute... Ce mașină l-a făcut pe dinozaurul ista?

— Elena Ivanovna, și eu vreau tot într-acolo, unde s-a dus Titi.

— Du-te. Pe dinozaurul ista l-a născut vaca. Numai să nu mă întrebați și de nevoile voastre. Așadar, pe el l-a produs vaca, dar acest lucru e nerentabil, deoarece durează lung și scump. Pe când mașina produce mașină, zic, același tractor, în trei minute. Iar fiecare tractor trage cât doisprezece boi, astfel dacă pui de o parte un tractor, iar de cealaltă – doisprezece dinozauri din aceștia...

— Cine trage tractorul?

— Racheta!...

— Titi, te-ai întors, deșteptule!? Vină să te închei la pantaloni... Și acum, să-mi ghicești: cine joacă după ce moare?

— Fluierul!

— Câinele!

— Turcul!

— Copii, boul!... Ați înțeles, acest dinozaur se cheamă „bou". la să facem în juru-i un danț vesel, acum...

Ce mai larmă, ce mai reprezentație!...

Douăzeci şi doi

Seara ca seara, te culci și uiți, dar te scoli dimineața și toate îți răsar în față. Ca aseară, Serafim Ponoară, își scuipase căciula și s-a trezit dimineață-dimineață, chiar în zori, când pământul zace în sudori. S-a trezit, și pe limbă și în minte i se învârteau patru cuvinte: „Ca tigrii prin roua dimineții...". Alde astea se întâmplă cu fiecare dintre oameni – ziua de ieri avea să se învolbureze ca norul, numai că pe cerul gurii.

Primul lucru, la care s-a gândit în acea dimineață, a sunat așa: „Oare ce-i, ce se întîmplă cu mine, de ce pe limbă stă tigrul! la cată, capu-mi zace pe o truchină! Unde îs eu in clipa asta-ia? Pe care lume?" și bâjbâi în juru-i, și dădu cu mâna într-o... Nu, nu se poate să zici necurățenie! Da, a mas sub nuc, taman unde mânca de obicei Apis-Bălan, dragul lui boulean, nimerise însă mâna lui, în ce credeți? Într-o căciulă înrourată, întocmai în cea de bărbat în care aseară scuipase. Căci, pentru sătenii lui Serafim, o căciulă fusese până nu demult o coroană de crai. Da, ia smulge-o craiului de pe căpățână ori, să zicem, scuipă-i cea coroană, să vezi ce urlet scoate craiul:

„La eșafod, nătângul!". Mai mult nici nu strigă, ci pe loc îți retează brojbanul tău urecheat cu tot cu cocean, cu mânuța lui, craiul, de fața copilașilor tăi dragi. Să mai citățm din istorie?

Și satul ăsta al lui Serafim avea propria sa istorie. Mai șontâcăia în zilele noastre un unchiaș-legendă, membru al societății „Crucea roșie și semiluna", adevărat încă din toamna lui l940, an crucial în istorie. Tot el devenise membru al MOPR-ului, membru

al *Țentrosoiuz*-ului, ca și președinte al cooperativei agricole locale, zisă *Tovarișcestvo*, întemeiată în scop de familiarizare cu noțiunea „colhoz" și munca colectivă. Ca să zicem așa, o treabă și un nucleu întru înființarea acestuia în partea locului.

Ei bine, se dezvăluie – ce? Peste un mănunchiaș de ani, adică prin patruzeci și nouă, acest de patru ori membru al unor atât de felurite unionale și mondiale organizații se află în tainică și sectantă comuniune cu propria sa căciulă! Și unde se descoperă acest lucru? În biroul, chiar în fața președintelui sovietului sătesc, secondat de *polnomocenul*[1] raionului, om vârstnic și cu experiență în materie de agricultură: pistol la șold și tunică din toval, negru la culoare.

— Tovarășe președinte, unde face omul raionului, în prezența președintelui localnic. De câte ori te cheamă istlalt președinte, te chem și eu, dar niciodată nu-mi vii cu toți membrii cooperativei voastre agricole, ca să depuneți o cerere comună de aderare la colectivizare. Avem nevoie de o grupă de inițiativă! Ce așteptați, să vă poftim cu melodii de fanfară? Toamna trecută m-ai amânat, spunând că ai să te pui cu tovărășeii dumitale la cale în timpul iernii. Iarna trece, te întreb, îmi spui, însă, că a mai rămas să convingeți soațele și soacrele voastre. Acum, iată-i primăvară, martie, ca mâine se cuvine să iasă plugurile în țarină, și te întreb direct: făcut-am colhoz, ori nu? Dumneata personal ce răspuns îmi dai?

Președintele sovietului sătesc, și el, de colo:

— *Izact!* Grăim și grăiesc și te chem – și nu pricepi! De aici încolo – acționez!

Și atunci, minunea cea mare! Chiar cu adevărat memorabilă pentru omul raionului, care până atunci, desigur, cu decenii în urmă, colectivizase raioane întregi din regiunile Odesa și Herson. Ei bine, ăst unchiaș îndărătnic, purtând opinci și o căciulă slinoasă, roasă, mai mult numele dintr-însa, îi stă acum proțap în față; fără a scoate vreun cuvânt... își scoate reveica lui jalnică de pe cap. (Să se rețină un amănunt: convorbirea e pe sfârșit,

[1] Împuternicitul raionului *(rus).*

întrebările au fost ultimele și abia acum opincarul găsește cu cale să se descopere în fața *nacealnicilor.* Și iarăși un amănunt: salută, credeți, măgulitor – sărut mâna, boierule, chipurile? Pe naiba!...) Rămâne așa mut, și cu emfatică și riguroasă gesticulație teatrală, își saltă căciula, precum arhimandritul își scoate de pe cap mitra. Se ploconește, credeți? Nu, deloc, ci face stânga împrejur... Adică nu...

Dintâi își bunghește ochii rotunzi în gaura cea neagră a căciulii. Aceasta – roasă și dinainte și dinapoi, căci au mâncat-o moliile, au mursecat-o bașlâcurile, ploile, vânturile, în scurt, e plecată ca și căpățâna stăpânului. Așa, cu ochii în ea, ca într-un zodiac, abia acum face stânga împrejur și, mut ca mai înainte, o ia spre ușă.

Polnomocenul face ochi mari, căci unchiașul înaintează spre ieșire, cu capul dat pe spate, așa cum își făcea ieșirea din altar preotul de altădată, prin ușile împărătești...

De colo președintele își freacă mâinile bucuros, îi dă de complice un cot celui de alături, chipurile, e bine! Aveți nițică răbdare. Cheața s-a spart, rogu-vă să fim acum solemni! Nenicul nostru de președinte al tovărășiei agricole se duce convins și curând se va întoarce cu tot colectivul de cooperatiști.

Într-adevăr, unchiașul iese prin căscătura ușii, pășește agale, arar, ca un elefant, deasupra căruia fâlfâie o umbreluță fistichie, din piele de crocodil, ori o lectică pe același elefant lucitor. Iese, s-a dus, ușa, însă, rămâne deschisă. Omul raionului, bărbat răbdător, nu pocnește cu pumnul în tăblie, nici nu pune mâna pe receptorul telefonului, căci, în ăst răstimp președintele sovietului s-a repezit să închidă ușa. Întors, el exclamă:

— Tare m-am temut să n-o deie de pământ! Să n-o calce în picioare!... Vă asigur, peste o săptămână avem nucleul colhozului, grupa de inițiativă el o înjgheabă:

În tindă ține acum sfat cu căciula.

Așa s-a întemeiat colhozul din satul natal al lui Serafim. Acum acele căciuli țuguiate dispăruseră, mulți săteni purtau din cele cu cozoroace, cu moțoace, cu urechi care se leagă sub barbă, iar cei mai tineri renunțaseră de-a binelea la această

povară, căci te miri cum o puneai în coarnele cerbilor și îți dispărea, ca un vis pe care îl spulberă lumina zilei albe.

S-a spus, Serafim scuipase într-a lui, apoi o luase, ca să-și încălzească picioarele. Noaptea trecută, însă, o înfundase iarăși pe cap, ca să-și rumege ziua cea trecută. Și, poftim, o găsește alături.

„Ptiu! și-și scutură gioarsa de căciulă. Bine, dar altceva n-am ce pune în cap, deocamdată... M-a vedea Zamfira fără cușmă, o să creadă că am fost bătut, mi-a rămas cușma pe sub vreun gard...“ și o apăsa pe scăfârlie. Când să intre în casă, în cea casă dăruită lui de binefăcătorii țarinei și Ponoarelor, iată că îi hodorogesc în față două belciuge, îngemănate în două lacăte. „Ah, iată de ce am mas sub nuc!... Înseamnă că am uitat că aseară am dat să intru în casă și am găsit-o încuiată. Ah, iaca de ce badea Nastas mi-a spus prietenește: „Te-a părăsit nevasta și dacă află dumnealor...“. Da, conchise în sineși Serafim, mi se ia casa... Văd, și eu văd, și dumnealor, că nu-s destoinic de dânsa, iar aceste două lacăte... Da, una a pus-o Zamfira, plecată și ea să se jeluiască, al doilea lacăt se vede că e nou-nouț, înseamnă că e al legii. Ce să mai stau locului? Am fost harnic ca chibritul și meritam casa. M-am însurat și-s de nimica. Da, pentru că mi-am părăsit credincioșii, taman în ceasul greu. Fără nevastă n-aș fi cu bouț, iar dacă și ea mă părăsește, la ce bun și ist dobitoc, nu? Rămână și el de unul singur, să știe ce e binele, căci în singurătate și încercare îi cresc coarnele. De ce nu mi-aș stropi fața cu un picușor de apă, să-mi împrospătez vederile, că n-ai să pleci în lume urduros?!“

S-a spălat, s-a pieptănat. În ist răstimp își mai făcea o socoteală prostească: „Oare cum se simte Dumnezeu, când un om rămâne singur?... Cred că și el pornește pe drumuri ca mine“, și se porni.

Merge el, merge, da de colo și cerul se luminează, și mintea. Zorii se crapă, se desfac bujor-pălălaie. Iată și cozorocul soarelui. Dar și Serafim din parte-i: „Mai iată o zi și îmi place. Scurtă-lungă, dar face!... C-a fost una și ieri și am s-o pomenesc ca pe un dar fără preț. Dacă nu era aceea, azi n-aș mai nici eu,

Ponoară Serafim. Ceva pe lumea asta este. Este, chiar dacă n-ar fi nici o poveste... Câte lucruri se băsnesc despre Necununații iștia, spre care m-am pornit!...".

Și într-adevăr, Necununații ăștia, un sat de peste deal, au povestea lor năprasnică. Zice-se, cu veacuri în urmă, el s-ar fi întemeiat sucit și anapoda: mezinul unui bogătan răpi, cică, soția fratelui mai mare și ar fi fugit cu ea într-o văgăună împădurită, străjuită de trei măguri, de nu pătrund soarele într-însa, decât în nămiezii zilei. Și-a săpat acolo un bordei, a iubit-o, s-au puit, s-au prăsit, iar văgăuna pe loc și-a căpătat și numele: Necununații! Au trecut anii, iar acestor pătimași și smintiți, și în afară de lege, li s-au alipit și alții... S-au trezit că, după bordeiele de trai, îs nevoiți să-și temeinicească cimitir, iar după cimitir s-au văzut nevoiți să-și înalțe și un lăcaș de rugăciuni. Astfel, au ajuns să fie în rând cu lumea, iar din poreclă, Necununații, și-au făcut titlu de onoare și îndărătnicie, vezi bine, osul sădit aicea, în văgăună, între costișe de pădure, le dădea trăinicia gândului și a cornului, din care își meșterau butucii roților și osiile pietroaielor de râșniță.

Acum Serafim Ponoară ține calea într-acolo și nu fără oarecare nădejde: din primăvară se zvonise că Necununații *s-ar fi pornit,* cică, *la vale.* Asta ce înseamnă? Că și văgăunile se năruie, se ponorăsc! Da, și pământul are obiceiul de a se clinti din loc, necum oamenii.

Acum Serafim se așternuse drumului, precum gândului. Ori, poate, dimpotrivă? Gândul se așterne drumului? „Dacă satul Ne-cununații cei vechi a alunecat spre râpa cea mare, înseamnă că vreun perete de casă părăsită va mai fi dăinuind ca o memorie, ori ca o amintire. Cum-necum, satu-i ponorât proaspăt – din primăvară până-n toamnă câte-un perete va să mai albească ca o nădejde, ori ca o iluzie. În sineși Serafim se și împăcase cu gândul: „Și eu îs un necununat... M-am luat cu Zamfira la bariera Bălților, țigănește! De ce m-aș însura acum cu un perete? Îi pun un cozonac și mi l-am și făcut pe loc tovarăș!..."

Ei, și inimos – la vale! Cu pași rari... Tocmai ieșise dintr-un crâng și hai să coboare coasta dealului, odinioară desfundată de pădure, prefăcută în imaș – o coastă presărată cu iarbă de

negară. Să se mai uite sub picioare? Ochii îi aleargă, îi fug, i se împrăștie vederile: oare ce s-a ales din Necununații, acum deveniți *memorie?* Când colo, Necununații de ieri, cu povestea lor năstrușnică, par să fi luat-o la fugă, chiar la goană, depărtându-se de Serafim... Uite-așa, o așezare cu case, cu acareturi, cu hogeaguri, cu drumeaguri, cu podețe a luat-o razna. Așa, ca o ilustrată, ori ca o coadă de zmeu, pe care vântul ți-o tuflește cine știe unde, într-un petic de bozie!

„Stai! se oprește Serafim locului. Cum, adică, răstimp de o vară în preajma istor Necununați să se fi iscat-ridicat un sat nou-nouț, cu case puse pe sfoară, pe linie, cu livezi ca niște cărți poștale, cu drumușoare ca la grădinița de copii, zise trotuare?! Ei, mari ți-s minunele tale, sfinte ciment, care te faci cremene într-un ceas de vreme! Bravo Necununații, ieșit-au din văgăună la podiș... Zece minute, o fugă bună de cal la fabrica de cărămidă și la halta-gară, zisă Alba...".

Atunci Serafim își umple pieptul de un poem cu „ofuri"; i s-a oprit mintea în loc: „Ceva se întâmplă cu mine... Se vede că am orbul găinii, ori – și mai rău! – nu-s zidit acătării? Cum așa să se înalțe un sat... într-o vară? Înseamnă că aiștia s-au cununat și i-au avut nuni mari pe niște zmei din poveste, care pe orice timp de-o zi și-o noapte!..."

Realitatea e mai simplă, în același timp mai incredibilă, mai fantastică, decât el își închipuie: până și pământul se mișca în vremea aceea, parcă luneca, parcă la vale curgea... Țărâna, tărina!

Vorba e că Serafim, crescut de-o femeie, cu încetineală și povețe evanghelice, nicicum n-are în vână argintul viu al zilei de azi și de mâine. Bine i-a spus-o Anghel într-o emisiune locală: „Ponoară ești... și așa ai să te ponorăști!".

Tocmai în clipa asta s-a și așezat jos: de la Necununații ăștia *noi-nouți,* cu trotuare și căsuțe ca cele din televizor („Noapte bună, somn ușor, copilași!"), ochii i s-au mutat pe Necununații cei vechi, cei ponorâți în primăvară. Ei bine, și realitatea acestor Necununați pare a fi simplă și tot așa de incredibilă, fantastică, așijderea celor fugiți spre gară și spre fabrica de cărămizi: niște rămășițe de case, resturi de acareturi, câte un podeț, câte un drumuleț stau înghesuite pe fundul văgăunii. Biserica, și ea,

venit-a de-a coasta la vale, iar cimitiru-i, așezat în spatele ei, mai sus, ca o draghină de cruci, s-a hârtoiat ca pe-un lunecuș, și a ieșit dinaintea bisericii...

Care vasăzică, crucile acestuia s-au pornit în pohod cu pământ cu tot, cu osemintele din adâncuri și au ieșit în fața bisericii, s-o mustre.

Unde se scoală atunci Serafim ca un semn, făcut din limbă, dar auzit de la mamă-sa: „Serafimaș, dacă brațul ți-i slab, copile, fă-ți semnul creștinului cu limba și zi: ce-o fi, aceea o fi, doar eu m-am pornit, măicuță!". Ei, și se pornește... Chiar pe fundul văii se mai zăresc niscaiva acareturi, bulucite, precum oile tunse sub streașina stânii, la umbră. Parcă un iureș a dat într-însele: care-i într-o rână, care-i într-un cot, care-i latră pe spinare, care-i numai cu acoperișul în aer! Parcă ar zice aceste acareturi, această sudoare și acest chin de om: adio, copacilor, spinilor! Până și o tufă de coacăză, odgon neîntrecut la nevoie, na-ți-o bună! – și coacăza asta s-a răsucit, a aplecat tâmpla pe-un putregai de ciotcă, în neputință jelindu-se: „Ce să faci, omule! Se întâmplă că și verdele piere în inima verii".

Unde face în sineși Serafim: „Dacă eu îs nefericit, apoi să-mi fie rușine! Azi, în vecii vecilor, la obraz! Măi, iaca nenorociții cine-s! Le-a fugit dealul de sub picioare, pământul lor scump și trudit. Rămășițele străbunilor, căsuțele, cuptorașele, copăceii, biserica, cimitirul...". Și deodată ridică ochii în sus, la cer: soarele mai este acolo ori a luat-o și acela hăia, în vreo văgăună de-a lui?

Soarele e la locu-i, și Serafim se mai molcomește. Doar că aude... Aude parcă, nu? A și tresărit!... Vine de undeva din preajmă un tânguit, o îngânare aidoma aceleia ce o desprinzi de la odraslele deprinse să adoarmă în na-ni-na-ni, legănate pe picioare. Se întoarce încolo-încoa... Două vetre! Stau alături ca două dricuri rostogolite în neștire și proptite într-un șanț. Stau nu știu cum de-a coasta, numai că nu seamănă a dricuri, ci a niște poarce-scroafe pântecoase, nimerite într-un ghiol, amu-șinându-se. Murdare-s și înnămolite, sălbăticite-s, ai zice, li s-au căscat râturile, le-a amorțit grohăitul. Și iarăși răsună: „U-uuu-nu-u-uuu!".

Când, mai aproape... Stai! Nu-s vetre, ci două cuptoare cu hornurile știrbe!... Ai zice că s-au aciuat spinare la spinare, hârtoiate, șale la șale, – cum au lunecat, vor să se îndrepte, ca niște sănii la lunecuș. Vremea, însă, le-a apucat pieziș-costiș, și așa au înțepenit, iar între dânsele o băbuță, o bătrânică, ca o smochină, își continuă litania de adineaori:

„U-u-u-u-u-uuuu-u!".

— Bună dimineața, bunică! strigă buimac Serafim. Și pe alt tărâm dacă ne-am aciua, tot ne-am bucura de un „bună dimineața". Bătrâna asta, însă, doar că a tresăltat, scoțând:

— A! și beținganul, amorțit până mai adineaori între mâini, acum se mută în mâna cea dreaptă. Două mâini ca niște vrejuri secătuite, doi corcănași de viță de vie ce au mucezit în pământ.

— Bună dimineața, zic, ce faci? reia Serafim.

— Fac... fac... fac... și bărbuța-i tremură, și ochii se închid, fără lumină într-înșii: Cine ești, mă rog?

— Eu îs Serafim.

Pare-se, n-a auzit, dar mătăhăiește – aprobă, dezaprobă? Deodată sloboade rugă cu scâncet:

— Om bun... ucide-mă! Gâtuie-mă!... Fă ceva, ia-mi chinurile...

Lui Serafim i s-a luat graiul. Un gând totuși îl fulgeră:

„Mama zicea: „Te-i însura – mă-i îngropa... C-așa-i rânduiala lucrurilor pe lume, fără început, fără sfârșit... Copiii tăi facevor la fel...". Tăcerea, însă, e cea de lut în fața lui: gâtuie-mă!

— Eu îs de dincolo, de peste deal, din partea cealaltă, nu mă știi, nu te știu...

Bătrâna aprobă? Dezaprobă?

— Dealu nu-i, copile, nuuuu-i! Că plângeam dinioarea: nu-u-u-i! Cine m-a adus încoace. Cine crezi? Dealu, puiule, dealu!

Se și vede... Dealul a pogorât în vale cu cuptorul dimpreună. O lămurire este, alta însă lipsește: dar al doilea, celălalt cuptor al cui o fi fiind?

De colo bătrâna își pornește litania:

— Uuu-uuu-ui... O fată am avu-u-ut, și a amăgil-o u-u-unuuuuul! Fața i sa schimonosit, gura i s-a pungit, iar sfârșitul e acesta: Ai... și iaca nuuu-i! Un picușor de apă...

— Da unde ți-i apa? întreabă Serafim.

Întrebarea e de copil aiurit: Serafim s-a descumpănit de-a binelea din pricina rugii: „Ucide-mă, gâtuie-mă". Oare a ajuns omul aceste zile să se întâmpine cu acest îndemn, ca tot atunci să încheie: „Dar întâi udă-mi buzele!" Ei, că el se și pornește fuguliță după un hârb de cană, ulcică, căldărușă... Mă rog, așa se obișnuiește la țară, unde se viețuiește nu cu robinetul, ci cu căldarea. Și na! – că se oprește locului țintuit de un gând năprasnic în deșteptăciunea-i: „Mamă... se roagă Serafim, ajută-mă! Învârtoșează-mi cugetul și pornirea, învrednicește-mă măcar aicea, ca fapta mea să nu se pocească de-a pururea! Că nu'ș de ce, însă de când mă tot țin minte, fapta mea arată oamenilor de-a valma și otova urâtă și strâmbă, și martoră mi-i inima, eu le-am dorit altminterlea! Adică să fiu eu acela care mereu întârzie? Ori sânt numai pe jumătate om, numai cu un braț, numai cu un picior și nărui în juru-mi tot ce ating? Adică binele meu, n-are nume, n-are chip și făptură?! Doar râsul îi paște urma?! De ce nu-mi vine și mie măcar o dată a râde de mine însumi? Ah, da, mi-i jale de dânșii... Mă duc să-i caut nițică vlagă, un picușor de apă măcar, bătrânicii... C-am uitat s-o întreb cum o cheamă".

Ei, și în clipa asta Serafim avu o vedenie – poate că sumbră, poate că de prost augur: în buza râpei din stânga zări un perete alb-siniliu, proptit într-un ulm. Ceilalți trei pereți de casă, în drumul la vale lunecând, se vede, s-au poticnit, rămas-au în vreun hîrtop, năruiți. Acesta însă, ce-i drept, fără prispă, s-a proptit cu furca și îngrăditura lui de nuiele cu lut în zidul ăsta vrednic, care-i verde și dacă-i privești creștetul, orbești: în malul râpei crește ulmul. Oare nu la zidul ăsta, la un perete cu cozoroc, visa la pornire Serafim? Vezi bine, coroana ultimului e un cozoroc fără pereche, pentru că e verde.

Serafim se și bucură: „Iată de-amu mă simt ușor-ușor, parcă-s văzduh! Am lăcaș... Aici am să rămân, sub ulmul ăsta, sub streașina lui. Tare prost am mai fost: cât pe ce să-mi cumpăr și o scripcă! Da, și cu încă o casă voia să se căpătuiască nevastă-mea. Ca să vezi, două case, și la ele și bou, și cățel, și purcel. Dar ia uită-te, ce pulbere se alege chiar dintr-un

deal!... Oare unde o fi fiind, pe ce lume se află acum stăpânul aistui perete!...".

La acest capitol academicianul notează:

...Autorul nu mai știe încotro să poarte pașii eroului său. Ei, și se apucă a ne speria cu alunecări de terenuri, chipurile, vedeți republicuța noastră dragă, o simțiți, nu? Dealurile ei se duc la vale!... Ei, și ce dacă alunecă? Noi suntem în stare, cu tehnica zilelor noastre, să le refacem la loc. Ce, nu mai găsim greidere? Dacă batem noi cu rachetele nourii de grindină, ce ne costă să înălțăm niște măguri mititele, mititele, colea, durate de noi înșine! Copăcei mititei avem sau nu? Copăcei cât hlujdanul de floarea-soarelui...

Și chiar să alunecăm de-a binelea, ce, n-a alunecat și Atlantida sub oceanul cu același nume? Adică, oceanul i-a împrumutat numele și, poftim, dăinuiește de-a pururea. Așa și aceste cuptoare la care se holbează acum Serafim, pentru că seamănă cu două scroafe care se amușină la pârâu, – și ele pot dăinui în amintirea dealului și a unui fund de mare, zisă Sarmatică, sărmana! Că astăzi mă întreb: unde i-s apele sărate-amare? Păi, îs lăcrimioare de primăvară ce cresc pe la poalele împădurite ale dealurilor, rămase în picioare...

Încă o nedumerire: dacă autorul zice satului pe nume, Necunoscuții, da satul biserică are, atunci de ce îl hulește cu învechita-i poreclă? Vă dezvălui altă strâmbăciune, am și document la mine. Satului i s-a zis (până a se ponorî dealul și a se muta pe podiș)... Bortari! Da, și Bortarii se trage de la cuvântul „bortă" – văgăună, adâncitură între trei dealuri. Da noi din ce ne tragem?!

Dăm totul în vileag, căci ținem trei mape cu material documentar; satul, schimbându-și înfățișarea, adică mutându-se pe podiș, aproape de fabrica de cărămidă și halta Alba, și-a schimbat și numele, se cheamă astăzi Sansarana. Total rămas-am descumpănit, citind la intrarea în sat SANSARANA, și pe loc m-am și întrebat: de unde s-a luat aici, pe un podiș moldovenesc, un cuvânt sanscrit? Iată o temă de disertație... Un doctorat la Sorbona!

Altă descumpănire: de ce bătrânica nu s-a mutat în Sansarana? Este ea o retrogradă, o conservatoare, ori autorul băsnește

cai verzi pe pereți? Ce caută în preajma unei bunici un perete al nu știu cui și două cuptoare cât două locomotive? Oare nu de aceea se și roagă: „Gâtuie-mă, ucide-mă", nu?

Suntem nevoiți să facem lumină, căci bătrâna a strigat:

„Omule, nu se mai aude pitpalacul în țarină! așa a strigat ea dintâi și a încheiat: Gâtuie-mă, ucide-mă. Este, deci, o mică diferență dintre rugămintea de om bătrân și realizarea ei de facto – viclenia poeziei, presărată între spusele eroinei. Bunăoară, ce e în ziua de azi un... pitpalac? Este cântul copilăriei noastre, al fiecărui om de vază, mutat la oraș. Acest cânt se mai păstrează în casetele regizorilor de sunete, de unde bătrâna e în drept să se revolte, dar eu mă revolt și contra autorului. De ce? Dintr-un munte de femeie, care a fost în zilele ei, mama Ileana, de ce o preface acum în moaștele sfintei Paraschiva?

La început spusa „gâtuie-mă, ucide-mă" credeam că exprimă preaplinul, adică: „Mută-mă în lumea pitpalacului", nu în Sansarana, sat frumos ca o ilustrată. Știti ce poreclă purta bătrâna aceasta în alte vremi? Râpoaica... Când era tânără, dacă ieșea din casă, imediat asfințea soarele... Și de ce tocmai preaînaltul? Râpoaica mânca trei pâini cu slănină murată în mujdei, pe care le fețuia imediat cu un ceaun de lapte și cu cea mămăligă răsturnată din ceaun. Acesta îi era dejunul, sau prânzul, sau supeul, cum ar zice franțuzul. Vecinilor însă li se întunecau și ferestrele, și mințile, căci de îndată ce bătrâna ieșea din casă, cobora în văgăună amurgul – bucuria pitpalacului și nostalgia copiilor.

— La culcare, diavolilor, că n-am să cheltuiesc cu voi gazul! Auziți , tot amu și bobocii de la pârâu aduceți-i!

Da Râpoaica, Ileana asta, ieșea în chindii să asculte pitpalacii din văgăună. Cu ce era ea de vină că umbra ei, altfel zis, trupeșia sa întuneca pe cel soare din asfințit?! Adevăr vă spun, fâlfâiau odată din aripi, cârâind și orătăniile, chipurile, ce e cu întunericul ista subit? Păsările curților întindeau gâturile – un ochi la cer, altul, razant, la țărână: se întâmplă ceva în înalturi, pe firmament e vreo eclipsă? Dar dincoace, sub picioarele noastre, ce este? Cu adevărat că amurgește, da pitpalacul încă nu se aude, nu?

Ei bine, în timpu! acesta, în chindiul cel mic, adică, mama Ileana, cu cele trei pâini drept inimă și ceaunul de lapte ceva mai jos, se lăsa binișor cu fundul ei lat-lat, cât cele două veretci așternute alăturea (patrat perfect!) peste troscotul bătăturii. Ei, și troscotul scotea un geamăt, lăcrimând vlaga-i întremătoare, da eu vreau să vă spun alta: apărea iarăși pe cer soarele, și copiii din împrejurimi, din astă văgăună, porneau din nou, ca și orătăniile, să se bucure:

— Mamă, ia uită-te unde-i soarele! Ne mai jucăm olecuță, mamă!

Și tații, de dincolo:

— Iaca, descing amu cureaua și vă joc eu!...

Acu întreb sus și tare: acest mal de carne, de ce autorul îl preface în niște moaște? Ce urmărește scena, tabloul? Răspund: ca să nu aflăm unde-i acum Zamfira și nici Apis-Bălan, ci să ne amintim de pitpalacii țarinilor și să-i ocrotim. Mai știi? Din dorul unui pitpalac se va fi năruit și dealul Râpoaicei...

Cât despre Serafim Ponoară, păi, merită aceste două cuptoare pe un mal de râpă, căci și-a părăsit casa, nevasta și satul și a uitat... de realitatea noastră concretă. Bunăoară, Râpoaica îmi este un fel de nașă și mie, nu doar lui Serafim, căci la adânci bătrânețe s-a măritat după Vasile Jumară. Cine e Vasile Jumară? E fratele bunicii mele de pe mama, care n-a avut copii și voia de suflet să mă ia, să mă înfieze în Bortarii aceia de pomină. Ei, închipuiți-vă, Râpoaica mi-ar fi fost astăzi nu numai nașă, ci și mamă, și aș îi intrat cu ea în lumea mileniului trei, dacă acest bătrân, blând ca un miel, ca un înger, în cel de al optzeci și optulea an, când s-a însurat cu Râpoaica, n-ar fi tras o năprasnică spaimă, pe la fătatul oilor, din care i s-a tras și moartea...

Să se ia aminte, nașu-meu iernase împreună cu oile în casă, pentru că de cu toamnă trimisese vorbă, apoi el însuși îi făcuse Rîpoaicei o vizită tocmai în vârful dealului, cerându-i mâna și rugând-o să se mute la el, pe iarnă, ca în doi să împuținеze nopțile și să alunge frigul din sobă. Bătrâna îl refuzase, însă, uitându-se la el și drămăluindu-l cu milă:

„Are el cu ce mă întreține? Mai are multe zile?". Dar iată că începe fătatul oilor, Vasile Jumară e cu un picior și o mână pe celălalt tărâm, în timp ce astelalte două membre moșesc o oaie, care-i fată în casă... Așa, căutând căpșorul mielului cu dreapta, auzi din deal un strigăt:

— Vasilică-Vasile, păzea că vin la vale de-a dura! Cucernicul de Jumară simți în preajmă mirozna de friptură de miel cu usturoi: „Aracan, ce duhoare vine în odaie, și de unde s-a iscat în postul mare?! – căci i se năzărise soației dintâi, Tasia pe nume, plecată întru odihnă veșnică cu vreo cincisprezece ani în urmă, de la deal de biserică, unde-i cimitirul. În ist răstimp mai simți și o hurducătură, venind din adâncuri, dedesubt. Inimoasă hurducătură, ca cea produsă de o mașină, când se oprește într-un stâlp. Tot atunci și niște uncrop îi împroașcă picioarele! Opăreală veritabilâ, căci cratița cea cu smalț, plină ochi pe plită, zburase glonț de acolo, împroșcând vatra, dușumeaua și picioarele bătrânului. Soba scoase și ea, la rându-i, un behăit de oaie și, în aceeași clipă, în cuptorul lui Jumară Vasile se propti berbecește un alt cuptor cât o combină!...

Stăpânul se și crezu pe alt tărâm și o strigă pe nume pe soața dintâi:

— Tasioară, nu eu năvălesc, năvălește cineva peste mine!

Ei, și auzi răspuns:

— Eu năvălesc, Vasile, că-s pornită pe întuneric încă! Și slavă nouă că ne aflăm alături.

Scurt pe doi: Ileana Râpoaica venise la vale cu cuptor, hăt din vârful dealului, așa cum se slobod cu săniuțele copilițele. Atunci au și fost iști proaspăt gospodari trăsniți încă de un amănunt: cele oi, trei la număr, și ele rămaseră fără lână: le căzuse de spaima cutremurului? Ori pentru că, iernând în odaie, lângă plită, castronul cu opăreală le „tunsese" grabnic?

La mijloc e un adevăr mai cuprinzător și plin de învățăminte: Bortarii fuseseră jertfa unui cutremur: Pământul își scuturase scoarța precum bivolițele pielea își scutură.

Se cuvine un adaos aici: chiar și biserica Bortarilor o luase la vale. Da, și cimitirul... Chipurile, ia să vedem cine e mai iute de

picior, cine ajunge mai repede în râpă? Până la urmă, doar cimitirul ieși în fața bisericii, pe când lăcașul de rugăciuni se lăsă într-o râlă, încuviințând în felul lui cum că Bortarii pot să-și ia tălpășița în văgăună, să se mute la podiș și să-și schimbe și numirea în Sansarana.

Dar să lăsăm stihiile în lumea pricinilor, căci și omul e o pricină pe capul stihiilor: cine soarbe adâncurile, de rămâne boștur înăuntru Pământul? Cine-i cheltuiește apa cea dulce, mânându-și cu ea scârna? Cine-i împute văzduhul cu fum de tutun și benzină? La drept vorbind, cine l-a pus pe Serafim să-și cumpere bou în epoca roboților, ai? Într-adevăr, arăta un pitpalac în preajma bătrânei, încerca s-o dumerească în felul lui sucit:

— Eu îs Serafim de dincolo de deal, de sub pădure...

— Dealul nu-i, copile, nu-i... Știi cum veneam la vale? Cuptorul meu vuia ca trenul între dealuri... De atunci, din spaima aceea, i s-a tras și moartea lui Jumară. L-am îngropat, ca pe un preot, dinaintea bisericii, că așa voit-a cutremurul.

Serafim cată în jur; pe al cui loc și într-a cui gospodărie mai trăiește stăpâna asta fistichie? Afară de peretele de sub ulm, pe care acum țopăie harnic trei vrăbii, afară de aceste două cuptoare, ce-a mai rămas din gospodărie? H-ho! Pe-o vatră de cuptor stârcește o tigaie mare, cu coada lungă și neagră, împungând soarele, ca o rachetă antigrindină.

„Oare s-o întreb pe bunica asta unde doarme, cine o îngrijește... cel puțin măcar cum o cheamă?!". Dar pe loc copilărește se răzgândește: „Are să creadă că-s venit s-o cercetez...". Zice:

— Eu-s din Ponoară de loc, și dealul nostru e întreg, mamă... mă ierți, matale, cum să-ți zic pe nume?

— Eh! face străbuna. Ce folos că-s Ileana! Am fost... și nu-s!

Serafim se arată de-a binelea descumpănit: „Mama zicea că am avut o naș... care îi era și ei nănașă, și tot Ileana o chema... Dacă să-i zic nănașă, dumneaei s-ar supăra?". Și unde face:

— Pe mama mea tot Ileana o cheamă!...

— Ileana? și bătrâna se lasă în toiag. N-am știere... așa și zice: ș t i e r e! Poate Nastasia, poate Catinca, Frosea? Poate Liza, poate Mărioara, Zavasta, Ghinia... Vocea însă nu i se stinge,

ci izbucnește: Copile, Dumnezeu s-a lepădat de oameni! Am să-ți spun și de ce: i-a schimbat morții deprinderea... Moartea nu mai ia acu omul... pe limbă. A înfometat-o, a hăituit-o Dumnezeu, ca s-o facă, ca pe ogar, mâncăcioasă de cele bunuri care țin și întreține omul! Ce e un om azi pentru moarte? O așchie de catran... Ori de asfalt! Altceva e când moartea pune pe limbă nu un om, ci izvorul lui, pomul, pădurea, văzduhul, azi înăcrit ca borș stătut. Ei, pricepi?

Serafim duce mâinile la piept, chipurile, nu știu. Bătrâna continuă:

— Un izvor, o pădure... și duhul lor îți mai întoarce, ca amintire, pe limbă, gustul verdelui și sângelui! Că amu și războaiele... Azi nu curge în ele sânge! N-ai când a-ți face semnul crucii, că te-ai și făcut scrum! Din ce să-și facă moartea bale, din scrum? Că moartea aman iubește gemete, lacrimi... Da viermele, crezi, geme?!

„Trebuie să-i sărut mâna... Bătrâna asta nu-i Zahariosu cu Strauss al lui! Ea pătimește ca Apis-Bălan și iarăși mi se desfoaie jalea... hotărăște Serafim. Garantat că-i mama istor dealuri ponorâte, a pădurii dinspre mine, pleșuve, a livezilor cârligate, a copacilor desfundați... Știut că și a acestor femei cărora le-a pomenit numele și vor fi trăind în satul de pe podiș, frumos ca ilustrată. Da, se vede că ele o îngrijesc, o culcă, o hrănesc". Și unde face:

— Și mamă-mea trăia singură-singurică, tot așa pe-un deal galben ca al matale, tot așa în niște ponoare. Lumea o grăia de urât, o hulea, mai ales femeile, zicând: „Jivina, dihania, hrănește șerpii cu lapte...". Că mamă-mea, mamă Ileană, în toată dimineața, cum se învârtoșa soarele, ca amu-ia-ia, pe prispa noastră ieșea o șerpoaica cu puișori din urma ei și mama o hrănea cu lapte!

— A-a-a... A-a-a! D'apoi așa și spune! Șerpii mi-s dragi și mie. Da, să nu uiți, când te-i porni să te duci în drumul matale, să-i torni câinișorului niște apă. Că vin copiii de la școală, da ei se învârt în jurul meu, să le povestesc cum arăta, chipurile, moartea pe vremea popilor. Zic: păi, ședeți... la ședeți lângă mine până mâine dimineață și o s-o auziți, o s-o vedeți! N-avem

când, zic copiii, ne așteaptă lecțiile, școala, casa, părinții, trebile... Îi întreb: da soarele îl vedeți? Îl vedem, zic ei, îl vedem! Și cum arată? Lucește, orbește! strigă ei. Așa, zic eu, da verdeață pe copaci mai este, o vedeți? Este, se vede, iaca un perj s-a culcat pe cuptor... Aha, zic, moartea n-o vedeți, încă nu! Duceți-vă și dați câinișorului un picușor de apă și căutați-vă de trebi... Deodată bătrâna își înalță statura, ai zice, a înviat un ciot tivit cu zdrențe. Dar ce să le spui?! și se frăsuiește: Ai, ce mi se usucă limba! Se vede, cea cu coasa se înăbușă, asudă, nu-i ajunge văzduh și mi-l ia pe-al meu de la gură. Oftează. Pe la neavoastră dealurile tot așa țopăie ca puricii?

Serafim, cu ochii în căutarea celui prun ce l-au văzut copiii culcat pe cuptor, dezvăluie... Ei, să mori și să nu crezi: așternutul bătrânei e în cuptor! Zac boarfele ei acolo întinse, iar în cele boarfe – o jigăraie de câinișor cât o mânecă!... Stă covrig, cu nasul sub coadă, încolăcit ca un șarpe. Și e atât de slab, străveziu apoape, – n-ai decât să-i numeri din ochi, prin blana ruginie, coastele, vertebrele, zgârciurile. Dar viu este, pramatia, e viu, prizăritul: un ochi cată la lumea lui Dumnezeu, ca cel ochi din cupola sinilie a bisericii. Vârf la toate, ăst ochi de câine ba se închide, ba iarăși se deschide...

„He-he-he, moș Zaharie, ia uită-te unde stă câinele matale veghetor, de la capătâiul lumii! rămâne Serafim curios. Hămesit, însetat, abia că mai clipocește, bietul, și unde? într-un cuptor fără foc..."

Tot atunci ce mai vede? Un lanț gros, cu niște verigi ca și cele din nara laurului de prăsilă, zace în juru-i, ca un însemn al veciei. Se vede, vor fi atârnat aceste verigi când dulăul a fost în putere. Poftim că iarăși a deschis ochiul, iarăși îl închide... Probabil, atât că mai e în stare, hămesitul, să facă pe lume. Te pomenești, i-o fi murit și moartea, precum cea a bătrânei Râpoaica.

— Unde dormi matale, mamă Ileană? face toropit Serafim.

Arar și solemn, bătrâna se miră:

— Eu? Să dorm?! Cântarea cine s-o vegheze?

— Cântarea? Ce fel de cântare?

— A pitpalacului, omule. Cea a veșniciei... Știi tu, copile, că nu ceasornicul măsoară vremea? Ceasornicul numai a micnicit

omul, de nu-și vede fapta decât în ceasornic! și grav încheie: Da pitpalacul îi dă cuprindere...

Atunci Serafim...

— Ei, aiasta-i adevărata învățătură, care am auzit-o de la mama mea, taman cu gura ei spunea... și cade într-un genunchi și își înfige fruntea în vrejurile mâinilor Râpoaicei, să i le sărute.

— Aracan! bătrâna, înviorată de-a binelea, se scutură. Aracan! S-a slobozit câinele. M-a auzit grăind, mutul. la uite, mâinile-mi linge...

Serafim, în aceeași clipă, se întoarce aiurit: care câine, ce câine? Acela de-abia deschide un ochi urduros!... Dar în clipita următoare la picioarele lui se rostogolește căciula, precum odinioară, în copilărie, mania lui cotilea bostanii. Bătrâna continuă să-și scuture genunchii, poala și abia acum Serafim își dă seama că a fost luat drept câine.

— E în cuptor, cu lanț cu tot, câinișorul matale, și mă duc să-i dau drumul... sare Seratim.

— Nicidecum! Noi stăm amândoi de veghe, eu și cățelul. Apșoară, doar un pic dă-i, că el nu are.

Acum clipitul de metronom al ochiului de câine pare să-l sfredelească pe Serafim până în străfundurile ființei sale: ba-i vede pupila, ba iarăși pleoapa i-o mistuie.

— Da, mă duc... Aduc acușica apă și lui, și matale! Serafim aleargă în căutarea unui vas. Da aici un gând îl luminează: „Parcă de-amu am pășit pe altă lume, pe alt tărâm... E același, dar calc pământul nu știu cum altmintrelea. Parcă și un pitpalac aud! Da, o dată cu roua înserării, nu ca tigrii – prin roua dimineții, am să-l aud, că de mult nu l-am auzit".

Ai zice, Serafim e acum o vietate care dă duh și suflare rămășițelor ăstui fost lăcaș. Vezi bine, din vârful dealului pogorât au rămas numai niște frânturi, niște fărâme din cele ce s-au chemat curte de țăran și micile ei acareturi. Iată și prunul: nu e culcat, ci doar rezemat de un par, care ține o streașină de poiețică. Tot aici e și o doagă de ciubăr – cea cu ureche, amintire că prin partea locului se mustuiau odinioară strugurii în ciubăr. Dar și cu sau fără voie, ochii lui Serafim s-au plecat peste tigaia de pe vatra ceiluilalt cuptor... în cea tigaie zac trei frunze înfofolite de

varză. Da, numai trei și-s răzmuiate, zlămăcite, pe alocuri chiar dogorâte. Ai zice, cineva le-a ars pe tigaie. Cine? Da, cine, căci spre totala lui uimire, în aceeași tigaie zace și spălătorul de vase, la fel și acesta prăjit, dogorât, împreună cu foile de varză.

„Oare pitpalacul babei nu-i cumva moartea? Măi Filip Mitroi, crede-mă, nu știu ce să mai gândesc, măi călăreț de tigri!"

A găsit, în sfârșit, căldarea. Mai mult e o închipuire, căci parcă au forfecat-o vârcolacii, i-ar fi mursecat gardina, buza jur-împrejur. Fântânița e în fundul râpei, apa e până în budăi. Cine-o mai bea, dacă satul a părăsit-o? Serafim afundă iute căldarea, apa din budăi îl mustră:

„Sânt neîncepută... De ce mă tulburi? De ce mă verși? M-ai înghițit în hârbul ăsta de căldare... Și uite, mă împrăștii peste picioarele tale!".

Când să iasă de după cuptorul de la vale cu acea apă vie, mustrătoare, s-o pună în preajma bătrânei, nitam-nisam, pe deasupra lui Serafim zboară stol cele foi zlămăcite de varză, cel spălător dogorit... Zboară ca niște coțofene. Ba și un glas plin de năduf răsună:

— Taci, scoabo! Din pricina ta mi-am luat lumea în cap...

Serafim se oprește locului, stâlp: „Vreo rudă! Cred că-i mai poartă cineva de grijă...", și iese de după cuptor, dar îl întâmpină, credeți, cine?

Uite că Serafim se șterge pe la ochi, să zici, adineaori s-ar fi sculat din somn. A rămas cu gura căscată: ar rosti ceva, dar... Ei, și unde-i crapă fața, aidoma unui zemos răscopt.

— Zamfiruța... umflă pieptul bucuros. Ce mi-a fost dat să aud!... Inima ți-a spus, așa-i? Of, bunica asta...

Râpoaica dă glas:

— Marie! A, Marie, auzi?

Da Zamfira, către Serafim:

— Ptiu, ptiu! Na, iaca ce-mi spune inima! și se întoarce spre străbună. Cotoroanțo, tacă-ți cloanța! Adică ce, ai uitat că mama-i moartă de când hăul?...

— Cine se aude la noi? bătrâna, se vede, a încurcat ceva. Au venit *ilefii* de la școală?

Strigă atunci Serafim:

— Eu îs, mamă Ileană! Finul și nepotul matale!

Auzind acestea, Zamfira iată că o să se năpustească turbată:

— Cară-te! Mergi de aici, că-ți pun foc... și răzbunător: Copilul nu-i al tău! N-ai nici o treabă cu mine, nici cu viața lui...

A spus și-i gata să se înăbușe. Deodată se chinceşte, se ghemuiește copilița lângă vatra cuptorului și prinde a plânge. Și plânge, plânge, de se scutură rochița pe dânsa.

Da de colo bătrâna prinde și ea a-și repeta litania:

— Nu-uuu-u-uu-i! Un copil am avut și nu-u-uu-i!...

Vede asta Serafim, le lasă așa plângând pe amândouă, se duce la cuptor și dezleagă cea jigăraie de câine. Îl ia în brațe, îl duce la piept și unde face aiurea, cu ochii pe coasta de deal ponorâtă:

— Mde... N-am noroc de copii... Mde, dacă nu-i al meu, nu-i. Câinișorul ista îl iau și mă duc, dar...

De colo bătrâna:

— Toți m-au lăsat, toți m-au lepădat... Și am să mor... și au să mă ciupească ciorile...

Atunci Serafim unde face:

— O iau pe bătrână cu mine, pe mama Ileana, ce să fac, dacă-s singur...

Zamfira se uită la Serafim... îl cântărește lung, zice:

— Apoi într-un ceas bun!... Și cară-te tot acu... Da cu ce-o duci?

Serafim s-a pierdut. Se uită rătăcit în jur.

— Zamfiră... și răsuflă greu. Oare nu s-a găsi vreo roabă pe la casele estea dărâmate?

— Alta de acuma! Dă-i câine, dă-i mamă și dă-i și o roabă! Da la bou te-ai gândit?

Uite așa-i Serafim: a uitat ieri să-i ducă Zamfirei mâncare... s-a dus cu cireada. A uitat de casă și ogradă și s-a legat de capul unei babe și de un câine. A uitat de când nu mai lucrează în brigada *pedere* și se închipuia pustnic sub un cozoroc verde, înfipt într-un zid părăsit. Ba azi l-a mai mustrat și o fântână cu apă stătută-neîncepută, și acum... Adevărat că uitase de Apis-Bălan. Unde se apucă și se uită drept în ochii Zamfirei:

— Tu ce zici? Învață-mă ceva...

În brațele lui Serafim, javra babei tremură, iar vântul de seară împrăștie blana năpârlită prin văzduhuri. Acușica are să cânte în aste ponorâturi pitpalacul amurgului.

Ei, dar pe Zamfira s-o auzi cum taie aerul cu brațul și crede în cele ce spune ca în adevăr, ultim:

— La carne! La topor! La câini! La râpă! și, otrăvită, își trage sufletul: Scoate-mă din gura oamenilor, măi, cu boul ista! Altminteri o poznă fac cu tine!...

Ai zice, „gura lumii" e o hidră și o mursecă, o rumegă pe Zamfira cu tot cu bou. Ea, sărmana, încă nu știe de zeitatea Apis, iar la sovietul sătesc secretarul și mai tare a încurcat-o, crezând că e vorba de *opisi.* Ta-a-are o frige și un gând tainic: oare ce fel de gospodărie are să întemeieze Anghel cu Despina în casa muzicantului Zahariosu?

În răstimp, Serafim a și dovedit să pună câinele Răpoaicei jos și să-și dea căciula pe frunte: „Ceva în nevastă-mea s-a clintit... trage el o concluzie gravă. Vrea acasă să meargă, numai că nu pricep de ce strigă, de vuiește văgăuna asta: La carne! La câini! La râpă! Apis-Bălan doar îi *dragostea* noastră... Săracul copil, ia te uită ce învățătură capătă încă din găoacea mamei sale!...".

Da de colo răspunde:

— Fac... fac... Cum te-am ascultat întotdeauna, așa te ascult și acum.

Râpoaica nu aude, nu vede, câinele i-a pus capul în poale, și ea îl mângâie, îngânându-i, pesemne, numele: „Saramei... Saramei... Saramei..."[1]

Contemplează Serafim acest tablou și unde-i face și el un semn Zamfirei, mai mult, o întreabă, ori îi reproșează? Chipurile, da cu aiști doi neputincioși ce facem?

— Fă ce îți spun! Nu purta grija altora, poartă-și-o ei!... Serafim dă din cap și cade de acord întru toate. „Așa-i... conchide el. Taman cum zici tu, Zamfiruță."

[1] Nota academicianului: „Sarama — cățeaua Zeului Indra. Luându-l după nume, se vede că Saramei era dulău, deci, fiul aceleia care a avut doi câini cu câte patru ochi, duli de pază ai zeului morții lama. Serafim îi văzuse doar un ochi. Și azi mă întreb: unde-s ceilalți trei ochi? Nu cumva sunt ai cititorului și cu ai mei dimpreună?".

Da Zamfira îi tot bate bumbac în urechi:

— Măi omule, de când ai adus dobitocul ista, tu n-ai casă, ai luat seama ori încă nu? Serafim aprobă. N-ai trai, n-ai casă, n-ai ogradă, n-ai nevastă... și Zamfira l-a și convins, în cele din urmă: Nici somn, nici hodină de om n-ai!

Ea a tăcut, Serafim însă continuă să-i confirme spusa, tot clătinând din cap. „Da, da, da, că președintele mă întreba: am ce mânca, am ce îmbrăca? Și iaca și nevasta mea îmi zice: ai tu casă, omule, ai nevastă, bărbate? Somn măcar și hodină de om, ai?! La ce griji amarnice bag oamenii, curat că mă strânge în spinare! Ce le-a cășunat un biet juncan? La urma urmei, chiar nevastă-mea de ce strigă: „La râpă, la câini, că într-o noapte iau toporul și îl mântui..."? Că amu mă gândesc, să-i caut și topor, nu? Ori și de aicea, din Bortari-Necununați, s-apuc încotrova, departe-departe, că tare-i sucită lumea asta... în frunte cu femeia mea!"

Doar c-acestea l-au fulgerat, când colo, nitam-nisam:

— Zamfira, auzi ceva?

— Ce?

— Ascultă!

Zamfira se căznește, poartă și întoarce capul ca sălbăticiunea, ba în stânga, ba în dreapta:

— Ce s-aud, măi? face răzbită femeia.

— F-a-aa, cum să n-auzi așa ceva-a-a! Și de-a binelea amărât că nu se mai aude, face: *Cânta, fa, un pitpalac* în ponoarele *estea!...*

Spusa a dat-o gata pe nevastă. Unde face și ea jeluitor în sinești: „Biata de mine... Nu mult am umblat și l-am găsit. Taman ca osândita!" și de colo întreabă pașnic:

— Și ce facem acu?

Serafim, ca totdeauna:

— Apoi, tu ia câinișorul în brațe, că eu o iau tot așa pe mama Ileana... Vezi, de-amu înserează...

S-ar părea că Serafim intra în rând cu lumea și era pe placul Zamfirei. S-ar părea...

Academicianul, însă, are niscaiva rezerve. El zice:

— Sfârșitul capitolului trei al acestei cărți afirmă: „Prostuțul! De unde să știe el că pentru asta trebuie să-l răstignească țânțarii...". Recitesc și mă întreb: pe un bou care grăiește englezește să-l răstignească niște insecte? Să avem pardon, o coadă de dobitoc lățește dintr-o lovitură puzderie de țânțari. De facto... Ei, și de jure, iarăși mă simt îndatorat să observ: nu se răstignește boul, ci omul. Prin urmare, afirmația e mincinoasă de două ori. C-aici voiam să ajung: ce este arta? Să nu spui minciuni! Numai adevăr, adevăr, căci adevărul, sireacul, este tata artei. Deie-i Domnul ani mulți lui Dan Mitrici, care primul mi-a dezvăluit acest adevăr. „Ce este arta, Dan Mitrici?" am strigat eu din fundul auditoriului. Eram student sârguincios, inimos, dar ședeam întotdeauna în fund, pentru că mai scriam câte-o poezie. Pe atunci nu știam care pîinică e mai dulce: cea de poet, ori cea de doctor în științe! Dan Mitrici era de părere că e bine și doctor să *hii,* și poet, și folclorist, și... El a ridicat ochii săi alb-albaștri peste capetele noastre, nepricepute, când am întrebat „ce-i arta?", și a zis părintește:

„Care-i *dișcheptu cela*". M-am și sculat semeț: îi dăruisem un caiet cu strigături, adunate din satul de baștină. Mă iubea. Avea pentru mine slăbiciunea nașului Jumară Vasile. Acela mă născise întru creștinie, acesta mă moșea întru știință, – și amândoi îmi sunt astăzi ca niște sfinți părinți... Așa că azi, dacă vine vorba de artă, păi, o fac, o gust și o apăr precum bătrâna și pitpalacul apărau văgăuna.

Am obiceiul să vin la serviciu mai dimineață decât ceilalți. Mă așez în scaun, iau o foaie albă de hârtie și-mi zic:

„Nulle dies sine linea", și trag o linie! Mă întreb: „Toată ziua oare ce am să fac?". Ei, și m-am trezit cu a doua linie, dedesubtul celeilalte...

Se deschide ușa. Ca întotdeauna, intră Vasilică, care m-a suplinit în cursul săptămânii, deoarece am fost plecat.

„Vasilică, ia uită-te ce a ieșit din deplasarea mea!" și-i pun în față foaia cu cele două linii, pe care le prelungesc sub ochii lui.

Vasilică zice:

„Vă tremură mâna".

„Așa și trebuie: adevărul cel mare întotdeauna te hâțână! Și mare-i adevărul istor linii... Spune mai repede ce înseamnă ele?"

Vasile al meu e josuț, dar îndesat, ca un cartuș cu pulbere:

„Adevărul ista, pardon, n-are nume...".

„Vasilică, are! Se cheamă „Legenda unui drum de țară". Aseară doar m-am întors dintr-un sat de la Prut. Adu o hartă să-ți arăt de unde..."

El e sfios ca o fecioară. Strânge din umeri: „Dacă ziceți că-i nevoie și de hartă...".

„Da! Și de hartă... și de artă! Că este un drum?"

Vasilică rămâne cenușiu și spășit! Crede că a căzut în dizgrație.

„Nu știi, vasăzică. Atunci spune: cine a mai fost pe aici, cât am lipsit eu?".

„Bine... Totu-i bine...", freamătă el ca un plop de munte.

„Acum află ce este arta, băiete! Sub aceste două linii se ghicește drumul pe care l-am săvârșit eu, drum de Golgota. Înțelepții spun: *drumul este gândul omului!* Eu am făcut acest drum pentru că scriu: *ce este demn și ce nu este demn de reținut din „Povestea cu cocoșul roșu".* Știi ce-am descoperit? Și la fața locului, dar și în carte, eroii umblă de pe un drum pe altul. Aista-i adevărul, vasăzică. Pentru că eroul principal muncește la *pedere* – poduri-drumuri-reparații. Da cum îl cheamă, știi?"

„Serafim Ponoară... și Vasilică arată încântat de întrebarea și liniile mele. Fructuoasă deplasare ați avut!"

„Da, fiule. Precum crezi că aceste două linii sunt un drum și un gând, așa și Serafim Ponoară crede că un bou poate *deveni bour sălbăticindu-se"*

„Văleu, da colhozul ce zice?"

„Colhozul îl susține, îl dumeresc eu, am vorbit cu președintele din Bortari: acolo de-acu este un sălbăticit – țapul babei Safta. Da, și Floreana lui Anton Juncu e tot acolo. Numai moaștele-s dintr-însa, dar se crede sfântă. Când vede un om, rage: „Îs sacră!... Plodiți-vă sacri!". Știi de ce? Bietele dobitoace, orfane, deprinse cu oamenii, le duc dorul, pe când colhozul, personal președintele, voiește a păstra fosta seliște drept rezervație muzeistică. Când Sansarana dorește să se lepede de vreo jivină, se duce în văgăună

și-i dă drumul acolo. Ca chinezul, bre, dobitocul nu trebuie să moară în lăcașul și ocolul lui..."

Tai o linie de-a curmezișul drumului meu. Vasilică s-a pierdut de-a binelea.

„Iar astă linie piezișă, zic eu, este Ponoară Serafim! Acolo l-a dus pe Apis-Bălan, în văgăuna Bortarilor, zis Necununați. Știi de ce? Drept ființare de ființă în coclaurile pitpalacului cântând. Doar Zamfira i-a pus categoric condiția: ori – ori..."

Fără voia mea am mai făcut două-trei linii – Serafim s-a ales cu mâini și picioare, l-am crăcănat în lungul drumului. Când eram mic și neprihănit, mamele-vecine mă rugau să le descânt sugacii de „strâns" și de „samcă". Eu luam o foaie de hârtie, sclipuiam o sperietoare, o stafie, un monstru cu cap de om și le spuneam mamelor s-o pună pe pieptul pruncului. Foaia cu monstrul... Nouă seri sta așa și ce credeți? Eu eliberam ființa de copil din „strâns", din „stropșală", din „suflarea cea grea!...". Știut lucru, întunecimea atunci era mare, dar și leac avea pe potriva ei!...

Ei, da pe Serafim așa îl eliberează Zamfira, căci cine e pentru el stropșeala, suflarea cea grea, strânsoarea? Apis-Bălan, desigur... Și ea i-a făcut și descântecul, pe care el îl punea pe piept seara, precum ne punem și noi mușchiul la răceală...

Textul ăstui descântec sună așa: *„Bouleanule-stropșală. / Lăcrimioară, tu, de crâng. / Roua-i rouă, cam de ce să plâng!... / Ai tu, lună, ai tu, soare, / Să vă țip? Trece mortul printre vii, / Trece viul printre morți, / De ce nu-ncape lumea pe toți?/ Noaptea-i neagră, bou-i alb. / Trupu-i trunchi, nucu-i batu, / Zi tu, soare, zi tu, lună. / Ce mi s-a făcuf bărbatu!/ Gata-s mamă pentru toți / La cei vii și la cei morți./ Pe unde merg, încotro s-apuc, / Cine-nvinge, care-nșală, / Unde-i partea cea de mamă, / bouleanule-stropșală!?".*

Acestea spune savantul!... Propriu-zis, *el crede* că ăsta-i *finalul.* Realitatea, însă, e alta – zadarnic crăcănează academicianul „Legenda drumului său"...

Zamfira trăia cu Serafim, iar Serafim cu Zamfira, și boțul Bălan cu dânșii dimpreună.

Într-o altă vineri-joi dimineața îi zice femeia bărbatului:

— Ce facem, măi omule? Toți – ca lumea, numai noi ca nelumea!? Boul ăsta îl ținem, da vezi că de muls nu se mulge...

— Văd... se scarpină Serafim la ceafă.

Numai vorbulița asta a spus-o Serafim, și femeii cât pe ce să-i sară țandăra. Chipurile, a luat-o în râs.

— Bine, că măcar vezi... oftează ea într-o măsea, gata să clocotească și să se reverse ca laptele. Da iaca eu nu văd pentru ce, de ce și la ce îl ținem?!

— Păi, îl știi! apasă Serafim convins. Adaugă... Acum de cine vorbim? De el, că-l ținem...

Cu vremea devenise așa, și credea Serafim astfel: zi ce zice celălalt, dar nu fă ca dânsul, ia să vezi, îți ia capul? Ba mai mult, poate să te și laude. Și încheie iar convins:

— Bre, toată lumea ține câte ceva la casă, d'apoi noi să nu ținem nimic?! Știi, al Varvarei și-a cumpărat acu o cușcă cu doi sticleți... Ce, să-l scuipăm?...

— Da nu-mi băga în cap sticleți! răbufni, în sfârșit, femeia: Eu te întreb: ce folos dacă îl ții?!

Tace săracul. Iaca așa: dacă-l lua femeia repede la „foloase", Serafim n-avea chip să-i răspundă. Adică ar fi putut să zică: „Ia mai du-te în icoana și nașterea mă-ti, fa! Cine-i căciulă aici?", el însă credea în deșteptăciunea femeii și în buna înțelegere cu dânsa, socotind-o jumătatea și partea lui de-a dreapta... Ba mai mult, în ultimul timp, nimerindu-se între bărbați, care grăiau fel de fel de vorbe despre femei, el, Serafim, le lua acestora din urmă apărarea. Zicea amărât: „Eh, da oare fără femei am mai fi noi pe fața lumii estea?". Bărbații, atunci, râdeau: ce cauți, dar, între noi? De ce nu ești lângă femeie?!

Ofta, cică, Serafim, și se întorcea necăjit acasă, se culca cu fața-n sus pe prispă și tăcea lung-lung, până când îl anina Zamfira:

— Ce-i cu tine, ți-i rău? Văd, ești alb la chip...

— Nu, Zamfiră, mă gândesc...

Și-acum, vasăzică, iar tace, tace. Da pe Zamfira a răzbit-o:

— Ei, zi ceva, ce-ai mușit?

— Așa-i... oftează Serafim.

— Păi, să-l vindem la dracu! face hotărât Zamfira.

Zice și Serafim:

— Hai și așa... Și oftează iară. Dar dacă-l ia un nechibzuit și-l taie, Zamfiră, n-ai să plângi?

— E-he, dure-m-ar capul de cele ce fac nebunii! Și spunând aceste cuvinte, unde face pliosc cu palma peste fruntea lui. la uită-te! Te sugea și tu nu-l simțeai... și-i dezlipește de pe frunte, taman unde pui trei degete, în numele tatălui, un țânțar însângerat.

Apoi îi șterge fruntea de sânge și zice:

— Te duci la iarmaroc, acolo ți-a deschide el ochii, că de ce-i târg! Haide, că-i târziu, îl îndeamnă ea. Să-ți pun în traistă ceva? Și-i pune, însă nimeni nu-și închipuie ce își puse în gând Serafim. Dumnezeu-Sfântul o fi ghicit... Ghicit-a... dar a închis și el ochii: întâmple-se ce nu s-a întâmplat încă!

Așa că Serafim pornește din nou la iarmaroc, însă pe-un drum nou. Dar gândul nu-i este la boul Bălan-Apis, ci la țânțarul care l-a supt... De ce oare Zamfira l-a ucis?

Aici e nevoie de un extras din jurnalul intim al academicianului. A avut și el o pățanie cu un țânțar...

„Zi de vară, mileniul doi, epoca maselor plastice." „...Azi iar am citit „Povestea..." cu boul. Am ajuns din nou la moartea țânțarului și iarăși mă întreb: înțelesuri îs multe, dar câte-s?

De a cui nevoie mai trebuia aici țânțarul? Așa, cu gândul ista, sting lumina și mă culc. M-am întors cu fața-n sus și tocmai mă gândeam încordat-încordat la Zamfira... Aș fi iubit-o și eu, zău, ca și Chirică al Nădejdei! Deodată simt: „Ziu-viu-jiu!". Nu-s nici gloanțe, nici schije, nici săgeți, – ce-i asta, frate-meu, că tare mă vâjâie pe la tâmple...

Altceva nimica, citesc, capu-mi țiuie.... încordarea mi-i mare! Cea a gândului despre Zamfira! Număr unu, doi, trei.... Nu, nu-mi țiuie-n cap, e altceva...

Vasăzică, o iau de la început: textu-i una, dar care-i subtextul? Zamfira-i frumoasă ca o zână și aș iubi-o odată... Dar dacă a ucis țânțarul, face oare s-o *iubești?* Așa, relaxat în așternut, prind iarăși a depăna povestea: valențe, aparențe, esențe, carențe... Ei, drăcia dracului, și unde-mi fac pliosc! peste

frunte: păi, bou este, dar ce-i cu țî-țî-țî, – ah, tocmai, tocmai lipsea țânțarul!

Așa și mă gândesc să adorm, dar ce-mi piuie, țiuie, blestemăție? Puiule, îmi zic, ți-au slăbit balamalele: numai oleacă te-ai încordat și ia uite... Piuitul, ca un ferăstrău din depărtare, ba vine, ba se duce.... Parcă ar tăia întunericul de deasupra-mi în rotocoale! Bine, dar de ce autorul anume țânțar a vârât aici și nu musca. Țe-țe ori vaca-domnului? Păi sigur, așa n-am să adorm niciodată.... Stai, dar țiuia mai adineaori? Eh, drăcie, iar țiuie!...

Desigur, autorul a recurs la țânțar, pentru că toată povestea n-are nici o întorsătură dramatică!, și unde mai fac o dată pliosc! Vreau să zic, iar nu-ș'ce îmi gâdilase fruntea.... Au nu e vreun țânțar în odaie? O fi vreo străpoată, un frate, fecior, o vară, cumnată, mătușă, soacră ori chiar nevasta țânțarului din povestea asta...

Am aprins lumina. Nici vorbă de somn, că mă ustura fruntea. Gata eram, cum să zic, să-l zătresc pe cel cu piuitul, și deodată m-am luminat: „Dar cam de ce?". Mi-am zis, sunt și eu om, la urma urmei, și numai bine și bine, nicidecum rău poartă numele meu, OMENIE. Altminterlea de la cine poate dumneaei să mai vină?! Și atunci am înțeles ȚÂNȚARUL și, vorba-i, amarul. Nimerise în natura lui moartă: pământ, stele, apă, dar acolo binele cine să-l poată face? Hotărât-am atunci pe loc: ia să văd ce mai este în astă poveste, – și am luat-o iar de la prima *propoziție,* ca să mă dumeresc asupra binelui. BINELUI! *Poneatna?*[1]

— LA ÎNCEPUT ERA BOUȚ...

Iată de ce sublinierile de la un capăt la altul îmi aparțin și-s cu subtext, gândesc eu.

Da Serafim, ca Serafim, ca prin vremea asta merge...

Așa merge pe toloacă, apoi la deal pe-o coastă, apoi la vale pe-o coastă. Ajunge pe-un podiș, dă într-o pădure. Merge, nu merge, da de ici se gândește: „Vasăzică, mă duc și eu la iarmaroc. Ei, hai... Hai, bouț, alb, cudalb...".

[1] S-a înțeles? *(rus.)*

Și iară merge. Merge și se uită omul la bou și boul la om.

„Știi că-i frumos, jugu-u-l-ar jugul!... Ei, unde-i găsești azi pereche?"

Merge el cât merge și iar se oprește de se gândește: „Oare ce-l așteaptă și pe sufletelul ista, pe lumea asta? O nădejde și-o moarte. Bine, bine, da el, bietul, nici anul n-are! Că noi hâtri suntem, numărăm anii cu sutele, da el cum să moară, dacă nici anul n-are, și de sută nu știe?

Merge Bălan și i-e bine. De-o parte-i soare, de alta – umbră, iar jur-împrejur mirozne și verdeață, tot dă, Doamne, viață.

„Să zicem, c-o să-l cumpere un oarecare... Ei, dar cât o să-l ție și acela? Hai o săptămână, o lună... Pe urmă iarăși la iarmaroc, nu? Să zicem, îl vinde ș-acela, că l-a cumpăra cineva, că de ce se fac bazare pe lumea asta?... Bu-u-un... Pe urmă ș-acela cumpără, vinde... Of, ce lume, Doamne! Ș-un pământ, mămucuță dragă... Un bou, și ia uite ce bătaie de cap pe fruntea noastră!...

Merge și omul, merge și boul. Da codrii ba-s merei, ba tinerei, ba mititei. Mai în scurt, ca Dumbrava Roșie. Iar Bălan, de ici o frunză, de dincolo o iarbă. „Săracul, că el îi și flămând, păcate! Eh, măi Bălane, dar ce te-așteaptă încă înainte! Iarmaroace peste iarmaroace, ca niște floace în cojoace... Soare și colb, dumnezei și geambași, iar pe șale câte-o măciucă, două, ca să ai ținere de minte. Ș-ai să umbli, bre, ca Tubla, din mână în mână. Da rubla-i fier și hârtie, ce-i pasă lui Tănase, lui Nichita – nici atâta, da ție, pramatie? Eh, sufletelul meu alb!"

— Hai, Bălane, măi juncane... la măcar paște olecuță și te satură... Și în glas mai zice: Zamfiră, Zamfiră, ce să fac ca să mă desfac, dragă?

„Da copil mai ești, bărbate! Îl ia cineva, îl taie, îl dă la cârnăciori și la mititei, Serafime!"

— Femeie, femeie, da ce-a văzut el, ce știe, sărmanul, dacă n-a împlinit nici anul?

Lui Bălan-Apis nici că-i pasă, nici că-l apasă... iarba-i grasă, pădurea-i aleasă. Stăpânul de-o parte, satu-i departe. Albeața lui albă se tot topește, ici se zărește, dincolo nu-i, se pierde în verde ca și cerul lui iunie.

Se uită Serafim din urma dobitocului și zice:

— Bălane-Ghilane, să știi că te-ai născut într-un ceas bun! Se vede c-așa ți-a fost scris între coarne, să întâlnești un prost la spartul iarmarocului, când fiecare bleg ședea cu gura căscată, așteptând să-i pice în gură, osânditului, v'un sfânt.

Mai tace oleacă, îl mai mână puțin în inima pădurii și iară îi vorbește:

— Mai rămâi sănătos, Bălane! Să crești mare în coarne, ca să ai cu ce te scărpina, acolo unde nu-ți ajunge coada, să sperii lupii, dacă au mai rămas și ei pe lume. Ferește-te de pădurari, că-s hâtri și cu pușcă la umăr. Fă-te bour,[1] stăpân locului și poartă cinstea pădurii, că și ea ți-a purta de grijă, ca strămbunilor.

Iară îl mai mână, iară se mai oprește nițel de-i grăiește:

— Ei, ce te uiți la mine?! Privește în sihlă!... A venit vremea despărțirii, ca bătrânețile scripcarului, când pune vioara în cui pentru vecie. Stai puțintel să-ți iau funia, că s-a lăcomi altul la dânsa, da pe urmă s-a trezi în față cu tine. Prostule! Așa-i doar mai bine, decât să te fi vândut altuia ca mine... Zi ceva, de ce taci? Poate nu-i așa? Ori poate vrei să mergi la grătare-frigare?... Păcat, ești tânăr, alb și mândru... Fugi, marș, huo!

Și-i trage vreo două de-a lungul spinării. Mai mult să nu-i frângă inima.

— Adio! Cum nu ne-am știut până la iarmaroc, așa să nu ne știm nici de amu înainte, amin!

De acu amurgea, și cum Zamfira ieșise cu un lăicer să-l scuture, iaca și Serafim în poartă, cu funia pe umăr.

— Vii, nu vii, ca în dorul lelei... De ce te îndălești? se miră nevasta. la mai bine ajută-mă!...

Zbihuiesc ei în doi lăicerul, îl împăturesc în voia cea bună. Zamfira, ca femeia, nerăbdătoare:

---

[1] Bour *(Bos prirnigenius)*, specie de bovideu sălbatic, strămoșul multor rase de vite cornute mari, printre care și a rasei de bovine sură de stepă. A trăit în regiunile muntoase și păduroase din centrul și estul Europei, precum și în Asia și în nordul Africii, dispărând totalmente în secolul XVII. Ultimul bour a fost răpus în Polonia, în 1627. Vechea stemă a Moldovei reprezenta un cap de bour. În mod greșit a fost confundat cu zimbrul.

— Ei, ai făcut ceva?

— D'apoi cum!... se mira bărbatul.

Intră ei în casă și văd perne, de o parte, țoale, de alta... Jos, ba mere, ba poamă, ba gutuie, iar într-un colț o zăresc pe Râpoaica, străbuna femeii. „Să știi că-i bine... își zice Serafim. Nu degeaba alții se sfădesc, ca pe urmă să se împace: ia acu femeia mea s-a apucat de gospodărie!..."

Da ea, de colo:

— Ce șezi mire? la cată un ciocan să batem ciorchinii iștia în grindă, că la iarnă au să prindă bine...

Bate el un cui, bate două, bate nouă și tot înșiră strugurii: da poama-i coaptă-răscoaptă, se scutură ca mărgica...

— Mai încet, vezi doar, se scutură... îl povățuiește nevasta...

— Văd... zice Serafim. Poama-i ciorchine, cum să nu se scuture!...

În sfârșit, munca-i gata, patu-i gata, baba de mult sforăie – sperie liniștea nopții, da Serafim și Zamfira rămân treji și veghetori: trebile de peste zi îi frământă încă.

— Ei, acu spune cum a fost iarmarocul-norocul și cum Bălan s-a dus Ghilan?

— Da știi că iarmaroc n-a fost? S-a pornit un zvon că banii se schimbă și prin iarmaroc bătea vântul!

— D'apoi boutul?

— Ei, m-am tot gândit-chitit, zic, dacă nu-i nădejde în ban, ia mai bine să-l schimb pe-o capră... Chiar hotărâsem. Întâlnesc un cioban... spune Serafim liniștit.

— Bine-ai făcut, zice Zamfira. Lapte mai mult nici nu ne trebuie, că de la o capră ne-ajunge și ne rămâne... Și ai întâlnit un căprar...

— Tocmai așa mă gândeam și eu: laptele cel mult trebuie să-l faci brânză. Și zic: ce-ar fi să schimb capra pe-o gâscă, știut că după ce-am muls-o!

— Să știi că ai ghicit; iaca am pornit o modiță pentru copil și nu-mi ajunge niște puf...

— Măi, și unde dau eu peste un cocoș roșu, cu bărghie, c-o creastă ca pălăria unei cucoane, și zic... Ah, ce s-ar mai mândri cu el ograda!

Abia acum nevasta observă:

— Ne culcăm și cruce nu ne facem, mai rău ca niște dobitoace...

— Mde... geme bărbatul. Tocmai acum mă gândeam: bre, întâi trebuie să ai, apoi să n-ai și hăt la urmă să vezi că te-ai ales cu ceva!...

— Ia dă-le încolo de gânduri, sare Zamfira bucuroasă. Oare ce-ar fi să mutăm așternutul jos, pe podele că-i mai larg și mi-i cald.

— Mde, zice Serafim în felul lui, încă bine că nu i-am făcut ocol...

— Aha! confirmă nevasta. la saltă-te să trag salteaua...

Da Serafim de colo:

— Ba dacă-i ridicam șură, aveai să cari la lu-ut pentru pereți!...

— Știut! zice ea și-l roagă: Ia saltă capul să iau pernele.

Zamfira așterne jos, da el, pe scândura goală, își face socoteală:

— Să știi că am brodit-o bine! la să-l fi jugănit, și acolo trebuia să plătim, nu-i așa?

— Sigur că da! glăsuiește Zamfira. Ei, gata, hai la culcare că-i târziu.

Unde se întoarce atunci Serafim cu fața spre răsărit și începe în șoaptă:

„Soare, frățică, până acum n-am făcut nimănui nimica, nici un rău. Bogdaproste de darurile tale... de pâine, sudoare, de năduf și sare, de toate cele văzute și neștiute! De lumină, de tihnă, de ploaie și cuvânt, de slava aistui pământ, pe care acuși am să mă culc, că, bogdaproste, sânt!... Oh, alții nici de asta n-au avut parte.

Și unde-și trage sufletul, întrebând:

— Auzi?

Ea spune „ce", și el iar întreabă:

— Turbata aceea de cățea oare de ce urlă?!...

— S-o ieie naiba! se nedumerește nevasta. Mâncare i-am dat, apă i-am dat, pe urmă dacă am văzut-o că tot urlă, i-am dat chiar drumul din lanț... Câine-i, ce vrei?

Unde se înfioară pe loc bărbatul:

— Atunci din ce pricină urlă, fa?!

— Ei, crăpa-o-ar să crape! Culcă-te odată, că amuși îi ziuă...

De-afară, însă, din ogradă, cum țipă, așa strigă niște oameni gata de sfadă:

— Serafim! Serafim! Zamfiră!

— Da e-al lor!

— Nu-i al lor, frate, că-i prea de departe!

Sare Serafim în cămașă și izmene. La poartă, ce să vadă? Trei pădurari ca trei zmei, între dânșii o pată albă ba răsare, ba dispare, – ori numai lui Serafim i se năzare?!

— E-al tău dobitocul, bre?

A înlemnit stăpânul, însă nu de spaimă, ci de mirare: boul trebuia dus la capătul lumii, nu în codru, colea.

— Da de unde. Serafim doar azi l-a dat la iarmaroc... strigă despletită Zamfira. Dumnezeu cu dumneavoastră, ce grăiți?

— Atunci, la pravlenie iară... zic pădurarii.

Rămâne mut Serafim și se uită lung în urma celor ce se duc. Se mai gândește: „Hm... Toate le pricep, Doamne, da oare cum mi l-au prins ei de coarne?“.

SURÂSUL LUI VISHNU

I

Zvonul – ca tunetul în zi cu cer senin – neverosimil, neverosimil era: cică, Rarița lui Scridon Paticu, poreclit Chirpidin, s-ar fi apucat și, nitam-nisam, na-ți, moșnege, un flăcău de patru kile! Și când, al naibii? În timp ce unchiașul și-a pregătit documentele de pensie. Vârf la toate, de dincoace, iată și sărbătorile de iarnă vin, iar satul, lumea – ce face un sat, oameni buni, iarna? Păi, huzurește de bine!

Are un An Nou pe stil vechi, altul pe stil nou, apoi două Boboteze, tot așa și două Tăieri de cap, pentru că-s doi Ioani Botezători: unul a botezat vinul cu apă, celălalt a botezat apa cu zahăr – n-ajung butoaiele din tot stejarul ținutului Orhei să încapă bunătatea asta de vinoaică. Ei, dar n-ați uitat? Înaintea lor au fost două Crăciunuri și de atunci tot continuă... să te doară capul? Unde, Doamne, s-o fi mistuit sfredelul acela de făcut cep la butoiul cu vin alb, ai?...

Ei bine, aleargă, zănaticul, în vale după sfredel.

— *Invinimentul* numărul unu, fraților, la noi în deal! își trage respirația. Un sfredel ai? Dă-mi-l și îți spun o trăsnaie de să-ți hâțâne mahalaua.

Îmbucurat, Tudose, care-i proprietar de sfredel și cu paharul plin în mână, stă roșu în obraz de aseară.

— Ce ai în vedere? face acesta. Până una-alta, ia paharul ista ca să vorbești mai limpede... Dacă ai să găsești într-însul un sâmbure de poamă, să mă împușți, fiindcă i-am dat coloranți! Să-mi răspunzi cum îl găsești la gust?

— Mânțămăsc... Bre, ori e a război, ori e a pace lungă!... N-ai uitat-o pe a lui Catană? Ții minte, se zvonise într-o vreme c-a siluit-o haiducul Bobu în pădure... și deodată se oprește: Stai să beau paharul, că mi s-a uscat gura.

A dat paharul pe gât și reia, ca și cum își sloboade căruța la vale:

— Bun e, bre! Mai toarnă unu... și cum îți spuneam, i-a zdrobit unchiașului un plod – patru kile două sute, record.

— Ia-lăi! cântă stăpâna sfredelului, care a venit peste stăpân, că nu-i ajung lemne de cuptor. Cine-i cu patru kile și două sute?

Soțul o dumerește:

— Auzi, Rarița lui Catană i-o zdrobit moșneagului, adică paznicului la magazii, un băiat de patru kile și două sute.

— Apoi nu-i a bine! stăpâna sfredelului face semnul crucii asupra istui cu vestea. Nu-i a bine că am visuri... Vă aduceți aminte cum în '44 se înmulțise șoricăraia, iar în '45 ce-a urmat și-n '46 cum s-a terminat? C-atunci, și tata, vaca i-a zdrobit trei viței, dintr-o dată. Doi au murit pe loc, da pe urmă noi, lihniți, am mâncat și vaca, și vițelul, cu tot cu copite... Ba și pielea o frigeam pe cărbuni și o presăram cu sare.

Între timp a apărut mama-soacră de după sobă:

— Care? Chirpidinaș, acela care a fost însurat cu Tasia, care apoi a făcut pușcărie? D'apoi el e de-o samă cu mine...

— Mă rog, au ei v'un fel de cununie?

— Taman că n-au, dragă! Cununați sub gard ca motanii...

Aceeași mamă-soacră nu se dă muiată.

— Mi-am amintit iată ce: ei amândoi au mai avut câte-o sfântă *famelie* din estea... De ce n-au rodit, sterpii?

Gurile satului macină și vântură... Cum s-ar zice, mirare fără de hotare, zvon din adâncuri, zvon din văzduhuri: „Scridon Paticu... poreclit Chirpidin... închipuie-ți, șotia și pramatia au rodit!"

Încep presupusurile:

— Ce vreau să spun, fraților? Norocul e fățarnic... Umblă din urma ta, îți paște pasul, îți calcă umbra, iar când și când îți arată diavolește limba. De ce? Pentru că-i pleșuv norocul, ca și magazionerul nostru. Spurcăciunea, nu știe cum să te fure, c-amu, cică, a scos plomba din *ghire,* ba le boșturește și cu burghiul.

Istlalt glumește:

— Apoi de unde să știu ce ai de gând să faci cu sfredelul meu!

Bieții Paticu și Rarița... De azi-dimineață au intrat în gura lumii. Încolo, niște lepădați și uitați de lume și noroc. Cum așa, din senin, să le sară amândorora bafta în pălărie? Lumea își aduce aminte că cei doi au fost tineri și vânjoși și n-au rodit. Bunăoară, Spiridon Paticu s-a întâmplat puțintel să pătimească la pușcărie (reeducare, cică) din cauza consoartei dintâi, o pramatie. El, stăpânul, se trezise acuzat de „sistematică maltratare (fizică, cică, și morală) a soației sale legitime, pe nume Anastasia Paticu", în timp ce dumnealui ținea una și buna față de judecătoria raională: „Minciuni!... O iubesc și o drăgostesc, și-i sunt pavăză de-o viață... Să nu vă amestecați în familia mea că n-aveți dreptul! Iaca ce vă spun eu..."

Ca să vedeți!... Ținea dinadins și inimos la trupul și mintea Tasicăi – „o vroise drept nevastă cinstită, gospodină, harnică și curată la casa domniei sale". Sentința judecătoriei raionale – poftim! – califica această strădanie drept „sistematice maltratări", ceea ce pe un țăran ca dânsul, crescut în strămoșescul obicei al „Pravilelor" lui Vasile Lupu, îl făcea să dea brațele în lături, trăsnit.

— Tovarășe procuror, da neata cum trăiești cu femeia? N-o pișți, ai? Nu te stropșești deloc la dânsa?

Închipuiți-vă ce haz stârnea în sală astfel de interpelări. Ședința de judecată se ținea nu în sediul acesteia, ci în clubul sătesc, „proces deschis", altfel zis, educațional, cu lume poftită ca să fie de învățătură și altora.

— Apoi, acuzat Paticu, dacă te porți așa și vorbești fără a-ți cere voie, ai s-o pățești! îl apostrofa judecătorul. Ai să ții minte ziua asta, te previn...

— D'apoi ce să tac, tovarăși? Doar nu legea trăiește cu femeia mea, mă năpăstuiți de pomană! și se întorcea spre sală și spre nevastă. Tasioară, giură, cu mâna pe cruce, cum te tratez eu?

Cuvântul „maltratare" se preschimbase în „tratare"; îl însușise moș Chirpidin într-un birt de la Botoșani, pe vremea când făcea cătănia sub Mihai I.

— O îmbrac, tovarăși, o hrănesc, muncesc cât doi, ca să fie mândră de bărbatu-său! Să nu umble cu vorbe ori împrumuturi prin mahala, că-i rușine. Spun drept-drept: o și mustrez când îi

proastă. Păi, de ce-s bărbatul ei?... În schimb, vine vremea și o dezmierd și-i zic: „Bravo, Tăsioară! Așa să-mi fii, că-mi ești dragă". Da amu ce reiese? Veniți dumneavoastră și vă amestecați în casa mea pe motiv că am pipărat-o nițel... Păi, să am iertare, de ce ea, Tasioara, nu vă spune pentru ce?! Eu macin făină, ea face măliguță și fripturică de găină... Când colo, mă trezesc că la masă șede nu cu mine, da cu tovarășul *aghent,* care strânge pâine, lână și ouă...

Lumea adunată în club chicotea mai ceva ca la spectacol: se știa că Tasia lui Scridonaș e de mult în dragoste cu *aghentul* cela.

— Acuzat Paticu, stai jos! Ești lipsit de dreptul la cuvânt! îl apostrofa judecătorul. Stai jos! Să-mi răspunzi numai când te întreb.

În sală curiozitatea sfredelea pe cei gură-cască: „Oare chiar să-l judece pentru niște palme? D'apoi Scridon i-a prins... I-a găbuit pe patul... Păi, știu și copiii din mahala. Tasioara asta se leagă cu ștergar la tâmple, chipurile, o doare capul, da el, Chirpidin, muncește în țarină cât patru. Cum să nu-ți ieși din minți? De cum pleacă badea Scridon în câmp, în ogradă se oprește agentul, chipurile, a venit să verifice chitanțele...".

Între timp judecătorul flutura în văzul țăranilor individuali (colhozul urma să se înființeze în aceeași toamnă a lui '49), în văzul tinerilor și vârstnicilor, în văzul femeilor și copiilor, laolaltă adunați, cum că, iată, ceea ce se flutură sunt două chitanțe falsificate întru predarea grâului la stat (în una se descoperise anul schimbat, în alta – numărul kilogramelor). Apoi o adeverință de la spitalul local, unde erau fixate leziunile corporale pricinuite de soțul iubitor... Aici judecătorul ridica centironul cel milităresc cu cataramă grea de infanterist. Precum chitanțele false se arătau a fi evaziuni fiscale – nu-și îndeplinește datoriile față de stat, la fel și catarama figura drept alt „corp delict", c-anume catarama mușcase turbată, ca o cățea, din trupul și locurile dragi, cândva mângâiate de badea Scridon, tânăr însurățel.

Nastasia... Ei, că Tasia, nevasta dintâi a lui moș Chirpidin Paticu, pe atunci de abia trecută de vreo treizeci și ceva de ani, rămânea gravă, semeață și atotbiruitoare:

— Nu recunoaște? Apoi să vadă dar! și-și dezgolea umărul. Să răspundă în fața legii... Cine l-a primit în casă cu traiul? Eu! L-am primit fără să aibă o palmă de pământ, picușor de zestre... L-am spălat, l-am îngrijit ca pe un pricăjit. Păi, că tot eu îl și tund! L-am strâns de pe drumuri, că era argat la Vasile Hlistun. Toată viață a slugărit și dacă azi e în rând cu lumea, îmi datorează mie onoarea... Că *aghentul* a vrut să ne facă un bine cu chitanțele acelea, dar dacă Scridon m-a bătut, lasă judecata pe toate să le știe...

Sub ochii tuturora se desfășura răzbunarea cea oarbă a neveste-si: ...chitanțele-s false, el m-a bătut, pentru că am spus c-am să-l reclam sovietului sătesc c-amăgește statul, ș-acum minte, poftim, cică aș trăi cu tovarășul *aghent*...

Bine, dar judecătorul, asesorii, procurorul, ce spun? Uite acum, cetățean Paticu, ai cuvântul.

Badea Scridonaș mormăi înfundat:

— Păi, am tot spus, nu m-ați ascultat. Foi din umerii săi înguști. Ce să mai spun, ce să mai adaug, dacă ați auzit: am prins-o pe dumneaei, am prins-o! Și pentru asta am bătut-o și am s-o mai bat... Ies de aici de la judecată și am s-o mai chelfănesc, căci iarăși minte... Că-s gospodar țăran, destoinic! Ea să răspundă de unde au apărut chitanțele false, că eu atâta știință de carte n-am!...

Aici procurorul se sculă indignat.

— Stimate tovarășe judecător, stimați asesori, acuzatul Paticu Scridon, luați aminte, nu are cuvenitul respect pentru completul de judecată și nici pentru sătenii lui... Cătați la el cum vorbește. Mai mult, barem nu catadicsește să se ridice în picioare, când este întrebat!...

Judecătorului, de colo, îi sări și lui mustarul.

— Inculpat Paticu, ridică-te!

Ce era la mijloc? Scridonaș poate că avea, dar poate că nici n-avea un metru jumătate. Așa îl țineau minte de când „se măritase" el încoace, mărunțel și țanțoș, barem pune-l să-ți danseze „titirezul". Și uite că i-au poruncit să se scoale, dar el, Scridon, rămâne în aceeași poziție.

— Ieși în fața oamenilor!

Chiar și judecătorul se ridică în picioare. Atunci și Scridonaș făcu teatral un pas în lături, ieșind din închipuita boxă, care nu era altceva decât o bancă din școală, de două locuri. Făcu un pas, ieși din bancă, întinse brațul înainte, la înălțimea pieptului, și strigă: Nu vă dau dreptul!... Cine v-a permis! Mă jeluiesc tovarășului Stalin! Și el e scund, da-i în onoare! Da voi mă țineți mereu în picioare, de cum s-a pornit judecata!... Și deodată oftă greu, jeluindu-se: Scridoane, Scridoane, mărunțel ai fost, mărunțel rămâi și nu ai dreptul măcar să șezi pentru că nu hrănești țara! Taman că ți se cuvine mustrare: „Paticu scoală, Paticu scoală, că nu-ți văd oamenii statura!".

Se reculese, își alungă parcă îndurerarea.

— De acu și statura-i de vină! Păi, am fost dat de la casa părinților pe un săculeț de făină, că ei mureau de foame, cam prin '26... Nu, seceta aceea a fost în '27, spun bătrânii, și, of, aveam să mor și eu, dacă în dricul iernii nu mă lua un om și nu mă învălea într-un cojoc, ca după aceea să-i fiu mână de ajutor în gospodărie... Vasăzică, proletar! Aici își îndoi degetul mic de la mâna stângă. Mă iertați, c-o iau pe numărate de la născare, dar sânt chemat în fața legii, pe care, s-ar părea, o nesocotesc... Ziceți așa: n-aveți decât! Doi la mână, omenește vă spun: *aghentul* de pâine, care funcționează în sat la noi și-i zice Volodimir Dobrei, ce face? Cum ies din ogradă, sare ca un cucoș gardul și-mi ciupește troscotul și nevasta...

Se vede, gândul că-i înjosit ca bărbat și soț îi întuneca mințile, astfel, fără voie, ridiculizându-se.

— Îmi calcă soața ca un turc, tovarăși. Nici nu-și lasă încălțările în prag, să se știe că este bărbat la casă. Și se întoarse spre soția: Tasie, auzi, Tasie, spune, puișor, și recunoaște că este Dumnezeu acolo și ne vede în cer... Nu-s contra acum în doi să ne spovăduim cu glas tare în fața oamenilor: cine-i de vină? Spune, când m-am întors de la boronit păpușoii din Valea Cocoarei, cine a sărit ca un zmeu gardul, dincolo, la nașu Filimon în grădină? Și când am intrat în casă și te-am întrebat: „Arde la noi ceva ori ce? Tare miroase a arsură...", tu ce mi-ai răspuns, Tasioară? Și ce sfârâia în hornul cuptorului după perdea? Cine-și dase duhul în unturica cu jumere, dacă nu porumbaca noastră cea dăruită ție și mie de nașa Ileana la Procoave, de sufletul ei, sărmana...

— Stai jos! îl curmase judecătorul.

Dar Scridonaș nu mințea. Atât că felul lui de a se ține, de a se comporta, a vorbi, a gesticula, stârnea mereu hazul. El, care nicidecum și sub nici o formă nu s-ar fi dorit ridicol!

Se vede, așa îi era hărăzit de la natură: avea doi ochi mici și rotunzi, de culoarea verdelui crud, apoi un cap mare și alungit, ca de mistreț, apoi statură mică și îndesată ca de făcăleț... Ei, cum să nu provoci hazul și gluma, când de ajuns e să-l vezi cum își întoarce privirea, pășește, ori cum a rostit un cuvânt, de te umple veselia. Ai chef a-l zădărî, a-l agăța cu o vorbă, a-l ațâța, ca să ai satisfacția deplină. Lucrul acesta îl știau în primul rând copii satului. Întâlnindu-l, se țineau de el ca din urma țiganului ursar. Mai întâi, moș Scridonaș avea un mers țanțoș și anapoda: își dădea picioarele în părți, parcă se grăbește, când colo graba asta tot pe loc îl ține, deoarece parcă-și aruncă picioarele în lături, ca să vadă că nu poartă încălțările pe dos!

— E-he-he! Iaca și Scridonache, nenea care... și pe loc, direct adresându-se: nea Scridoane, ia cată la picioarele neatale...

O spune cel mărigan și mai măgăros la obraz: știe bine, nu-l poate prinde tată-său, necum ist nene pe picioare pitice. Între timp, badea Scridon se oprea și căta trăsnit la încălțăminte: bocanii îs și încheiați, ajustați ca la militărie. Cată în jur: a mai auzit cineva spusa istui mânz?

— Tu-mi-te-aș pasca și iasca cui te are, birbantule! Stai să-ți dau eu de cheltuială.

Tropăiește iute, mărunțel, pare că s-a năpustit asupră-le, amuzându-se pe socoteala copiilor, care se mistuie prin buruiene, prin șanțuri, sar gărduceanele ca niște căprițe alungate de câini.

Aflați depărtișor, pezevenchii pornesc a lărmui: iaca buricupaticu care a scos cu chirpidinu limbricu! Limbricu era porecla nașului său de cununie, un omulean înalt și subțire, un molâu, aflat în rubedenie cu Tasia, nevasta dintâi a lui Paticu. Îi fusese nănaș în inima bisericii, la cununie. Lui badea Scridon porecla de Chirpidin în revenise aici în sat, după ce se însurase. Ținea de un necaz al nașului, poreclit, cum s-a spus, Limbricu...

Paticu Scridon, însurat în Leurda, mai potrivit ar fi a zice că s-a „măritat", imediat după nuntă se și mutase în casa neveste-si,

unde și fusese poreclit altfel, Chirpidin. Anapozenie, porecla cea veche, o lăsase celor din satul vecin, unde i se zicea Avizuha. Dar după aceea, curios e cum se iscase cea nouă, căci așa-i prin satele din aste împădurite coclauri: fiștecine cu câte-o danga... Omul locului moștenește un nume, un prenume... Se știe, astea le moștenim cu toții. Dar într-o bună zi se trezește cu încă un fel de nume – Morcovel, să zicem, ori Caleap, ori Cobea... Ce e la mijloc? Sătenilor ca și cum li s-ar părea că acel nume din părinți și acte oficiale nu exprimă concret și lămurit ființa, persoana, semenul viu, cu care ei se joacă, se trântesc, petrec împreună zilele de muncă și de duminică: ceva îi lipsește lui Ion, Petru, Pavel... Ceva distinct și palpabil, fie din făptură, fie din năravurile-i... Și iată-l „morcovel", pentru că-i rotund și rumen ca un morcov, ori „cobea", pentru că la fel ca tată-său, atunci când tușește, trezește mahalaua cu horcăitu-i astmatic – cobea găinii.

Zi de primăvară, toată lumea trebăluiește prin grădini: drege gardurile, deretică, curăță și sapă pământul, iar văzduhul e străveziu și zăngănitor ca zvonul cel de sticlă. De peste gard Scridonaș își vede nașul înfofolit într-o broboadă. Acela curăță niște haragi, de colo asemănându-se cu muma-pădurii, strâmbând semincerii.

— Ce-i, nașule, ce-ai pățit? strigă de dincoace finul, cu glas voios de tânăr proaspăt gospodărit.

Acela atât că dă a lehamite din mână: „Mai bine nu mă întreba", și-și duce palma la falcă, chipurile, aici e durerea, vai!...

— Dă-te mai aproape, vino încoa! poruncește cu vocea-i de falset istlalt.

Vine nașul la gard.

– la cască gura! zice Scridonaș. Nașul se supune. Aha, văd!... face finul. Acușica îi găsim noi leac... și înfige hotărât toporul într-un par. Așteaptă-mă aici la gard... și cu pași mărunței și deșănțați dispare în casă. Nu-i, nu-i... Nu zăbavă, iată-l cu un șpagat, împresurat în jurul mâinii.

— la mai cască o dată... poruncește Scridon ca un dentist. Pune degetul pe spurcăciune, s-o știu care-i... Pasca cui de-a zidit-o, o fi fiind de-acu putredă... îi arătăm noi acușica!

De ici desface inimos, zbârnâind, șpagatul. Nașul ar întreba, ce are de gând să-i facă măselei, dar puteri nu are, atât că-i sticlesc ochii la ceruri: „Scridoane, fie-ți milă... Ce mă mai doare!".

De o parte și de alta a gardului se tânguiește celui sănătos un bolnav: primul zbârnâie șpagatul ca pe-o strună, celălalt cerșește îndurare și un pic de ajutor. Scridonaș mai îmbală o dată cu limba roșie și ascuțită sfoara, de parcă în salivă ar fi leacul. Al treilea, nevătămat, vede că doi vecini de-ai lui pun ceva la cale... E curios... și vine la colț... Iat-o încoace și pe nașa, a lăsat răzorul de pătrunjel și vine găitan la gard. Ba și Tasia a ieșit din casă.

— Scridoane, ce ai de gând? se amestecă ea.

— Da tu cată-ți de cap! o face pe cocoșul badea Scridon. Nu vezi că nașu-i pe moarte? Și către acesta: Da pune odată degetul pe ea, fir-ar să fie de măsea! Uite că a luat toporul și-i șușotește muchiei nu știu ce, apoi o scuipă.

Nu zăbavă izbește iarăși cu vrăjmășie în parul cu pricina, de-l aschiază.

În sfârșit, s-a ogoit parul și toporul, împlântat în el. Lumea s-a strâns ciucure: probabil, Scridon Paticu știe să descânte de dureri de măsele... Vecinul vine cu îndemnul:

— Bre, cască gura, arat-o. Arat-o omule, dă-te supus...

Toate acestea au loc de la om la om, numai că între iști doi semeni gardul se înalță. Și e mai înalt gardul decât Scridon, și el îl asaltează, iată-l călare... În sfârșit, a prins măseaua cu sfoara, iată-l pe Scridon că strunește șpagatul, dacă e bine prins, el rămânând încălecat pe gard ca pe-un cal nărăvaș.

— Așa... Stai binișor acum, stai cuminte, nu te holba la mine, da închide ochii. Așa, ca la popa sub patrafir, când erai copil.

C-o fi amețit de durere, ori de prezența celor din jur, ori de atâtea vorbe... Pătimașul cu gura deschisă ca un pește mai deslușește:

— Nașule, descântecul meu e pe întuneric, m-auzi! N-avem când aștepta noaptea. Ori vrei să te dezbrobod și să-ți leg ochii?

În timpul acela tot înfășoară șpagatul în jurul celui par, în care tronează toporul. Deodată Paticu-Chirpidin îl înșfacă inimos cu dreapta și comandă ca un gâde:

— Ochii! Ochii închide-i, ochii închiși, auzi! și unde izbește o dată smintit, întru groaza muierilor, care au țipat, izbește cu toporul în cea scăfârlie de par.

Au sărit țăndări dintr-însa în fața pătimitului naș! Speriat, se prăbușește, căci a scânteiat toporul cu lama. Spaima ca nu cumva să-i fie despicată și țeastă l-a brâncit la pământ.

Ei bine, dar cei din jur? Ho, nebunule!! S-a rupt șpagatul? Nu, măseaua s-a smuls, uite-o punct roșu, bălăbănindu-se, ceva spunând căscaților... Pe naș l-au sculat, îl încurajează, îl udă cu apă și-i demonstrează măseaua.

Scridonaș Paticu își înfoaie pieptul scamatoricește: văzut-ați? Așa se scot măselele pe acolo de pe unde-s eu! Codru la voi, codru la noi, doar că acolo-s bărbați dintr-o bucată – toporul e leacul a toate, nu numai al copacului...

II

Iată-l așa a ajuns Chirpidin, clește adică.

Lesne acu e de închipuit cum se cocoșea Paticu și ce haz stârnea printre sătenii adunați în sala clubului sătesc. Pledoaria sa de sultan încornorat nu suna altmintrelea decât a autoparodiere, iar cei câțiva reprezentanți raionali, așa-zisul complet de judecată, contrariat cerea, când liniște, ascultare și ordine în sală, când istui inculpat, crezându-l nu prea în toate mințile. Oricum, Chirpidin nu manifesta respect, nici teamă de autoritatea nouă, sovietică... Mai mult, nici cuvenita jenă pentru ceea ce se cheamă „demnitatea persoanei sale". S-ar fi părut că de data asta, în loc de topor, mătăhăiește spuse fără noimă, ironie mușcătoare și zeflemea...

Nu cumva se dă cu bună știință în spectacol? Ori poate că le dovedește consătenilor, vorba ceea, „ nu știți cine mi-s eu – nu mă tem de Dumnezeu!" Peste sală ambiguitățile jucăuș fulguiesc, căci ba Scridon se uită batjocoritor la nevastă, ba dă replici procurorului și martorilor, ba clipește iute-iute, apoi, nitam-nisam, lasă capul pe un umăr și mijește șmecheros și complice vreunui localnic, chipurile, cum îți plac?

Procesul are loc în sat, chiar la fața locului, și dezbaterile au mai mult scopuri educative, decât punitive pentru țăranii de codru ai acestor vremuri. În fundătura asta se știe de obiceiuri... și câte ceva despre lege. Legea e o aproximație a regelui, a partidelor, auzită, nesimțită încă. Cine te judecă? Străinul!

În trecut va fi dăinuit ea, legea, pe undeva pe acolo, pe sus, unde-s capitale de ținuturi și județe, și provincii, dar s-ajungă încoace, în cotlonul ista de pădure, he-he, n-a ajuns și mai va să ajungă! Ce de-a drumuri desfundate avem, he-he! Pe undeva se înfundă ea, legea, că iată și obiceiurile se înfundă...

Așadar, mai cu cale e să nu ținem de obicei și de priceperea proprie: te doare o măsea? Smulge-o ca pe-o potcoavă... O mănâncă pielea pe muiere? Arde-o cu centironul, scarpin-o cu catarama la partea moale. Iar dacă nici asta nu prinde, pune-i capul între picioare – bărbat ești, ce naiba! Așa... Ei, și mai șoptește-i la ureche ceva de dragoste: „Nevastă scumpă, ți-aduci aminte cum ne-am pupat prima oară? Ce, nu-ți aduci aminte? Aha! De asta zbieri, de atâta urli! E-he-he, mătăluță ceri ajutor de la mahala? Dacă-i așa, ai să chemi neamurile, surorile, frații să mă bată și ei? Numai să-mi vină – fac moarte de om în bătătura mea! Mă amestec eu vreodată în casa și traiul lor? A-ha, vrei să te întorci la casa părintească? Din nou copiliță vrei să te prefaci? Da cu iști trei copilași pe care i-am rodit în doi ce facem? Poftim, pleacă cu flori și busuioc, ți-i înapoiez, hristoșii și dumnezeii mamei tale... Că mai bine mă spânzuram, decât mă însuram”.

Ea, consoarta, s-a smuls – he-he, de când s-a rupt din mâinile istui căpcăun! A fugit cu tot cu doi copii la părinții din vale. E aceeași cumnată a lui Tănase, care acum, șușotindu-se cu vecina de alături, îi osândesc și căinează pe Tasia și pe Chirpidin, aduși la judecată publică. Atunci, bătută, se jura că se înecă, își dă foc cu gaz lampant, decât să se întoarcă în casa satrapului de soț. Azi o face însă pe atoatebiruitoarea, căci la o săptămână jumătate, atunci, cu zeci de ani în urmă, zbirul de soț sosise în fața părinților ei, cu căciula în mâini, de parcă voia să se însoare a doua oară. Începuse:

— Îmi cer iertare, tată și mamă, că și ea-i vinovată! Ascultați ce cuvinte mi-a spus. „Nespălatule! Bălosule! Mi-am întunecat cu tine zilele! C-am să-ți dau niște otravă să bei", așa mi-a spus, jure-se în fața dumneavoastră că și eu jur!... Ei, când am auzit de otravă, a plesnit fierea în mine și mi-am scos cureaua...

În vremea aceea străveche tata și mama se uitau la ginere cu ochi de judecători. Glasul îi era molcuț și dulce ca mierea, privirea îi era plecată în pământ, altă nimica, ginere se căinează, recunoaște că a greșit. Dar se mai desprinde și alta: nici fiiculița lor nu e cheie de biserică. Mama și tatăl au avut un schimb iute de priviri cu subînțelesuri. Nu cumva și dumnealor au pătimit din acestea în tinerețea îndepărtată?

Tata, către fiică:

— Fa, cu cine ai făcut și ai crescut iști trei copii? Cu un bălos? Ori cu tata lor? Cu un nespălat ori cu bărbatu-tău? D'apoi cum să mai ieșiți voi după asta în lume, șătrarilor? Tot acu ia-ți plozii și pleacă de la casa mea la cea a cui de te are!... Da dacă nu – iaca Bălții, iaca Ieșii, iaca lumea largă! Că pun acuși mâna pe un par și vă deșel pe amândoi, nerușinaților!

Așa a fost în vremea lui Solomon, așa a urmat și mai încoace, în Bizanțul cu evanghelie, drept carte de legi și învățături. Ba și mai încoace, după ce turcii au devenit stăpâni peste Bizanț... Ș-acu, poftim, nevasta iese din casa părinților cu cei trei plozi de mână, lăcrimând, și ține drum spre cealaltă margine de sat, condusă din urmă, oaie cu trei mieluți, de către stăpânul casei și al destinului ei de mai departe.

Acum însă, în clubul sătesc, Tasia lui Chirpidin nici în ruptul capului nu vrea să audă nici de cununie, nici de vreun destin. Amândoi n-au părinți, n-au copii, n-au nici tutori de vreun fel. Legea nouă și cuprinzătoare le spune că destinul e la buna lor alegere și învoire sentimentală. Le face din deget: „De ce vă purtați așa? Scridoane, soția ta legitimă nu ți-i cârlănar, precum ai fost mătăluță la acel Hlistun, care te-a luat de la părinți în schimbul unui tăbultoc de făină... Soața ta îți este egală, îți este tovarășă și prietenă de nădejde în aste grele încercări de mânie..."

Satul ascultă: vorbește procurorul. Spusele acestuia le traduce cuvânt cu cuvânt învățătoarea de limba moldovenească. Aman

frumos sună, exact ca și lecția de odinioară a acelui tată, care-și mustra fiica de față cu ginerele. Atât numai că lipsesc cei trei copii care, atunci, ca și azi, umplu inima oricui, chiar și a hainului, de îndoieli și jale... Dar dacă n-au nici un copil, de ce ist soț și astă soție nu s-ar haini?! Mai ales că, zice-se, la mijloc mai este un bărbat și o dragoste pentru dumnealui, om de stat, funcționar.

Ori numai zvonuri și bârfe se vântură?... Prea poate e un subterfugiu din partea inculpatului de a se sustrage legii... Unde mai pui că falsul de chitanțe apasă greu în balanță, persistă dovezi-mărturii cum că Tasia ar fi căpătat vânătăile și mușcăturile cataramei abia după ce falsul a ieșit la lumina zilei...

— Sânteți liberi de a fi și mai departe soț și soție, zice judecătorul. Falsul de acte, însă, nicicum nu-l iartă *zaconu...* Tovarășă Paticu Anastasia, spune, pentru ce s-a năpustit soțul asupra matale?

Judecătorul rosti acestea cu patos patern, în fundătura asta de pădure de prin părțile Teleneștilor. Ascultându-l, cădea puzderie de întrebări peste mintea țăranilor: „Se schimbă roata vremii, nu? Se vede că de-amu femeile îs la putere!..." De colo și femeilor li s-au bourat urechile! Pe sub șaluri, barizuri, clătinați, sticlesc cercei lucitori, țigănești, bucurând ochii procurorului, care-și potrivește lentilele în toc, cercetându-le, chipurile: cuvântarea lui a fost cu efect. Uite, câte ceva își șoptesc una alteia și dau din cap a aprobare, iar în obraz le-a înflorit nerăbdarea, de parcă a doua oară ar fi pețite...la cătați, au prins și din umeri a purta, de parcă acuși-acuși au să zică o strigătură flăcăiască de horă. Să vezi și să nu crezi! Nu cumva procurorul le poftește să dănțuiască un „kazaciok"? Din spate una strecoară:

— Dragă, ce-i de *intirisaaant!* D'apoi cum să-l las pe al meu cu copiii să mai șadă acasă, ș-am să mai vin eu la club – ia uite câte auzi, dacă ești olecuță-n lume!... Că și Igdenia lui Petrescu-Hop zice: „Sânteți slobode... Mai purtați-vă prin adunări, muierilor! Mai lăsați în sama bărbaților plita și copiii pe câte-o sară și mai veniți încoace să vă luminați. Că avem de gând să-i chemăm pe soții neascultători la club și să le dăm în obraz... și-i *risuim* în gazetă, da! Iar dacă nu încearcă să se

îndrepte, îi dăm pe mâna procurorului. C-ați auzit: legea ține azi parte femeii, care a dus tot greul vremii de la nașterea Mântuitorului încoace...

Desigur, pe Eugenia lui, Petrescu-Hop femeile o cred: doi feciori i-au căzut pe front, soțul e invalid, iar ea între timp a ajuns deputat în comitetul executiv raional și mai e președinte al nu știu cărui comitet de femei. Nu se întâmplă nici o adunare, nu se încheie nici o ședință până când nu-și spune și ea cuvântul: „Drept, tovarăși! Eu zic că bine face tovarășul Stalin! Și eu îs pentru... și aprob cu mâna". Ea e mereu prima, ea e cu inițiativa, fie la împrumuturile de stat, fie la colectarea pâinii, a laptelui, a lânii... Atât că-i săracă și nu prea are de unde da – mamă a șapte copii, și soțul e invalid, mai mult statul și sovietul o ajută cu niște bonuri pentru cit, săpun, ori niscaiva făină.

Satul o ascultă, dă din cap, c-așa-i bine, și se întoarce din nou acasă, la nevoile și necazurile sale. Când rămân, însă, între patru ochi, să zicem, cei doi cumnați, care mai răsalaltăieri își gustau vinurile și își împrumutau sfredelul, bârfind pe seama lui Chirpidin, cu zeci de ani în urmă comentau altmintrelea:

„Ei, ce să zici?"

„Despre ce anume?"

„Ți-a plăcut ce-a zis deputata Igdenia?"

„Îi zice bine... Da i-a zis-o mai bine Paticu! „De ce nu-ți speli bărbatul, copii, muiere? Umblă rupți și flămânzi pe drumuri, da tu latri la lună..."

„Da pe mine, ascultând-o, m-a pălit alt gând – nici nu-ți închipui..."

„Ce anume?"

„Și noi, bărbații, sântem de azi înainte absolut liberi-liberi!"

Acest gând i-l iscă în minte însăși Igdenia. Ea găsește cu cale acum să depună mărturie, în calitate de deputată. Tasia i s-a jeluit doar.

— Scridoane, îl mustră Igdenia în sala clubului, de față cu oamenii, ca o soacră. Rușine să-ți fie, Scridoane. Că-n locul tău mi-aș cere iertare... Aș pupa mâna nevestei și a tovarășilor judecători și m-aș pleca în fața lor, ca la niște oameni, rugând îndurare, mai ales că nici cu pâinea la stat nu te-ai achitat, ai datorii

din pricină că ai strâmbat docomentele... Da tu – nu! Te strofolești... C-așa-i omul necinstit față de obște, începe să fie necinstit și față de familie! Ia spune, cum de te-ai însumețit să-ți bați nevasta, măi? Nu ți-o fost jele? Cum s-o bănuiești rușinos? Tovarășul *aghent* face servici, da tu, una-două, mâna pe centiron ca un caporal. Mai n-ai făcut moarte de om, pocitanie!

Spiridon Paticu, tocmai asta și așteaptă, să-l mustre o muiere străină:

— Vă-hă-hă, procopsito, vai de capul istui sat dacă a ajuns să-l cârmuiești tu! Chiar c-aș face moarte de muiere în locul lui bărbatu-tău! Nu cauți de copii și de casă, umbli frunza frăsânelului, deșteapt-o, să te ieie în seamă raionul!... Vai ție, mamă, precum te numești, și vai mie... și deodată, dându-și frâu liber unei izbucniri: Judecați-mă... mă c... în viața asta!

Taie aerul cu brațul, ca și cum și-ar fi făcut vânt din urma celor copii zănatici, care-l porecleau „Paticu-Paticu, scoate cu chirpidinu limbricu!!"

Primul se sculă procurorul, cerând ca spusele inculpatului să fie trecute în procesul-verbal, vezi bine, adineaori adusese ofensă unui martor public, cetățean onorabil și deputat al poporului. Mai mult, să se ia notă: sfidează asistența, actul de acuzare și completul de judecată. Adică nu se vede c-aici e și ceva agitație contra?

Judecătorul, la rându-i, ceru pe loc președintelui Sovietului sătesc să facă un fel de caracterizare publică „cine este acest Paticu Spiridon Nicolaievici". Să califice ce fel de cetățean este. Cum se comportă printre semeni, care-s raporturile cu ceilalți consăteni, cum se achită de îndatoririle obștești.

În anii aceia, pe când lupta de clasă era în toi, o caracterizare dintre acestea cântărea greu. Dintru întâi președintele părea a se codi. Era un om molcuț, evaziv, acum interpelat public, de-a binelea se pierduse, căci i se cerea să hotărască soarta altui umil, care nu-și dă seama ce a săvârșit, vezi bine, la mijloc sunt doar câțiva ani de putere sovietică, colectivizarea bate-n ușă (era luna mai sau iunie 1949), iar el, iată că se implică: „Mă c... viața voastră."

— Mde, de unde să încep?... porni el, alignind pe piciorul beteag din război, ca apoi să se înalțe pe cel teafăr. Om ca toți oamenii, ce să zic?... Mde, pe unde mai supus, pe unde mai așa.. Parcă nu țin minte să fi bătut, ori să se fi judecat cu cineva... Atât că n-a vrut să-și lichideze neștiință de carte. Mda, și cu *postauca* – e vorba de chitanțe false. S-a achitat ori poate nu s-a achitat? Că l-am chemat o dată sau de două ori la soviet, a venit și s-a dus cu trăsura la corvoadă... Chiar deputatei noastre i-a arat grădina... Ei, ce să mai spun: un mijlocaș ca toți ceilalți. Că o fi fost, că nu, argat, slugă... n-am de unde știi, da de cercetat trebu... A crescut în Puhoaie, atât că s-a însurat la noi – nici nu știu de când, câți ani vor fi trecut... și încheie spre marea nedumerire a procurorului:

— Mde, ca omul, *un nelămurit*...

Hotărât lucru, în altă parte, în alte circumstanțe, președintele, om al locului, ar mai fi adăugat câte ceva. Bunăoară, că-i în sat de codreni cărpănoși, în alte vremuri, în brâu... îi îngenunchezi întru spovedanie, iar ei se prefăceau a fi uitat bărdița, preotul se ruga: „Partelimoane rogu-te, dintâi lasă a lumânărarului bardă!..."

Acum, când vorbea președintele sovietului sătesc, pe aista îți-l asculta ca pe șeful de post, asistența culegând parcă hoaspa acestor vorbe din văzduhul clubului, îmbâcsit până adineaori de șoapte, murmure.

„Oare de ce se întâmplă asta! își zicea judecătorul. Mulțimii îi bați bumbac în urechi, cât de mult e rătăcită, cât de neajutorată este: vezi bine, conștiința ei zace captivă în sihlele trecutului. Mulțimea, însă, curat cineva ar gâdili-o la tălpi și la subsuori, se umple de haz, ori se preface surdă și mută, șușotind doar ca stuful în iazul adormit. Trece un minut-două și peste sală iarăși se cotilește un foșnet , apoi măcăitul cuiva, apoi ecoul, rumoarea. Iată însă ce vorbește președintele sovietului, ăsta care rostește cuvinte fără de culoare, cenușii, neutre, uneori ambigue – sala le ascultă amuțită, e numai ochi și urechi. Pe ici-colo mai vezi câte unul tresăltând – a deslușit bine spusa molâului sau nu? Se întoarce către vecin, șușotind: „Ce-a zis președintele, că n-am deslușit bine?" Care vasăzică, avem în față doi oameni ai locului, unul întrupând autoritatea, celălalt întrupează... Desi-

gur, împotrivirea, că nu se acordă și acuzatului, adică spuselor acestuia, cuvenita atenție. Vezi bine, încercăm a ridica din îngenuncherea milenară femeia, și satul ar trebui nu să râdă, ci să cumpănească grav cum că dorim a arunca vântului puzderia de prejudecăți religioase și sociale în privința ei... Ca o ființă mai slabă, altădată bărbatul o împovăra, o exploata, era sclava lui. Tatăl o mărita odinioară după voia și ambâțul lui, prin urmare, nici pomeneală de sentimentul dragostei... „Fato, rostea părintele, adesea împreună cu mama, dragostea nu se mănâncă cu lingura! Ascultă-l pe tata", și copila îl asculta și începea iadul familiei fără dragoste, precum a recunoscut aici Anastasia Paticu, reclamanta.

În ist răstimp își încheia depoziția în calitate de martor molâul de Filimon, recunoscând sincer și naiv cum că de mult finul Spiridon și fina Nastasia nu se mai împac, nu se mai iubesc... Și vârf la toate, mugi iertător:

— Mde, finei i-am spus-o, că mi-i și cumnată de pe vară: lasă-te, fa, de dragoste!... Iubirea-i pentru boieri și *nacealnici,* numai! Împăcați-vă! Ce căutați voi amu dragoste după v'o cincisprezece ani de trai amar? Lăsați-o încolo de mânie, bărbatul îți este sprijin, stâlp, ți l-a dat așa soarta... Apoi, te-ai ținut de mână cu el în fața altarului... Ei, și dacă ți-a tras o bătaie, ce, ai pierit?

Sala pornise din nou a se învoioșa, vălurând pale de murmur și chicote de haz. În timpul acesta judecătorul ajunse la concluzia că nu este altcineva aici de vină, decât același Spiridon Paticu, poreclit Chirpidin. De ce? Ia cată la el, la ochii lui de dihore, verzui, priviți-l cum și-i rotește prin părți, bombănind:

— Nănașule... Pe mine să nu mă conduci neatale de cap!... Nu mata ai prins-o cu *aghentu,* da eu! Și n-o iert – ai dori mata, n-o iert, da! Că-i altceva aici, dacă mata însuți ești îmbrobodit...

— Inculpat Paticu, ridică-te în picioare! îl apostrofă judecătorul.

Scridon păși din bancă puțin demonstrativ, ca și cum voind să sublinieze: „Na! Iată-mă-vă-s în poziție de drepți!... Să nu

ziceți că nu voiesc a mă supune...", apoi, ca un elev îndărătnic și răuvoitoir, șuiera:

— Ci-ci-ci-eee-i?...

Întinsese atât de lung silaba asta, încât fruntea procurorului se îmbrobonă de sudoare.

– Păi, iată ce-i...

Judecătorul rosti acestea cu atâta năduf și în același timp cu atâta stăpânire de sine, încât spusa-i sună domol, așezat, părintește:

— Să ne spui, mata, cinstit, frățește! De ce ai face-o pe prostul? De ce-l joci aicea pe terchea-berchea, pe nătăfleață, parcă nu-ți pasă de dumneata? Să știi, te previn, astăzi, ceasul ista, n-o să-l uiți până-i muri...

Paticu flutură din cap, după care... așa cum stătea în picioare, ridică brațul și rosti candid, aidoma unui mămăruț de grădiniță, strivit de nevoia ce-l apasă:

— Pentru mine, afară... dacă se poate...

Ei bine, păru că o să se prăbușească plafonul sălii de atâtea hohote: țăranii au un anumit deliciu pentru tot ce-i fără perdea. Mai mult, dacă „perdeaua" se ridică tocmai în clipele cele grave și solemne, deliciul umorului e fără limite!

— Conduceți-l... spuse scârbit, către un milițian, judecătorul. Și adăugă, pentru toată lumea: Din clipa aceasta inculpatul Spiridon Paticu se declară luat sub strajă! Apoi cu un alt ton, neutru, odihnitor: Ședința se suspendă pentru douăzeci de minute...

Lângă Paticu apărură doi milițieni. Aceștia fuseseră convocați pentru proces din partea secției raionale. După cuvenitul gest – să se dea mai aproape – judecătorul îi șopti unuia cu grad superior:

— Fiți cu luare-aminte, cu ochii – pe el! În genere, pe aicea...

Acest „în genere" avea un subtext pe vremea aceea, exprimând pentru satul de codru multe sensuri. Tocmai prin coclaurile acestea păduroase pornise a se deda la fel de fel de acțiuni dușmănoase un grupuleț de inamici ai orânduielii noi, având în frunte pe un oarecare Bobu. Țineau sub teroare satele din împrejurimi, devastau clădirile obștești, cooperativele de con-

sum, atacau casele activiștilor în vreme de noapte. Nici vorbă, își aveau iscoadele tăinuite prin cele sate sub chip de rude, cumetri, prieteni. Crezi, în sala asta-s puțini? Cu sau fără voie, inculpatul Chirpidin, cu felul lui de a fi și a se purta la proces, îi încurajează, nu? Păi, că tot dădea frâu liber imaginației celor prezenți și isca bănuieli de toată mâna. Unde mai pui că și mulțimea se simțea în largul ei... Fără vrere cădeau, deci, în cumpănă: nu cumva din cel grupuleț dușmănos se vor fi strecurat încoace doi-trei inși sub chip de oaspeți curioși ori verișori de-ai localnicilor? Vor fi asistând la proces cu pistolul tăinuit in bata pantalonilor, nu?

La soviet se știe: dintre cei gospodari cu chimirul ghintuit în cuie galbene, vezi câte unul ziua că ară, curățâ via, sapă, își deretică ograda... Când întunericul coboară și te duci la casa lui, dispărut e! Încotro a dispărut? Se răspunde: s-a dus în câmp, chipurile, cu caii la păscut... Ei, drăcie! Nu cumva dumnealui, împreună cu caii, calcă satele din împrejurimi, casele activiștilor, cooperativele de consum?

Ca să vezi, când e vreme de răscruce, se scumpește și locul sub lună. Adică teama ia locul umbrei! Același risc e și pentru cel de partea legii, ca și pentru cel care-i contra ei. În timp ce mișeii... Ei, că mișeii se simt bine și sub soare, și sub lună, cu sau fără umbră... Oricum, încrederea între localnici se arată puțintică și firavă. Până și activistul are uneori teamă a-i spune neveste-si unde noptează. Hm, dacă ar dormi!... Bietul, are sarcină pe la noapte a străjui... Asta ar mai lipsi, ca el să se răsufle – soața imediat o să dea fuga la mamă-sa: „Mamă, al meu astă-noapte stă la pândă în fundul grădinii lui Păpușoi, ca să-l prindă pe Bobu..."

He-he, mama-soacră și ea, la rându-i, e știab de vorbe și taclale, căci așa e soarta „tainelor" – imediat să-și afle loc printre oameni: „În astă-noapte au să se audă bubuituri de puști. Bobul cu ai lui va fi doborât..." Iar Bobu aude – nu căta că hălăduiește prin pădure: caii au și alergat „la păscut".

În pauză judecătorul ceru asesorilor oarecare lămuriri. Aceștia erau aleși de prin partea locului, zice-se, cu dragoste pentru puterea sovietică. Îi întrebase: ce va să însemne, mă rog, această

permanentă voioșie în mulțime, din ce se iscă rumoarea fâlfâindă, care-i pricina? Ești înclinat să crezi cum că n-ar fi o judecată, n-ar avea loc un proces asupra unui consătean de-al lor, ci un spectacol... Răspunsul a fost dintru întâi cam ca și întrebarea: Păi, tovarășe judecător, nu vedeți că nu-l ia nimeni în seamă?

— Bine, dar de ce, de ce? insista judecătorul. Anume de ce mulțimea asta nu ia la modul grav, dramatic, faptele ce le-a săvârșit acuzatul, ca și consecințele amare ce îl așteaptă?

La mintea judecătorului nu ajungea gândul că s-ar putea ca lumea să se veselească și pe seama legii...

Unii porniră s-o scalde cum că, mde, poate pentru că e un venetic: n-are o familie acătării, nu are cumetri-prieteni, nici vecini: dacă nimeni nu-l compătimește, nu-l jelește, înseamnă că nici „dramaticul" acela, care ziceți, nu-l are codreanul. Ori nu-l voiește a-l avea. Cu nevastă-sa s-a căsătorit așa, cum se zice, a fost o mezalianță. Chirpidin s-a bucurat de o falce și jumătate de pământ bun, de casa Tasiei, ca și de iluzia că în vreo câțiva ani, muncind cu sârg – adio argăție!... Pui de cuc la cei șase-șapte ani, când a fost schimbat pe un săculeț de făină, iată-l la cei patruzeci. Pui de jivină cu otrava pe limbă, vezi bine, nu-l mai scârbesc pierderile pentru că i-i limpede c-a pierdut totul, ș-atunci de ce s-ar scârbi? Ce ziceți? Poate că vede și înțelege altmintrelea lucrurile, nu cum le înțelegem noi?

Printre asesori se nimerise și un uncheaș din Buda, satul unde argățise odinioară badea Scridon.

— Știți, tovarășe judecător, am și eu o părere, dar, vă rog, aici o spun, aici rămână, fiindcă o fi ea... părere de om prost. Noi, oamenii, sântem a fi peste tot întinsul vieții întocmai așa cum am fost zidiți: copii în fața scârbei lui Dumnezeu. Cred eu așa, văd amu la procesul ista! La noi, la Buda, lui Paticu ista, semenii i-au dat încă de mititel o poreclă, și încă una anapoda tare, nici nu vă închipuiți... I-au zis Avizuha – aripa sătănii. Și din care pricină i-au lipit-o? Mai întâi pentru că strașnice și înspăimântătoare sudălmi mai ieșeau din gura lui... Gura de copil prăpăstuia cerul – te cruceai, auzind veninul blestemului!... Noi, semenii, având zece-unsprezece ani, rămâneam înmărmuriți, cu gura căscată, credeam, acușica pământul se crapă și ne

înghite de atâta hulă contra celor sfinte... Știți, copii de țărani cresc în asprime. Ei bine, asprimea asta te face nemilos, câinos pe lumea înconjurătoare, chiar și pe ceruri, biserici, legi. În schimb, când vine vorba de un dobitoc de-al tău, de un mânz, de un cal, de-o oaie, care îți aduce oleacă de folos în casă, puiul de țăran se milostivește asupra-i, vezi bine, întrucâtva are aceeași parte, se întreține. E îngăduitor cu animalul, chiar și atunci când îl pedepsește... Ei, ce să vă spun de Paticu? Își bătea cârlanii, oile cu o mânie într-atât de sălbatică, încât, ai fi zis, dacă ar fi avut puteri destule, le-ar fi nimicit acolo... Pe atunci, ne gândeam noi, băietanii: nu-s ale lui dobitoacele și n-are nici o păsare de ele. Iată însă că pe la vreo treisprezece-paisprezece ani mai face una gogonată... Tocmai ne îmbățoșam noi, mânzocii, să ieșim la horă. Uite-l și pe el, împreună cu noi. Ei, dar dumnealui era mărunțel de tot, cine să poftească cu Paticu-piticu la danț? O invită pe una – este refuzat. Poftește pe a doua – așijderea. O cheamă pe a treia – cea din margine, cea mai nearătoasă, cea mai pistruiată și sărmană. Ei bine, și aceea unde se întoarce și-i spune în față: „Fugi încolo, arătare!... Nu vezi cine ești? Avizuha – aripa sătănii!" La auzul acestora, Paticu pune capul așa, pe un umăr, și unde face deodată, ridicând un picior...

Asesorul din Buda râde.

— Mă iertați, nu pot spune ce s-a auzit. Mai în scurt, s-a b... tare-tare! Au huruit toate mațele într-însul...

Judecătorul clătină din cap: cumpănea cele de odinioară și de adineaori. De ce inculpatul și-a cerut voie „afară"? Își mai aduse aminte de o spusă a nu știu cărui înțelept: noi nu suntem ceea ce credem că am fi, ci suntem tocmai acei care crede lumea că suntem și de aici ni se trag ponoasele.

III

Ei, și acum moș Scridonaș se ducea la maternitate.

Azi-dimineață a lui Coban, sanitară la spitalul de aici, îi comunicase prin cumnată-sa: „Spune-i, fa, lui cumnatu-tău Scridon, că e de aldămaș. Să vie cu o carafă de rachiu pentru moașă – are un băiat!"

Asta o strigase din drum, de peste gard, din mers, și se auzise peste trei case de la deal, iar a lui Păpușoi, Aristica – era taman pe prispă! – dusese mâna la gură, năucă de uimire: „Vai, vai! Ce-am auzit?!" Coborâse iute să vină spre poartă, s-o întrebe direct pe a lui Coban: „Cu cine vorbeai adineaori, cine are băiet?".

A lui Coban se oprise, însă, cu o casă mai la vale. Acolo trăia sora ei, și acum vorbele veneau pe după colțul șurii de la drum.

— Nu ție-ți strigasem... Închipuie-ți, râsul de Chirpidin... Da, da, fa, a rodit și dumnealui. Da, pricăjiții... Că și amărâta de Rarița... Copil îi trebuia acu?

Cele auzite continuaseră s-o frământe pe vecina Aristica, deoarece a doua nevastă a lui moș Scridonaș, Rarița pe nume, se luase cu el, mai mult ca doi obidiți, altfel zis, un orb și un olog – unul vede și-ți arată cărarea, altul te cară în cârcă, fiindcă are picioare.

Satul nu luase în seamă această sfântă „familie". A dat din mâini: "la niște amărâți... După sac – și petic..." Ori: „Tună și-i adună, trăsnește și-i întâlnește!".

Da moș Scridonaș, precum s-a văzut, nu ținea la părerea nimănui, cu atât mai mult azi. Pășea tipa-tipa, mărunțel și iute, aruncându-și, ca și în depărtata tinerețe, încălțările în părți, cosind cu ele văzduhul. Ai fi zis: pasul și anii îl răzbună, soarta îl răsplătește pentru cele ce-a pătimit, fiindcă a fost judecat pe nedrept, din pricina unei muieri proaste și a canaliei de *aghent,* zis Dobrei, care a pus-o la cale să scrie reclamația către judecătorie, depunând-o personal, ca și chitanțele false. Mai fusese ea instruită și cum să-l toarne, ce să-i destăinuiască judecătorului: „Eu mă tem amu... Mă tem să noptez cu soțu-meu sub același acoperiș... Nu o dată, la mânie, suduie strașnic și zbiară: Bine face Bobu acela cu haidăii lui! Mai rărească mâncării și *nacealnicii!*".

Sentința judecătoriei fusese aspră: fals de acte, măcelărise consoarta, sfidase autoritățile, ofensase deputatul. Moș Scri-donaș ispășise trei ani și opt luni din cei patru și jumătate! Ciudată fire de om – se întorsese cu satisfacția prostească a încăpățânatului răzbunător: „Bre! De-am făcut pușcărie, știu

pentru ce: le-am spus-o de la obraz – las' să știe și satul, și statul cu cine au de-a face! Mama nu mi-a tors pe limbă și nici inima nu mi-am chircit... Că nu-s un ouat... Îs fătat, bre".

De îndată ce se zvonise că a sosit în sat, că e sănătos și plin de voie bună – așa i se comunicase fostei soții dintâi, Tasiei, prin nașul Filimon – Chirpidin se trezi, nitam-nisam, că e... pețit pentru a doua oară de aceiași Tasioară. Însuși Limbricu adusese vorbă de căință și înțelepciune, chipurile, aman grele păreri de rău are fina... Adică s-o ierte, c-a fost o proastă, și a greșit, pentru că i-a ascultat pe răuvoitori. N-a știut cum să dreagă și să facă, crezând muierește, dacă poartă *aghentului* cinste cu bucățica și paharul... Ei, și dacă a căzut o dată în păcat, mare pierdere! Mde, îi căuta în obraz, ca să împuțineze grijile casei, să ușureze dările... încheie Filimon-Limbricu. I-ai tras, neata, o mamă de bătaie de te ține minte... V-ați achitat, zice vorba!

Scridonaș se uita la fostul naș, lăsând capul pe-un umăr, tăcând și repetându-și: „Dar de ce n-am ucis-o, a? De ce n-am calicit-o măcar... că mulți mi-au zis: calică se cuvine să umble...".

Într-adevăr, n-o putea ierta, pentru că nimicise și avutul!...

După ce fusese condamnat, Tasioara vânduse cele cinci oițe, o neleapcă, casa chiar și chiar și se dusese pe urmele agentului. Acela, pentru că se simțea pătat, dar și de teamă că-l pot într-o dimineață culege rece din vreo râpă, ceruse imediat după proces transfer în alt sat, în altă margine de raion.

Ei, și atunci Tasioara, credincioasă nevoie mare, hai să-l însoțească, cum-necum gândul că a pus la bătaie o gospodărioară – văcuța, oile, casa – de dragul acestui slujbaș, el musai c-o să-i fie recunoscător, o s-o ia în căsătorie și niciodată n-o s-o trimită la munci în colhoz...

Peste un an însă, în patruzeci și nouă, în Basarabia încep deportările, colectivizarea generală și, o dată cu acestea, se topi și nevoia de agenți de colectări a producției agricole. Până mai ieri zbirii fuseseră temuți, mai trece însă un an și dispar... Au și dispărut ca fumul de paie! Până mai ieri, dacă îți apăreau în ogradă, strigai tare-tare, să răsune într-a doua mahala:

— Tasie, unde-unde ești? Scoate iute la control chitanțele!...

Agentul:

— Nu-i nevoie, c-am socotit... Mai ai către Zagotzerno de dat... Iată acum îți spun, și agentul se așează pe prispă, scoțând din servieta burdușită o foaie-listă cu numele sătenilor care mai au a preda către stat pâinică.

De fapt, sovietul sătesc ținea cont de sarcinile totale ce le avea față de raion, așa că putea să-ți ceară câte ceva în plus peste normele fixate. „ Ai... te-ai achitat personal, însă a fost război, statul trebuie ajutat, ori nu?" Ba mai mult, agentul îți sugerează că, în loc de grâu, n-ar strica să duci vreo trei puduri de fasole: *Zagotzerno* primește... Ba și-i convenabilă fasolea – o să iasă c-ai dat 9 puduri de grâu! Poți duce zece, douăzeci de kile de nuci... Dar de ce nu și o sută de kile? Nucile se prețuiesc și mai bine, pentru un kilogram de nuci – 5,2 de grâne.

Moș Scridonaș mergea acum pe drum și surâdea. Cât de ușoare și limpezi se arată azi timpurile acelea! Era om și agentul, nu? Chiar îți spunea: e nemâncat și el! Nastasie, pune să steie la masă tovarășul Dobrei!

Acum Tasia-Nastasia spală blidele la cantina raională din Telenești. Moș Scridonaș continua să surâdă: mare prost am fost eu!... Păi, uite cum s-au brodit de bine lucrurile: am plecat pe trei ani la pușcărie, în schimb am scăpat de-o belea cum a fost Nastasia. Mai mult, am scăpat și de falcea ei de pământ, o falce chiar și jumătate, pe care o frământam ca pe aluat cu mâinile, cu sudoare, zi și noapte, o încălzeam cu palmele, cu pieptul, numai să mă scoată în rândul gospodarilor cu trăsură la casă. Ba mai iată o pricină de surâs: nu numai că a scăpat de Tasia cea stearpă, ci s-a ales azi și cu un flăcău de patru kile și două sute.

Mai continuă să surâdă... De data asta pe seama unui unchiaș. Ei, aducându-și aminte de cazul aceluia, cât pe ce surâsul să se preschimbe în chicot, apoi în hohote de râs. Un oarecare Leunte Chitanog, uscat ca vrejul, „lipise" de dânsul o pricăjită fetișcană, fără adăpost și mângâiere, care se aciuase pe aici prin '46, anul foametei. Chitanog era mult mai vârstnic decât moș Scridonaș, în schimb tânăra să fi avut... Ei, câți ani va fi avut – vrabia-i pui și numai satana știe câți ani are! –, dar pricăjita îi toarnă moșneagului Chitanog, tot așa din senin, un flăcău,

iar el, ca tată venind, cică, să-i vadă odrasla, ceruse să i-l desfașe, ca să-i pipăie piciorușele, după care bătrânul sărise o dată în sus, bucuros, apoi țâșnise glonte pe ușa salonului, uitând să-și mai scoată halatul. Satul își mai amintea și azi, cică, de cum țâșnise în coridorul spitalului, zbierând smintit: „E-al meu, e-al meu!... E al meu! E al meu!...” Și tot zbierând așa, țâșnise în curte, apoi în drum, apoi cât ținea drumul tot urlase: e-al meu... O pornise în goană în lungul șleaului; lumea, cică, văzându-l cu halat pe cap, se oprea trăsnită pe la porți, pe la fântâni, făcându-și semnul crucii: cine-i aista care a înnebunit? Cum îi zice? Se opreau mașinile, căruțele, cică, da el, bezmetic, alerga cu sufletul la gură, repetând aceleași cuvinte, până când... Ei bine, noroc de cireada satului, dase cu capul în cireada de vaci, mânate la păscut în câmp, și abia acu, abia aici, când dobitoacele, la vederea unui halat alb, făcură zid din nepriceperea lor bovină, unchiașul îl uimi pe văcarul satului:

— Ho, moșulică!... De ce nu mă întrebi pe mine? Ai în vedere vițelul cel rătăcit?

— ...pe mă-ta! Vițelul ești tu, bă! Mi-a născut muierea... și se răzmuiase fleșcăit. Uh! Ține-mă, îmi crapă inima. E-al meu, bre! L-am achipuit, are pinten la călcâi! Toți ai mei se nasc cu pinteni, bă! Na-ți treizeci de ruble, fuga după rachiu... Adică nu, na-ți suta, ia două cărăfi și ajunge-mă în câmp.

Ei bine, mai bun prilej și sursă de anecdote nici că se mai putea afla pentru sat. Primul le răspândi însuși văcarul, care acolo în câmp, după ce bău rachiul, îl spovedise, cică, pe Chitanog, precum ar fi spovedit pe un flăcăuaș deflorat.

— Și zici, moșule, i-ai fost primul ei bărbat? Bravo, dar!... Și plodul, zici, are pinteni la un picior ori la amândouă? Grozave semne – cocoș are să fie ca și mata... Ia mai dă încoace de-un rachiu, că mi-ai speriat vacile și azi le-a pierit laptele...

Uite așa se băură trei jumătăți de votcă, în schimb seara cireada se întoarse tare devreme, pe la chindiiul cel mare, ba și fără văcar. Acesta adormit, dobitoacele o luaseră spre sat fără privegherea cuiva. Rămase de capul lor, sărbătoriseră într-un fel anumit și ele venirea unui om pe lume: călcaseră niște semănături, pufniseră și dărâmaseră boncăluind vreo câteva porți

închise, căci nu se vedea pe ele nimic scris, atât doar: stăpânul – lipsă, văcarul – lipsă, iar ele – ale nimănui.

Fiindcă veni vorba, la maternitate cam începu a pufni îi a boncălui din parte-i și moș Scridonaș. Un anunț de o șchioapă spunea ceva în legea lui, însă dacă pieptul îți plesnește de nerăbdare ca păstaia plină-răsplină cu boabe, atunci, credeți, te apuci de citit anunțurile?

— Moșule, parcă ai fi turc! îl dumerea muierește o soră de caritate. Te-aș crede, dacă ai fi de douăzeci de ani... Mă rog, ești nerăbdător, așa însă, ca bunic...

— Ia-te, bre! plesni de colo moș Scridonaș din palme. Al naibii, mătăluță mă vrei numai de douăzeci de ani, da? Află, pe când aveam eu douăzeci, în casa asta, în odaia ceea din fund, își avea dormitorul preoteasa satului. Mai află și alta: i-am fost ibovnic, fato! șuguiește Scridon. Pricepi? În toată duminică, dimineața, eu beam ceai cu preoteasa, copilă... în timp ce popa o spovedea de păcate pe mamă-sa.

Așa, îngăimând verzi și uscate, împinse ușa și dădu buzna.

— Carantină e, moșule! și, amenințător, îl înșfăcă de braț. Hai cu mine la doctorul de serviciu.

Furioasă, cum că are de a face cu un întunecat îndărătnic, sora găsi mai cu cale să alerge de una singură la medicul de serviciu.

— Ai să vezi mata ce-ai să pățești!

— Nu mă speria, coțofană... îi aruncă din urmă moș Scridonaș.

Trase ușa, intră și se apucă de făcut ordine, aici, în salon.

— Ce-i cu voi aicea, bre femeie?! De ce vă țin închise, ce-i cu gripa asta *tronc-hong,* cum zice doctoreasa?

Rarița își trase instinctiv pătura peste umărul dezgolit: acușica are să înceapă a trăsni și cruci. Unde mai pui că acolo, în coridor, Spiridon s-a luat la harță cu sora medicală. Acum garantat că sosește medicul și o să-i dea în obraz și aceluia.

— Te întreb – răspunde...

Rarița nu prea pricepe: ce să-i răspundă? Că e carantină? Că e gripă? Da moș Scridonaș acu altceva vede: copilul nu-i aici! Două paturi goale stau lipite în lungul unui perete, nu se

vedea nicăieri nici un scutec, nici o pelincă, nici o fașă barem. Veni chiar la patul lehuzei:

— Te întreb, fa, unde-i copilul? rosti el cu glas de alarmă.

Făcu vânt căciulii, dând-o pe ceafă, semn că are chef de gâlceavă. Uite cât de mândru e cocoșul ista cu picioare scurte, „patic-pitic", uite de unde i se trage numele de familie... Se vede că acel străin, căruia pentru prima oară i s-a dat porecla de „paticu", o fi fost o ființă blândă, îngăduitoare, fără năravul și arțagul acestui strănepot. Răstrănepotului său consătenii i-au dat numele-poreclă în urma unui defect fizic. Răstimp de vreo câteva decenii a reușit să se aleagă cu încă vreo trei porecle, însă mai drăcoase. Se vede, statura lui scundă, mereu îmbârzoiată are ceva asemănător cu vietăți cum sunt pisica, dihorul, ariciul – primele se zburlesc, se arcuiesc, chipurile, atacăm, la o parte orice glumă, căci ne-am înfoiat a bătaie.

Rarița răspunse vlăguită:

— Pruncu-i dincolo...

Spusele par molcuțe, mai degrabă seamănă cu un gest – același umăr, acum sub plapumă, s-a mișcat arătând spre cealaltă odăiță.

S-a deschis ușa. Scridon și Rarița își întorc privirile. Nu cumva e sora cea bătăioasă, împreună cu medicul de serviciu? A, nu, nu e dânsa: o altă femeie, abia purtându-și sarcina, intră legănându-se.

Ei, și atunci Rarița zice îmbietor către soț:

— Șezi neata, ia loc undeva...

Rosti aceste cuvinte în silă, trudit, apoi reluă pe un ton străin, în același timp voind cu tot dinadinsul să-i spulbere întrucâtva agresivitatea, să-l dumerească, să-l ogoaie, că așa-l știe: ceva-cumva nu-i intri în voie, nu-i faci pe plac, începe a juca în el cornorații, tună și fulgeră din senin.

— Scridonaș, așază-te... Copilul mi-l dau să-l hrănesc... Pe urmă... ni-i iau... Mai departe, cică, e treaba moașei și a dădacei să-l primenească, să-l înfețe.

Femeia aceea josută, scundă, aflată cu sarcina în ultimele zile, se rostogolește în patul ei, așa cum s-a întors, înfofolită. E bondoacă la trup. Seamănă cu un dovleac, alungit, uriaș. A

icnit o dată înăbușit, pe spate lăsându-se. Apoi își urcă picioarele, singurele ce se încovoaie. Rămâne așa neclintită, rumegându-și tăcerea și așteptarea. Ce-i drept, astfel de femei tăcute, după ce nasc, povestesc cu fală vecinelor: „Dragelor, atâta țin minte, mi-am înfipt odată dinții în fierul patului... ei, și a țâșnit, și iată-l, îl vezi! Acum, însă, ține și ține o gură de parcă-i năimit! Apoi, ia să-l fi lăsat acolo douăsprezece luni să se prefacă, mânz să se nască, crăpa-o-ar să crape!"

— Hm, anapoda... plescăise din limbă moș Chirpidin. Stai, femeie! De ce dai copilul de lângă tine?! Parcă-i ești mamă, ce Dumnezeu! Nici nu știi, se întoarce și se năbușă cumva...

Rarița îi aruncă o cătătură iute. Chipul ei de născătoare se acoperă cu un surâs candid, neajutorat. E zâmbetul florii de dovleac, care acolo, pe gard, urcată nerușinos, împreună cu curpănul, s-a luminat de nepriceperea istui bărbat. „Cum vine asta?! Sugaciul de-o zi și o noapte se dă de-a tăvălugul?" Ai, Scridoane, ea nu e mieluț care îngenunchează dintr-o dată.

— Doamne, Scridoane!... Nu ai ținut prunc în brațe, se vede! rostește femeia povârnită butulac.

Soața, însă, lehuză, își cufundă capul în inima pernei și umerii prind a i se scutura. Plânge ori râde, proasta?

— Ce-i cu tine, fa?! tropăiește îngrijorat bătrânul. Și iar – tipa-tipa – vine chiar la căpătâi. Ce s-a întâmplat, Rariță dragă?

— Nică, nică... sloboade ea tot aerul din piept, curat ar fi potopit-o cine știe ce ușurare, despre care nu ai pricepere și nici vreme s-o dezghioci. Va fi fost o pală, o boare, un amestec de „of" cu „bravo"? Ori din floarea cea de dovleac a zburat, s-a pierdut în zare o gâză de smarald?...

IV

Ai fi zis că Spiridon Paticu, poreclit Chirpidin și Avizuha – aripa sătănii, poartă și răspândește în jur ceva otrăvitor, aidoma mătrăgunii ori horșiței, gălbenind și ofilind în preajmă verdele. Cam de ce ar fi lăcrimat Rarița, nevastă-sa? Ah da, pentru că l-a mustrat bondoaca: „Nu ai ținut prunc în brațe, Scridon!". Mă rog, da ca bărbat are vină? Pentru ce a pătimit? Poate pentru

că nu rodea ca ceilalți!... Dar dacă firea-i nărăvoasă și de atâta se îndrăcea?

În schimb Rarița... De ce s-o podidească încercările? Pentru că are lacrimi și ofuri cu duiumul? Ori pentru prunc? Asta e: iubește pruncul într-atâta, încât și Scridon însuși... e prunc? Asta e: firea n-a zidit-o pentru o altă dragoste și... naștere?!

Moș Scridonaș se scăpase nu știu cum cu vorba: „Pasca ei de viață.. M-a tot purtat și m-a răsucit ca pe un titirez – ba slugă, ba stăpân, ba pușcăriaș. Uite-mă-s, de acum îi dau însumi cu sfârla – rotească-mă! Dar de când m-am întors din pușcărie, titirezul meu îndrăcit s-a lăsat într-o rână..."

Rarița lui Dumitru Cătană, căci așa-i fusese numele de fată – Cătană, avea din născare o fire blândă, cuminte și plecată, o moștenise de la mamă-sa, iar aceea, la rându-i, semăna leit cu bunică-sa, astăzi lut galben în cimitirul din deal. Acea bunică o învățase pe mamă-sa: „Copilo, cât trăiești, nu te pripi... așteaptă să vezi ce are să se brodească de la sine: vremea urzește cu degetele ei nevăzute firele – oile albe, oile negre... Unei femei îi stă bine așteptând... Asta-i înțelepciunea muierii, să știe să aștepte, și atunci și norocul o adulmecă... Căci norocul, fato, caută, vânează omul... El are ceva de sălbăticiune – de cum te năpustești a-l prinde, îl gonești de la tine."

Dar parcă Rarița se năpustise vreodată asupra norocului cu blândețea moștenită și răbdarea ei?

Prin patruzeci și nouă, la cei șaptesprezece ani, se dusese cu soră-sa Nadea la prășit ogorul cu păpușoi. La drept vorbind, soră-sa Nadea o luase pe Rarița mai mult cu de-a sila. Rarița făgăduise unei semene că se duce pe ajutate la aceea. Ca oricărei fetișcane, îi plăcea să muncească în ceată cu alde dânsa, când munca îi pare o joacă... O tot îndemnase pe soră-sa Nadea să amâne prășitul ogorului pentru cealaltă săptămână. Au să se ducă atunci mai mulți, va pofti și ea pe alții să ajute și au să termine prășitul într-o zi. De ce, mă rog, într-o zi și în ceată?

Ogorul lui Cătană se afla hăt departe, la hotarul țarinei, în Valea Hărmăsăroaiei ori, cum s-ar zice, la dracu în praznic.

De fapt, lumea în anul acela muncea de zor țarina. De ce? Vine peste noi colhozul, ziceau țăranii. Iubești și drăgostești ogorul ca pe ibovnică, când ești chemat la cătănie! Mai prelung, mai focos, ca să nu te dea uitării!...

Până și Nadea purta gând ascuns: „Cine știe cum o fi pâinica în colhoz, ia mai bine să ne facem pâinica noastră, s-o avem în pod pentru doi, trei ani înainte. Că și ogorul nostru e vitreg și orfan ca noi."

— Da tu, Rariță, o mustra Nadea, soră-sa, nu te gândești deloc la ce ne așteaptă!... Hâncoseala și halca – astea ți-s în cap...

Fiindcă veni vorba de mofturile ogorului de odinioară, se cuvine aici a reaminti, că ținea țăranul la dânsul cu vrăjmășie, vezi bine, te mângâie, te hrănește. Iar dacă nu-l grijești, te leapădă și el, se înstrăinează!...

Se vestea însă venirea colhozului, și ogorul cu haturile, cu dramele și mofturile lui, presărate peste țarinile noastre de-a lungul a sute și sute de ani, îi flutura în față ultimul „adio". Oricum, pentru Rariția... anume că ogorul ei din Valea Hărmăsăroaiei o aștepta pentru ultima oară, să se răzbune în felu-i și chipu-i de căpcăun.

Și în dimineața următoare se ciondănise cu soră-sa Nadea, ca și de cu seară: nu, că ea, Rariția, nu vrea să se ducă la prășit în Valea Hărămăsăroaiei, nu, că ea vrea să se ducă pe-ajutate la Cobănești. Soră-sa Nadea o mustra cum că e nepăsătoare, o bleagă, îi pare bine să se ducă la Cobani, pentru c-o să fie acolo adunătură, fete, băietani, ea caută mihoteală și hârjoană, în loc să-și facă pâinică pe la iarnă. Rariția îi răspundea cum că până luni nu ia dracul ogorul lor, fiindcă azi e sâmbătă și, ori cu o zi mai înainte, ori cu o zi mai pe urmă, tot aceeași mămăligă iese din râșniță...

Pe scurt, surorile se ciondăniseră de cu seară și continuau acum de dimineață, pe nemâncate. Nadea îi zicea: „Proasto, cine știe ce se-ntâmplă până la acel luni al tău!... Dar dacă dă o ploaie peste ogor, dacă dă peste tine o boală, fa! Că mă faci să crăp eu!... Gândește-te puțin cu căpățâna ta seacă: din ce se trăiește... Că și-n colhoz dacă ai să muncești, apoi se spune – acolo, la adunare – că plata vine la sfârșitul anului. Însă vine,

ori nu vine – iată care-i chestiunea! Așa că tot cu măliga de acasă ta muncești și acolo. De unde, dincotro luăm alta? Mai ascultă și tu ce grăiește lumea!".

„Da de-ar veni odată colhozul și ducă-se Hărmăsăroaia de-a berbeleacul, îi răspundea de colo Rarița. Să crăp, dacă nu prima mă iscălesc în colhoz".

„Sireaca ta minte!..." rostea cu glas de jale sora.

În sfârșit, iată-le pe ogor în acea sâmbătă de pomină, prășesc mute, certate; același ogor le-a pus pe amândouă în vrajbă. Soarele s-a ridicat sus-sus, e un iunie fierbinte ca o vatră de furnal. Ah, cum își face de cap soarele! Din înalturi te frige, barem prefă-te în râmă și afundă-te în țarină, acolo să-ți întremezi suflarea. Pare că e o zi ca toate zilele, dar uite, o dată cu cearta se schimbă, e altceva...

– O văd că-i necăjită, că-i amărâtă, că e pământie chiar la față, pentru că n-am învoit-o la Cobani!...

Nadea îi povestea peste ani și zile lui moș Scridon întâmplarea din acea zi.

— Era o copilă, bade, îți spun, o copilă. Avea ea v'o învățătură? Știa ea pe ce lume trăiește? Eu i-am fost și tată, și mamă, fiindcă ai noștri părinți s-au prăpădit în patruzeci și șase, din pricina foametei, ca și un frățior de-al nostru... Deci, cine s-o povățuiască? Ei, prășind așa, o aud pe Rarița că zice sub amiază: „Mă duc la apă, lelică!" Eu, de colo, o învoiesc... Îmi zic, s-a mai purta încolo-încoace și s-a mai învoioșa, că și mie mi-i sete... De draga dimineață tăcea, supărată pe mine, fiindcă eu, bade Scridoane, tare-s hapsână la muncă – nici n-aș mânca, nici nu m-aș hodini, munca-i spornică până-n amiază. Așa că mă mai gândesc, în sinea mea, barem, încă puțintel, încă un picușor s-o mai reții, să scoatem postata în capăt: „Răruco, zic, te-i repezi mai încolo, Răruco, puișor, rabdă olecuță... Mai prin dreptul amiezii, barem să scoatem până-n hat postățica asta...". Eu ce ți-oi spune, bade Scridoane? Inima omului e-o hidră mare-mare... De ce? Păi, de ce-o silisem eu taman în ziua aceea să mergem la prășit în Valea Hărmăsăroaiei?! De ce, te întreb pe mata și mă întreb pe mine. Acuma mai mă întreb altceva: de ce nu i-am

dat voie la apă taman în ceasul când ea s-a cerut de la mine? Fiindcă de toate câte le pătimim, mă găsesc numai și numai eu de vină, om drag! încheia sora. Dac-aș fi lăsat-o să se ducă la Cobani pe-ajutate, îmi vine să cred că nu s-ar fi întâmplat ce s-a întâmplat. Iar dacă nu-i spuneam „mai rabdă", ea n-avea să deie peste pacostea care-a dat, așa mă gândesc eu astăzi. Bine, dar ce folos că te gândești? Ce ți-i scris – tragi. Că și din viața mea ce s-a ales? O nimicuță, o ceapă degerată, vezi și matale, până la urmă m-am măritat după un văduv cu copii... se jeluia Nadea lăcrimând. Am fost nevoită, fiindcă după ce s-a întâmplat și a pătimit sora, zic: gata, căpcăunul mi-a mâncat și partea mea de cinste, și partea mea de noroc.

Da Valea Hărmăsăroaiei... S-a spus sau nu? Ponorâturile acelea stau acum în biroul președintelui de colhoz. Pe o hartă. Anume Valea asta a Hărmăsăroaiei, unde s-a săvârșit drama acestor femei, e o pată hașurată, peste care mâna nu prea iscusită a topografului local a înjghebat cu acuarela o fistichie frunză de stejar, aidoma celor de pe cascheta pădurarilor. La legenda hărții pata asta semnifică. „Fâșie de pădure".

Ei bine, atunci Hărmăsăroaia nu se vedea altmintrelea decât sub chip de țarină, doar că prin acea fundătură sătenii abia dacă ajungeau să vină o dată sau de două ori pe an, ca să semene acolo niște părâng ori păpușoi deși, ca apoi să vină spre toamnă să cosească verdeața pentru nutreț. De-a cui nevoie să te târăști încoace de pomană cu sapa, cu îmblăciul ori cu batoza – abia dacă răzbați cu pasul ori cu plugul de-a târâșul și hăt iarna vii cu sania, ca să cari cel nutreț stoguit. Mai în scurt – coclauri, ponoare, ca să se puiască aici bursucii și șopârlele, fiindcă-i un locșor pitit sub coasta codrului și a sălbăticiei. Și lupi sunt aici, și mistreți, și vulpi, și dihori, și șerpi, și căprioare, și iepuri, și potârnichi – ca să nu mai vorbim de ciori și vrăbii – stoluri. Pădurea e pădure, iar alături – țarina cu semănăturile. Ce rai mai dorit pentru sălbăticiuni!... Te primejduiește omul – alergi în pădure, te primejduiește foametea – alergi spre semănătură. Drumuri nu sunt, căci roata e meșterul drumului, în schimb cărări și poteci pe ici-pe colo se află, dar își schimbă

locul, căci le rup și apele nesăbuite, puhoaiele, care de asemenea se abat și pustiesc taman coasta pădurilor.

— Deci, iaca noi, cele doua surori, cum îți povesteam, bade Scridoane, ne ajunge și pe noi păcatul stihiei și al vremii, pe care o trăiam atunci. Năpasta o păștea pe soră-mea... Cum îți spun, s-a pornit, a zvârlit sapa cât colo, chipurile, nu mi se supune, n-o mai pot opri – s-a pornit la fântână, că moare de sete. Ei, da mata o să mă întrebi: ce fel de fântâni sânt pe acolo, dacă-s coclauri cu sălbăticiuni? Omul face fântâna cu gândul că are să mai vină încoace, o să are, o să semene, o să culeagă... Ei, că nu-i așa!... S-a găsit un nebun – mata nu l-ai apucat, pentru că ai venit târzior în satul nostru –, s-a găsit unul Pantiușa și a făcut aici fântână. Sora mea, cum îți povesteam, copilă încă la minte, hai să tragă chiulul, de-a cui nevoie să se ducă la izvor, care-i mai aproape, și să nu se ducă la fântână: i-a răsărit în amintire fântâna lui Pantiușa! Mai fusese nu o dată cu mămuca și cu frățiorul – c-am avut noi unul, dar s-a prăpădit undeva dus după pâine. Ei, da nu-i vorba de asta!... Să vezi că și Pantiușa ista, om lenos din fire, n-a făcut fântâna ca să sfințească locul, ci a săpat-o așa, de mântuială, doar ca să nu se bălăcească în izvor porcii sălbatici. S-a apucat, n-a săpat-o, n-a pietruit-o, doar a lărgit binișor gura șipotului, a mai pus un ghizdei din patru butulaci împrejur, atât! Și, iată că și-a făcut un nume – zicem și azi „fântâna lui Pantiușa". Dar se vede că n-a fost zidită din cuget curat, altmintrelea nu-mi pot lămuri de ce-a mânat-o păcatul pe soră-mea tocmai acolo!

Sora mai degrabă comentează decât istorisește, cu gândul ascuns să molcomească întrucâtva sufletul tulburat al lui badea Scridonaș. Acela ascultă, dar când și când își poartă ca un mistreț fălcile, pentru că mai știe el ce știe.

— Ei, și a trecut soră-mea printr-o văgăună, mai coboară una... adică urcă încă un dâmb, îl coboară – ce-i acolo, pentru un tânăr, o sută-două de pași! Ajunge și ce vede? „Pomenirea" lui Pantiușa, că mai bine nu i-aș zice pe nume amu, gândindu-mă la ea numai blestem pe limbă îmi vine, dar cu ce-i de vină fântâna? Ca și cum ar fi sfințit-o duhul cel rău: pe budăiul din

butulaci o ciuturică așteaptă ca o momeală albă-albă, ca o jucărică... Că asta-î, cumnate Scridonaș și bade, ia aminte: coclauri, pustietate, când colo, pe soră-mea o întâmpină, ca în poveștile cele de adormit copiii, o întâmpină, zic, o minciună – o ciuturică albă-albă, ca să-i fure mințile. Soră-mea, o bleagă – n-o cruț nici pe dânsa, c-o știu, nu-i trece prin minte ist gând? „Măi, vremea-i grea, lumea-i înstrăinată, încoace doar că se vine o dată-dădăori pe an, din întâmplare. Cui să-i fi trecut prin minte să scobească în împărăția asta de pușiu ciuturică albă de fântână? Unui pierdevară, nu? Că Pantiușa de mult e oale și ulcioare..."

Povestește ea istoria surorii, iar badea Scridonaș, cumnățelul ei, a plecat capul pe umăr, ascultă, dar mai știe și el câte ceva din gura satului!... S-a bârfit după aceea lung și mult, printre lume, căci o năpastă pe capul omului lasă zăloagă grea pe limba celorlalți.

Și ce se-ntâmplase? Ajunsese Rarița la fântână, umpluse ciuturica cu apă, o scosese, băuse. În pârâiașul ce se cotilea de sub budăiul fântânii vede: voiește a se mistui speriată o broscuță. Fata urmări cu haz cum broscuța întuneca fioros ochiul apei. Ca o copilă, a urmărit-o, a drăgostit-o cu ochii, până când, vrăjită, s-a topit cea broscuța în mâl. În înalturi, acolo, în azurul fără funduri, ca și în jur, plutește o liniște de templu, în care liliecii dorm somnul icoanelor. Rarița cufundă a doua oară ciuturica, o scoate alene, mai soarbe apă: bucuria copilului de-a joaca la fântână, bucuria apei. Întremată, se mai bucură c-a văzut în viața ei și o broscuță proastă. Aceea de ce s-ar fi speriat? Stai! Dar în spate de ce a sfârâit din aripi o pasăre? Nu cumva pasărea s-a speriat din cauza broscuței, care s-a mistuit în mâl? Stai!... A mai răsărit deasupra și o umbră! Vreun vultur singuratic? Cogeamite umbra neagră, ce mai e și asta? Stai, că mai poartă la gât ceva umbra. Ah, uite-o, e alături, nu-i umbră, e o pușcă-automat și atârnă de grumazul unui bărbat, care vorbește nu broscuței, ci Rariței:

— Dragul bădicăi, nu deșerta ciuturica... Musai să fie rece și proaspătă, și curată apa scoasă de mâini de fată mare... Că ciuturica e lucrușor făcut de badea, când n-are ce face.

Da-i umbră ea? Aș, de unde! Umbra asta e cu automat în gât, cogeamite matahală! – și-i ia ciuturica din mâini și pufnește, și horpăiește, și țocăie ca un mistreț la pârâu, barem o dată să se uite în ochii Rariței, dilatați... Ei, că nu-i spaimă, Rarița e doar o fetișcană care se întreabă: „Nu-i cumva dintre cei fugari de-ai lui Bobu cel strașnic și vrăjmaș? De când dumnealor fac ciuturi pe la fântânile părăsite?" De dincolo, cea matahală clefăiește ca un vier, îngăimă un „să-mi trăiești, să-mi crești mare", izbește ciutura ca pe-o lance în negreața apei și pune galeș mâna pe boiul fetei.

— Ehe, nu te teme de bădica... Badea n-are să-ți facă nimicuța rău... Și să nu strigi, că om speria iarba, furnicile! Și tot atunci, cum lupul umflă iedul, o umflă el pe fată în brațe și o ia arar la deal spre un pâlc de tufari cu iarbă, tot îngăimând: „Ce ușurică ești! Și rochiță nouă îți trebuie... Chiar am una din magazinul de la Telenești și n-are cine-o proba...".

S-a făcut dispărută Rarița în cea neagră verdeață a pădurii, precum broscuța de izvor cu pântecul roșu în mâl.

Peste ani și ani, aceeași Nadea povestește ce-i simțea inima:

— Amu, în vremea asta, bade, ce se-ntâmpla cu mine!... Parcă un șarpe – anume gându-mi era la șerpi, zic, prin fundăturile celea cu ape și verdeață o fi luat-o la fugărit vreun șarpe... Da de ici șarpele parcă mi s-a băgat mie în inimă, cum se vâră într-o broasca... Îmi soarbe inima, mi-o suge și mi-o potricălește, și eu strig ca o nebună: „Fa Rariță, fa, unde ești, fa! Ce-i cu tine, fa, răspunde!" Și așa strig, o știu dusă la izvor în vale, nicidecum la fântână! Și când strig, închid ochii de tare ce strig, și când îi deschid ca să aud, văd dealurile tremurând. C-o fi fost din fierbințeală, c-o fi fost din spaimă sau din sete, parcă m-am prostit: urlu, răcnesc cât mă țin băierile. Văd, dealurile tremură... Tac, și cum tac, ele înțepenesc, albe! Simt, ea, inima, s-a prefăcut în cel șarpe din mine și gata să-mi țâșnească pe gură!... Ei, că nu mai pot îndura... Asta e, îmi zic, din pricină că deasupra, din cer se varsă peste mine jăratic, și sfârâie țărâna. Că și inima când bate, când se oprește, taman ca ceasul din perete... De-amu-i coadă de șarpe, tăiat cu sapa, se zvârcolește nebună, acușica, zic, am să cad jos și au să mă mănânce râmele...

Ei, și unde-am prins mânioasă a fărâma, a rupe și a smulge tot ce se nimerea sub ochi: păpușoi, buruiană, ridichioară, mohor, pălămidă , adică tot ce-i verde și ține pe cap de răcoare... Am smuls și-mi acopăr căpățâna, că de-amu era să-mi crape, nu alta... Uite-așa, bade Scridoane, și-n clipa asta m-a lovit un gând: a prins-o vreun nebun prin pustietățile estea și o gâtuie. Unde mă apuc eu de bocit... Da bocesc, nu șagă, curat jalea îmi topea vlaga din trup... M-am prăbușit jos! „Ce-i cu mine, Doamne! strig eu o dată. D'apoi că de-acu e sfârșitul!" Și cât oi fi zăcut așa, nu țin minte, parc-am uitat unde-s, parcă nu mai știu cine-s... Atât, deasupra capului îmi șoptește verdeața aceea, care mi-am pus-o în creștet, poate să-mi ieie durerea... M-am speriat! Adică nu atât m-am speriat, cât mai tare m-am încâinoșat: „Ei, crucioiul cui de te are! Arunc sapa cât colo. Tu să bați câmpii? Păi, vin eu după tine ș-acolo te mântui – eu te gâtui!" și mă pornesc: mânia m-a îndrăcit, dragă. Când mă uit, iacată-o și pe soră-mea că vine... Adică cu un gând vine, cu două pășește în dorul lelii... Am răcnit: „Cățeao, parcă te-ai înecat acolo!... Las' că pun eu mâna pe sapă și-am să ti-o rup de șale!" Ce crezi, bade? Doamne, mă iartă, că de-amu sântem neamuri – ea merge, nu merge, iar ulciorul cela curat nu-l cară, ci o doboară... „Bat-o Dumnezeu de fântână, blestem eu, de atunci o săpam cu tot cu izvor și o aduceam încoace!". Am zis acestea, când colo soră-mea se prăbușește... Ei, că-s buimacă de acum, din blestem și ocară iată mă cuprinde mila și grija de mamă: am speriat copila! Mă repăd: „Dragul lelicăi, fa-tu-fa, ce-i, spune ce-i cu tine!".

Nadea face o pauză, își cuprinde fața în palme, iar badea Scridon a mutat capul de pe un umăr pe celălalt.

— „Dragul lelicăi, reia Nadea cu aceleași cuvinte. Ce s-a întâmplat, Rărucă?" Soră-mea buhăiește, bocește, se zvârcolește, să zici că-i furnică în paie aprinse... „Of, of, hu-hu! se bate ea cu capul de pieptul meu, blestemata mea de viață, mai bine nu mă născteam..." Dau la burlui s-o stropesc cu olecuță de apă, da stropește-o dacă ai cu ce! Ulciorul e fierbinte, bade! E fierbinte ca o plită încinsă, ea, vasăzică, nici apă n-a adus „Fată dragă, spune odată, fa!" țip eu. Ea, de colo, tot bocindu-se:

„Văleu, văleu, lelicăi... și mușcă țărâna cu gura. Banditu, Bobu m-a necinstit!...” Acuma matale știi cine-i Bobu... Adică nu știi totului-tot, pentru că atunci tocmai pătimisei și neata, bade Spiridoane. Ei află: Bobu își cărase pojijia, bulendrele și copiii în pădure și trăiau acolo prin niște zemnice, ș-aveau mitraliere, și cai, mai în scurt, se pusese în poară cu sovietele – răzbunare și vrăjmășie... Prăda cooperativele, trăgea cu armele în activiștii puterii, dădea foc ori împresura grupele de întemeiere a colhozului și le toporăștia ca pe niște potârnichi. Mai în scurt, năpasta lui Dumnezeu, căci vai de omul simplu, ca și de cel pus, să te conducă. Nu știu dacă ai auzit, da avea peste o sută de kile Bobu acela, știa locurile din împrejurimi, precum le știu sălbăticiunile. Ei bine, și voinic era, se zice, trântea calul la pământ, îl lega, îi răsucea copitele la cer și-l potcovea de unul singur!... Iată ce face umbra cu arma la gât: pe-un ogor de orfani plângem noi, două surori, plângem mai amarnic decât la îngropăciunea părinților, pentru că ne-am înmormântat cinstea! Țărâna ne înghițea nu numai pavăza și sprijinul, ne înghițea și onoarea..., și aici sora cea mare se smiorcăie băbește, își duce șorțul la ochi.

Mai avan și mai amarnic se zvârcolise atunci Nadea: simțea adânc vina, mursecându-i inima! O chinuiește și azi gândul acelui șarpe, care s-a zvârcolit în pieptul ei. Cum de i-a dat voie, cum de a îngăduit să sloboadă un boboc de copilă printre arme automate la gât! Ce minte a avut ea, fată stătută pe atuncea! Ce căpățână seacă! Amândouă să se fi dus... Ori să nu se fi dus deloc. N-ar fi crăpat de sete, dacă mai răbdau un ceas-două și se duceau împreună. Blestema banditul sora mai mare, că pe acela să-l mănânce dihăniile, corbii pădurii, să i se usuce oasele așa, în soare, cum li se usucă lor acum lacrimile. Să-i croncănească deasupra-i cobea cea fără leac, cum croncănește deasupra lor corbul...

Într-adevăr, în înalturi, acolo sus, unde dăinuia lumina portocalie a acelui iunie smintit, croncănea un corb. Nu cumva era vreo prevestire? Schimbare de vreme ori venea altă umbră asupra celor doua orfane?

Ei bine, Nadea o mângâia pe Rarița: „Taci, eu îs de vină... nu-i nimenea de vină, haidem acasă. Taci, draga lelei, lovi-l-ar moartea. A da domnul și, poate, nu s-a mai afla. Haidem fugulița-n sat, c-a mai veni din urma noastră...“

Nimic mai stupid decât această mângâiere cum că poate nu s-a mai afla... A doua zi satul vuia ca moara. Niște băietani, aflați pe vale cu vacile la păscut, acum parcă n-aveau altceva de lucru decât să trâmbițeze pe maidane:

— Răruca lui Catană s-a tăvălit în iarbă cu banditul Bobu... S-au ascuns sub niște tufari la fântâna lui Pantiușa... Și se jurau pezevenghii năimiți parcă: să crap, să nu mă urnesc din loc, întreabă-l pe Ghiță al lui Deliu, s-au mistuit într-un pâlc de frăsâniș, nevăzuți. Se cuprindeau și se drăgosteau...

Mai departe a urmat scuipatul băbuțelor ipocrite și hula mamelor cu fete de măritiș, apoi s-a pornit scârba și disprețul, așa că peste făptura tânără pe-al șaptesprezecelea an, mereu zâmbitoare ca o floare de dovleac cățărat pe gard, fu aruncată marama cernită a căderii „în păcat“, înstrăinarea de semene. Aceeași floare de bostan, galbenă, râzătoare, cu corola ei aurie, parcă a unei prințese de poveste. Ei bine, în cea coroană, în cel potir de gălbeneală acum se zvârcolea săptămâna de săptămână gândacul cel negru... al vorbelor hulitoare. Tocmai c-așa arăta Rarița și lumea – un gândac într-un potir auriu, chipul, statura ei se gârbovea de amărăciune și de vorbele ce-i șuierau fie-n obraz, fie de după vreun gard.

Trecură așa săptămâni, luni, ani... Nădăjduia fata că vremea va spăla cu uitare cele din vara aceea, dar iată că mai trec ani doi ori trei, când într-o duminică, o vecină, care hojma avea obiceiul să-și scarpine limba de spinarea celor două fete ale lui Catană, unde-i zice altei cumetrițe:

— Mai întrebi de ce nu se mărită? Dar cine să le ieie de soațe, dragă? După cine dumnealor să se mărite? Trăiesc doar gard în gard cu dânsele și le văd zi de zi. Acu pentru cea mare, bine că s-a găsit un văduv șchiop și a luat-o să-i crească copiii... Dar pe ast' mică cine s-o ieie? Că am o noutate să-ți spun, dragă: de scârbă, Rarița s-a dus cât lumea, s-a mistuit din ochii oamenilor. A mânat-o jalea acelui Bobu, pe care mai săptămâna

trecută l-au mâncat gloanțele. Cum, nu știai c-a fost împușcat Bobu? Păi da, soră, Rarița i-a dus poclon fetia și a trăit cu dânsul ibovnică! Da lasă-mă, te rog, care necinstire? De ce nu și-a făcut acolo seama, de ce nu s-a aruncat într-o fântână, să zicem, chiar în fântâna aceea a lui Pantiușa, s-o mănânce broaștele? Păi, că eu ți-oi răspunde: ea l-a chiuit, ea l-a momit cu glas de mierlă atuncea pe Bobu la fântâna lui Pantiușa... Și tot ea i s-a hlizit prima, da-da!... Că dacă ești gonit de gloanțe și poterași, îți arde a dragoste?

Să zici, alt corb cobește în înalturi... Ori poate altă broască din cele râioase întunecă ochiul izvorului de apă?

Iată că dă Domnul, taman Nadea venea spre fântână. Cea cobe de muiere o face pe mironosița:

— Nădișoară, n-o prea văd demultișor pe Rarița... Nu cumva s-a dus încolo în Rusia, la scos cărbuni, împreuna cu a lui Prepeliță și a lui Nazaru?

Sora Nadea i-o întoarce de colo nu fără pic de otravă.

— Ba chiar s-a măritat, lele! Și bun băiat a luat-o! Are casă. E numai unul la părinți și are numai mamă... A dat și ea peste noroc, nu numai alde nepoatele neatale, că-n borta asta de sat ca al nostru un suflet ca al ei nu și-a găsit pereche...

În gând, sora Nadea îi face în ciudă celeilalte: „Na! S-o știi și s-o spui și la alții, că taman asta ți-i ocupația. Șezi cocârjită la gard, ca și cumpăna asta de fântână... Șezi și cobești la lume".

De colo, vecina răspunde:

— D'apoi c-așa-i, fată hăi... bine c-a dat peste noroc și mă bucur. Știut că... face vecina cu glas mironosit. De colo-n sinea ei iarăși croncănind: „Norocul lui soră-ta, fa Nade, de mult e putred în pământ la fântâna lui Pantiușa. Că dacă ar fi fost o fată ca altele își punea juvățul în gât, ci nu îmbrobodea un străin... Nu umbla pe la horele și pe la nunțile din satele străine, ca să prindă în laț un tontălău care să n-o știe ce poamă a fost și din ce viță se trage!"

Și unde face în continuare:

— Să-i fie într-un ceas bun măritișul... S-o fericească Domnul!...

Ah, urarea de om crud și pizmaș e un blestem.

— Îmi pare bine că lacrimile voastre... Ați auzit, cred, fetelor? Săptămâna trecută l-au pușcat pe Bobu prin fereastră. Păi, să știți, lacrimile voastre s-au prefăcut în gloanțe și l-au doborât pe păgân... Spune, Rarița mai vine încoace, o vezi când și când?

Sora Nadea răspunde:

— Departe-i, mătușă, aman departe e măritată.

— Taci, că-i bine dar.

Și într-adevăr, Rarița s-a măritat dincolo de Orhei, într-un sătuc, iată-s șapte sau opt luni. Mai trec încă vreo patru, cinci, șase... Anul e încheiat, și într-o bună zi Nadea se trezește cu soră-sa în poartă. În loc să-i vadă însă înflorit pe chip zâmbetul acela de floare de dovleac, lăfăindu-se în soare, Rarița e vânătă și slabă ca o scândură. O vorbă, două, parcă inimile s-au molcomit, și-ncep destăinuirile.

— Nu-mi place deloc cum arăți, Rărucă! Să-mi spui, dragul lelei, ce-i cu tine? Adevărul tot și curat, chiar te rog...

Ei, sora Nadea îi e Răriței ca și mamă, cui alteia să i se deschidă?

— Leliță dragă, numai mormântul o să-mi fie bărbat! Ochii mari alb-albaștri s-au prefăcut în bulboane de lacrimi, iar nările zvâcnesc ca la o sălbăticiune.

Nadea a tresăltat.

— Te bate, dragul lelei?

Sora clatină din cap și-și înfundă plânsetul în colțul broboadei.

— S-a aflat?

Urmează aceeași clătinare și iarăși un hohot de plâns.

— Nu ți-i drag, poate?

— Lasă-mă... Lasă-mă olecuță... să plâng.

În sfârșit, a plâns, s-a răcorit, și-a tras sufletul a ușurare și unde începe a plumbui amarul în cuvinte:

— Totuna am să-mi pun juvățul! Am să-mi fac seama... Oi găsi eu niște otravă... La ce să trăiesc eu, dacă în mine nu-i rostul muierii... și sfâșietor exclamă, strigând din străfunduri: Nu nasc, lele! N-am sământă de muiere!... Iată e anul și jumătate trecut, și el vrea și vrea copil... Una-două mă cicălește: „Ce-i, fa, cu tine,

ești destulă femeie! Ai anii, slavă Domnului... s-ar cuveni să prinzi. Poate că ești bolnavă? Haidem la un doctor. Spune-mi... Ori poate vei fi făcut vreo prostie, cum fac fetele în ziua de azi?"

Rarița își trage sufletul.

— Lele, n-am avut încotro, m-am apucat și m-am spovedit întru totul, mde, ca bărbatului. Iaca așa și așa, zic... Iaca ce-am păcătuit! A fost prin părțile noastre un fugar urmărit de lege, poate ai auzit despre el, îi zicea Bobu. Ei bine, m-a prins și m-a necinstit cu de-a sila. Zic, poate din spaima acelei zile a pierit, a ars în mine sămânța de femeie! și Rarița iară mai trage un oftat. Lelică, atâta-mi lipsea – spovedania. De atunci, soră dragă, ca și cum auzitele i-ar fi luat graiul! Nu-mi spune nici hâr!... Ce face, unde se duce, de unde vine, mai pe scurt, un cuvânt nu scoate, parcă nici nu i-aș fi soață... Se culcă pe afară, prin fân, ori mâne în câmp, iar dacă cinstește un pahar, își umblă fălcile ca un jugănar...

— Leapădă-l dracului! izbucnește de colo Nadea. Rupe-o dintr-o dată...Văd, n-ai să ai viață cu dânsul. Adă-ți buclucurile în căsoica de la deal, mută-te încoace și Dumnezeu cu dânsul. Cum ești un suflet singur, te-i hrăni.

Așa se încheie pentru Rarița căsnicia cea dintâi. Se adeverea oare croncănitul corbului din nămiezii aceia de iunie? Ori gândul ascuns al vecinei de la fântână? Ori poate atingerea aceea spurcată și sălbatică sub poală de pădure, siluirea hoțomanului, acum oale și ulcioare, o urmărea pe Rarița în sânge ca o otravă?

V

Moș Scridon știa, precum știa tot satul, pățania neveste-și, dar nu-i păsa. Acum îi căuta în minte un nume frumos feciorului. „Am să-i zic Nicolae... Așa îl chema pe răposatul tata, Dumnezeu să-l ierte. Și sărbătoarea casei, praznicul familiei noastre, se făcea așijderea de ziua sfântului Nicolae, ocrotitorul năpăstuiților. Pe lumea asta este un adevăr și o dreptate, Spiridon Nicolaevici... Adică ce-am zis eu: Spiridon Nicolaevici și Nicolai Spiridonovici! se adresă el în gând către fecior. Zică-se ce s-ar

zice, am să ajung eu, totuși, să-ți pun mâna în creștet și să te învăț a chiui ca în codru..."

Stârcea acum la patul Rariței aflată în cea odăiță, în care preoteasa satului ședea lung în fața oglinzii, înainte de a se duce la slujba de biserică. Casa revenise acum spitalului drept maternitate. Șede, se uită Chirpidin la nevastă și nu pricepe nimic. Oare de ce-o fi lăcrimat, de ce-o fi apucat-o jalea pe Rarița. Alta în locul ei s-ar fi mândrit, chipurile, vedeți ce mi-i bățos unchiașul? A venit fugulița de dragă dimineață, ca să-și vadă odrasla... Parcă și nume potrivit i-a ales. Nicolae o să-i zică, în cinstea bunicului...Nicolai Spiridonovici, ați auzit? Mare proastă-s eu că plâng.

În crăpătura neagră a ușii se iți un halat alb.

— Ce, dumneata mai ești aici? plesni din palme sora medicală. Ai să vezi mătăluță acușica, vine medicul, o să ieși pe brâncite! Și izbi din răsputeri ușa.

— De ce nu ți-ai cerut voie? întrebă cu sfială Rarița, ștergându-și lacrimile.

Scridonaș, fără să fi întors capul în urma surorii medicale, potrivește perna, căpătâiul nevestei plânse.

— Ce-i cu tine Rariță? Spune ce s-a întâmplat...

Moș Scridonaș cată rătăcit în jur: ce năbădăi dau peste muieri – una-două li se umezesc ochii. Pe când era tânăr, fetele nu aveau ochi pentru el, nu-l luau deloc în seamă, decât numai atunci când le cășuna câte un rău. Păi, cum să nu le cășunezi, dacă tu te afli în preajma lor și ai fi parcă butulac, nu flăcău. Ei, și ce dacă nu-i arătos? Ei, și ce dacă-i argat la Vasile Hlistun?... Nu-i și el un om ca toată lumea?! Nu cumva fetele mai au și un alt simț, de care el n-are știre – în sinea lor simt greață pentru el, scârbă. Că-i aricit la vedere să nu-l iubească nici o femeie, adică?

Găsea cu cale să se mângâie altfel. „Ia dă-le naibii, toate-s pe dos în inima fetelor și femeilor, atât că-ți acresc sufletul și te zbicesc ca pe un castravete fără moare".

Vorbise omenește Rariței, o întrebase părintește și cu grijă: „Ce e cu tine, nevastă, ce s-a întâmplat de plângi, fa?" Ea, însă... uite-o c-a amuțit, uite că te privește de sub pătură cu niște ochi mari și umezi ca de oaie, al cărei mieluț nu mai suflă. Te

pomenești c-o fi intrat în griji: a cuprins-o și pe dânsa tânga bătrâneții, acușica împlinește patruzeci. Unde mai pui că și eu îs de pensie, cine are să ne crească copilul ista?"

De atâția ani și necazuri, desigur, moș Chirpidin se împuținase, se mărunțise, se stafidise de-a binelea. Deodată îl cuprinse un fel de milă pentru ființa lui trecătoare și a nimănui. Peste odaia asta, peste pereții albi, peste soarta lui, simți coborând ceva... Dintru întâi păru că e o tăcere, ori împăcare albă și grea... Semăna cu nemărginirea aceea unduitoare a nămeților albi ce coboară peste câmpie, țarini, păduri, coclauri, sihle cu mărăcini – oblu-i pretutindeni: cată-i capătul, află-i începutul... Să zici, cerul, o cupolă, s-a răsturnat cu fundul în sus, iar răsturnarea asta te-a prefăcut într-un fluture năuc de lumină. Te afli în zbatere smintită, netoată, simți cum zbori-plutești peste o albeață, te cufunzi prin miriade de raze și goluri orbitoare, cum albeața însăși îți zgârie ochii, retina, ca niște spini de pe marginea drumului, iar în ist răstimp tot fâlfâi din aripi, zbori și zbori, iar acolo dedesubt, departe-departe, ca o limbă despicată, neagră, se leagănă ceva... Nu cumva sunt umbrele aripilor tale neghioabe? Ori e limba tăcerii tale? Stai! Albeața asta, acest uriaș clopot sloboade dangăt, se bate în dungă, cutremurând împrejurimile: bim-bam, bim-bam, bim-bam, și auzul prinde să te doară...

Cât pe ce să se roureze ochii lui moș Scridonaș de atâta tăcere.

— Rariță, știi ceva? Hai să-i spunem băiatului așa... Ascultă încoa: Nicolai Spiridonovici, cum ți se pare? Abia că a întrebat, când colo ușa se deschide smucit.

— Iaca dumnealui mai e aici! Cine ți-a dat voie să intri în salonul lehuzelor, moșule?!

S-a întors moș Scridonaș și ce vede? În ușă se înghesuie un stol de halate albe, în frunte cu un bărbat căruia de sub boneta de esculap îi stârcesc, mițoase, pletele. Aoleu, ce cred dumnealor, un unchiaș ca Spiridon Paticu se lasă atât de ușor înfricoșat? Ori poate ați uitat cum i-a scos nașului cu toporul măseaua din fundul gurii? Ori nu se ține minte cum a toropit el satul întreg, în timp ce-l judeca și-l condamna procurorul, cu cuvinte tari? Dacă e vorba de niște halate albe, acușica le face el morman de cârpe înnoroiate.

— Aș vrea să știu cine-i, mai drept zis, cu cine stau de vorbă? Adică, cine e mai mare aici?

A spus-o cu tonul acela de om îngrijorat, pe care îl împovărează graba făptuirii. Să zici, adineaori halatele l-au rupt de la treaba pe care-o pornise și-l forțează alta să înceapă acum.

— Da ce vă uitați, ce căutați așa la mine? Sunt în interes de serviciu și vin de la conducerea noastră. De-atâta întreb: cine-i aici mai mare, fiindcă vin niște delegații de departe. Hm, neavoastră nu vă arde de șagă!... Ei vin de la *Izenhauer!*...

Iat-o pe mătușa Eudochia Bulbuc, cea mai veche sanitară de aici din spital. Halatul ei e închis până sus, atât că l-a înțăncușat în două locuri – atârnă partamurile și seamănă cu o jiletcă de coțofană:

— Ce-aud, Scridonaș, *mericanții* sosesc, zici?

— D'apoi ce, ai uitat, Dochie? Unde a fugit feciorul preotului de la noi, dacă nu în America. Amu, închipuie-ți, îl face pe marele mahăr acolo și a venit la noi din partea lui Izenhauer.

Chirpidin clipește din ochii săi rotunzi de vulpoi: aha, v-ați prins... Uite că halatele pornesc a-și încheia nasturii. Uite-le c-au început a-și desumeca mânecile, uite c-au început a se foi în neștire – e prea din cale afară, în mijlocul lor ăsta mai lipsea, Eisenhower! Da moș Scridonaș – Avizuha! – ca un vulpoi, dă din coadă, văzând niște coțofene într-o margine de poiană. Ca și cum le-ar zice: „Priceput-ați? Ca să știți cine-i Chirpidin, nenea Avizuha! Jos căciulile, dacă l-ați văzut! Pentru că eu nu mi-s Leunte Chitanog, să zbier, să urlu ca un smintit, eu sânt tată destoinic, priviți-mă! N-am de gând să vă cer îngăduință ca să-mi văd feciorașul și pe mamă-sa!"

— De unde știi, moșule? Cine te-a trimis?...

Uite că boneta cea impunătoare a dat glas. E medicul de serviciu. Ba și stolul de halate și-a revenit, au prins a se șușoti, a se răsuci.

— Peste jumătate de ceas vin încoace președinții: și cel de colhoz, și cel de la soviet. Adineaori raionul le-a telefonat să se gătească, să fie curat și ordine peste tot locul... Ei v-au telefonat, au tot telefonat, nu a luat nimeni telefonul. Și de atâta m-au trimis...

Ah, spitalele astea de țară! Oare când au să rămână ele pustii și albe? Să rămână albe, văruite și pustii, ca niște cetăți din zăpadă, dinlăuntru să nu mai răzbată nici un geamăt, nici o tuse.

Ce mai încântare ar dăinui... Pentru că dacă te uiți la iști colhoznici bolnavi, la cei bătrâni internați în spital, te ia cu jale de mamă. Șed pe marginea paturilor de fier cu termometrele subsuoară și aproape că n-au glas, n-au nici poftă a se clinti... Să zici, sunt niște păsări călătoare rănite, niște cocori pe care lingoarea și nămeții albului din jur i-a încremenit peste noapte, neașteptat. Nicicând nu vor mai vedea malurile însorite ale Mediteranei, ale Nilului albastru, ale celui roșu, unde cândva iernau...

— Moșule, ia hai și mi-i povesti ce și cum, în același timp medicul de serviciu s-a întors către stolul de halate, poruncind: – Ce așteptați? Tovarăși, la treabă! Transmiteți și celor care au fost în schimbul de noapte să rămână! E nevoie de ajutorul lor.

Moș Scridonaș s-a împieptoșat ca un cocoș între argați, iată-l tipa-tipa, înaintea medicului de serviciu, străbătând odaia. În dreptul ușii s-a oprit, făcând un gest către Rariță: chipurile, acușica mă-ntorc, mai stau un piculeț de vorbă cu doctorul. A și spus:

— Două-trei minute, Rariță, vorbesc ce și cum și mă-ntorc.

Să-l fi auzit cum a rostit – adevărat șef al cine știe cărei magazii de bunuri materiale!... Mai mult, să zici că-i însuși președintele colhozului, nu degeaba în ultima vreme se învârte prin preajma-i, căci e paznicul magaziilor alimentare. Uite că-s ani vreo șapte sau opt de când păzește mierea și ouăle, și uleiul de răsărită, și carnea cea de vită, și de oaie, și de porc, apoi pielicelele și brânza, și lâna, și nucile... Toate aceste bunătățuri iau drumul grădinițelor de copii, al spitalului, al internatului școlar și al brigăzilor de tractoare. Ba uneori se mai aciuează încoace și câte unul cu glas mieros și rugător:

— Spiridon Nicolaevici, (să vedeți, e Spiridon Nicolaevici, nu Avizuha-Chirpidin, care se maimuțărea în club cu șaisprezece ani în urmă!). Spiridon Nicolaevici, am o rugăminte pe lângă matele, ah, dacă mi-ai face rost prin magaziner de vreun cocoș-doi sau măcar de niște picioare de porc, ori de vită, pentru răcituri... Cel puțin, pune-mă la cale cui să mă adresez? Nevas-

tă-mea și-a chemat ginerele pe ospețe și cuscrii mei sosesc de pe la Vorkuta, și trebuie să-i onorez... Mă rog, niște răcituri colea, c-am... că te poftesc și pe mata să-i cunoști, tineri sunt, scot cărbuni, au niște lefuri!...

Ah, să-l vedeți în astfel de clipe pe moș Chirpidin! Dintru întâi își ridică privirile cu o îngăduință solemnă, dar nu pentru că acela e mai înalt de statură decât dânsul, ci, pur și simplu, Scridonaș trebuie să-l lămurească răbdător pe bleg, care se crede mare mahăr, că e cuscru c-un miner. Dar, mai întâi, hai să-i vadă bulbucul ochilor în adâncuri, deșteptului îi tremură pupila, nu? A înțeles el, în sfârșit, cum că paznicul magaziilor colhozului mai poate ceva! Căci nu e un simplu paznic, ci Spiridon Nicolaevici, și uite c-ai ajuns la dânsul, uite că-l rogi întocmai ca pe magaziner!

În astfel de clipe parcă ți-ar spune: „la să-ți văd ochișorii, căci vorba o aud... Nedestoinicule, vezi-te ce zile ai ajuns? mi te înjosești ca o vădană!... Ah, tocmai că da, așa e ... Cât timp nevastă-ta n-avea ginere și cuscri mineri în Siberia, nu mă vedeai, nu mă auzeai... Pășeai înfoiat, parcă ai fi înghițit oiștea, acum, însă, ți-ai amintit? Ca să vezi, să știi, paznicii sânt și ei ceva – cată la mătăluță cum te-ai gârbovit sub rugămintea ta..."

Între timp cel cu rugămintea îl înjură în sinești ca la ușa cortului. Căci Chirpidin tace, îl măsoară. În fond cine e și ăsta, întocmai? Un titirez. Un paznic de lacăt!

Spiridon Nicolaevici rostește însă:

— Vai de mine, de ce nu s-ar putea, și coborî ochii. Fă dintâi o ce-re-re de pe unde-ți sânt cuscrii și arată trebuința. Apoi dă-mi-o mie... Numai nu scrie cât și cum, scrie-ți doar numele și trebuința – ai oaspeți însemnați din Rosia! Scrie-o și pune-o într-un plic cu părălușele împreună, ce-re-rea. Vorbesc eu cu magazinerul... Că el, magazinerul, când zice ceva, președintele îl ascultă... da eu îi știu posibilitățile.

În ist răstimp moș Scridonaș iarăși s-a împieptoșat cocoș: Văzuși, nenicule? Trăiești pe lume și nu-ți dai seama ce se-ntâmplă. Ori te prefaci că nu vezi și-ți cauți de interes, ca gândacul de cocoloșul lui? Poate că nici nu știi cine-i și ce, da eu, măi tânjală, am șezut în închisoare pentru destoinicia mea. Pentru că altfel

aș fi făcut moarte de om, dacă nu mă închideau... Cred că ai uitat, eu însă nu uit... Atunci cred că râdeai, te prăpădeai de haz, dar tot ce-i haz și veselie se uită. Mai mult, cred că mă și osândeai: ce prost mai e și Scridon aista Paticu! Crede că oprești apele cu pieptul, cu brațele? Ce l-a lovit să se năpustească asupra agentului de achiziții statale? Să-i fi dăruit nu o nevastă, da trei, pentru fiecare chitanță falsă, și ibovnica drept adaus, numai să-l scutească acela de lână, de ouă, de pâine, de carne. Da dacă nu poate, barem să-ți falsifice vreo chitanță-două, chipurile, te-ai achitat. Și moș Scridonaș încheie: Uite însă că eu am făcut pușcărie, m-am întors destoinic ș-acum tu, deșteptule, vii și mi te închini, te milogești pentru niște scurmători de orătanie..."

O, atunci sala clubului și acești rugători se tăvăleau de râs:

— Auzi Paticu, stai jos! poruncea judecătorul.

— Păi, șed, ce mai vreți? răspundea Scridon.

— Ridică-te în picioare, acuzat Paticu, când tovarășul procuror ți se adresează.

— Păi că mi-s pe picioare, cetățeni-tovarăși, ce, nu se vede?

— Ieși din bancă și mi te arată!

Badea Scridon ieșea, se arăta un adevărat Statu-Palmă-Barbă-Cot, și rămânea în picioare în mijlocul sălii zburlit, nepieptănat, ridicol, și tot atunci, în seara aceea de sfârșit de aprilie a lui patruzeci și nouă, îl trimiseseră pentru patru ani și patru luni... la reeducare.

Dintru întâi aici nu prea pricepuse ce se întâmplă. Mai luase unul cuvântul.

Cine era acela? Și de ce îi lua apărarea?

Tocmai se întorsese din dosul clădirii judecătoriei, având milițianul la spate. Acolo Chirpidin nu făcuse altceva decât că-și slobozise duhoarea cea urâtă, care la mânie sălbatică îi răscolea și-i secera măruntaiele, să zici, îl dădea la ferăstrău necuratul. Păi, ce să facă altceva, dacă îl lua cu nădușeli și furie oarbă, precum odinioară, atunci când în tinerețea lui pușcase hora și fetele la dansuri?!

Fusese nevoit să-și ceară iertare față de tânărul și nevinovatul sergent milițian, care venea din urmă.

— Crede-mă, așa-s zidit eu... Că de mai mă țineam oleacă... pe crucea mea, făceam târ-târ-târ de față cu procurorul... Și mă trezeam la Siberia.

După această pauză forțată luase cuvântul apărarea. Scridon Paticu ridicase ochii la același sergent, ca la un om care-l știe de acum în intimitate și în slăbiciuni, întrebând:

— Da cine-l roagă pe dumnealui să vorbească în numele meu?

— Gura! șopti tăios sergentul. E avocatul, nene, el te apără.

— Bine, dar cine îl roagă?

— Procedura, ssst!...

Paticu prinsese a se foi, a se răsuci. Ridică din nou mâna ca un elev, te pomenești, iară dăduse nevoia peste dânsul!

— Șezi cumințel, c-ai s-o pățești, strecură printre dinți milițianul.

În timpul acesta avocatul își documenta alocuțiunea:

— ...iată de ce am găsit cu cale să citez aici, în cadrul acestui proces cu dezbatere publică, stimate tovarășe judecător și tovarășe procuror, și onorată asistență, iată de ce am găsit cu cale să fac o mică paranteză cu trimitere la „Pravilele lui Vasile Lupu", adunare de legi, îndătinate locului, căci înmănuncheate au fost în Moldova pe la mijlocul veacului șaptesprezece, mai exact la o mie șase sute patruzeci și unu, apărute în tipografia bisericii Trisfetitele, care tipografie ne-a trimis-o Petru Movilă din mărețul oraș Kiev...

Avocatul răscolea teancul de hârtii de dinainte și glasul i se stinse încetișor. Nu găsea foaia cu citatul cuvenit și ridică privirea pe deasupra ochelarilor, parcă să împungă ființa nevăzută care îi dosise într-o clipită citatul.

— Dacă-mi dați voie, am să citez din memorie... Cuvenita pravilă ce zice? Și el începu arar: „Iar cea femeie prinsă în preacurvie, norodul s-o înconjoare, s-o dezbrace goală și s-o înscăuneze pe măgariu, iar acest măgariu cu femeia goală pe spinare să fie purtat pe toate drumurile în văzul lumii, căci fost-a ea soțului hărăzită până la margine de mormânt, nu libovnică întru păcat și plăceri în întuneric, ci dată i-a fost a-i fi tovarăș de viață la greu și la necaz, așa precum am apucat din buni-străbuni și precum fi-va de-a pururi..."

Își scoase ochelarii, pesemne, uitase adineaori că, citind din memorie, nu e nevoie de ochelari, de unde reieșea că memoria îi cam juca festa: iată, imediat îi îmbrăcă din nou, aplecându-se peste actul de acuzare.

— Năpăstuita, cer scuze... Inculpatul Paticu Spiridon crede... Mai bine zis, i s-a năzărit că trăiește în acele vremuri și, dacă ar fi avut un asin, hotărât lucru că și-ar fi încălecat soața năpăstuită și bătută de el. Zău, ar fi aidoma unui prapor – o fecioară de stearină, galbenă, călărind un măgar...

Sala izbucni în râs, parcă o și vedea: da, mărunțelul de Paticu ia de căpăstru măgarul și iese cu pași grăbiți pe ușa clubului. Pologul de păr cânepiu și nepieptănat i se înfoaie pe cap – nu se supune nici palmei, nici pieptenului: dă-o dracului de chică, Paticule, îndeamnă-ți măgarul cu toiagul să iasă mai iute la aer liber și aruncă-ți ochii rotunzi de dihore în urmă: s-a strâns lumea să-ți admire soața, nu?

Așa cum ești – îmbrăcat în pufoaică slinoasă, încinsă cu un curmei, în bocanci înglodați și mari, ei, află că-ți șade bine, pentru că semeni cu Iosif acela – săvârșești și tu ceva măreț, demn de morala evanghelică, de pomenire peste veac. Pășește dar semeț înaintea procesiunii de hliziți și gură-cască, când și când mai răstește-te la câinii ce ies lătrând din ogrăzi, apoi la un copil zănatic care ți se maimuțărește în față. Din urma ta se tot leagănă măgărușul mic și cenușiu, deasupra căruia se înalță prapor de stearină însăși Nastasia, nesupusa, neînduplecata și demnă în dragostea-i. Vântu-i fâlfâie Nastasiei pleata rară, gălbioară, iar din urmă țupăie, huiduiește, asmuță și se dă în petec ceata, gloata care năzuie a arunca în ist prapor cu pietre și bulgări din drumul de țară. Dar nu aruncă, nu se încumetă, căci, te pomenești, nu nimerește în cine se cuvine: în centrul acestei procesiuni deșucheate pășește un asin – ființă de povară și fără de nici o vină în treaba asta, fără prihană, cum se zice, și el ar rage, atunci, lovit. Atât că coada lui, ca o baghetă de dirijor, se agită, tresaltă, se fâțâie nemulțumită, când într-o parte, când în alta, ca și cum s-ar apăra de tăuni și muște... Chiar fără a fi lovit e nedumerit, bietul: oare de ce aceștia își zic oameni?...

Ei bine, tocmai că pe badea Scridonaș l-a răvășit închipuirea – a țâșnit titirez din bancă și strigă:

— Tovarăși cetățeni, dați-mi voie... Măgarul... Dacă-i vorba de măgar, eu sunt măgarul!... Tasia a mers și vrea să mai meargă călare pe mine, da eu o liberez... Eu îi dau divorțul... Poarte-i grija gospodăriei *aghentul,* că-i mai cinstit ca mine. Vedeți unde am ajuns? De-a cui nevoie dumnealui, pe ascuns, să se grijească de casa Tasiei? Pe furișate! Recunosc, l-am zăpsit, dar, când să-i zic mulțam și să-l miluiesc cu ce știu eu, dumnealui a sărit peste gard în livada nașului Filimon. He-he, zice acela că n-a văzut nimica, pentru că-s neamuri cu Tasia!...

... S-a eliberat moș Scridon în cincizeci și trei din lagăr, la sfârșitul lui ianuarie. Încotro s-o apuce? Desigur, înapoi în sat. Știe, i-a scris nașu-său Filimon, că nu-l așteaptă nimeni: casa e vândută. Tasia e plecată pe urlați, adică din urma *aghentului.* Paticu se gândea însă: am să intru barem la un vecin, care o să-mi zică: „Frate Scridoane, bun sosit! Ia șezi pe prispă și spune: ți-a fost greu?".

„Am să mă întorc, își zicea el, am să mă întorc ca un cuc... Așa se întoarce, primăvara, pasărea asta, măcar că nu-și face cuib. Codrul i-i cuibul, codrul cel spuzit de verde. Am să mă apuc și eu ca acea pasăre să răscolesc ogrăzile, crângurile, livezile cu vreo două, trei cânturi de-ale mele... De ce nu? Sunt, exist și, ca un cuc, trebuie să dau lumii de știre că iarna, gerurile, nămeții nu m-am prăpăstuit. Nici drumul cel lung..."

Tocmai era luna lui aprilie, iar dorul codreanului de-o poală de pădure e mai mare decât dorul de poala unei Nastasii. Badea Scridonaș se întorcea tuns ca un recrut, îmbrăcat curățel și îngrijit. Nu intră însă pe la vecini, nici pe la nașul său Filimon, ci se duse direct la biroul președintelui de colhoz, acolo să zică „cu-cu".

— Știți Valea Culei, tovarășe președinte? Toamna când te uiți în lungul ei, vântul tot mănă și mănă cârduri de ciulini. Îi mănă până îi dosește în vreo lăsătură, prin văiugi. Cred că i-ați văzut... Tocmai că sunt un ciulin dintr-aiștia, astă-noapte am mas cu ei sub gireada de paie din an a colhozului...

Președintele zvâcni din bărbie. Ai fi zis, e un cal care își întinde mereu dârlogul, mușcând zăbala. Ticul acesta îl căpătase în urma unei contuzii de pe front.

— Văd că ești un codrean din cei cu limba despicată. Președintele se arăta la vedere un de om de vreo doi metri înălțime și o sută paisprezece kilograme greutate. Era de baștină de pe lângă cetatea Hotinului, avea o față ovală-ovală și bugedă – un caș din fapte de oaie zvântat în leasa stânei. Ochii albaștri, blânzi și hâtri, de acum cunoșteau binișor firea localnicilor. Spune-mi, din ce zare vântul te aduce? Numai iute, scurt, că și pe mine mă mână un vânt!

— Închisoarea, tovarășe președinte. Uite că m-a eliberat și am venit la dumneavoastră ca la cel mai drept om al locului cu o caracteristică plină de laude... Ba ara și o *gramotă* de tencuitor, și una de paznic foarte cinstit...

Simion Danilovici Gălușcă – ăsta-i era numele – din nou zvâcni, același tic nu-i dădea pace întotdeauna, când devenea curios ori nerăbdător.

Zise:

— Știi ce, cu dumneata n-o termin eu până în seară... Ia hai cu mine!

Vizitiul lui avea în ziua aceea o înmormântare, iar Simion Danilovici musai să se prezinte la SMT, ca să încheie acolo niște contracte, prin care SMT-ul s-ar fi angajat la recoltarea cerealelor. În felul acesta, badea Scridon se trezi alături de președinte, pe scaunul trăsurii și cu hățurile în mână.

— Aoleu ce patret de cal! plescăi Chirpidin din limbă, admirând armăsarul din brazdă. Îl ținea bine minte, în patruzeci și nouă era un strâjnic din urma unei iepe de chiabur. Zburda în lungul șleahului, răscolind trâmbe de pulbere și călcând în picioare bobocii de gâscă. Se întoarse către președinte: – Văd, vi-s buni caii... E de sub iapa lui Grigore Baranga, am ghicit? Ah, dacă ați ști-o pe mamă-sa ce soi a fost!... Baranga îi scotea frâul, îi dădea drumul din Bălți, și iapa aceea se întorcea ca un câine la gospodăria chiaburului, acasă! N-o putea nimeni prinde...

— Lasă băsnirile, spune pentru ce-ai fost la „mititica", apoi în lagăr?

Președintele îl drămăluia, când și când furându-l cu coada ochiului, chipurile, ciulin-ciulin, dar din ce zare vântul te mână?

Spiridon, fără să răspundă, trase de hățuri:

— Hai, zmeilor! și deodată slobozi un oftat: Doamne, ce mai vremuri trăim! Curat ai fi în scrânciob. Și muți îngândurat: „Păi, altfel cum să-i spui? Patru anișori de zile am fost la fund, cum s-ar zice, însă acum, poftim! șed în dreapta lui, să zici, aș fi cine știe ce grangur... Râde vremea de noi, iar nouă ni se năzare... c-ar plânge!... Aici stă toata prostia ta, Spiridoane..."

— Ai casă, ai nevastă? îl iscodea președintele.

— Nevastă-mea spală blidele în târgul Teleneștilor, Simion Danilovici. E fosta mea nevastă... că ea m-a băgat la „mititica", vorba matale. Acum e spălătoreasă, își pungi buzele, căci le avea cu bucate pline. N-a vrut să spele la casa ei blidele, că le avea, s-a apucat să le spele pe cele străine, care-s pline cu mucuri de țigară. Mă mustra uneori: „Măi bărbate, de ce nu fumezi și tu ca alții? Acela-i bărbat care miroase a tutun..." Îl mirosea, știu bine, pe un altul, mai nant ca mine, și amuți.

— Ce-ar fi să vă împăcați? Cheam-o înapoi în sat, vă dau o căsuță dintre cele rămase slobode... Chiar pe cea a lui Baranga!... Câți ani ai, zici?

— Vreo patruzeci și patru.

— Foarte bine, o să munciți amândoi în colhoz. O să vă ajutăm! Avem nevoie de brațe de muncă. Te pomenești, în a doua parte, căsnicia să fie mai bună decât în prima – ați pătimit amândoi... Ori, poate, ai de gând să te-nsori cu alta?

— Apoi, Simion Danilovici, asta-mi mai lipsește azi! Cu sfatul dumitale ajung din nou în pușcărie.

— Cum vine asta? se uimi președintele.

— Păi, c-o sugrum, o gâtui! Cum am s-o văd în ochi, am să-mi amintesc ce-am pătimit. Ș-atunci iară mă năpustesc asupra ei...

— Spiridoane, dar crezi că-i ea cea vinovată?

— Doriți din nou să se veselească satul ista pe sama mea?! Să mă arate iar cu degetul: „Ha-ha! poftiți... sfânta familie a lui Scridon Paticu, care a înțeles ce-i familia!" Din nou au să-și depene amintiri băbuțele pe la porți, cum că odată a fost aici un *aghent,* care mi-a năruit gospodărioara, casa, numai și numai de dragul fericirii noastre?! Pentru că, vedeți neavoastră, au să croncănească băbuțele cum că Spiridon Paticu, întors din închisoare, unde a prins la minte, a înțeles ce-i muierea în vremea

noastră de azi și ce-i dragostea de nevastă, și a adus-o înapoi de la cantina raională cu tot cu hârdaiele de zoi de acolo... Ei bine, eu, așa un pocăit ca mine, de îndată ce aș auzi acestea, știți ce fac? M-arunc asupra neveste-mi, o strâng de gât taretare și o înăbuș... Pe crucea mea, președinte! Taman în fața băbuților...

— He-he, Scridoane, bătăios cucoș ești! Tocmai am nevoie de unul dintr-aiștia, care să nu doarmă nopțile și să se tot gândească la trecutul lui, cântând...

— De-un paznic, vasăzică?

— Da! Fă bine și vino mâine dimineață pe la mine, are să fie brigadirul de la tractoare și te duci paznic la căsoaia mecanizatorilor. Observă, zâmbind: bagă de samă, numai să nu mi-o faci acolo pe brigadirul. Atât, paznic de zi și noapte să-mi rămâi. Ai să ai mâncare de trei ori pe zi, o lefușoară, trudozile și un acoperiș, ca să nu te ieie vântul, vezi bine, mi-ai spus că ești ciulin... Ce zici?

Scridon slobozi hățurile, – i se urcase un nod în gât și nicidecum nu putea afla cuvântul potrivit, care să fi împins nodul. Ei, să nu te pleci acuma să-i săruți mâna ca unui părinte? Ah, Simion Danilovici...

— Nu-ți cer mai mult nimic! rosti el și smuci hățurile, încât Corbu, armăsarul din brazdă, trecu imediat în galop.

VI

La porunca medicului de serviciu stolul de halate albe se împrăștiase prin coridoarele, saloanele și cabinetele de tratament, să lustruiască dușumelele ca luna, adică să coboare aievea peste paturi, peste ferestre, peste cearșafuri acea albeață a nămeților, amețitoare.

În schimb moș Scridonaș se înșurubase într-un taburet, și cum picioarele lui scurte niciodată n-ajungeau la pământ, pe obișnuitele scaune, luase năravul să le bâțâie ca un răzgâiat de copil, mai ales când se afla în dușii cei buni. În lipsa medicului-șef, tânărul esculap îl purtase pe unchiaș încoace, ferm convins că trebuie să se telefoneze din clipă în clipă de la secția raională

a ocrotirii sănătății: delegația asta din partea cui vine? Cine o însoțește? Printre delegați sunt și medici, ori e un simplu grup ce doar cască gura: bonjur și adio?

Dintru întâi medicul încercă personal să telefoneze acolo. Telefonul era însă ocupat.

— Ia dă-i la cioarele, tovarășe doctor, de ce taman mata trebuie să te frământi?

— D'apoi cine dar?

— Cei de-i trimit frământe-se!

— Matale, moșule, știi ce înseamnă să fii spital-model?

Zbârnâi telefonul, medicul se grăbi să înșface receptorul, de colo însă Chirpidin, precum îi era limba despicată, ca la șarpe (bine i-o spusese odinioară președintele!), cât pe ce s-o trântească: „Mă rog, ce fel de model de spital sunteți, dacă nu vă puteți apăra de-o gripă?! Credeți, dacă ați închis ușile, ea nu vă intră prin ferestre? Ba eu am intrat chiar pe ușă, fără să vă fi întrebat dacă este voie?".

Fiindcă medicul îi făcu semn, chipurile, așteaptă o clipă, el, Chirpidin, ca și cum ar fi alunecat pe ghețuș – limba și mintea lui o luară razna, umplând golul tăcerii cu taclale gogonate. Era bucuria lui de-a pururea, să-l audă lumea: e cinevași!...

— Cred că pe mine m-or fi căutând, ai? Nu cumva e Simion Danilici? Și porni să bruieze convorbirea celuilalt. Și pe la noi vin revizii... Una a început dinaintea Anului Nou, stil nou, iată-l istlant pe stil vechi, da capătul ei nu se vede!... Eu am... adică zic: n-ar strica să-i scrieți președintelui un bilețel de felul ista: „La spital nu-l primesc acu nici pe tata! „Hong-Kong" știi ce-i? Carantină! Spitalul e în boleșniță ca-n pâclă. Cât îi spitalul sănătos, poftim, cu flori și busuioc – primim toată lumea, da acu ședem cu ușile închise... De mă întreabă, susțin: am controlat – bolnavii au fost sloboziți pe la case, n-au încotro, „Hong-Kong" dă buzna prin ferestre, prin ușile închise!... și deodată îl lumină gândul cel ascuns și viclean: „O cer și eu pe Rarița mea acasă..."

— Da taci odată, moșule! Parcă ai fi o duruitoare! și medicul trânti receptorul.

— Femeia mea s-a plâns, zice: „Tare mă tem de...Hong-Kong, zice... Roagă pe tovarăș doctor, poate mi-a da drumu-acasă...“

Uite cum era Chirpidin: îndrugând verzi și uscate, altfel zis, câte în lună și în stele, ca la urma să i se ițească „interesul“.

Acolo, în câmp, cât se învârtea primprejurul brigăzii, unde dintru întâi fusese năimit paznic, îndeosebi în timpul amiezilor de primăvară, când tractoriștii ședeau cicure și își fumau țigările lor năduhoase, iar pe lanurile arate pornea a se țese ca o apă neagră funigeii, numai ce-l auzeai:

— Mă uit la voi, băieți, și mă gândesc: iaca așa, cum sunteți voi trudiți și ghiftuiți de mâncare... și cum soarele ista v-a muiat ciolanele... și deodată, șezând, își împreuna strâns genunchii cu brațele ca să nu-l arunce energia în sus. Cine nimerește cu mutelca asta în fereastra căsoaiei, îi dau o sută de ruble bătute. Îndată a și sărit în picioare. De la zece pași!... Eu pun fereastra la loc, sticla adică. Mai pun o vadră de vin...

— Da cu ce să nimerești? întrebă careva șezând într-o rână.

— La voia ta, Paraschive... Dacă vrei, poftim mutelca asta!

— Cu șurubul ista! se ridică altul mai vioi, aruncând mucul de țigară. Numai că mata pui după asta geamurile...

— Am spus doar: pun sticla. Cu șurub, cu pietroi, cu bulgăre, cu ce dorești, numai că nu nimerești! Iaca și suta de ruble, rămășagul!... și Chirpidin prinde a se scotoci: avea înnodate într-o basma tărcată câteva bucăți – leafa pe câteva luni de paznic la SMT.

Paraschiv își aruncă lenea, precum celălălt mucul de țigară. Mai scuipă și în palme, să zici, nu face rămășag, ci se ia la trântă.

— Hai, măsoară cei zece pași ai matale! și râdea: zece pași de pitic – patru, cinci metri, ia acolo niște pași de copil.

— Măsor, numai că pune și tu suta!... fără grabă, fără ahotă, arăta parcă speriat Chirpidin: fereastra-i ca spartă, iar Parascchv rânjește ca un cal. Eu o pun, dacă o pui și tu!

Larmă de glasuri, înveselire, iată-i pe toți gata să bea un rămășag și sa fie martori cum doi nebuni au spart fereastra căsoaiei, ziua în amiaza mare.

— Cine-mi împrumută?

Paraschiv plesnește de nerăbdare să-i arate unchiașului ista pricăjit cum se pierde suta. Se pune chezaș al doilea. Paraschiv e avan la rămășaguri: ce-i a strica o fereastră? N-are însă bani, în schimb ceilalți îi împrumută bucuros – glonț va să se ducă șurubul în crucea ferestrei! El nu pierde doar nimic.

— Moșule, eu pun suta pentru Paraschiv. De mine, cred, nu te îndoiești...

— Bun, moșule...

— Ne-am înțeles, Tică, ești om de cuvânt... înțelegerea-i așa: de la zece pași de-ai mei... Eu dreg fereastra, mai pun rămășag suta... Paraschiv pune în schimb suta și o vadră de vin, dacă nu nimerește de la zece pași... Hai, cine taie palma! Martori vă iau pe toți.

Se bat palmele, tractoriștii țupăie de nerăbdare – erau în bună parte tineret avan: cinci-șase, toți câți se aflau în schimbul de azi. Ai fi zis, printre ei a trecut o boare întremătoare – i-a înaripat o zeitate nevăzută, sângele lor e argint viu.

În sfârșit, sutele-s la Tică în buzunar, pe Paraschiv nu-l costă nimic să arunce cu iastă piuliță în cogeamite fereastră... Iată că și moș Chirpidin s-a dus la fereastra cu pricina să măsoare de acolo cei zece pași ai săi... spre iști băietani, ciucure adunați, nerăbdători! Uite-l, s-a înălțat în dreptul ferestrei, dar... măsoară și numără pașii... în lungul peretelui. Iată-s la numărătoare cinci, șase, șapte, al optulea pas e la colțul căsoaiei!... Al nouălea e după... A dispărut! Doar glasul i se aude:

— Nouă, zece..., și strigă: Paraschive, treci! Iaca, de aici... Ia-ți șurubul, pietroiul, ce poftești...

Răsună un cor de glasuri, sudalme, râsete nechezate: care-i acel meșter, să nimerească cu un pietroi aruncat din dosul, din spatele casei? Adică de după un colț al ei, în cea fereastră din față?!

A câștigat moș Chirpidin. Paraschiv scuipă, înjură:

— Na-ți suta, unchiașule... Dar să știi, deseară, de mă îmbăt, îți dau un pumn și te turtesc! Te chiflicesc ca pe-o pătlăgică...

De colo și Scridonaș:

— Cu moșul nu te pune, bre... Are în cârcă pușcăria. Ia spune, ești în stare să-ți calci umbra? Uite-așa... Și deodată

face cinci pași iuți, un salt de ieduț sălbatic, iar piciorul, talpa piciorului drept și-a proptit-o exact pe grumazul propriei umbre... Nemaipomenit, extraordinar!

— Încearcă și tu, Paraschiv...

Hazul gâlgâie în preajma căsoaiei, de parcă ar fi la horă. Numai huruitul motocicletei brigadirului le amintește: tractoarele trebuie pornite... Se seamănă floarea-soarelui.

Acum medicul de serviciu se juca cu condeiul – de ce nu se cară zgaiba asta de moșneag! Da lui moș Scridonaș îi mai venise o idee:

— Și totodată, vă rog, dați-mi și docomentul pe băiețel... Am să i-l arăt președintelui, am să-i spun: „Iaca, dacă nu mă credeți, atât că la spital se dau documente..."

Uite acesta se dovedea a fi cheagul de Chirpidin! Așa era din născare – lanț de zigzaguri, ca iepurele pe care acuși-acuși îl găbuie ogarul. Aude chihnitul câinelui, aude suflarea aceluia, iată-iată îi gâlgâie în gât inima, iepurele însă face la dreapta, la stânga, la dreapta, la stânga... Are nevoie încă de un tufar de ciritei ori bozie, va să se mistuie acușica...

Ieși de la medic, ținând în mână un petec foșnitor de hârtie, unde negru pe alb și confirmat de ștampilă se mărturisea în scris:

> „CETĂȚEANCA Rarița Gheorghievna Catană-Paticu azi, treisprezece ianuarie o mie nouă sute șaizeci și șapte, a născut un băiat (tatăl Paticu Spiridon Nicolaevici), drept care se eliberează prezenta dovadă pentru a fi înaintată sovietului sătesc".

Chirpidin se întoarse în salon la Rarița fără a împături dovada, ca să i-o arate și mamei. Aceasta, cum îl văzu intrând, se-ntoarse iarăși cu fața la perete, ca și cum acolo aștepta să citească taman ceea ce era scris pe hârtie.

— Văzuși, Rariță? Băiatul nostru tăvălește pelinci, da de ici, noi, vârstnicii, tăvălim hârtii...

Chicoti înveselit, împături dovada și o puse în fundul căciulii, țărănește, ca pe niște bani care, te miri cum, dintr-un buzunar ar fi putut să alunece, să se piardă, pentru că-s noi, foșnitori. Rarița cătă la el cu ochi blânzi, iertători...

„Ce-i cu dânsa? Își lunecă el ochii săi de viezure peste așternut. Uite că din nou lăcrimează, da".

— Te doare ceva ori ce e cu tine, muiere? Să vorbesc cu doctorul! rosti el hotărât. Nu cumva nașterea te-a betejit?

Dar pe loc îi răsări acel cântecel, mai exact o zicere hazlie, jucăușă, rostită cu paisprezece ani în urmă, când pe Rariția o întâlnise în curtea magaziilor, venită să strângă niște baligă de cal pentru lipit prispele. Zicerea suna: „Rară-Rară, Rară dragă! Ne-a făcut mama pe doi, unul miercuri, altul joi... Și-a umplut lumea cu noi!"

Acum moș Scridonaș se apropie de pat, puse mâna în creștetul neveste-și și rosti din nou, de data asta duios, ca un părinte, aceleași slove:

— Ți-a fost greu, așa-i? Las' c-o să fie bine, Rariț̦o... Ți-am spus eu odată: „Uiu-iui!... Ne-a făcut mama pe doi... a umplut lumea cu noi..."

Auzi din gura Rariței:

— Du-te Scridonaș, du-te, rosti ea rugător. Ai lăsat casa singură, oile celea... cuvintele se înșirară ca niște mărgele – să zici, acest du-te-du-te, coboară picături străvezii și grele pe-o aț̦işoară nevăzută.

— Bine, șezi și înzdrăvenește-te, eu mă duc... o molcomi el.

Ca să vezi, tot ce fusese odinioară rostit în glumă, ironic, nevinovat, acum se confirma: „...unul miercuri, altul joi, și-a umplut lumea cu noi...". Pe atunci moș Scridon, paznicul magaziilor, sărise cocos înainte Rariței, îi înșfăcase sacul, în care strângea baligă. Rostise:

— Hai, că-n doi treaba sporește! Spune-i lui bădică: de vreun sac de paie sau de pleavă ai nevoie?

Fusese mutat din brigada de tractoare paznic la magaziile colhozului. Cum se zice, avansase în aceeași toamnă, când vremea se răcise, când tractoarele, plugurile, boroanele, în scurt, toată tehnica rămânea s-o bată vântul, s-o ploaie și să-și depene amintirile din vară, ruginind de necaz că s-a dus, a părăsit-o acel unchiaș pitic, care-și călca dușmănos umbra pe grumaz.

„La patruzeci și cinci de ani nu-mi mai fac eu casă cât pururea! își zicea adesea moș Scridonaș. La ce-mi trebuie mie casă? Eu mi-s paznic și mi se cuvine și adăpost!... Ca paznic, sunt cinstit... Prin urmare, adăpostul o să-l am întotdeauna printre oameni cinstiți... Ca și un câine, dacă-i vrednic, are cușcă!".

Dar iată, în curtea magaziilor veni o femeiușcă, și ei se trezi cocoș cu bobul în plisc, curtenitor.

— Lasă dracului sacul ista, Rariță. Îți aduc mâine o căruță de baligă, vrei? Da ce vrei: pleavă? Pleavă-ți aduc două șarabane. Ce, și lut vrei? Îți aduc o mașină!

Se tot foia în jurul ei, umflându-și pieptul:

— Vin mâine, nu căta că-i duminică! Vin pe la chindii să-ți aduc o căruță de lemne ca zestre, dacă vrei și dacă mă primești... Într-un mire ca mine ai tu v'o încredere? Ți le pun toate dinaintea casei: lut, pleavă, lemne și să văd: ai să asmuți câinii? Ori ai să chemi vecinii să mă fugărească cu prăjinile?

Rarița, în timpul acesta, chicotea, o tot umfla și pe dânsa același „hi-hi-hi și ha-ha-ha", să zici, cineva presoară fasole pe-o sticlă zăngănindă. Badea Scridonaș însă o ținea pe-a lui:

— Nu râde, fato! Nu râde așa, că la noapte ai să mă visezi.

Parcă ar șugui badea Scridon, nu? Glumește, desigur, cam de ce n-ar chicoti și Rarița? A doua zi însă, în timp ce aduna niște buruieni pentru un purcel, veni un nepot, feciorul vitreg al Nadei, și-i spuse:

— Tușă Răruța, te cheamă un om!

Uitase de glumele de ieri, ca de când lumea. Mde, ca la magazii, strângi niște baligă de cal și un șugubăț de paznic îți ține de urât. Când colo, șugubățul șade pe taburet și-și bălăbănește iarăși alintat încălțările, vezi bine, nu-i ajung tălpile la pământ. Pe nepusă masă, fără fandoseli, unde începu badea Scridon, ca și cum ar fi fost de-al casei:

— Rariță, vină spre badea, vină mai aproape, șezi colea și spune-mi cu mâna pe inimă: m-ai visat ori nu, noaptea? și sentoarse spre Nadea, viitoarea cumnată cu care Scridon, se vede, pusese ceva la cale mai dinainte. Ori, cel puțin, o încercase cu vorba. Fa fetelor, fa! Eu ce voiesc a vă spune? Nu-s dintre acei care se joacă de-a mijatca. Eu am o propunere, cum se zice pe

la noi, printre paznici. Te iau, Nadea, drept chezaș și martor. Hai să legăm cu Rara un curmei de-o ață și să-i zicem viață... Eu, să zicem, sânt curmeiul, dacă vreți chiar ața, ce zici tu, Rariț̦o? Ieri îți vorbeam: „Ne-a făcut mama pe doi, unul miercuri, altul joi și a umplut lumea cu noi...“ Ori poate-i zice că azi nu-i zi de duminică și în fața ta nu stă Spiridon Paticu?

În loc de răspuns, Rariț̦a se dezghiocă într-un surâs galben, acel zâmbet al ei binevoitor, care o făcea asemănătoare cu floarea de dovleac, cățărat într-un copac.

— Ia uitați-vă! făcu ea aiurea. Șed dinaintea neavoastră cu buruienile porcilor în poale. Acușica-ia... și, chicotind poznaș, o zbughi pe ușă, lăsându-și „mirele“ și „starostele“, în aceeași persoană, să-și bălăbănească mai departe picioruș̦ele pe sub taburet.

Între timp, Nadea aduse o tocitoare de vin, așternu un ț̦olicel mai nou peste cel vechi, îl rugă pe badea Scridon să se dea mai aproape. Apoi porniră să se spovedească cum le stă bine unor oameni care se înnemăluiesc. Ea-i vorbea ca o mamă care-și apără puiul – ai fi zis, Rariț̦a nu e sora, ci fiica Nadei... și vorbea despre acel patruzeci și nouă, când hoț̦ul și hojmanul de Bobu îi pusese Rariț̦ei automatul în piept: „Ori mi te dai, ori te împușc!“ o tot amenința, cică, nebunul.

— Crede-mă, bade, parcă era un smintit, îi puse automatul în piept și o întrebă: i se dă cu trupul sau nu?... Vina însă o port numai eu, că i-am dat voie să se dezlipească de mine!

În timpul ista badea Scridonaș muta capul când pe un umăr, când pe altul, chipurile, cred și ascult... Rariț̦a, în schimb, se ghilosea și se primenea cu alte haine la Nadea în casă, când și când tremurând din tot corpul, parcă să se oprească și să tragă cu urechea. Dar ce să auzi din căsoaia de la vale, o bojdeucă de sărmană, în care, credea ea, aici îi mănâncă cioara colacul. Vorbea adevăr sora Nadea ori gogoașe de femeie mai vârstnică? Ei, și dacă-i soră, și mamă, și stărostiț̦ă? Cine a dezlegat vreodată femeia și închipuirile ei? Și-apoi de unde o femeie poate ști adevărul despre altă femeie? Doar adevărul curat, așa cum îl pecetluise Rariț̦a în inima ei sub cea poală de pădure, în singurătatea aceea verde de codru, arată acum hazliu, hazliu. Păi,

când a zis Bobu: „... mă duc s-o drăgostesc pe soră-ta, dacă tu mă zgârii, dragul bădicăi", Rărița a răcnit cât o țineau puterile: „Nu se poateee! Nu trebuieee! Fă cu mine ce vrei, fă cu mine ce știi...De soră-mea nu te atinge! Nu te atinge, că pun mâna pe pușcă!" Ca să vezi, Rarița avusese în gând să-i pună banditului pușca-n piept... D'apoi e-n stare o femeie să ucidă, când vine vorba de dragoste?...

Nu zăbavă veni și ea la prispă. Acum, primenită, pieptănată, zise:

— Eu am să vă rog... dacă se poate, vă rog, am și eu o bucățică de acoperiș, cuibul meu... și-i pofti în bojdeucă.

Peste o habă de vreme apăru și bărbatul Nadei, și vorbiră verzi și uscate, ca și cum badea Scridon șuguise c-a venit mire.

Când se lăsă de-a binelea întunericul, și Nadea îi aruncă soțului o privire, iată că și acela rosti ca să audă toată lumea:

— Nevastă, n-ai uitat că mai avem și copii la casă? Nu crezi c-ar trebui și pe aceia să-i hrănim și să-i culcăm?

Iată-i ieșiți... Ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, iată-i... fără să-și fi luat rămas bun, ca și cum Chirpidin ar fi fost de-al lor ca de când lumea.

Ce face moș Scridonaș? Păi, cum i-i năravul, hai să pună la încercare el, șotiosul, mintea Rariței. Uite-l c-a sărit ars de pe scaun, a plesnit o dată din călcâie ca un dansator și trage o înjurătură.

— Răruco, ah, lua-m-ar dracii, adu iute încoa un topor!...

— Pentru ce? se crucește Răruța.

Adică topor la vreme de noapte, într-o casă fără bărbat peal patrulea an, asta lipsește?

Ochii lui alb-albaștri și mari s-au îmbulbucat de uimire:

— Să-mi tai piciorul, Rărucă...

Să râdă de acum Răruța ori să se sperie? „Odată, acest Scridon a scos cu chirpidinul niște măsele unui vecin. Acum zice că-și taie piciorul...Te pomenești că soră-mea Nadea, tot grăind și grăind de Bobu... Of, Doamne, altă belea pe capumi... Cu celălalt am divorțat din pricină că nu-i nășteam, aista doarme cu toporul sub cap..."

Unde zice Rarița simplu, ca o copilă:

— Bade, dacă eu n-am la casă topor, am numai un satâr...

Atunci badea îi pune mâna pe umăr, ca unui recrut, și-i zice duios:

— Rară, Rară, fată dragă... Of!...

Și nu ca s-o sărute ori s-o îmbrățișeze, uite-l s-a așezat din nou pe scaun și prinde a-și desface șireturile la bocani:

— Parastasul mamei ei de încălțăminte. Mă strânge fa... Cu satârul dar am s-o tai!

A roșit Rarița ca o copilă. Vede, un bărbat se descalță în casa ei. Să plângă, sa râdă? Atât că întreabă:

— Bade Scridoane, ce-i cu neata? Ce faci, omule?

— Păi, ți-am spus, fato: mi sau uscat încălțările de când mă ții în casa ta pe scaun... De ce nu mi-ai zis o dată: mai șezi, bade, și pe pat.

Așa și rămase Scridon Paticu, poreclit Chirpidin-Avizuha – aripa sătănii, în căsoaie la Rarița. La vreo trei săptămâni, taman pe când s-ar fi cuvenit să aibă viață dulce de tânăr însurățel, el se întoarce de la slujbă, de la magazii adică, cu un topor, sparse un perete și mai puse o fereastră la căsoaie.

— M-am jurat...Cât timp pătimeam în prinsori și strânsori întunecoase, mi-am zis într-o zi... Ei, că atunci am jurat: oriunde te-ai întâmpla, Scridoane, și îi sluji sau îi trăi, lumină multă să-ți faci! Deodată se întoarse spre Rarița iarăși c-o glumă pe limbă: la să mă uit la tine – acu ți se văd pistruii?

În aceeași toamnă a vândut butoiașul cu vin, a mai împrumutat vreo două sute de ruble de la cumnatul său, a dat jos stuful de pe căsoaie și a acoperit-o cu ardezie. Și tot mereu își îmbărbăta nevasta:

— Cată-n jur, Răriță! Cu ce, prin ce sântem noi mai prejos decât alții?! Ți-am spus: „Ne-a născut mama pe doi, unu miercuri, altul joi și a umplut lumea cu noi...”

Și-apoi într-o bună zi vecinii i-au văzut cum se duc alăturea pe ospețe, iar într-al doilea an i-au zărit întorcându-se într-o dis-de-dimineață cherchelițI: botezaseră la niște oameni, în celălalt capăt de sat, chipurile, sânt și ei în rând cu lumea, au fost luați în seamă drept cumetri.

Apoi într-o primăvară, într-o duminică din preajma lăsatului secului, vecinii au luat seama că în poarta lor stârcește o creangă de tei înflorit, iar căsoaia parcă nici n-a fost căsoaie – e cogeamite casă cu șase ferestre, iar de la deal se află un ocolaș, unde zbiară patru sau cinci oi, și Chirpidin e plin de neastâmpăr: îl vezi ba în ist capăt de ogradă, ba în celălalt, ba îngrădește, ba ciocănește – același topor n-are odihnă în mâinile lui.

...Ei, și acum, spre mirarea unui sat întreg, în treisprezece ianuarie o mie nouă sute șaizeci și șapte, precum era scris în registrul de nașteri ale maternității, Scridon Paticu se trezise drept tată al unui băiețel de peste patru kilograme.

Între timp, la spital... Ah, iată că în salonul Rariței își strecură boneta același medic de serviciu, crăpând ușa și întrebând iute:

— Unde vi-i șoțul? avea obiceiul să-l stâlcească un pic pe „s", se vede că la născare limba nu-i fusese desprinsă bine. Uite însă că rostind „șoțul" se vedea cât colo că e tulburat, că ceva l-a scos din făgașul lui, din care pricină devenea și mai peltic:

— Șă-mi răspunzi tot amu! Am șă-i arăt eu lui...

Când colo, ce vede medicul? Bolnava își șterge grijuliu ochii, față, să zici că-i o copiliță care s-a rătăcit de mamă-sa, într-o piață de târg. Cu amândoi pumnii își înșiră lacrimile pe obraji, fără să-i pese: o vede ori ba cineva.

Medicul a deschis de-a binelea ușa, a intrat... Rariția-i gata să se ridice în capul oaselor, ca să răspundă, dar, ca orice țărancă, și-a adus aminte că nu-i în casa ei, ci într-un pat străin și uite își trage pătura sub bărbie, mai ștergându-și o dată fața chiar cu cea margine de pătură. Lacrimile însă, – ochii-s proști! – picură ca niște streșini putrede. A podidit-o o jale, întocmai ca acea când s-a întors prima oară de la bărbatul dintâi și i-a povestit Nadei, în bocet hohotit, soarta: „Juvățul mi-i casa, lele... Juvățul". Niciodată în viața ei Rariția n-a fost în stare să țină ceva în taină, să ascundă. Orice taină o împovărează, simte că, din clipa în care are o taină, trai nu mai are. Dacă de îndată nu se destăinuiește, nu-și varsă aleanul, apoi nu-și află nici în cuget pacea. De atâtea ori în copilărie îi povestea surorii mai mari Nadea cutare sau cutare șotie și o lămurea de ce și cum s-a întâmplat, aceea rămânea trăsnită de sucelile minții ei. „Dacă

îți spun tot-tot, lele, păi, numai ca să mi se facă mai ușor...Știi, când tăinuiesc ceva, ascund, parcă m-aș afla într-un beci, într-un ascunziș întunecos. De îndată ce mă spovedesc, parcă aș aprinde o pănușă ori un smoc de fân, ori o așchie de brad – pe loc se luminează totul în jur. Ș-atunci mă simt bine, mă aflu în largul meu și nu mă tem de nimica".

În una din nopțile frumoase, pe când se deprindea cu încetișorul să aibă soț alături, să-i spună de acum aceluia tot ceea ce-o făcea tare și semeață, uite că într-o astfel de noapte, printre chicote, ofuri, suspine și aluzii, ea recunoscuse că badea Scridonaș i-i mai drag decât bărbatul dintâi. Ba mai mult, tot atunci lui badea Scridonaș i-a fost dat să audă și toată tărășenia Rariței cu smintitul de Bobu. Ea, Rărița, cică, nu-l uită, nu poate să-l uite... D'apoi cum să-l uiți, dacă stă diavolul în tine, ți-a răsturnat viața pe de-a-ntregul, ei, cum să-l uiți? Păi da, plângea de se scutura cămașa pe dânsa, când se-ntorcea de la fântână, dar nu plângea pentru că Bobu o drăgostise cu de-a sila, ci spaimă, de groaza ce o apucase – ce-o sa zică sora. Uite de ce fără voia ei izbucnise în hohote, o îngrozea chipul strivit și nenorocit al surorii – de spus trebuie să-i spună, altmintrelea va fi nevoită să se spovedească unui străin, dar cărui străin să-i mărturisești așa ceva?...

— Și pe crucea mea, Scridoane, când am văzut-o cu pologul acela de verdeață pe cap, mi s-a părut că știe totul și că a înnebunit de scârba mea. Ba și alt gând m-a trăsnit: dar dacă spurcăciunea de Bobu, călare pe-cal, cum plecase, și-o mai fi tras piciorul pe la soră-mea și va fi speriat-o?... Că eu ți-oi spune, Scridoane, era la față urâcios și spăimântos acel Bobu, dar m-a luat în brațe ca pe-un copil și-mi spunea dintâi vorbe moi, blânde. Chiar m-a întrebat: mă tem de el, nu? Și când am spus că nu mă tem, el a râs drăcește și a zis: „Taman că, zău... Cam de ce să te temi?! și mă cără în brațe spre adâncul pădurii, iar într-un târziu mă întrebă: „N-ai vrea să rămâi cu mine în pădure!" M-am speriat de vorba lui! „Ei dacă te temi, zice, nu trebuie, nu-i nevoie..., și mă mai întrebă: La prășit ați venit, zici? Du-te, dar... numai spune-mi: ce se mai aude prin sat? Mi-i dor de oameni,

că de amu m-am sălbătăcit, da înapoi, între oameni, cale nu am...“ Acum Rarița îi vorbea medicului:

— Știți, tovarășe doctor... Nicolai Dimitrievici... Am ceva a vă ruga din inimă...

Părea să fi luat o hotărâre senină și grea. Dintru întâi se sculă într-un cot, apoi în capul oaselor, apoi prinse a-și potrivi pătura în jurul trupului, a se învălătuci, ca și cum ar fi fost un ger crâncen, iar ea se gătește de un drum lung într-o sanie trasă de boi ori la clacă de noapte, la curățat păpușoi.

Medicul de serviciu rămânea în picioare, așteptând, în același timp, sâcâindu-i încetineala ei bătrânească.

Fără să scoată vreun cuvânt, Nicolai Dimitrievici aduse un scaun cu spătarul hrentuit, și cum îl apucase așa, spătarul, se hrentui și mai anapoda în mâinile lui, încât nu mai știa – să se așeze sau să-l ia drept martor că n-are când ședea, se grăbește.

— Lăsați-l încolo, ședeți pe marginea patului ori... Ei, mă rog...

Tocmai că medicul își potrivise de acum scaunul, luă loc, întrebând:

— S-a întâmplat ceva?

— Dați-vă mai aproape, vecina mea s-a dus...

Patul pe care moș Scridon îl găsise răscolit ca o vizuină părăsită, acum părea dichisit, așternut cum se cade, iar bara de metal, albă, nichelată, împrăștia licăre roze – o fundă stacojie se lăfăia hazliu în bătaia geamului.

Rarița îl chemase pe medic să-i spună ceva extraordinar de chinuitor pentru dânsa, în același timp vocea părea egală, blândă, nu vădea deloc suferință ori mustrări de cuget. Nu cumva de atâta că medicul era tânăr-tânăr, poate de două ori mai tânăr decât dânsa, și ar fi putut să-i fie fecior?

— Vreau să mă sfătuiesc cu dumneavoastră, adică să mă puneți la cale... Să mă iertați întâi și întâi... Îs țărancă, sânteți om luminat, iată ce am să vă povestesc! Eu am avut un bărbat... Adică am mai fost o dată măritată!... Nu-mi luați în nume de rău, cu acela m-am despărțit, adică ne-am despărțit, cu bună voie și înțelegere. De ce? Aman îi mai părea rău că n-aveam copii!! Ei, dar trăisem cu el trei ani, pe patru de acuma, ne

deprinsesem... Vă spun, ne împăcam binișor și iată că ne despărțim, pentru că nu pot să-i nasc un copil... Nu-ș'ce beteșug era la mijloc. Credeți-mă, nici azi nu știu! Ea ridică ochii în tavan. Până acum nu pricep ce-a fost la mijloc atâta amar de ani!

Apăsă pe aceste cuvinte vârtos și cu îngrijorare, încât medicul se gândi: îmi mai lipsea la ora asta o lecție de ginecologie să țin...

Deodată Rarița îl toropi:

— Mare prăpastie îi femeia, tovarășe doctor!... Asta v'o spun eu, care-s pătimită. Mata să nu iei cuvântul ista drept hulă: am zis „prăpastie" ca nu mă pot limpezi ce se petrece cu mine! exclamă ea aprinsă.

Ei, să zici că e la spovedanie? Oare ce, femeia asta nu-l mai consideră drept bărbat pe ist tânăr din preajmă? Ori să crezi că-i și el o cumetriță oarecare și lehuza stă cu aceea la un pahar de rachiuaș bătrânesc, cu scorțișoară, zbicită în el, cu iarba lui Tatin murată, cu care se fac fel de fel de vrăji și ascunzișuri muierești?

— Toată noptilița m-am chinuit, continuă Rarița. Of, cum să fac, cum să desfac? Știți, sânt eu un soi de femeie smintită, în primul rând pentru că nu pot spune în viața mea măcar o minciunică! Nu pot și capătul! Mai dinioare a fost bărbatu-meu, că despre asta voiam să vă întreb, dacă a luat el hârtia, dovada...

Deodată se răzgândi, dădu a lehamite din mână.

— Ei, parcă-n dovadă e nedumerirea mea? și oftă. Am trăit cu bărbatul dintâi trei ani și nimic!... Cum vă spuneam, ne împăcam, da de colo mă întreabă: „Fa, de ce n-avem copii? Poți tu să-mi răspunzi?" Iată că deșteapta de mine – vă spuneam, nu pot nici atâtica să mint, să cârpesc o minciună – se apucă și hai să se spovăduiască: bărbate, zic, pe când eram o fetișcană, un hojmălău de bărbat fugar și-a bătut joc de mine... Poate că el m-a betejit...

Fața medicului părea neclintită, ca oglinda apelor stătătoare, toamna.

— Ei, dacă a auzit el asta... s-a încâinoșat la suflet, mi-a întors spatele ca un turc. Da de colo, soră-mea îmi zice: „Fa, ascultă-mă pe mine, viață n-o să aveți, îți spun eu! Bărbatul căruia nu-i nești... te crede beteagă... Lui taman asta i se pare.

Doar nu el naște, lui i se pare o șagă – ce-i acolo a prinde sarcină! Da tu nu prinzi și te crede o calică pe tot restul vieții". Ei, și ne-am despărțit, i-am dat dreptate soră-mi. După aceea, la vreo trei ani și ceva, m-am luat cu omuleanul ista de sat. Vorba lui: ne-a făcut mama pe doi, unul miercuri, altul joi, hai să legăm tei de curmei și să ne ajutăm măcar la ceasul cel greu... Dar la ce altă nădejde să mai trag, tovarășe doctor?! spuse cu amărăciune lehuza. Eram o femeie lepădată, părăsită... O femeie, învinuită că-i stearpă, credeți, mai alege bărbatul? E ca și blestemată... și-i gata să se întorloace cu oricine, numai să se afle și ea cu pereche, sărmana, ca toate muierile satului.

Se opri din spovedania ei. Se vede, o vălmășeau porniri, necazuri, ea încerca să le tempereze, să le molcomească.

— Ce vreau să spun? Adică unde vreau să ajung: nu că m-am despărțit cu soțul dintâi, fiindcă ne-am fi urât ori ne-am fi hulit, ori batjocorit... Părea, cel puțin așa mi se pare mie, am fost și noi doi drumeți, care merg pe același drumeag. La un moment dat, știți, acele drumeaguri de pădure se despart și ele în două, în trei: eu am apucat pe cărarea mea, el – pe-a lui. Așa-mi vedeam eu despărțirea... Nu zăbavă el s-a însurat – femei sânt azi, slavă Domnului, de îndată a și scăpat la copii. Să zic că mi-a fost drag, l-am iubit? N-aș zice, fiindcă ne-am despărțit fără mânie și hulire.

Acum fața doctorului încremenise, înmărmurise, în schimb cea a lehuzei se acoperise de întunecime, aidoma acelui nor negru și însingurat care întunecă oglinda apei și pogoară peste ea vedenii de umbre în adâncuri.

— Iaca mă duc eu la Telenești într-o duminică – nu că l-aș fi iubit, repet, că de atâta și vă povestesc... Dacă am și iubit pe cineva, acela nu este, apăsă ea, și, cred, de atâta nici nu se uită! Da cu cel dintâi mă-ntâlnesc, vă spuneam, m-am întâlnit prima oară la Telenești. Venise și el la iarmaroc; mă vede: „Ce faci, Rariță, cum o mai duci?" – „Ei, zic, așa și așa, Petre, dar păcat ar fi să-l obijduiesc pe Domnul..." Grăim așa, ca două muieri, care au fetit în același sat, dar le-a despărțit soarta. „Da tu cum o mai duci, Petre?" îl întreb eu. Zice: „Bogdaproste, fa! O duc bine, și-mi pune un ghimpe în inimă: am doi băieți și

o fată! Rariţo, auzi, doi băieţi şi o fată!…“ Ei, când a zis vorbele estea, m-a cosit, fier roşu a trecut prin mine!… Zic: „Îmi pare bine, chiar mă bucur, fericitule, tot acu să pui un pahar de vin, că eşti bărbat bravo, faci la rând doi băieţi, apoi şi o fată la bătrâneţe…“ Ei şi, ca la iarmaroc, mai râdem, mai şuguim… Da el de colo: „Rariţo, ţi-a ieşit un sfânt din gură!… Hai şi te-oi cinsti, Rariţo, că te ţin minte numai de bine, şi dacă mi-ai fi născut… Zău! zice el, eram şi acum împreună! Lehuza îşi înfige ochii mari în tânărul din faţa sa şi zâmbeşte. Acu să-mi spui mata, tovarăşe doctor, ce se petrece în inima unei femei şi soaţe părăsite, când aude astfel de cuvinte?!

Din cealaltă odaie, mai exact în cabinetul medicului de serviciu zbârnâie a doua, a treia oară telefonul. Medicul îşi poartă ţărăneşte mâinile pe genunchi, ca şi cum alungă graba, cheamă aşteptarea.

— Nu trebuie să-mi povesteşti mai departe… Pricep…

Rariţa păru jignită întrucâtva, în acelaşi timp şi dezarmată.

— Ei, ce-ai priceput? şi zise cu zâmbetul acela de mamă însingurată: Vezi, mă rog, ce vrea telefonul cela, că parcă a dat în clocot.

Dintru-ntâi medicul se clinti, apoi se lasă din nou în scaun. Pe chipul Rariţei se cotilea o lacrimă mare, rotundă şi grea.

— Vă rog, nu plângeţi, n-aveţi dreptul să vă tulburaţi! Ştiţi, poate să vă secere laptele, hrana copilului… Şi de data asta se sculă hotărât: Vă rog, acuşi mă-ntorc…

VII

Moş Scridonaş… Nu, nu s-a grăbit sa se ducă la soviet. S-a întors acasă, şi-a adus aminte că dovada cu pricina a dosit-o în fundul căciulii, a scos-o de acolo, a desfăcut-o o dată, a împăturit-o la loc şi a pus-o în buzunar. Timp este s-o citească alţii, nu? În glas, în glas, Rariţa trebuie să facă trebuşoara asta!… Şi-a aruncat ochii în ocolul oilor – ce fac?

„Ei, dacă a da Dumnezeu şi s-a desprimăvăra, am să las de sămânţă vreo mieluţă-patru… Cam de ce nu le-aş înmulţi? D’apoi că are şi cine mi le paşte, zău. Am un flăcău pe nume Nicolae!“

Adăpă oile, le puse în uluc un braț de fân, chipurile, petreceți și voi, necuvântătoarelor, pe seama familiei noastre.

Puse coatele pe gard și prinse a-și paște privirile prin curțile vecinilor.

„Ei, ce prostește e zidit omul! Îl potopește bucuria și uite că de acum nu mai e bărbat, ci o zdreanță, un partam de cât cu trandafir zugrăvit, zău!... Chiar că-mi vine să zbier acu, iar vecinii s-alerge încoace speriați: săriți, ajutor, unchiașul Scridon s-a scrântit! Nevastă-sa i-a născut un fecior, iar el zbiară în poarta ocolului taman ca oaia al cărei miel a fost răpit de copii să se joace cu el...“

Vecinul de la deal, pe nume Păpușoi Dumitru, cioplea ceva cu cuțitul în gura beciului. Altă nimica, își face canea la butoi. Altceva cu ce să-și fărâme mintea țăranul în toiul sărbătorilor? Doar nu cioplește neveste-și fuse pentru tors și nici dinți la greblă... Ha, acum totul greblăm cu tractorul și grederul.

Avea chef să-i guste vinul lui Păpușoi. „Mă duc la dânsul, îi spun că mi-i urât de unul singur și n-am parte de sărbători, fiindcă nevasta mi-a născut... Și dacă are chef și bunăvoință, de ce nu l-aș lua și cumătru, ai? Să-i fie lui Niculăeș al meu naș! E timpul, iaca, hăt la bătrânețe va să mi se umple casa de cumetri și de larma lor – am să fac o petrecere de să vuiască satul!... N-am avut parte să poftesc în casa mea lume așa cum am dorit. Mi-au fost dragi petrecerile, Nastasia însă, cea dintâi nevastă, era o mucegăită... Veșnic umbla cu capul legat... Ei, și fiindcă nu m-am însurat eu atunci, ci m-am măritat, voia era a neveste-mi... Da parcă de petreceri îți ardea înainte vreme? De la șapte ani luat am fost de la gura sobei, unde îmi încălzeam picioarele, după ce mă întorceam de afară desculț. Acel Vasile Hlistun mă ia, mă învălătucește ca pe-un motănaș, într-un cojoc și mă cară, ca pe un pui de bogdaproste, coteiaș la curtea lui. Apoi m-a luat Tasia și m-a adus încoace – nu i-aș mai pomeni numele! –, apoi m-a luat Rarița... Ei, se începea altă viață, bre! răsuflă el adânc. Un copil, ehe-he, dacă ai un copil, face să trăiești. Doar nu sânt eu ca prostul ista de Păpușoi! Cinci are și de fiecare dată, când îi naște vaca, se bucură; când îi naște soața, se-mbată

criță și înjură ca la ușa cortului. Măiculiță precurată, toate-s pidosnice în lumea asta!

De acolo, din cerdac, se auzea vocea consoartei lui Păpușoi:

— Da ce să căutați voi la spital la Rarița lui Catană? V-am spus că-i la spital și nu-i nimenea acasă... La mătușa Nadea puteți intra, dar după ce o să vă întoarceți de la bunica voastră din vale.

— Crezi c-am să mă duc prin sat cu tinicheaua asta? și după gard se auzi tânguire de copil și zornăit dogit de tablă. Du-te mata prin sat și ură cu tinicheaua! răsună glasul celui mai mare.

— Da tu scutură tinicheaua ceea, s-o ieie dracii! Ai să vezi, sună mai ceva ca tilinca! se auzi vocea lui tată-său din gura beciului. Parcă-ți plăcea când am meșterit-o...

Nevastă-sa de colo i-o tăie veninos:

— Tacă-ți cleampa, meșterule! Trimiți copiii cu uratul fără să ai la casa ta măcar un clopot ca lumea. Parc-aș fi văduvă – „tilincă" din cutie de conserve!

— Păi, tu ești tilincă! Cum de nu te-auzi!? o repezi soțul. De îndată ce deschizi gura, hodorogești, curat c-ai fi tinichea spartă.

Unchiașul Scridon porni să se frământe. Uite așa, ce n-aud urechile vecinului? „La Rarița lui Catană nu-i nimenea acasă..." Care vasăzică, ea nici nu-i nevasta lui Scridon Paticu, pentru că, vezi bine, trăiesc ca păgânii – n-au stare civilă, n-au cununia în biserică. Barem la niște copii nu li se dă voie să-l ureze. Ei, așa nu se mai poate, anul ista lasă măcar oile să asculte urătura istor mici vecini, un glas de clopot de argint, o nevinovăție scrisă pe chip de mumuruz mucos! Păi, care-i datoria copiilor o dată pe an? Satul întreg să-l răscolească cum că anul ce vine, vremea, totul se preschimbă.

Chirpidin se urcă iute în pod și coborî de acolo o sită cu nuci. „Dacă-i așa, mă pornesc eu cu uratul și cu darurile. Am să-i bucur pe toți care i-oi întâlni în cale. Păcat numai că nucile astea nu-s de argint. Zău, mă prefac în Moș Crăciun și-o să le zic la toți: primiți urătorii? Bine v-am găsit!"

Își aduse aminte că avea în stogul cu fân o coșărcuță cu gutuie, iar în casa cea mare mai rămăseseră atârnați de grindă

câțiva struguri, zbiciți de acum. „Stai, nene, că dacă mai adaug nucilor niște gutuie și, dacă printre ele mai presor niște bobițe de stafide negre, în miezul iernii și al frigului, copilăraia satului o să dea năvală..."

În timp ce unchiașul Spiridon își potrivea darurile, ca să aibă cu ce primi urătorii, cei mici ai lui Păpușoi conveniră cum că blestemata ceea de tinichea scoate niște sunete mai vrednice dacă o scuturi de s-o ia dracii. Ei, și se porniră, tocmai ieșeau din ogradă și cel mic îi îndemna: „Dacă eu vreau întâi la mătușa Nadea... Să vedem ce are să ne deie..." Și uite-i în poartă, uite-i intrând.

— Hei, flăcăilor! strigă Chirpidin. Porniți din partea de la deal, dinspre mine, ia-ia! scutură el sita cu nuci.

Aceștia, ce să mai aștepte? Omul doar îi poftește, ba mai numindu-i și flăcăi în toată legea! Pe loc și începură:

Doi boi, două vaci,
Scoate, babă, doi colaci!

— Băieți, dacă eu nu vi-s babă, sânt unchiaș... Ș-apoi de unde ați luat voi boii și vacile? E drept, am avut eu una, însă acum e cu pielea pe culme, șuguiește Scridonaș. Să creșteți mari și vă mulțămesc c-ați intrat. Unde vi-i torba, cine are buzunare mai mari?

Până la urmă se dovedi că aveau tustrei trăistuțe și buzunare, și primul se înghesui cel mic, vezi bine, galbene mai sunt gutuile în luna ianuarie! Când însă veni rândul strugurilor... Ei, că și strugurii aceștia, numai numele e dintr-înșii. Primul, ist mic, se repezi lacom să obțină unul întreg, când colo bobițele zuruiră în omătul bătăturii. Să zici, picurară ca niște mărgele negre de rău augur. Cel mijlociu se plecă, strânse bobițele și le duse calde, cu zăpadă amestecată, în gură. Între timp, moș Scridonaș luase din mână celui mai mare rugina de tinichea, care drept limbă avea un cui răsucit și prins cu căluș – o cutie de tablă din cele pentru conserve de dovlecei...

— Ia lăsați moșului iastă tilincuță, că vă dau în loc acușica un clopot care cântă.

Porni spre ocolul oilor cu aceiași pași mărunți, poate chiar mai mărunți decât cei obișnuiți, pentru că și anii, și graba ne mărunțesc gesturile. Trase poarta și desprinse de la gâtul oii clopotul sunător.

— Mâine să mi-l aduceți, că la anul moșul iarăși o să vi-l împrumute. Ș-apoi, nu uitați că astăzi m-ați urat-arat, mâine trebuie să veniți să-mi semănați casa, bătătura, ocolul, oile, să se-nmulțească și ele.

Nicicând nu-l văzură pe unchiașul Paticul atât de îmbunat și binevoitor. Au nu-i el acela care-i făcea să râdă și să-mpânzească păpușoaiele, peticile de salcâmi și hindichiurile după ce-l strigau: „Uite-l pe Paticu, care a scos măseaua lui Limbricu!"

În dimineața următoare Chirpidin se duse direct la sovietul sătesc ca să scoată adeverința de naștere. Da, Nicolae o să-i zică, cumpănise îndeajuns – o zi și o noapte.

Secretarul, Vladimir Gheorghievici Baleru, primise în ajun un bilețel de la spital, cum că adeverința eliberată pe data de „treisprezece ianuarie 1967 pentru cetățeanul Paticu Spiridon Nic." să fie anulată. După aceea avusese loc o convorbire telefonică cu medicul mamoș.

Acum Vladimir Gheorghevici ședea în spatele biroului său și linia cu sârg o planșă, chit că-l văzuse încă prin geam pe nea Scridonaș.

Bătrânul intră și, fără să se aștepte poftit, se așează gospodărește în scaun. Dar de ce nu? Nu cumva ați fi dorit să rămână în pragul ușii, să se ridice în întâmpinare cu mâna întinsă Vladimir Gheorghievici? Da cine-i, mă rog, și Volodea aista? Ba-i pe la magazii, ba pe la *vinpunct*, deseori e chiar și pe la Chirpidin pe acasă bob-sositor, anume când i-i sete de un pahar de vin-izvar... Unde mai pui că-i holtei înveterat, căruia îi place după serviciu să tragă câte un chefuleț vioi cu cărniță și cu câte-o glumă nesărată.

Ce-i drept, astăzi – moș Chirpidin dintr-o ochire l-a și chitit – nu-i în dușii cei buni, altminterea l-ar fi felicitat pe unchiaș... Uite-l că s-a sculat, a trecut în cealaltă odaie unde răsună la telefon vocea președintelui. Acela, se vede, are o discuție aprinsă, căci când și când dă câte o replică tăioasă: „...Suntem în

primul rând slujitori ai obștii, frate dragă. Pe noi trebuie să ne intereseze o armonie în care și bătrânii, și tinerii, și pruncii fac corp întreg cu natura..."

Urmează tăcere, tăcere... Nu zăbavă iarăși răzbate glasul președintelui, fost învățător de limbă și istorie:

— Nu uita că satul nostru în clipa de față seamănă cu o livadă bătrână, iar dacă-n livada asta ne-a răsărit un cais, păi, ce fel de livădar aș fi eu, dac-aș lua toporul și l-aș tăia din cauză că-n livada mea n-am avut niciodată caiși? Cumpănește la cele ce ti-am spus, te rog...

O pauză scurtă: „Ce morală, frate!... De la an la an scad numărul nou-născuților. Oare faptul ista nu-i o morală grăitoare?..."

Și iarăși urmează tăcerea. Apoi deodată se aude izbitura receptorului în furcă...

— Moașă-ta pe gheată de gânsac sâsâit... Închipuie-ți ce mi-a zis moralizatorul: „Dacă un învățător de istorie..." Auzi? Cică, parcă între noi ar fi Vishnu... Mă rog, cine-i Vishnu ista, Vladimire?! Ne-o fi turnat, Cepeleagu!

„Se vede, le-a venit... ori le vine vreo revizie? Își face socoteală în sineși moș Chirpidin, bălăbănindu-și piciorușele-scurtături. El știe, a mai spus-o unor oameni luminați, de-au râs întâi, pe urmă însă i-au dat dreptate. Da, lumea de azi e-o magazie în care veșnic se face revizie. Totu-i deschis, toate cămările... Iar noi cântărim, cântărim... Nu slobozim nimic, nici un fel de producte pentru că facem în revizie. Se cuvine însă a ne grăbi – și cântărim, cântărim... Mai ales cele producte putrede care se cuvine, prin acte, să fie date la gunoi... Oare de ce cântărim gunoaiele, ai?"

De dincolo nu mai răzbate nici o replică, secretarul însă întârzie, întârzie...

„Au ei vreo *soviștanie*[1]... Se vede, revizoru-i cărpănos..."

În sfârșit, secretarul se-ntoarce, răscolește ceva într-un sertar de birou; pune vraful de hârtii la loc, ia o țidulă cu un plic, un registru și intră iarăși la președinte.

[1] Soviștanie (stâlcit) de la rus. „sovești ceanie" – consfătuire.

Paticu se uimește de-a binelea: „Ce-a mai dat într-însul, o fi dormit cu fundu-n sus, ori ce?".

S-a întors iar secretarul, a aruncat plicul în întunericul aceluiași sertar, iar cea carte, cel registru, și-l lasă dinainte, ca pe-un cod de legi. S-a aplecat deasupra lui, pe urmă și-a șters fața cu palmele, să zici că-și alungă oboseala ori mahmureala de ieri. În sfârșit, își ridică ochii și-l privește în față pe moș Scridonaș: chipurile, ce facem, ce facem, bătrâne, cu ce începem?

Da bătrânul, de colo, îl ia un pic peste picior.

— Mătincă, Anul Nou pe vechi a fost mai ceva decât celălalt, Vladimir Gheorghievici, e? Am auzit, c-a fost mare tămbălău la *Vinpunct*... Șeful de acolo pleacă? Ori e mutat pentru că a golit butoaiele?

E vulpoi bătrân, moș Scridon, așteaptă să audă: „Ce mi-o faci pe niznai, bătrâne? la hai la mata acasă – ai butoiul plin! Ba stai! De ce-ai venit încoace cu mâinile goale? O șampanie să fi adus, ca un mire, vezi bine, cheagule, o făcuși! Ne mirăm cu toții: cum așa, la vedere – un vrej, când colo, poftim, dă în floare, hleabul, în lună de iarnă... Nu cumva ești trandafir chinezesc? Ori lămâi de odaie? Păi, bătrâne, felicitări, acușica punem ștampila... Adică nu, nu-ți dau metrica fiului până nu pui aldămaș! Nu te supăra, însă tot Chirpidin o să-l cheme și pe fiu-tu, ei?"

— Ce vroiai? La ce-ai venit? i se adresează Vladimir Gheorghievici.

Își pune coatele pe masă, își întinde picioarele lungi și subțiri ca de cocor.

A scârțâit scaunul sub el, iată că l-a dat puțin înapoi și-și admiră vârfurile papucilor cu blană, care lucesc sărbătorește. Dă semne de plictiseală. Deodată întreabă:

— Ce s-a mai adus pe la magazii? Miere de albine aveți, v'un kil, două?

Unchiașul se arată jignit. Spune sec:

— Am venit după o metrică... Am un prunc. Știți..., și glasul i-a devenit subțire, de falset. Pe loc s-a topit, însă, obida: „Rarița mi-a dăruit un băiet, Vologhele! Hei, bre! Credeam că glumește, o tot întrebam:" Fa, ce-i cu tine, mi te tot învelești, nu cumva te îngrași? Ai dat de bine, da?! He-he!". Rarița de colo mi se

tot rotunjește, mi se pătează... Îmbătrânește, îmi zic, gata, e curpen, fără frunziș, ca mine. Când colo, zilele estea – hop! – un băiet...

Era cât pe ce să chicotească, dar i s-a urcat în gât același nod de ieri, care îl potolise la patul Rariței.

Ce secretar, Doamne! S-a încruntat, s-a încrețit, a întors capul și privește nepăsător prin geam, tot așa precum adineaori se uita la bătrân și la luciul papucilor săi îmblăniți.

„Se vede c-a mâncat v'o papară de la președinte. Ori poate că-i altceva, l-o fi găbjit vreun socru la v'o nevestică, al cărei soț e ostaș? Să-l ieie dracii, la urma urmei! Însoară-se și facă-și datoria... de secretar..."

— Iaca am adus și hârtia de la spital, Vladimir Gheorghievici. Îmi pare că e nevoie de dânsa. Ieri doctorul mi-a spus, fără ea să nu mă prezint la neavoastră.

— Moșnege...

A rostit cuvântul acesta, adunându-și puteri, ca pentru o declarație solemnă, dar n-are în el, în făptura lui, destoinicia celui solemn. Uite-l, contemplează răzgâiat zăpada proaspăt căzută astă-noapte.

— Vreau să încep, adică să-ți spun că e vremea să înțelegi. Pe de-o parte, eu respect legea, nu? Și n-ai să te îndoiești, însă, cred eu, că nu te stimez, spunându-ți acestea. De ce n-ai făcut până azi – ani în șir! –, de ce nu ai act de căsătorie cu femeiușca matale? Țiitor și țiitoare sânteți, nu!?

S-a răsucit din nou în scaun, l-a scârțâit nervos.

Scridonaș Paticu a tresărit, împuns până la os!... Țiitori sânteți! Nu-mi mai e soție, nu-i mama copilului meu! Băiete, muierușca țiitoare... îți punea prosop cu flori pe genunchi și lingura cea lucitoare albă – numaidecât de metal, ca la oraș! – și farfuria de zeamă, și chipăruș-ardei, că ești zilnic mahmur... Musai și de izvar, ba te poftea frumos: „Volodimiraș Gheorghievici, gustați... E sărat – e potrivit?... Borșul nu-i chiar proaspăt, mde... Oh, când te-i însura...". Și răspundeai mata: „Țacă Rariță, ai să-mi fii bucătăreasă la nunta mea!..." Na, că de-amu-i... D'apoi zi-i direct pe nume – nouă amândorora ni-i țiitoare, bre! Și curva satului ista, că s-a puit cu haiducii prin păduri!

— Aveți în vedere starea civilă? întrebă spășit moș Scridonaș. Ah da, v-am înțeles... oftează bătrânul. Facem, dacă-i nevoie, faceți tot acum și actul de căsătorie... să văd numai... Taxa care-i, mă rog?

— Dar nu-i vorba de asta, moșule! Ce taxă, ptiu!

„Direct să-i spun cum că nu el are prunc nou-născut, numai nu el!? Și nu prin faptul că n-are act de căsătorie cu Rarița Catană. Ah, ce rău îmi pare că nu-s medic!... Dacă aș fi medic-mamoș, aș începe: Moșule, primește condoleanțele noastre, fiindcă pe feciorul matale... nu l-am putut salva în ceasul cel greu, al nașterii... Sângele matale, osul matale! Nu am reușit a-l scoate viu la lumina zilei... Ca să vezi, ce-i viața unei ființe plăpânde! Un caier de aburi, când însă să-l prindem în palme, să-l strângem ca pe un bob în căușul mâinilor noastre calde, ne-am pomenit cu văzduhul cel străveziu!" Și secretarul conchide: „Mai devreme sau mai târziu el o să afle adevărul. Bine că-i bătrân... Cei bătrâni s-au deprins zi de zi să ierte, căci și lor iertatu-li-s-au câte! Pentru un bătrân contează cel mai mult vârsta – poate fi oricui părinte! La urma urmei eu trebuie să mă conformez legii, care în cazul dat e rugămintea mamei... Bine, dar cum să-l lămurești?".

— Bătrâne, dar ce s-ar întâmpla dacă acu ți-aș spune că feciorul dumitale, care ieri s-a născut, în zorii zilei, în noaptea asta... a murit! Astă-noapte, vreau să zic... Ce-ai zice atunci?

Chirpidin a strâns capul între umeri, fulgerat. Într-atât de iute l-a strâns, de parcă în clipa aceasta în fața ochilor ar fi sclipit lama acelui topor cu care odinioară, demult-demult, în tinerețea lui smintită, a scos măseaua putredă a nașului vecin, pe nume Filimon.

Secretarul și-a dat seama, o întoarce iute:

— Te-am speriat zdravăn, așa-i? Iartă-mă... Să știi că-ți vreau binele! Să-ți spun adevărul: n-a murit, numai că... Spune, chiar până într-atât ții să-l vezi scris în numele matale de familie? Chiar așa de tare ții să ai urmași? Chiar dacă nu-i al dumitale și dacă muierea asta ți l-a găbuit iepuraș mic-mic în vreun hindichi de pădure?...

Ei bine, în aceeași clipă urmă neverosimilul: bătrânul urlă repezit:

— Câcâciule! Câcâciule!... Câc... Brrr!... și pe loc începu să vomite.

Îl năboise o mânie de ucigaș, dar imediat îl potopiră niște grețuri dintre cele cu venin, avute în depărtata-i copilărie, când zăcea pe prispa casei, vara, cu săptămânile. Zăcea pe atunci de malarie și îl încercase nu o dată aceste grețuri, iar din străfundurile ființei lui răzbăteau cheaguri băloase, verzi, în timp ce pielea i se încrețea ca în saramură.

Se ridicase și de data asta un val, al doilea, îl învălmășiseră, tustrele, îl potopiseră – iată-iată că-i țâșnesc afară măruntaiele. De unde să se fi luat acest... tsunami în măruntaiele lui? He, asta mai lipsea acum – îl luase și pe al doilea cu sudori: dușumeaua sovietului se acoperise de o mâzgă subțire, gălbuie-verzuie. Nici vorbă, îl năboise fierea...

— Iartă-mă, Vologhel, scuză... Ia uite, bre. Te rog... Acușica îmi trece, mă știu... olecuță de aer...

— Petru Ivanovici, strigă secretarul la președinte, vino încoace pe un minut.

Acela ieși din cabinet. Amândoi avură un schimb iute de priviri. Îngrijorat, Petru Ivanovici porunci secretarului:

— Așează-l pe-un scaun... Adică nu, ieși, poate vezi o mașină, o căruță, și roagă să-l repadă la spital! Las' că-l sprijin eu.

— Uh, gemu Chirpidin, nu vă faceți griji, lăsați-mă..., rosti el năpăstuit. Sânteți atât de buni... Nu-i nimic. Nu-i nevoie, acușica trece. M-a pălit, m-a lovit... Vladimir Gheorghievici glumește, da eu, iute, știți... Ieri, de bucurie, singur, cum se zice... m-a pus naiba și am intrat în beci. Iar azi dimineață pe nemâncate iarăși olecuțică, zic, hai să mă dreg... Ei, și ca omul nedeprins, mi s-a făcut rău. Bătrânul se îmbățoșă, se înstruni: Ajung eu cu picioarele mele, he-he, știți doar că valul ista trece...

Unde era acel moș Scridonaș, țupăind ca un ieduț, când își călca umbra pe grumaz, ca un Nichipercea, ai?

— Moș Scridoane, adică ce, nu mă știi? Am glumit, moșnege!

Și, în sfârșit, rosti acele cuvinte, pe care le aștepta de mult Chirpidin.

— Du-te acasă, încălzește niște trăscău negru, pune o lingură de zahăr, un ardei iute roșu... la seama că vin împreună cu Petru Ivanovici, fă un izvar de bărbați holtei...

— Știut că, răspunse președintele și-i făcu din ochi celuilalt: amândoi începuseră băiețește să-l îmbărbăteze. Președintele reluă:

— Vino... Adică mai sub seară iar să vii... Poți veni și mâine – totul se face, ce nu facem noi?

În sertarul biroului secretarului, într-o închipuire de plic scofâlcit, zăcea un bilețel al unui esculap fonf, unde se spunea negru pe alb cum că un copil „conform declarației orale a cetățencei Catană Rarița Gheorghievna se cuvine trecut în registrele stării civile conform dorinței mamei..."

Să fi fost cu adevărat o cerere oficială? Ori o grăbită și naivă spovedanie a unei femei, pe chipul căreia mereu întârzie un zâmbet galben, asemănător cu floarea de dovleac ce se alintă în bătaia soarelui zvăpăiat de vară? De atâta alint îngălbenește văzduhul, se cârceiește vrejul, îl tot sumuță, îl urcă ea, floarea, pe un gard oarecare sau pe vreo coamă de tufar, albind albăstrimea cerului de iulie.

Bătrânul ieși întovărășit de secretar. Peste o vreme acesta se întoarse, se cutremură și începu să vorbească de unul singur:

— Unde naiba mai e și mătura aceea, lua-o-ar dracu' de muiere... Veșnic o pitește... Unde, unde?

Din cealaltă odaie se auzi vocea repezită a președintelui, care căuta de urgență pe vreun medic de serviciu, prin intermediul căruia, la sovietul sătesc, să fie chemat pelticul de Nicolae Dimitrievici – acela avusese proasta inspirație de a da curs unei spovedanii în instituția administrativă. Pe președinte nu-l interesa numele adevăratului tată și nici locul lui de trai. Altceva îl chinuia acum pe președinte: păstrează el o familie sau o distruge? În definitiv, cu ce e vinovat unchiașul acesta care-și încheia veacul în sat străin, venetic? Ia un om... Cine-i vinovatul dacă așa s-a tors firul? Nu cumva, deopotrivă-i cu Natura, viclenitu-s-au tustrei: Dumnezeu, Natura, Omul?! Stai că de-acum ei, în LEGEA lor, sunt străinii ...

Înfuriat că nu dă de cine are nevoie, președintele hotărî să se ducă singur la spital, ca s-o lămurească el pe această serafică Iehuză Rarița, ca să-i toarne în față cum că adineaori, în floarea ei galbenă, plină de semințe viitoare, s-a tăvălit un gândac negru...

Că dacă nu tace, atunci se năruie și floarea. Crede ea că-i rămâne întreg dovleacul de patru kile și două sute pe care îl dorise cu atâta sete de mamă? Dar cui o să-i zică acela „tată"? Cine-o să-l învețe ghidușia, cum că de la zece pași nu se nimerește cu piatra într-o fereastră, pentru că nu-i... fereastra!

Însuși președintele se simțea de data asta un alt Solomon care trebuia să decidă peste două mii de ani alte rosturi și alte destine... Cu acest gând și pășea într-acolo.

Doar bătrânului Scridonaș nu-i mai păsa de nimica. Nici de cele ce mai vorbise secretarul, nici de lacrimile Rariței, nici de înțelepciunea lui Solomon. Pășea, se simțea slăbit după accesul de vomă și-și tot repeta în gând: „Acasă... acasă. În bârlogul tău... Oleacă să zaci, să te-ntinzi... Ce te-a apucat? Ia uite ce-ți tremură genunchii!".

Pășea încetișor, cu pași târșiți și tot mijea din cauza omătului moale și orbitor, în care se scălda lumina unui Ghenar alb. Zăpada căzuse peste noapte, mai bine zis spre dimineață, se muiase gerul și acum zăcea de un lat de palmă ca o blană de hermină, albă-albă, scânteietoare.

„Stai, da asta ce mai e? De unde s-a luat și asta?"

Coti spre casa lui; în dreapta era un maidan, mai bine zis un loc de casă – nici împrejmuit, dar nici părăsit. Cineva cărase de cu toamnă niște piatră pentru temelie. Scridon se opri – aman frumos se așezase omătul pe întinsoarea asta goală. Ședea leneș, să zici, o mână nevăzută îl potrivise cernut egal peste toată întinsoarea. Aproape că îți intră în ochi albeața asta a unui pătrat în inima căruia, ca o mogâldeața, stătea aceeași piatră, și ea cernută, acoperită de marama albă. Bătrânul se opri orbit de peticul acela. Mijind, se întrebă prostit: „Ce mai e și asta? De unde să se fi luat?".

Pe marginea din dreapta a acestui pătrat de zăpadă virgină el zărise niște urme. „Ei, că nu-s urme, mi se năzare doar... Al naibii, de acum și vederile își fac de cap... Te pomenești, iarăși mi se învârte scăfârlia asta boștură... Ah, dacă n-aș cădea... Dar nu cad, nu, stai! E soare ori ceru-i luminat de albeața asta chiondorâșă?! Stai, stai, mă lămuresc de-ndată, daca-i soare – am umbră! Ei, umbră, iarna! Și urme, urme... De unde atâtea urme?...".

Soarele doar lăptise cerul – n-avea moș Chirpidin umbră. În schimb, în partea dreaptă a acestui loc de zidire se zărea un semn. „Da, știut că acolo-s urme... Stai, ce fel de urme or fi fiind? De unde pornesc? De pasăre or fi fiind ori de sălbăticiune? Bine, dar nu se văd încotro duc și de unde vin. Puncte... gropițe. semne... și...".

Cum stătea locului având ochii înlăcrimați de neajutorare, bătrânul porni să se frământe în van, a câta oară în viață vedea el urmele acestea? Le zărise copil fiind, pe când argățea la acel moș Vasile Hlistun; le zărise mai apoi, hăt, acolo departe-departe, când se aflase la prinsoare-strâmtoare săpând canalul Volga-Don. Le mai zărise prin ferestruica zăbrelită a cazărmii, acolo la poalele munților Carpați, unde făcuse serviciul militar de răcan.

De fiecare dată aceste urme nu arătau altmintrelea decât niște semne stranii, trei-patru, ca și cum niște ființe extraterestre s-ar fi înălțat în văzduhuri, iar de acolo ar fi trimis niște săgeți ce imediat au fost absorbite, înghițite, mistuite de albul ista neîntinat. Se vede, cineva din înalturi le țintea, le scuipa ori le împroșca doar scântei în miezul omătului, în nămeții virgini.

Dădu din mână a pagubă unchiașul. Îl lovise, se vede, o frântură de frază din cealaltă odaie, pe când președintele vorbea la telefon:

— Care Vishnu, omule? Pe mine să nu mă sperii, că-s speriat de mult, și răsunase izbitura de receptor în furcă.

„V'un revizor, conchise atunci Chirpidin. Păi, am să mă duc la acela... am să mă jeluiesc!" hotărî acum bătrânul părăsit.

Mai încolo zări un oval și de data asta avu senzația că de acolo cineva îi trimite un semn încurajator – rotunjimile lucrurilor ce-l înconjurau.

„O fi trecut pe aici vreun dihore ori vreo pasăre ce țopăie într-un picior. O pasăre-dihore, pe-un piciorong țopăind... nici nu rosti, nici nu șopti, ci ridică doar mâna, ca și cum ar fi voit să dibuie, să schițeze ceva nelămurit. Sunt... și mai este unul, mic-mic... bre! Mi-i ușor, zău...".

Duse mâna însă la piept și păși din nou, croind în blana nămetelui virgin o cărăruie, o pârtie care abia acum se îngăima, fără s-o întrevadă.

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

COROBAN: Printre romanele interesante sub raport compoziţional se află romanul *Povestea cu cocoşul roşu* de V. Vasilache, construit pe o idee foarte originală, cea a conflictului dintre necesar şi frumos. Pe lângă cunoaşterea mediului, a oamenilor, a mobilelor lor sufleteşti, scriitorul dă dovadă că posedă o anumită imaginaţie ludică care îi îngăduie să transfigureze lucrurile, relaţiile dintre oameni, să facă sensibile ideile, folosind original fondul folcloric. Ca şi în orice operă de imaginaţie comică, şi în romanul lui Vasilache domină o atmosferă carnavalescă, unde gesturile şi acţiunea eroilor nu necesită o motivare strictă, absolut logică. Fabulaţia romanului e liberă şi nu valorează prin riguroasa coordonare a situaţiilor, ci printr-o deviere continuă spre un fabulos incoerent, spre bizarerii, ciudăţenii. Ea e determinată de natura cuplului Seafim Ponoară, om molcuţ, lăsător, ciudat în bunătatea lui genuină, şi Anghel Farfurel, fire impulsivă, capricioasă şi totodată calculată. Eroi cu firi deosebite, ce reprezintă două ipostaze ale sufletului omenesc sau două tendinţe de dezvoltare a realităţii, apar nu o dată în literatură. În asemenea cazuri eroii alcătuiesc un cuplu, iar stările sufleteşti se oglindesc reciproc în optica lor. E un excelent mod de tipizare, de prezentare a două realităţi, fie de ordin social, fie de ordin psihologic, care nu se acoperă complet, nu se suprapun, descoperindu-se în felul acesta unele aspecte inedite ale realităţii.

Mecanismul comic din *Povestea cu cocoşul roşu* se declanşează în urma faptului că Serafim Ponoară, om care nu pune mare preţ pe valorile materiale, cumpără pentru plăcerea sa, la gospodăria nouă şi tânără, un bouţ în loc de viţică, iar această întâmplare, cu totul anacronică în condiţiile de azi ale satului colhoznic, generează o serie de situaţii şi comentarii hazlii printre locuitorii satului. Serafim e un nătâng, un om „pe dos“, sucit şi fără voinţă. Expresia „mde“ îl caracterizează, e un mod de a privi incert oamenii şi convenţiile care guvernează relaţiile dintre ei. Anghel, dimpotrivă, e vehement când nu i se respectă programul de lucru. Ca văcar al satului (paşte vitele în posesia individuală a colhoznicilor), el cere ca toţi să i se supună şi să aducă la oră fixă vitele la cireadă, anunţă ora prin postul

local de radio, citeşte gazete, posedă o brichetă-revolver, motoretă ş.a. Anghel înclină uneori să-i tiranizeze chiar pe locuitorii ordonaţi ai satului.

Vasile COROBAN, *Romanul moldovenesc contemporan*, Chişinău, Editura Cartea moldovenească, 1969, pag. 267–268.

CIOBANU: Vasile Vasilache a venit în literatura noastră la vârsta când se scrie proză. A venit bogat, plin de impresii, ca un stup încărcat, necontrolat de prisăcarii periodicelor.

Primele încercări, pe care le-a făcut în genurile povestirii şi nuvelei, ne-au întărit de fiecare dată convingerea că prozatorul, fiind încă tânăr, are foarte multe a ne spune şi luptă aman cu rezistenţa materialului crud de viaţă, îi caută chinuitor modelare. Nu întâmplător autorul era colţuros, mătăhălos, întortocheat, iar uneori chiar dominat de materialul povestirilor şi nuvelelor sale. Alţi tineri, care debutau în aceeaşi vreme, erau senini, limpezi, lirici, uşor de citit şi pretându-se imediat la o îndrumare literară.

Vasile Vasilache scria altfel. Se învălmăşea întotdeauna în noianul impresiilor de viaţă, se încurca până la vârtejul capului în stihia ciudată a limbii pe multe voci ale eroilor şi pe la mijlocul povestirilor striga: „Fraţilor, spuneţi-mi, unde mă aflu şi în care parte-i luminişul!".

Dar abia scăpat la luminiş, cu puteri proprii ori cu ajutorul îndrumătorilor săi, autorul *Povestei cu cocoşul roşu* se avânta din nou pe căi necunoscute. Nu căuta metafora frumoasă, dar singulară. Nu se mulţumea cu puţinul clar de o simetrie perfectă. Îl înconjurase viaţa clocotitoare cu toate nuanţele ei. Îl îndemna s-o zugrăvească nu numai cu floricelele de pe toloacă, ci şi cu tot ce are al ei: lunci şi codri, flori şi mărăcini, bucurii şi dureri, snoave şi pătărănii cu tâlcul şi noima lor. Pe larg a fost cuprinsă postata aceasta de viaţă mai ales în romanul *Povestea cu cocoşul roşu*. Să-i zicem roman, deşi cartea-i realizată într-o cheie de poveste. Doar povestea în esenţa ei nu este altceva decât o întruchipare alegorică a vieţii. Cu atât mai mult cu cât în cazul *Povestei cu cocoşul roşu* elementul de poveste domină, în primul rând numai în ţesătura limbii povestitorului, pe când realitatea satului, viaţa eroilor nu este zugrăvită în forma tradiţională a basmului, ci cu cele mai reale note actuale. Anghel, de pildă, adună cireada la păscut cu ajutorul postului local de radio. Serafim se însoară şi-şi caută de gospodărie aievea, nu ca în poveste.

Ca în poveste trăieşte şi vorbeşte în această carte doar un singur erou – autorul romanului...

Ion C. CIOBANU, *Tăria slovei măiestrite*, Chişinău, Editura Cartea moldovenească, 1971, pag. 13–14.

DOLGAN: Construcţie artistică de un convenţionalism flagrant, romanul lui V. Vasilache *Povestea cu cocoşul roşu* încearcă să modernizeze în stil folcloric o străveche anecdotă populară, după care un om cam nătâng, fiind trimis la târg să cumpere o viţică, a cumpărat un bouţ. Această anecdotă ne aminteşte de o altă zicere populară, care dezvăluie, de fapt, aceeaşi stare de lucruri, acelaşi *anapodism* al acţiunii săvârşite: „...O trimit cu furca-n sat – /Ea vine cu capul spart; /O trimit s-aducă borş – /Ea vine cu ochii scoşi; /O trimit să mulgă vaca – /Ea, nebuna, mulge iapa...“

Desigur, V. Vasilache a modificat foarte mult anecdota amintită, i-a dat o altă direcţie, o altă semnificaţie, a îmbogăţit-o şi a aprofundat-o, a turnat-o în tipare modenizate. Prozatorul a dat dovadă de o viziune artistică originală şi de un ingenios spirit inventiv. Într-adevăr, pentru a face dintr-o anecdotă un roman, e nevoie de multă fantezie şi îndrăzneală, de multă măiestrie.

Povestea cu cocoşul roşu este, mai întâi de toate, o fabulă modernă în proză. Iar fabula, după câte se ştie, are de a face numaidecât cu *sugestia alegorică* sau cu cea *simbolică*. Prin urmare, romanul lui V. Vasilache trebuie să fie judecat nu după „materialul“ propriu-zis al imaginilor şi chipurilor, ci prin *prisma figurativă* a alegoriilor şi simbolurilor utilizate. Iată de ce şi Serafim, şi Anghel, şi bouţul urmează să fie priviţi ca nişte embleme sugestive.

Ca orice fabulă, romanul *Povestea cu cocoşul roşu* presupune satirizarea unor anumite moravuri, cu scopul de a le îndrepta. Aşa dar, pe cine satirizează în acest roman V. Vasilache? Din cauză că simbolurile şi alegoriile de care se serveşte prozatorul sunt voit nedefinite, camuflate chiar, un răspuns clar la această întrebare e greu de formulat.

Ca în orice fabulă, în romanul *Povestea cu cocoşul roşu* sunt prezentate două extreme: Serafim şi Anghel. Serafim întruchipează *dragostea faţă de frumos*, dar faţă de un *frumos lipsit de util*, şi, deci, *inactiv* şi *redus ca înţelepciune*. Anghel, dimpotrivă, este reprezentantul „utilitarismului“ extremist, pentru utilitate el e gata să calce în picioare până şi „frumosul“. Şi unul, şi altul are „filozofia“ sa, deci *e deştept în felul său*, dar în acelaşi timp şi unul şi altul are năravul său, adică *e nătâng în felul său*.

Fără îndoială, a privi aceşti eroi prin prisma eroului „pozitiv“ sau „negativ“ ar fi, cel puţin, neserios. Aceasta din cauză că şi unul şi altul *sunt în mod evident caricaturizaţi* de către autor. Revenind la întrebarea pusă mai sus – pe cine satirizează autorul? –, am crede că într-o măsură mai mare sau mai mică pe amândoi eroii. Evident,

aceasta nu înseamnă că Serafim şi Anghel n-ar avea şi câte ceva bun în ei. Dar acest bun are partea sa de „rău". Dacă ar fi să desprindem acest „rău" de la un erou şi de la altul şi dacă am putea contopi ceea ce au ei mai bun într-un singur personaj, am obţine un erou în stare *să contrabalanseze* acţiunile şi stările de spirit ale lui Serafim şi Anghel. Când cititorul înaintează anumite pretenţii faţă de Serafim sau faţă de Anghel, o face tocmai din cauză că el nu simte existenţa unui asemenea erou. Pentru a rămâne convins, cititorul are nevoie de contrast, de un erou-sprijin, care ar neutraliza minusurile lui Serafim şi Anghel. Acest contrast, însă, nu există în roman. Cei doi eroi sunt puşi pe cântar – de o parte Serafim, iar de alta Anghel, cântarul între timp se cam echilibrează, iar autorul aşa şi nu pune degetul nici de partea unuia, nici de partea celuilalt. În acest caz ne pare că intervenţia în roman a eroului al treilea ar fi salvat situaţia...

Mihail DOLGAN, *Marginalii critice*, Chişinău, Editura Cartea moldovenească, 1973, pag. 186–188.

BILEŢCHI: *Povestea cu cocoşul roşu* e o variantă a lui *Dănilă Prepeleac* de Ion Creangă, izvorâtă din realitatea timpului nostru. Ca şi Dănilă Prepeleac, Serafim Ponoară e considerat când prost, când deştept: „...Serafim ori îi prost de abia îl ţine pământul, ori îi hâtru de pereche n-are...". La citirea romanului, ca şi la lectura poveştilor, trebuie să ţinem cont de subtextele deghizărilor.

Nicolae BILEŢCHI, *Romanul şi contemporaneitatea*, Chişinău, Editura Ştiinţa, 1984, pag. 197.

CREŢIA: Dându-ne pe Serafim şi pe Bouţ şi tot ce pot ei să însemne înlăuntrul lumii lor, Vasile Vasilache ne-a dat ceva greu de uitat. Şi ni l-a dat într-o proză de o rară forţă expresivă până şi în curgerea ei lentă, uneori greoaie, cu ezitări, cu precipitări, cu ocoluri şi cu ascunzişuri.

Petru CREŢIA, *O contribuţie importantă a prozei moldoveneşti la cultura naţională, Literatura şi arta,* 1992, 26 noiembrie.

BUSUIOC: Vasile Vasilache nu e un înotător de suprafaţă; ceea ce-l interesează e adâncul, în care ne invită la investigaţie: psihologie, motivaţie, destin. A repovesti o nuvelă ieşită de sub pana lui înseamnă în mod neapărat a o rescrie, mai mult – a o rescrie apelând la aceleaşi cuvinte, inclusiv interjecţiile şi conjuncţiile! Şi, paradoxal, cu toate că la o lucrare a lui nu se poate adăuga nimic, după cum la nimic nu

se poate renunţa, cititorului nu i se dă mură-n gură, el abia capătă datele problemei, deloc uşoare, pe care va trebui s-o rezolve îndelungată vreme şi singur.

> Aureliu BUSUIOC, *Cuvântul unui prim cititor*, Vasile Vasilache, *Elegie pentru Ana-Maria*, Chişinău, Editura Literatura artistică, 1983, pag. 3.

BURLACU: *Povestea cu cocoşul roşu* rămâne şi azi nu numai cel mai important text din scrisul lui Vasile Vasilache, dar – din mai multe puncte de vedere – şi unul dintre cele mai interesante romane din tot ce a dat literatura basarabeană. Doar *Zbor frânt* de Vladimir Beşleagă şi *Singur în faţa dragostei* de Aureliu Busuioc şi încă alte două-trei ar putea concura, dar nu şi în mod desăvârşit, cu romanul lui V. Vasilache. *Povestea cu cocoşul roşu* ţine de o altă „vârstă a romanului“. De aici provin, cu siguranţă, şi deosebirile de tehnică şi ontologie romanescă. De altfel, în spaţiul literaturii basarabene, romanul lui V. Vasilache este primul între foarte puţinele modele postmoderniste. Chiar dacă această tentativă de clasare ar putea fi, pentru unii, discutabilă, romanul înfăţişează câteva elemente esenţiale şi indispensabile pentru proza postmodernistă.

Între cele mai tranşante şi, prin urmare, incontestabile însemne ale ei se remarcă fragmentarismul. Fără îndoială, fragmentarismul, în tendinţa lui de totalizator, în *Povestea cu cocoşul roşu*, rezultă din multiplicarea punctelor de vedere. Cu precădere aici, dar şi în *Izvodul zilei a patra, Surâsul lui Vişnu, Elegie pentru Ana-Maria,* orice fapt, fenomen, eveniment e „abordat“ şi „relatat“ din diferite puncte de vedere. Există în prozele lui Vasilache un punct de vedere central, privilegiat, al naratorului, care, de regulă, preferă să vizualizeze subiectul pornind de fiece dată, cum observă un coleg, de la Adam şi Eva, iar discursul cu tâlcuri ambigue şi simboluri emergente, cu subtexte lunecoase şi ademenitoare este adeverit prin scene directe ale evenimentului. Uneori, însă, *showing*-ul şi *telling*-ul sunt pe rând abandonate unul în favoarea altuia. Pe scurt, oricare ar fi realitatea naratorială, experienţa cinematografului nu este străină scriitorului. În orice caz, dificultăţile pe care le ridică romanul în calea înţelegerii lui sunt legate şi de tehnica narativă, sau, în primul rând, de tehnica lui narativă. Neînţelegând aceasta, este foarte uşor a-l elogia sau a-l blama pe Vasilache. Mult mai anevoios e să pătrunzi în subtilităţile textului, să discerni valorile lui dominante. Toată critica a văzut în „poveste“ un roman original, dar s-a apropiat de el cu instrumente vechi, scăpându-i substratul polemic. (Între altele, un miliţian îl dumereşte pe Ponoară: „Uite aşa, tovarăşe, şi... încheie-te la cămaşă

(sic!). Şi ţine minte un lucru: cel ce nu face politică, totuna face politică: cireada-i pierdută...“). În virtutea unei inerţii, critica, mai puţin iniţiată cu un nou tip de roman, a acceptat la analiza concretă punctul de vedere al naratorului. Fără careva rezerve, estimările se efectuează unilateral, ignorându-se un lucru esenţial: „povestea“ e un roman în mare parte non-mimetic, iar fragmentarismul cu strategia sa, a „decentrării“, este o replică fină, o polemică de creaţie bazată pe o mentalitate artistică dominantă la noi şi azi, promovând un anumit tip de roman, în care naratorul demiurgic are deprinderi totalitare.

Nu întâmplător, punctul de vedere al naratorului este concurat de alte câteva nu mai puţin distincte ce aparţin lui Serafim, Anghel, academicianului, iar peste aceste patru centre, puncte de vedere sau „voci“ mai e şi gura satului care înmulţeşte „vorbele, zvonurile, prepusele“. O dată cu acestea se impun şi alte viziuni, ce îmbogăţesc mozaicul lumii imaginare. Într-adevăr, din punctul de vedere al omului s-a spus, se pare, totul sau aproape totul, de aceea insolitul existenţei (uneori aproape atemporale) îl putem afla nu numai din punctul de vedere al unui sau altui individ uman, în mare măsură bizari, ci şi din punctul de vedere al bouţului, iar acesta, în jurul căruia se clădeşte lumea imaginară, mai are povestea lui cu tăunul, în timp ce academicianul, prin analogie, îşi înalţă discursul său alegoric cu ţânţarul etc., „povestea“ astfel ramificându-se în o mie şi una de poveşti. Toată această „ordine“ discontinuă asigură democratismul şi relativismul cunoaşterii moderne, adică parţialitatea cunoaşterii şi estimării artistice. „Dictatura“ auctorială, tiranică, din romanul tradiţional este înlăturată, iar tehnica „fragmentului“ favorizează şansa descoperirii ontice...

Alexandru BURLACU, *Critica în labirint*, Editura Arc, 1997, pag. 79–81.

CENUŞĂ: Romanul *Povestea cu cocoşul roşu* de Vasile Vasilache este unic în felul lui în literatura basarabeană. Prin multitudinea de tehnici narative – fragmentarismul, descentralizarea şi dezintegrarea subiectului, „povestea cu sertare“, metanarativitatea, dislocarea povestirii, bicefacilitatea – prin ironie, parodie şi burlesc el provoacă o desconvenţionalizare a romanului mimetic şi o intrare în spaţiul „romanului corintie“ (Nicolae Manolescu), fapt ce duce la instituirea unei noi ere romaneşti în Basarabia.

Felicia CENUŞĂ, *Modalităţi de desconvenţionalizare a romanului tradiţional* în *Povestea cu cocoşul roşu* de Vasile Vasilache, în *Literatura şi arta*, 1999, 4 noiembrie.

CIOCANU: „Povestire, întâmplare fără sfârşit sau neadevărată“, romanul *Povestea cu cocoşul roşu* a putut încăpea şi o replică-cheie a întregii naraţiuni ca aceea pe care am mai citat-o: „Bre, se jeluia sincer, copilăreşte Serafim, eu îs moldovean moale. De dă cineva în mine, nimica nu pot să fac cu mine, înţelegi?“ Este o replică pe care nici Vasile Vasilache, nici alt scriitor al timpului – romanul a fost scris în 1963–1964! – n-ar fi fost în măsură s-o „strecoare“ într-o operă literară obişnuită, verosimilă, mimetică. Vasile Vasilache a reuşit s-o plaseze, ca într-o poveste care îndepărta într-un fel atenţia cenzurii de la realitate, orientând-o spre ficţiune, spre anecdotă. Or, adevărul spus aici de Serafim Ponoară este unul fundamental pentru felul de a fi al personajului şi, prin semnificaţia de totdeauna a personajului literar, – al întregii comunităţi reprezentate de acesta. Supuşenia de secole a moldoveanului, care a îndurat nemiloase juguri străine şi s-a limitat – asemeni personajului vasilăchesc – la un „of!“ şi la un „mde!..“, şi-a găsit expresia în romanul lui Vasile Vasilache numai şi numai graţie contextului în care a fost plasată, adică poveştii, ficţiunii.

Datorită aceluiaşi context, a fost acceptabilă – şi acceptată – o altă închipuire „subversivă“ a scriitorului, aceea despre evoluţia/involuţia bouţului cumpărat de Serafim Ponoară. Moment-cheie al romanului, el se cere transcris în întregime, pentru a fi împrospătat în memoria cititorului şi supus unei interpretări îndrăzneţe, din perspectiva semnificaţiei etico-sociale, pe care i-a găsit-o scriitorul, şi a importanţei lui ca aluzie la felul de a fi al lui Serafim Ponoară şi al moldoveanului reprezentat de acesta în cartea lui Vasile Vasilache: „Bălan – bou-bouţ, însă dacă ar fi avut limbă nu numai pentru strujeni, ar fi avut şi el necazuri de spus. Bunăoară, cum cândva era mândria codrilor, stăpânul izvoarelor, stătuse în stema ţării, pe steaguri semn al nesupunerii, şi înfruntase luna-semiluna cu coarnele, iar aceea, speriată, se întâmplase să se şi ferească uneori în pocnete de pistoale, în sclipiri de iatagane şi tropăit de cai. Apoi fusese mândria judeţului – mult-puţin, însă fusese ceva mai încoace – dar niciodată, nicidecum, nicăiurea în viaţa bunicilor, răsstrăbunicilor, nici măcar pomeneală să se audă, el, încoronatul, să păşească umil, bleg, târât de-o aţă închipuită şi să ajungă să se vadă agăţat de două tinichele ruginii, bucuros de-un strujan de anţărţ. Iar pe socoteala lui să se beie şi să se veselească...“

Faptul că bourul de odinioară a rămas un bou-bouţ n-ar fi putut figura în roman sau, dacă ar fi reuşit scriitorul să-l „strecoare“, n-ar avea o semnificaţie profundă, dacă n-ar fi pus în corelaţia necesară

cu Serafim Ponoară, cu felul lui de a fi. Adevărul e că a fost şi moldoveanul stăpân deplin şi adevărat pe această palmă de pământ românesc, pe când bourul era „mândria codrilor, stăpânul izvoarelor...“, iar acum a ajuns „moldovean moale...“, pe care îl calcă în picioare chiar şi „anghelii“ pripăşiţi pe meleagurile noastre (ţiganul Anghel Farfurel a fost adus de taică-său în satul lui Ponoară golchistol şi orfan de mamă).

Cum ar fi exprimat scriitorul atare adevăruri, dacă romanul său n-ar fi fost conceput ca o poveste „fără sfârşit“ şi, mai ales, „neadevărată“? Dacă ar fi adoptat o scriitură simplistă, fadă, ca din topor? Dacă n-ar fi recurs la aluzie, simbol, parabolă? Şi n-ar fi dovedit măiestria unanim recunoscută a mânuirii acestora?

În contextul povestirii citim cu plăcere un dialog între bouţ şi purcel, dialog nostim, fără vreun sens clar, dar în care o replică ordinară dintr-un dialog înfiripat între două vite priponite – „Sălbăticie-sărăcie lucie, verdeaţă-albeaţă-negreaţă, cioric!“ – pare să aibă şi semnificaţie umană, mai ales dacă într-un alt dialog, de data aceasta dintre un cocoş şi o puică, replica e ca şi cum reluată – „Păi asta-i viaţă? Legată cu aţă?“ –, pentru ca la un moment dat Serafim Ponoară să iasă afară, îndemnat de soţia sa Zamfira, şi să lege bouţul care se despriponise, astfel încât Bălan „se trezi iarăşi târât de funie“. Întoarcem pagina şi-l reîntâlnim pe Bălan, speriat, confundând funia cu maţele care – se temea bouţul – puteau să-i iasă afară, de atâta duhoare nesuferită şi alergătură fără capăt, deoarece – comentează naratorul – „în scurta lui viaţă legată cu aţă prima oară se pomenise alergând zălud cu funia după dânsul...“.

S-ar părea că n-avem temei să considerăm sărăcia-lucie şi viaţa legată cu aţă aluzii la viaţa grea a oamenilor în anii postbelici, inclusiv din anii formării gospodăriilor agricole colective. Dar Vasile Vasilache nu este un scriitor care să folosească în atâtea rânduri una şi aceeaşi expresie (ca sens) fără vreo intenţie bine gândită şi fără vreun rost bine cântărit. Or, pe fundalul poveştii autorul însăilează adevăruri despre om şi viaţă, care în alt context literar ar fi fost imposibil de exprimat.

Ion CIOCANU, *Rigorile şi splendorile prozei „rurale“. Studiu asupra creaţiei literare a lui Vasile Vasilache*, Chişinău, Firma editorial-poligrafică Tipografia Centrală, 2000, pag. 93–94.

DOBROVOLSCHI: ...Scriitorul V. Vasilache este un artist original, unic în felul său. Autenticitatea lui se manifestă în problematică, mesaj, fond ideatic, manieră, stil, limbaj etc. Prozatorul... se conduce

de principiul că literatura nu este o prezentare nudă a faptelor, ci o reflectare asupra lor. Autorul are o gândire filozofică, simţul acut al observaţiei şi al memoriei, scrie cărţi înţelepte, care trezesc cugetul, pătrunse de inteligenţă subtilă, umor, zâmbet şiret. Creaţia lui este o continuare firească a culturii naţionale precedente, ea are la rădăcinile sale „adâncurile autohtone", iar aceste adâncuri se află în viaţa satului şi a ţăranului moldovean, în drumu-i în timp de la naştere până la moarte, în mentalitatea, morala, credinţele lui, în frumuseţile sufletului şi limbii lui... Prozatorul posedă o modalitate, o tehnică narativă unică, inconfundabilă. Poate particularitatea cea mai pregnantă a artei lui este sugestia, dictată de felul în care concepe menirea cuvântului măiestrit...

Constantin DOBROVOLSCHI, *Reflecţii asupra unui studiu despre activitatea literară a lui V. Vasilache*, „Anale ştiinţifice" ale Universităţii de Stat din Moldova, seria „Ştiinţe filologice", vol. II, Chişinău, 2001, pag. 127.

CIMPOI: Un adevărat fenomen în literatura basarabeană este proza lui Vasile Vasilache (n. 4. VII. 1926, Unţeşti-Iaşi, azi raionul Ungheni; volume de proză: *Două mere ţigance*, 1964; *Povestea cu cocoşul roşu*, 1966, 1994; *Elegie pentru Ana-Maria*, 1983; *Mama-Mare – profesoară de istorie*, 1988; *Navetista şi pădurea*, 1989; şi-a făcut studiile la Institutul Pedagogic „Ion Creangă" din Chişinău (1958), după care a fost profesor la şcoli de cultură generală, redactor la publicaţii de cultură; în 1964 a absolvit Cursurile superioare de scenaristică din Moscova; în 1994 a fost redactor-şef al revistei *Columna*); scriitor contestat pentru accentele satirice şi pentru limbajul esopic la care a recurs spre a spune adevărul despre perioada postbelică).

Disponibilitatea carnavalescă este un dat organic al prozei lui Vasile Vasilache, a cărui filiaţie directă cu cultura populară a râsului este de netăgăduit. Deformarea uşor parodică sau grotescă a viziunii are loc în cadrul unui curs narativ familiar, în care cititorului i se clipeşte complice din ochi. (Modelul narativ crengian este învederat.) După ce, vrăjit de vorbele naratorului, el se transpune fără eforturi speciale pe unda însufleţirii generale a poveştii (povestirii), i se strecoară unghiuri noi de vedere, certitudini şi incertitudini, iar dacă acţiunea are loc în plan cotidian – intrigi, bârfeli, „pribuluieli", cum zice autorul. În *Povestea cu cocoşul roşu*, roman parabolic în care apare întreg tabloul complex şi contradictoriu al colectivizării gospodăriei ţărăneşti, eroul fiind un fel de Dinu Păturică „basara-

beano-sovietic", avem gama întreagă a comicului: voioşia generală alternează cu intonaţia discretă a vocii autorului, solemnitatea verbului scade brusc şi cade chiar în neutralitate epică, condensarea aforistică îşi are la polul opus un retorism despletit, farsa înlocuieşte dezvăluirea dezacordului adânc dintre esenţă şi aparenţă. Realizând o simbioză între formulele narative tradiţionale şi moderne, Vasilache, moralist subtil şi filosof-ţăran, începe mereu de la... Adam şi Eva un dialog despre existenţa umană. Nuvelele sale sunt artistic-rotunde şi au un sens parabolic, conjugând efectul înstrăinării de esenţa adevărată a omului şi de ethosul popular cu efectul înstrăinării prin limbaj.

Serafim Ponoară şi Anghel Farfurel (numele poartă, după cum se vede, aceeaşi semnificaţie) formează un cuplu caracterologic: primul rămâne ingenuul aservit frumosului, nu utilului (cumpără un bouţ frumos în loc de viţică), este firea angelică, inadaptată la destin, cel de-al doilea este îngerul „căzut", uşor demonizat, adaptat caraghios la noile realităţi, fiind aservit în toate utilitarismului, materialismului. Efectul comic vine din tabloul caricat al „birocratizării" la scară miniaturală, dar intens înstrăinătoare, a omului mărunt. „Noile" realităţi îşi reflectă eşecul atât în oglinda inocentă a lui Serafim cât şi în cea viciată a lui Anghel. Prozatorul conjugă, într-o viziune originală filosofic-ţărănească, timpul anistoric al primului personaj cu timpul istoric al celui de-al doilea, răsfrângându-le – prismatic – în timpul moral al autorului însuşi. Astfel, pe bază de material ţărănesc şi cu ajutorul procedeelor râsului popular, este ilustrată dicotomia platoniciană daimonion – „omul-marionetă". Serafim Ponoară ascultă doar de îndemnurile lui lăuntrice, boicotând istoria, în timp ce Anghel Farfurel răspunde la provocările timpului, participând la negustoria lui de principii ca om mic, nu ca reprezentant al puterii – „general al universului" – şi transformându-se, astfel, într-un personaj caricatural al lui, într-o oglindă ce arată monstruozitatea mecanismului social. Prin acest de-al doilea, Vasilache face demonstraţia efectelor ultime ale înstrăinării, căci e vorba de o implicare într-un timp care nu este al omului, de fapt într-un gol de timp ce dezumanizează, dezindividualizează, deznaţionalizează.

Un studiu psihologic al fenomenului *navetismului*, care răvăşeşte satul basarabean contemporan, ne propune V. Vasilache în *Navetista şi pădurea*. Sătenii de la Lozioara şi de la Dulmu, care îşi fac naveta obligatorie la oraş, săvârşesc ritualul parcă inocent al dezrădăcinării, adică al pierderii propriei esenţe umane, al înstrăinării progresive de tradiţii, obiceiuri, strămoşi, de tot ce au sănătos în fiinţa lor însăşi, al Neantului moral şi spiritual. Lumea navetiştilor se neantizează

printr-un satanism al mediului urban (mărunte afaceri şi tranzacţii, bârfeli, gesturi automatizate, comportament „mojicesc“, total-impudic). Portretului fenomenologic al dezrădăcinatului i se asociază cel al *bastardului*, căci şirul personajelor lui Vasilache este din stirpea lui Tom Sawyer sau a lui Oliver Twist, adică a copilului găsit sau a aceluia din flori. Sunt, sociologic explicând lucrurile, copiii foametei şi ai colectivizării, „chemaţi, trimişi, doriţi, blestemaţi, neuitaţi, neaşteptaţi“.

Mihai CIMPOI, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2002, pag. 177–178.

CUPRINS

Tabel cronologic 7

Elegie pentru Ana-Maria 11
Izvodul zilei a patra 55
Muta la oglindă 184
Povestea cu cocoşul roşu 206
Surâsul lui Vishnu 433

Referinţe istorico-literare 513